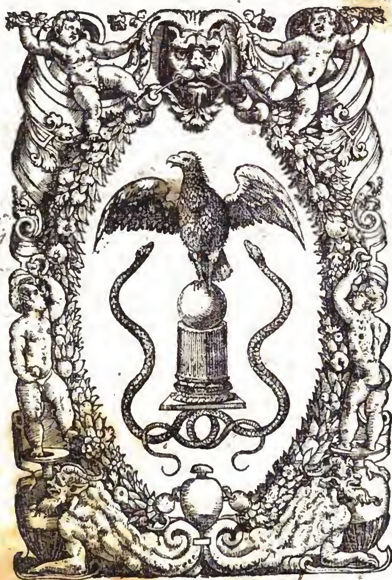

RVFFINI AQVILEIENSIS PRESBYTERI, IN LXXV. DAVIDIS PSALMOS COMMENTARIVS,

Ex vetustissimo manuscripto exemplari Bibliothecæ monasterij Insulæ Barbatæ iuxta Lugdunum, nunc primùm in lucem editus.

Cum rerum copiosissimo Indice.

LVGDVNI,

APVD GVLIELMVM ROVILLIVM, SVB SCVTO VENETO.

M. D. LXX.

Cum priuilegio Regis.

Extraict du priuilege du Roy.

AR grace & priuilege du Roy est permis à Guillaume Rouille libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne foys ou plusieurs ce present liure intitulé *Ruffini Aquileiensis presbyteri in septuagintaquinq; Dauidis Psalmos Commentarius.* Lequel liure il a recouuert auec grans fraiz, mises & despences: & pource est faict defense de par ledict Seigneur à tous libraires, Imprimeurs & personnes quelcóques, de non imprimer, vendre, ne distribuer en ses païs, terres & seigneuries ledict liure imprimé par ledict Rouille, si ce n'est par son consentement, & ce iusques au temps & terme de neuf ans, à compter du iour & datte que sera parachevee la premiere impresion, sur peine d'amende arbitraire, dommaiges & interestz, & de cófiscation des liures qu'ils auroyent imprimé. Et à fin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledict Seigneur veut & entend, que l'extraict d'iceluy estant mis au commencement dudict liure serue pour toute notification, comme si la signification estoit faicte sur l'original. Car tel est son plaisir, non obstant oppositions & appellations quelconques, comme plus-à-plein est contenu & declaré par les lettres de priuilege, sur ce donnees à Paris, le douziesme iour d'Octobre, L'an mil cinq cens soixante sept, & de son regne le septiesme.

Par le Roy en son conseil,

Signé, de Laniouere,

Et seelé du grand seau en cire iaune à simple quëue.

Acheué d'imprimer le quatriesme d'Auril 1570.

BEATISSIMO PATRI AC DOMINO NOSTRO D. PIO PAPAE QVINTO, ANTONIVS DE ALBONE, ARCHIepiscopus Ecclesiæ Lugdunensis, ac Galliarum Primas, precatur diuturnam vitam ac salutem in Christo sempiternam.

TSI præclarum, ac, vt censuit ille, bonum est opus, beatiss. pater, vices Episcopi in ecclesia Catholica sustinere, neque tam sim ab omni recta, & æquabili cogitatione alienus, vt gradum, ac dignitatem ipsam, quam summam in terris admiror, non in præstantissimis Dei Optimi Maximi beneficiis, vel meo certè nomine reponam, tamen & incredibilis officiorum, quibus hic status distringitur, magnitudo, & mea mihi non obscura humilitas ita me terrent, ac ex eo die quo huius Ecclesiæ Lugdunensis præses sum renunciatus, animum percellunt, vt nisi duo me recreassent, ac propè refecissent, nescio an in hac temporum, ac voluntatum humanarum iniuria, & intemperie, oneri hactenus ferendo par extitissem. Et horum quidem vnum est, quod nunquam vel mea sponte, vel certè meo studio, ac ambitione in hunc tam præcellentem gradum conscendi, sed alienæ huc me meorum ciuium, ac maiorum etiam voluntates impulerũt: quibus vt morem gererem effecit Apostolicæ sedis auctoritas, quæ hîc me sua beneficentia, ac liberalitate necopinantem est prosecuta, vt scriptis ad me literis testatus sit fœl. recordationis Pius Quartus, nihil sibi magis esse cordi, quàm vt ecclesiæ Lugdunensis, tot bellis, ac seditionibus exagitatæ, támque perniciosis opinionibus dissipatæ post illustrissimum Cardinalem Ferrariensem, ego in primis præsiderem, pallio, ac diplomatibus ex vrbe ad nos vsque liberalissimè transmissis. Quæ res cùm apud me non aliud semper fuerit, quàm certum quoddam oraculum, ac integrum de mea sorte,

ac vocatione testimonium, sic me in tot laboribus, ac tanta bonorum omnium calamitate confirmauit, vt certò semper sperarim legationem nostram, qua pro Christo fungimur, non inanem, sed salutarẽ multis, ac fructuosam futurã esse. Vt enim qui se in hanc non euocati vitæ rationem ingerunt, manúmq; nullo auctore ac duce, huius tam præstantis nauiculæ malo, ac remis admouent, pœnam semper suæ temeritatis, audaciæq; referunt, studij, ac industriæ suæ inanitatem: sic ij, qui publica sanctione, tanquam suffragio quodam cœlesti, his muneribus, ac officiis designantur, modò ne otio ac inertia diffluant, nihil non spei, ac præsidij in felicissimo rerum suarum successu vident esse collocatum. Hæc enim dum illi accuratè meditantur, 1.Timot.4 *& in his sunt, profectus eorum (ait Apostolus) fiunt omnibus manifesti,* Hierem.23 *& de iis qui stant in consilio Domini rectè dictum est, eius verba populo suo nota fecisse, eósque à via mala & cogitationibus pessimis auersos fuisse.*

Alterum quod in hoc meo me gradu vehemẽter consolatur, spéque ingenti meos omnes, ac certè meorũ etiam coepiscoporum conatus confirmat, est tẽpus hoc ipsum in quod episcopatus nostri inciderunt, quo Iesus Christus tam eximios, ac verè summos pontifices ecclesiæ suæ Catholicæ ac Romanæ præfecit, qui sic omnes curas, ac studia sua in eius vnius instauratione & recta cõstitutione defixerunt, vt iam diu sit, cùm nihil aliud meditentur, quàm morũ quidem, ac vitæ in Christianis reformationem, doctrinæ verò, & dogmatum in hæreticis emendationem. Quæ duo cùm tam prudenter, ac magnificè sacrosancta synodus Tridẽtina nuper adornarit, summóque consensu & deprauatam nostrorum viuendi consuetudinem castigarit, & errorum, ac hæreseon omnium perniciem optimis sanctionibus sustulerit, tu vnus, Pater beatissime, datus es nobis à Deo optimo maximo tanquam princeps, qui hæc tam sacrosancta senatusconsulta, quocunque sese Romani pontificij nomen & auctoritas diffundit, confirmes, ac stabilias, nihilque omittas eorum omnium, quæ ad pristinum illum nitorem, & veterem Christianæ reipub. dignitatem pertinere videantur. Ac ne quisquam huius tam castigatæ vitæ exemplum sibi forte præferri desideret, tu tam exactam viuendi legem tibi ipsi indixisti, omnésque tibi libertatis, ac propè dicam maiestatis fasces ita summisisti, vt si quam iam bene agendi formã aliis, quibus præes, præscripseris, se faciles, ac morigeros tuis edictis statim præbeant, modò tuas actiones, tuam continentiam, parsimoniam, tuam denique pietatem, ac diligentiã intueantur. Quis enim non illud ... e admiretur, quòd neque te a vitæ austeritate ætas iam morbis, ac labore confecta, reuocat: neque summi illi tuæ sedis apices ad ambitionem te inflammant, neque in tuos affines, ac nepotes, quos habes optimos, ac religiosissimos magna rerum affluentia profusum te reddit: sed ita virtutes vn-

dique

dique constipant vt nihil ad te vitij posit irrumpere, nulla ne summorum quidem principum maiestas, si fortè id tentarit, de recto mentis statu dimouere, sed obtutu sic firmo, ac constanti in Christum & Apostolos intendis, vt nihil tibi rectũ, nihil magnificũ, nihil denique magnopere laudandum existimes, quod ad illius legem atque voluntatẽ non effingatur. Hinc illæ ad nos ceterósq; totius Europæ pastores literæ curarũ, & amoris plenißimæ: hinc ad potentissimos Ecclesiæ monarchas tam crebræ de morum instauratione, ac improbissimarum opinionum interitu legationes: hinc denique tot ac tam præclara in omne genus erroris, ac ambitus diplomata, vt ego verè meique omnes collegæ sub pastoris re, ac nomine Angelici vexillo militare asserere audeamus. Et profectò cum ex teipso tanquam à capite nostro ex quo in nos omnes veluti in ceteras corporis partes veri sensus, ac motus certissimi influere solent, tam præclara innouationis Christianæ & ecclesiasticæ principia proficiscantur, speramus hac tam prælustri sanctimonia, reliquã membrorum multitudinem secuturam, & tam alacri atq; composita functionum suarũ vicissitudine tuis vestigiis ingressuram: vt quantum mali nominis nimia hæreticorum licentia, & hominum secundum carnem prudentium calumnia pridem in Gallias inuexerat, tantum nunc laudis ac gloriæ secundum Deum te duce, summi senatus, ac patrum cardinalium integritas huicipsi Galliæ nostræ inferat. Et sentimus planè ac ipsis auribus quotidie haurimus sermones deprauatissimorum hominum, qui de tua vitæ ac morum integritate loqui non possunt, nisi magna cum laude, & in superiora quoque (quod suis potius ascribere debebant) tempora reiiciant quicquid erroris in fide, ac in moribus flagitij in repub. Christiana à plurimis annis pullulauit. Itaq; sic statuo, tempus me idem prope intueri, quod illi maiores nostri episcopi, sum, cum ad extinguendam Nouati doctrinam excitatus est Romæ summus pontifex Stephanus, & (ne exiguam illam turbam antiquissimorum temporum, cum hac rerum omnium perturbatione comparem, sed aliquid afferam quod malũ istud nostrum exæquet) iisdem mihi videor diebus agere, quibus Iulius ille primus aduersus Arrianos tam acriter dimicauit, omnésque sui tẽporis episcopos ad spirituale bellum incitauit: & tam ardens fuit Innocẽtij primi studium aduersus Pelagianos, & tam grauiter summus ille Leo Eutychianorum, ac ceterorum transfugarum errores expugnauit. Nam ceteros ego non connumero pontifices, quibus tanquam ducibus certissimis vsa est semper Christiana ecclesia ad improbissimorum hæreticorum sui temporis insaniam [illegible]fringendam, & ad Catholicorum fidem, ac pietatem maxima diligentia & contentione summa retinendam: si qua enim vnquã victoria, si quis triumphus de hæreticis nobis atque maioribus nostris contigit (contigerunt au-

tem quamplurimi) ecclesiæ tuæ Romanæ reliquarum omnium parenti optimæ, acceptum referimus. Quæ cùm à Christo ædificata super firmam petram, aduersus inferorum portas toties dimicarit, permansit semper quod semel esse cœpit, columna atque veritatis firmamentum, illúdque non per quædam temporum interualla extructum, sed perpetua summorum hominum & sanctißimorum Pontificum serie sic fultum, vt qui se huic tam cœlesti prouidentiæ & Diuino ordini permiserunt, nunquam hominum errore, ac nequitia perculsi, in omnem doctrinæ ventum æstuarint: sed veritatem (vtar verbis Apostoli) facientes in Christo, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri in charitatis ædificationem incredibile sui cœperint incrementum. Nam cæteræ quidem Ecclesiæ, earúmque pastores aduersus quamplurimos fidei, ac religionis Apostolicæ hostes sæpe vbique ferè gentium, in Asia verò maximè, & Libya, decertarunt, & non sine summa laude victos profligarunt: sed cum sese eorum posteri ad normam, & censuram Rom. sedis, quam veteres illi tantopere venerati sunt, accommodare noluerunt, sed sponte se, ac imprudenter eius legibus subduxerunt, incredibile est dictu, quanta clade paucis annis accepta, quam infœliciter ac miserè conciderunt. Et profectò vt permulta in hac Ecclesia nostra Gallicana ab hæreticis fiant deprauatè ac flagitiosè, hoc tamen vnum fidißimæ semper anchoræ instar illi fuisse in summa fidei conflictatione existimo, quod boni Pastores, atque eorum oues incredibili numero olim quidem coactæ, tùm verò diuersis locis, vt in publica calamitate fieri solet, dißipatæ, te vnum, tuiq; similes in Romana sede conspexerint, atque ab Apostolicæ auctoritatis maiestate pendere voluerint. Quæ res cùm ab improbis ferè hos populos dogmatibus atque opinionibus flagitiosißimis magna ex parte vindicarit, & in antiqua fidei statu retinuerit, æquum est in his, quæ reliqua sunt, propulsandis, vt in huius tuæ Ecclesiæ matrisq; nostræ iudicio, atque voluntate quiescamus, iisq; duntaxat armis contendamus, quæ nobis illa per te, tuóque consilio præscripserit. Ac ego quidem, Pater beatißime, de statu, & earum rerum summa, quæ ad religionem pertinent, sic sentio, nobis in primis, qui sumus Episcopi, esse adnitendum, ne doctrina careant nostrorum hominum ingenia, sed iis argumentis, eáque eruditione imbuantur, quæ ad retinendam eorum in Ecclesiam beneuolentiam, & alendam in Christum pietatem pertineant: alioqui enim coaceruatis sibi ad sua desideria magistris, aures rerum nouitate prurientes accommodabunt, ducésque, ac parentes veritatis contemnent. Fecit hæc mea cogitatio planè, vt ea in re, mea diligentia, atque auctoritas non deesset iis, qui tum in hac vrbe magnis desi-

Ephes. 4

deriorum

deriorum fluctibus æstuanti, tum in aliis quoque ciuitatibus & oppidis hanc operam meo nomine atque voluntate populo, ac plebi nostræ nauant. Et si qua ad populi huius & iuuentutis erudiendæ rationem industria desideratur, eam accuratissimè nobis Collegium Patrum societatis Iesu quod hic habemus fœlicissimè inchoatum, suppeditat. Si quid porrò est quod latius etiam in vicinarum, atque externarum quoque nationum vtilitatem à me proficisci queat, id curo in primis proferri in medium, & iis, qui communibus bonis nobiscum libenter vtuntur, impertiri. Quod cùm aliâs sanè non semel, tum certè nunc in hac Ruffini mei editione conatus sum tibi in primis, Pater beatissime, testatum relinquere, ne nostra hæc etiam tam languens videatur Ecclesia, vt non solùm recentiores, sed vetustissimos quoque Doctores in arenam, ac solem aduersus impios diuinarum literarum interpretes producat. Qua verò de causa meum esse Ruffinum dixerim, qui tam improuisus ac tam serò hominibus proferatur, & quem in aliis, non semel opusculis viri superioris, ac proinde grauioris ætatis reprehendunt, operæpretium duxi tibi, summo rerũ earum quæ ad fidem pertinent, iudici, exprimere. Est in agro Lugdunensi, insula quædam, quam Barbæ appellant incolæ: docti verò Barbatam, medium alueum Araris findens; in qua peruetus ac sanctum monasterium extructum fuit, & magna totius prouinciæ veneratione celebratum: sed ita superiore bello ab hæreticis disturbatum, atque dirutum, vt nihil in eo nisi loci cuiusdam diuinioris vestigia superesse videantur. Id cum ego multis iam superioribus annis auctoritate sedis Apostolicæ (vti fit) gubernandum suscepissem, cùm multa in eo offendi pietatis antiquæ monimenta, tum verò præcipuè bibliothecam opulentam, quam cum studiosè lustrassem, offendi commẽtarios Ruffini presbyteri Aquileiensis in septuaginta quinque Dauidis psalmos notis & characteribus qui summam antiquitatem præ se ferrent, descriptos, & membranis propemodum exesis, ac ipsa vetustate & situ attritis commendatos: quos cum auidè perlegissem, aliisque viris eruditis legendos tradidissem, censui non esse hunc thesaurum denuo defodiendum, sed luci, ac auræ exhibendũ. Neque verò me ab hac editione deterruit id quod quidam ex mihi amicissimis in hoc opere annotarunt, plerisq; ac infinitis prope locis ita cum Augustino in suis tractatibus in psalmos consentire, vt eædem sæpe sint sententiæ, eadem verba, atque adeò similes inter se periodi. Nam id in hoc opere D. Augustino euenisse censeo, quod D. Ambrosio in suis libris Exameron, ac de Spiritusancto contigit, vt quẽadmodum hic integras in suum opus ex Diuo Basilio periodos transtulit, sic ex Ruffino, veluti alibi ex Hieronymo, & Cypriano, in suos ille commentarios quamplurima deriuarit. Fuit enim Ruffinus Augustino antiquior, & magnæ

apud eum autoritatis, vt ad D. Hieronymum de illo scribat non sine pietatis, ac eruditionis commendatione, eumque cum suo tum aduersario, olim verò sodali amicissimo mella scripturarũ studiose lambuisse, vtrumq; quidem conatus in mutuam beneuolentiam reuocare, sed ita causam inimicitiarum dissimulans, vt neutri culpam earum affingat. Hos porrò tam luculentos Commentarios tandiu latuisse non mirum debet iis esse, qui norunt ex Trithemio plures adhuc libros ab auctore nostro conscriptos, & silentio tamẽ & obliuione hactenus sepultos. Jam verò ex ipsa stili facilitate ac æquabili dicendi genere constat hunc auctorẽ esse, & eo studiosius à primis à Barbata insula monachis asseruatos fuisse, quòd in eos ferè dũtaxat psalmos ille scripserit, quos sine controuersia Dauidis esse, docti ferè omnes asseuerant. Ac ne quisquã minus hanc operam existimet, quòd quædam ipsius opuscula auctoritati Apostolicæ suspecta habeãtur, id vnũ tantùm dixerim, nihil illo canone omnino aduersus Ruffinum dici, quod huius libri lectionem impediat. Nam & Gelasius religiosum eum virũ appellat, & nonnullas ab eo scripturas explicatas fuisse tradit (psalmos ego hos septuagintaquinq; intelligo) & hoc se nomine suspecta quædam eius habere, quòd à D. Hieronymo scribatur de libero hominis arbitrio minus verè disputasse: sed vt omittam eam quam in dicendo, atque veritatem asserendo præ se tulit libertatem vir sanctissimus idemque doctissimus Hieronymus, ad cuius calculum nos remittit Gelasius, nihil planè in his cõmentariis tam est apertum, quàm quòd pro libero hominis arbritrio, pro bonis operibus, pro mysterio sanctissimæ Trinitatis, & sacrosanctæ eucharistiæ, pro purgatorio, pro vera hominis iustitia, atque aliis huiusmodi permultis non semel, neque vno in loco docet. Neque verò cuiquam noua debet esse (tametsi grauis ac molesta bonis omnibus semper fiat) repentina illa voluntatis inter D. Hieronymum & Ruffinum, alienatio, tùm quòd ille Zelo ardens ac eruditione fretus nihil in alienis libris nõ depuratum & ad amussim exactum ferre poterat: hic verò sanctimonia, ac multorũ præcipuorum ecclesiæ luminum exemplo cõmunitus in Origenianis libris siue legendis, siue in alienam linguam transferendis audacter versabatur. Tùm verò maximè quòd ex quadam opinionum varietate, veluti ex D. Augustino comperimus, in hanc contentionem inciderant, in quam fortè licet imprudens, cum ipso Hieronymo ille idem incidisset, nisi qua erat animi, ac morum modestia, omne ius in differendo victoriæ, Hieronymo remisisset, quæ mẽtis, ac voluntatis dissensionem, atque in ecclesia scandalum creare poterat. Atque vt omittam quod non in dissimili genere inter se contenderint Paulus & Barnabas, D. etiã Petrus & Paulus apostoli (nec profectò sine sententiæ dissidio ab Augustino & Hieronymo

Dist. 15. cap. sancta Romana.

exagit-

exagitata.) Nota est illa ex veteri historia inter Epiphanium, ac D. Chrysostomum controuersia: illa etiam eò modestior, quo antiquior Victoris & Irenæi, quæ tamen omnia non ideo summis viris eam notam inusserant, vt si quid minus rectè in nonnullis quæ non ita ab vniuersali ecclesia in conciliis sacrosanctis tractata fuerant, & decreta, sensissent, in cæteris quoque errasse videantur. Sua sit ergo sancta D. Gelasio auctoritas, & sua D. Hieronymo constet innocētia, quæ tamen rectè dicta Ruffini non eleuent, imò quæ ad veritatem vt hic omnia exacta si fuerint integra, non minus ad bene credendū nos instruant, & ad bene agendum inflamment, quàm quæ ab iis perfecta sunt qui speciosius illo fortasse, & ambitiosius legi terique soleant. Te verò, Pater beatissime, sic nostrum hoc munusculum spero excepturum, vt soles ea, quæ quamuis sint luculentiora, tamen quia non ex hoc solo nostro tam infœcundo, ac difficili, in quo excolendo magnopere voce, ac edito nuper Catechismo & Breuiario elaboras, profecta sunt, non æquè forsan sunt admiratione digna, eòque magis, quòd tanquam manubiæ, aut exuuiæ potius crudelissimæ stragis in omnes veteris ecclesiæ, nondum æditæ in lucem Doctores in hoc Regno tibi exhibentur. Ego sanè si quid haberem præstantius, quo tibi aliquo nomine gratificari possem, tam libenti studio, ac egregia voluntate transmitterem ex hac mea sede Lugdunensi, quam hoc ipsum opusculū, in cuius lectione si quid offendet ecclesia Catholica, quod non vsque adeò probari posit (tametsi nihil tale hic offendimus) id vt cætera curet emendari: sinautem quamplurima reperiet, quæ ad suam, suorúmque eruditionem, ac pietatem pertineant, aget illi gratias immortales, qui bonorum est omnium fons vberrimus Deus, à quo tibi fœlicitatem cum diuturnissima vita coniunctam tibi, Pater beatissime, quotidianis precibus exposco.

Lugduni Idibus Martij.

1 5 7 6.

INDEX IN COMMENT RVFFINI PRESBYTERI, SVPER LXXV. PSALMOS DAVIDIS.

a, priorem folij faciem, b, verò posteriorem demonstrat.

B

Bonis

Confessio

Deus

E

F

Iudicia

Persoc

FINIS.

RVFFINI AQVILEIENSIS PRAESBYTERI IN SEPTVAGINTA-QVINQVE DAVIDIS PSALMOS COMMENTARIVS.

TITVLORVM OMNIVM, QVI PSALMIS PRÆFIGVNTVR, ARGVMENTVM.

SVNT superscriptionum omnium tituli diuersi: Nam præter eos qui auctorum suorum nominibus, aut causarum, aut temporum significationibus prænotãtur, sunt alij quibus titulus, In finem est: alij quibus tantùm, Psalmus cantici, vel Canticum psalmi. Et necesse est diuersas causas diuersarum superscriptionũ extitisse. Non enim sine causa tãta rerũ diuersitate hic titulorum ordo conuertitur, vt nunc In finem, nunc Psalmus, nunc Canticum, nunc Canticũ psalmi, nunc Psalmus cãtici ad distinctionẽ psalmi qui subiaceat, proponatur. Et quanquã in singulis quibusq; psalmis singularum quarunque inscriptionum causas præstare nitamur: tamen ad compendium studiosæ intelligentiæ, in breui sermunculo virtutem suprascriptionum omnium coartamus. Finis est, cuius causa cætera sunt, ipse autem nulli alij causam suam præstat. Ob finem enim omnia: nihil volo aliud post finem. Namque ad finem tenditur, sed in fine desinitur. Ita finis & anteriorum perfectio est, & se in nihil aliud protendens, propria in semet sui ipse possessio est. Psalmi ergo qui inscribũtur In finem, ita intelligendi sunt, vt ex perfectis atque absolutis bonorum æternorum doctrinis & speciebus existant: quia ad ea quæ in his dicuntur, fidei se nostræ cursus extendat, & in his nullo vlteriore tendens procursu, ipso suo optatæ & adeptæ beatitudinis fine requiescat. In Musicis verò artibus hæc sunt officiorum genera & varietates. Psalmus est, cùm cessante voce pulsus tantùm organi canentis auditur. Canticum est, cùm cantantium chorus libertate sua vtens, neque in consonum organi astrictus obsequium, hymno canoræ tantùm vocis exultat. Psalmus autem cantici est, cùm organo præcinente, subsequens & æmula organi vox chori cantantis auditur, modum psalterij modulis vocis imitata. Canticum verò psalmi est, cùm choro antè cantante humanæ cantationis hymno, ars organi consonantis aptatur, vocisque modulis præcinentis pari psalterio suauitate modulatur.

HIS ergo quatuor musicæ artis generibus competentes singulis quibusque psalmis subscriptiones sunt coaptatæ. Ex virtutibus autem psalmorum, & ex ipsis doctrina musicæ

diuersitatibus causa vniuscuiusque superscriptionis ostenditur. In eo enim psalmo, in quo tantum Psalmus inscribitur, fidelium operum & religiosorum gestorum aut doctrina aut confessio continetur: cum propheta commemorando quæ gerit, ad doctrinam nos gestorum similium instituit, motu corporei organi nostri ad pios officiorum vsus temperato. At verò cùm Canticum tantùm in titulo psalmi præponitur, scientia in eo spiritualis, & intelligentia cælestis intelligitur, quam per cognitionem sapientiæ consequitur, cùm non commemoratis fidei operibus solam doctrinam perfectæ de Deo cognitionis ostendit. Non enim statim omnis scientia in bono opere est: neque rursum omne opus bonum veram scietiam consequitur. Ob quod est illud quod in tertio superscriptionum genere est. Canticum psalmi, dicitur, quando cum bonorum operum efficientia scientiæ doctrina coniungitur. Prius enim in bonis operibus viuendum est, vt perfecta possit ea quæ deinceps succedit, diuini sacrameti esse cognitio, Math. 19. secundum id quod dictum est: Desiderasti sapientiam? serua mandata, & dominus præstabit eandem. Præstabit ergo sapietiam his qui per merita bonorum operum intelligentiæ gratiam consequuntur. Ex his operum doctrinæq; studiis, psalmi illius qui Cantico psalmi superscribitur, erit causa noscēda. Vbi autem est Psalmus cantici, illic per cognitionis scientiam vsus boni operis tractatur: quando desiderabilem nobis fidelium gestorum efficietiam præstat anterior de Deo adepta cognitio. Hæc ergo musicæ artis quadrifaria diuersitas, psalmorum est diuersitati coaptata, vt est. Psalmus per corporei organi motum in commemoratione gestorum fit. Canticum verò per sapientiæ cognitionem habet in se doctrinæ scientiam. Psalmus verò cantici est, cùm præeunte gestorum merito, cognitio scientiæ præstatur. Canticum deinde psalmi est, cùm per adeptæ scientiæ cognitionem fidelium gestorum opus inchoatur & geritur. Per has ergo superscriptionum proprietates intelligentiam psalmorum quærere oportebat: quia vnicuiq; generi prophetiæ, in proprietate titulorū vnumquodq; genus musicæ cōparationis aptum est. Aliæ verò superscriptiones, quæ aut Res gestas secundum historias significant, aut tempora, aut dies, aut aliud aliquid complexæ sunt: vel ex interpretatione nominum, vel ex comparatione gestorum, vel ex consimilium specie, ex quibus rebus psalmus consistat, ostenditur. Et sicubi est, Pro die sabbati, aut, Pro occultis filij, aut, Pro die octaua, per corporalem superscriptionem significationémque specialis psalmi intelligatur editio: vel cùm illius Dauid, vel illi Dauid, vel Absalō, vel Saul, vel Doech prophetia, quæ in psalmo sit, consequamur. In diapsalma verò, quod interiectum plurimis psalmis est, cognoscendum est de mutatione aut personæ, aut sensus, sub conuersione metri musici inchoari: vt sicubi diapsalma intercesserit, aut aliquid aliud dici, aut etiam ab altero dici, aut in altero artis musicæ modulo cantari intelligendum sit. De personis aut sensibus vbi diapsalma intercedere reperiemus, rationem asserere tentabimus. Cæterùm modi musici disciplinam conseruare translatio Græca & Latina non potuit. Hæc autem in compendiosam breuitatem dicta sufficiant. *Nunc festinemus ad ipsam psalmorum expositionem stilum conuertere. Est autem diligens propensùmque iudicium expositioni vniuscuiusque psalmi præstandum, vt cognoscatur qua vnusquisque eorum claue intelligentiæ aperiendus sit. Nam liber omnis similis est vrbi pulchræ atque magnæ, cui plures ædes diuersæque sint, quarum fores propriis clauibus diuersisque claudantur. Quæ cùm vnum in locum congestæ permixtæque sint, volenti vnamquanque ædem aperire, maximam ignaro afferant difficultatem, vt claues vniuscuiusque ædis inueniat: sitque aut familiaris scientiæ cognitam clauem citò ex copia illa congestæ varietatis in vnum eligere, aut ingentis laboris aptam & congruam clauem aperiendi vniuscuiusque aditus inuenire: quia ratio & qua-*

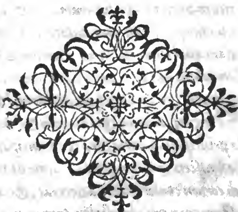
litas

litas non sinat,nõ suas claues claustris disparibus coaptare.Itaque secundum Dei misericordiam aperiendi vniuscuiusque psalmi clauem reperturi,huius ipsius primi Psalmi aditum propria sua & congrua claue pandamus. Iste liber apud Hebræos propter diuersas causas tribus modis intitulatur:id est,aut Liber hymnorum, aut Liber soliloquiorum, aut Liber psalmorum.Ideo titulus eius est,Liber hymnorum:quia totum istud opus pertinet ad laudem Dei.Hymni sunt cantus laudẽ Dei concinentes.Si sit laus, & non sit Dei,non est hymnus: si sit laus Dei & nõ cãtetur,non est hymnus.Oportet ergo vt si sit hymnus,habeat hæc tria, & laudem,& Dei,& canticum. Dicunt & quidam quòd hymnus propriè dicitur, laus Dei metricè composita.Unde propriè in Hebræo dicitur Liber hymnorum, quia ibi totum psalterium est metricè scriptum. Dicitur etiam apud nos rectè liber hymnorum quia licet impediente translatione non teneat metrum,tenet tamen quod præcipuum est.scilicet quod in omni parte apud nos,sicut & apud Hebræos laudem Dei significat,quod perspicuum est. Liber etiam soliloquiorum non immeritò dicitur,eo quòd in eo solus Spiritus sanctus sine vllo humano ingenio siue auxilio loquatur. Vel soliloquium, non quia de Christo loquuntur soli psalmi: sed quia dignius & manifestius loquuntur de illo, quàm prophetæ cæteri. Ex qua etiam dignitate hæc prophetia in frequentiori vsu habetur in Ecclesia.Rursus Liber psalmorum rectè appellatus est:quia sanctus Dauid dulce mysterium huius prophetiæ dulci sono,dulci organo,id est psalterio,voluit declarare. Volens enim magnificare cultum templi ad honorem Dei,cùm Arcam de Sylo reduceret, elegit tria millia hominum musicis instrumentis Deum laudantium:& illis centum quinquaginta præfecit:quibus omnibus quatuor alios,Ethã,Eman,Asaph,Idithun præfectos adhibuit.Ipse quoque cum psalterio modulãs in tabernaculo ad diuinum cultum cæteros inuitauit.Prophetiam hanc modulabatur in psalterio: Et non sine causa magis in hoc quàm in alio instrumento: quia sicut hoc instrumentum decem chordas habet,& superius est concauum vnde resonat: ita hæc prophetia resonat de superioribus,quæ nos instruit de spiritualibus. Neque hoc causa laudis humanæ,sed solo appetitu supernæ patriæ.Decem verò chordæ psalterij, decem præcepta legis significant:quæ omnia bene implet,qui ea exequitur quæ in psalterio scripta decantantur.Dicitur autem prophetia,non quia prædicit futura:sed quia prodit occulta. Cuius tempora tria sunt:præteritum,præsens, & futurum. Et ipsa aliquando fit per figuras, aliquando per somnium,aliquando per occultam reuelationem:sicut ista.Quod ipse propheta attestatur vbi ait, Audiam quid loquatur in me dominus Deus.Et,Occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Communis materia totius huius operis, Christus est,tripliciter acceptus:id est secundum diuinitatem, secundum humanitatem, & secundum corpus eius quod est Ecclesia.Quod verò de contrariis,id est dæmoniis & impiis hominibus interseritur:non ideo fit,quòd sint de principali materia: sed vt principali materiei per quasdam commoditates subseruiant,admiscentur.Ut in primo psalmo de impiis inducit, quatenus per eorum pœnas homines ab eorum conformitate deterreat, & ad Christi conformitatem inducat.Quæritur à quibusdam cui parti philosophiæ supponatur. Quibus respondendum est,secundũ quod agit de moribus,Ethicæ:secundum quod tractat de natura, Phisicæ potest supponi.Sciendum verò est,quòd istos centum quinquaginta psalmos spiritu Dei reuelante sanctus composuit Dauid. Et licet quidam psalmi aliorum nominibus intitulentur, vt est Salomonis, Aggei,filiorum Chore,& aliorum quorumlibet: non ideo factum est, quòd ipsi psalmos composuerint: sed propter mysteria nominum, siue officia ad quæ sermo sequens videtur pertinere.Nec eo modo ordinati sunt, quo à sancto Dauid compositi. Cum

1.Para.16.
1 Para.24.

enim in vxore Uriæ peccasset, Miserere mei Deus post hæc verò pro persecutione Absalom, Domine quid multiplicati sunt, edidit. Item cùm à Samuele prius vngeretur in regẽ, Dominus illuminatio mea: mortuo autem Saul, Diligam te, composuit. Hesdras Scriba, qui titulos posuit, psalmos aliter quàm dictati fuerant, ordinauit: hoc fortassis Spiritu sancto ideo disponente; vt cùm ordo rerum aut temporum iuxta literam non tenetur, alter ordo subtilior iuxta spiritualem intelligentiam requiratur. Et sunt quidam qui quinque psalmorum libros esse volunt, quia ibi quater fiat, fiat inueniunt: sed vnum librũ esse Actuum
Act. 1. Apostolorum liber confirmat, vbi ait, Sicut scriptum est in libro Psalmorum. Hesdras autem cùm cæteris psalmis titulos posuisset, huic psalmo ideo non ascripsit, quia iste psalmus omnium aliorum est titulus. Sicut enim titulus illuminat, & totam materiam sequentem
SEQVENTIS Psalmi Titulus. prælibat: ita psalmus iste qui præcedit, totam materiam sequentis operis tangit. De hac verò materia hoc modo tractat; ostendendo potentiam diuinitatis, perfectionem humanitatis Christi, vniuersitatem sanitatis membrorum, cõuersionem peccatorum, patientiam & gloriam omnium, intentio sua est, nos commonere, vt beatitudinem in primo parente amissam, studeamus reparare in nobis: & exemplo nostro in aliis; quod vt possimus facere, hortatur
1. Corin. 15. nos imagini noui hominis Christi conformari; de quo in hoc primo psalmo agit hoc modo. Re-
2. Corint. 3. mouet ab eo omnia mala, tam cogitationis quàm operis. Commendat in eo omnem perfectionem virtutis. Ostendit eum vtilem esse nobis. Sciendum verò est quòd illas perfectiones de Christo, quas cõmuniter ponit in priori psalmo, in cæteris psalmis qui sequuntur, multipliciter per partes exequitur. Quia ergo omnes ad beatitudinem tendunt, nec beati esse, nisi per Christum, possunt (tantũ enim bonum est beatum esse, vt omnes hoc velint & boni & mali) proponit Christum nobis in exemplum. Et incipit à beatitudine sic.

PSALM

PSALMVS PRIMVS.

B*EATVS vir.&c.* Postquam dictum est, non abiit, superfluum videtur esse quod additur, non stetit, & non sedit. Qui enim nō consentit peccato, iam nec in eo stare valet, aut perseuerare. Sed ideo hoc facit, quia ordinem vult exequi, quo primus homo peccauit: vt secundum hominem ostendat à primo penitus esse dissimilem. *Beatus vir qui non abiit.* De Domino nostro Iesu Christo accipiendum est, qui non abiit in consilio impiorum, sicut homo terrenus, qui vxori consensit deceptæ à serpente, vt domini præcepta contêneret. *Et in via peccatorū non stetit.* Venit quidem in via peccatorum, nascendo sicut peccatores: sed non stetit, quia illecebra secularis eum non tenuit. *Et in cathedra pestilentiæ non sedit.* Noluit enim terrenum regnum cum superbia. Quæ cathedra pestilentiæ ideo rectè intelligitur, quia pauci sunt qui amore dominandi careant, & humanam gloriam non appetant. Pestilentia verò est morbus latè peruagatus, omnes aut penè omnes inuoluens. Vel cathedra pestilentiæ perniciosa doctrina intelligi potest. Deinde considerandus est ordo verborum, Abiit, Stetit, Sedit. Abiit ille, qui recessit à Deo: stetit, cùm delectatus est in peccato: sedit, cùm in sua superbia confirmatus, redire non potuit: nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiæ sedit. Potest etiam intelligi de quolibet iusto quod dicitur, *Beatus vir qui non abiit, &c.* In consilio impiorum abire, est prauis cōsiliis assentire. In via peccatorum stat, qui in malis operibus perseuerat. In cathedra verò pestilentiæ sedet, qui malum quod agit alios docet. Quisquis ergo beatè viuere studet, praua consilia summopere cauere debet. Scriptum est enim: Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Praua quoque opera & exempla nihilominus vitanda sunt: quia sicut bonorum operibus & exemplis minus boni ad meliora semper proficiunt, sic nonnunquam iniquorum factis & exemplis infirmi ad deteriora tendunt. Hinc Psalmista alibi ait: Cum sancto sanctus eris. Et paulo pòst subditur: Et cum peruerso peruertêris. Tanto itaque studiosius oportet hæc fugere, quanto facilius incautas mentes possunt decipere. Via ergo beatitudinis est, vt quisquis ad bonum opus tendere desiderat, quo scilicet beatè viuat, prius malū cauere studeat, ne bonum quod agit, impediat. Vnde scriptū est: Declina à malo, & fac bonum. Sequitur de domino nostro Iesu Christo. *Sed in lege domini voluntas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte.* Quod Christi voluntas in lege Dei patris fuerit, textus sancti euangelij satis ostendit: vbi Luca narrante dicitur, qualiter in templo domini puer Iesus inuenitur sedens in medio Doctorum & interrogans, cunctis stupentibus super prudentia & responsis eius. Qui inquisitus à parentibus ait: Quid est quod me

Ioann. 18.
Menãder.
1. Corint. 15.
Psal. 17.
Psal. 33.
Luc. 2.

quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? ergo in lege domini voluntas eius. Nequaquam puer Iesus inuitis parentibus in templo domini remansisset, si in lege domini voluntas eius non fuisset, *Et in lege eius meditabitur die ac nocte.* Nanque in die & nocte prædicauit Christus. In die docebat turbas, nocte verbi mysteria discipulis reuelabat.
Ioan. 8. Vel in lege domini voluntas eius fuit, quia à præceptis patris nunquam filius
Ioan. 6. discordauit. Hinc est quod ipse ait: Non veni facere voluntatē meam, sed voluntatem eius qui misit me, patris. Ex quibus verbis quid aliud colligimus: nisi quod præceptis dominicis obedire debemus, non timendo, sed amando: non ex necessitate, sed ex voluntate. Non enim timor aut necessi
Rom. 13. tas, sed sola charitas implet legem, hinc est quod Apostolus ait: Qui enim diligit, legem impleuit. Nec mirum si is qui charitate repletur, in lege domini, die ac nocte, id est, assiduè meditatur: vel die ac nocte, id est, in prosperis & aduersis. Vbi enim est vera dilectio, ibi diuinæ legis est meditatio: & mens quæ amore Dei accenditur, nec prosperis nec aduersis commutatur. *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum*
Prouerb. 3. *dabit in tempore suo.* De sapientia per Salomonem dicitur: Lignum vitę est his qui apprehēderunt eam: & qui tenuerit eam, beatus. Quid autem Christus, nisi Dei virtus & Dei sapientia? Quem quisquis amando & desiderando ap-
Gene. 2. prehendit, in æternum proculdubio viuit. Legimus in paradiso lignum vi-
Gene. 3. tæ esse, de quo dictum est: Videte ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Si ergo de hoc ligno sumens in æternū viueret, meritò ligno Chri-
Ioan. 6. stus comparatur, qui est cibus vitæ, quo quisquis vescitur vita viuet & non morietur. Solet autem in scriptura sacra aquarum nomine aliquando po-
Apoca. 17. pulus designari, sicut legitur in Apocalypsi, vbi per angelum dicitur: Aquæ multæ, populi multi sunt. Decursus verò aquarum, significat lapsum qui fit per peccatum. Rectè ergo dominus secus decursus aquarum plantatus es-
Luc. 2. se describitur, quia inter homines fluxu mortalitatis & peccati decurren-
Luc. 5. & 7 tes nasci dignatus est. Qui tanquam lignum per vitæ nouitatem viruit: per
Ioan. 20.
1. Ioan. 2 noua verba quasi noua folia immisit: per miracula floruit: remissionē omnium peccatorum, & vitam æternam præstando fructus dedit. Bene ergo subditur, quòd fructum suum dabit in tempore suo. De quo tempore & fru-
Galat. 4. ctu per Paulum dicitur: Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum in terris, factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege
Gene. 22. erant, redimeret. Hinc Abrahæ dictum est, In semine tuo benedicentur om-
Heb. 11.
Gala. 3. nes gentes. Non dicit in seminibus, quasi in multis: sed in semine tuo, quod
Ioan. 14. est Christus: qui per semetipsum dicit, Ego sum via, veritas & vita. Vel tan-
Eph. 3. quam lignum secus decursus aquarum plantatur, cùm quisquis iustus per
Mar. 8. infusionem sancti spiritus in charitate radicatur & fundatur. Ligni enim nomine sæpe vir iustus, aut etiam iniustus exprimitur: sicut per prophetam di-
Isa. 10. citur: Ego dominus humilians lignum sublime. Quia iuxta Veritatis vo-
Eze. b. 21. cem, omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Sa-
Math. 23.
Luc. 18. lomon quoque ait: Si ceciderit lignum ad Austrum aut ad Aquilonem, v-
Eccle. 11. bicunque ceciderit, ibi erit. In die etenim mortis suæ iustus ad Austrum cadit

dit, peccator ad Aquilonem:quia & iustus per feruorem sancti Spiritus ad gaudia ducitur, & peccator cum apostata angelo(qui dixit, Sedebo in mōte testamenti in lateribus Aquilonis)in frigido corde suo reprobatur. Per aquas verò sancti spiritus gratia solet designari. Vnde veritas ait:Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Et, Qui biberit ex aqua quam ego do, non sitiet in æternum. Huius aquæ irrigatione agitur, vt anima fidelis per viriditatem fidei & spei in domino proficiat, atque in charitate ipsius fixa permaneat. Et quia charitas nūquam ociosa est(operatur enim magna si est) rectè dicetur quòd fructum suum dabit in tempore suo. In hoc tēpore præsenti fructum suum dant electi:quia bonum quod faciunt, ei attribuunt à quo facti sunt. Vel fructum suum in tempore suo dare, est per hanc vitam æterno iudici opera sua præsentare. Vnde per similitudinem patris familiâs à quodam dicitur, Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Ex quibus verbis valde notandum est, quia omnipotens Deus quicquid nobis in hac vita tribuit, mutuo dat, & cum lucro requirit. Nec sufficit datum seruare, sed summopere illud oportet quemque multiplicare, vt pigri serui sententiam declinans, mereatur audire quod illic dicitur: Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam:intra in gaudium domini tui. Ergo si pauca fideliter agimus, dum paruo hîc tempore viuimus(pauca enim sunt cūcta temporalia ad æternitatem comparata)super multa constituemur. Multa sunt quidem bona cælestia, de quibus scriptum est, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderūt, quæ præparauit Deus diligentibus se. *Et folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur.* Per folium intelligitur verbum. Quod enim folia agunt arboris, hoc in nobis per similitudinem agūt verba redemptoris. Fructu quidem eius spiritualiter pascimur: sermone verò ipsius à vitiis obumbramur. Quomodo autem folium, id est verbum, non defluat: ipse in euangelio demonstrat, vbi ait: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non trāsient. Et si enim sonus verborum transeat, ea quæ verbis exprimitur, sententia perdurat. Et quicquid voce veritatis dicitur, siue in lege, siue in prophetis, siue in euangelio, siue in apostolicis libris, siue etiam per quosque religiosos: totum per operationem adimplebitur. Vnde scriptum est, Iota vnum, aut vnus apex non præteribit de lege, donec omnia fiant. Et quia potens in opere & sermone Christus dicitur (ipse enim est Dei virtus & Dei sapientia) meritò de ipso subditur. Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Vnigenitus Dei filius in carne veniens, quia verus Deus & verus homo extitit, alia vt Deus, alia vt homo, & docuit & fecit. Sed quod fecit, aut docuit, vt Deus, nobis profuit ad rectè credendū. Quod verò vt homo, profuit nobis ad rectè viuendum. Impletum est ergo quod dicitur, Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Sed fortasse non creditur prosperè egisse: quando à Iudæis captus, ligatus, flagellatus, crucifixus, occisus est. Immo tunc prosperè egit, quia morte sua mortem nostram destruxit. Nec profuisset nasci in carne, si non contigisset mori & resurgere. Et mira domini dispositione actum est, vt & Iudæi voluntatem suam in

Ioan. 15. Isa. 14. Ioan. 7. Ioan. 4. Matth. 25. Matth. 25. Isa. 64. 1. Corint. 2. Matth. 24. Luc. 21. Matth. 5. Luc 24. 1. Cor. 2. Ioan. 1. Act. 1. Ioan. 18.

Christum implerent,& Christi consilium,quod putabant destruere,perficerent. Sed hæc verba quæ de capite dicta sunt,etiam membris eius congruere possunt. Quisquis enim Deo perfectè seruire concupiscit, non solùm opere, sed & verbo esse iustus appetit. Dicatur ergo de quolibet perfecto viro: *Et folium eius non defluet, & omnia quæcunque facit, prosperabuntur.* Folium eius non defluit, cuius in veritate sermo consistit. Folium eius non defluit, qui à superfluitate verborum linguam compescit. Hinc per Sa-
Prouer. 11. lomonem dicitur, Sapiens vsque ad tempus tacebit. Psalmista quoque alibi
Psal. 38. ait, Dixi custodiam vias meas, ne delinquā in lingua mea. Et Iacobus per-
Iaco. 3. hibet dicens, Qui in verbo non offendit, hic perfectus est vir. De hoc ergo perfecto viro rectè dicitur. Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Rectorum quidem facta tunc prosperabuntur, quando mala bonis non ad-
Math 24. miscentur: Cùm bene cæpta vsque ad finē perducūtur: Cùm pro his nec tēporale lucrum, nec terrena gloria, nec fauor hominum, sed sola patriæ cælestis merces requiritur. Sed nonunquam contingit, quia is qui perfectè viuit, in verbo aut in opere delinquit. Nec tamen tunc verbum eius defluit,
Luc. 13. etiam cùm offendit, nam tandiu culpa corde retinetur, quousque satisfactione pœnitentiæ curetur. Et cùm post culpam cautior redit ad iustitiam,
Psal. 36. quod aduersari videtur peccatū etiam prosperatur. Et miro modo fit, quod
Rom. 8. vnde peccauit, inde iustior existit. Meritò ergo per Paulum dicitur, Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Omnia quidem, non solùm prospera, sed etiam aduersa: non solùm bona, sed etiam mala. Quia ergo quisque perfectus vir, & in locutione maturus est, & in operatione discretus, dicatur rectè: Et folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet, prosperabūtur. Sed iam quid de reprobis subiungat, audiamus. *Non sic impij, non sic.* Vbi repetitio comminatio est, ac si diceret: Nec sic beati eritis, nec sic prosperari poteritis. *Sed tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ.* Meritò impius pulueri comparatur, quia peccanti
Gene. 3. homini dicitur: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Qui dum tentationibus agitatur, quasi puluis vento mouetur. Quem dum ira conturbat, superbia inflat, vana gloria eleuat, luxuria eneruat, auaritia subiicit, inuidia diuidit, tristitia prosternit: quot tentationū motibus vrgetur, quasi tot vētorum flatibus puluis dispergitur. Quod si facies terræ, species patriæ cælestis acci-
Psal. 26. pitur (de qua terra Propheta dicit, Credo videre bona domini in terra viuētiū) rectè puluis à facie terræ proiici describitur, quia à visione cælestis gloriæ impius remouetur. *Ideo non resurgunt impij in iudicio.* Ideo scilicet, quia nullo virtutū pondere grauati, tāquā puluis à facie terræ sunt proiecti. Vn-
Isai. 26. de scriptum est, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. *Neque peccatores in consilio iustorum.* Repetita sentētia videtur, vt, quod superius dicitur, impij, intelligantur peccatores: & quod præmissum est, in iudicio, hoc dictū sit in cōsilio iustorū. Aut si aliud sunt impij, aliud peccatores (nā omnis impius peccator, non tamen omnis peccator impius.) Impij non resurgunt in iudicio, subaudis, vt iudicētur: quia iā pœnis certissimis deputati sunt. Peccatores autē non resurgunt in cōsilio iustorū, subaudis, vt iudicēt, sed vt iudicētur. Sed

cùm

cùm Dauid dicat quòd impij nō resurgūt in iudicio, quid est quod Paulus ait: Omnes quidē resurgemus? Nam per omnes vult intelligi tā bonos quā malos, tam pios quā impios, tam peccatores quā iustos. Sed sciendum est quia omnes & boni & mali resurgere habēt ad vitā, sed nō omnes resurgēt ad gloriā. Quod satis manifestat idem Apostolus, cū ibidem subiungit. Sed non omnes immutabimur. Resurgēt quidem omnes vt viuāt, boni & mali: sed non omnes immutabuntur, de vita ad gloriā: nisi soli boni. Quare hoc? *Quoniam nouit dominus viam iustorum.* Nouit, idest approbat. *Iter autem impiorum peribit.* Ac si diceret, Iter impiorum non nouit dominus: vt hoc sit nesciri à domino, quod est perire: & hoc sit sciri à domino, quod est manere. Duobus enim modis scire Dei accipitur: Aut scire, id est, cognoscere: aut scire, id est approbare. Secundum hoc autem, quod scire Dei dicitur noscere, bonos & malos nouit dominus. Sicut scriptum est, Ipse nouit & decipientē, & eum qui decipitur: neq; enim impium quenquam iudicaret, si nequaquā cognosceret. Et tamen iniquum nescit, quia facta eius non approbat. Et nouit ergo, quia deprehendit: & non nouit, quia hunc in suæ sapientiæ speciem non recognoscit. Hinc dicturus est eis in iudicio, Amen dico vobis, nescio vos. Iuxta hoc verò quod scire dicitur approbare, non noscit dominus nisi bonos, vnde scriptum est: Nouit dominus qui sunt eius. Quos ideo nouit, quia præsciuit & prædestinauit eos conformes fieri imaginis filij sui. Quia ergo omnipotens Deus operationem iustorum sic nouit, vt approbaret: actionē verò impiorum sic non nouit, vt reprobaret: dicatur rectè, Quoniam nouit dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.

1. Corin. 15 — *Iob. 12.* — *Matth. 25* — *2. Tim. 2.* — *Rom. 8.*

TITVLVS PSALMI II.

SECVNDVS Psalmus sic intitulatur, Psalmus Dauid. Notandum quòd tituli in quibusdam Psalmis ita præponuntur, vt intentionem designent: in quibusdam, vt materiam, in quibusdam verò vt vtrunque. Psalmus propriè dicitur Melos quod per motum & laborem manuum de psalterio procedit: & ideo pro bona operatione sæpe ponitur, quæ sine labore fieri non potest. Et quantum in hoc negocio continetur exhortatio bonæ operationis: idcirco ipsi negocio tale vocabulum competit, vt psalmus appelletur. Psalmus ergo iste, idest sequēs exhortatio bonæ operationis, est attribuēdus Dauid, id est Christo, qui verus Dauid, id est visu desiderabilis, vel manu fortis interpretatur. Quis enim adeò desiderabilis, sicut ille, de quo scriptū est: Cuius vultum desiderat vniuersa terra, & in quem desiderāt angeli prospicere? Et quis fortior eo, qui omnia quæcūque voluit, fecit? qui principē huius mūdi de regno suo expulit, qui morte sua mortē nostrā destruxit? Et sciēdū quòd quādo psalmi ita intitulātur, vt psalmus præponatur & nō canticū: designatur quia de moribus agitur. Quādo verò canticū & nō psalmus, non de moribus, sed de mystico intellectu tractatur. Intentio Christi, cui hæc verba competunt, hæc est, vt omnes fideles spem & confidentiā bonæ vitæ, non in seipsis, sed in Christo & secundum principium & secundum finem, constituant. Quia nonnunquā Prophetæ sancti sic præuident futura, quomodo sciunt præterita: sanctus Dauid quod de paßione Christi & persecutoribus eius futurum esse præuidit, non futuro, sed præterito tēpore narrare voluit: vt ex suis verbis ostenderet quia Spiritu sancto reuelante, tam de futuris quàm de præteritis certus esset. Ait ergo de persecutoribus Christi.

3. Reg. 10. 1. Pet. 1. Luc. 11. Psal. 134. Ioan. 12. Ozee 13.

PSALM

PSALMVS II.

QVARE *fremuerunt gentes*, Id est gentiles, *& populi*, id est Iudæi,
Ioan.11. *meditati sunt inania?* Et quare *astiterunt reges terræ*, Herodes & Pilatus, *& principes* Annas & Caiphas *conuenerunt in vnum*, con-
Luc 23. silium & locum, *aduersus dominum*, patrem *& aduersus Christum* fi-
Matth.26. liũ *eius?* Tanta deniq; insania furoris eos inuasit, tanta malitiæ cæcitas perculit: vt auctorẽ suum, quẽ credere & adorare debuissent, vnanimiter etiam occidere non timerent. Dictum est autem *Quare*, ac si diceretur, frustrà, Non enim impleuerunt quod voluerunt. Nam qui ideo Christum occide-
Ioan.7. runt, & vt nomen eius de terra delerent, & ne ipsi locum & gent perderẽt:
Ioan.11. ideo quidem nomen eius auxerunt, ideo & gentem & locum perdiderunt, quia innocentem dominum occiderunt. Miroque modo actum est, vt dum suum consilium implere se crederent, consilium domini nolentes & ne-
Prouer.21. scientes implerent. Ergo meditati sunt inania. Non est enim sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. Sed quę inania meditati sunt? *Dirumpamus*, inquiunt, *vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum.* idest, destruamus vincula religionis Christianæ, ne nos sui valeant subiugare. Sic, sic superbæ mentes contra suum auctorem frequẽter se erigunt, dum suam non eius voluntatem implere appetunt: & tanto deterius cadunt, quanto supra eum tendunt à quo facti sunt. Sed quid sequitur? *Qui habitat in cælis irridebit eos, & dominus subsannabit eos.* Quia habitantes in terra cælestem dominum irridere & subsannare præsumpserunt, ab ipso cælesti Deo irri-
Marc.14. sione & subsannatione digni ostendentur. Nam qui surrexit à mortuis, &
Luc.24. regnando iam habitat in cælis, cùm ad iudicium veniet, irrisione (vt iam
Act.1. Mat.16.25. diximus) & subsannatione eos dignos ostendet. Hinc per sapientiam dici-
Prouer.1. tur, Quia vocaui & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret: Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis, quod
Ibid. timebatis, euenerit. Cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio & angustia: Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: manè consurgent, & non inuenient me. *Tunc loquetur ad eos in ira sua*, qui antè tacuit in mãsuetudine sua. *Et in furore suo*
Roma 9. *conturbabit eos*: quos in longanimitate patientiæ suæ antè tolerauit. Iram autem & furorem domini non perturbationem mentis oportet intelligi, sed
Matt.25 vim qua iustissimè iudicat. In ira sua loquetur ad eos, cùm in iudicio suo du
Oze.6. ra illos arguet increpatione: in furore suo conturbabit eos, cùm districta
Matth.9. impios feriet animaduersione. Ecce misericors Deus non iratus, sed placa-
Matth.11. Ezech.18. tus nobis peccatoribus apparet: mala nostra videt, & patienter sustinet. Ideo
Rom.9. diu tolerat, vt ad pœnitentiam nos pertrahat. Sed qui modò negligit placatum, profectò sentiet iratum. Et quo quisque nunc durior fit ad pœnitentiam, eo ipse districtior erit ad vindictam. Sed qui in cælis habitat, quomodo etiam in terris regnat, audiamus: ait enim: *Ego autem constitutus sum*
Hebr.5. *Rex ab eo*, subaudis, à patre meo, *super Syon montem sanctum eius, prædicans præ*-

ceptum eius. Ego, inquam, cuius vincula illi dirumpere, & iugũ meditabantur abiicere. Per Syon, quæ ſpeculatio dicitur, ſancta Eccleſia intelligitur: cuius intentio quotidie ad ſpeculandam claritatem Dei erigitur. Sicut Apoſtolus dicit, Nos autẽ reuelata facie gloriam domini ſpeculantes. Quam Eccleſiam montem ſanctum appellat, propter eminentiam & firmitatem. Super hanc ergo Eccleſiam vnigenitus Dei patris rex conſtitutus eſt, non vt terreno regnet imperio, ſed cæleſti. Ait enim in quodam loco: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Ergo eſt ſupra mundum. Et cùm eum voluiſſent rapere in regem, vt temporaliter regnaret, in illis aufugit, & terrenum imperium reſpuit. Ergo Chriſtus ſpiritualiter rex conſtitutus eſt in nobis, vt expulſo maligno principe de cordibus noſtris, regnet ipſe in interiore homine ſecundum ſpiritum, ſecundum donationes gratiarum, & largitiones virtutum, & ædificationes morum, ad ſalutem animarum noſtrarum: vt iam non regnet peccatum in noſtro mortali corpore, nec ſeruiamus immunditiæ ad iniquitatem, ſed potius iuſtitiæ in ſanctificationem. Sic ergo Chriſtus in nobis regnare deſiderat, vt ab immundis ſpiritibus & vitiis nos defendat, vt virtutibus & ſacris operibus nos muniat. Sic in nobis regnare appetit, vt ad cæleſte regnum ſuo nos regimine ducere poſſit. Sed quia adhuc ſumus in certamine, ſuis nos præceptis non ceſſat admonere. Vnde bene dicitur, Prædicans præceptum eius: quia non præcepta, ſed præceptum dicit, fortaſſis charitatem nobis innuit, in qua cuncta præcepta finiuntur: & quam ſi quis impleuerit, cætera ab ipſo implebuntur. Hoc præceptum nobis quotidie Chriſtus prædicat, hoc præcepto à terris ad cæleſtia ſubleuat: & quicquid per alia præcepta dicit, mittere nos ad hoc vnum præceptum ſemper intendit. Quod quidem duplex eſt mandatum: nam in dilectione Dei eſt dilectio proximi. Et ſcriptum eſt, quia in his duobus mandatis pendet lex & prophetæ. Quicquid ergo lex, quicquid prophetia, quicquid Euãgelium, quicquid ſermo Apoſtolicus prædicat: omnia vnum præceptum, id eſt, charitas vna conſummat. Sed quia de potentia audiuimus, de dignitate huius regis noſtri audiamus. Sequitur enim, & dicit: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quod per prophetam audiuimus, hoc etiam per euangelium legimus. Ibi enim dicitur, quia cùm dominus Ieſus baptizaretur, Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit, & vox patris intonuit, Hic eſt filius meus, in quo mihi complacui, ipſum audite. Vbi manifeſtè ſe Trinitas humanæ naturæ oſtendit: quia Filius Dei in ſpecie hominis, & Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, & vox Patris in ſimilitudine humanæ vocis apparuit. Quanquam autem poſsit ille dies in prophetia dictus videri quo Ieſus Chriſtus ſecundum hominem natus eſt: tamen hodie quia præſentiam ſignificat, atque in æternitate nec præteritum, nec futurum eſt, ſed præſens: diuinitus accipitur ſecundum id dictum, Ego hodie genui te: quo ſempiternam generationem virtutis & ſapientiæ Dei, qui eſt vnigenitus filius, fides catholica prædicat. Duas ergo in Chriſto generationes eſſe credimus: vnam diuinam, alteram humanam: vnam qua ex patre in cælo natus eſt ſine matre, alteram qua in terra ex matre natus eſt ſine patre.

2.Corint.3. 2.Pet.1. Luc.1. Dan.7. Ioan.18. Ioan.6. Ephe.3. Rom.6. 2.Corint.5. 2.Timo.2. Matt.22. 1.Corint.13. Matth.22. Matth.22. Matth.3. Luc.3. Mar.1. Ioan.1. Matth.17. Luc.2. Matth.2.

Secundum illam, cùm nihil essemus, nos creauit. Secundum istam, cùm perditi essemus, nos reformauit. Vnigenitus ergo filius ex patre sine tempore natus, quia cælestem suam hæreditatem solus habere noluit, humanam naturam ad contemplationem gloriæ suæ condidit. Sed quia peccando periit, ille etiam hanc in carne nascendo requisiuit: & qui hominem fecerat ad imaginem & similitudinem Dei, miro suæ charitatis affectu factus est ipse ad similitudinem hominis. Et vnde se ad nostram humanitatem humiliauit, inde nos ad hæreditatis suæ gloriam subleuauit. In hac igitur carnis generatione & humiliatione ei à patre dicitur: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Minor quidem videtur ille qui postulat, eo qui postulatur. Et dum Christus carnem assumpsit, à patre suo per humanitatē se minorauit. In hoc enim quòd in forma Dei est æqualis patri, non postulat à patre, sed simul omnia operatur cum patre. In hoc autem quòd pro nobis se dignatus est humiliare, minor patre factus, non cessat pro nobis interpellare. Postula (inquit) à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Sancti Patriarchæ & prophetæ postulauerunt pro Iudæis. Ipse vnigenitus filius Dei, homo inter homines factus, postulare dignatus est pro gentibus. Illi postulauerunt genti suæ salutem, & misit eis Deus saluatorem. Sed quia hunc in carne humilem viderunt, superbo corde & cæco contempserunt. Quem verò Iudæa elata repulit, hūc gentilitas humiliata suscepit. Illa per superbiam hæreditatem perdidit: hęc per humilitatem ad hæreditatem venit. Sed quia hoc non suis meritis, sed Dei filio volente, & patre eius annuente factum est, rectè ei dicitur, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Non enim ait, Postulēt illę gentes, sed postula tu. Ex quibus verbis satis colligitur, quia gentilitas non suis meritis saluatur: sed ille hoc fieri petiit, qui patri pro nobis vsque ad passionem mortis obediuit. Et quia gentilis populus ab extremis mundi partibus ad fidem collectus est, rectè dicitur, Et possessionem tuam terminos terræ, subaudis, dabo tibi. Dum enim persecutio in Iudæa agitur, sancta Apostolorum prædicatio in vniuersum mundum dispergitur: sicut scriptum est, Vobis missum fuerat verbum Dei: sed quia indignos vos iudicastis, ecce imus ad gentes. Pro crudelitate ergo malitiæ quæ mentem Iudææ concremauit, omnipotens Deus gentes in hæreditatem sumpsit: quia per hoc, quòd illa redemptorem suum ac membra eius persecuta est, sanctis Apostolis per diuersa dispersis, nos qui Iudææ in circuitu sumus, dono cælestis gratię splendorem veri luminis videmus. Sed quia in vitæ fortitudine nos inuenit, & ad iustitiæ regulam reduxit, bene subditur: *Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.* Virga ferrea accipitur inflexibilis iustitia, quæ ideo virga, quia recta: ideo ferrea, quia dura. Recta bonis, dura malis. Blanda iustis, aspera peruersis. Et quia per hanc dominus spirituales regit, carnales confringit, rectè dicitur: Et tanquam vas figuli confringes eos. Quid enim terrena sunt corda, nisi vasa fictilia? Vas enim fictile, terrenum & fragile est. Carnalia ergo corda, quæ transitoria appetunt, hoc quod corruptibile & vile est, diligunt, terrenis rebus totis desideriis incumbunt, quid aliud, quàm

Gene. 1. Philip. 2. Ephe. 4. Ioan. 14. Philip. 2. Ioan. 10. Philip. 2. 1. Ioan. 2. Hebr. 7. Exod. 4. Isa. 16. Ioan. 17. Isa. 19. Ioan. 1. Ioan. 4. Acto. 3. Hebr. 5. Philip. 2. Isa. 60. 1. Pet. 2. Luc. 10. Act. 13. Mar. 16. Matth. 26. Isa. 40. Luc. 3. 1. Corint. 4. 2. Timo. 2. Ioan. 3. Rom. 8.

quàm terrena vasa sunt? Quæ dominus per virgam ferreá confringit, cùm per iustitiæ rectitudinem suam in eis carnalitatem destruit, cùm mentis elationem conterit, cùm infirmitas propria ad memoriam reducitur, & corruptionis miseria diligenter attenditur, & vitiorum fractura solerter pensatur. Quia ergo pietas summa sic nos ferit, vt regat: sic confringit, vt melius restituat, dum vasa iræ commutat in vasa misericordiæ, & vasa apta ad interitum facit apta ad gloriam: dicatur rectè, Reges eos in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringes eos. Quos iam diuinus sermo alloquitur, cùm subiungit: *Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.* Et nunc, id est, iam innouati, iam contritis luteis tegumentis carnalibus, vasis erroris, quæ ad carnalem vitam pertinent. Nunc intelligite iam reges, id est, valentes regere quicquid vobis seruile & bestiale est: castigantes vestra corpora, & seruituti subiicientes. Qui cælesti regi seruiunt, reges proculdubio sunt: ipsi enim seruire verè regnare est. Nam tantò quisque liber à vitiis redditur, tanto potentius sibi spiritualiter dominatur, quanto auctori suo humilius famulatur. *Erudimini* (inquit) *qui iudicatis terram.* Spirituales significantur qui terram iudicant. Inferius enim nobis est quicquid iudicamus. Quicquid autem infra spiritualem hominem est, meritò terra nominatur: quia terrena labe sauciatur. Qui se vt peccatorem accusat proprióque iudicio cõdemnat, atque semetipsum duris increpationibus prosequitur, iudex terrenus non immeritò vocatur. Talibus dictum est, Intelligite & erudimini, id est, ad hoc intelligite vt erudiamini. Non enim intellectus proficit, si vsque ad eruditionem vitæ non peruenit. Ille autem eruditus intellector est, qui hoc quod intelligere valet, ad vitæ suæ ædificationẽ trahere studet. *Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Sæpe nanque contingit, quia is qui cælesti domino purè deseruit, ex ipsa virtute in elationem se erigit, & tanto se mox à seruitute domini elongat, quãto à virtute humilitatis discordat. Quapropter necesse est vt sic seruiat amor, quatenus in humilitate semper animum reprimat timor: ne fructum, quem bona vita cõgregat, ventus elationis tollat. Vel quia in hoc seculo inter gaudium spei, & tentationis metum positi sumus: alloquitur nos Spiritus sanctus, dicens: *Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore*: vt & de spe exultatio, & de tentatione nascatur tremor. Et si enim iustorum actio quandoque prosperatur, in ea tamen vita posita est, de qua per beatum Iob dicitur, Tẽtatio est vita humana super terram. Quia igitur inter blanda versamur & aspera, inter prospera & aduersa, inter tristitiam & gaudium, inter spem & metum: dicatur rectè: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Sed quia non sufficit bona agere, nisi & mala quisque valeat æquanimiter tolerare: adiunctũ est: *Apprehendite disciplinã, ne quãdo irascatur dominus & pereatis de via iusta.* Disciplina est emendatoria tribulatio secũdum illud, Quem enim diligit dominus, corripit: flagellat autem omnem filiũ quem recipit. Et quia iustitia modò in prosperis, modò in aduersis agitur: in prosperis quidem timor, in aduersis verò disciplinæ patientia præcipitur: ne si in illis se eleuat, in foueam elationis cadat: aut si in istis se deiicit per pusillanimitatis vitium victus pro-

Roma. 9. *1. Pet. 2.* *Hier. 22.* *1. Corin. 11.* *Math. 6.* *Iob. 7.* *Prouerb. 3.* *Hebr. 12.* *Apocal. 3.*

ruat. Hanc verò disciplinam quisquis apprehendere negligit, à via quidem iustitiæ perit, per iniquitatis vias miserabiliter incedit: tantóque omnipotentem dominum ad iracundiam prouocat, quanto pro ipsius amore aduersa tolerare recusat. Cùm enim scriptum sit, Quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis: & quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit dominus diligentibus se. Cùm incomparabilia bona promittat Deus, & mala minima ingerat mundus: rectè iustus dominus irasci debet, quando pro tam paruis, tam magna contemni videt. Si enim dulcedinem patriæ cœlestis amarent, ex magno gaudio tribulationes omnes sustinerent: cùm constet, quia ex tolerantia huius tribulationis crescat eius inæstimabilis merces suauitatis. Sed adhuc apprehendēdi disciplinā causa adiungitur, cùm subinfertur: *Cùm exarserit in breui ira eius. Beati omnes qui confidunt in eo.* Modò dum districti iudicis ira differtur, & peccator in desideriis animę suę laudatur: dum iustus tribulationes & angustias sustinet, quæ malorum pœna, quæ iustorum gloria sit, non apparet: hinc est, quod Ioannes Apostolus ait, Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Tunc profectò apparebit quàm fallax huius mundi fiducia extitit, quàm trāsitoria vita, quàm breuis gloria, quàm parua voluptas, quàm falsa prosperitas, & quàm citò trāsiit quicquid hîc charum & pretiosum fuit. Ergo infœlices illi, qui in talibus confisi sunt. Beati autem omnes qui confidunt in domino.

(Margin: Rom. 8. Isai. 64. 1. Cor. 2. Psal. 9. 1. Ioan. 3.)

TITVLVS PSALMI III.

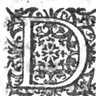
ERTIVS Psalmus ex persona Christi accipiendus est, tractās de passione eius, ac resurrectione. Et mittit nos ad illā historiā, in qua dicitur David fugisse à facie bellantis aduersum se filij sui Absalom. Quā historiam Hesdras propheta intelligens illa quæ in passione Christi gesta sunt, præsignasse, talem titulum præposuit, Psalmus David, cùm fugeret à facie Absalō filij sui. Qui hoc modo exponitur: iste Psalmus, id est, ista exhortatio moralitatis quæ in sequenti negotio continetur, est David, id est, Christi, qui manu fortis est. Psalmus (dico) habitus de his quæ cōtigerunt, cùm fugeret, id est, cùm auferendo gratiā suam recederet, à facie Absalom filij sui, id est, à mēte Iudæ, quem cum aliis Apostolis gratia sua elegit ad hoc, vt filius suus esset. Bene autem pro Absalō, qui pax patris dicitur, ipse traditor Christi intelligitur: quia quāuis ipse pacem cum Christo non habuerit, tamē Christus ei pacē & ore dedit, & corde tenuit. Vides ergo dominus electos suos non solū ab alienis, sed etiam ab amicis & parentibus propter iustitiā passuros: ad constantiam passionis eos hortari in hoc opere intendit, seipsum proponens in exemplum: vt sicut ipse in passione sua constans fuit, & de tribulatione sua dominum inuocauit, & ipsa tribulatio ei ad gloriam & exaltationem profuit: ita ipsi cōsiderando quòd per tribulationes exaltabuntur, & ad orationes se conuertant, & cogitantes illum esse caput & aduocatum suum, non deficiant. Sequitur de psalmo.

(Margin: 2. Reg. 15. Luc. 6. Ioan. 13. Math. 26. Luc. 22. Phil. 2. Act. 14. Math. 26. Ephe. 1. 1. Ioan. 2.)

PSALM

d

PSALMVS III.

OMINE quid multiplicati sunt qui tribulant me? Multi insurgunt aduersum me. Hæc inuestigatio non causa ignorantiæ fit, sed propter instructionem perfectorum: vt considerando finem tribulationis suæ, constantes permaneant, Tam scilicet multiplicati sunt qui insurgunt & tribulant, vt de numero discipulorum non defuerit qui ad numerum persequentium accesserit. O mira Dei omnipotentis patientia! quos vno verbo potuit extinguere, hos ex mira mansuetudine sua dignatus est tolerare: vt per seipsum demonstraret quæ in nobis esse virtus patientiæ deberet. De se enim nobis exemplum fecit æternus conditor, vt quia sic humiliatus est cælestis Deus, desinat iam superbire terrenus homo. Sed hæc sui capitis verba retinet adhuc corpus eius, quod est Ecclesia, quæ dum tribulationibus premitur, quæ dũ aduersus se insurgere peruersos intuetur, clamat & dicit: Domine quid multiplicati sunt qui tribulãt me? Multi insurgunt aduersum me. Hoc sancti martyres clamauerunt, cùm multiplicari ecclesiæ persecutores viderunt. Hoc præsens Ecclesia clamare non cessat, quæ in tempore pacis suæ multis aduersitatibus elaborat, dum occulti hostis tentationibus agitur, dum prauè viuentiũ moribus grauatur, dum carnalium hominum apertas iniurias grauiter tolerat, & quorundam quasi iustorum sub imagine sanctitatis simulationem grauiùs portat, quandiu caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: & corpus quod corrumpitur agrauat animam, & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem: quandiu in hac periculosa & laboriosa vita manet, tandiu dicere anima fidelis habet: Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt aduersum me. *Multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius.* Manifestum est quòd hæc dicebant, qui Christum esse Deum non credebant. Ad hoc valent illæ voces, Si filius Dei est, descendat de cruce. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Et quoniam plerunque coaceruatione vitiorum subrepit desperatio sanitatis, tanquã ipsis vitiis insultantibus animæ, vel etiam diabolo & angelis eius per noxias suggestiones, vt desperemus operantibus, verissimè dicitur: Multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in deo eius. Sed quisquis nos aduersarius oppugnet, quæq; tribulatio grauet, semper dicendum est, quod sequitur: *Tu autem domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.* Capitis nomine in sacro eloquio mens solet intelligi. Sicut enim à capite membra, sic sensus à mente reguntur. Tales superna bonitas libenter suscipit, quos ad suum adiutorium humiliter confugere cernit: & caput, id est, mẽtem eorum dono suæ gratiæ eleuat, quos non in hoc seculo, non in seipsis sed in domino Deo suo gloriari delectat. Hinc Apostolus nos admonet, dicens: Qui gloriatur, in domino glorietur. Si tu enim gloriaris in domino, Deus gloriatur in te. Si tu non tuã, sed eius gloriam quæris, ipse quærit quomodo te exaltet & glorificet. Hinc sancti Patriarchæ & prophetæ, hinc Apostoli & cæteri iusti viri à domino Deo exaltati & glorificati sunt, quia seipsos in

Ioan. 18. Ioan. 13. Rom. 12. Eph. 4. & 5. Eph. 6. Matth. 7. Gala. 5. Sapien. 9. Matth. 27. Luc. 23. 1. Corint. 2. Ioan. 6. Luc. 15. 1. Cor. 1. 2. Cor. 10. Mat. 23. Luc. 18.

hoc seculo contemnentes, gloriam domini, non suam quæsierunt. Vel hoc quod dicitur, Tu autem domine susceptor meus es:& cætera, secundum ho-
Ioan.1. minem dicitur: quia hominis susceptio est Verbum caro factum, gloriam quoque suam dicit domini etiam ille, quem sic suscepit Dei verbum, vt similis cũ illo fieret Deus. Ex hac regula introducimur nequis sibi de se glorie-
Luc.23. tur. Caput autem Christus in passione sua exaltatum habuit, quia in tanta passionis humilitate, mentis fortitudinem non amisit. *Voce*, inquit, *mea ad dominum clamaui: & exaudiuit me de monte sancto suo.* Voce sua ad dominum clamare, est intentè dominum deprecari. Voce sua clamat, cùm quisquis ita intentè orat, quod sonus vocis ab intentione cordis non discrepat. Hinc egregius doctor ait, Psalmis & hymnis cùm oratis dominum, hoc versetur
1.Cor.14. in corde, quod profertur in ore. Et Apostolus dicit, Psallam spiritu, psallam & mente. Tales libenter exaudit dominus, quos scilicet ita clamare conspicit: vnde bene dicitur, *Et exaudiuit me de monte sancto suo*, id est, de altitu-
Psal.35. dine iustitiæ suæ. Legimus enim, Iustitia tua sicut montes Dei. Et iustum sic erat vt innocentem occisum, cui retributa sunt mala pro bonis, à mortuis
Isa.34. suscitaret, & digna persequentibus retribueret. Nos quoque de monte sancto suo exaudit, quando preces nostras, non ex meritis nostris, sed ex sua san
Isa.34. cta misericordia suscipit. Non enim digni sumus, vt audiamur: sed ipse mi-
Tit.3. sericors est, vt exaudiat. Hinc est quod per Apostolum dicitur. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos
1. Timo. 2. nos fecit. Dicit autem ipse per quem saluati sumus. *Ego dormiui, & soporatus*
Ioan.11. *sum, & exurrexi: quia dominus suscepit me.* Dormitio morientis, somnus autem
Cantic.5. mortui accipi potest: vt dormitio sit, qua trãsitur ad somnum: veluti est expergefactio qua transitur ad euigilationem. Bene ergo accipitur: ego dormiui, & soporatus sum. Ego me passioni permisi, & mors consecuta est. Vel tunc dormiuit Christus, quãdo suscepta morte à temporali dolore quieuit.
Luc. 24. Tunc soporatus est, quando die altera in sepultura moratus est: die verò tertia à mortuis resurrexit. Vnde hîc ait, Et exurrexi, quia dominus suscepit me. Surgens enim à mortuis, in gloria Dei patris susceptus est. Vel potest hoc dicere, quisquis fidelium recolens mortem peccatorum suorum, & donum regenerationis, *Ego dormiui*, & cætera. Dormiuimus enim, cùm à bono opere torpuimus: cùm in nostra prauitate delectabiliter iacuimus: cùm dulce erat nobis peccare, & in eis quidem peccatis perseuerare. Sed ab hoc somno mortis viuificans gratia nos euigilare fecit, cùm mala nostra ad memoriam reduxit: cùm dulcedinem peccatorum in amaritudinem vertit, & mentem nostram ad lamenta pœnitentiæ formauit, nósque in vitiis torpentes, ad bona opera excitauit. Domini autem gratia commendatur, cùm dicitur, Surrexi, quia dominus suscepit me. Nisi enim eius gratia susciperet, anima nostra à morte peccati minimè surrexisset. Sed quia quisquis à domino suscitatur, fortis contra quosque aduersarios redditur: rectè subditur. *Non timebo millia populi circundantis me. Exurge domine, saluum me fac Deus meus.* Exurge, id est, fac me exurgere. Mos est diuinarum scripturarum
2.Corin.13. personæ Dei attribuere quod in nobis operatur. Vnde illud est, An experi-

mentum

mentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Non enim ait, Quo iubente loquor: sed prorsus ipsam locutionem illi tribuit, cuius munere loquebatur. Quia verò millenarius numerus perfectus est, per millia populi vninersa prauorum multitudo designatur. Is ergo quem Dominus suscitat & saluat, millia populi non formidat: quia tantò omnem malorum multitudinem non timet, quantò vnum omnipotentem Deum protectorem habet. Vel si ex persona domini loquentis accipitur quod dictum est, Non timebo millia populi circundantis me: constat quia aduersarios suos iam non timet, quia ab eis corporaliter tribulari non valet. Christus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà Rom. 6.
non dominabitur. Et eò sub se inimicos suos habet, quò ad dexteram Dei Psal. 109.
patris sedenti ei tradita est potestas in cælo & in terra. Quare autem non timeat, reddit causã, cũ subiungit. *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisti.* Quis ignorat, quoniam sine causa aduersati sunt Christo inimici eius? Ipse enim peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sed quia iustus Deus & misericors est, omnes aduersarios suos percussit: alios vltione vindictæ ad damnationem, alios dolore pœnitentiæ ad salutem. Quod si per aduersantes maligni Spiritus intelliguntur, vel quique homines mali qui modò Ecclesiam Christi persequuntur: hi profectò in fine seculi à domino percutiuntur. *Dentes peccatorum contriuisti.* Per dentes, verba maledicta designantur: de quibus per Apostolum Paulum dicitur, Si autem mordetis inuicem, videte ne abinuicem consumamini. Possunt & dentes accipi principes peccatorum, quorum auctoritate quisque à societate rectè viuentium præciditur, & quasi malè viuentibus incorporatur. Dentes ergo peccatorum dominus conterit, quando ipsos & verba eorum ad nihilum redigit. Timeant ergo aduersarij mali: quia si ipsi iniustè percutiunt, habent super se dominum, à quo iustè percutiuntur. Timeant potestates malæ: quia si ipsæ alios opprimunt, habent super se potestatem à qua opprimuntur. Quæ autem spes nostra? *Domini* (inquit) *est salus, & super populum tuum benedictio tua.* Nos quidem infirmi & imbecilles: nemo de se præsumat, quoniam domini est salus, saluos faciens à morte peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Ergo Domini est salus. Sed quæ est benedictio populi ipsius? nisi illa, qua dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis præparatum est ab origine mundi. Talis benedictio super nos & super filios nostros. Amen.

Matt. 28. Isa. 53. 1. Pet. 2. Psal. 10. Psal. 110. Matth. 25. Matth. 4. Galat. 5. Roma. 13. 2 Corin. 4. Roma. 7. Matt. 25. Matt. 27

*

TITVLVS PSALMI IIII.

SCIENDVM est quòd quibusdam negotiis ita præponitur psalmus in titulo, vt non sequatur canticum. Quibusdam verò canticum, vt non sequatur psalmus. Aliis verò præponitur psalmus, & sequitur canticum. Aliis autem canticum, & succedit psalmus: quæ varietas attendenda est. Vbi enim psalmus tantùm ponitur, designatur quòd in sequenti negocio simpliciter de moralitate tractatur. Vbi autem canticum tantùm, ostenditur quòd de iocunditate agitur. Et vbi præcedit psalmus, & canticum sequitur, de moralitate tractatus habetur: ita tamen, vt mentio fiat de remuneratione ad quam tendit moralitas. Vbi autem præcedit canticum, & succedit psalmus, de iocunditate remunerationis fit sermo: sic tamen, vt de moralitate, per quam habetur, aliqua mentio fiat. Psalmus iste sic intitulatur, In finem psalmus cantici David. Exponitur sic: Iste psalmus cantici, id est præsens exhortatio bona moralitatis, in qua fit mentio de cantico, id est, de iocunditate æternæ remunerationis, est David, id est, Christi, vel alicuius fidelis credentis & sperantis in Christo: David dico, dirigentis eos quos exhortatur, in finem, id est, in illum qui est finis & completio legis & prophetarum. Vel finis, id est, meta & consummatio totius agonis. Vel finis, id est, consummata quies beatitudinis. Intẽtio Christi vel cuiuscũque credẽtis in eũ, in hoc psalmo est, persuadere his qui terrenis delectantur, vt egrediẽdo à tribulatione vitiorũ, & terrena negligẽdo, æterna bona quæ in fine, id est, in Christo sunt, appetat: seipsum proponẽdo eis in exẽplum, & sic dicẽdo.

PSALMVS IIII.

Roma.4. *VM inuocarẽ exaudiuit me Deus iustitiæ meæ.* Hoc est, cùm intus in corde meo orarem, exaudiuit me ipse à quo est iustitia mea. *In tribulatione dilatasti mihi.* hoc est, ab angustiis tristitiæ in latitudine gaudiorum me deduxisti. Rom.2. Tribulatio & angustia in omnem animã hominis operantis malũ. Rom.5. Qui autẽ dicit, Gaudemus in tribulationibus, sciẽtes quoniã tribulatio patientiã operatur: & quoniã charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum, qui datus est nobis: nõ habet cordis angustias, quãuis extrinsecus à persequẽtibus inferantur. In hoc prosunt iustis aspera tribulationia, quia dũ tribulantur in corpore, dilatantur in corde & quo eos arctiùs mala tẽporalia premũt, eo latiùs bona cælestia cõcupiscunt. Quia ergo ex angustiis tribulationis crescit dilatatio mẽtis, dicatur rectè, in tribulatione dilatasti mihi. Mutatio autem personæ tertiæ ad secũdam, forte ideo fit, vt ostendat quẽadmodum exauditus sit, in ipsa dilatatione loquens Deo: vt hoc sit corde dilatari, iã cordi habere infusum Deũ, cũ quo intrinsecus colloquatur: cui nũc orat & dicit, *Miserere mei, & exaudi orationẽ meam.* Quod iterũ rogat, cùm iã se exauditum & dilatatũ indicauerit, forte ideo fit: vt vnde nõ est exauditus, adhuc exaudiatur: aut in quo non est perfectus, perficiatur: aut ꝓpter alios inchoãtes vt in illis qui crediderint perficiatur quod inchoauerũt. Habẽt enim iusti propriũ, vt in omne quod dicũt, atq; quod agũt non solũ suum profectũ, sed etiam proximorum ædificationẽ quærãt. Vnde apte subiũgitur. *Filij hominũ vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatẽ, & quæritis mendaciũ?* Ac si diceret, Vos qui in carnali generatione mẽte habitatis, vsq; ad quẽ finem cor durum habetis, quòd Deo non

creditis

creditis,& bona inuisibilia non cogitatis? Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Quo fructu, qua vtilitate temporalia amando quæritis, quærendo amatis quæ vana sunt, quia durare non possunt: & mendacia, quia amatores suos decipiunt? *Et scitote quoniam mirificauit dominus sanctum suum.* Eum scilicet, quem suscitauit ab inferis, & in cælo ad dexteram suam collocauit. Increpatur ergo genus humanum, vt ad eum tandem ab huius mundi amore conuertatur. Sed si quem mouet coniunctio superaddita, quòd ait, *Et scitote*, sciat genus huius locutionis familiare esse linguæ prophetantis. Nam sæpe inuenis ita ceptum, Et dixit dominus ad illum, Et factum est verbum domini ad illum. Quæ iunctura coniunctionis cùm sententia non præcesserit, cui consequens annectatur: mirabiliter fortassis insinuat prolationem veritatis in voce, esse coniunctam cum ea visione quæ fit in corde. *Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum.* Hîc nos admoneri credo, vt magna intentione cordis auxilium imploremus Dei: quoniam sicut gratulandum est de illuminatione in hac vita, ita orandum est pro requie post hanc vitam. Quapropter aut ex persona fidelis euangelizantis, aut ex ipsius domini sic accipiendum est, ac si dictum esset, Dominus exaudiet vos, cùm clamaueritis ad eum. *Irascimini, & nolite peccare.* Occurrebat enim, Quis est dignus exaudiri? Aut quomodo non frustrà clamat peccator ad Dominum? Ergo, Irascimini, inquit, subaudis, vobis ipsis, valde pœnitendo de præteritis criminibus, & indignando, quod ad tam abiecta & vilia corruistis: & vlterius peccare desinite. *Quæ dicitis in cordibus vestris.* Subaudis, dicite. Nolite esse populus, de quo dictum est, Labiis me honorat, Cor autem eorum longè est à me. *In cubilibus vestris compungimini.* Cubilia sunt de quibus dominus monet, vt intus oremus clausis ostiis. Compungimini autem ad pœnitentiæ dolorem refertur, vt seipsam anima puniens compungat, ne in Dei iudicio damnata torqueatur. Aut ad exercitationem pertinet, vt euigilemus ad videndam lucem Christi, tanquam adhibitis stimulis, *Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino.* Sacrificium iustitiæ, opera iusti sunt post pœnitentiam. Quid enim iustius, quàm vt suis quisque peccatis irascatur potius quàm alienis, séque ipsum puniens mactet Deo? Insinuat etiam transitum de vita veteri ad nouam: vt extincto post pœnitentiam veteri homine, sacrificium iustitiæ secundum regenerationem noui hominis offeratur Deo: cùm seipsam iam anima offert & imponit in altari fidei, diuino igne, id est, Spiritu sancto comprehendenda: vt iste sit sensus, *Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino.* id est, Recte viuite, & sperate donum Spiritus sancti. Sperantur autem quid nisi bona? Sed quia id bonum vult à Deo impetrare quod diligit, & pauci sunt qui diligant interiora bona: admirabiliter cùm dixisset, Et sperate in domino: subiecit, *Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona?* Quę interrogatio quotidiana est omnium stultorum & iniquorum, pacem & securitatem pręsentis vitæ desiderātium, de futura vita, quæ nobis promittitur, dubitantium: qui sæpe dicunt, Quis nouit, si vera sunt? Aut quis venit ab inferis, vt ista renunciaret?

Actor. 2. Ephes. 1. Mar. 16. Isa. 26. Matt. 15. Matth. 6. Sapien. 2.

Magnificè ergo & breuiter ostendit, quæ bona quærenda sint: respondens eorum interrogationi. *Signatum est super nos lumen vultus tui domine.* Hoc lumen est totum hominis bonum, quod non oculis sed mente conspicitur. Signatum est autem, dixit, super nos tanquam denarius signatur Regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem Dei, quam peccando corrupit. Bonum ergo eius est verum atque æternum, si renascendo signetur. *Dedisti lætitiam in corde meo.* Non ergo foris quærenda est lætitia ab his, qui adhuc graues corde diligunt vanitatem, & quærunt mendacium: sed interius vbi signatum est lumen vultus Dei. In interiore enim homine habitat Christus. Sed homines temporalia sectantes, nihil aliud nouerunt dicere, nisi, Quis ostendit nobis bona? cùm vera bona intra semetipsos videre non possunt. Itaque consequenter de his dicitur, *A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt.* Non vacat quod additum est, *Sui,* est enim frumentum Dei: si quidem panis viuus, qui de cælo descendit. Et est vinum Dei: nam inebriabuntur (inquit) ab vbertate domus tuæ. Est & oleum, de quo dictum est: Impinguasti in oleo caput meum. Isti autē multi qui dicunt, Quis ostendit nobis bona? à fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. *Sui,* non Dei, id est, temporalis non spiritualis. Istis autem relictis, qui multiplicati sunt cupiditate temporalium, vir fidelis exultat, & dicit: *In pace in idipsum dormiam & requiescam.* Rectè enim speratur à talibus omnimoda mentis alienatio à mortalibus rebus, & miseriarum seculi huius obliuio, quæ nomine dormitionis & somni decenter & propheticè significatur. Sed hoc non tenetur in hac vita, imò sperandum est in futura. Hoc & verba ostendunt, quæ futuri temporis sunt. *Quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me.* Bene ait, Singulariter. Periit enim supradicta multiplicitas, & tenet in sanctis singularitas: de quibus dicitur in Actibus Apostolorum, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Singulares ergo & simplices, id est, secreti à multitudine & turba nascentium rerum esse debemus, & amatores æternitatis & vnitatis: si vni Deo & domino inhærere cupimus.

Mat. 22. Genes. 1. Ioan. 3. Ephes. 3. Ioan. 12. Ioan. 6. Psal. 35. Psal. 22. Act. 4.

TITVLVS PSALMI V.

TITVLVS Psalmi est, Pro ea quæ hæreditatem accipit. Intelligitur Ecclesia, quæ accipit hæreditatem, id est, vitam æternam per dominum Iesum: vt possideat ipsum, & ab ipso possideatur. Intentio eiusdem Ecclesiæ est in hoc psalmo, Omnes fideles orando, & bene operando inuitare ad hæreditatem æternæ beatitudinis, seipsam proponendo in exemplum, & orando sic.

PSALMVS V.

VERBA mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum. Vocata Ecclesia inuocat Deum, vt (eo opitulante) pertranseat nequitiam seculi huius, & ad eum perueniat. Quæ autem sunt aures diuinitatis, nisi pietas eius & misericordia, quibus nos

nos audire dignatur? Ipsius quoque est intelligere clamorem nostrum, attendere & approbare nostri cordis desiderium: Verba nostra Dominus quasi auribus percipit, quando nostras preces pie & misericorditer suscipit. Et bene post verba clamor adiungitur: quia tunc placent Deo verba nostrę deprecationis, quando procedunt ex desiderio cordis. Hinc per Apostolum dicitur, Psallam spiritu, psallam & mente. *1.Corin.14.* Sed quia non sufficit, vt verba nostra audiat Deus, & clamorem intelligat nisi ad effectum perducat: rectè subiungitur, *Intende voci orationis meæ, rex meus & Deus meus.* Ac si diceret: Sic audi verba, sic intellige desideria, vt probet rei effectus te intentum esse meis orationibus. Et quia sanctæ Ecclesiæ oratio per filium mittitur ad patrem, aptè ait, Rex meus & Deus meus. *Matth.6.* Per regem enim Filiũ: per Deum, Patrem designat. *Ioan.11.* Et Filius ait, Per me itur ad Patrem. Rectè ergo primo rex meus, deinde Deus meus. Nec tamen dixit, Intendite, sed Intende: quia Pater & Filius non duo Dij, sed vnus est Deus. *Matth. 21. Zacha.9. Ioan.14.* Causam quoque subiungit, quare exaudienda sit, cùm subinfertur, *Quoniam ad te orabo domine:* Et protinus adiungit, *Manè exaudies vocem meam: &c.* *1.Ioan.5. Ioan.10.* Quid est quod superius dixit Exaudi, quasi in presenti se exaudiri cuperet: nunc verò dicit, Mane exaudies, non exaudi: &, Ad te orabo, &, Adstabo, & Videbo? Fortè superior eius oratio ipsam vocationem ostendit. Caligans autem inter procellas huius seculi, quia sentit se non videre quod cupit: ideo dicit, *Manè exaudies.* Ac si diceret, Non es ille qui possis videri ab eis, à quorum oculis nox peccatorum nondum recessit: *Ioan.9. Ioan.3.* sed mane, id est peracta erroris mei nocte, & discedentibus peccatorum tenebris, Exaudies vocem meam: id est, ostendes vocem meam exauditam. *Manè astabo tibi & videbo.* Astabo, inquit, non iacebo. Iacere enim, in terrenis quiescere est. Non est ergo inhærendum terrenis, si volumus Deum videre. Et exponit causam quare mane astabit & videbit: *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Iniquitas, malignitas, mendacium, homicidium, dolus & quicquid huiusmodi est, nox est: qua transeunte fit manè, vt videatur Deus. Nos quandiu in hoc seculo inter tentationes sumus, in peccatorum tenebris iacemus: *1.Ioan.2. Rom.6.* Nec verum statim habemus, nec veraciter videmus. *2.Pet.2.* Veraciter enim stare, est in æternitatis beatitudine permanere: & verum videre, est Deum in sua maiestate contemplari. *Rom.13. Ioan.8.* Sed ille qui veraciter est, & incommutabilis manet, Apud quem (vt Iacobus ait) non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, *1.Corint.13. 1.Ioan.3. Ioan.14.* quoniam non est Deus qui iniquitatem velit: *Exod.3.* ideo in hoc seculo vbi iniquitas abundat, seipsum non ostendit. *Malach.3.* Sed quia futurum est, vt nox huius iniquitatis pertranseat, & mane, id est in resurrectione electos suos ad immortalitatis statum & suæ contemplationis visum restituat: *Iacob.1. Matth.24. 1.Ioan.2.* voce Ecclesiæ dicatur rectè, Mane astabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Quia verò in collectione iustorum reprobatio fiet impiorum, *Matt.25.* rectè subiungitur: *Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Malignus quasi malo igne plenus dicitur. Maligni ergo nomine numerus infidelium designari potest, qui dum in infidelitatis errore persistunt, malignitate sua bonum ignem gratię

spi-

ſpiritualis contemnunt. Iniuſti autem ſunt qui à bono opere torpeſcunt. Iuxta dominum ergo malignus non habitabit, quia tanto tunc ab auctore iuſtitiæ infidelium numerus elongatur, quanto nunc à iuſtitia fidei diſiungitur. Iniuſti quoq; ante eius oculos tunc permanere non valẽt; quia nunc, videlicet in operibus tenebrarũ, perdurare non timent. Adhuc etiam de reprobis ſubditur: *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Perdes omnes qui non ſolùm operantur quæ odiſti, ſed etiam loquuntur mendacium, falſam iuſtitiam prætendendo, nec in pœnitentia
Eccleſ.17. confitendo peccata. Non perdes autem, ſi pœnitendo veritatem loquun-
1.Ioan.1. tur, vt faciendo iſtam veritatem veniant ad lucem. Per operantes iniquita-
Eccleſ.12. tem deſignantur hi, qui non ſolùm bona non faciunt, ſed etiam peruerſe vi
Matth.25. uunt. Quos omnipotens Deus odit, id eſt, odio ſuo dignos oſtendit: & quia eos in iuſtitiæ ſuæ regula non cognoſcit, à ſuo amore repulſos in æternum punit. Per loquentes verò mendacium, hæretici non immeritò poſſunt intelligi, qui ſua falſitate veritatem fidei conantur deſtruere: quos diſtrictus iudex cum reprobis perdet. Quia ſicut illi damnantur ex prauo opere, ita hi quoque damnandi ſunt ex praua locutione. Vel hoc modo poteſt exponi: Perdes omnes qui loquuntur mendacium: id eſt, veritati contrarium: quòd recedentes ab eo quod eſt, ad id quod non eſt, declinant. Vnde Apo-
1.Ioan.2. ſtolus ait, Qui dicit ſe in Chriſto manere, & mandata eius non cuſtodit, mẽdax eſt. Duo ſunt genera mẽdaciorum, in quibus non eſt magna culpa, nec tamen ſunt ſine culpa: Cùm nos aut iocamur, aut vt proſimus mentimur. Illud primũ in iocãdo non eſt pernicioſum, quia nõ fallit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci cauſa eſſe dictum. Secundum autem ideo mitius eſt, quia retinet nonnullam beneuolentiam. Illud verò quod fallere intendit mendacium, eſt quod animam occidit: ſicut ſcriptum eſt, Os quod
Sapien.1. mentitur, occidit animam. Sed iam mutatio perſonæ fit, cùm ſubditur, *Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.* Vſus quippe prophetarum eſt, frequenter perſonas mutare: vt modò Deo, modò hominibus, modò capiti, modò mẽbris loquantur. Loquuntur enim Deo, tanquã ei à quo accipiunt quod prophetiſant. Loquuntur hominibus, tanquam eis quibus prophetizant. Et modò de capite ad membra, modò de membris ad caput vocem mutant: in quo vnitatem capitis & membrorum nobis inſinuant. Per virum ſanguinum, perſecutores ſanctorum martyrum deſignantur. Doloſi verò ſunt, hi qui fideles animas verbis ſeductoriis decipere cupiunt, quos abominabitur Dominus, id eſt, ab hæreditate electorum ſeparabit. Quia ergo illi ſuis malis meritis damnandi ſunt, Eccleſia verò per domini miſericordiam ſaluanda eſt: bene ſubiungit, *Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ introibo in domũ tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.* Domus Dei ipſa eſt ſancta Eccleſia, quæ regnatura in cælo, adhuc laborat in terra; quæ cõſtruitur ex fidelibus, tanquã
1.Pet 2. ex viuis lapidibus: quibus Petrus ait, Et vos tanquã lapides viui ſuperædifi-
1.Corin.3. camini. Et Paulus ait, Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis. Huius cæleſtis domus ædificiũ ingreditur, quiſquis in ſancta Eccleſia ſanctorũ mores imitatur

tatur. Hoc spirituale ędificiũ intrare, est sancti viri qualiter proficiũt amãdo conspicere. Sed quia hoc nemo suis viribus valet, ideo rectè dicitur, In multitudine misericordiæ tuæ. Multa quidem est Dei misericordia, quia (vt Paulus ait) Vbi abundauit peccatum, superabundat gratia. In misericordia sua pius dominus nos à peccatis liberat, sed in abundantiori misericordia nobis etiam dona gratiæ spiritualis præstat. In misericordia sua nos ab æternis suppliciis eruit, sed in multitudine misericordiæ suæ nos etiam ad supernæ patriæ domum reduxit. Quis diuinæ misericordiæ viscera pensare valeat, quæ vt nobis vitam redderet, homo fieri, & mortem suscipere voluit? dicatur ergo: Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam. Sancta Ecclesia ideo domus dicitur, quia ab omnipotente domino inhabitatur. Ideo templum appellatur, quia ab ipso domino consecratur. Vel templum ideo vocatur, quia in eo continuè cælesti domino laudes referuntur. Ait ergo, Adorabo ad templum sanctum tuum in timore. Quia non ait in templo, sed ad templum, intelligendum est non de perfectione, sed de profectu ad perfectionem esse dictum. Et fortasse ideo addidit, in timore tuo: quia principium sapientiæ timor domini. Qui timet dominum faciet bona. Et in alio psalmo dicitur, Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis. Et iterum, Seruite domino in timore. Et quia hoc viribus suis non valet, ideo adiungit, *Domine deduc me in iustitia tua propter inimicos meos: dirige in conspectu tuo viam meam.* Inimici mei volunt me seducere, & ad iniustitiam deuiare: Tu domine, qui es creator meus, esto dux meus. Tu enim fecisti nos, & non ipsi nos. Tu rege nos, & non ipsi nos. Postquam autem dixit, *Deduc me in iustitia*, non immerito addidit, *Tua*: ac si apertè diceret, Per temetipsum data. Nam per sanctos prophetas & famulos suos secundum distributionem temporum dedit minora præcepta populo quem adhuc timore alligari oportebat: per filium suum maiora populo, quem charitate iam liberare conuenerat. Nec mirum est quòd dantur maiora præcepta propter regnum cælorum, & minora data sunt propter regnum terrenum, ab eodem Deo viuo qui fecit cælum & terram, qui solus nouit congruentem suis temporibus generi humano exhibere medicinam. De hac sua iustitia nos admonet in Euangelio dicens, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum. Id est nisi non solùm illa minora præcepta legis impleueritis, quæ inchoant homines, sed etiam ista quæ à me adduntur (qui non veni soluere legem, sed adimplere) non intrabitis in regnum cælorum. Audiamus minorem iustitiam. Audistis (inquit) quia dictum est, Oculum pro oculo, dentem pro dente. Audiamus maiorem. Ego dico vobis, non resistere malo. Iustitia minor est non excedere in vindicta modum, ne plus rependat quisque quàm accipit: & magnus hic gradus est. Nemo enim inuenitur, qui pugno accepto pugnum tantùm reddere velit: & vno à conuiciante verbo audito, vnum, si tantundem valeat referre, contentus sit. Sed siue ira perturbatus immoderatiùs vindicat: siue quia iustum putat eum qui læsit prior grauiùs lædi, quàm læsus est qui non læserat.

Talem

Rom. 5. Ioan. 1. Philip. 2. Matth. 7. 2. Paral. 8. Psal. 67. Psal. 110. Pro. 1. 2. 9. Eccles. 1. Eccles. 15. Psal. 111. Deut. 32. Psal. 94. Matth. 5. Matth. 5. Deut. 19. Matth. 5.

Talem animum magna ex parte refrenauit lex, in qua dicitur, Oculum pro
Exo.21. oculo, & cętera. Quibus nominibus significatur modus, vt iniuriam vindi-
Deut.19. cta non transeat: & hæc est pacis inchoatio. Perfecta autem pax est, talem
Leuit.24. penitus nolle vindictam. Inter illud ergo primum quod præter legem est,
vt maius malum pro minore malo reddatur: & hoc quod dominus perfi-
ciendis discipulis dicit, ne malo resistatur: medium locum tenet, vt tantum
reddatur, quantum acceptum est: per quod à summa discordia ad summam
concordiam pro temporum distributione transitus factus est. Parum au-
tem adhuc videtur domino, si pro malo quod acceperis, nihil rependas
mali, nisi etiam amplius sis paratus accipere. Hoc est quod consequenter
exponit, Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram.
Matth.5. Sed quid est quod ipse dominus, qui præcepta quæ docuit, primus ipse im-
Act.1. pleuit, percutienti se in maxillam ministro sacerdotis non præbuit alteram:
Ioan.16. sed insuper dixit, Si malè loquutus sum, exprobra de malo: Si autem bene,
cur me cædis? nisi hoc præceptum debere intelligi ad præparationem
cordis, non ad ostensionem operis? Vnde alibi vir sanctus dicit: Paratum
Psal.56. cor meum Deus. Dicatur ergo, Domine deduc me in iustitia tua propter i-
nimicos meos. Cuius iustitiæ viam postulat, cùm subiungit, Dirige in con-
spectu tuo viam meam. Aliud est iustitia, aliud est via. Nam iustitia est do-
ctrina Christi, via est ipse Christus. Iustitiam ostendit prædicando, viam o-
Ioan.14. Acto.1. perando. Vnde scriptum est, Quæ cæpit Iesus facere & docere. Recta quip-
pe actio non virtus est, sed via virtutis. Nam per actionem venitur ad vir-
Gal.5. tutem. Fides enim quæ per dilectionem operatur, impetrat gratiam. Et gra-
Roma.5. tia Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est no-
bis, implet iustitiam. Ego (inquit dominus) sum via, veritas, & vita. Viam
Ioan.14. intelligite Christum operantem: veritatem, Christum docentem, vitam
Christum remunerantē. Via ducit ad veritatē, quia per viam venitur ad do
ctrinam: doctrina autem veritatis ducit ad vitam, quia cùm impletur quod
præcipitur, acquiritur vita quæ promittitur. Bene autem ait, Propter ini-
micos meos. Multos enim in via Dei sancta Ecclesia patitur aduersarios,
qui premunt eam persequendo, terrendo, blandiendo, seducendo: qui quā-
tum à via veritatis discordent, ex verbis ostenditur, quæ subsequuntur. *Quo-
niam non est in ore eorum veritas.* Et hoc approbat, cùm adiungit: *Cor eorum va-
Matth.12. num est.* Nam quomodo est veritas in ore, si vanitas est in corde? Bonus ho-
mo de bono thesauro cordis sui profert bona, & malus homo de malo the-
sauro cordis sui profert mala. Ex abundantia enim cordis os loquitur: De
quibus adhuc rectè subiunctum est, *Sepulchrum patens guttur eorum, linguis suis
dolose agebant, iudica illos Deus.* Adulatores & seductores rectè sepulchra paten-
tia dicti sunt, qui non habendo vitam veritatis, quodammodo exanimes
sunt, & mortuos in se recipiunt, quos verbis mendacibus & vano corde in-
teremptos in se conuertunt. Quod dixit linguis suis, significat malis. Ma-
li enim malas habent linguas. Dolose vero agere, est aliud in corde, aliud
Psal.27. in ore habere. Vnde in alio psalmo dicitur, Qui loquuntur pacem cum pro
ximo suo, mala autem in cordibus eorum. Eos omnipotens Deus iudicat.

quia

quia omnes inimicos falsos, dolosos in extremo examine condemnat: de quibus adhuc subiungit: *Decidant à cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos.* Prophetia est, non maledictio. Non enim optat vt veniat, sed prædicit quod futurum præuidit. A cogitationibus suis decidunt, quia quicquid elatè cogitauerunt, cùm intereunt, sine fructu amittunt. Superbia verò ruinam habet, sicut econtrario humilitas exaltationem. Dicitur alibi: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Quę vtique non perirent, si cęlestia cogitarent. Testatur enim idem Psalmista, Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul, reliquiæ impiorum interibunt. Cogitationes ergo impiorum peribunt, quia æterna mala nunquam cogitata reperiunt: & subitò amittunt bona temporalia, quæ diu mente tractauerunt. Qui secundum multitudinem impietatum suarum expellentur, quia propter multa mala quæ gesserunt, & ab æterna hæreditate expellentur, & in tenebras exteriores eiicientur. Bene autem subditur: *Quoniam irritauerunt te domine.* Neque enim quia peccauerunt, ideo perirent, nisi perseuerando in malo dominum irritarent. Nam superna pietas postquam deliquimus, ad pœnitentiam reuocat, & diu expectat. Non enim vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Quod si conuerti negligit, & tempus gratiæ in augmentum expendit culpæ, quem pœnitendo placare debuit, eum plus irritando, id est ad iracundiam prouocando, grauiter offendit. Vnde Paulus ait: Tu autem secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Nam tanto eum tunc districtus iudex acriùs damnat, quanto nunc misericordiùs expectat. Sed quid erit de iustis? Sequitur & dicit: *Et lætentur omnes qui sperant in te.* Primùm quidem iustorum gaudiũ est in spe: vnde dicitur, Spe gaudentes. Spe enim salui facti sumus. Postmodum verò erit in re. Vnde hîc secutus adiungit, *In æternum exultabunt & habitabis in eis.* Ipsa erit æterna exultatio, cùm templum Dei fient iusti, & erit gaudium ipse incola eorum. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum,* Et bene, in te, tanquam omnes possidentes hæreditatem te. *Quoniam tu benedices iusto.* Hæc est benedictio gloriari in Deo, & habitari à Deo. Et quia vocatio non meritorum nostrorum, sed beniuolentiæ & misericordiæ Dei est: subiecit dicens, *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Bona enim voluntas Dei præcedit bonam voluntatem nostram, peccatorem vocans in pœnitentiam. Et ipsa bona voluntas est inuictissimum scutum, quo repellitur inimicus desperatione salutis suggerens multitudine tribulationum & tentationum. Deus enim operatur & velle & perficere in nobis, pro bona voluntate. Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

*

Matth. 12. Matth. 25. Iaco. 4. Psal. 145. Psal. 36. Matth. 8. Iohel. 2. Ezech. 18. Luc 15. Rom. 9. Roma 2. Rom. 12. Rom. 8. Ioan. 14. Matth. 4. Ephes. 6. Philip. 2. Tit. 3.

TITVLVS PSALMI VI.

SExtus Psalmus sic intitulatur, Psalmus Dauid pro octaua: Per octauã dies iudicij intelligitur: quoniã omnia tẽpora septẽ dierũ repetitione voluuntur: & quod fit in vna, potest mutari in alia. Octauus autẽ ille æstimãdus est, qui varietatem istam non habebit: Et quod in eo fiet, æternũ & incommutabile permanebit. Est autem vox in hoc psalmo fidelis pœnitentis, alios exemplo suo exhortantis, vt similiter pœniteant: ne in octaua, id est extrema die iudicij, æternam damnationem incurrant.

PSALMVS VI.

DOMINE, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.
Malach.3. Iaco.1. Deus qui est incõmutabilis natura, apud quẽ (vt Apostolus ait) non est transmutatio, nec vicissitudinis obũbratio: de quo dictũ
Sapien.12. est, Tu autem Domine virtutum, cum tranquillitate iudicas: nullam in se furoris vel iræ perturbationem suscipit: sed furoris nomine intelligitur illa immensa & immoderata animaduersio vindictæ, qua pec-
Matth.25. catores punientur in extremo examine. Ira verò potest intelligi examina-
1.Corint.13. tio illa, qua imperfectæ animæ emundãtur in purgatorio igne. Bene autem dicitur, Ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me: Nam corripias, quod mitius videtur, ad emendationem valet: qui verò arguitur,
Matth.5. Ioan.3. id est accusatur, metuendum est ne in finem habeat damnationem. Arguuntur in die iudicij omnes qui non habent fundamentum Christum.
1.Corint.3. Emendantur autem, id est purgãtur, qui huic fundamento superædificant ligna, fœnum, stipulam, id est infructuosa, vana, inutilia. Detrimentum qui-
Nume.31. Isa.1.4. dem patientur, sed tamen salui erunt: sic tamen quasi per ignem. Quid ergo
Ezech.22. iste orat, qui non vult furore domini argui, vel ira emendari? quid, nisi vt
Malach.3. Matt.3.12. sanetur? Vbi enim sanitas est, nec mors metuenda est, nec curantis aut se-
Apoc.5. cantis medici manus. Sequitur itaque & dicit: *Miserere mei domine, quoniam*
Iob.14. *infirmus sum.* Multæ sunt infirmitates nostræ corporis & animæ. Nam cor-
2.Mach.12 Matth.9 pus mortalitate corrumpitur, anima tentationibus premitur. Infelix homo
Ephes.6. multis tentationibus & miserijs fatigatur. Qui ergo sentit miseriam, quid
1.Ioan.2. tam postulare debet, quàm misericordiam? Qui sentit infirmitatem, quid tam desiderare debet, quàm sanitatem? Restat itaque vt dicat: *Sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.* Quid per ossa nisi animæ fortia designantur? Nam ne ossa carnis intelligeres, exposuit, cùm subiungit: *Et anima mea turbata est valde.* Turbãtur quidem interiores sensus à consideratione proprij reatus, ipsa quoque infirma & peccatrix anima, cùm subtilitatem extremi examinis cogitando conspicit, ab omni interiore fortitudine destituta, in semetipsa contremiscit. Videt enim ibi damnari quicquid inuentum fuerit praui operis, vel ociosi sermonis, & silentij, vsque ad mini-
Matt.12. mam cogitationem, si non fuerit ad Dei voluntatem directum. Hinc est vrens conscientia, illinc accusantia peccata, inde terrens iustitia: subtus patens horridum chaos inferni, & tortores horribiles: desuper iratus iudex, foris

foris ardens mundus. Iustus vix saluabitur, peccator vbi parebit? Plangat ite- 1.Pet.4.
rũ & gemat, ne tanta torm ẽta incurrat. Timet iustitiam? quærat misericor-
diam. Non habet fortitudinem? vel agnoscat propriam infirmitatem, & di-
cat: Miserere mei domine, quoniam infirmus sum, & cætera. Magnus enim
accessus ad Deum, est cognitio infelicitatis suæ. De tarditate autem sanita-
tis conqueritur, cùm subiungit, *Et tu domine vsquequo?* Ecce iuxtà est dies
domini magnus, iuxtà & velox nimis dies iræ dies illa, dies calamitatis & Sophonia.1.
miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies tubæ & clangoris. O vox diei
domini amara! Ecce peccatrix anima, arbor infructuosa, digna securi & Matth.3. & 7.
igne: lignum aridum & inutile. Timor reum turbat, conscientia confun-
dit, cogitationes increpant, fugere non licet. Stat suspensus ad grauissimam
sententiam. Ecce miser in angusto periculo egens festino auxilio, Et tu do-
mine vsquequo tardaris? vsquequo non exaudis? Nec in hoc tanquam cru-
delis Deus æstimandus est: sed tanquam bonus persuasor animæ quid mali Matth. 15.
sibi ipsa peperit. Differt enim pius dominus exaudire multotiens ex sua
magna misericordia, vt ex difficultate sanationis sit diligentior custodia
receptæ sanitatis. Nam quod facilè sanatur non multùm cauetur. Differt a-
liquando, vt agnoscatur quãta impiis pœna præparetur, qui se nolunt con-
uertere ad Deum, si tantam difficultatem conuertẽtes patiuntur: sicut alibi
scriptum est, Si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Et 1.Pet.4.
quia differt, ideo adiungit: *Conuertere domine, & eripe animam meam: saluum me
fac propter misericordiam tuam.* Conuertens se, orat vt ad eum conuertatur & Zacha.1.
Deus: sicut ipse promittit, Conuertimini ad me & ego reuertar ad vos. Sed
forte meliùs intelligendum est, Conuertere domine, id est fac me conuerti.
Sentit enim in ipsa sua conuersione difficultatem. Nam perfecta nostra cõ-
uersio paratum semper inuenit Deum, sicut propheta Osee dicit: Quasi di- Osee.6.
luculum præparatus est egressus eius: Quoniam vt eum amitteremus, non Ierem.23.
eius absentia, qui vbique est, sed nostra fecit auersio. Dum autem nos cõuer
timur, id est dum mutatione veteris vitæ resculpimur, spiritum nostrum du-
rum sentimus & laboriosum, à terrenarum cupiditatũ caligine ad serenita-
tem diuinæ lucis retorqueri. Et in tali difficultate dicimus, Conuertere do-
mine, id est, adiuua nos, vt perficiatur in nobis conuersio, quæ te paratũ in-
uenit, & fruendum te præbet dilectoribus tuis. Et ideo postquã dixit, Con-
uertere domine: addidit, Et eripe animam meam: tanquam inhærentem per
plexionibus huius seculi, & spinas quasdam dilacerãtium desideriorum in
ipsa conuersione patiẽtem. Saluum me fac (inquit) propter misericordiam
tuam. Intelligit non suorum meritorum esse, quòd sanatur: quandoquidem
peccanti & datum præceptum prætereunti, iusta damnatio debebatur. Sana
me, inquit, ergo: non propter meum meritum, sed propter misericordiam
tuam. *Quoniã non est in morte qui memor sit tui.* Intelligit quoq; nunc esse tem-
pus cõuersionis: quoniam cùm vita ista transierit, non restat nisi retributio
meritorum. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Confessus est tamen in infer Luc.16.
no diues ille, (de quo dominus dicit) qui Lazarum vidit in requie, se autem
in tormentis dolebat, vsque adeò confessus, vt etiam moneri suos vellet, vt

se à peccatis cohiberent, propter pœnas quas apud inferos esse non credũt. Quid est ergo, *In inferno autem quis confitebitur tibi?* An infernum vult intelligi, quò post iudicium præcipitantur impij, vbi iam propter profundiores Matth. 22. tenebras nullam lucem Dei videbunt, cui aliquid confiteãtur? Potest etiam illud intelligi, vt mortẽ vocet peccatum quod contempta diuina lege committitur: infernum verò cæcitatem animi, quæ peccantem, id est, morientem Roma. 1. excipit & inuoluit; Sicut non probauerũt Deum (inquit) habere in noticia, dedit illos in reprobũ sensum. Ab ista morte & ab isto inferno tutam se fieri anima deprecatur, dum molitur cõuersionem ad Deũ, & patitur difficultatem. Quapropter contexit dicens: *Laboraui in gemitu meo.* Et tãquam parum profuerit, addit: & dicit, *Lauabo per singulas noctes lectum meum.* Lectus est hoc loco appellatus, vbi requiescit animus æger & infirmus, id est, in voluptate corporis & delectatione seculari: quam delectationem lachrymis lauat, qui sese conatur ab illa extrahere. Videt enim iam dãnare se carnales concupiscentias, & tamen delectatione tenetur infirmitas, & in ea libenter iacet: vnde surgere nisi sanatus animus non potest. Quod autem ait, *Per singulas noctes*; hoc fortasse accipi voluit, quod ille q spiritu prõptus sentit aliquã lucẽ veritatis, & tamẽ in delectatione huius seculi per carnis infirmitatem aliquãdo requiescit, tãquam dies & noctes alterno affectu cogitur pati, vt cùm dicit, Rom. 7. Mente seruio legi Dei, tanquam diem sentiat: rursus cùm dicit, Carne autem legi peccati, inclinetur in noctem, donec omnis nox transeat, & veniat vnus dies de quo dicitur: Mane adstabo tibi & videbo. Tunc enim adstabit, nunc autem iacet, quando in lecto est: quem lauabit per singulas noctes, vt tantis lachrymis impetret efficacissimam Dei misericordiæ disciplinam. *Lachrymis meis stratum meum rigabo.* Hoc accipimus stratum, quod superius lectum. Sed rigare amplius est quàm lauare: quoniam potest aliquid in superficie lauari, rigatio verò ad interiora permanat: quod significat fletum vsque ad cordis intima. Temporum verò varietas quod præteritum posuit, cùm diceret, Laboraui in gemitu meo: & futurum, cùm diceret, lachrymis meis stratũ meum rigabo: illud ostendit quid sibi dicere debeat, cùm quisq; in gemitu frustrà laborauerit: tanquã diceret, Non profuit, cũ hoc feci: vel ergo illud faciã. Vnde & sequitur: *Turbatus est à furore oculus meus.* Vtrũ suo furore an Dei, in quo petit ne argueretur? Sed si furor ille diẽ iudicij significat quomodo nũc potest intelligi? An inchoatio eius est, quòd hîc homines dolores & tormẽta patiũntur, & maximè damnũ intelligẽdæ veritatis: sicut iã Rom. 1. cõmemoraui, q dictum est, Dedit illos Deus in reprobum sensum? Nam ea est cæcitas mentis. In eam quisquis datus fuerit, ab interiori luce Dei secluditur: sed nõdum penitus, cùm in hac vita est. Sunt enim tenebræ exteriores Matth. 8. & 22. quæ magis ad diẽ iudicij pertinere intelliguntur: vt penitus extra Deum sit, quisquis, dum tẽpus est, corrigi noluit: penitus autẽ esse extra Deum, quid 1. Timo. 6. est, nisi in summa esse cæcitate? Siquidẽ Deus habitat lucẽ inaccessibilẽ, quò Matth. 25. ingrediuntur, quibus dicitur, Intra in gaudiũ domini tui. Huius ergo iræ inchoatio, est cæcitas mẽtis, quã in hac vita patitur quisque peccator. Timens itaque iudicij diem, laborat & plangit, ne ad illud perducatur, cuius

initium

initium tam perniciosum nunc experitur. Et ideo nō dicit extinctus est, sed turbatus est à furore oculus meus. Potest quoque furoris nomine immensus animi feruor intelligi, quo pœnitens sibimetipsi solet irasci. Vnde scriptum est, Irascimini, & nolite peccare. Bene autem non extinctus, sed turbatus oculus dicitur: nam furor qui per odium fit, oculū mentis excæcat: furor verò qui fit per zelum non excæcat, sed turbat. Sed vnde dolore pœnitentiæ ad tēpus turbatur, inde postmodum consolatione gratiæ melius illustratur. Cōsideratis autem reliquis vitiis, inuenit se omnibus esse vallatū. Quæ vitia quoniam veteris vitæ sunt, & veteris hominis, quo exuendi sumus, vt induamur nouo: rectè dicitur: *Inueteraui inter omnes inimicos meos.* Vel inter ipsa vitia, vel inter homines, qui nolūt ad Deum conuerti. Nam & hi etiam si non sæuiunt, etiam si parcunt, etiam si eisdem conuiuiis & domibus & ciuitatibus nulla lite interposita, sed crebris colloquiis quasi cōcorditer viuunt: nihilominus tamen intentione contraria inimici sunt eis, qui se ad Deum cōuertunt. Nam cùm alij amant & appetunt istum mundum, alij se optant ab isto mundo liberari: quis non videat inimicos esse illos istis? Nam si possint, eos secum ad pœnas trahūt. Et magnum donum est inter eorum verba versari quotidie, & non excedere de itinere præceptorū Dei. Sæpe enim mens nitens pergere ad Deum, cōcussa in ipso itinere trepidat, & plerunque propterea non implet bonum propositū, ne offendat eos (cum quibus viuit) alia bona peritura & transeuntia diligentes atque sectantes. Ab his separatus est omnis sanus, non locis, sed animo. Nam locis corpora continentur, animi autem locus est affectio sua. Quapropter post laborem & gemitum & imbres creberrimos lachrymarum (quia inane non potest esse quod tam vehementer rogatur ab illo qui est fons omniū misericordiarum: verissiméque dictum est, propè est dominus obtritis, vel contritis corde) post tantas difficultates exauditam se esse anima ipsa significans, quam licet etiam Ecclesiam intelligere, vide quid adiungit. *Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.* Vel in prophetia dictum est, quoniā discessuri sunt, id est, separabuntur à iustis impij cùm iudicij dies venerit: vel nunc, quia etiam si pariter atque iisdem conuenticulis continētur, tamen in area nuda iam grana separata sunt à paleis, quamuis inter paleas lateant. Simul itaque versari possunt, sed simul à vento auferri non possunt. Quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. *Exaudiuit dominus deprecationem meam: dominus orationem meam suscepit.* Crebra eiusdem sententiæ repetitio, non quasi narrantis necessitatem, sed affectum exultantis ostendit. Sic enim gaudentes loqui solent, vt non eis sufficiat semel enūciare quod gaudent. Iste fructus est illius gemitus, in quo laboratur, & illa lætitia lachrymarum quibus lauatur lectus & stratum rigatur. Quoniā qui seminat in lachrymis, in gaudio metet. Et beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. *Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei.* Discedite à me dixit superiùs, quod etiam in hac vita, sicut expositum est, fieri potest. Quod autem dicit, Erubescant & conturbentur: non video quemadmodū euenire possit, nisi illo die, cùm manifesta fuerint iustorum premia & supplicia peccato-

Psal. 4. Ephes. 4. Ephes. 4. Isa. 13. & 51. 1. Timot. 4. Matt. 13. Matth. 3. 2. Corin. 9. Psal. 125. Matth. 5. Luc. 6.

1.Corint. 4. rum. Nam nunc vsque adeo nõ erubescunt impij, vt nobis insultare nõ desinant: & plerunque tantùm valeant irrisionibus suis, vt infirmos homines Luc. 9. de Christi nomine erubescere faciant: Vnde dictum est, Qui me erubuerit & meos sermones coram hominibus, hunc filius hominis erubescet coram Sapien. 5. angelis & patre: Sed veniet tẽpus, vt illi erubescãt, dicẽtes: Hi sunt, quos aliquãdo habuimus in derisum, & in similitudinẽ improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniã, & finem sine honore. Ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorũ est. Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, &c. Quod autẽ ait, *Conuertantur & erubescant*, quis non iudicet esse iustissimã pœnã vt conuersionẽ ad cõfusionẽ habeãt, qui ad salutẽ habere noluerunt? deinde addidit, *Valde ve-* 1.Thessal. 5. *lociter*. Cùm enim iam desperari cœperit iudicij dies, cùm dixerint, Pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus. Quandocunq; autẽ venerit, celerrimè veniet, quod desperatur esse venturũ. Quanquã & illud hîc accipi potest, vt quam gementẽ & tam sæpe diuq; flentẽ Deus exaudiuit, intelligatur liberata à peccatis, & omnes peruersos motus carnalis affectionis domuisse, sicut dicit: *Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.* Quod cùm ei prouenerit, non mirum si iam ita perfecta est, vt pro inimicis suis oret. Potest ergo ad hoc pertinere quod dixit, *Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei:* vt de peccatis suis agant pœnitentiam: quod sine cõfusione & conturbatione fieri non potest. Nihil itaq; impedit sic accipi & illud quod sequitur, *Conuertantur & erubescant*, id est, cõuertãtur ad Deum: & erubescãt in prioribus tenebris peccato- Rom. 6. rũ aliquãdo gloriatos, sicut Apostolus dicit, Quã enim gloriã habuistis aliquãdo in his quibus nũc erubescitis? quod autẽ addidit, *valde velociter*: aut ad optãtis affectũ, aut ad Christi potẽtiã referẽdum est: q gẽtes quæ pro idolis suis psequebãtur Ecclesiã, ad euãgelij fidẽ tãta tẽporũ celeritate cõuertit.

TITVLVS PSALMI VII.

2.Reg. 16. & 17. *SEPTIMVS Psalmus sic intitulatus est, In finẽ psalmus Dauid, quẽ cãtauit domino pro verbis Chusi filij Gemini. Hîc mittimur ad historiã illã in Regũ libro secundo: vbi Chusi amicus Dauid transiuit in partes Absalõ filij eius, ad explorãda cõsilia & renũcianda quæ aduersus patrẽ ille moliebatur, auctore Achitofel, qui defecerat ab amicitia Dauid, & filiũ eius aduersus patrẽ, consilijs, quibus posset, instruebat. Spiritualiter nobis Chusi interpretatur silẽtiũ: Gemini autẽ dextra, Achitofel fratris ruina. Per Chusi, quod silentiũ interpretatur, rectè accipitur aduersus illos dolos silentio dominũ nostrũ dimicasse, quo silẽtio sacramentũ venerabilis passionis occultãs, voluntariã ruinã fratris, id est, nefariũ scelus traditoris sui in sua misericordia atq; prudẽtiæ ordinẽ cõuertit: vt quod ille ad perniciem vnius hominis peruersa mente faceret, iste ad salutẽ omniũ prouida gubernatione trãsferret. Cantat ergo psalmũ domino anima perfecta, quæ iam digna est nosse secretum Dei, pro verbis Chusi, id est, pro cognitione eiusdem secreti, quod secretũ dexter Deus: id est fauẽs atq; propitius, ei operatus est. Est autẽ intẽtio huius perfecti catholici, quosq; fideles exhortari, vt spẽ suã in domino ponãt: & sic perfectè viuat, quatinus diẽ iudicij expectare securi valeãt, seipsum proponẽdo in exemplũ, & dicẽdo sic.*

PSALM

PSALMVS VII.

DOMINE, *Deus meus in te speraui: saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.* Ex his verbis fides & spes huius perfectæ animæ nobis commendatur: tanquā diceret, Credo te verum Deū & dominum esse, scilicet creatorē & rectorem omnium. Et ideo te feci specialiter meū, non iam præsumendo de me, sed sperando in te: nā beatus homo qui sperat in te. Meum est sperare in te, tuū est saluare & liberare me. Ergo tanquā ei nō resistat iā perfecto nisi immūdus spiritus, superato omni bello atq; aduersitate vitiorum dicit: Saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me. Ab his me salua qui persequūtur à tergo, & ab his qui occurrūt in facie, libera. Non enim mihi sufficit, vt te defendente sim saluus: nisi & te liberante sim securus. Deinde de plurali numero ad singularem redit, cùm subiungit, *Nequando rapiat vt leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.* Maligni quippe spiritus plures sunt in natura, sed vnum in malitia. Plures sunt numero, sed omnibus vna nocendi voluntas est. Ipsum autem antiquum hostem propter crudelitatem nomine leonis designat, concordans cum Apostolo qui ait, Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærēs quem deuoret. Sed quomodo huic hosti tā forti & crudeli fragilitas humana resistere poterit, si ille eam non redimat, & saluet qui creauit? Et ideo ait, *Dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat*: subaudis, nisi tu redimas & salues. Magna est vtilitas seruo Dei propriam infirmitatem recognoscere, atque in suis viribus aut meritis nullam fiduciam habere. Tunc enim incipit adesse virtus diuina, quādo deficere incipit præsumptio humana. Hinc Paulo voce Dei dicitur: Sufficit tibi gratia mea, nā virtus in infirmitate perficitur: hinc veritas ait, Qui vult post me venire, abneget semetipsū. Talis erat idē Apostolus, cū diceret, Gratia Dei sum id quod sum. Ergo in domino Deo suo sperans, & de viribus suis non præsumens, & ideo supernā saluationē implorans, qualis fuerit iste vir sanctus, audiamus. Iterū inuocat dominum Deum suum, tāquam ei gratias agens, atq; nomini ipsius bonum quod ab ipso accepit, ascribēs, subiungit: *Domine Deus meus si feci istud.* Quid? *si est iniquitas in manibus meis.* Idest, si exhibui membra mea arma iniquitatis ad peccandum: si non fui innocēs manibus, &, quod perfectius est, *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Id est, si aduersus malos patiēs nō fui. *Decidā meritò ab inimicis meis inanis.* Id est, merito negligētiæ meæ persequētibus inimicis, corruā vacuus à fructu iustitiæ. Iustū est enim vt ab inimicis victus decidat, quisquis se cōtra eos armis virtutū & bonorū operū minime roborat. Et bene non ait, si reddidi facientibus mala: sed retribuentibus mihi mala. Qui enim retribuit, iam aliquid accepit. Maioris autem patientiæ est, nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quàm si nullo antè accepto beneficio nocere voluisset. Inaniter autem se iactat, qui cùm & ipse homo sit, cupit se de homine vindicare: & cùm superare hominem palam quærit, occultè à diabolo superatur. Inanis effectus est, vana & superba lætitia, quod quasi vinci non potuit. Intelligit ergo iste vbi maior fiat victoria, & vbi pater reddat qui

Psal. 33. *Luc. 11.* *1. Pet. 5.* *2. Corin. 12.* *Luc. 9.* *1. Cor. 15.* *Roma. 6.*

Math.6. videt in occulto. Ne itaque reddat retribuētibus mala, iram potius quàm hominem vincit. Melior est enim qui vincit irā, quàm qui capit ciuitatem. Iurare autē videtur per execrationem, cū ait, Decidā merito ab inimicis meis inanis. Quod est grauissum iurisiurandi genus, cū homo dicit: Si illud feci, illud patiar. Sed aliud est iuratio in ore iurantis, aliud in significatione prophetizantis. Hîc enim dicit quid iure contingat hominibus, qui reddunt retribuētibus mala: non quòd sibi aut alicui quasi iureiurando imprecetur, & ideo subiungit: *Persequatur inimicus animā meam, & comprehendat.* Iterū inimicum singulari numero nominans, magis magisque manifestat quod superiùs quasi leonem appellauit. Ipse enim animam persequitur. Nā homines vsque ad interfectionem corporis sæuiunt, animam verò in potestate habere nō possunt: diabolus autē quas animas persecutus fuerit vt possideat, comprehēdit si potest: & cùm possidet, cōculcat, & ideo subdit, *Et cōculcet in terra vitā meā.* Id est, conculcando terram faciat vitā meam, cibum scilicet suum.
Math. 10.
Gen.3. Non enim tantū leo, sed etiam serpēs appellatus est: cui dictū est, Terrā mā-
Ibidem. ducabis. Et peccatori homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. Rectè ergo subiungitur. *Et gloriā meā in puluerem deducat.* Hic est ille puluis, quē pro-
Psal.1. iicit vetus à facie terræ, superborū scilicet vana & inepta iactantia, inflata & non solidata, tanquā vēto elatus pulueris globus. Rectè itaq; posuit hîc gloriam, quam nō vult in puluerē deduci. Vult enim ea solidam habere in con-
Isa.35. 2.Cor.10. scientia, vbi coram domino nulla iactantia est. Qui gloriatur (inquit) in domino glorietur. Ista soliditas in puluerē deducitur, si per superbiam quisq; contēnens secreta cōscientiæ, vbi Deus solus hominem probat, velit apud
Judith.14. hominē gloriari. Hinc est quod alibi dicit, Deus conteret ossa placentiū hominibus. Qui autem didicit bene, vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit hoc vitiū inanis gloriæ, vel solum, vel maximè cauendum
Ecclef.10. esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc vltimū vincit. Initium autē omnis peccati superbia. Deinde aduersus diabolū & angelos eius quorū possessio peccatores atq; impij homines sunt, deprecatur, dicēs: *Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorū meorū.* Exurge dicit, id est, appare, humanis videlicet vtēs verbis, quasi Deus dormiat cū in secretis suis incognitus latet. Cū autē iustificatur impius, ex impio fit iustus, & ex possessione diaboli migrat in tēplum Dei. Et quoniam pœna est, vt cuiq; auferatur possessio, in qua dānari desiderat: hanc pœnā dicit irā Dei aduersus diabolum, vt desinat possidere quos possidet. Finem autē dixit ipsam possessionem, vbi vult Deū exaltari potius, id est honorari & glorificari, quàm diabolū: dum impij iustificantur & laudant Deum. Quasi in ira sua dominus exurgere vi-
Ephe.4. sus est, quādo à mortuis resurgēs inferni claustra periit, eiusq; portas confre-
Psal.67. git, atq; eū à iustis quos tenebat captos, spoliauit. In finibus quoq; inimico-
Mar.16. rū exaltatus est, quando ad cælum ascēdit, & gloriosum atque laudabile no-
Act.1. Matt.28. men eius vsque ad vltimū terræ prædicatum claruit. Vnde & subditur: *Et exurge domine Deus meus in præcepto quod mādasti: & synagoga populorū circūdabit te.*
Math.28. Præceptū mandasti Apostolis tuis. Dixisti, Prædicate euangeliū omni crea-
Mar.16. Acto.1. turę. Exurge ergo. In eis, quibus prędicatum est præceptū tuū. Fac eos exur-

gere

gere per temetipsum, vt à suis iniquitatibus resurgẽtes impleăt prçceptũ tuũ. Vel aliter: Exurge domine Deus meus in prçcepto quod mãdasti: humilitatẽ prçcepisti, humilis appare. Et tu prius imple quod præcepisti, vt exẽplo tuo vincẽtes superbiã nõ possideatur à diabolo. Et synagoga populorũ circũdabit te. Duplex intellectus est. Cõgregatio enim populorũ, siue credentiũ, siue persequẽtiũ, potest accipi: quorũ vtrũque ea domini nostri humilitate factũ est: quã contemnens persequentiũ multitudo circũdedit eũ de qua dictũ est: Astiterũt reges terrç, & principes cõuenerũt in vnũ, aduersus dominum & aduersus Christũ eius. Credẽtium autẽ per eius humilitatẽ multitudo, ita eũ circundedit, vt verissimè diceretur: Cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gẽtium intraret. Et illud, Postula à me & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & possessionẽ tuam terminos terræ. *Et propter hanc in altũ regredere*. Id est, & propter hanc congregationem regredere in altum: quod resurgendo & in excelsum ascendendo fecisse intelligitur. Ita enim glorificatus dedit spiritum sanctum, qui ante glorificationẽ eius dari nõ posset, sicut in euangelio positũ est: Spiritus autẽ nõdum erat datus, quia Iesus nõdum fuerat glorificatus. Regressus ergo in altũ propter cõgregationem populorum misit spiritum sanctum, quo impleti prædicatores euangelij orbẽ terrarum Ecclesiis impleuerunt. Et quia inde venturus est iudicare viuos & mortuos, rectè subiungitur: *Dominus iudicat populos*. Quis dominus, nisi Iesus Christus? Pater enim nõ iudicat quẽquã: sed omne iudiciũ dedit filio. Hæc autẽ anima quæ perfectè orat, vide queadmodum nõ timeat iudicij diẽ, & verè securo desiderio dicat in oratione, Adueniat regnũ tuũ. *Iudica me* (inquit) *domine secundum iustitiã meã*. In superiore psalmo infirmus deprecabatur, misericordiã potius implorãs Dei, quã cõmemorans vllũ meritum suũ. quoniã filius Dei peccatores venit vocare in pœnitentiã. Itaq; ibi dixit, Saluũ me fac propter misericordiã tuã, id est, nõ propter meritũ meum: nũc autẽ quoniã vocatus tenuit & seruauit præcepta quæ accepit, audet dicere, *Iudica me secundũ iustitiã meam, & secundũ innocentiã meã super me*. Illa est vera innocẽtia, quç nec inimico nocet. Itaq; se bene iudicari postulat secundũ innocẽtiã, qui verè dicere potuit: Si reddidi retribuẽtibus mihi mala. Quod autẽ addit, *Super me*, nõ ad innocẽtiã tãtùm, sed ad iustitiã quoq; subaudiri potest, vt iste sit sẽsus: Iudica me domine secundũ iustitiã meã, & secundũ innocentiã meã, quæ iustitia & innocẽtia super me est. Quo additamẽto demõstrat idipsũ quod anima iusta est & innocẽs, nõ per se habere, sed per illustrãtem & illuminãtem dominum. Hinc Iacobus ait, omne datũ optimũ, & omne donũ perfectũ desursum est, descẽdens à patre luminũ. Ipse est enim lux vera, quæ illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hũc mundũ. Deinde subiũgit de peccatoribus, *Cõsummetur nequitia peccatorũ*. Videtur cõsummata nequitia hominũ, qui crucifixerunt filiũ Dei: sed eorũ maior est, qui nolũt rectè viuere & oderunt prçcepta veritatis, pro q̃bus crucifixus est filius Dei. Cõsummetur ergo, inquit, nequitia peccatorũ: id est, perueniatur ad summã nequitiã, vt possit iã iustũ venire iudiciũ. Sed quoniã nõ solùm dictũ est, Sordidus sordescat adhuc: sed etiã, Iustus iustior fiat: annectit & dicit, *Et diriges iustum, scrutãs corda & renes Deus*. Quomodo

Matt. 11. Psal. 2. Roma. 11. Psal. 2. Act. 2. & 16. Ioan. 7. Acto. 2. Acto. 1. Ioan. 13. Ioan. 5. Matth. 6. Psal. 6. Matt. 9. Luc. 5. Iacc. 1. Ioan. 1. Hebr. 10. Apoca. 22.

modo potest dirigi iustus, nisi in occulto? Quādo in initio temporum Christianorum à persecutoribus sancti premebantur, miranda videbantur hominibus, & dirigi videbantur sancti qui tanta pati poterant pro nomine Iesu Christi. Nunc postquā in tanto culmine nomen cepit esse Christianum, creuit hypocrisis, id est, simulatio, eorū scilicet qui nomine Christiano malunt hominibus placere, quàm Deo. Quomodo ergo dirigitur iustus in tāta confusione simulationis, nisi cùm scrutatur corda & renes Deus: videns omnium cogitationes, quæ nomine cordis significatæ sunt, & delectationes quæ nomine renum intelligūtur? Rectè quippe temporalium & terrenarum rerum delectatio renibus tribuitur, quia & ipsa pars est inferior hominis, & ea regio est, vbi carnalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc ærumnosam & fallacis lętitiæ vitam per successionem prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo cor nostrum Deus: & prospiciens ibi esse vbi est thesaurus noster. id est, in cælis. Scrutans & renes & prospiciens non nos acquiescere carni & sanguini, sed delectari in domino, dirigit iustum in ipsa conscientia coram se, vbi nullus hominum videt, sed solus ille qui prospicit quid quisque cogitet, quid quenque delectet. Finis enim curæ delectatio est: quia eò quisque curis & cogitationibus nititur, vt ad suam delectationem perueniat. Videt igitur curas nostras, qui scrutatur cor: videt autem finem curarum, id est, delectationes, qui scrutatur renes: vt cùm inuenerit non ad concupiscentiam carnis, neque ad concupiscentiam oculorum, neque ad ambitionem seculi (quæ omnia transeunt tanquam vmbra) inclinari curas nostras, sed ad gaudia rerum æternarum sustolli, quæ nulla commutatione variantur: dirigat iustum scrutans corda & renes Deus. Opera enim nostra quæ factis & dictis operamur, possunt esse nota hominibus: sed quo animo fiant, & quò per illa peruenire cupiamus, solus ille nouit, qui scrutatur corda & renes Deus. Et quia hanc directionem cordis iste iustus habebat per dominum, rectè subiungit: *Iustum adiutorium meum à domino, qui saluos facit rectos corde.* Duo sunt officia medicinæ: vnum quo sanatur infirmitas, alterum quo sanitas custoditur. Iuxta illud primum dictum est in superiori psalmo, Miserere mei domine, quoniam infirmus sum. Iuxta hoc alterum hoc psalmo dicitur, Si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam (ergo) ab inimicis meis inanis. Ibi enim infirmus vt liberetur, hîc iam sanus ne corrumpatur, orat. Iuxta illud ibi dicitur, Saluum me fac domine secūdum misericordiam tuam. Iuxta istud hîc dicitur, Iudica me domine secundum iustitiam meam. Ibi enim vt à morbo euadat, remedium: hîc autem ne in morbum recidat, tuitionem petit. Iuxta illud dicitur, Saluum me fac propter misericordiā tuam. Iuxta hoc dicitur, Iustū adiutorium meū à domino, qui saluos facit rectos corde. Et illa enim & ista saluos facit. Sed illa ex ægritudine ad salutē trāsfert, hæc in ipsa salute cōseruat. Ibi itaq; misericors est auxilium, quia nullū habet meritū peccator, qui adhuc iustificari desiderat, credens in eū qui iustificat impiū. Hîc autem iustum auxilium est, quia iam iusto tribuitur. Dicat ergo ibi peccator, qui dixit: infirmus sum, saluū me fac domine secun

Marginalia: Act. 15. — Matt. 6. — 1. Ioan. 2. — Psal. 6. — Roma. 4.

cundum misericordiã tuã. Et dicat hîc iustus, qui dixit, Si reddidi retribuẽti bus mihi mala, iustũ auxilium meum à domino, qui saluos facit rectos corde. Si enim medicinã exhibet, qua sanemur infirmi, quãto magis nũc eã qua custodiamur sani? Quoniã si, cũ peccatores essemus, Christus ꝓ nobis mortuus est: quãto magis nunc iustificati salui erimus ab ira per ipsum? Iustũ auxiliũ meũ à domino qui saluos facit rectos corde. Deinde vt studeamus conuerti ad dominũ, & esse recti corde: cõmendat nobis suã patiẽtiã, & minatur de iudicio, subdẽs: *Deus iudex iustus, fortis, & patiẽs, nũquid irascitur per singulos dies?* Quis Deus iudex, nisi dominus qui iudicat populos? Iste iustus, qui reddet vnicuiq; secũdũ opera sua. Ipse fortis, qui etiã persecutores impios, cũ sit potẽtissimus, pro nostra salute tolerauit. Ipse patiẽs, qui etiã ipsos qui persecuti sunt, nõ statim post resurrectionẽ ad suppliciũ rapuit, sed sustinuit: vt se aliquãdo ad salutẽ ab illa impietate cõuerterẽt, & adhuc sustinet, seruãs vltimo iudicio vltimã pœnã, & nũc vsq; inuitãs peccatores ad pœnitẽtiã, nõ irascẽs per singulos dies, nec ad vindictã cõgregãs ministros suos. Nũc enim patiẽtia Dei ad pœnitentiã inuitat, vltimo verò tẽpore cũ sibi homines propter duritiã cordis sui, vel mẽtis suæ, & cor impœnitẽs thesaurisauerint irã in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, irã suã ostendet: vnde & subditur, *Nisi cõuersi fueritis, gladiũ suũ vibrabit.* Potest ipse homo dominicus gladius Dei intelligi bis acutus, id est, framea, quã nõ vibrauit primo aduẽtu: sed tãquã in vagina humilitatis abscõdit. Vibrabitur autẽ cũ secũdo aduentu veniens iudicare viuos & mortuos, in manifesto splẽdore charitatis suæ iustis suis lumẽ, & terrores impiis coruscabit. Nam in aliis exẽplaribus pro eo quod est, gladiũ suũ vibrabit, frameam suã splẽdificabit, positũ est. Quo verbo conueniẽtissimè significari arbitror vltimũ dominicæ claritatis aduentũ. Et quia hoc iudicium suũ in scripturis suis iã firmauit, bene subiunctũ est, *Arcũ suũ tetendit, & parauit illũ.* Nõ passim verborũ tẽpora prætereunda sunt, quòd gladiũ de futuro dixit, vibrabit: arcũ de præterito, tetẽdit. Deinde pręteriti tẽporis cõsequuntur verba. *Et in ipso parauit vasa mortis: sagittas suas ardẽtibus operatus est.* Arcũ ergo istũ scripturas sanctas libẽter acceperim: vbi fortitudine noui testamẽti, quasi neruo quodã duritia flexa veteris & edomita est. Hinc tanquã sagittæ mittũtur Apostoli, vel diuina pręconia iaculãtur. Quas sagittas ardẽtibus operatus est, id est, qui percussi diuino amore flagrarẽt. Qua enim alia sagitta percussa est, quæ in Cãticis ait, Vulnerata charitate ego sum? Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad Deum cupiens, & ab ista peregrinatione remeare, aduersus dolosas linguas petit auxiliũ? & ei dicitur, Quid detur tibi, aut quid adiiciatur tibi aduersus linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoriis: id est, quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni cœlorum, vt omnium resistentium, atque à proposito reuocare volentium linguas cõtemnas, & persecutiones eorum derideas, dicens: Quis me separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculũ, an gladius? Certus sum enim, inquit, quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; pręsentia neq; futura, neq; virtus neq; altitudo, neq; profundũ, neq; creatura alia

Roma. 5.
Matt. 16.
Matth. 8.
Matth. 4. & 11.
Matth. 24
Matt. 24 & Luc. 21.
Cantic. 4. 5.
Psal. 119.
Roma. 8.

alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Sic ardentibus sagittas suas operatus est. In Græcis exemplaribus ita inuenitur: Sagittas suas ardentibus operatus est: Latina autem pleraque, Ardentes, habent. Sed siue ipsæ sagittæ ardeant, siue ardere faciant (quod vtique non possunt, nisi & ipsæ ardeant) integer sensus est. Sed quia non sagittas tantùm, sed etiam vasa mortis dicit in arcum dominum parauisse: quæri potest quæ sunt vasa mortis? An forte hæretici? Nam & ipsi ex eodem arcu, id est, ex eisdem scripturis in animas non charitate inflammandas, sed veneno perimendas insiliunt. Quod non contingit, nisi pro meritis: propterea diuinæ prouidentiæ etiã ista dispositio tribuenda est, non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat, cùm peccauerint. Malo enim voto per peccatum legentes malè coguntur intelligere: vt ipsa sit pœna peccati: quorum tamen morte filij catholicæ Ecclesiæ, tanquam quibusdam spinis à somno excitantur, & ad intelligẽtiam scripturarum diuinarum proficiũt.
1.Corint.11. Oportet enim (inquit) & hæreses esse, vt probati manifesti fiãt inter vos, hoc est, inter homines, cùm manifesti sunt Deo. An forte easdem sagittas & vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, & ardentes vel ardentibus operatus est ad exercitationem fidelium? Non enim falsum est quod Aposto-
2.Corint.2. lus dixit, Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Non ergo mirum si iidem Apostoli & vasa mortis sunt eis, à quibus persecutionem passi sunt, & igneæ sagittæ ad inflammanda corda credentium. Post hanc autem dispensationem iustum veniet judicum, de quo ita dicit, vt intelligamus vnicuique homini supplicium fieri de peccato suo, & eius iniquitatem in pœnam conuerti: ne putemus illã tranquilitatem & ineffabile lu-
Matth.25. men Dei de se proferre vnde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordina-
Eccle.11. ri, vt quæ fuerint delectamenta homini peccanti, sint instrumenta Deo puniẽti. *Ecce* (inquit) *parturit iniustitiam*. Quid enim conceperat vt iniustitiam parturiret? *Concepit* (inquit) *dolorem, & peperit iniquitatem*. Non hoc peperit, quod concepit. Non enim hoc nascitur, quod concipitur: sed concipitur semen, nascitur quod formatur ex semine. Semen quod concipitur: est voluntas mala, fructus verò qui nascitur, est actio peruersa. Prius quippe mala voluntas tanquam semen in corde nascitur, sed deinde ex hoc semine operatio injusta, siue quod amplius est, iniqua, tanquam fructus generatur. Iniustitia est hoc, quod à iustitiæ regula discordat. Iniquitas verò quod ipsius iustitiæ rectitudinem oppugnat. Iniustus est qui iustitiæ præcepta non custodit: iniquus est qui iniquis operibus dominum offendit. Bene autem non dictum est, perpetrauit iniquitatem, sed peperit: quia sicut in partu dolor & labor est anxius, ita peruersi quique laborant atque anxie anhelant, vt malum quod in corde conceperint, ad operationis exitum perducere possint. Recte quoque non dicitur, concepit malam voluntatem, sed dolorem: quia mala voluntas ipsa se torquet, ipsa sui supplicium est. Agit enim omnipotens Deus judicio suo recto & miro, vt anima quæ peccauerit, ipsa seipsam puniat de peccato ipso quod perpetrat. Vnde recte subiungitur. *Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam*

quam fecit. Lacum aperire,est in terrenis rebus,id est, tanquam in terra, fraudem parare,quò alius cadat,quem vult decipere iniustior. Aperitur autem hic lacus,cùm consentitur malæ suggestioni terrenarum cupiditatum. Effoditur verò, cùm post cõsensionem operationi fraudis instatur. Sed vnde fieri potest, vt iniquitas prius lædat hominem iustum in quẽ procedit, quã cor iniustum vnde procedit? Itaque fraudator pecuniæ(verbi gratia)dũ cupit alium damno lacerare,ipse auaritiæ vulnere sauciatur. Quis autem, vel demens,non videat quantum inter hos distet,cùm ille patiatur dãnum pecuniæ,ille innocentiæ?Incidit ergo in foueam quã fecit.Quod in alio psalmo dicitur,Cognoscetur dominus iudicia faciẽs:in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. *Conuertetur dolor eius in caput eius,& in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* Non enim voluit ipse peccatum euadere,sed factus est sub peccato tanquam seruus:dicente domino, Omnis qui facit peccatũ,seruus est.Erit ergo iniquitas eius super ipsum,cùm ipse iniquitati suæ subditur:quia non potuit domino dicere,quod innocentes & iusti dicunt, Gloria mea,& exaltans caput meum.Ita ergo ipse erit inferior, vt iniquitas eius sit superior,& in illũm descẽdat,quæ aggrauat illum & onerat,& ad requiem sanctorum reuolare non sinit.Hoc fit,cùm in homine peruerso seruit ratio,& libido dominatur.Et quia hæc perfectus iste iam euaserat, laudat Deum,& dicit: *Confitebor domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini domini altissimi.* Cõfessio iustitiæ Dei,est qua ita loquimur,Verè Deus iustus es,quando & iustos sic protegis,vt per teipsum eos illumines,& peccatores sic ordines,vt non tua,sed sua malitia puniantur.Quia ergo videt merita animarum sic ordinari à Deo,vt dum sua cuique tribuuntur, pulchritudo vniuersitatis nulla ex parte violetur:in omnibus laudat Deum,& ista est non peccatorum, sed iustorum confessio: & ne peccatorum confessionem intelligeremus, subiecit ad vltimum, *Et psallam nomini domini altissimi.* Psallere autem ad gaudium pertinet,pœnitentia verò peccatorum ad tristitiam. Confiteamur & nos domino secundum iustitiam eius, laudando & glorificando eum, quia iustus est:& psallamus nomini domini altissimi,rectè operando,bene viuendo,spiritualiter gaudendo:vt impleatur in nobis quod in alio psalmo dicitur,Deo nostro sit iocunda laudatio.

Psal. 9. *Ioan. 8.* *Psal. 3.* *Psal. 146.*

TITVLVS PSALMI VIII.

IDEO tituli libris præponuntur, vt per eos auctor scripturæ & materia,siue intentio declaretur.Titulus huius psalmi est, In finẽ psalmus Dauid,pro torcularibus.Christus est noster finis, teste Apostolo qui ait,Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ad ipsum tẽdimus:vltra ipsum nihil est, quò tendere debeamus.Ipse est enim summum bonum,summa beatitudo,vera æternitas.In istum finem mittit nos iste Christus,quem scripsit propheta Dauid in persona Ecclesiæ. Et notandum quòd non ait,ad finem:sed,in finem.Non enim mittimur ad Christum tantùm vt ad eum perueniamus:sed etiã vt in Christo permaneamus,& cũ ipso vnũ simus. Sed quid est,quod ait,Pro torcularibus?Solent accipi torcularia,martyria. Afflictione enim per

Roma. 10.

fecutionum calcatis eis qui Christi nomen confessi sunt, mortalia eorum tanquam vinacia in terra remanserunt. Possunt etiam per torcularia quique fideles intelligi, secundum quod
2. Timo. 3. *tolerant propter Deum aduersa huius mundi. Scriptum est enim, Omnes qui volūt piè viuere in Christo, persecutionem patiuntur. Psallitur ergo pro torcularibus, pro ecclesiæ constitu*
Acto. 2. *tione: cùm dominus noster postquàm resurrexit, ad cælos ascendit. Tunc enim misit spiritum sanctum, quo impleti discipuli cum fiducia prædicauerunt verbum Dei, vt ecclesia congregarentur. Est autem intentio prophetæ in hoc opere, omnes ad fidem Christi inuitare, cuius laus tanta est in vniuersa terra: & cuius gratia & virtute constituta & corroborata est vniuersalis ecclesia. Dicit enim,*

PSALMUS VIII.

DOMINE *Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!* Ac si diceret, O domine omnium per potentiam, qui es dominus noster per gratiam, quàm te admirantur omnes qui
Psal. 75. incolunt terram! Tu domine notus eras in Iudæa tantùm, & in Israël magnum nomen tuum. Apparuisti inter nos, mortuus propter nos, surrexisti, ascendisti in cælum, Spiritu tuo perfudisti corda discipulorum,
Psal. 18. quibus prædicantibus, in omnem terram exiuit sonus eorũ, & nomẽ tuum
Rom. 10. gloriosum, quod erat notum in gente vna, factum est admirabile in vniuersa terra. Quare admirabile? *Quoniam eleuata est magnificentia tua super calos.*
Act. 1. A mortuis resurgens in cælum ascendisti, & qui humilis videbaris, magnificus apparuisti. Hinc enim apparet quis descenderis, cùm à quibusdam visum est, & à cæteris creditum quò ascenderis. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos.* Non possum accipere alios infantes atq;
1. Corint. 3. lactentes, quàm eos quibus dicit Apostolus, Tanquam paruulis in Christo
Matth. 21. lac potum dedi vobis, non cibum. Quos significabant illi, qui dominum præcedebant laudantes. In quo ipse dominus hoc testimonio vsus est, cùm dicentibus Iudæis vt eos corriperet, respondit: Nõ legistis, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Bene autem non ait, fecisti, sed, Perfecisti laudem. Sunt enim in Ecclesiis etiam hi, qui non lacte potantur, sed vescuntur cibo: quos idem Apostolus significat dicens, Sapientiam loquimur inter
1. Corint. 2. perfectos. Sed non ex his solis perficiuntur Ecclesiæ, quia si soli essent, non
1. Cor. 3. consulerent generi humano. Consulitur autem, cùm illi quoque nondum capaces cognitionis rerũ spiritualium atque externarũ nutriuntur fide temporalis historiæ, quæ pro salute nostra post patriarchas & prophetas ab ipsa sapientia Dei etiam suscepti hominis sacramento administrata est, in qua sa
Rom. 1. lus est omni credenti: vt authoritate cõmonitus præceptis inseruiat, quibus
Ephe. 3. purgatus quisque, & in charitate radicatus atq; fundatus, possit currere cum
Hebr. 5. omnibus sanctis, non iam paruulus in lacte, sed iuuenis in cibo cõprehen-
Ephe. 3. dere latitudinem, lõgitudinem, altitudinem & profundũ: scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi. Hæc autem fecisti domine Deus, propter inimicos tuos. *Vt destruas inimicum & vltorem.* Quis per inimicum, nisi Paganus & hæreticus accipitur, per vltorẽ verò Iudæus, qui quasi pro lege

lege sua vlciscenda & defendenda Christianũ nomẽ persequebatur. Quos tu domine destruxisti & confudisti, cùm te aspirante ad fidem tuã venerunt paruuli, & in suo errore remanserunt legisperiti & philosophi. Magna iniquorũ confusio est, cùm infantes laudant, sapientes Blasphemãt: & in hoc, domine, nomẽ sanctum tuum admirabile, cùm hoc de te per tuã gratiam capit paruus, quod per suam sapientiam nõ potest magnus. Vnde scriptum est: Confitebor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscõdisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Vnde & subditur, *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum: lunam & stellas quæ tu fundasti.* Ac si diceret, Quoniam cernam & intelligam scripturas quas operãte spiritu sancto per ministros tuos conscripsisti. Videtur ergo cæli opera digitorum Dei, id est, intelliguntur libri vsque ad infantium tarditatem perducti, & eos per humilitatem historicæ fidei, quæ temporaliter gesta est, ad sublimitatem intelligentiæ rerum æternarum bene nutritos & roboratos exigũt, in eáque confirmant. Ex his verbis liquidò patet, quia propheta sanctus mysticè loquitur. Si enim iuxta solam literam loqueretur, dicturus luminare minus, priùs luminare maius debuit dicere, vt antè solem, & pòst lunam atque stellas fundatas esse perhiberet. Sed quia iuxta intellectum mysticum loquebatur, vt lunam sanctã Ecclesiam, & stellas omnes sanctos accipere deberemus: solem nominare noluit, quia videlicet ipsi æterno soli loquebatur: de quo scriptũ est, Vobis autem qui timetis Deum, orietur sol iustitiæ. De quo reprobi in fine dicturi sunt: Sol iustitiæ non ortus est nobis. Dicendo ergo lunã & stellas quas tu fundasti, & tantùm tacendo solem qui factus est, indicauit quia illi soli locutus est, qui non solùm solem & lunam & stellas corporaliter, sed etiam lunam Ecclesiam atque stellas sanctos omnes spiritualiter facit. Sic ergo cùm aliquid deest historiæ, aperta ratione ducimur ad intellectum allegoriæ. Deinde mentionem facit terreni hominis & cælestis, quos omnipotens pater visitauit: vnum per misericordiam mirabiliter releuans; alterum per diuinitatis gloriam ineffabiliter exaltans: in quorum admiratione subiunxit, *Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum?* Inter hominem, & filium hominis est distantia. Omnis enim filius hominis homo: sed non omnis homo filius hominis. Adam quippe homo, sed nõ filius hominis. Ergo qui portant imaginem terreni hominis, qui non est filius hominis, hominum nomine designantur. Qui autem portant imaginem cælestis hominis, filij hominũ appellantur. Homo ergo hoc loco terrenus dicitur, filius autem hominis cælestis. Et ille longe seiunctus à Deo, hic autem præsens Deo, & propterea illius memor est, tanquam in longinquo positi: hunc verè visitat, quem præsens illustrat vultu suo. Longe est enim à peccatoribus salus. Et signatum est super nos lumen vultus tui domine. Filius igitur hominis primo visitatus est in ipso homine dominico nato ex Maria virgine, de quo propter infirmitatem carnis, quam sapientia Dei gestare dignata est, & passionis humilitatem, rectè subditur, *Minuisti eum paulominus ab angelis.* Sed additur illa clarificatio, qua resurgens ascendit in cælum. *Gloria* (inquit) *& honore coronasti eum, & constituisti eum super opera ma-*

Luc. 15. Matt. 21. Matth. 11. Gene. 1. Mala. 4. Sapien. 5. 1. Cor. 15. ad Titũ. 3. 1. Corin. 15. Psal. 118. Ioan. 10. & 14. Psal. 118. Psal. 4. Luc. 2. Ioan. 4. Heb. 2. Philip. 2. Mar. 16. Act. 1. Heb. 2.

nuum tuarum. Per opera manuum Dei intelliguntur angeli, eo quòd subtilius & dignius cæteris creaturis à domino facti sunt. Et quia non solùm angelicam naturam possidere, sed & humanam post lapsum redimere & subiicere sibi dignatus est, rectè subiungitur, *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Quæ omnia exponit: *Oues & boues vniuersas.* Per oues simplices quique in sancta Ecclesia intellecti sunt, qui more ouium sub regimine pastorum simpliciter atque humiliter viuunt. Per boues verò ipsi rectores designantur, qui verbo doctrinæ corda hominum exarare & excolere non cessant, vt de terrenis mentibus fructum spiritualem domino reddant. Oues ergo & boues vniuersas sibi dominus subiecit, quia omnes electos tam subiectos quàm prælatos in sancta Ecclesia disponit & regit. Et quia hîc mali cùm bonis admiscentur, bene de reprobis subditur, *Insuper & pecora campi, volucres cæli & pisces maris.* Quod, *Insuper*, dicit, ad differentiam bonorum & malorum ponit: hoc autem Insuper non solùm ad pecora campi, sed etiam ad volucres cæli & pisces maris reportandum est. Pecora campi accipiuntur homines in carnis voluptate gaudentes, vbi nihil arduum, nihil laboriosum ascendit. Campus est enim lata via, quæ ducit ad interitum. In campo Abel occiditur. Volucres cæli sunt elati, qui cogitatione & locutione tumidi, dum cæteros se inferiores pensant, mente quasi in altum volant. De quibus dicitur, Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Pisces maris sunt curiosi, *Qui perambulant semitas maris.* Id est, inquirunt in profundo huius seculi temporalia, quæ tanquam semitæ in mari citò euanescunt & intereunt. Et non ait, Ambulant, sed, Perambulant: ostendens pertinacissimum studium, inania & præterfluentia quærentium. Hæc autem tria genera vitiorum, id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata concludunt, quæ à Ioanne Apostolo enumerantur, cùm dicit: Nolite diligere mundum, quoniam omnia quæ in mundo sunt, cōcupiscentia carnis sunt, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi. Per oculos enim curiositas solet intelligi. Et his tribus tentationibus dominus tentatus est: & quum non potuit apud eum valere inimicus, hoc de illo dicitur, Postquam compleuit omnem tentationem diabolus. Et quia tam mirabilis est dominus, quod infantes erudit, astutos destruit, peccatoribus miseretur, sanctos visitat, angelos possidet, homines continet, omnem creaturam sibi subiicit: ipsum qui est principium & finis, laudemus in principio & in fine, & nunquam à laude eius cessemus, dicentes: *Domine dominus noster, &c.*

Ioan. 10. & 21.
Heb. 13.
Matth. 23.
1. Pet. 3.
Matth. 18. & 28.
Matth. 13.
Gene. 4.
Matth. 23.
Matth. 7.
Psal. 11.
1. Ioan. 2.
Ibidem.
Ephe. 6.
Matth. 4.
Luc. 4.

*

TITVLVS

TITVLVS PSALMI IX.

ANITVR iste psalmus pro occultis filij. Et quia non dicit cuius, intelligendus vnigenitus filius Dei est. Nam & ipse dominus cùm sine additamento ponit filium, seipsum vnigenitum filium vult intelligi, vbi ait, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Non enim dixit filius Dei, sed tantùm dicendo Filius, dat intelligi cuius sit filius. Quam locutionem non recipit nisi excellentia eius, de quo ita loquimur, vt etiam si eum non nominemus, possit intelligi. Ita enim dicimus, Pluit, serenat, tonat, & si qua sunt alia: nec addimus quis id faciat, quia omniũ mentibus sponte se offert excellentia facientis. Duos aduentus domini credimus: vnum præteritum, quem Iudæi non intellexerunt; alterum futurum, quem vtrique speramus. Et quoniam iste, quem Iudæi non intellexerunt, gentibus profuit, non inconuenienter accipitur de hoc aduentu dici, Pro occultis filij, vbi cæcitas in Israel ex parte facta est, vt plenitudo gentium intraret. Duo etiam iudicia insinuantur per scripturas: vnum occultum, & alterum manifestum. Occultum iudicium est pœna qua quisque aut excercetur ad purgationem, aut admonetur ad conuersionem, aut si contempserit, excæcatur ad damnationem. Iudicium autem manifestum est, quo venturus est dominus iudicare viuos & mortuos. Qui non corriguntur isto occulto iudicio, dignè punientur illo manifesto. In hoc autem psalmo obseruanda sunt occulta filij, id est, humilis eius aduentus, qui profuit gentibus, cum cæcitate Iudæorum, & pœna quæ nunc occultè agitur nondum damnatione peccantium, sed aut exercitatione conuersorum, aut admonitione vt conuertantur, aut cæcitate, vt damnationi præparentur. Dicatur ergo voce filij: dicatur voce omnium perfectorum ad Patrem.

Matt. 3. & 17. *Ioan. 8.* *Ioan. 1.* *Ioan. 1.* *Act. 1.* *Matth. 16. & 25.* *Act. 13.* *Roma. 11.* *Matth. 12. & 25.* *Isai. 6.* *Sapien. 1.* *2. Cor. 4.* *1. Corin. 4.*

PSALMVS IX.

ONFITEBOR tibi domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Ac si apertè dicat, Laudabo te in toto corde meo, corde integro, corde perfecto. Beatus homo qui de toto corde suo nihil retinet sibi, sed totum expendit in laudem Dei. Tantũ Deus laudari debet, quantum & diligi. Sicut ergo diligendus est ex toto corde, tota anima, totis viribus: sic & laudandus est. Et sicut nulla tribulatio, nulla angustia, nulla creatura debet nos separare à charitate Dei: ita nec à laude Dei. Qui talis est, idoneus est dicere: *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Sed si laudandus est dominus, nonne & prædicandus? Ideo subiunctum est, *Narrabo omnia mirabilia tua.* Omnia quidem tam visibilia quàm inuisibilia, tam spiritualia quàm corporalia, tam ea quæ circa corpus visibiliter facis ad nutriendam fidem, quàm ea quæ inuisibiliter circa animam agis ad donandam æternam salutem. Quare narrantur mirabilia Dei? Vt ex operibus agnoscamus auctorem, ex mirabilibus admiremur mirabilem: & ita excitemur ad cognoscendum & amandum dominum. Et ita contemptis temporibus spem nostram & gaudium nostrum constituamus in ipso, sicut iste vir sanctus, qui subdendo ait: *Lætabor & exultabo in te, psallam nomini tuo altissime.* Lætabor (inquit) in te, non in seculo, nõ in con-

Deute. 6. *Matt 22.* *Luc. 10.* *Roma. 8.* *Rom. 1.*

cupiscentiis carnis, non in voluptatibus mundi, quod est vanitas: sed in te qui es veritas. Gaudium huius seculi ad interitum ducit, sicut scriptum est,
Eccle. 1. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis. Gaudium verò quod in Deo est,
Luc. 6. in hac quidem vita inchoat, sed in æternum perdurat: sicut ipse dominus discipulis suis ait: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gau-
Ioan. 16. dium vestrum nemo tollet à vobis. Et sciendum quia lætitia ad mentem pertinet, exultatio ad corpus, Psalmus ad bonam operationem. Sit ergo lætitia spiritualis in mente, sit sancta hilaritas in corpore, concordet diuina laus cum bona operatione, & impletur quod dicitur, Lætabor, & exultabo in te, psallam nomini tuo altissime. *In conuertendo inimicum meum retrorsum: Infirmabuntur, & peribunt à facie tua.* Hic incipit enarrare ea quæ sentit de
Matt. 4. Luc. 4. occultis filij. Quando tentatus est dominus, retro conuersus est inimicus.
Matth. 16. Dictum est illi: Vade retro Sathana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Tunc qui tentando se præponere cupiebat, retrò est factus, non decipiendo tentatum, sed in eo nihil valendo.
Sapien. 2. Conuersus est igitur inimicus, postquam non valuit hominem cælestem decipere tentatum: & se ad terrenos conuertit, vbi dominari potest. Qua-
1. Cor. 15. propter nullus eum præcedit hominum, & retrò eum esse facit, nisi qui deponens imaginem terreni hominis, portauerit imaginem cælestis. Diabolus quippe retro conuersus est etiam in persecutione iustorum. Et multo vtilius persecutor est, quàm si dux & princeps præiret. Malle debemus eum persequentem fugere, quàm ducem sequi. Habemus enim quò fu-
Psal. 89. giamus, & abscondamur in occultis filij, quia dominus refugium factus est nobis. Et quia multi sunt ministri & membra diaboli, rectè in plurali numero dicitur, *Infirmabuntur, & peribunt à facie tua.* Infirmatus est dia-
Ioan. 12. bolus cum suis ministris, quando potestatem, quàm in humano genere
Matt. 25. habuit, amisit. Peribit verò, quando in ignem mittetur æternum, qui
Isa. 26. paratus est diabolo & angelis eius. Rectè autem dictum est: Peribunt à facie tua: quia scriptum est, Tollatur impius ne videat gloriam Dei: vel quia retro conuersus est inimicus, ideo iniusti & impij infirmabuntur ab operibus suis malis, & peribunt ab impietatibus suis, à facie, id est, à co-
2. Corin. 5. gnitione tua. Et merito: *Quoniam fecisti iudicium meum & causam meam: sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.* Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Ipse in Christo, tanquam in throno suo, iudicabat Iudæos iudicantes Christum. Illi iudicabant manifeste, ille occultè. Deprehensi sunt, secundum quod ipse dominus ait: Comprehendam sapientes
Iob. 5. in astutia eorum. Nam iudicio & consilio suo putauerunt egisse, vt nomen
Ioan. 11. Christi deleretur de terra: & eo ipso iudicio egerunt, vt Christi nomen
Matth. 26. admirabile fieret in vniuersa terra. Iudicium ergo illud, quo ab impiis
Mar. 15. Luc. 22. iudicatus est, & illa causa qua iustus & innocens damnatus est, non fuit
Ioan. 18. eorum, sed Christi: quia illis nocuit, Christo profuit: & miro modo eorum prauis voluntatibus Christus quod voluit fecit. Hoc autem quod ait, Qui iudicas iustitiam, ad differentiam eorum dictum est, qui iudicauerũt

iniqui

iniquitatem. Et quia damnato diabolo & membris eius, gentes conuersæ sunt ad Christum, apertè subiunctum est: *Increpasti gentes, & periit impius: nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi.* Asperè increpandi erant, qui diu in iniquitatibus perseuerauerant. Dura increpatione feriendi erant, qui contempto creatore idola adorabant. Et bene dictum est, Periit impius: quia de impio factus est pius. Ille ab eo quod erat periit, qui incipit esse quod non fuit. Hinc scriptum est, Verte impios, & non erunt. Nomen eorum deletum est in æternum, quia non vltra dicuntur Pagani, sed Christiani. Fornicatores erant, facti sunt casti: iracundi erant, facti sunt mansueti: auari erant, facti sunt largi: iniusti erant, facti sunt iusti. Nomen ergo eorum deletum est in æternum & in seculum seculi, vt neque in hoc seculo, neque in futuro reputentur idololatræ vel iniqui si veraciter conuersi fuerint. *Inimici defecerunt framea in finem, & ciuitates eorum destruxisti.* Frameæ inimici diuersæ opiniones erroris intelliguntur, quibus tanquam gladiis animæ perimuntur. Istæ frameæ in finem, hoc est, ex toto deficiunt, cùm hi qui aliquo errore seducti erant, ad fidem redeunt. De quibus Apostolus dicit, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Vt filij lucis ambulate: fructus enim lucis est, in omni bonitate & iustitia. Et quia ablato errore destruuntur vitia & peccata, rectè dicitur: Et ciuitates eorum destruxisti. Ciuitates in quibus diabolus regnat, sunt illi in quibus dolosa & fraudulenta consilia, tanquam curiæ locum obtinent. Cui principatui, tanquam satellites & ministri, adsunt officia membrorum: oculi ad curiositatem, aures ad lasciuiam: manus ad rapinam, & membra cætera peruersis consiliis militantia. Huius ciuitatis quasi plebs sunt omnes delicatæ affectiones, & turbulenti motus animi, quotidianas seditiones in homine cogitantes. Ergo vbi Rex, vbi curia, vbi ministri, vbi plebs inuenitur: ciuitas est. Nec enim talia essent in malis ciuitatibus, nisi prius essent in singulis hominibus, qui sunt tanquam elementa & semina ciuitatum. Has ciuitates destruit, cùm excluso inde principe (de quo dictum est Princeps huius seculi foras missus est) vastantur hæc regna verbo veritatis, sopiuntur maligna consilia, turpes affectiones edomantur, membrorum & sensuum ministeria captiuantur iniusta, & ad bonorum operum militiam transferuntur: vt iam (sicut Apostolus dicit) Non regnet peccatum in nostro mortali corpore, vt obediamus concupiscentiis eius: nec exhibeamus mẽbra nostra ad seruiendum peccato. Tunc pacatur anima, & ordinatur homo ad quietem & ad beatitudinem capessendam: vnde & statim subditur, *Periit memoria eorum cum sonitu: & Dominus in æternum permanet.* Magnus strepitus fit, cùm impietas euertitur atque destruitur. Non enim transit ad summam pacem vbi summum silentium est, nisi qui magno strepitu prius cum suis vitiis belligerauerit. Tunc efficitur homo regnum pacatissimum Deo, cùm sic in eo tumultus vitiorum destruitur, vt eorum memoria penitus deleatur. Et ibi dominus permanet in æternum, vbi iam iniquitas

Ioan.12. Psal.112. Prouer.12. Ephes.5. Ioan.14. Rom.6. Luc.17.

aut foris per actionem, aut intus per cogitationem nullum inuenit locum, vel iuxta historiam impiorum memoria cum sonitu periit quia clamor & sæuitia persequentium Christum penitus acquieuit. Nam vbi sunt, qui cum tanto strepitu clamabant, Crucifige crucifige? vbi sunt persecutores martyrum? Quis vel eorum reminiscitur? Putauerunt extinguere nomen Christianum. Perierunt ipsi; & Dominus permanet in æternum. *Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia.* Thronus Dei, filius est patris. Vnde scriptum est, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Hunc parauit Deus, quia incarnari misit, vt in forma serui iudicaretur, pateretur, resurgeret, regnaret: & qui iudicatus est in occulto, palam iudicaret, non iniquè & iniustè (sicut sæpe iudicant homines, qui dum alios plus, alios minus diligunt, ab æquitate iudicii nonnunquam dissiliunt; & dum secundum facta, non secundum corda iudicant, iustitiæ rectitudinem plerunque non seruant) sed sicut æquus & iustus iudicabit orbem terræ in æquitate, nemini parcens, omnibus æqua retribuens, iudicabit populos in iustitia, testimonium perhibente conscientia & cogitationibus accusantibus seu defendentibus: *Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.* Quantumlibet persequatur inimicus ille qui conuersus est retrò, quid nocebit ei cui refugium factus est Dominus? Sed sic hoc fiet, si propter Christum pauper esse delegerit, nihil amando quod vel hîc viuentem aut amantem deserit, vel à moriente deseritur. Tali enim pauperi refugium factus est Dominus. Nec adiuuat pauperem suum mox, vt tribulari ceperit: sed tunc tantùm quando tempus opportunum esse cognouerit. Quem enim diligit corripit Dominus:& flagellat omnē filium quem recipit. Hos probat in tribulatione, adiuuat in opportunitate. Et ideo *Sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.* Quærentem quippe animam vbi figat spem, cùm ab hoc mūdo auellitur, opportunè excipit cognitio nominis Dei. Nam nomen ipsum Dei vsquequaque vulgatum est: cognitio autem nominis est, cùm ille cognoscitur cuius est nomen. Quia ergo Deum iam cognouimus per fidem, figamus in illo nostram spem, quæramus eum per dilectionem: vt cùm inuenerimus, cum ipso permaneamus. Non enim quærentes se deserit, imo possidendo custodit, custodiendo glorificat, atque cum eis in æternum regnat. Vnde nos admonet propheta sanctus domino nostro psallere, atque eius gratiam omnibus prędicare. Ait enim, *Psallite domino qui habitat in Syon, annunciate inter gentes studia eius.* Psalmus quippe dictus est, vbi fit consonantia vocis cum organo. Et in psalmo duo intelligimus: vocem laudis, & consonantiam operis. Ille verò veraciter psallit, qui sic Deum laudat, vt rectè viuat. Ipse autem Dominus habitat in Syon (quod interpretatur speculatio) & gestat imaginem Ecclesiæ, quæ nunc est sicut Ierusalem, gestat imaginem Ecclesiæ quæ futura est, id est ciuitas sanctorum iam angelica vita fruen

Marginal references: *Matth. 27. Luc 23. Marc. 15. Ioan. 19. Psal. 101. Hebr. 1. 2. Corint. 5. Galat. 4. Philip. 2. Matt. 27. 1. Ioan. 5. Matt. 16. & 25. Rom. 2. Prouer. 3. Hebr. 12. Apocal. 3. Acto. 9. 1. Corint. 13. Matth 28. Galat. 4.*

fruentium: quia Ierusalem interpretatur visio pacis. Præcedit autem speculatio visionem, sicut ista Ecclesia præcedit eam quæ promittit ciuitatem æternam & immortalem. Et agimus hîc speculationem, vt perueniamus ad visionem. Præcipitur ergo nobis vt psallamus Domino qui habitat in Syon, vt concorditer Dominum Ecclesiæ inhabitatorem laudemus, & annunciemus aliis studia sanctæ prædicationis. Debemus enim Dominum nostrum opere laudare, mente contemplari, voce prædicare: vt ad eius laudem simul in nobis consonent lingua, conscientia, & vita. Propter eos autem qui persecutionem patiuntur propter verbum Dei, quod annunciant: sequitur consolatio, cùm subinfertur: *Quoniam requirens sanguinem, eorum recordatus est.* Id est, veniet vltimum iudicium, vbi & interfectorum gloria, & interficientium pœna manifesta fit. Quod autem ait, Recordatus est, nemo ita positum putet, quasi obliuio cadat in Deum. Sed quia post longum tempus futurum est iudicium, secundum affectum infirmorum hominum positum est, qui quasi oblitum Deum putant, quia non tam citò facit vindictam, quàm ipsi volunt. His dicitur etiam quod sequitur: *Non est oblitus clamorem pauperum.* Quis est iste clamor pauperum, quem Deus non obliuiscitur? sequitur & dicitur: *Miserere mei domine, & vide humilitatem meam de inimicis meis.* Quare ergo non dixit, miserere nostri domine, & vide humilitatem nostram de inimicis nostris? non tanquam multi pauperes clamant, sed tanquā vnus. An quia vnus nunc interpellat pro sanctis, qui primus pauper pro nobis factus est, cùm esset diues? Affliguntur ab inimicis membra eius in terra, & ipse clamat pro eis in cælo. Ipse etiam dicit, *Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Syon.* Exaltatur enim homo in illo, non solùm quem gestat, qui caput Ecclesiæ est: sed etiam quisquis nostrûm est in cæteris membris, exaltatur ab omnibus prauis cupiditatibus, quæ sunt portę mortis, quia per illas itur ad mortem. Sunt autem portæ filiæ Syon, omnia optima studia in sancta Ecclesia, per quæ venitur ad visionem pacis. In iis portis bene annunciātur vniuersæ laudes Dei. Deinde sequitur: *Exultabo in salutari tuo.* Salutare Dei dominus est noster Iesus Christus, per quem saluati sumus, qui corda nostra de vana lætitia huius seculi transtulit, vt in ipso veraciter gaudeamus. Sed hoc nostrum gaudium adhuc in spe est, non in re. Affligimur enim à malis hominibus quandiu hîc viuimus: de quibus subiunctum est: *Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt.* Attende quemadmodum seruetur pœna peccatori de operibus suis, & qui voluerint persequi Ecclesiam, in eo interitu sunt infixi, quem se inferre arbitrabantur. Nam cùm interficere corpora cupiebant, ipsi in anima moriebātur. De quibus adhuc subditur: *In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorū.* Laqueus occultus dolosa est cogitatio; pes animę intelligitur amor, qui cū prauus est, vocatur cupiditas; cum autē rectus, dilectio vel charitas. Amore enim mouetur tanquam ad locum quò tendit. Locus autē animæ non

1.Corin.13.

Matth.16.

2.Corint.8.

Matth.1.
1.Pet.1.

1.Corinth.13.
1.Joan.3.

mæ non in ſpatio aliquo eſt, quod forma occupet corporis: ſed in delectatione, quò ſe perueniſſe per amorem lætatur. Pes ergo peccatorum, id eſt, amor, cõprehenditur in laqueo quem occultat: quia cùm fraudulentam actionẽ cõſecuta fuerit delectatio (cùm eos tradidit Deus in cõcupiſcentias cordis eorum) iam illa delectatio alligat eos, vt inde abrumpere amorem, & ad vtilia transferre non poſsint. Rectè ergo ſubiunctum eſt: *Cognoſcetur dominus iudicia faciens: in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator.* Hæc ſunt iudicia in quibus cognoſcetur dominus, quòd ipſa ſua opera quæ facit praua, accuſant, iudicant, conuincũt, puniunt peccatorem. Non quærit alios teſtes, niſi vitam & conſcientiam. Hoc eſt autem iuſtum omnipotentis Dei iudicium, vt vnuſquiſque recipiat ſecundum quod geſsit in corpore, ſiue bonum ſiue malum. Hîc interponitur canticum diapſalmatis, quaſi occulta lætitia ſeparationis, quæ nunc fit non locis, ſed affectionibus animorum inter peccatores & iuſtos, ſicut granorum à paleis adhuc in area. Et ſequitur: *Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcuntur Deum.* Illis enim qui in ſuis peccatis perſeuerant, quia nolunt conuerti ad Deum, neceſſe eſt vt conuertantur in infernum: & dignè ibi ſentiant pœnam, qui hîc negligunt emendare culpam. Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos in reprobum ſenſum. De talibus in quodam loco: Ipſi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus ſuis. Et ego irritabo eos in eo qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos. Sed illis pereuntibus & in obliuionem à Deo traditis, nunquid & eos obliturus eſt Deus, qui eum per fidem cognouerunt, & pro eius amore ſeculum contempſerunt, & preſſuram in mundo habuerunt? Abſit. Nam ſubditur: *Quoniam non in finem obliuio erit pauperis: Patientia pauperum non peribit in finem.* Modò quaſi obliuio pauperum fit, quandiu eos à tribulatione quam tolerant, Dominus non defendit: & eorum patientia quaſi perire cernitur, cùm de ea nulla nunc gloria recompenſatur. Sed in finem obliuio pauperum non erit, nec in finem eorum patientia peribit, quia tunc gloria eius percipitur, cùm ſimul omnia laborioſa terminantur. Ex verbis autem quæ ſequuntur, mentionem facere de Antichriſto videtur, cùm ſubiungit: *Exurge Domine, non confortetur homo: iudicentur gentes in conſpectu tuo.* Intantum enim confortabitur homo ille peccati, vt in templo Dei ſedeat, & etiam Deum ſe nominet, atque multos ad ſe conuerti faciat. Contra hunc ergo exurgere dominum Propheta poſtulat, atque eos qui credituri ſunt in eum, iudicio ſuo condemnare. De quo adhuc ſubiungit: *Conſtitue domine legiſlatorem ſuper eos: ſciant gentes quoniam homines ſunt.* Bene eum legiſlatorem nominat, quia allaturus eſt legem ſuam, quomodo Chriſtus ſuam: atque in nomine ſuo prædicaturus, quomodo in nomine ſuo prædicauit Chriſtus. Quod autem ait, Sciãt gentes quoniam homines ſunt, poſtulat vt hi qui credituri ſunt in eum, recognoſcant quoniam non ſecundum Deum, ſed ſecundum hominem ambulat. Et quia ille ad tantum culmen inanis

Marginal notes: Roma. 1 — 2. Corint. 5. — Matth. 3. — Rom. 1. — Pſal. 105. — 1. Ioan. 4. — 2. Theſſa. 2. — Ioan. 5. — 1. Timo. 4.

gloriæ venturus creditur,& tanta ei licebit facere & in omnes homines & in sanctos Dei, vt tunc vere nonnulli infirmi arbitrentur Deum res humanas negligere: Interposito diapsalmate subiicit tanquam vocem gementium, & querentium cur iudicium differatur: *Vt quid Domine* (inquit) *recessisti longe?* Deinde qui sic quæsiuit, tanquam repente intellexerit, aut quasi sciens interrogauerit vt doceret, subiecit dicens: *Despicis in opportunitatibus, in tribulatione.* idest, opportune despicis & facis tribulationes ad inflammandos animos desiderio aduentus tui. His enim iucundior est fons ille vitæ, qui multum sitierint. Itaque insinuat consilium dilationis dicens, *Dum superbit impius, incenditur pauper.* Mirum est, & verum, quòd studio bonæ spei paruuli emendantur ad recte viuendum exercitatione persequentium. Quo mysterio agitur, vt etiam hæreses permittantur: non quia ipsi hæretici hoc volunt, sed quia hoc de peccatis eorum diuina prouidentia operatur, quæ lucem facit & ordinat. Tenebras autem tantùm ordinat, vt fiat eorum comparatione lux gratior, sicut hæreticorum comparatione iucundior inuentio veritatis. Eorum quippe comparatione probati manifesti fiunt inter homines, qui Deo noti sunt. *Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.* Id est, malæ cogitationes eorum vincula illis fiunt. Sed quare? *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: & iniquus benedicitur.* Adulantium linguæ alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non solùm non metuitur reprehensor, sed etiam laudatur & benedicitur operator. Hinc comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant. Nemo gratuletur homini qui prosperatur in via sua, cuius peccatis deest vltor, & adest adulator. Maior hæc ira Domini est. *Irritauit dominum peccator.* Aliàs Exacerbauit, vt ista patiatur, & vt correptionis flagella non inferantur. *Secundum multitudinem iræ suæ non quæret.* Multum irascitur dum non exquirit, dum quasi obliuiscitur, & peccata non attendit, & per fraudes & scelera ad diuitias honorésque peruenitur. Quod maxime in illo Antichristo euenturum est, qui vsque adeò beatus videbitur hominibus, vt etiam Deus putetur. Sed quanta ista sit ira Dei, docent sequentia. *Non est Deus in conspectu eius: inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.* Qui nouit vnde sit gaudendum in anima, nouit quantum malum sit luce deseri veritatis: Cùm magnum malum homines putent oculorum corporalium cæcitatem, quia lux ista retrahitur: quantam ergo pœnam patitur, qui secundis rebus peccatorum suorum eò perducitur, vt non Deus sit in conspectu eius, & contaminentur viæ eius omni tempore, id est cogitationes & consilia eius immunda sint? *Auferuntur iudicia tua à facie eius.* Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnam pati, credit quòd non iudicet Deus: & sic auferuntur iudicia Dei à facie eius, cum hæc ipsa sit magna damnatio. *Omnium inimicorum suorum dominabitur.* Ita enim traditur, quia omnes Reges superaturus sit, & solus regnum obtenturus. Quando etiam secundum Apostolum, qui de illo prædicat, In templo Dei sedebit, extollens se super omne quod dicitur Deus, & quod colitur. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui, & damnationi vltimæ destin

Ioan. 4.
1. Corint. 11.
1. Corint. 11.
Matt. 24.
Dan. 19.
2. Thessa. 2.
Psal. 2.
2. Thessa. 2.

destinatus, per nefarias artes ad illud vanum & inane culmen damnationemque venturus est: propterea sequitur, *Dixit enim in corde suo, Non mouebor à generatione in generationem, sine malo.* id est, fama mea & nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet: nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo posteri tacere non possint. Animus enim perditus, & bonarum artium expers, atque à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditū molitur aperire ad famā tam diuturnam, vt apud posteros etiam celebretur. Et qui non possunt bene innotescere, cupiunt vel malè de se homines loqui: dummodo nomen eorum latissimè peruagetur. Quod hîc arbitror dictum esse, Non mouebor à generatione in generationem, sine malo. Quid ergò mirum, si etiam homo ille peccati, qui totam nequitiam & impietatem, quam omnes pseudoprophetæ inchoauerunt, impleturus est, & tanta signa facturus, vt decipiat si fieri potest etiam
Matth. 24. electos, dicturus est in corde suo, Non mouebor à generatione in generationem sine malo? *Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo: sub lingua eius labor & dolor.* Per maledictionem aperta cõuicia, per amaritudinem minæ & terrores, per dolum blanda & seductoria verba possunt accipi: quibus in suam partem conuersurus est multitudinem. Bene autem sub lingua eius labor & dolor esse describitur: quia interiora eius ira, & odio, & omni mala voluntate replebuntur. Nihil est laboriosius iniquitate & im-
Rom. 6. pietate. Quem laborē sequitur dolor quia non solùm sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor & dolor ad illud refertur, quod dixit in corde suo, Non mouebor à generatione in generationem, sine malo. Et propterea sub lingua eius, & non in lingua dicitur: quoniam tacite ista cogi
2. Thessa. 2. taturus est, hominibus autem alia locuturus, vt bonus, & iustus, & Dei filius videatur. *Sedet in insidiis cum diuitibus.* Quibus diuitibus, nisi eis quos huius seculi muneribus cumulabit? Et ideo in insidiis cum his sedere dictus est: quoniam falsam fœlicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit, qui praua voluntate dum tales esse cupiunt, & bona æterna non quærunt, in illius laqueos incidunt. Et ideo sequitur: *In occultis vt interficiat innocentem.* In occultis dictum est, vbi non facile intelligitur quid appetendum, quid ve fugiendum sit. Innocentem autem interficere est ex innocente nocētem facere. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Illos enim maxime persecuturus est,
Matth. 5. de quibus dictum est: Beati pauperes spiritu, quoniā ipsorum est regnum cælorum. *Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.* Leonem in abscondito dicit eum, in quo & vis & dolus operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta cū proscriptionibus, & tormentis Christiani ad sacrificandum cogerentur. Altera persecutio fraudulenta, quæ per hæreticos & falsos fratres acta est. Tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius: quia & violenta erit, & fraudulenta. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est cùm dicitur, leo: ad dolum, cùm dicitur, in abscondito. Et rursum ipsa repetita sunt eodem ordine. *Insidiatur* (inquit) *vt rapiat pauperem.* Hoc ad crudelitatem pertinet. Quod autem sequitur: *Rapere pauperem dum attrahit eum:* dolositati deputatur. Rapiet sequiendo,
attra

attrahet blandiendo. *In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, & cadet, cùm dominatus fuerit pauperum.* Laqueus significat insidias: & bene ait, In laqueo suo humiliabit eum: cùm enim signa illa facere coeperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti qui tunc erunt, contemnentur & quasi pro nihilo habebuntur: quos ille, qui per iustitiam & innocentiam resistent, mirificis factis superare videbitur. Sed *Inclinabit se, & cadet, cùm dominatus fuerit pauperum.* Id est, cùm quælibet supplicia irrogauerit, resistentibus sibi seruis Dei. Vnde ait, Inclinabit se, & cadet. *Dixit enim in corde suo, Oblitus est Deus, auertit faciem suam ne videat in finem.* Hæc est inclinatio & casus miserrimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus quasi prosperatur, & parci sibi putat, cùm excæcatur & seruatur ad vltimam opportunamque vindictam: de qua loquitur, cùm subiungit: *Exurge domine Deus, & exaltetur manus tua.* Id est manifesta sit potentia tua. Superius enim dixerat, Exurge domine, non confortetur homo, iudicentur gentes in conspectu tuo. Id est in occulto, vbi solus Deus videt. Hoc factum est, cùm impij ad magnam quæ videtur hominibus fœlicitatem perueniunt: super quos constituitur legislator qualem habere meruerunt. Nunc autem post illam occultam pœnam atque vindictam dicitur, *Exurge Domine Deus, & exaltetur manus tua:* non vtique in occulto, sed iam in manifestissima gloria. *Ne obliuiscaris pauperum.* Sicut impij putant qui dicunt, Oblitus est Deus, auertit faciem suam, ne videat in finem. Laborans ergo Ecclesia illis temporibus, tanquam nauis in magnis fluctibus & procellis, tanquam dormientem excitat dominum, vt imperet ventis, & tranquillitas redeat. Iamque manifestato iudicio intelligentes & exultantes dicunt: *Propter quid irritauit impius Deum?* id est, quid profuit ei tanta mala facere? *Dixit enim in corde suo, Non requiret.* Sed non est ita vt ipse cogitauit. Nam, *Vides quoniam tu laborem & dolorem consideras:* iustorū. *Ut tradas eos* (hoc est impios) *in manus tuas.* Id est, in potestatem iudicij tui. Non te latet illorum malitia, nec manus tua cessabit à vindicta. *Tibi derelictus est pauper.* Ideo enim pauper est, id est, omnia huius mundi contempsit, vt tu sis tantùm spes eius. Iste pauper illis ad tempus est concessus ad puniendum, tibi in fine derelictus ad glorificandum. *Orphano tu eris adiutor:* cùm impius fuit persecutor. *Contere brachium peccatoris* (id est potentiam) *& maligni: quæretur peccatum illius, & non inuenietur.* Iudicabitur ipse peccato suo, & peribit ipse propter peccatum suum. Timeant ergo peccatores & maligni, quia conteret eos Deus, & malignitatem eorum ad nihilum rediget. Consolentur pauperes & orphani Christi, quoniam suscipiet eos Deus, atque post laborem ad æternam quietem perducet. *Dominus regnabit in æternum & in seculum seculi: peribitis gentes de terra illius.* Non regnabit dominus terreno imperio, sed cælesti. Nam terrenum regnum transitorium est & caducum. Transibit hoc regnum: transibit hoc seculum. Succedet aliud regnum, & aliud seculum, in quo Dominus regnet in æternum. Quæ est autem terra illius, nisi sancta Ecclesia? Tunc vera, firma, & stabilita, quando mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem. De qua terra

Matth. 8. Mar. 4. Luc. 8.

Luc. 1. Dan. 7. Matt. 24. Luc. 21.

1. Corinth. 15

peribunt gentes & impij, id est peccatores, de quibus in alio psalmo dicitur: Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Quia enim nullum virtutis pondus habebunt, ad illam beatam stabilitatem peruenire non poterunt. vnde scriptum est, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Et tunc implebitur, quod subinfertur: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus.* Illud scilicet desiderium, quo æstuabant, cùm in angustiis & tribulationibus huius seculi, Domini diem concupiscerent. Et hoc desiderium præparatio cordis eorum erat. Vnde secutus adiungit: *Præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Hæc est cordis præparatio, de qua in alio psalmo canitur: Paratum cor meum Deus. De qua dicit Apostolus, Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Aurem autem Domini, non membrum corporeum, sed misericordiam eius, quæ nos exaudit, debemus accipere. Et quod est illud desiderium pauperum quod exauditus est Dominus? nisi vt veniat *Iudicare pupillo & humili:* Id est, non ei qui conformatur huic seculo, sed qui omnia contemnit propter Deum, & se puluerem esse ac cinerem agnoscit. Aliud est autem iudicare pupillum, aliud iudicare pupillo. Iudicat pupillum, etiam qui condemnat: iudicat autem pupillo, qui pro illo profert sententiam. Est ergo desiderium pauperum, vt veniat finis seculi, & fiat iudicium Dei: vt separatis iustis ab impiis, iam non vltrà præualeant mali nocere bonis. Et hoc est quod sequitur: *Ut non apponat vltrà magnificare se homo super terram.*

Psal. 1. Isa. 26. Psal. 107. Roma 8. Rom. Isa. 1. Matth. 13. & 25.

TITVLVS PSALMI X.

TITVLVS psalmi sequentis est, In finem psalmus Dauid. Præsens persuasio est Dauid, id est, illorum qui in fide perfectè fundati sunt, qui propter scientiam scripturarum, & quia viriliter resistunt contra hæreticos, meritò dicendi sunt Dauid. Dauid (dico) dirigentis minus fundatos in fide, minùsque eruditos in scripturis, In finem, id est, ad hoc vt instituta & præcepta Christi sint eis finis & sufficientia ad defendendam fidem contra hæreticos. Est autem intentio illorum inuitare alios, vt totam fiduciam suam defendendi se contra hæreticos ponant in Deo, qui verus est finis. Textum ergo psalmi videamus. Aduersus hæreticos cauendum, qui commemorando & exaggerando vitam multorum in Ecclesia peccatorum, quasi apud ipsos iusti sint, ab vnius Ecclesiæ matris vtero & vberibus nos auertere atque abrumpere moliuntur: affirmantes quod apud ipsos sit Christus, & quasi piè studioséque monentes, vt ad eos transeundo, transmigremus ad Christum, quem se habere mentiuntur. Notum est autem Christum in prophetia, cùm nominibus insinuaretur, allegoricè etiam montem appellatum. Respondendum est itaque istis, & dicendum.

Matth. 24.

PSALM

PSALMVS X.

IN Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, Transmigra in montem sicut passer? Ac si diceret: Cùm tantum montem habeat anima mea, in quo fiduciam suam ponat, vt est Christus: qua ratione dicitis, vt ad alium montem transeat sicut passer, id est tanquam cauta & astuta? Vnum montem teneo, in quo confido. Quomodo dicitis vt ad vos transeam, tanquam multi sint Christi? Aut si vos montes esse dicitis per superbiam, oportet quidem esse passerem pennatum virtutibus & præceptis Dei. Sed ea ipsa prohibent volare in istos montes, & in superbis hominibus spem collocare. Habeo domum vbi requiescam, quia in domino confido. Nam & passer inuenit sibi domum: & factus est dominus refugium pauperi. Dicamus ergo tota fiducia, ne cum Christum quærimus apud hæreticos, amittamus: In domino confido. Docemur ergo his verbis versutas hæreticorum cauere sententias. Vnde & subditur: *Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum*. Id est, sanctam scripturam suis erroribus & suis sensibus applicauerunt. Quæ scriptura rectè arcus dicitur: quia sicut ex arcu exit sagitta feriens, ita de scriptura procedit sententia cor percutiens. *Parauerunt sagittas suas in pharetra*. Id est, aptauerunt sententias suas venenatas in ipsa sancta scriptura, quæ ita in se continet sententias, quomodo pharetra sagittas: ad hoc scilicet parauerunt, *Vt sagittent in obscuro rectos corde*. Id est, vt rectos fide percutiant in obscuris sententiis. Vel in obscuro, id est, in hoc quòd sacræ scripturæ minus capaces sunt, & quòd in fide minus fundati. Obscuritas enim cordis est ignorantia. Et quia ab istis tale periculum eminet, dicendum est, In domino confido. Et ideo necessarium est, ô domine, vt in te confidatur, & ad tuum auxilium recurratur. *Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt*. Id est fidem, quæ quamuis vna sit, tamen de diuersis habetur: vt de humanitate, & diuinitate, & de præteritis, & præsentibus, & futuris: & ideo pluraliter enunciatur, quia de pluribus constat. Quam fidem perfecisti, id est perfectam & integram cordibus fidelium gratia tua inspirasti, & doctrina intonasti, destruxerunt, quantum in ipsis fuit, & denegauerunt. Hæc conuersio propter attestationem facta est. Talia facere machinantur peccatores. *Iustus autem quid fecit?* Id est, dominus qui vtranque partem iustè agit, nihil mali dimittendo impunitum, nihil boni inremuneratum, quid fecit? Et hæc interrogatio non fit ex ignorantia, sed vt doceatur infirmorum imperitia. Dominus fecit quod suum erat: vnde facta interrogatione respondetur, *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius*. Ipsi sunt templum Dei in quibus habitat dominus per fidem. Vnde Apostolus ait, Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Illi verò qui post fidem proficiunt ad contemplationem, non solùm templum sunt, sed etiam cælum. Quos designat Apostolus, cùm dicit, Nostra autem conuersatio in cælis est. In illis residet Dominus tanquam in cælo. Ex quibus verbis ostenditur quod nec maiores pro minoribus deserit Dominus, nec pro maioribus minores contemnit. Vnde bene subditur, *Oculi*

Isa. 2. Psal. 67. Psal. 83. Psal. 9. Ephes. 5. Hebr. 13. Matth. 4. Ioan. 1. Hebr. 11. Psal. 118. Acto. 1. Ioan. 3. Isa. 66. Psal. 13. & 18. 67. 101. 113. 1. Corint. 6. 2. Corint. 6. Philip. 3.

eius in pauperem respiciunt. Id est, respectus misericordiæ suæ non auertitur ab homine paupere, tali scilicet de quo scriptū est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et non est mirum, si iustus dominus pauperes, qui in illo confidunt, inhabitat: & sapientes, qui eius fidem annunciant, inhabitando illustrat: & eos qui elati sunt, per errorem excæcat. Quoniam *Palpebræ eius interrogant filios hominum.* Scripturæ sacræ, quæ clauduntur in locis, aperiuntur in locis, tanquam palpebræ sunt Dei: quæ interrogant, id est, probant filios hominum, vtrum fatigentur rerum obscuritate, an exerceantur: vtrum inflentur rerum cognitione, an confirmentur. Et hoc manifestius dicit, cùm subiungit: *Dominus interrogat iustum & impium.* Id est, probat bonum & malum. Sed quod iustus est, habet à Deo: quod verò impius, à semetipso. Quomodo? iniquitatem diligēdo, & sic semetipsum odiendo. Et hoc est quod dicit: *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.* Quo contrà ille veraciter semetipsum diligit, qui peccatum odit. *Pluet super peccatores laqueos.* Eadem scripturarum infusio pro suo cuiusque merito, & peccatori pluuia laqueorum, & iusto pluuia vbertatis est. Cùm enim malè intelligitur, Pluit super peccatores dominus laqueos: cùm autem bene, fecundat pectora piorum atque fidelium. Eadem ergo bona & bonis prosunt, & malis obsunt. Vnde Paulus dicit, Aliis sumus odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitam. *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.* Hæc pœna est atque exitus eorum, per quos blasphematur nomen domini, vt prius igne cupiditatis vastentur, deinde fœtore operum quasi sulphure occupentur, ad vltimum cum spiritibus malignis in æterno igne comburantur. Et hæc est pars calicis, id est, tribulationis eorum: vt sicut iusti in partem suam recipiunt vitam æternam: ita impij pro parte sua recipiant damnationem perpetuam. Calicem autem propterea puto appellatum, ne quid præter modum atque mensuram vel in ipsis peccatorum suppliciis per diuinam prouidentiam fieri arbitremur. Et ideo tanquam rationem reddens, quare id fiat, subiūgit: *Quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit.* Non frustrà pluraliter posuit iustitias. In multis enim iustis quasi multæ iustitiæ videntur esse, cùm sit vna Dei, cuius omnes participantur. Propterea rursus ad singularitatem se refert, dicendo: *Aequitatem vidit vultus eius.* Sic est in se iustus dominus, vt in nobis suas iustitias diligat. Qualis ipse est, tales nos omnes esse desiderat. Vnde nos admonet dicens: Estote sancti, quoniam ego sum sanctus. Serua iustitiam & eris similis domino, & diliget te iustum dominus iustus. Quòd si iustitiam negligis, non tamē impunitus eris. Nam sequitur, Æquitatem vidit vultus eius. Et in bonis & in malis videt æquitatem seueritas vultus Dei. Est autē æquitas, vt bona bonis, & mala retribuat malis. Æquitas est, vt factis digna rependat. Quod ergo ait, Iustus dominus, & iustitias dilexit, ad rectè viuendi pertinet ordinem: quod subiungit, Æquitatem vidit vultus eius, ad cuiusque operis pertinet remunerationem.

Math. 5. Luc. 6. Ozee 13. Ioan. 12. Ioan. 11. 2. Corint. 2. Rom. 2. ex Isa. 52. & Ezech 36. Matth. 25. Ioan. 5. Leuit. 19. Matth. 11.

TITVLVS PSALMI XI.

IDEO tituli præponuntur psalmis, quoniam in titulis ostenditur quid in textu psalmorum contineatur. Titulus huius psalmi est, In fine, pro octaua Psalmus David. Iste psalmus est David, id est, perfectæ animæ tendentis in finem id est, in Christum, & in hoc psalmo agentis & orantis pro octaua quod intelligitur pro æterno seculo, quod post hoc tempus (quod septem diebus voluitur) dabitur sanctis. Agitur autem in hoc psalmo de sanctorum defectu, & diminutione veritatis, de aduentu Christi & claritate diuinæ eloquentiæ, de salute iustorum & interitu reproborum. Iste ergo vir sanctus videns mundum positum in malignitate, & nos in multis constitutos miseriis, formam orandi nobis proponere intendit: quatinus suo exemplo sic per temporalia transeamus, vt ad æternam vitam pertingamus. Ait ergo. Apoc. 1. 1. Ioan. 5.

PSALMVS XI.

SALVVM me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum. Ad illud tempus videtur prospicere, quo non erat dux neque propheta in Israël: & vnusquisque quod bonum erat in oculis suis, faciebat. Vnde in Osee dicitur: Diebus multis sedebunt filij Israël sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine manifestationibus. Quod autem ait, Diminutæ sunt veritates: Non ideo ait, quòd veritates diuersæ sint, quoniam veritas vna est, qua illustrantur animæ sanctæ. Sed quoniam multæ sunt animæ in ipsis multæ veritates dici possunt: sicut ab vna facie multæ in speculis imagines apparent. Vbi autem deficit veritas, ibi necesse est abundet vanitas. vnde & sequitur: *Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.* Proximum omnem hominem oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operandum malum. Et dilectio proximi malum non operatur. Quod bis ait, in corde & corde, duplex cor significat. Ex his ergo verbis ostenditur, filios hominum ita esse à veritate diminutos, vt vanitati & duplici falsitati studerent deseruire. Cuius vanitatis dispersionem & destructionem per aduentum Christi futuram, orando & prophetando denunciat, cùm subiungit: *Disperdat dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam.* Vniuersa dicit, ne quis se exceptum putet: sicut ait Apostolus, In omnem animam operantis malum. Lingua magniloqua est lingua alta & superba loquens. Hæc autem verba competunt superbis, quæ sequuntur: *Qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus: Labia nostra à nobis sunt: quis noster dominus est?* Hoc superbi habent proprium, vt inquantum possunt domini videri appetant: dominium magistratus super se despiciant: magnifice loquantur: quicquid ex suo sensu traxerunt, ex tumore superbiæ quasi ex ratione defendant. Cauendum est ergo nobis vitium loquacitatis & superbiæ, & ne in his quæ à nobis proferimus, velimus pertinaciter permanere: ne (quod absit) ex eorum numero simus, quos propter huiusmodi vitia disperdidit dominus. Superbia enim confusionem habet, sicut econtrario humilitas exaltationem. Scriptum est enim, Quoniam superbis

Psal. 13. Rom. 3. Dan. 3. Osee 3. Ioan. 14. Luc. 10. Matth. 22. Rom. 13. Rom. 2. Luc. 18. Iaco. 4. Ephe. 4.

resistit Deus, humilibus autem dat gratiam. Vnde nunc ex persona Dei patris subiectum est: *Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus.* Ipse misericors pater propter inopes & pauperes, id est, inopia & paupertate bonorum spiritualium egentes, filium suum dignatus est mittere. Inde autem incipit sermo eius apud Matthæum in monte, cùm dicit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. vnde secutus adiunxit, *Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.* Non dicit quid poneret. Sed quia in salutari dixit, id est, in Christo (secundum illud, Quia viderũt oculi mei salutare tuum.) Ideo illud intelligitur in eo posuisse, quod ad miseriam inopum auferendam, & gemitum pauperum consolandum pertinet. In eo etiam fiducialiter egit, iuxta illud in Euangelio: Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, non sicut scribæ eorum. De cuius potestate Daniel sic locutus est, Videbam (inquit) in visu noctis, & ecce in nubibus cæli filius hominis veniebat. Et ipsi datus est principatus, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei. Et potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius quod non corrumpetur. De cuius luce eloquentiæ subiunctum est: *Eloquia domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terra, purgatum septuplum.* Casta dicit sine corruptione simulationis. Multi enim prædicant veritatem non castè, quia vendunt illam pretio commoditatum huius seculi. De talibus dicit Apostolus, quoniam Christum annunciarent non castè. Bene autem argento igne examinato comparantur, quia sicut argentum examinatur igne, vt purum & clarũ sit: ita nimirum diuina eloquia igne sancti spiritus sunt examinata. Vnde ipse dominus ait, Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Et idem Psalmista alibi dixit, Ignitum eloquium tuum vehementer. Rectè autem probatum terræ dicitur: quia diuinum eloquium à fidelibus sanctæ Ecclesiæ rectum & verum esse comprobatur. Quod purgatum est septuplum, per timorem Dei, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per consilium, per intellectum, per sapientiam. Septem sunt etiam beatitudinis gradus, quos in eodem sermone quem habuit in monte, dominus exequitur. Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati lugentes, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, Beati misericordes, Beati mundo corde, Beati pacifici. De quibus septem sententiis totum illum sermonem prolixum productum esse animaduerti potest. Nam octaua, vbi dictum est, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, ipsum ignem significat, quo septempliciter probatur argentum. Quid autem aduentus Christi cum examinato eloquio perfecerit, ostenditur, cùm subinfertur: *Tu Domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum.* A generatione hac praua & peruersa nos custodies, ne vita eorum & moribus corrumpamur: & seruabis in æternum, vt tecum in perpetuum lætemur: hîc nos custodies, tanquã inopes & pauperes: ibi seruabis tãquam opulentes & diuites. Hæc ad electos verba tantùm pertinent. Nam de reprobis subiunctum est, *In circuitu impij ambulant: secundũ altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Bene in circuitu impij ambulare dicuntur: quia in temporalium

Ioan. 3. Rom. 8. Matth. 5. Luc. 2. Matth. 7. Marc. 1. Dan. 7. Philip. 1. Ioan. 16. Ioan. 6. Psal. 118. Isa. 11. Matth. 5. Luc. 6.

poralium rerum cupiditate rotantur, quæ septem dierum repetito circuitu, tanquã rota voluitur: & ideo non perueniũt in octauum, id est, in æternum, pro quo iste psalmus intitulatus est. Ita & apud Salomonem dicitur: ventila tor est enim rex sapiens, impiorum: & immittet illis rotam malorum. Est & in temporalibus multiplicatio, quæ auertit à bonitate Dei. Vnde corpus quod corrumpitur agrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Multiplicantur autem iusti secundum altitudinem Dei, quando eunt de virtute in virtutem.

1. Reg. 25. Exec. 1.
Prouer. 20.
Sapien. 9.
Psal. 83.

TITVLVS PSALMI XII.

TITVLVS huius psalmi est, In finẽ, psalmus Dauid. Apostolus dicit, Finis legis Christus, ad iustitiã omni credenti. Illi credimus, quãdo incipimus viã bonã ingredi. Ipsum videbimus, cũ peruenerimus. Et ideo ipse finis Psalmus cõstitutus est ad laudandũ Deũ. Et quia in his versibus psallitur Deo: ideo non immeritò appellatur psalmus, textus huius operis. Psalmus autẽ ex motu digitorum & consonantia vocis solebat fieri. Percutiebat chordas, resonabat organum, & cum organo pariter ipse verba cantabat. Hoc significat quòd in nobis consonare debent bona operatio, & laudatio. Ad hoc nos hortatur iste psalmus, qui inscribitur Dauid, qui personam tenet Ecclesiæ vel cuiuscũque perfectæ animæ. Igitur vir sanctus intẽdit in hoc psalmo nos cõmonere, vt huius exilij mala suo exẽplo continuè deploremus: & ad visionem cælestis gloriæ ardẽter anhelemus: & oremus, ne in mortifera peccata corruamus, & ne diabolo nobis insultandi occasionem demus: & de hac constantia, non nobis, sed Deo gratias referamus. In fine quoque ostendit se in domino corde exultare, & ei laudando & bene viuendo cantare & psallere. Orat ergo sic.

Roma. 10.
Apoc. 1.
1. Para. 15.

PSALMVS XII.

VSQVEQVO domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciem tuam à me? Sicut non obliuiscitur Deus, sic nec faciem suam auertit. Sed more nostro scriptura loquitur. Quasi nos obliuiscitur Deus, cùm in hac peregrinatione diu nos permittit laborare. Quasi faciem suam auertit, cùm à nobis manifestationem suæ visionis abscondit. In his ergo verbis duo nobis insinuantur genera compunctionis. Vnum, quo deflere debemus miseriam in qua sumus. Aliud, quo debemus flendo suspirare ad cælestis patriæ gloriam, in qua non sumus. Alia quoque compunctionis genera demonstrantur, cùm subiungitur: *Quandiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* Per diem, continuationem significat. Consilio autem non opus est, nisi in aduersis. Consilium in anima per diem ponere, est suggestiones & peccata quibus corrumpitur anima, solicitè & continuè præuidere atque cauere. Consilium in anima sua ponebat, qui dicebat: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Dolorem verò in corde per diem habere, est de perpetratis malis continuo dolore cor afficere.

Psal. 76.
Mar. 6.
Iere. 9.
Eccle. 21.
Psal. 118.

Oportet ergo vt in hoc nostro consilio & dolore plangamus præterita, &
Ephe.6. caueamus futura. Sed quia hæc nobis colluctatio aduersus spiritualia
Sapien.9. nequitiæ:& corpus quod corrumpitur, agrauat animam:& deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: hos inimicos anima intuens & gemens subiungit, *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Totiés exaltatur super nos inimicus, quotiens peccare conuincimur. Dicit Apostolus,
Rom.7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis: hæc ad
Ibidem. exaltationẽ pertinent inimici. Vnde idem gemens adiungit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Sed quid sequitur? Gratia Dei per Iesum Christum. Hanc gratiam implorat iste, cùm dicit: *Respice, & exaudi me domine Deus meus.* Respice, refertur ad id quod dictum est, Vsquequo auertis faciem tuam à me? Exaudi, refertur ad id quod dictum est, Vsquequo obliuiscéris me in finem? Et bene ait, Domine Deus meus. Domine, id est, saluator: Deus, id est creator omnium, Deus per potentiam: meus autem per gratiam. Vnde & subditur: *Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus, Præualui aduersus eum.* Deus est
Roma.6. lux cordis nostri, peccatum mors animæ. Vnde scriptum est, Anima quæ
Ephe.18. *Ephe.6.* peccauerit ipsa morietur. Ab hoc somno mortis excitat Apostolus, dicens,
Ioan.8. Euigilate iusti, & nolite peccare. Orandum ergo est nobis, vt ab illo, qui est
1.Ioan.1. *1.Corin.15.* lux vera, illuminẽtur oculi nostri cordis, ne vnquam in morte peccati per
Ioan.1. negligentiam dormiamus: nequando nobis insultet hostis antiquus, & dicat se nobis præualuisse, si nos sibi potuerit per peccatũ subiicere. Gaudebit enim princeps tenebrarum, si in nobis potuerit perturbare rectitudinis statum. Vnde & subiungit. *Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.* Ad hoc enim nos tribulant, ad hoc innumeris tribulationibus frequenter inquietant, vt à statu rectitudinis nos suis perturbationibus amoueant. In huiusmodi ergo periculis constituti, nec debemus desperare, nec rursus de nostris viribus præsumere. Sed tota spes nostra in ipsius figenda est misericordia, qui potest nos & illuminare, ne erremus: & roborare, vt firmiter stemus. Et quia spes in Deo lætitiam
Luc.2. cordis generat, rectè subditur: *Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo domino, qui bona tribuit mihi, & psallam nomini domini altissimi.* Tria hîc nobis commendat: exultat corde: cantat voce: psallit opere. Ex quibus verbis nobis innuitur perfectio diuinæ laudis. Si enim dominum Deum nostrum purè & perfectè laudare cupimus, totum quod in nobis est, ad eius laudem referre debemus, vt cuncta nostra in eius laude resonent: scilicet vi-
Luc.2. *Philip.2.* ta, lingua, conscientia: tum quia per salutare suum, id est, Christũ, nos saluat: tum quia nobis bona temporalia & spiritualia incessanter præstat: tum quia nomen eius est altissimum. Quia enim altiorem & meliorem dominum inueni-re non possumus, iustum est, vt in eius laude, amore, seruitio perseueremus.

TITVLVS

TITVLVS PSALMI XIII.

PSALMI huius titulus est idem qui superius. Agit autẽ de errore Gentium, & de infidelitate Iudæorum, qui dominum Christum Deum esse negauerunt: & ideo ipsi per errorem & morum prauitatem corrupti, & inutiles facti alios quoque secum corrumpere atque ad errorem suum adducere conati sunt. Quibus à domino reprobatis, in generatione iusta habitare se perhibet, atque de Syon mittere Salutare suum, vt plebem suam conuertat à captiuitate: vt in eo exultet Iacob & lætetur Israel. Et hæc ideo nobis scripta sunt, vt eorum attendentes dãnationẽ, & fideliũ salutẽ: illos cauẽtes, & istos imitantes, permaneamus in fide domini Iesu, qui est finis & merces nostra: ad quẽ cũ venerimus, spiritualiter facti Iacob atque Israel, in eo perfectè gaudebimus. Hæc est psalmi huius intentio, atq; vtilitas. Materia est ipse insipiẽs. Ioan. 19. Isa. 2. Gene. 15. Apoc. 1.

PSALMVS XIII.

DIXIT insipiẽs in corde suo, Nõ est Deus. Gẽtilis populus potest intelligi, qui in tantũ à naturali lege quã acceperat desipuit, quòd ipsum à quo creatus est, dominũ esse nõ credidit. Vnde Apostolus ait: Mutauerunt gloriã incorruptibilis Dei in imaginẽ corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedũ, & serpentiũ. Propter quod & tradidit eos Deus in passiones ignominiæ, vt contumeliis afficerent corpora sua in semetipsis. Quibus verbis cõcordant verba quæ sequuntur: *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnũ.* Corrupti sunt in vitiis & peccatis, & abominabiles facti sunt, mutando naturalem vsum in eum vsum qui est contra naturam. Et bene vitia eorum & peccata vocat studia, quia non ex ignorãtia aut ex infirmitate tantùm, sed (quod grauius est) ex studio & ex voluntate ea perpetrabant. Ex his non est vnus qui faciat bonum, qui nolũt credere in vnum Deum. Quoniam absque fide impossibile est placere Deo. Vnde ipsa Veritas dicit: Sine me nil potestis facere. Quia prius peccauerunt in corde, ideo postmodum peccauerunt in opere, & ex merito erroris puniti sunt pœna corruptionis. Seruanda est itaque omni custodia mens nostra, ne à quolibet vitio corrumpatur: quoniam ante Dei oculos nequaquam vacuæ transuolant cogitationes nostræ. Intus videt quod foris punit, occultam videlicet culpam. Sequitur aperta percussio, vt malis exterioribus interna puniantur, & cor publicè corruat, quod latenter peccabat. Ad Iudæos autem videntur pertinere, quæ sequuntur. Ait enim: *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum.* Super Iudæos potest intelligi, vt honoratiùs eos dixerit filios hominum propter cultum Dei, ad differentiã gentiliũ, qui propter cultum lapidum corrupti & abominabiles facti sunt. Prospicit ergo dominus super filios hominum per animas sanctas suas, quod significat hoc, quod ait, de cælo, vt videat, id est videri faciat, si est aliquis Deum intelligens corde, aut requirens opere. Vel per filios hominum possumus imitatores carnalium intelligere, sicut econtrario imitatores Dei filij Dei nuncupantur. Per iustos enim homines prospicit Deus peccatores, & per bonos redarguit malos, & per sanctorum vitam & doctrinam facit innotescere prauorum errorem atque iniustitiam: de quibus Roma. 1. Ibidem. Roma. 1. Heb. 11. Ioan. 15. Eccles. 21. Ephe. 6. Ephe. 5.

nequitiæ

subditur: *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Non est intelligendum ita omnes declinasse, vt in humano genere non esset, vel vnus qui bonum ageret: cum paulò pòst dicat, Dominus in generatione iusta est. Sed eorum videlicet, qui sunt imitatores carnalium, quorum corrupta est vita & continentia, non est aliquis qui faciat bonum. Quandiu enim homo malus est, bonum facere non potest. Quantum autem à via veritatis declinauerint, verba quæ sequuntur, ostendunt. Dicitur enim: *Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant; venenum aspidum sub labiis eorum.* Bene patenti sepulchro comparantur: quia sicut sepulchrum patet, vt mortua cadauera recipiat: ita illi inhiabant, vt simplices animas sibi attraherent, atque per errorem extinctas sibi incorporarent. Bene autem postquam dixit, Linguis, addidit, Suis: vt significaret malis. Mali enim malas linguas habent. Tunc Iudæi linguis suis dolosè egerunt, quando dominum interrogauerunt, vtrum liceret censum dari Cæsari, an non. Dolum quidem habebant in ore, sed malitiæ venenum occultabant in corde: vt si diceret, Licet, statim eum redarguerent de lege, in qua præcipitur vt soli domino seruiatur. Rursum si diceret, Non licet, adduxerant Herodianos, qui eum statim apprehenderent, & regale tributum prohibentem condemnarent. Rectè autem aspidi comparantur, quia sicut aspis obturat aurem suam ad vocem incantantis, ita ipsi obturabant aures suas ad vocem prædicationis. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* Maledictione os eorum plenum fuit, quando dixerunt, Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & Dæmonium habes? Amaritudine quoque repleti fuerunt, cùm dixerunt ad Pilatum, Crucifige eum, Reus est mortis. Veloces fuerunt pedes eorum ad effundendum sanguinem, quando eum extra ciuitatem duxerunt & occiderunt. Vnde contriti sunt ab inimicis, & ad infelicitatem captiuitatis perducti. Et ideo subditur: *Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt.* Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. *Non est timor Dei ante oculos eorum.* Hæc fuit causa duritiæ cordis ipsorum, quia dominum non timuerunt, ideo obdurauerunt corda ad credendum, & euenit eis iuxta quod scriptum est, Qui autem mentis est duræ, corruet in malum. Horum malitiam increpat propheta, cùm subiungit: *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?* Nesciebant quid faciebant, qui dominum occidebant. Vnde ipse orans ait: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed cognoscent in iudicio, quando videbunt in quem pupugerunt. Quando conspicient martyres sanctos quos occiderunt, quos tanquam cibum panis deuorare describuntur, vt illorum affectus denotetur. Quomodo enim dulcis est panis ad comedendum, ita dulcis erat illis persecutio sanctorum. Vnde non manducare, sed deuorare descripti sunt: vt in hoc designetur eorum non solùm voluntas, sed etiam auiditas. *Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat*

Marginal references: Matth. 7. — Matth. 22. — Ioan. 8. — Deute. 6. — Matth. 22. — Psal. 57. — Act. 6. — Ioan. 8. — Matth. 27. — Mar. 15. — Luc. 23. — Ioan. 19. — Hebr. 13. — 1. Cor. 2. — Prouer. 28. — Luc. 23. — Heb. 5. — Zacha. 12. — Apoc. 1.

timor. Quid mirum si illi trepidauerunt, qui dominum non inuocauerunt? Quis securus sine domino? Dixerunt enim, Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nobis & locum & gentem. Timuerunt regnum terrenum amittere, vbi non erat timor: & amiserunt regnum cælorum quod timere debuerant. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligendum est, quorum amissionem dum timent homines, ad æterna non perueniunt. Hoc etiam non cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, quod sequitur. *Quoniam dominus in generatione iusta est.* Non vtique in praua. Quare non in illis dominus? subiungit causam, *Consilium inopis confudistis: quoniam dominus spes eius est.* Dixistis enim, Confidit in Deo, liberet nunc eum si vult. Contempsistis humilem aduentum filij Dei, quia in eo non vidistis pompam seculi. Quia sperauit in Deo, despectus est à vobis, quibus terrena magis placent, quàm cælestia. *Quis dabit ex Syon salutare Israel?* Subauditur, nisi ille, cuius humilitatem contempsistis? Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium viuorum & mortuorum, regnumque iustorum vt quoniam isto humili aduentu facta est cæcitas ex parte in Israel, vt plenitudo gentium intraret: illo alio fiat quod sequitur, & sic omnis Israel saluus fieret. Prouidens enim Apostolus etiam illud Isaiæ testimonium accepit, quo dictum est. Veniet ex Syon qui auertat impietatem ab Iacob. Huic concordat quod dicitur, *Quis dabit ex Syon salutare Israel? cum conuerterit Deus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob & lætabitur Israel.* Per Iacob designantur pugnantes & reluctantes contra vitia. Iacob enim supplantator interpretatur. Per Israel verò intelliguntur illi, qui post pugnam vitiorum vsque ad contemplandum Deum profecerunt: quoniam Israel Deum videns dicitur. Quandiu corpus quod corrumpitur, aggrauat animam & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, in captiuitate sumus. Sed cùm conuerterit Deus captiuitatem nostram (quod tunc fiet, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem) tunc erit exultatio in corpore & in animo, his qui fuerint spiritualiter Iacob, id est, qui vitia supplantauerint. Et erit lætitia in mente his qui fuerint spiritualiter Israel, qui in amore & contemplatione diuinitatis exarserint. Ibi finietur iustorum labor, perficietur amor. Ibi actiua & contemplatiua vita gaudio æternitatis remunerabitur. Ibi proficiétium & perfectorum merces sempiterna recompensabitur.

Roma. 10. Ioan. 11. Matth. 27. Matth. 24. 25. Luc. 21. Acti. Rom. 11. Isai. 57. Sapien. 9. 1. Corin. 15.

TITVLVS PSALMI XIIII.

QVARTVSDECIMVS Psalmus præscribitur, Psalmus David. Dauid autẽ noster Christus est, vt sæpe diximus. Deinde legimus in Exodo, quia quartadecima die agnus immolatur, quãdo luna plena est, quãdo ei nihil deest de lumine. Quandã ergo lucis plenitudinẽ, quandã beatã satietatẽ nobis significat iste psalmus, Cuius intẽtio est nobis ostendere regiã viã, qua per Christianã militiã tendamus ad patriã. Ait autem de perfectis mandatis iustitiæ, quibus nos docet ad cælestia posse introire: quibus etiam minora adiungit, vt in eis se infirmitas inchoantum exercere atque ad altiora tendere possit. Sed iam quid propheta dicat, audiamus.

Exod. 12. Matt. 19.

PSALM

PSALMVS XIIII.

D*OMINE quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Non prius in monte, & posteà in tabernaculo: sed prius in tabernaculo, & posteà in monte. Tabernaculum non est firma domus, non habet fundamentum: belli res est, huc illucque mutatur, & cum transmigrante migrat. Significat Ecclesiam præsentis seculi. Non enim hìc permanemus habitantes, sed aliò migraturi sumus. Montes autem firma habent fundamenta. Montis ergo nomine soliditas patriæ futuræ designatur. Quoniam ergo de tabernaculis ad montem migraturi sumus, debemus discere qui sunt isti, qui migraturi sunt in montem sanctum Dei. Audiamus itaque interroganti prophetæ quid Spiritus sanctus respondeat. *Qui ingreditur* (inquit) *sine macula, & operatur iustitiam.* Qui ingreditur, in via est. Non dixit, qui peruenit ad finem sine macula: sed qui adhuc in itinere est, & maculam non habet. Dicere aliquis poterat: Non habeo maculam, non feci malum. Non sufficit nobis malum non facere, nisi fecerimus & bonum. Sed quis potest esse sine macula? Cùm Apostolus dicat, In multis offendimus omnes. Et, Si dixerimus quia peccatū non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Sed apud misericordem dominum sine macula reputatur, cui iam culpa per delectationem nō dominatur. Vnde idem propheta, cùm ab occultis & ab alienis delictis mundari exoraret, adiunxit: Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero. Primus ergo ingressus ad iustitiam est, immaculatum se custodire à peccato: Præuentio autem perfectum esse in bono. Studeamus ergo ingredi sine macula peccati, atque exercere opera iustitiæ. Iustitia non nouit patrem, non nouit matrem: veritatem nouit, personam non accipit, Deum imitatur. Audiamus opera iustitiæ, quæ sequuntur: *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Multi loquuntur veritatem in labiis, non in corde: qui videntur verum dicere, sed cor eorum labiis non consonat. Tanquam si aliquis dolosè ostendat viam, sciens in ea esse latrones, & dicat, Si hac ieris, tutus eris à latronibus, & contingat vt verè non inueniantur latrones: verum ille loquutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, & nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. *Qui non egit dolum in lingua sua.* Lingua agitur dolus, cùm aliud ore profertur, aliud corde tegitur. Dolum in lingua non agit, qui id quod mente tractauit, sermone protulit. *Nec fecit proximo suo malum.* Proximum, omnem hominem intelligere debemus: & ideo scriptum est, Quod tibi non vis fieri, aliis ne feceris: vt nemini faciamus malum, quod vtique nobis ab aliquo fieri nolumus. *Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos.* Grandis res dicitur. Nunquam, inquit, vicinus murmuratus est contra eum. Nunquam inuenit aliquam occasionem detrahendi ei. Hæc virtus excedit humanam conditionem: Dei gratia est. *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.* Et si imperator est, & si præfectus est, & si Episcopus est, & si presbiter est (in Ecclesia enim istæ sunt dignitates) quicunque malus est, in conspectu sancti pro nihilo

Hebr.13. Psal.32. Isa.1. Iacob.3. 1.Ioan.1. Psal.18. Iacob.1. Matth.15. Luc.10. Matt.22. Luc.6. Tob.4.

hilo computatur. Et statim sequitur: *Timentes autem dominum glorificat.* Iste sanctus qui ingreditur sine macula, qui potentes despicit, quia mali sunt: si quem viderit timere Deum, licet pauper sit, tamen illum glorificat. Sicut superiora pertinent ad perfectos, ita ea quæ nunc dicturus est, pertinent ad incipientes. *Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentes non accepit.* Omnino non iurare perfectorum est. Fallaciam cauere in iuramento, & si non est perfecta virtus, est tamen aliquis profectus pertinens ad incipientes. Similiter pecuniam suam non dare ad vsuram, non est magna virtus: sed tamen inchoatio virtutis est. Nam si perfecti esse volumus, omnia nostra largiri debemus. Rursus, Non est magnum munera super innocentes non accipere: nam debemus, si possumus, & innocentes liberare. Quid est ergo quod sanctus spiritus perfecta mandata, etiam minima adiungit, nisi quòd in hoc infirma nostra misericorditer fouere intendit? Vt videlicet si adhuc ad perfecta non possumus attingere, vel parua prout possumus, studeamus exercere. Si enim pro posse nostro à paruis ad maiora tendimus & si ad ea pertingere statim, quæ desideramus, non possumus: non tamẽ deesse poterit merces laborãtibus. Vnde & sequitur. *Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.* Id est, perueniet ad illa maiora, in quibus est magna & inconcussa stabilitas.

Math.5.
Matt.19.

TITVLVS PSALMI XV.

NTIQVITVS solebat fieri, quòd quãdo aliquis de hoste suo triumphum habebat, faciebat sibi arcum construi, qui triumphalis dicebatur: in quo describebatur illa victoria. Vnde Aurasicæ in arcu triumphali Massiliense bellum sculptum habetur, ob signum victoriæ Cæsaris. Similiter Deus pater per victoriam passionis iam deuicto diabolo, quasi triumphalem arcum de acquisito sibi regno totius mundi, titulum cruci fecit apponi, IESVS NAZARÆNVS REX IVDÆORVM.

1.Reg.15.
Matth.27.
Mar.15.
Luc.23.
Ioan.19.

Inscriptio tituli huius psalmi est, Psalmus ipsi Dauid. Ideo addidit ipsi, quia ipse Rex noster in hoc psalmo loquitur in susceptione personæ humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus emicuit. Intentio eius est nos inuitare ad suum regnum, quod nobis acquisiuit per suam humanitatem, passionem, resurrectionem, vnde hic agitur. Ait ergo.

PSALMVS XV.

ONSERVA me domine, quoniam speraui in te. Non erat ei necessariũ, quod pro se oraret: nam in eo quod Deus erat, conseruare seipsum poterat: Sed sicut incarnari venit pro nobis, ita pius redemptor orare dignatus est pro nobis, transfigurans nos in sua persona: quia vnum corpus fieri voluit cũ sua Ecclesia. Pro infirmãtibus ergo membris suis, quæ trãsformat in se, dicit: *Conserua me domine, quoniam speraui in te.* Nos enim qui puri homines sumus, & per peccatum perditi, cõseruari à domino indigemus. Ipse enim est spes nostra, ipse est Deus noster. Nos indigemus eius auxilio, non ipse nostro. Vnde sequutus adiunxit: *Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorũ meorum non eges.* Quod prius Pater per filium suum nos redemit, sola charitate hoc fecit, non necessitate. Perfecta enim

Hebr.1.
Luc.23.
Ioan.17
Hebr.5.
Ephe.1.4. & 5.
2.Cor.3.
Roma.3.
Roma.9.
Act.10.
1.Ioan.5.
Ioan.3.
Roma.1

eius gloria nec augeri poteſt,nec minui. Vnde magis debemus dominum Deum noſtrum & ore confiteri,& corde credere,atque in ipſo ſperare,&ab ipſo ſalutem quærere,qui bona quidem noſtra nō quærit,imo ſua nobis largitur. Vnde & ſubditur: *Sanctis qui ſunt in terra eius mirificauit omnes voluntates meas in eis.* Sanctis qui in terra viuentium ſpem ſuam poſuerunt,ciuibus patriæ cæleſtis,quorum conuerſatio ſpiritualis per anchoram ſpei in illa patria figitur,quæ rectè Dei terra nominatur,quamuis in his terris carne verſentur. His ſanctis miras feci: omnes voluntates meas,in prouectu eorum qui ſenſerunt quid eis profuerit & humanitas meæ diuinitatis, vt morerer, & diuinitas humanitatis,vt reſurgerem. Et notandum quòd poſtquam ait, Mirificauit voluntates meas, protinus adiungit, In eis: ex quibus verbis colligendum eſt,ita voluntates ſuas ſanctis miras oſtendiſſe, vt eaſdem in ipſis faceret permanere. Neque enim ſancti eſſe potuiſſent,ſi ab eius voluntatibus cognitis diſcrepaſſent. Quod ſatis euidenter ex verbis ſequentibus apparet,quibus dicitur: *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum: poſteà accelerauerunt.* Quanto enim patet diuina voluntas,tanto multiplicius apparet humana infirmitas. Ex regula enim ſupernæ iuſtitiæ deprætenditur fortitudo prauitatis noſtræ. Hinc eſt quòd ſancti viri quanto ſubtiliùs diuina percipiũt, tantò diſtrictiùs propria peccata plangunt: Atque ex percepto ſuperno lumine cognoſcunt quid in ſeipſis debeant emendare: & ideo dicitur, Poſtea accelerauerunt. Vnde enim propriam cognoſcunt infirmitatem,inde citiùs feſtinant ad ſalutem. Et quia infirmos & peccatores humiliter ſe confitentur, ideo ſe à cæleſti medico ſanari promerentur: propterea adiunctum eſt: *Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Quid ſanguinum nomine,niſi peccata ſignantur? Vnde ſcriptum eſt, Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Et bene ait conuenticula: Non enim omnes qui vitiis ſubiacēt,vnam in peccatis voluntatem habēt: nam alij conueniunt ad rapinam,alij ad auaritiam,alij ad luxuriam,alij ad ſuperbiam. Quot ſunt varietates vitiorum,tot ſunt diuerſitates conuenticulorum. Sed pius dominus conuenticula eorum de ſanguinibus non congregat,quia conuerſos ad pœnitentiam in iudicio nō accuſat. Quæ ſunt autem nomina eorum,quorum non memor erit,niſi ea nomina quæ peccando ſibi acquiſierunt? Qui enim adulterium perpetrat,non immeritò adulter dicitur: qui rapinam,raptor: qui periurium, periurus: qui ſuperbiam, ſuperbus. Hæc nomina non reminiſcitur,ſi culpæ,pro quibus ſunt nomina,corrigantur. Vnde ſcriptum eſt, Diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam. Hinc Apoſtolus ait, Si nos ipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Quia ergo hi in hæreditatem domini transferuntur, vt & ipſe dominus ſit hæreditas eorum: rectè ſubiungitur: *Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.* Poſſidebunt mecum hæreditatem ipſum dominum. Eligant ſibi alij partes, quibus fruantur,terrenas & temporales: portio ſanctorum dominus eſt æternus. Bibant alij mortiferas voluptates: portio calicis mei, dominus eſt. Tu reſtitues mihi hæreditatem meam: vt nota ſit & his, quos libero claritas,quæ erat apud te,priuſ

Philip. 3. Hebr. 6. Iſa. 35. Matt. 9. 1. Corin. 15. Iacob. 1. 1. Ioan. 2. Ezech. 18. Sapien. 11. 1. Cor. 11. Gene. 15. Pſal. 141.

te, priusquam mundus fieret. Destructa erat hæredictas domini, quando humana natura & vitiis corrupta, & à diabolo tenebatur possessa. Missus est saluator, deleta sunt peccata, restitutum est liberum arbitrium, eiectus est princeps huius mundi foras, sanata est infirmitas, restituta hęreditas. Vnde & subditur: *Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Sicut nos diuidimus hæreditatem nostram funibus, sic Deus fide, spe & charitate diuisit hæreditatem suam. Super quos ceciderunt isti funes, ipsi in hæreditatem domini peruenerunt. Non autem ceciderunt nisi in præclaris, quibus magis placuit cælestis claritas, quàm terrena: spirituales virtutes plusquam temporales honores. Multi in hoc mundo diuitiis florent, potentia præminent, honoribus gaudent, gloria temporali fulgent: habent claritatem, sed non permanentem. Qui autem terrena despiciunt, qui supernam gloriam appetunt, qui ad gaudia spiritualia inardescunt: isti proculdubio præclari sunt. Vnde nunc ait: *Etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Et bene ait, Mihi. Non enim illis est præclara hæc spiritualis hæreditas, quibus non est cognita. Si enim cognoscerent hanc, quam diligunt, claritatem: falsam non amarent. Gratias ergo domino debent agere hi, qui ipsius dono valent inuisibilia intelligere: & ideo aptè subiungitur: *Benedicam dominum qui tribuit mihi intellectum.* Quod ait, Mihi, intelligere debemus membra sua, quæ illi coniuncta sunt in vnitate corporis. Hoc quòd dominum cognouerunt, quòd contemptis temporalibus spiritualia intellexerunt, non eorum virtus fuit, sed donum Dei. Vnde cùm diceret Petrus: Tu es Christus filius Dei viui, ne hunc intellectum sibi attribueret, statim audiuit. Beatus es Symon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauerunt tibi, sed pater meus, qui est in cælis. Ideo propheta alibi postulat, dicens, Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Sed iam Dominica passio nobis commendatur, cùm subditur: *Insuper & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei.* Insuper ex hoc benedicam dominum, quòd renes mei, id est Iudæi, ex quorum renibus patres mei, & ex quorum carne natus sum, increpando & blasphemando vsque ad mortem & in infernum ire compulerunt. Et bene ait, Insuper. Superior enim virtus est dominum benedicere in aduersis, quàm in prosperis. Cùm Deus bona sua largitur hominibus, solent benedicere boni & mali. Cùm flagella irrogat, murmurant quidem mali, sed benedicunt boni. Ad hoc ergo nos iste versus instruit, vt laudemus Deum in donis suis, ne ingrati simus: & insuper in flagellis, vt perfecti simus: vt impleatur in nobis, quod in alio psalmo legimus: Benedicam dominum in omni tempore. Huic sententiæ concordant verba quæ sequuntur. Ait enim, *Prouidebam dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi, ne commouear.* Beatus homo qui Deum semper prouidet in conspectu suo. Hic neque extollitur in prosperis, neque frangitur in aduersis. In cunctis quæ agimus, quæ loquimur, quæ cogitamus, si Deum semper prouidemus, non offendimus. Hinc scriptum est, In omnibus viis tuis cogita illum. Rectè autem à dextris filij dicitur esse pater: quoniam æqualis patri est filius. Inde virtutem traxit, vt per

1.Timo.1. Gene.6. 1.Cor.13. Roma.1. Ioan.17. Ephe.2. Matth.16. Ibidem. Psal.118. Ioan.4. Matth.1. Matth.26. 27. Psal.33. Prouer.3. Mar.16. Hebr.1.

Philip.2. humanam formam in passione positus commoueri nequaquam posset.
1. Pet.2. Quòd si exemplo nostri redemptoris dominum in conspectu nostro semper prouidemus, vt neque amore, neque timore alicuius rei ab eius voluntate discordemus: erit vtique à dextris nobis, ne commoueamur. Ipse enim
Matt.28. ait, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. *Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe.* Quid per lætitiam cordis & exultationem linguæ, nisi interior atque exterior lætitia commendatur? Qui Deum à dextris habet, lætari debet intus in conscientia, foris in lingua. Hinc alibi dicitur, Lætetur cor quærentium dominum. Quod autem dicit, Et caro mea requiescet
Ioan.19. in spe: corpus dominicum mortuum atque in sepulchro positum, & tertia
Mar.16. die resurrecturum significat. Quòd si nos spiritualiter lætamur, & caput no
Psal.104.
Philip.2. strum per passionem imitamur, spem certam habemus, quoniam simul cum
1.Thes.4. ipso resurgemus. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Nec animam meam in inferis permansuram dabis, neque sanctificatum corpus, per quod & alij sanctificandi sunt, corrumpi patieris. Et hoc dispositio & gratia omnipotentis Dei fuit, vt ani-
Isa.53. ma Christi nec diu in inferno moraretur, nec corpus eius tandiu esset in ter
Ioan.2.
1.Corin.15. ra exanime, vt corrumperetur. Si enim distulisset, tota nostra spes deperis-
Matt.27. set. Resurgere ergo sine dilatione voluit, atque eiusdem suæ resurrectio-
Act.1.&10. nis testes homines habere, sicut scriptum est, Et multa corpora sanctorum qui dormierant, cum ipso resurrexerunt: vt nos talibus testimoniis confirmati veram resurrectionem in nobis tam corporis quàm animæ crederemus: si nos membra eius effecti, viam quæ ducit ad patriam teneamus. Vnde subditur: *Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in finem.* Prius ipsum caput vitæ vias nouit, quas nobis & factis ostendit, & verbis prædicauit. Quæ sunt viæ eius, quibus ad vitam tendimus, nisi humilitas, charitas, patientia, obedientia, & cæteræ
Matt.11. virtutes? Ad has vias nos admonet propheta dicens: Parate viam domini,
Matth.11.
Isa.4. rectas facite semitas eius. Hinc ipsa Veritas ait, Venite ad me omnes qui
Luc.3. laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Bene ergo ait, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Non enim est plena lætitia cum isto mundo. Vn-
Luc.6. de scriptum est, Væ vobis qui ridetis nunc. Non est hîc plena lætitia neq; bonis neque malis. Nam vtrisque & tribulatio communis est. Sancti viri & si gaudent in spe, gemunt adhuc in tribulatione. Sed tunc pleni erunt lætitia, quando Deum videbunt facie ad faciem. Et delectationes in dex
1.Cor.13.
1.Ioan.2. tera eorum vsque in finem: quia hi qui à dextris eius erunt, sine
Matt.25. fine gaudebunt. Quorum delectationes erunt de Domini visione, de societate angelorum, de beata immortalitate, de æterna felicitate. Studeamus ergo vitæ vias obseruare, quatenus ad tantam lætitiam, & ad tantas delectationes valeamus peruenire.

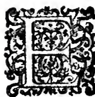
TITVLVS

TITVLVS PSALMI XVI.

Uius Psalmi titulus est, Oratio ipsi Dauid. Attribuitur ipsi significato Dauid, qui re vera manu fortis venit expugnare aëreas potestates. Sed cùm in aliis quamplurimis psalmis orationes habeantur, mirum videtur, cur in isto psalmo magis quã in aliis talem titulum apposuerit. Sed quanuis alij psalmi breuiter mixtas in se contineant orationes, iste tamen per quandam excellentiam principaliter oratio dicitur, quia tempore passionis suæ instante hanc orationem Christus domino suo cantauit. Intendit autem nos in hoc psalmo instruere, vt exemplo ipsius in nostris necessitatibus semper orare studeamus. Agitur autem de iustitia Christi, de tribulatione passionis suæ, de resurrectione, de satietate & manifestatione gloriæ cælestis. Vox Christi ex persona sua dicentis. Ioan. 17. 18. & Matth. 26. & Luc. 22.

PSALMVS XVI.

Xavdi domine iustitiam meam: Intende deprecationem meam: auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis. Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, quàm iustus, & quàm sine peccato fuerit, sacra scriptura testatur: quæ dicit, Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Inter deprecationem & orationem hoc distare quidam dicunt, vt deprecatio sit ad deuitanda Aduersa, Oratio autem in consequendis vtilibus. Tamen vtrunque indifferenter ponitur in multis locis. Sic autem ait, Intende &, Auribus percipe, ac si diceret: Cape quod audis, retine quod intelligis. Prætendit ergo iustitiam operis & puritatẽ cordis, vt in prece & oratione dignè exaudiatur à patre. Ille bene orat, qui talem ad orandum se præparat, vt in oratione iustitiam suam prætendere valeat, & nihil nisi quod iustè conferendum est, orare præsumat: & non solùm pro sua & amicorum, verùm etiam inimicorum vtilitate orare studeat. Ideo dicit se orare non in labiis dolosis. Labia enim dolosa essent, si ab intentione vel æquitate verba discordarent. *De vultu tuo iudicium meum prodeat: oculi tui videant æquitates.* Purum cognoscit cor suum, qui iudiciũ suum confert ad Deum. Christum dominum scimus à Iudæis iniustè esse iudicatum. Sed in ipso quo manifestè iudicauerunt, ipsi occultè iudicati sunt. De vultu Dei iudicium prodiit, quo iniustè iudicantes iustè damnauit. Timeãt ergo iudices hominum, quia supra se habent iudicem Deum: cuius oculi æquitatem vident, vt nihil impunitum maneat, & dignis digna rependat. Et hoc quidem sicut ad timorem malorum, ita ad consolationem dictum est bonorum: sicut in alio loco dicitur, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Debent ergo sancti viri semper examinare cor suum, vt illud ante oculos Dei habeant probatum, ne ille cuius oculi vident æquitatem, vllam in eis videre possit reprehensionem: quatinus in tribulatione aliquando positi, dicere cum suo capite possint quod sequitur. *Probasti cor meũ, & visitasti nocte: igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.* Deus pater filiũ probauit, quando pati permisit: visitauit nocte, quia adiuuit in tribulatione: igne passionis examinauit, quia inde ad incorruptionẽ transtulit. Et non est in eo inuẽta iniquitas, quia (vt iam suprà diximus) peccatũ nõ fecit:

Marginal notes: 1. Timot. 2. — Isa. 53. 1. Pet. 2. — Matth. 5. — Matt. 26. — Hebr. 4. Matt. 16. — Deuter. 32. Roma. 12. Hebr. 10. — Isa. 53.

1.Pet.2. Nos quoque à Deo probamur, quotiens tribulationibus affligimur. Vnde
Sapien.3. scriptum est: Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus. Sed in nocte tribulationis non deest gratia visitationis, teste Apostolo, qui ait, Fidelis est Deus, qui non permittet nos tentari supra quam ferre possumus: sed fa-
1.Cor.10. ciet etiam ex tentatione prouentum. Hoc igne nos examinat, vt à maculis peccatorum mundos reddat. Vtilis est ergo seruis Dei tribulatio, tum quia probantur in corde suo, tum quia visitantur à Deo, tum quia purgantur à peccato. Non est, inquit, inuenta in me iniquitas. *Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras.* Dignus
Ioan.8 erat loqui opera hominum, qui in se non habebat peccatum. Et tanto iu-
Hebr.7. stius debebat ab omnibus audiri, quo iustè non poterat ab vllo reprehendi. Illi quoque qui vices Christi tenent in prædicatione, in quantum pos-
1.Timo.3. sunt, debent inreprehensibiliter viuere: quia valde sermo doctoris con-
1.Cor.9. funditur, si actione deprauatur. Quod si propter verba labiorum Dei duras vias nos oportet custodire, consolatur nos dominus apostolica au-
Roma.8. ctoritate dicens, Non sunt cōdignæ passiones huius temporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis. Duras vias custodiuit, qui vsque ad mortem
Philip.2. obediens fuit. Mundum relinquere, carnem domare, peccata lachrymis punire, aduersa & aspera propter Deum tolerare: duræ viæ sunt, quæ dominica labia nobis præcipiunt. Sed si dura sunt quæ iubentur, mira sunt quæ
Isa.64. promittuntur. Nam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor ho-
1.Cor.2. minis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Firmiter ergo teneamus viam, vt peruenire possimus ad patriam. Et ideo subditur: *Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea.* Quid per gressus, nisi bonorum operum actus? Quid per semitas, nisi perfecto-
Matth.7. rum mandatorum Dei arctas & angustas intelligimus vias? Perfectos gressus in semitis domini habuit, qui ait, Non veni legem soluere, sed
Mat.5. adimplere. Cuius non sunt mota vestigia, quia à veritatis non recessit via: vnde ipse ait, In his quæ patris mei sunt, oportet me esse. Et nos
Luc.2. Ioan.8. perfectos gressus in semitis domini habemus, si sic perfecta quæ præci-
Matth.24 pit adimplemus, vt in eisdem immobiles maneamus. Neque enim sufficit perfecta agere, nisi contingat in ipsis firmiter permanere. Perfectos gressus habebat Paulus, cùm diceret, Bonum certamen certaui, opus consum-
2.Timo.4. maui, fidem seruaui. Firma vestigia habuit, cùm ait, Quis nos separabit à
Roma.8. charitate Dei? Tribulatio? An angustia? An fames? An nuditas? An periculum? An gladius? Scimus quia neque instantia, neque futura, neque vlla creatura poterit nos separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu. Si quid autem boni in nobis habemus, illud Deo, non nobis, as-
1.Cor.4. cribere debemus, qui petenti se libenter tribuit, sicut ipsa Veritas ait: Petite,
Ioan.16. & accipietis. Vnde nunc subdit: *Ego clamaui, quoniam exaudisti me. Deus inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.* Clamor ad dominū est nostrum desiderium. Quantò plus quisque desiderat, tantò amplius clamat. Sed quæ est auris, quam inclinat Deus nobis peccantibus, nisi misericordia ipsius? Nisi enim ille inclinetur ad misericordiam, nos non erigimur ad

iustitiam

iustitiam. Sed quid est quòd iam se exauditum dicit, & adhuc exaudiri verba sua quærit? Sed fortasse ad aliquid erat exauditus, & ad aliquid non erat. Exauditus erat in se, exaudiendus in membris. Ad hoc pertinent verba quæ sequuntur: *Mirifica misericordias tuas: qui saluos facis sperantes in te*. Deum misericordias suas mirificare, est ex iniusto iustum facere. Quis non miretur misericordias domini in latrone, in Paulo, in peccatrice muliere, in publicano? Cùm pro amore Dei ea quæ mundi sunt, despicit auarus, ad humilitatem conuertitur superbus, ad mansuetudinem iracundus, ad castitatem luxuriosus, nonne misericordias suas mirificauit Deus? Cùm desperantes ad spem reducit, cùm peccatori, qui æternas pœnas promeruit, æterna præmia tribuit, nonne Deus misericordias suas miras facit? Vnde protinus adiungit: *A resistentibus dextera tua custodi me vt pupillam oculi.* Pupilla oculi dicitur Christus, quia & omnibus charior est, & lumen quo omnes illuminantur. Ipse est & dextera Dei, quia æqualis est patri, & omnia per ipsum facta sunt. Possunt etiam per dexteram & pupillam intelligi electi, quia per eos fortia operatur Deus, & ipsi sunt lux mundi. Resistentes sunt infideles & persecutores. Rogat ergo filius patrem, vt à sibi resistentibus eum defendat, ne iustitiam iniustitia premat, ne infidelitas fidem corrumpat. Sic nos exemplo nostri capitis dominum orare debemus, vt nos custodiat, ne qua impugnans aduersitas frangat, ne qua obuians tentatio seducat, quæ nos ab alis protectionis suæ subtrahat. Ideo subditur: *Sub vmbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt*. Dilectio Dei & proximi, nouum & vetus Testamentum. Iustitia charitas, & cæteræ virtutes, alæ Dei sunt, quibus sanctæ animæ ad Deum volare possunt. Istæ spirituales alæ & ab æstu refrigerant vitiorum, & afflictione temperant impiorum. Istis alis dominus Christus cùm ab impiis Iudæis affligeretur, protectus est: de quibus adhuc subiungit: *Inimici mei animam meam circundederunt: adipem suum concluserunt, os eorum loquutum est superbiam.* Hæc in passione Christi facta sunt. Circundederunt Iudæi animam Christi, vitam enim eius perdere volebant. Adipem suum concluserunt, id est, abundantiam suæ superbiæ intra se detinuerunt. Os eorum loquutum est superbiam, cùm dixerunt, Aue rex Iudæorum, & cætera talia. *Proiicientes me, nunc circundederunt me.* Antè crediderunt venturum, sicut in scripturis suis legerunt: nunc, cùm venit adimplere quod promiserat, cùm deberent eum suscipere, adorare, proiecerunt extra castra & crucifixerunt. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Quia eum non Deum, sed purum hominem existimarunt. *Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam.* Comparabiles illi leoni, de quo scriptum est, Aduersarius vester diabolus, tanquam leo circuit, quærens quem deuoret. *Et sicut catulus leonis habitans in abditis.* Catulus leonis & filius, est ille populus, cui dictum est, Pater vester diabolus est. Et bene ait, Habitans in abditis: quoniam qui malè agit, odit lucem. Post tantam persecutionem secutus adiunxit: *Exurge domine præueni eum, & supplanta eum: eripe animã meam ab impio, frameã tuam ab inimicis manus tuæ.*

Ioan.11. Matth.26. Luc.23. Galat.1. 1.Corint.15. Luc.7. Luc.18. Ioan.1.& 8. Ioã.10.& 1. Matth.5. Ioan.10. Matth.27. Marc.15. Luc.23. Ioan.19. Psalm.24. Ioan.15. Matth.21. Hebr.13. Ioan.9. 1.Pet.5. Ioan.8. Ioan.3.

Exurge, quem dormire arbitrantur, & iniquitates hominum non curare: antè exerceatur malitia, vt factum vindicta præueniat. Vel eum populum præuenire, est pœnam mali antè in ipsum quàm in alium retorquere. Iuxta quod scriptum est, Omnis qui peccat, non in alium prius peccat, quàm in semetipsum. Vel eum dominus præuenit, quia ante vltimum iudicium eum etiam temporaliter iudicauit. Eiecit enim eos de terra sua, vnde ait, Et supplanta eum. De terra enim illa lacte & melle manante, in qua plantauerat eos Deus, eradicati sunt. Animam autem Christi ab impio populo eripuit, quando à mortuis eum suscitauit. Cuius anima framea Dei patris fuit, quam assumpsit manus, id est virtus eius æterna: vt per ipsam regna debellaret iniquitatis, & iustos diuideret ab impiis. *Domine à paucis de terra diuide eos in vita eorum.* Disperge eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant, quia æternam despiciunt. Et bene ait, *A paucis*: quoniam Iudaicus populus minor est numero, quàm omnis populus. Cuius malitiam adhuc ostendit, cùm subiungit, *Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* Non solùm ista pœna consequetur eos visibilis, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ absconduntur, à lumine veritatis tuæ, adimpleta est memoria eorum, vt obliuiscantur Deum. *Saturati sunt filiis*: satisfecerunt desideriis. *& dimiserunt reliquias suas paruulis suis.* dicentes, Sanguis eius super nos & super filios nostros. *Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo.* Ego qui non apparui eis, qui corde sordido & tenebroso lucem sapientiæ tuæ videre non possunt, apparebo in iustitia tua, id est, iustis tuis manifestabor. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Cùm illi satiati sint immunditia sua, vt me intelligere non possent, Ego satiabor cùm apparuerit gloria tua, in his qui me intelligunt. Ad hoc ergo tendat nostra oratio, nostræque deuotionis affectus, nostra opera, nostræ patientię exercitia, vt gloria domini saturari valeamus. Sit nobis noster redemptor in exemplum, ad orandum, ad operandum, ad patiendum: & sit etiam comes ad gaudendum.

Eccles. 6. — Matt. 16. — Matth. 27.

TITVLVS PSALMI XVII.

EQVENTIS Psalmi titulus talis est, In finem puero domini, ipsi Dauid quæ locutus est domino, verba cantici huius, in die qua eripuit eum dominus de manu Saul, & de manu omnium inimicorum suorum. Verba cantici huius, id est, verba significantia talem materiam, vnde habendum est canticum, id est, spiritualis delectatio, quæ in vera contemplatione habetur, sunt attribuenda Dauid, id est, manu forti Christo puero domini propter simplicitatem & puritatem. Dauid dico, fideles suos dirigenti in finem, id est, in summum bonum: quæ verba loquutus est domino patri in æterna sua locutione. Cantici dico, habiti in die, id est, in consideratione diei resurrectionis ipsius, vel consideratione temporis plenitudinis, qua humanum genus per resurrectionem Christi à nocte infidelitatis & ignorantiæ, & peccatorum, ad lucem scientiæ, & fidei, & virtutum exiturum est. Qua die resurrectionis, vel temporis plenitudinis, eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul, id est, de

2. Reg. 22. — Matth. 11. — Ioan. 1. & 8. — Hebr. 7. — Galat. 4. — Rom. 4

potestate

potestate Iudaeorum, & regis eorum quem sibi ipsi petierunt. Nam sicut Dauid manu for- Ioan.19
tis, ita Saul petitio interpretari dicitur. Dicat ergo Christus & Ecclesia, id est, totus Christus, Rom.12.
caput & corpus.

PSALMVS XVII.

DILIGAM *te Deus fortitudo mea: dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.* Hæc est magna causa, qua diligendus est Deus: quia ipse est fortitudo nostra. Charitas Dei (Rom.5.) diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, facit nos fortes ad toleranda aduersa mundi, & ad expugnanda vitia & tentamenta diaboli, ad exercenda bona spiritualia, ad contemnenda bona terrena. Propter hoc etiam diligendus est dominus, quia ipse est firmamentum nostrum, in quo firmum fundamentum habemus, ne ventis tentationum moueamur: & refugium, ad quem refugimus, ne in hac miseria pereamus: & liberator, vt de seruitute diaboli & peccati per eum liberati, ad veram libertatem veniamus. (1.Corint.3. 2.Timot.2. Ioan.8.) *Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum.* Deus meus, quia me creauit ex nihilo. Adiutor, quia me adiuuat in opere bono: & ideo sperabo in eum, per quem saluabor in futuro. (Genes.1. Deut.32.) Hoc distat inter Deum & dominum, quòd Deus nomen est naturæ, & dominus nomen est officij. Illud pertinet ad maiestatem & dignitatem, quæ ipse est: hoc pertinet ad potestatem & dominium quod in nobis exercet. Ibi ostenditur nobis quid amemus, hîc autem quid timeamus. In vtroque quid credamus, quid speremus, quid amemus. Et in primo versu commendatur nobis charitas & fides: in secundo verò spes. Et non immeritò charitas prima, quia ipsa est virtutum regina, ipsa est initium bonorum, & radix virtutum. (1.Corint.13.) Sed quæ sequuntur, & quæ nos excitant ad amandum Deum, audiamus. *Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.* Protegit enim nos à malis, & sicut cornu eminet, ita ipse eminens nostra salus, tanquam infirmos medicus ad sanandum, nos suscepit. (Matth.9. Ioan.10. Luc.15.) Vnde ipse filius bono pastori ouem infirmam reportanti comparatus est: & ideo, *Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.* Ecce quanta vtilitas laudare Deum. Si & in prosperis & in aduersis Deum toto corde laudaueris, nullus poterit tibi nocere inimicus. De tot & tantis bonis quæ quotidie benignus dominus confert nobis, non habemus quid rependere possimus, nisi laudem. (Psal.115.) Geminum autem donum confert homini laudatio Dei: tum quia in laude hominis Deus honoratur, tum quia ipsius merito laudis homo à malis liberatur. Vnde ipse Dominus in alio psalmo nos admonet dicens, Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua, & inuoca me in die tribulationis, & eruam te. (Psal.49.) *Circundederunt me dolores mortis.* Id est, Iudæi, inferentes mihi angustias passionis. (Matth.26. Luc.22.) *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* quia ecce turba & qui vocabatur Iudas venit. (Marc.12. Ioan.18.) Venit torrens & iniquorum impetus ad discipulorum gregem conturbandum, quia percusso pastore dispergentur oues gregis. (Zachar.13.)

Dolo

Math.26. Marc.14. Luc.22. *Dolores inferni circundederunt me.* Id est, illi, quos infernales dolores expectãt. *Praeoccupauerunt me laquei mortis.* quia cum gladiis & fustibus vndique superuenerunt. Laquei mortis ideo dicuntur, quia diabolicæ deceptiones in eis erant. Sed à tantis persecutoribus circundatus, tot doloribus & perturbationibus occupatus, ille qui omnes vno verbo poterat condemnare & se ab omni angustia liberare, quid fecerit audiamus: *In tribulatione inuocaui dominum & ad Deum clamaui.* Non se vindicat, sed orat: Docet te patientiam imperator tuus. Si te circundant dolores mortis, perturbationes iniquitatis, attende quanta pertulerit redemptor tuus, & exemplo eius omnia patienter sustine. Intus in corde tuo inuoca dominum, & toto cordis affectu clama ad Deum tuum. In ipso enim est potentia & diuinitas. Vnde meritò dicitur dominus & Deus: cuius dominium & diuinitatis imperium potest oppressos eripere ab omni tribulatione. Vnde scriptum est, De quacunque tribulatione clamauerint ad me, eripiam eos, dicit dominus. Bene ergo subditur, *Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam: & clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius.* Templũ Dei est Christus. Templũ Dei est Ecclesia. Hinc Paulus ait, Templũ Dei sanctũ est, quod estis vos. Hoc spirituale templũ inhabitat Deus, & ibi deprecantiũ voces exaudit. Et notandum quod ait, Et clamor meus in conspectu eius: ibi quippe orandum est, vbi videtur Deus. Ideo dicitur in Euangelio, Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito: Et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Sic itaque debemus clamare, vt clamorem nostrum videat dominus, atque in aures eius introeat: qui vtique clamor non tam vocis est, quàm cordis. Vnde Moysi dicitur, Quid clamas ad me? Mentis nostræ desiderium clamor est in conspectu Dei. Sed quid deinde sequatur, audiamus. *Commota est & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis.* Si hoc iuxta literam accipimus, passo domino terræ motus magnus factus est, & suo auctori testimonium dederunt etiam ipsa insensibilia elementa. Si autem per terram terrena carnalium corda, & per fundamenta montium, principes intelligimus populorum: quia videlicet in ipsis firmabãtur cæteri, tanquam in fundamentis, postquam prædicantibus Apostolis iram se incurrisse omnipotentis Dei cognouerunt, ex eo quòd filium eius crucifixerunt, conturbati & conterriti propter culpam, statim commoti sunt ad pœnitentiam. Qui Petro eos increpante, tanquam commoti dixisse referuntur, Viri fratres, quid faciemus? Quibus datum est consilium, vt per regenerationis lauachrum remissionem reciperent peccatorum. De quibus adhuc subditur. *Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarsit: carbones succensi sunt ab eo.* Quid facies eius, nisi notitiam? Quid fumus qui lachrymas excitat, nisi lachrymosam pœnitentium compunctionem designat? Timentes iram, lachrymis lauerunt culpam. Et vnde Deum per fidem nouerũt, inde accepto spiritu in eius amore suauiter arserunt: Et ab eo succensi sunt, vt ardentes existant, qui prius peccatores in carne tanquam carbones in cinere mortui iacebant. Ex his ergo verbis instruimur, quia per

Marginal references: Ioan.18. (beside "tionibus occupatus"); Math.11. (beside "imperator tuus"); Collos.2. (beside "clama ad Deum"); Ierem.29. (beside "oppressos eripere"); Ioan.2. 1.Corint.3. & 6. Math.18. Ioan.14. (beside "introiuit in aures eius" … "clamor meus in conspectu"); Math.6. (beside "Ideo dicitur"); Exod.14. (beside "Mentis nostræ"); Math.27. (beside "turbata sunt"); Acto.3. (beside "in fundamentis"); Acto.2. (beside "Viri fratres").

per compunctionem ignis diuinus accenditur, qui interiora mentis illuminat, atque peccatorum nigredinem penitus deuastat: & quo ordine hæc facta sunt, quæ prædicuntur, verbis sequentibus demonstratur. *Inclinauit cælos, & descendit, & caligo sub pedibus eius.* Prius sanctos & electos viros ad prædicandum eius humilem aduentum misit, quos deinde sequutus per semetipsum descendit. Verbum enim caro factum est, & habitauit in nobis. Vnde autem humilis in carne apparuit, inde principem tenebrarum omnimoda subiectione prostrauit, atque eundẽ Ecclesię suæ prosternẽdum dedit. Vnde apostolus ait, Dominus conteret Sathanam sub pedibus vestris velociter. Ille autem qui paulominus ab angelis minoratus est per humanitatem, multo sublimior angelis declaratus est per diuinitatem. Vnde subditur, *Et ascendit super Cherubim, & volauit.* In eo enim quòd Deus est, ipsas angelicas dignitates plenitudine scientiæ superauit. *Volauit super pennas ventorum.* quia celsitudine suæ diuinitatis transcendit virtutes supernorum spirituum: Cui enim angelorum dixit aliquando Deus, Sede à dextris meis, aut, Ego hodie genui te? Super pennas ergo ventorum volauit, quia solus sedere ad dexteram patris meruit: *Et posuit tenebras latibulum suum.* scilicet obscuritatem sacramentorum, & occultam spem in corde credentium: vbi ipse lateret, nec suos desereret. Latibulum suum tenebras posuit, quia cæleste suum sacramentum nobis in obscuritate constituit. Hinc est quòd sacramentum corporis & sanguinis Christi quotidie tractamus: nec tamen lucem, nec gloriam eius, quam fide credimus, oculis adhuc videre valemus. In tenebris enim sumus, quandiu per fidem ambulamus, & non per speciem. *In circuitu eius tabernaculum eius.* Multitudine enim credentium circunuentus est. Rectè autem Ecclesia in hac peregrinatione posita tabernaculum Dei dicitur, quia tabernaculum non habet fundamentum, est autem militantium atque transeuntium. Et Apostolus dixit, Quia non habemus hîc manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. *Tenebrosa aqua in nubibus aëris.* Quia obscura est scientia in prophetis, qui meritò nubes aëris appellantur, quia in cælestibus sustolluntur per vitam & in imis fundant pluuiæ doctrinam. Primùm quidem in sanctis patribus obscurus fuit sermo diuinus. Tecta erant omnia sub figura & vmbra. Nondum erat spiritus ad manifestationem datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Sed deinde venit cælestis fulgor, ille qui est lux vera, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Remouit tenebras, exposuit scripturas, misit prædicatores, audientium corda terruit & illuminauit. Vnde subditur: *Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando & carbones ignis.* Præ magnitudine fulgoris qui est in conspectu manifestationis eius, nubes, id est, Apostoli diuino lumine illustrati, à Iudæis, ad Gentes transierunt: sicut scriptum est, Vobis primùm oportuit prædicari regnum Dei, sed quia repulistis, & indignos vos fecistis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes. Et ipsi sunt facti grando & carbones ignis, clamando, minando, vbique ignem mitten do, futurum iudicium prędicando, humana corda fidei ardore accẽdendo.

Luc.10. Ioan.1. Phil.2. Collo.2. Rom.16. Psal.8. Hebr.2. Hebr.1. Collo.2. Marc.16. Ephes.4. Hebr.1. Matth.16. Hebr.1. Ephes.1. Luc.8. 1.Corint.13. 1.Corint.10. Apoc.20. Hebr.13. Nume.12. Hebr.1. Isa.58. Phil.3. 1.Corint.10. Hebr.10. Ioan.7. Acto.2. Ioan.1. Luc.10. Acto.13.

Et into

Et intonuit de cælo dominus, & Altißimus dedit vocem suam: grando & carbones ignis. Postquam dixit Dominus, adiungit, Altissimus: vt intelligas Deum Deorum, dominum dominorum, per semetipsum esse loquutum. Prius enim locutus est per patriarchas & prophetas, per antiquos patres: deinde per se. Ipsa etiam Apostolorum prædicatio non tam Apostolica erat, quàm Dominica. Sicut ipse dominus testatur, dicens, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Quasi intonat dominus, cùm de iudicio suo nos terret. Quasi dat vocem suam, quando humiliter demulcet. Quoddam terrens tonitruum esse videtur, quod per Ioannem dicitur, Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Quasi vocem dare est, cùm subditur, Agite fructus dignos pœnitentiæ. Iuxta ergo capacitatem audientium modò minando intonat dominus, modò vt grando contundens, modò vt ignis accendens. *Et misit sagittas suas,* scilicet Euangelistas, pennis virtutum recta itinera transuolantes, non suis sed eius à quo missi sunt, viribus: *Et disperdidit eos*, ad quos missi sunt, vt aliis eorum essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Fulgura multiplicauit.* Id est coruscantia miracula. *Et conturbauit eos.* Bona conturbatione ad pœnitentiam. *Et apparuerunt fontes aquarum.* Scilicet dona sancti Spiritus, à quibus omnis spiritualis scientia procedit. Vel per fontes aquarum, potest accipi vetus & nouum testamentum: quæ apparuerunt auditoribus, ipso reuelante, qui habet clauem scientiæ. Qui nimirum spirituales fontes cæteros ex se scripturarum riuulos emittunt. *Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.* Reuelati sunt Prophetæ qui non intelligebantur: super quos ædificaretur orbis terrarum credens in domino. Quo autem ordine hæc facta sunt, ostenditur, cùm subinfertur: *Ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus ira tua.* dicentis, Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul moriemini. Postquam dixit, Increpationem, adiunxit Inspirationem. Tunc enim vtiliter foris increpamur, quando inspiramur intus, vt timeamus. Hic inquit Christus, *Misit de summo*: hoc est de sinu patris. *Et accepit me.* scilicet caput Ecclesiæ in æqualitatem sibi, ad dexteram suam. *Et assumpsit me.* Id est Ecclesiam meam, quæ est corpus meum. *De aquis multis.* Quia ex multis populis me instituit: vel quia ex multis vitiis me extraxit: siue quia ex multis tribulationibus me liberauit. Et hoc est quod sequitur: *Eripuit me de inimicis meis fortißimis.* Qui sunt isti fortissimi inimici, nisi spiritus maligni? Horum proculdubio fortitudinem non possemus euadere, nisi omnium potentior Deus nos fragiles dignaretur eripere. *Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.* subaudis, me eripuit. Qui sunt hi qui oderunt Ecclesiam, nisi infideles atque hæretici? Qui intantum aliquando confortati sunt, vt quosdam etiam electos aliquando occiderent in carne, aliquando errare facerent in fide. Sed eos pius dominus eripere dignatus est, coronando occisos, atque ad viam veritatis errantes reducendo. Vnde & subditur, *Præuenerunt me in die afflictionis meæ.* Id est, præualuerunt mihi in tempore tribulationis & persecutionis. *Et factus est dominus protector meus.* scilicet protegens me ab impugnatione persequentium. Et quia carnales patiebar angu

Hebr. 1. Matth. 10. Matth. 25. Matth. 3. Luc. 3. Matth. 23. Matth. 5. Luc. 10. 2. Corint. 2. Marc. 6. Matth. 16. Matth. 11. Luc. 13. Ioann. 16. & 8. Ephes. 1. Ioan. 10. Mar. 16. Ephes. 1. 2. Corint. 3. Matth. 23. Hebr. 11.

angustias, *Eduxit me in* spiritualem *latitudinem* fidei. *Saluum me fecit, quoniam voluit me.* Nullis meis præcedentibus meritis, sed sola sua beniuolentia. Ipse est enim, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. *Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.* Duo sunt in homine, secundum quæ retribuit dominus: scilicet secundum iustitiam bonæ voluntatis & fidei, & secundum puritatem bonorum operum. Nec possunt pura esse bona opera, nisi deriuentur ab intentione iusta. Vnde scriptum est, Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius quidem probauit fidei deuotionem, vnde postmodum sacrificij suscepit oblationem. Et meritò retribuet mihi: *Quia custodiui vias domini.* Id est, latitudinem bonorum operum perseuerando seruaui. *Nec impiè gessi à domino meo.* Id est postquam ad illum bene operando accessi, ab illo prauè viuendo non recessi. Hinc est quod de sanctis animalibus per prophetam dicitur, Non reuertebantur cùm ambularent, sed vnumquodque ante faciem suam gradiebatur. Sic vtique ad Deum directa debent esse nostra itinera, vt vltrà non sint ad prauitatem operis distorta. Nec mirum si custodiuit vias domini, nec à Deo suo impiè gessit: nam sequitur, *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo.* Id est & præmia iustorum & pœnas impiorum, & flagella corrigendorum, & tentationes probandorum perseueranti contemplatione considero. Ad custodiendam quippe iustitiam, & impietatem euitandam, valde vtile est extrema solicitè pensare. Vnde scriptum est, In omnibus operibus tuis meditare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Rectè ergo subiunctum est, *Et iustitias eius non repuli à me.* Sicut illi qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. De quibus Apostolus Petrus, Quia melius est non cognoscere viam veritatis, quàm post cognitionem retrorsum redire. *Et ero immaculatus cum eo.* secundum delectationem malæ cogitationis. *Et obseruabo me ab iniquitate mea.* Id est, ab iniquitate operationis. Tale debet esse nostrum studium, nostrum desiderium: vt intus simus immaculati, foris innocui: quatinus æternam remunerationem consequamur, de qua subiungitur: *Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam.* Non solùm propter latitudinem fidei, sed propter longitudinem perseuerantiæ. *Et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.* Non quo homines vident, sed quo ipse. Quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Et homo videt in facie, Deus in corde. Bonorum quoque opera semper in conspectu Dei sunt, malorum verò non respicit. Vnde alibi dicitur, Nouit dominus viam iustorum, iter autem impiorum non nouit. Hæc quæ præmissa sunt, dicit Ecclesia, ad excitandum nos & promouendum ad fidem rectam, spem certam, operationem bonam, retributionem æternam. Vnde nunc quenquam nostrum admonet, dicens, *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.* Attende illum qui est sanctus sanctorum, qui in seipso sanctus est, & alios sanctificare potest. Qui est verè innocens, agnus sine macula, Qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur,

Phil. 2.
Iaco. 2.
Genes. 4.
Hebr. 11.
Ezech. 1.
Eccles. 7.
Luc. 8.
2. Pet. 2.
Luc. 9.
Matth. 24.
2. Timot. 4.
2. Corint. 4.
Luc. 11.
Prouerb. 10.
Psal. 1.
Leuit. 19.
Ioan. 1.
1. Pet. 2.

Hebr.5. non comminabatur. Qui est electus à Deo patre, sicut scriptum est, Hic
Matth.3. & 17. est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Sociare illi, imitare
Luc.3. illum, sit tibi bonum adhærere Deo, & eris cum sancto sanctus, cum innocente innocens, cum electo electus. Quòd si societatem peruersorum dilexeris, & tu similiter peruertêris. Ecce duæ viæ tibi ostensæ sunt: vna iustorum, altera reproborum: vna salutis, altera damnationis: vna quam tenent
Matth.23. humiles, & à Deo exaltantur. Altera quam tenent superbi, & à Deo humi-
Luc.18. liantur. Vnde & subditur, *Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos*
Genes.3. *superborum humiliabis.* Serua ergo humilitatem, recognosce te puluerem &
& 18. cinerem, confitere peccata tua, esto vilis in oculis tuis, vt cum populo humili saluari merearis. Caue oculorum extollentiam, ne videaris tibi gloriosus, tibi sapiens, tibi magnus, ne vbi te altum videris, ibi te deiiciat, qui
Isa.5. Matth.6. oculos superborum humiliat. Vnde scriptum est, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Sit ergo oculus in te simplex, vt totum corpus tuum sit lucidum: & dic quod sequitur. *Quoniam tu illuminas lucernam meam domine: Deus Deus meus illumina tenebras meas.* Quia illuminasti me in his quæ scio, illumina in his quæ nescio. Vel, quia illuminasti lucernam meam, donando fidem, illumina tenebras operum meorum: vt quod teneo credendo, sequar operando. Quæ sunt tenebræ nostræ, nisi iniquitates & negligentiæ? In tantam cæcitatem deuenimus, vt nosmetipsos ignoremus, nec citò deprehendimus mala quæ agimus. Vnde nobis petendum est à domino, vt nostras tenebras illuminet, vt delicta & scelera nostra faciat nos videre: quatinus vitam nostram flendo, & pœnitendo possimus emendare. *Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.* In te, inquit, eripiar, non in me: in me enim infirmus
Psal.6. sum, sed in te fortis. Tu es solus qui eripis à tentatione, qui principem
Philip.4. huius mundi foras mittis, qui non permittis tentari seruos tuos super quæ
Ioan.12. 1.Corint.10. ferre possunt: sed facis etiam ex tentatione prouentum. In te transgrediar murum, vel duritiam cordis, vel obstaculum peccatorum, quem diabolus ne ad te venire possem, mihi opposuit. Murum in Deo nostro transgredimur, quotiens per ipsius gratiam nobis inspiratam vitiorum congeriem superamus. Hîc incipit Deum suum Ecclesia commendare, dicens, *Deus meus impolluta via eius: Eloquia domini igne examinata: protector est omnium sperantium in se.* Ac si dicat, Hic meus Deus non est sicut cæteri: nanque via eius impolluta, verba eius in tribulatione probata, spes illius certa & firma, qui
Hebr.7. protegit sperantes in se, ne deficiant in tentatione. Quid tam impollutum,
1.Corint.1. Ioan.14. tam mundum, quàm Dei virtus, & Dei sapientia Christus? qui ait, Ego sum via. Teneamus ergo hanc viam, & mundabimur: custodiamus eius eloquia, & non errabimus: figamus in ipso spem nostram, & securi sub eius protectione ambulabimus. Et merito sperandum est in illo: *Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?*
Deut.32. Deus qui nos creauit, Deus qui nos regit, Deus quem amamus, Dominus quem timemus. Si inueniremus talem aut meliorem, fortasis in illo esset sperandum. Sed quia cunctis melior est & sublimior (sicut ipse

ait,

ait, Ego Dominus, & non est alius, extra me non est Deus) restat vt in ipso spes nostra fixa permaneat. *Qui praecinxit me virtute.* Scilicet fide, spe & charitate. *Et posuit immaculatam viam meam.* Videlicet vt innocenter viuam. Et notandum quòd non ait, Cinxit me, sed Praecinxit. Magnum quidem omnipotentis Dei donum est, cùm antè quisque praecingitur, quàm ad vitia relaxetur? Nec mirum si eorum viam immaculatam posuit, quos taliter praecinxit: quia vbi praecedit cingulum virtutum, non possunt impedire maculae & laxurae vitiorum. Hinc est quod dominus nos iubet lumbos nostros praecingere, vt antè quisque se restringere contra vitia debeat, quàm laxatus & impeditus cadat. *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum.* Id est affectus animi quibus tanquam pedibus sustentor & proficio, ad transcendenda spinosa & vmbrosa implicamenta huius seculi. *Et super excelsa statuens me.* Id est caelestibus regnis, vbi sanctorum est habitatio. Vnde Apostolus ait, Nostra autem conuersatio in caelis est. Sic proculdubio debemus affectus nostros, & gressus operum nostrorum in hac terra disponere, vt calcatis spinosis desideriis huius seculi, mentem nostram in caelestibus studeamus stabilire. *Qui docet manus meas ad praelium.* Qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere caelestia regna conantur. *Et posuisti vt arcum aereum brachia mea.* Id est, infatigabilem intentionem bonorum operum. Vsus prophetarum est, cito mutare personam. Modò ad Deum loquitur propheta siue Ecclesia, modò ad proximum. Ad Deum, videlicet à quo accepit quod loquitur. Ad proximum, cui expendat quod accepit. Non sufficit nobis habere gressus rectos ad sectandam iustitiam, nisi habeamus doctas manus ad pugnam. Neque enim retineri potest iustitia sine pugna. Sunt autem multa genera praeliorum: nam est nobis colluctatio aduersus principes, & potestates rectores tenebrarum. Est nobis pugna aduersus seculum: est in nobis ipsis discordia inter carnem & spiritum. Contra haec nos oportet doctos esse ad praelium, & pugnare armis iustitiae à dextris & à sinistris: & habere fortem & inflexibilem intentionem, tanquam arcum aereum, ad feriendum & fugandum inimicum. Et rectè intentiones brachiis comparantur, quia sicut in brachiis fortitudo, & manus adhaerent brachiis: ita fortis debet esse nostra intentio, & ab ipsa procedere robusta operatio. Sed quia nos fragiles, & inimici nostri nobis sunt robustiores: opus est vt fiat nobis quod sequitur: *Et dedisti mihi protectionem salutis tuae, & dextera tua suscepit me.* Dat electis suis Dominus salutem suam, qua eos protegat tanquam nudos. Dat dexteram suam, id est, fauorem gratiae suae, qua suscipiat eos tanquam medicus aegrotos. Si timueris aestus vitiorum, & tela inimicorum inuisibilium, siue aduersitates persequentium hominum: postula protectionem diuinae salutis. Si senseris te peccatorem & infirmum, multis vitiis & negligentiis corruptum: postula Dei misericordiam, & subleuantem dexteram, vt ab eo suscipiaris & saneris. Ipse enim est vera salus, qui protegit suos ab exteriore persecu-

Isa.43. & 45. *Luc.12.* *Phili.3.* *Ephes.6.* *Galat.5.* *Cant.3.* *Rom.13.* *2.Corint.6.* *Iaco.1.*

Apocal.3. tione. Ipse est subleuans misericordia, qui suscipit, & sanat à propria infirmitate corporis & animæ. Et quia eosdem quos protegit & curat, aliquando vtiliter flagellat: rectè subiunctum est: *Et disciplina tua correxit me* Matth.6. Luc.11. *in finem & disciplina tua ipsa me docebit*. In hoc apparet quòd nos diligit cælestis pater, quia nobis dare dignatus est disciplinam. Hinc scriptura sa- Prouerb.1. & 3. cra nos admonet dicens, Fili noli negligere disciplinam patris tui, & ne fatigeris cùm ab eo argueris. Quem enim diligit dominus, corripit: flagellat omnem filium, quem recipit. Hæc autem domini disciplina ad duo est vtilis: corrigit mores, docet scientiam. Bene morigeratum, bene Apoc.1. Genes.15. doctum reddit hominem disciplina Dei. Sic autem corrigit & docet, vt mittat eum in finem, id est, in Christum, qui est finis laboris, & merces Rom.5. operis. Hac proculdubio disciplina correctus & doctus erat, qui dicebat, Gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Vnde aptè subiungitur: *Dilatasti gressus meos subtus me*. Ne impediant carnales angustiæ, quoniam latam fecisti cha- 2.Corint.9. ritatem meam, operantem hilariter, & de ipsis quæ subter me sunt, mortalibus rebus & membris. *Et non sunt infirmata vestigia mea*. Id est, signa quæ impressi ad imitandum te. Dilatatos gressus habet subtus se, quisquis gloriatur in tribulationibus. Si foris est angustia doloris, intus est latitudo charitatis. In seruorum Dei cordibus tantò crescit amor Dei, quantò foris impugnat aduersitas mundi. Eius autem non sunt infirmata vestigia, qui confirmat cor suum ad toleranda mala propter Rom.8. Deum, qui potest dicere cum Apostolo, Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Quisquis ergo talis est, vt supra dictum est, scilicet præcinctus virtute, perfectus opere, ad præliandum doctus, in disciplina eruditus, perfectus in charitate, inuictus in tribulatione: qui iam à nemine superatur, idoneus est, vt iam inimicos suos persequatur. Vnde voce perfectorum subiungitur: *Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non conuertar donec deficiant*. Persequuntur inimicos suos sancti viri, cùm malignos spiritus, siue carnales affectus à se repellunt & reprimunt, orando, vigilando, carnem suam domando, spiritualibus studiis deseruiendo. Inimicos autem comprehendere, est immundorum spirituum calliditates subtiliter inquirendo cognoscere, & cognitas euitare. Vel inimicos comprehendit, quisquis carnales animi motus sub iure rationis constringit. Nec conuerti debet ab hac intentione, ab hoc studio, donec deficiant, id est, penitus absumantur ea quæ illicitè animo reluctantur. Rectè ergo subiungitur, *Confringam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos*. Si poteris

teris confringere hostes tuos, si non permiseris regnare peccatum in tuo mortali corpore: si vires eis abstuleris, vt non præbeas membra tua arma iniquitatis peccato. Sic etiam stare non poterunt, si mox vt senseris tentationem, à te repuleris, si statim vt videris peccatum, emendaueris. Confringere inimicos nos docet Apostolus, cùm dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immundiciam, luxuriam, & cætera. Cadent etiam subtus pedes tuos, si vitia & concupiscentias in corde tuo abominatus fueris, & despexeris, & insuper affectus bonos & spirituales actiones apposueris. Vnde alibi vir perfectus ait, Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. Hæc duo faciunt perfectè superare diabolum & peccatum, scilicet amor Dei, & odium mali. Et ne hoc videatur ascribere suis viribus, rectè subinfertur, *Et præcinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me*. Si vis superbiam in te insurgentem supplantari subtus te, ora Deum, vt præcingat te humilitate. Si vis subtus te luxuriam supplantari, precare dominum vt præcingat te castitate. Quodcunque vitium contra te insurgere videris, postula à domino virtutem contrariam illi vitio, qua illud debelletur, & fiat tibi quod sequitur, *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum:* Id est, retrorsum conuertisti. *Et odientes me disperdidisti*. Quasi dorsum inimici dantur, cùm illiciti appetitus & vitia penitus obliuioni traduntur: cùm retrò non respicitur per delectationem, & mentis oculus ad cælestia contemplanda, & ea quæ ante nos sunt appetenda dirigitur. Disperdit autem odientes nos dominus, quando repellit à nobis malignos spiritus, ne nos tentent, ne nobis noceant. Vel in eo quod superius dictum est, Persequar inimicos meos, hostes sanctæ Ecclesiæ conuenienter possumus intelligere, quos sancti & perfecti viri quotidie non cessant persequi, arguendo, increpando, vetando, excommunicando: & ex his quosdam comprehendunt, & attrahunt ad fidem, ad pœnitentiam, ad conuersionem: nec conuertuntur à prædicatione, donec illi deficiant ab iniquitate. Confringunt à statu superbiæ atque sibi substernunt sub omnimoda humilitate, & præcincti armis virtutum sic supplantant eos à vitiis, vt qui insurgentes erant persequendo, subsequentes fiant pœnitendo. Et qui præibant minando, & trahendo, retrorsum fiant obediendo: de odio conuersi ad charitatem, de conuentione malitiæ dispersi & diuisi ab inuicem. Et quia ex supradictis inimicis nonnulli à domino reprobantur, quia videlicet & toto corde non conuertuntur, nec veraciter peccata sua confitentur, nec purè domini misericordiam deprecantur: subiunctum est, *Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad dominum, nec exaudiuit eos*. Non enim omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Vnde Apostolus quibusdam non rectè clamantibus ait, Petitis, & non accipitis, eo quòd malè petatis. Clamabunt etiam reprobi in die iudicij, dicentes, Domine Deus, aperi nobis. Et non erit qui eos exaudiat: sed dicetur eis, Amen dico vobis, nescio vos. De quibus voce capitis

Rom. 6. Ibid. Coloss. 3. Psal. 118. Sapien. 8. Luc. 9. 2. Corint. 5. Eccles. 17. Matth. 7. Iacob. 4. Matth. 25. Ibid.

subinfertur: *Et comminuam eos vt puluerem ante faciem venti: vt lutum platearum delebo eos*. Quia aridi non receperunt imbrem misericordiæ Dei; quia leues & mobiles ante ventum tentationis fuerunt, meritò à terra viuentium tollentur, atque in modum pulueris comminuentur, cùm dicetur eis, Ite maledicti in ignem æternum. Qui meritò lutum platearum dicti sunt, quia in lata & spatiosa vita, in immunditiis & vitiis vixerunt. Qui vtique delebuntur à domino, sicut scriptum est, Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. *Eripies me de contradictionibus populi*. qui dixerunt, Si dimiserimus illum viuum, seculum sequetur illum. *Constitues me in caput gentium*. Vt gentes in me credant, vt sim illis in Deum, ipsi sint mihi in populum. Cæcitas ex parte contingit in Israël, vt gentium multitudo saluaretur. Noluerunt enim Iudæi recipere verbum fidei, vnde eis dictum est, Vobis primùm oportuit prædicari verbum Dei, sed quia repulistis istud, & indignos vos fecistis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes, de quibus subditur, *Populus quem non cognoui*: Quem corporali præsentia non visitaui, *seruiuit mihi*, Præcepta mea custodiuit. *In auditu auris obediuit mihi*. Oculis me non vidit, nomine meo tantùm audito prædicatores meos recepit. Esto & tu ex populo isto fideli, vt si Christum non vidisti in carne, seruias tamen ei in spiritu, & sis ei obediens in tota voluntate, vt beatus esse merearis, cum eis de quibus scriptum est, Beati qui non viderunt, & crediderunt. Caue autem eorum exemplum, de quibus subditur: *Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis*. Filij Dei fuerunt Iudæi, sed Christum interficientes filij diaboli facti sunt. In veritate non permanentes, legis facti præuaricatores, mentiti sunt. In primi hominis peccato inueterati sunt, quia nouum hominem recipere noluerunt: Et claudicauerunt à semitis suis, id est, à lege & prophetis, siue in suis intellectibus, vel in fide vno pede nitentes, id est, patrem & non filium adorantes: vel vetus & non nouum testamentum sequentes, siue literam & non spiritum tenentes. Inde est quod ait Apostolus: Qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti: non litera, sed spiritu. Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. His enim pedibus graditur sancta Ecclesia, his pedibus ad cælestia promouetur. Deinde ad nostram ædificationem quid subiungat audiamus. *Viuit dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ*. Dij gentium non viuunt, nec aliquem saluare possunt. (Vnde alibi Psalmista ait: Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.) Et ideo nec benedicendi sunt, nec exaltandi. Nos autem talem dominum & talem Deum habemus, qui in æternum viuit, qui nos regit vt dominus, creauit vt Deus: qui seipsum nobis tradidit, qui salutis nostræ auctor extitit. Vnde rectè à nobis benedicendus est, exaltandus, amandus, colendus & venerandus. *Deus qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis. Et ab insurgentibus in me exaltabis me, à viro iniquo eripies me*. Non solùm salutē præstat Deus electis suis, sed etiam vindictā tribuit de inimicis. Tātas vindictas dedit Deus pater Christo filio suo de inimicis suis iracūdis, scili

Marginalia: Matth. 25. Matth. 7. Psal. 68. Ioan. 11. Matth. 21. Psal. 117. Ozee 2. Rom. 9. 1. Pet. 2. Acto. 13. Acto. 8. Ioan. 20. Ioan. 8. Roma 2. Ioan. 1. 2. Corint. 3. Psal. 113. 2. Timot. 1. & 6. Ioan. 13. Deut. 32. Ephes. 5. 1. Timot. 2. Deut. 32. Rom. 12. Hebr. 10.

ſcilicet Iudæis, qui tanto iracundiæ & furoris zelo accenſi ſunt, vt contra Deum ſuum inſurgerent, & tanquam vir vnus & iniquus conuenirent in vnum, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius: tantas, inquam, vindictas dedit, vt eos quos ſuſceperat regendos, & nutriendos tanquam filios, propter perfidiam & veſaniam illorum, reprobaret atq; deiiceret tanquam alienos. A quibus liberatus eſt Chriſtus, cùm à mortuis reſurrexit. Exaltatus eſt, cùm ad dexteram patris aſcendit. Ereptus eſt, quãdo verbum fidei, quod Iudæis ablatum eſt, gentibus tradidit. Vnde bene dicitur, Et ſubdis populos ſub me. Cùm enim vnũ Iudaicũ populum, iugum fidei reſpuentem, durè iudicando deſeruit, multos nationum populos miſericorditer vocando, eidem iugo ſubdidit. Vnde ſubiungitur. *Propterea confitebor tibi in nationibus domine, & nomini tuo pſalmum dicam.* Id eſt, per meos fideles vbique terrarum te laudabo, & in tuo nomine bona agent. In hoc loco confeſſio laudem ſignificat. Pſalmus verò bonam operationem. Ille Deum verè & integrè laudat, cuius in laude ipſius lingua & vita concordat. Adhuc vnde laudandus ſit Deus, oſtenditur: cùm ſubinfertur. *Magnificans ſalutes regis eius, & faciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius vſque in ſeculum.* Nondum erant magnificatæ ſalutes eius, quando notus erat tantùm in Iudæa Deus. Sed tunc excreuit ſalutum eius magnificentia, quando prædicatum eſt admirabile nomen eius in vniuerſa terra: quando dictum eſt Apoſtolis, Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ. Tunc proculdubio fecit miſericordiam Chriſto ſuo Dauid,* quando æqualem ſibi per diuinitatem, voluit naſci ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Et ſemini eius vſque in ſeculum, id eſt in æternum ſimiliter miſericordiam fecit, quando credentibus in eum remiſſionem peccatorum, & vitam æternam donauit. Vnde ſcriptum eſt, Vocabo non plebẽ meam, plebem meam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiã conſecutam. Et erit quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit.

Matth. 26. Ioan. 10. & 18. Pſal. 2. Mar. 16. Philip. 2. Acto. 13. Pſal. 75. Mar. 16. Rom. 1.

** Locus in autore inuerſus vitio librariorum, reſtitutus & explicatus.*

Ozee 2. Roma. 9. 1. Pet. 2. Iohel. 2. Roma. 10. Acto. 2.

TITVLVS PSALMI XVIII.

TITVLVS huius pſalmi notus eſt, quia non dominus Ieſus Chriſtus hæc dicit, ſed de illo hæc dicuntur. In finem pſalmus Dauid. Negotium eſt cõmendare ſtatum catholicæ religionis, & prædicatores Eccleſiæ, & illum à quo prædicationem acceperunt. Et hoc facit, vt intelligantur delicta, & corrigantur: & ſic immaculatus homo complaceat Deo. Vox prophetæ per ſpiritum ſanctum dicentis, vel Eccleſiæ.

PSALMVS XVIII.

CAELI enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Id eſt, Apoſtoli & euangeliſtæ, qui meritò dicuntur cæli, propter vitæ celſitudinem, & firmamentum propter fidei & charitatis ſoliditatem: enarrant gloriam diui-

nitatis, & annuntiant nobis opera humanitatis. Enarrat gloriam Dei
Ioan.1. Ioannes, cùm dicit, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum,
& Deus erat verbum. Annuntiat opera Dei, cùm subiungit. Et verbum
Ibidem. caro factum est, & habitauit in nobis. De gloria quoque eius subdit, di-
Ibidem cens, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum
gratiæ & veritatis.: Ex his duobus, scilicet diuinitate & humanitate, con-
sistit vera & catholica fides. Et quia hæc cum discretione, iuxta capaci-
tatem audientium prædicanda sunt, rectè subinfertur: *Dies diei eructat ver-
bum, & nox nocti indicat scientiam* Dies diei, id est, spirituales spirituali-
bus: nox nocti, id est, carnales carnalibus. Vtrique enim audiunt, etsi
non vtrique similiter sapiunt. Isti tanquam verbum ructuatum, illi au-
diunt tanquam scientiam annuntiatam. Quod enim ructuatur, præsenti-
bus ructuatur, quod autem nuntiatur, longè positis nuntiatur: dies diei
1. Cor. 2. verbum eructat, cùm dicit Paulus, Sapientiam loquimur inter perfectos.
Nox nocti scientiam indicat, cùm se minus intelligentibus, tanquam mi-
nus intelligens transformat, dicens, Nihil iudicaui me scire inter vos,
Ibidem. nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. Et iterum, Non potui loqui
1. Cor. 3. vobis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus lac potum dedi vo-
bis, non escam. *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur vo-
Act. 2. ces eorum.* In apostolorum Actibus legitur, quomodo veniente super eos
spiritu sancto, omnes impleti sunt illo, & loquebantur linguis omnium
gentium, sicut spiritus dabat eis pronuntiare. Sed non ibi tantùm, vbi
Roma. 8. impleti sunt, sonuerunt. *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis
terræ, verba eorum.* Ideo & nos hîc loquimur. Sonus enim ille vsque ad
nos peruenit. *In sole posuit tabernaculum suum.* Dominus vt aduersus regna
Math. 10. temporalium errorum belligeraret, non pacem, sed gladium missurus in
terram, in tempore posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est
dispensationem incarnationis. Vel in sole, id est, in manifestatione po-
suit tabernaculum suum, scilicet Ecclesiam suam, quæ in hoc seculo non
Philip. 3. habet fundamentum. Vnde ipsa ait, Nostra autem conuersatio in cælis
est. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Id est, de vtero virgina-
li vbi Deus naturæ humanæ tanquam sponsus sponsæ copulatus est: ver-
Ioan. 1. bum enim caro factum est, & in vtero virginali thalamum inuenit, at-
Philip. 2. que inde, tanquam de castissimo procedens cubili, humilis misericordia
infra omnes, fortis maiestate supra omnes apparuit. Vnde sequitur:
Exultauit vt gigas ad currendam viam. Exultauit sicut fortissimus, & cæte-
ros homines incomparabili virtute præcedens, non ad habitandum, sed
Psal. 1. ad currendam viam. Non enim in via peccatorum stetit. Natus est, cre-
Luc. 2. & 22. uit, docuit, passus est, resurrexit, ascendit. Cucurrit viam, non adhæ-
sit in via. Vis audire quantum cucurrit? *A summo cælo egressio eius. Et occur-
sus eius vsque ad summum eius.* A patre egressio eius non temporalis sed æ-
terna, qua de patre natus est: & occurrit plenitudine diuinitatis vsque ad

æqua

æqualitatem eius. A summo cælo egressio eius, quia exiuit à patre, & ve- *Ioan.16.*
nit in mundum. Et occursus eius vsque ad summum eius, quia iterum re-
liquit mundum, & iuit ad patrem. A summo ad summum est cursus eius,
quia deitate & potentia est æqualis patri. Posteà verò quàm excurrit in- *Ioan.10.*
de, & recurrendo remeauit, misit spiritum suum: visæ sunt illis, super *Acto.2.*
quos venit, linguæ diuisæ velut ignis. Et ideo sequitur: *Nec est qui se ab-*
scondat à calore eius. Sicut ignis venit spiritus sanctus fœnum carnis consum-
pturus, aurum cocturus, & purgaturus. Vel sic potest intelligi, Nec est
qui se abscondat à calore eius, id est, qui non habeat aliquem calorem,
vel aliquam gratiam spiritus sancti: cùm omnes intellectum habeant & *Isa.11.*
rationem. *Lex domini immaculata conuertens animas.* Lex domini ipse est, *1.Corin.12.*
qui venit legem implere, non soluere: & immaculata lex, quia pecca- *Matt.5.*
tum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: non premens animas *1.Pet.2.*
seruitutis iugo, sed ad se imitandum in libertatem conuertens. Vel domi- *Matt.11.*
ni lex immaculata intelligi possunt diuina mandata; de quibus dicit A-
postolus, lex quidem sancta, & mandatum iustum, & bonum. Ego au- *Roma.7.*
tem carnalis sum, venundatus sub peccato. Hæc quidem lex, aspirante
diuina gratia, animas conuertit, peccatores ad pœnitentiam mittit, te-
pidos accendit, pigros excitat, immundos mundat, iniustos iustificat.
Testimonium domini fidele sapientiam præstans paruulis. Eloquia diuina non im-
meritò dicuntur lex & testimonium. Lex, quia docent & præcipiunt: testi-
monium, quia in eis quantum nos diligat, Deus probare dignatur. Et
ipsum testimonium est fidele, id est, credibile. Per hoc enim testimo-
nium quod in illo videmus impletum, sicut lex diuina docet: etiam futu-
ra erga nos quæ sempiterna promissa sunt, expectamus & speramus im-
plenda. Et ista lex & hoc testimonium sapientiam præstat paruulis, id est, *Phil.3.*
humilibus. Vnde scriptum est, Super quem requiescit spiritus meus, nisi
super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Et rursus, *Isa. 66.*
Confitebor tibi pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudenti- *Matth.11.*
bus, & reuelasti ea paruulis. Præstat ergo sapientiam paruulis, quia
instruit humiles de diuinis. *Iustitiæ domini rectæ, lætificantes corda, præceptum*
domini lucidum, illuminans oculos. Rectæ sunt iustitiæ domini, id est in-
flexibiles: non declinant ad dexteram siue ad sinistram, non flectuntur *Deute.26.*
in prosperis siue in aduersis: corda obseruantium eas lætificant spiritua-
li gaudio. Præceptum quoque domini lucidum est, sine velamento car-
nalium obseruationum: illuminans oculos, id est, hominis interioris a-
spectum. *Timor domini sanctus permanens in seculum seculi.* Timor domini,
non ille sub lege pœnalis, temporalia bona sibi subtrahi perhorre- *Isa.1.*
scens, quorum dilectione anima fornicatur: sed castus, quo Ecclesia spon- *2.Cor.10.*
sum suum quantò ardentiùs diligit, tantò diligentiùs cauet offendere.
Et ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc, sed per *Ioan.4.*
manet in seculum seculi. *Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.*

Iudicia

Ioan. 5. Iudicia eius, qui non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: verè iustificata incommutabiliter: neque enim, vel minatus, vel pollicitus Deus quenquam fallit, aut quisquam vel impiis supplicium eius, vel piis præmium eius potest eripere. Iudicia domini iustificata sunt in semetipsa, id est per vnitatem, non ad rixas diuisionis, sed ad congregationem vnitatis. Ideo linguis omnium loqui fecit, in quos primò venit: quia linguas omnium gentium se in vnitate congregaturum esse nuntiauit. Quod tunc faciebat vnus homo accepto spiritu sancto, vt linguis omnium gentium loqueretur, hoc modò vnitas facit: linguis omnibus loquitur in omnibus gentibus. Et ipsa iudicia domini sunt: *Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & fauum.* Per hæc duo, scilicet aurum & lapidem pretiosum, quæ magis desiderantur in hoc seculo, vult comprehendere omnes diuitias. Et per alia duo, id est mel & fauum, quibus nihil in hoc mundo est dulcius, vult intelligere omnes dulcedines: vt tu intelligas nihil tam dulce, tam pretiosum, tam amandum, tam appetendum, quàm diuina iudicia. Et cùm ea tam chara esse intellexeris, diligas & custodias illa: quatinus mercedem inde cælestem & recipere merearis, & dicatur de te quod sequitur. *Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.* Quàm dulcia ista sunt, custodiendo probat seruus tuus. Non custodienti quidem amara sunt: & sequitur pœna. In custodiendis autem retributio multa, non in aliquo extrà posito commodo, sed in eo ipso, quo iudicia Dei custodiuntur, multa retributio est, & gaudetur in eis. Inter hæc autem iudicia diuina quæ desiderat, & retributionem cælestem quam sperat, de propriis vir sanctus videtur expauescere peccatis, cuius subiungit: *Delicta quis intelligit?* Et ideo sequitur oratio. *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.* Non est mirum si delicta sua quisque non intelligat, quia ipsa tenebræ sunt, & oculum cordis impediunt, nec lucem sinunt videre, nec se. Ergo Deo dicamus, qui nouit videre quid purget, nouit inspicere quid sanet. Illi dicamus, Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Delicta mea inquinant me, delicta aliena affligunt me. Ab his munda me, ab alienis parce. Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle à me malum suasorem. Ista duo genera delictorum propria simul & aliena, primitus in exordio claruerunt. Diabolus suo delicto cecidit, Adam alieno deiecit. *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.* Non ait, si non fuerint in me delicta: sed, si mei (inquit) non fuerint dominati. Impossibile est enim hominem esse sine peccato, quandiu mortaliter viuit, teste Apostolo qui ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo & si habeamus peccatum in carne, & si pungat nos carnalis concupiscentia, si resistimus quantùm possumus ex voluntate, si non consentimus ex spiritu, immaculati sumus apud Deum, nec imputabitur, quandiu non dominabitur nobis peccatum. Sed quod est maximum delictum, de quo ait, Et emunda

Marginal references: Acto. 2. — Luc. 11. Ioan. 3. Ephe. 5. — Matt. 15. — Isa. 14. Apoc. 12. Gene. 3. — Prouer. 20. 1. Ioan. 1.

emundabor à delicto maximo? Proculdubio superbia hæc tam magnum est vitium, quòd deiecit angelum, & ex angelo fecit diabolum, eique inter clusit in æternum regnum cælorum. Magnum hoc delictum est, & caput atque causa omnium delictorum. Scriptum est enim, Initium omnis pecca ti superbia. Et ne quasi leue aliquid contemnas, Initium, inquit, superbię ho minis apostatare à Deo. Non leue malum est hoc vitium fratres mei, huic vitio in his personis quos videtis amplas, displicet humilitas Christiana. Propter hoc vitium dedignãtur subdere colla iugo Christi, obligati arctius iugo peccati. Ab hoc vitio quod est caput omnium vitiorum (quia inde cætera nata sunt) facta est apostasia à Deo, eunte anima in tenebras, malè vten te libero arbitrio, peccatis etiam consecutis cæteris. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum Deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum. Iste morbus animarum omnipotentem medicum de cælo deduxit vsque ad formam serui, humiliauit, contumeliis egit, ligno suspendit, vt ad saluantem medicinam curreret hic timor. Iam tandem eru bescat homo esse superbus, propter quem factus est humilis Deus. Ita, inquit, mundabor à delicto maximo, quia Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam. Verè ille immaculatus est, qui hoc delicto caret: quia hoc est vltimum redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit. *Et erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* Sic complacebunt eloquia nostra, & meditationes in conspectu tuo semper: si prius delicta fuerint edomita, & extincta superbia. Ex his profectò verbis instruimur, vt domino Deo nostro placere studeamus, in nostris sermonibus atque cogitationibus delicta illicita refrenando, atque à superbia nos emundando. Et ideo dicamus quod sequitur: *Domine adiutor meus & redemptor meus.* Adiutor esto in bonis, & redemptor in malis. Adiutor, vt habitemus in charitate tua: redemptor, vt liberes nos ab iniquitate nostra.

Eccle. 10. Isa. 14. Ioan. 12. Eccle. 10. Ibidem. Eccles. 25. Prouer. 6. Matth. 11. Philip. 2. Matth. 26 & 27. Luc. 22. & 23. Iacob. 4. Luc. 18.

TITVLVS PSALMI XIX.

IN finem psalmus Dauid. Iste psalmus attribuendus est prophetæ Dauid, considerationem suam dirigenti in finem, id est Christum; qui est finis, & completio legis: sicut ipse dicit, Non veni legem soluere, sed adimplere. Propheta ergo in hoc psalmo, non exorandi necessitate, sed ex magna affectione, ea quæ ventura, plenus spiritu sancto prauidebat, sub figura optandi cauit: hoc intendens; vt exposita nobis Christi resurrectione, cui venturæ applaudit, confirmet nos, vt credamus nos resurrecturos, & in calestibus consessuros: vt quò pracessit celsitudo pastoris, sequatur humilitas gregis. Et per hoc quòd sub figura optandi hoc facit, desiderium & lætitiam, quam inde habuerit, ostendit. Dixit itaque Christo.

Apoc. 1. Matt. 5. 1. Thessa. 4. Ioan. 12.

PSALMVS

PSALMVS XIX.

Xavdiat te dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob. Quare non ait, in die pacis, vel prosperitatis, vel gaudij, sed in die, inquit, tribulationis exaudiat te? Placet quidem Deo, & vtilis est iusto tribulatio in hoc seculo. Ipsa enim cor humiliat, atque ad orandum excitat, & facit dignum vt exaudiatur: vnde alibi idem vir (Psal.17.) sanctus ait, In tribulatione inuocaui dominum & exaudiuit me. Dicit ergo (Matth.26. Hebr.5.) propheta optando & prænuntiando futura, Exaudiat te ô Christe, dominus pater in die tribulationis, id est in tempore passionis tuæ. Exaudiat, inquam, vt te resurgere faciat: protegat te immortalitate, nomen Dei Iacob, id est, qui appellatus est Deus Iacob. Ad te enim pertinet posteriùs natus (Gene.25.) populus, quia maior seruiet minori. *Mittat tibi auxilium de sancto.* Videli- (Roma.9. Leuit.20.) cet de seipso. Ipse enim sanctus sanctorum est, à quo bona cuncta procedũt, (Iacob.1.) teste Apostolo qui ait, Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. *Et de Syon tueatur te.* Faciens tibi sanctificatum corpus Ecclesiam de speculatione tuã, quæ expectat quan- (Luc.12. Roma.12.) do venias à nuptiis, Syon quippe interpretatur speculatio. Et hi pertinent ad Syon & ad corpus Christi, qui contemptis terrenis mentis oculum dirigunt ad superna. *Memor sit omnis sacrificij tui*: Hoc est, memores nos faciat omnium iniuriarum & contumeliarum, quas pro nobis pertulisti: *Et holo-* (Isa.53. Hebr.9.) *caustum tuum pingue fiat.* Et crucem in qua totus oblatus es Deo, in lætitiam resurrectionis conuertat. Holocaustum quidem eius pingue apparuit, quãdo in cruce pendens, & seipsum pro nobis Deo offerens, pinguedine cha- (Luc 23.) ritatis plenus pro suis persecutoribus exorauit, dicens: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. O dulcis domine, quàm pingue cor tuum fuit, quàm suauiter arsit, quàm mirabiliter nobis intus redolet! *Tribuat tibi secundum cor tuum.* Qui scisti quid vtilitatis haberet passio tua. *Et omne consiliũ tuum* (Ioan.15.) *confirmet.* Non solùm quo animam tuam posuisti pro amicis tuis, vt mortifi- (Ioan.12.) catum granum copiosiùs surgeret: sed etiam quo cæcitas ex parte in Israël (Rom.11.) facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. *Letabimur in salutari tuo.* Non in terrenis diuitiis, non in transitoria gloria, non in vanitate huius mundi: sed in eo qui in æternum saluare nos potest. *Et in nomine Dei nostri magnificabimur.* Non in nomine nostro, non in meritis, neq; in viribus nostris: sed in nomine Dei nostri magnificabimur. Inuocemus ergo nomen domini Dei nostri super nos, & confessio nominis illius non solùm non perdet, sed etiam exaltabit nos. *Impleat dominus omnes petitiones tuas.* Non solùm quas habuisti in terra, sed etiam quibus in cælo interpellas (Hebr.5.) pro nobis. Aduocatum, inquit Apostolus, habemus apud patrem Iesum (1. Ioan.2. Roma.8.) Christum, & ipse interpellat pro nobis. Magna nobis fiducia est, quòd ipse (Hebr.7.) qui Iudex noster futurus est, orare pro nobis non cessat. Tantùm caueamus ne ingrati simus, ne quod ipse misericorditer postulat, duritia cordis nostri à se repellat. *Nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus Christum suum.* Ac si diceret propheta, Ea quæ præmisi, non ex diffidentia oraui: quia nunc tanto

ante

ante tempus certus sum, quoniam saluum fecit dominus filium suum, in passione confirmando, in obedientia conseruando, à mortuis suscitando, ad *Ephe. 1.* cælos subleuando, ad dexteram suam collocando. Ideo ponit præteritum pro futuro: quia illud quod futurum intelligebat de Christo, ita erat sibi certum, ac si esset præteritum. *Exaudiet illum de cælo sancto suo.* Non de terra tantùm, vbi se petit clarificari, verumetiam de cælo, vbi iam ad dexteram patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum sanctum super credentes in se. *Hebr. 7. Ioan. 14.* *In potentatibus salus dexteræ eius.* Potentatus nostri sunt salus fauoris eius, cum etiam de tribulatione dat auxiliũ, vt quando infirmamur, tunc potentes simus. *2. Cor. 12.* Nam vana salus hominum, quæ non dexteræ, sed sinistræ eius est. Hac enim tolluntur in magnam superbiam, quicunque peccantes temporaliter salui facti sunt. *Hi in curribus, & hi in equis.* Volubili successione temporalium bonorum feruntur, & hi superbis trahuntur honoribus, atque in his exultant. *Nos autem in nomine domini Dei nostri inuocabimus.* Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine domini Dei nostri exultabimus. *Ipsi obligati sunt, & ceciderunt.* Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timẽtes parcere domino, ne à Romanis perderent locum: & irruentes in lapidem offensionis & petram scandali, de spe cælesti ceciderunt, quibus cæcitas in Israël ex parte facta est, ignorantibus Dei iustitiam, & suam volentibus constituere. *Ioan. 11. 1. Pet. 2. Roma. 10.* *Nos autem surreximus, & erecti sumus.* Nos verò vt populus gentium intraret, de lapidibus excitati filij Abraham, qui non sectabamur iustitiam, apprehendimus eam: & resurreximus, nec viribus nostris, sed per fidem iustificati erecti sumus. *Matt. 3. Roma. 5.* *Domine saluum fac regem.* Vt ipse qui nobis præliandi exemplum passione sua monstrauerit, offerat etiam sacrificia nostra sacerdos excitatus à mortuis, & in cælo constitutus. *Ioan. 13. Hebr. 7.* *Et exaudi nos in die qua inuocauerimus te.* Quoniam nobis offeres te, Exaudi nos in die qua inuocauerimus te. *Ephe. 1.*

TITVLVS PSALMI XX.

IN finem psalmus David. Propheta congaudens de exaudita oratione, dicit illum regem lætari in domino. Et ostendit quot & quanta bona remuneratus est eum Deus pater propter constantiam: & econtrario quanta mala aduersariis suis daturus est. Et hoc facit vt omnes sperent in domino, & in misericordia Altissimi: ne dextera eius inueniat eos ad perdendum. Et hic notatur intentio, vbi dicit, Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, & cætera. Vox prophetæ canentis de Christo ad Patrem.

PSALMVS XX.

DOMINE in virtute tua lætabitur rex, & super salutare tuum exultabit vehementer. Ac si diceret, domine pater, in virtute tua, quòd verbum caro factum est, lætabitur homo Christus Iesus, qui est antè constitutus rex super Ecclesiam tuam, ad expugnandum diabolũ, & regendum eã spiritualiter secũdum bona opera, & virtutes, & super eam salutem, quam per eum eidẽ Ecclesiæ tribuisti, vehementer exultabit. *Ioan. 1. Matth. 2. & 27. Ephe. 1.*

Lætitia ad animam pertinet:exultatio ad corpus. Intus lætabitur de diuinitate coniuncta humanitati, foris exultare se ostenditur de Ecclesia sua per diuinitatem & humanitatem redempta: vnde & subditur, *Desiderium cordis*
Luc.22. *Ioan.10.* *eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum.* Desiderauit enim manducare pascha, & ponere, cùm vellet, animam suam, atque iterum sumere eam: & dedisti ei. Et non fraudasti eum, subtrahendo ei voluntatem labiorum eius. Quam voluntatem per labia sua manifestauit, sic dicens Deo: Vo-
Ioan.17. *Ioan.14.* lo pater, vt vbi sum ego, illic sit & minister meus. Et iterum, Pacem meam inquit, relinquo vobis. Est & aliud vnde lætabitur rex, & exultabit vehementer. *Quoniã præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.* Prius enim quàm homo fieret, ab omnibus patriarchis &
Luc.1. prophetis benedictus est. Ab ipso etiam angelo dicente ad Mariam: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Præuenit ergo Deus pater filium suum regem benedictionibus: quia priusquam fieret, benedictus est à pluribus. Et bene additum est, Dulcedinis, quia hæc copia benedictionis ex dulcedine suæ processit dilectionis. Mutauit amaritudinem iræ in dulcedinem misericordiæ, & peccatoris maledictionem cõuertit in peccatorum remissionem. Et hæc est benedictio. In capite quoque eius coronam de lapide pretioso posuit, quia in principio sermonis eius accedentes
Ioan.6. ambierunt eum lapides pretiosi discipuli sui, à quibus exordium annuntiationis eius processit. Vel per coronam positam in capite eius, totam Ecclesiam ex omni parte Christum circũdantem intelligere possumus: quæ constat ex viuis & pretiosis lapidibus, scilicet Apostolis, & martyribus, confessoribus, atque virginibus. Nec nos mouere debet, quòd non dicit, de lapidibus pretiosis; sed de lapide pretioso. Multi enim sunt in vnitate fidei vnum:
Act.4. Multi animum sunt in compage charitatis: sicut scriptum est, Erat illis anima vna & cor vnum in Deo. *Vitam petiit à te.* Resurrectionem petiit, dicens, Pa-
Ioan.12. & 17. ter clarifica filium tuum. *Et tribuisti ei longitudinem dierum in seculum, & in seculum seculi.* Id est longa tempora seculi huius, quæ haberet Ecclesia, & dein-
Roma.6. ceps æternitatem in seculum seculi. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. *Magna est gloria eius in salutari tuo.*
Act.2. Scilicet in eo quòd eum saluasti, & resuscitasti, & de corruptibili incorruptibilem, & de mortali immortalem fecisti. Sed adhuc *Gloriam & magnum decorem impones super eum.* Cum in cœlo ad dexteram tuam collocabis. Ma-
Ephe.1. gna quippe Christo regi gloria est, à morte ad vitam resurgere: sed maior est ei gloria ad dexteram patris sedere. Et magnus decor est, hominem esse
Mar.16. dominum. Vel gloriam & magnum decorem impones, id est, gloriosos &
Matt.18. *1.Cor.3.* decoros ædificabis super eum, qui Ecclesiæ est fundamentum: de quo ait Apostolus, Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Gloriam possumus referre ad immortalitatem, siue beatitudinem, siue ad diuinitatem. Decorem autem ad opera & virtutes. Est & aliud, vnde lætabitur rex. *Quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi.* Prius benedicet ei, postea dabis eum in benedictionem populis, vt benedictus benedicat, sanctificatus sanctificet,

glorifica

glorificatus glorificet. Vnde Abrahæ dictum, In semine tuo benedicen- Gene.22.
tur omnes gentes. Vel dabis eum in benedictionem in seculum seculi, vt Psal.83.&
à nobis benedicatur, & laudetur in hoc seculo, & in futuro. *Lætificabis eum* 112.
in gaudio cum vultu tuo. Lætabitur enim Christus in die iudicij, cùm vultus Matt.25.
& gloria Dei, quam ipse credentibus promisit, manifestabitur. Salus no-
stra, & visio Dei, erit lætitia sua. Et tunc erit perfectum gaudium capitis,
& corporis, quando implebitur quod per Apostolum dictum est: Similes
ei erimus, quando videbimus eum sicuti est. Et in Euangelio, Iterum autem 1.Ioan.3.
videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vo Ioan.16.
bis. Et meritò debes eum lætificare, vel in se secundum humanitatem, vel
in membris suis. *Quoniam rex sperat in domino.* Non superbit propter rega-
lem dignitatem, sed humilis corde in te domino & patre suo spem suam con
stituit. *Et in misericordia Altissimi non commouebitur.* Non conturbabit humi- Matth.11.
litatem eius obedientia vsque ad mortem crucis. Quid in hoc exemplo suo Philip.2.
nobis commendat dominus Deus noster, nisi spei fortitudinem & humili- Ioan.13.
tatem? Si enim rex sperat in domino, quanto magis nos in eo sperare opor-
tet, qui sumus impotentes & fragiles homines? Si ille non commouetur in
misericordia altissimi, qui est sine labe peccati, quanto plus in eadem mise- Isa.53.
ricordia persistere debemus, qui tot vitiis & peccatis corrupti sumus? Ca- 1.Pet.2.
uendum est enim ne nobis eueniat quod sequitur. *Inueniatur manus tua om-
nibus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.* Quæ est manus eius,
nisi filius eius? Ipse quoque est dextera eius, secundum quod æqualis est ei. Ioan.10.
Qui sunt inimici eius, quos ipse odit, & hi qui eum oderunt: nisi illi quos
ipse reprobauit, & qui in eum non crediderunt, aut credentes non obedie-
runt? Omnibus his in die iudicij inuenietur manus, id est apparebit Chri- Ioan.3.
stus secundum humanitatem. Inueniet eos dextera eius, id est, idem domi- Matt.24
nus Christus, vt destruat eos per diuinitatis virtutem. Vnde & subditur, Luc.21.
Pones eos vt clibanum ignis. Id est, constitues eos ardentes intrinsecus con-
scientia impietatis suæ. *In tempore vultus tui.* Id est in tempore manifesta- Matth.2.
tionis tuæ in die iudicij, cùm facie ad faciem videbunt in quem pupugerũt. Zacha.12.
Vnde scriptum est, Et videbit omnis caro salutare Dei. Tunc *Dominus in* Ioan.19.
ira sua conturbabit eos. Dicens, Ite maledicti in ignem æternum. Quid tunc Isa.40.
fiet? *Et deuorabit eos ignis.* Heu dolor & tristitia. Data sententia statim se- Luc.3.
quetur pœna. Quàm tremenda ira, quæ tunc erit sine misericordia! Quàm Matth.25.
sæua conturbatio, vbi nulla esse poterit consolatio! Quàm infelices ani- Isa.26.
mæ illæ quas deuorabit ignis qui non extinguetur! Vbi est vermis qui Matt.13.
non morietur, vbi est fletus & stridor dentium. *Fructum eorum de terra per-
des, & semen eorum à filiis hominum.* Si per fructum opus, per semen intelli-
gimus cogitationem, vtrunque perdes de terra viuentium, & de societa-
te sanctorum. Neque enim inimici tui essent, nec tantas pœnas incur-
rerent, nisi opera & cogitationes inutiles habuissent. Et meritò hæc con-
tigerunt eis. *Quoniam declinauerunt in te mala.* Dicentes, Expedit nobis vt Ioan.11.
vnus moriatur, & non tota gens pereat. Mala quæ sibi imminere te re-

gnante arbitrabantur, in te occidendum detorserunt. *Cogitauerunt consilia quæ non potuerunt stabilire.* Cogitauerunt enim nomen tuum de terra delere. Cogitauerunt vt Christum occiderent, ne gentem & locum amitterent. Sed ideo amiserunt, quia occiderunt. Non potuerunt ergo stabilire consilium, quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. Atque ex hoc scio. *Quoniam pones eos dorsum.* Vt respiciant retrò, & non sint apti regno Dei: vt mente & desiderio terrena appetant & cælestia amittant. Sed nunquid omnes perdes? Absit. Cæcitas enim ex parte contingit in Israël, vt multitudo gentium intraret. Reliquiæ autem saluæ fient. Vnde & subditur: *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.* Id est vultum tuum & præsentiam tuam, quæ fuisset eorum, si ipsi credidissent. Præparabis in reliquiis tuis, id est, quos tu tibi saluandos reliquisti. Et ideo, *Exaltare domine in virtute tua.* Id est, resurge & mane in æqualitate patris, vt ostendas potentiam tuam, & maiestatem tuam: qui prius venisti in humilitate. Nos autem *Cantabimus & psallemus virtutes tuas.* Cantus ad laudem, psalmus pertinet ad bonam operationem. Ac si diceret: corde & opere celebrabimus, & nota faciemus mirabilia tua.

Ibidem. Prouer. 21. Luc. 9. Roma. 9.

TITVLVS PSALMI XXI.

IN finem psalmus Dauid, pro susceptione matutina. Iste psalmus attribuendus est Dauid, Id est, manu forti Christo, qui diabolum expugnauit, & mortem deuicit. Qui ideo dictus est Dauid, quia factus est nobis ex semine Dauid secundum carnem. Et ipse nos dirigit in finem, id est, in suæ resurrectionis glorificationem. Et est psalmus pro assumptione matutina, id est, pro resurrectione facta manè. Matutina enim fuit prima sabbati resurrectio eius, qua susceptus est in æternam vitam: cui mors vlterà non dominabitur. Dicuntur autem ista in persona crucifixi. Nam de capite psalmi huius sunt verba, quæ ipse clamauit, cùm in cruce penderet: personam etiam seruans veteris hominis, cuius mortalitatem portauit. Nam vetus homo noster affixus est cruci cum illo. Intendit autem nos inuitare suo exemplo ad passionem & patientiam. Sicut enim ait Apostolus, Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Orat autem pro se & pro membris suis: dicit quàm despectus fuerit à Iudæis: passionem suam narrat: & liberari animam suam postulat. Inuitat nos ad Dei laudem, prædicit gentium conuersionem, & quòd annuntiabunt cæli, id est Apostoli, iustitiam eius, populo qui nascetur spiritualiter, quem fecit, id est, reformauit dominus.

Rom. 1. Mar. 16. Roma. 6. Matth. 27. Mar. 14. Luc. 23. Ioan. 19. Roma. 6. Colos. 2. 1. Pet. 2.

*

PSALMVS

PSALMVS XXI.

EVS Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. Istud verbum in cruce audiuimus. Ibi dicit dominus, Hely Hely lamasabacthani. Interpretatus est illud Euangelista, & dixit eum Hebraicè dixisse, Deus meus, Deus meus quare me dereliquisti? Quid voluit dicere dominus? Non enim dereliquerat eum Deus, quia semper filius est in patre, & pater in filio: sicut scriptum est, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Ipsum ergo verbum quod Deus erat, caro factum est. Suscepit mortem pro nobis, & nos fecit corpus suum, pro quo orat ad patrem, cùm dicit, Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? ac si diceret, O Deus omnium per potentiam, specialiter autem Deus meus per gratiam, respice in me, id est, in meos, respectu tuæ misericordiæ. Quare me, id est, meos dereliquisti? Longe à salute mea verba delictorum meorum. Quomodo dicit Delictorum meorum, qui peccata non fecit, nisi quia ille pro delictis nostris precatur, & delicta nostra sua fecit, vt iustitiam suam nostram faceret? *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi.* Dixit hoc de me, de te, de illo. Corpus enim suum gerebat, id est, Ecclesiam. Clamabo per diem in rebus prosperis huius vitæ, vt non mutentur: nec exaudies, quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. Et nocte, id est in aduersis huius vitæ clamabo, vt prosperentur: & similiter non exaudies. Neque hoc facis ad insipientiam mihi, sed potius vt sapiam, quid me clamare velis. Non verbis delictorum, nec desiderio temporalis vitæ, sed verbis conuersionis ad te in vitam æternam. Multi clamant & non exaudiuntur, sed ad salutem, non ad insipientiam. Clamauit Paulus, vt auferretur ab eo stimulus carnis: & non est exauditus. Dictum est ei, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ergo non est exauditus, sed non ad insipientiam, imò ad sapientiam: vt intelligat homo medicum esse dominum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento positus vreris, secaris, clamas: non audit medicus ad volũtatem, sed audit ad sanitatem: *Tu autem in sancto habitas, laus Israël.* In illis habitas, quos sanctificasti. Non enim habitas in corpore subdito peccatis. Quoniam (inquit Sapiens) in maleuolam animam non introibit sapientia. Illi qui sunt iusti, qui sunt casti, & puri, & sancti, ipsi sunt habitaculum Dei. Talem ergo te exhibe, vt in te habitet Deus. Munda cor tuum, sanctifica temetipsum, vt ex his esse merearis, de quibus dicit Apostolus, Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et bene ait, laus Israël. Israël enim interpretatur videns Deum. Illi Deum laudare nesciunt, qui eum non vident, non intelligunt: nec est speciosa laus in ore peccatoris. Sed ab his veraciter laudatur, à quibus spiritualiter videtur, id est, creditur,

Matt. 27. Ioan. 10. & 14. Ioan. 1. Roma. 12. Ephe. 4. Isa. 53. 1. Pet. 2. 1. Pet. 2. 2. Corin. 12. Matt. 9. Sapien. 1. 1. Cor. 3. & 6. Eccle. 15.

intelligitur, amatur. Esto & tu spiritualiter Israël, vt laus tua sit Deus. *In te sperauerunt patres nostri.* Nec eos fefellit spes. Non enim in se illam posuerunt,
Isa.117. & 130. & 118. sed in te. Bonum enim est sperare in domino, quàm sperare in principibus. Et alibi: Speret Israël in domino. Et rursus: Auditam fac mihi manè misericordiam tuam, quia in te speraui. *Sperauerunt, & liberasti eos.* Ab inimicis, à tentationibus, à tribulationibus. *Ad te clamauerunt.* In tempore tribulationis. *Et salui facti sunt. In te sperauerunt, & non sunt confusi.* Sperauerunt vt dares
Iosue 1. & 2 eis terram promissionis, & acceperunt. Nouimus & legimus quàm multos
Exod. 12. patres nostros sperantes in se eruit dominus. Eruit populum Israël de
Dan. 3. Danie. 14. terra Ægypti, eruit tres pueros de camino, eruit Danielem de lacu leonum,
Daniel. 13. eruit Susannam de falso crimine. Sperauerunt, clamauerunt, & salui facti sunt. Et illi peccatores & puri homines fuerunt. *Ego autem sum vermis & non homo.* Ego autem non iam ex persona Adam loquens, sed ego propriè Iesus Christus, sine semine incarnatus, sum vermis, quia mortalis, quia de carne natus, quia sine coitu, & sine semine generatus. Non homo, subaudis tantùm, sed Deus, vt essem in homine vltra homines. Ego talis, sine semine, sine peccato, factus sum *Oprobrium hominum & abiectio plebis.* Ecce, tot patres sperauerunt & clamauerunt, & continuò liberati & saluati sunt. Ipsi tamen
Matt. 27 (vt dixi) puri homines erant, & peccatores: Dominus autem flagellabatur, colaphis cædebatur, sputis deturpabatur, spinis coronabatur, leuabatur in lignum, clamabat, Deus Deus meus quare me dereliquisti? Et nemo subueniebat. Quare hoc? Nunquid ea virtute, qua Deus erat, libe-
Isa. 53. rare se non poterat? Poterat planè, sed nolebat. Volebat mori, volebat nos redimere, volebat nos exemplo suo informare: vt vel sic dignaretur huma-
Philip. 2. na superbia humilitatem Dei imitari: quia cum in forma Dei esset, humiliauit semet ipsum factus obediens non vsque ad mortem aliquam vulgarem & communem: sed ad mortem crucis ignominiosissimam simul & crudelissimam. Propter hoc Deus homo voluit fieri opprobrium hominum, & abiectio plebis. Opprobrium hominum, propter crucem: abiectio plebis, quia abiecerunt eum, & petierunt Barrabam, qui erat propter seditionem quandam factam in ciuitate & homicidium, missus in carcerem. Petierunt autem sibi donari homicidam, authorem verò vitę crucifigentes abiecerunt. Factus est igitur abiectio plebis Iudaicę. Sed iam audiamus in psalmo, quanta passus sit Christus. *Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput.* Omnes, subaudis, illi qui venerant ad videndum, ad crucifigendum, habuerunt me derisui in corde
Matth. 26. & 27. suo: & labiis locuti sunt derisoria verba: vt est illud, Aue rabi. Et mouerunt caput, dicentes, Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus re-
Ibidem, ædificas. Huic prophetiæ concordat euangelista, vbi ait, Et prætereuntes illudebant. Et mouentes capita sua locuti sunt labiis hæc: *Sperauit in do-*
Matt. 28 *mino, eripiat eum.* Hinc Euangelista ait, Confidit in Deum, liberet eum si vult. *Saluum faciat eum,* liberando, *quoniam vult eum.* Sicut ipse dicit, hæc ironicè de Christo dicebant Iudæi, & verum tamen dicebant.

Quoniam

Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre. Non solùm de illo ventre virginali (nam omnibus hominibus lex ista nascendi est, vt de ventre extrahantur) Rom.2.
sed etiam de ventre Iudaicæ gentis, cuius tenebris obtegitur, & nondum Gal.5.&.6.
in lucem Christi natus est, quisquis in carnali obseruatione sabbati & circuncisione cæterorúmque talium salutem ponit. *Spes mea ab vberibus* Luc.11.
matris meæ. Spes mea Deus, non ex quo vberibus virginis lactari cœpi (nam & antè quoque) sed ab vberibus synagogæ, sicut de ventre (dixi) extraxisti me, ne carnalem consuetudinem fugerem. *In te confirmatus sum ex vtero.* Ipse est vterus synagogæ, qui me non pertulit, sed iactauit me. Non autem cecidi, quia constituisti me. *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* Non effecit vterus matris meæ, vt tanquam paruulus oblitus essem tui. Et ideo: *Ne discesseris à me:* Quia semper mecum eris. Et oportet: Ioan.12.
Quoniam tribulatio proxima est. Vnde in Euangelio, Surgite, eamus: Ecce Matth.26.
appropinquabit qui me tradet. *Et non est qui adiuuet.* Neque Angelus, neque homo, nisi tu solus. *Circundederunt me vituli multi.* Iudæi pingues, luxuriantes, indomitæ ceruicis. *Tauri pingues obsederunt me.* Anna & Ioan.10.
Cayphas, cæterique maiores. Tauri quidem, quia superbi: Pingues autem, quia malitia pleni erant. *Aperuerunt super me os suum.* Palàm & Luc.11.
alta voce blasphemantes: *Sicut leo rapiens & rugiens.* Sicut leo rapit prædam, ita ipsi ex malitia & crudelitate rapuerunt me ad passionem, rugientes atque irrationabili fremitu, & clamore sonantes, Tolle tolle, Crucifige eum. Reus est mortis. *Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.* Aqua effusa pedibus labentibus homines in se multotiens cadere facit. Effusus sum sicut aqua, scilicet ad lapsum & ruinam eorum. Ossa Christi Apostoli sunt, quibus corpus eius, quod est Ecclesia, sustinetur & roboratur. Hæc autem dispersa sunt, quia relicto eo omnes fugerunt: Matth.26.
sicut scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Zacha.13.
Aliter, aqua quæ funditur, aut abluit, aut rigat. Effusus est Christus, sicut aqua. Abluti sunt sordentes, rigati sunt sitientes. Ossa dispersa Apostoli sunt, missi ad prædicationem. *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* Pro mortis dolore hoc intelligi potest, quia dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem: atque præ angustia factus est sudor illius tanquam guttæ sanguinis decurrentis vsque in terram: ita vt necesse fuerit eum ab Angelo cælitus misso confortari. Accessit enim (ait Euangelista) angelus de cælo, confortans eum. Vel cor meum, id est, sapientia mea, quæ in sanctis libris de me conscripta est, & tanquam dura & clausa non intelligebatur. Postquam ignis meæ passionis accessit, tanquam liquefacta manifestata est, & excepta in memoria Ecclesiæ meæ. Inde & velum Templi scissum est, postquàm Christus expirauit, quia quod velabatur reuelatum est. *Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxisti me.* Aruit, quia se mortuum & sine vigore ostendit, neque seipsum, qui aliis auxiliari solebat, defendit. Lingua quoque adhæsit faucibus eius, quia sicut ouis ad

Margin notes: Ioan.19. Luc.22. (beside "tes atque irrationabili…Crucifige"); Acto.1. (beside "Apostoli sunt, missi"); Matth.26. (beside "quia dixit"); Luc.23. (beside "siæ meæ. Inde & velum"); 1.Pet.2. (beside "quia quod velabatur")

Isa. 53. occisionem ductus est, & non aperuit os suum. Et in puluerem mortis
Ioan. 19. ductus est, videlicet in locum sepulturæ. Vel tanquam testa aruit virtus eius, quia quod in ipso erat debile, infirmius factum est ex tribulatione. Et quomodo testa ante ignem mollis est, & post ignem fortis: sic Domini virtus ante passionem contemnebatur, post passionem
1. Corint. 15. honorificabatur: & qui prius mortalis & corruptibilis erat, posteà factus est immortalis & incorruptibilis. Et quomodo lingua in nobis non valet nisi ad loquendum, sic prædicatores suos, linguam suam dixit adhæsisse faucibus suis, id est duobus testamentis, vt de interioribus caperent sapientiam. In puluerem quoque mortis dicit se deductum, qui puluis significat impios & sceleratos, quos proiicit ventus tentationis à facie terræ, id est à fide Ecclesiæ. Nec mirum si hæc passus sum, quæ prædixi. *Quoniam circundederunt me canes multi.* Id est, Iu-
Ioan. 10. & 11. dæi, latrantes contra veritatem. *Consilium malignantium obsedit me.* Scili-
Matth. 26. cet principum, Scribarum & Pharisæorum, qui consilium fecerunt in
Ioan. 19. vnum, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Vnde & subditur, *Foderunt*, Id est clauis confixerunt, *manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.* Extendendo me in cruce quasi dinumerabilia ea esse ostenderunt. *Ipsi verò considerauerunt, & inspexerunt me.* Idem ipsi, & non mutati ab iniquitatis proposito, considerabant, & considerando apud
Ioan. 19. semetipsos inquirebant quis essem. Et nihil in me inspexerunt, nisi purum hominem. *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Quòd vestimenta diuiserunt, suam discordiam & errorem,
Matth. 21. regniquediuisionem significauerunt. Quòd verò inconsutilem & meliorem non diuiserunt, Ecclesiæ concordiam figurauerunt, quæ macula
Ephes. 5. caret & ruga. Vel vestimenta diuisa scripturas, & cætera sacramenta significant, quæ per hæreses diuidi potuerunt. Sed erat ibi tunica supertexta, quam nemo diuisit. Quæ est ista tunica, nisi charitas, nisi vnitas, supertexta de cælo à patre, à Spiritu sancto, quam nemo potest diuidere? Sacramenta sibi hæretici diuidere potuerunt, charitatem non diuiserunt: & quia diuidere non potuerunt, recesserunt: illa autem manet
Ioan. 6. integra. Sorte obuenit quibusdam. Qui habet hanc, securus est. Nemo illum mouet de Ecclesia catholica. Et si foris illa incipiat habere, intro-
Genes. 8. mittitur, quomodo ramus oliuæ à columba, quam cùm emisisset Noë, reuersam gaudens in arcam rursus intromisit. *Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me.* Non in fine seculi, sicut cæteros, quos iudicaturus in sede maiestatis tuæ venies: sed statim resuscita me. Quod factum est: die
Luc. 24. enim tertia solutis inferni doloribus, victoque diabolo resurrexit. Nam
1. Corint. 15. si vsque ad generalem resurrectionem distulisset, tota nostra spes decidisset. *Ad defensionem meam conspice.* Ne quid mihi noceat. Attende in his verbis humilitatem & patientiam Christi. Hæc enim omnia propter te & patitur, & loquitur. Vide ergo quomodo totum auxilium suum & defensionem suam non in se, sed in patre constituit, cum ipse sit Dei virtus, &

tribu

Dei sapientia. Vult te informare suo exemplo vt cùm positus fueris in tribulationibus siue tentationibus, humiliter & patienter sustineas, & diuinum auxilium postules, dicens, Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me: ad defensionem meam conspice. Vnde & subditur, *Erue à framea Deus animam meam: & de manu canis vnicam meam.* Frameam vult intelligere mortem: quia framea gladius est, & gladio interficiuntur homines. Et ne intelligeremus mortem carnis, ideo non ait, Erue corpus meum, sed, Erue animam meam. Magis enim debemus orare pro vita animæ in æternum victuræ, quàm pro vita corporis in terra putrescentis. Per vnicam suam, designat Ecclesiam. Per canem, Iudaicum populum latrantem, discordantem, mordentem, irascentem. De cuius manu, id est, potestate, eam postulat liberari. Quisquis litigat, discordat, mordet, irascitur, canis est. Hinc etiã dicitur, Circundederunt me canes multi; concilium malignantium obsedit me. Talium noli quærere societatem, ne ab eis tandem sis morsus & laceratus: sed ora Deum, vt ab eis te eruat. *Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Leo significat diabolum, de quo dicit Apostolus, Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Qui cum occultè insidiatur, draco est: cum apertè sæuit, leo. Quia ergo ad apertam sæuitiam ad occidendum Christum frenduerat, rectè dictum est, Salua me ex ore leonis. Vnicornes autem dicit superbos. Ideo subiecit, Humilitatem meam. A cornibus (inquit) vnicornium, id est à sublimitate superborum, se singulariter erigentium, consortésque non ferentium saluam fac humilitatem meam. In illis quidem latebat inuisibilis leo. Per illos à parte fremebat, à parte sæuiebat. Rapiebat prædam, dominicam lacerando carnem. Audiuimus quæ passus est Christus, & quid orauit: attendamus modò quare passus est. Audi fructum. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.* Qui sunt isti fratres, nisi inuicem diligentes discipuli? Illis dictum est à Domino: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Hos designat in Euangelio ipse Dominus, quando dictum est ei, Ecce mater tua, & fratres tui, foris stant quærentes te. At ipse respondens dicenti sibi ait, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendit manum suam in discipulos, dicens, Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunque (inquit) fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est; ipse meus frater, & soror, & mater est. Et, Mater mea, & fratres mei, hi sunt qui verbum Dei audiunt & faciunt. Bene autem ait, In medio Ecclesiæ laudabo te: quia non occultè, sed palàm venit Christus patrem suum prædicare. Ait enim, Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagôga, & in templo quò omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Et alibi idem seruator ait. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Quoniam quæ in tenebræ dixistis, in lumine dicentur: & quod in aure locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis, id est, palàm & coram omnibus. Narrat nomen vt

1. Corint. 1. | 1. Pet. 5. | Ioan. 15. | Matth. 12. | Luc. 8. | Ioan. 18. | Matth. 10. | Luc. 12.

cogno

cognoscatur, prædicat laudem, vt amet eum: quatinus per fidem & dilectionem à fratribus spiritualibus intra Ecclesiam collaudetur Deus. Deinde ad ipsius laudem nos inuitat, cùm subiungit: *Qui timetis dominum, laudate eum, vniuersum semen Iacob glorificate eum. Timeat eum omne semen Israel.* Tres ordines comprehendit hic, incipientium, proficientium, perfectorum. Sed nonnulli qui peccatorum suorum magnitudine territi, diuino iudicio pauefacti, mala quæ gesserunt, corrigunt: & plus timore pœnæ quàm amore iustitiæ ad dominum redeunt: tales hîc admonentur, vt Deum voce & moribus laudare studeant, quem prauè viuendo anteà blasphemabant. Et sunt nonnulli ad altiora promoti, qui iam student se spiritualibus studiis exercere, bonis operibus desudare, concupiscentias carnis rigore spiritus reprimere, vitia virtutibus supplantare. Ipsi sunt semen Iacob, qui supplantator dicitur. Hi dominum de suis profectibus glorificare iubentur, vt videlicet tantò plus proficiant, quantò non in seipsis, sed in domino gloriantur. Et sunt plerique, qui iam culmen perfectionis obtinent, qui ea quæ retrò sunt, penitus obliuiscentes, mentis

Galat. 2. oculos in aspectum veri luminis intentos habent: cuncta terrena transcendunt,

Colos. 3. animo solis cælestibus commorantur, carnalia in se desideria extinguunt, mundo mortui Deo viuunt. Hi sunt spiritualiter semen Israël qui videns Deum interpretatur, qui carnis & animæ inquinamenta

Matth. 5. fugiunt, vt Deum videre mereantur. Hi admonentur, ipsum, quem amant, indesinenter timere: non seruili timore, quo peccatores timent Deum, ne puniantur: sed timore casto, quo perfecti Deum timent ne deserantur. Quare autem timendus & glorificandus sit dominus, ostenditur, cùm subinfertur: *Quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.* Non spreuit, vt repelleretur, neque despexit, vt vilipenderetur, deprecationem pauperis, id est humilis. *Nec auertit faciem suam à me, & cùm clamarem ad eum, exaudiuit me.* O mira omnipotentis Dei clementia! venit

Ecclesi. 13. aliquis pauper ad diuitem, potentem deprecatur humiliter, clamat pro

Prouer. 21. necessitate, postulat adiutorium, aut petit subsidium. Quid facit diues superbus? Despicit humilem personam, auertit faciem suam, non dignatur attendere, fastidit audire. Quod superbus homo contemnit, humilis Deus

Psal. 112. suscipit. Excelsus enim dominus humilia respicit, pauperes misericorditer attendit, piè exaudit. Dicatur ergo meritò quod subditur. *Apud te laus mea in Ecclesia magna, vota mea reddam in conspectu timentium eum.* Par-

Psal. 75. ua erat Ecclesia, cùm in vna gente tantùm, id est, in Iudæa notus erat Deus. Modò magna est, quia toto terrarum orbe diffusa, in ea quotidie laudes Deo referuntur, vota & sacrificia persoluuntur: non in abscondito propter timorem persequentium: sed in manifesto, in conspectu credentium. Vnde & subditur: *Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt domi-*

Tren. 4. *num qui requirunt eum: viuent corda eorum in seculum seculi.* Qui ieiuni erant pabulo veritatis: qui esuriebant & sitiebant iustitiam, modò pascuntur di-

Matth. 5. uinis scripturis: reficiuntur cælestibus sacramentis: laudant, qui requirunt eum: nam laus est domini, eructatio saturitatis illius. Inde viuunt corda

eorum

eorum in æternum, quia cibus ille cordis & animæ est, de quo scriptum
est, Qui manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et, Beati qui esu- *Ioan.6.*
riunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Non enim in solo *Matth.5.*
pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Quòd *Matth.4.*
autem Ecclesia magna sit, ostenditur ex verbis quæ sequuntur. Dicitur
enim, *Reminiscentur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ, & adora-
bunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.* In eo quod ait, Vniuersi fines
terræ, &, Vniuersæ familiæ gentium: insinuat in omni parte mundi, & in
omni gente coli & adorari dominum. Præuidebat vir sanctus futurum,
quod nos modò videmus adimpletum. Reminiscuntur enim Deum,
cuius obliti erant: & conuertuntur ad eum, à quo auersi erant, cùm terre-
na appeterent, & æterna non intelligerent, & seruirent creaturæ potius *Rom.1.*
quàm creatori, qui est benedictus in secula. Et adorant eum, qui idola
adorare consueuerant. *Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gen-
tium.* Expulsus est diabolus, recuperauit hæreditatem suam Christus: *Ioan.12.*
regit populum suum spiritualiter, possidet eum tanquam regnum suum,
dominabitur in gentibus potestate perpetua. Et quia dixerat familias
gentium Dominum adorare, adiunxit de potestatibus, dicens, *Man-
ducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.* Qui sunt pingues terræ, nisi *Psal.71.*
diuites & abundantes in seculo? Gustauerunt & probauerunt, quoniam *1.Pet.2.*
suauis est Dominus: & ideo adorauerunt. Quod autem ait vniuersos
fines terræ, & vniuersas familias gentium, & omnes pingues terræ con-
uerti & adorare Dominum: non sic intelligendum est, vt nullus rema-
neat in terræ terminis, siue in familiis, siue in principibus, qui Deum non
colat: sed in omni parte terrarum, ab omni genere familiarum, ab omni
genere potestatum accipiendum est credi, & adorare Deum. Nam quòd *Matth.20.*
multi debeant reprobari, ostenditur, cùm subinfertur: *In conspectu eius
cadent omnes qui descendunt in terram.* In terram descendere, est statum
mentis ad terrena concupiscenda inflectere. Sed, sicut dicit Apostolus,
Vniuscuiusque opus quale fuerit, ignis probabit. Deus manifestè ve- *1.Corint.3.*
niet, viuos & mortuos iudicaturus. Ibi cadent reprobi in infernum,
ibi resurgent electi ad cælum. Audituri sunt illi, Ite maledicti in ignem
æternum. Audituri sunt isti, Percipite regnum vobis præparatum. Vn- *Matth.25.*
de & subditur: *Et anima mea illi viuet, & semen meum seruiet ipsi.* Illi iam viue-
re incipiunt, qui cum Apostolo dicunt, Nostra autem conuersatio in *Phil.3.*
cælis est. Hinc ipse ait, Viuo ego, iam non ego: viuit verò in me Christus: *Gal.2.*
Ideo sancti viri abnegant semetipsos, & quasi perdunt animas suas in hoc *Ioan.12.*
mundo, vt in vita æterna custodiant eas. Semen autem eorum sunt ipso-
rum opera bona, siue hi qui per eos conuertuntur & seruiunt Deo. Semen *Marc.16.*
suum misit Christus in terra, cùm præcepit Apostolis Euangelium prædi-
care omni creaturæ. Missa sunt pauca grana, & creuit messis multa. Annun *Luc.10.*
tiauerunt enim, & locuti sunt, & multiplicati sunt super numerum. Quod
cùm vir sanctus præuidisset futurum, subiunxit: *Annuntiabitur domino genera-*

tio ven

tio ventura, & annũtiabunt cæli iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit dominus. Generatio ventura, generatio est noui testamenti, quæ nos sumus: annũtiata domino, id est ad honorem domini, vt ipsius hæreditas maneamus. Hinc
1.Pet.2. Apostolus ait, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Cælorum autem nomine Apostoli designati sunt, qui iustitiam Dei annuntiauerunt populo nato ex fide, creato à Deo in o-
Ioan.5. peribus bonis. Si ergo annuntiati sumus domino, credamus in ipsum, &
Psal.33. illuminati per iustitiam, qua sciamus declinare à malo & facere bonum: & nati in eo per gratiam, vt filij eius esse mereamur, facti ab eo noua creatu-
2.Corint.5. Rom.6. ra: Iustum est vt in hac nouitate vitæ maneamus, & seruiamus Deo nostro
Luc.1. in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ.

TITVLVS PSALMI XXII.

PSALMVS David. Loquitur Ecclesia, per totum hunc psalmum gaudens & gratias agens, pro impensis sibi cælitus beneficiis. Potest ad personam vniuscuiusque fidelis referri, qui consecutus gratiam baptismatis in sanctificatione spiritus sancti mundatus, refert gratias Deo. Intentio Ecclesiæ est, in hoc loco infirmiora membra sua informare, vt si aliquod bonum eis completum est, vel complendum, siue in hac vita, siue in futura, diuinæ gratiæ, & non meritis suis studeant imputare. Et per totum hunc psalmum fit commendatio diuinæ gratiæ. Ait ergo.

PSALMVS XXII.

DOMINVS *regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit.*
Psal.2. Dicitur in alio psalmo, Reges eos in virga ferrea, id est, in inflexibili iustitia. Ad hoc enim rex constitutus est, vt spiritualiter Ecclesiam suam regat secundum bonos mores & virtutes: quatinus suo regimine gubernata ab inopia præsentis miseriæ deducatur
1.Corint.15. ad pascua æternæ vitę. Ibi nihil ei deerit, vbi Deus erit omnia in omnibus. Ibi est locus pascuæ, qui in hoc mundo incipit à fide, ibi proficitur in con-
Ioan.10. templatione. Hinc Veritas ait, Per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Ingredietur, videlicet ad fidem:
Psal.16. Egredietur ad contemplationem, Inueniet pascua, quando implebitur quod in alio psalmo dicitur, Satiabimur cùm apparuerit gloria tua. Sed
Ioan.3. quia per redemptorem nostrum dicitur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: rectè subiungitur: *Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.* Aqua refectionis aqua est baptismatis: hoc sacramentum regenerationis est & salutis exordium: ibi anima reficitur, & educatur cùm à peccatis abluitur, fide imbuitur, moribus innouatur. Ibi conuertitur à diabolo ad Deum, à malo ad bonum, à morte ad vitam, ab iniquitate ad iustitiam. Vnde & subditur, *Deduxit me super semitas iustitiæ propter nomen suum.* Quid per semitas, nisi arctiora iustitiæ præcepta designantur, quibus fideles animæ ad cælestia regna deducuntur?

tur. Arcta enim & angusta est via, quæ ducit ad cælos. Nec sufficeret aquis Matth.7.
refectionis educari, nisi contingeret operibus iustitiæ perfici. Teste enim
Apostolo fides sine operibus mortua est. Et ne videretur hæc ascribere suæ Iacob.2.
iustitiæ, ideo ait, Propter nomen suum: ac si diceret, Non propter meritum
meum. Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed propter suam Tit.3.
misericordiam saluos nos fecit. Deinde non solùm iustitia perfectam, sed
etiam inter aduersa se esse intrepidam ostendit hæc fidelis anima, cùm
subiungit: *Nam etsi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Mortis vmbræ sunt omnes reprobi, imitatores diaboli.
Ipse enim hoc nomine appellatus est, sicut Ioannes ait, Et nomen illi mors. Apoc.6.
In medio vmbræ mortis erant, quibus Paulus dicebat, In medio nationis Phil.2.
prauæ & peruersæ, inter quos lucetis tanquam luminaria, verbum vitæ
continentes. Quare autem non timuerit in medio prauorum constitutus
ostendit, dicens, Quoniam tu mecum es. Magna est securitas, secum habere
Deum. Vnde Apostolus, Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos? Vbi Roma.8.
diuina præsentia est, ibi impossibile est vitia interesse. Vbi est virtus diuina,
omnia superat aduersa. Et quia eos quos inhabitat Deus, aliquando vtiliter Apoc.3.
exercet flagellis, aliquando misericorditer spiritualibus & temporalibus
refouet bonis: rectè subiunctum est: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Quia virga percutimur, baculo sustentamur: per virgam intelligimus
disciplinam, per baculum, consolationis sustentamentum. Vtroque modo
nos cosolatur dominus, flagellis videlicet & donis. Ad hoc enim modò nos
flagellat, vt in futuro nihil in nobis inueniat, quod puniat. Ad hoc corripimur, vt probemur, & emundemur, vt emendetur negligentia, probetur patientia, tribuatur corona: Vnde scriptum est, Beatus vir qui suffert tentatio- Iaco.1.
nem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Virga domini
cõsolabatur Apostolus, cùm diceret, Gloriamur in tribulationibus. Et quia Rom.5.
sancti viri, dum foris tribulantur, gratia Dei pleni interius gloriantur: bene
subiunctũ: *Parasti in conspectu meo mensam.* Vt iam non lacte alar, velut paruu 1.Corint.3.
lus: sed velut maior cibum sumã firmatus. *Aduersus eos qui tribulant me.* Vel
per mensam possumus intelligere sacram scripturam, quæ in conspectu nostro parata est atque exposita: quæ præsentat nobis diuersarum sententiarum fercula, vt eis reficiamur tanquam cibis spiritualibus, ne inter mundi
huius aduersa deficiamus. Vnde Paulus ait, Quæcunque scripta sunt, ad Rom.15.
nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Et quia ipsa scriptura nihil prodest sine gratia,
subiunctum est, *Impinguasti in oleo caput meum.* Id est, lætificasti gaudio spirituali mentem meam. Rectè per caput, mens intelligitur: quia sicut capite
reguntur membra, ita mente cogitationes disponuntur. Caput ergo in
oleo impinguatur, quotiens infusione sancti Spiritus mens nostra inungitur. Vel parauit mensam dominus, quando in sacramento suo nobis de- Matth.26.
dit carnem suam ad manducandum, & sanguinem suum ab bibendum. Marc.14. Luc.22.
Hinc est, quòd in cœna paschali, quando dominus traditus est, cœnanti- 1.Corint.11.
bus discipulis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque disci-

pulis suis, dicens, Accipite & manducate: hoc est enim corpus meum. Obtulit & calicē sanguinis sui, vt biberēt ex illo, in remissionem peccatorum. De hoc calice subditur: *Et calix meus inebrians quàm praeclarus est.* Verè praeclarus, quo sanguis offertur immaculatus. Hoc poculo fidelium inebriatur affectus, & lætitiam induit de remissione peccatorum: quod significat oleo caput impinguatum. Hoc pane cor iusti confirmatur, hoc oleo lætificatur, hoc calice inebriatum mutatur à peccatis, per misericordiam abluitur, virtutibus deriuatur. Deinde per eiusdem misericordiæ donum ad cælestem patriam anima fidelis subleuatur. Vnde subiunctum est, *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Misericordia domini electos suos præuenit, & subsequitur. Nolentem præuenit, vt bene velit: volentem adiuuat, vt perficiat: operantem subsequitur, vt perseuerare mereatur. Non enim qui Matth.24. cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Vnde & subditur: *Et vt inhabitem in domo domini in longitudine dierum.* In illa beata domo, vbi sanctorum est habitatio, nulla est dierum varietas: sed vnus dies, & vna æternitas. Ibi enim splendet sol iustitiæ, apud quem non est transmutatio, Malach.4. Iaco.1. nec vicissitudinis obumbratio. Sed quia nos longa tempora dierum spatiis solemus mensurare, scriptura sacra nostro vsu loquens æternam vitam dierum longitudine voluit designare. Ecce qualiter nos regit Deus noster, vt ad vitæ pascua deducere possit. A quis baptismatis nos abluit, animas nostras à vitiis, & à diabolo ad Deum cōuertit: Super iustitiæ semitas nos exaltat, inter aduersa corroborat, disciplina castigat, consolatione sustentat, pabulo veritatis mentem satiat, gaudio spirituali replet, charitate inebriat. Ad vltimum perseuerantiam vsque in finem nobis tribuit, & post finem in cælesti domo perenniter & fœliciter inhabitare facit.

TITVLVS PSALMI XXIII.

VELVM præsentis tituli iuuante domino subleuemus, vt nobis penetralia psalmi clariùs innotescāt. Titulus eius est, Psalmus Dauid, prima sabbati. Significat diem dominicum prima sabbati, quæ prima est post sabbatum, qua Marc.16. *die dominus resurrexit à mortuis: quæ propter excellentiam tanti miraculi propriè dominica nuncupatur. Dicit psalmus quòd domini est terra, & ab ipso fundata.* Psal.20. *Intendit quosque fideles admonere, vt ascendant in montem domini, montem iustitiæ: vt mūdent se ab omni inquinamēto carnis & spiritus, vt proficiāt in operibus bonis, vt custo-* 2.Corint.7. *diāt se ab omni dolo: quatinus accipere mereantur benedictionē & misericordiā à domino. Item admonētur attollere portas virtutū ad introducendū dominū, qui est fortis & potens debellator hostiū & vitiorum, dominus virtutū, & rex gloriæ. Vox est in hoc psalmo congratulantium Christo resurgenti, quasi victori de bello redeunti. Dicatur ergo.*

PSALMVS XXIII.

DOMINI est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Si hæc verba iuxta historiā accipimus, ex rebus visibilibus intra nos pensare debemus, quanta sit dignus veneratione tantus ac talis dominus, qui totum mundum suo dominio

potuit

potuit subiugare. Quod si hoc spiritualiter accipimus, per terram Ecclesiā, per plenitudinē eius, opera & virtutes intelligere possumus. Quę cuncta domini sunt, id est à domino facta atque disposita. Et ne quis tantùm vnam terram, aut vnam gentem, scilicet Iudaicam esse domini æstimaret, subiunxit: *Orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo.* Cùm clarificatus dominus annūciatur in fidem omnium gentiū, gratia eius abundanter distribuitur, longè latéq; peccata dimittuntur. Millia millium domino reconciliantur, Et vniuersus orbis terrarū fit Ecclesia eius. Et meritò. *Quia ipse super maria fundauit eū, & super flumina præparauit eum.* Terra vel orbis super maria fundari dicitur, quia aquis maris vndique circundatur: sicut dicimus aliquam ciuitatem super mare fundatam, non vt sub ea mare sit, sed quia in fine primo supereminet mari. Si autem aliud, quod ad nos magis pertinet, ista dicta significant: possumus intelligere per mare, mundum: per flumina cupidos homines, qui labuntur in seculum. Etiam istos superat Ecclesia, quæ deuictis per domini gratiam cupiditatibus secularibus, ad recipiēdam immortalitatem charitate parata est. Super maria fundata est Ecclesia, quia iuxta amaras huius seculi fluctuationes sita est. Siue super maria, non sub mari fundatur: quia nullis impiorū tormentis superatur. Vel quia nō ei vitia, sed ipsa vitiis dominatur. Super flumina quoque præparatur, quia super populos, & super principes & potestates, qui fluminū nomine designātur, magistri atq; prælati cōstituuntur. Ecce, Ecclesia posita est in sublimi: in alto locauit dominus orbem suum, sicut imperator palatium. Et quis miles ascēdet illuc ad imperatorem? *Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius?* Ascendere multorum est, stare autem paucorum tantùm & perfectorū. Ascendit Iudas, sed minimè stetit. Ascenderunt multi alij, sed cōuersi abiere retrorsum. Quis ergo sic stabit, vt non cadat vt in tempore tētationis non recedat? Sequitur & dicit, *Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.* Innocens manibus & mundo corde est, qui nō operatur, nec cogitat malū. In manibus enim opera, in corde cogitationes intelligimus. In vano autē animā suā accipit, quisquis infructuosè viuit. In vano animas suas acceperāt, quibus paterfamiliàs dicebat: Quid hîc statis tota die otiosi? Qui ne otio vacarent vanitatis, continuò audierunt, Ite & vos in vineā meā, & quod iustū fuerit dabo vobis. Quisquis ab bene operandum se præparat, hic est qui non accepit in vano animā suā. Proximo suo in dolo iurare, est verū ei pro falso, aut falsum pro vero affirmare. In dolo proximo suo iurat, qui ea verba affirmando denūtiat, quibus eum decipiat. Qui ergo sic bona agit, vt in opere, in cogitatione, & in verbo innocuus sit, *Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiā à Deo salutari suo.* Inter illos enim erit, quibus in die iudicij dicturus est dominus, Venite benedicti patris mei. Et hæc benedictio non erit ex meritis suis, sed ex misericordia sui saluatoris qui non ex operibus iustitię nostræ, sed propter suam misericordiam saluos nos fecit. *Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob.* Ex talibus, inquit, constituitur Ecclesia, sic nascuntur qui quærunt eū: qui quærunt faciem, id est cognitionem Dei Iacob, minoris fratris, in quo Deus gratiam

Ioan. 1.
Ioan. 12.
Ioan. 6. & 18.
Luc. 8.
Matth. 20.
Matth. 25.
Tit. 3.

suam commẽdauit. Antequam enim aliquid egissent boni vel mali, dictum
Malach. 1. Rom. 9. est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Sicut tunc minori fratri gratia di-
Iac. 4. uina data est, & maiori non data: sic adhuc superbis, tanquam maioribus, re-
sistit dominus, humilibus autem, quasi minoribus dat gratiam suam. Dia-
psalma. *Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.* Quinque portas habet homo, quinque videlicet corporis sensus:
Ierem. 9. visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum. Hæ autẽ portæ, nisi singulis
custodibus custodiantur, per eas diabolus frequenter ingreditur & regre-
Ioan. 14. ditur. Oportet ergo vt hæ portæ claudantur diabolo, & aperiãtur Deo. Vn-
de & rectè hîc principes appellantur, quia his corporalibus sensibus spiri-
1. Corint. 9. tualiter principantur. Qui student castigare corpus suum, & in seruitutẽ re-
Rom. 6. digere, ne regnet peccatum in eorum mortali corpore: hi iubẽtur attollere
portas suas, scilicet sensus corporales, & portas æternales eleuare, quæ sunt
fides, spes, & charitas, cæteręque virtutes: quę meritò æternales portę nomi-
nantur, quia per eas ingressus æternæ patriæ aperitur. Per eas etiam portas
Deus ad humana corda ingreditur. Vnde dicitur: Et introibit rex gloriæ.
Ipse est enim rex cæli & terræ, largitor gloriæ, destructor superbiæ: vt qui
2. Corin. 10. gloriatur, in domino glorietur. Pauet admirans natura mortalis, & quærit:
Phil. 2. *Quis est iste rex gloriæ? dominus fortis & potens, dominus potens in prælio.* Qui accepit
formã serui, ecce dominus est. Antè infirmus ex corruptione, modò fortis
ex immortalitate. Antè quasi impotens, cùm occideretur: modò potens in
1. Pet. 2. prælio, cùm morte sua mortem destrueret, & resurgens à mortuis diabolum
debellaret. Et quia duo populi erant, Iudaicus videlicet & gentilis, qui per
Dei gratiam saluandi fuerant: rectè quod primum Iudaico dicitur, postmo-
dum gentili replicatur, cùm subditur, *Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.* Rursus tremit humana fragilitas, &
quærit, *Quis est iste rex gloriæ? dominus virtutum ipse est rex gloriæ.* Notandũ quòd
superiùs describitur Dominus fortis & potens in prælio: hîc verò dicitur
virtutum & rex gloriæ: quia videlicet apud Iudæos sustinuit certamen pas-
sionis, apud gentiles obtinuit gloriam virtutis. Apud eos in terra pœnis af-
ficitur, apud istos in cælo iam residens, virtutibus & miraculis declaratur.
Ephes. 2. Nos autem honoremus dominum & regem nostrum, qui potenter aëreas
potestates debellauit: & referamus ei gratias, qui seruis suis virtutem & glo-
riam misericorditer tribuit.

TITVLVS PSALMI XXIIII.

EQVENTIS operis titulus est, Psalmus David. Quoniã quid sit psalmus & quis intellectus sit per David, frequenter diximus: non oportet vt in his moram faciamus. Vox est fidelis animæ in hoc psalmo de morte infidelitatis ad fidem conuersæ, perseuerantia orantis. Intendit autem nos exemplo suo instruere, vt postquam ad fidem conuersi fuerimus, ad vomitũ non redeamus: sed vt perseueremus in bono proposito, orationi insistamus. Vox Ecclesiæ.

PSALM

PSALMVS XXIIII.

D te domine leuaui animam meam, Deus meus in te confido non erubeſcã. Cùm te deſereret anima mea, carnalibus deſideriis conculcabatur in terra. Homo enim recedens à Deo, ſtatim vitiorũ traditur poteſtati. Et ex eo quod in me confidebã, perductus ſum vſque ad hãc quã patior ærumnã. Et qui deſerto Deo, ſicut Deus eſſe volui, à paradiſi gaudiis eiectus, de mea ſuperbia malè irriſus erubui. Et quia mihi malè erat ſine te, conuerſus animã meam leuaui ad te. Iam te Deum meum confiteor, in te fiduciam meam conſtituo. Non erubeſcam vlterius, corruptus à peccato. *Neque irrideant me inimici mei.* Id eſt, ſerpentinis atque occultis ſuggeſtionibus inſidiantes non me deiiciant. Irriſione enim digni ſunt, qui diabolicis decepti ſuaſionibus à bono propoſito recedunt: qui poſt conuerſionem ad ſeculum redeũt, qui poſt virtutes ad vitia decidunt. Sed eum inimici non potuerunt irridere, quem in bono propoſito diuina bonitas fecerit permanere. Vnde & ſubditur: *Et enim vniuerſi qui ſuſtinent te, non confundentur.* Deum ſuſtinet, qui nullis ab eo tentationibus moueri valet. Hinc Veritas ſuis diſcipulis ait, Vos eſtis qui permanſiſtis mecũ in tentationibus meis. Hi profectò non confundẽtur, imo gloriabuntur, quia ſcriptum eſt, Beatus vir qui ſuffert tẽtationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Quo contrà de reprobis dicitur, Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam. Suſtinentiam videlicet perdunt, qui dum diu ſe immorari in iſtis viſibilibus æſtimant, ſpem inuiſibilium derelinquunt: de quibus ſubiungitur: *Confundantur omnes iniqua agentes ſuperuacuè.* Superuacuè inquam, reprobi agunt, quia nihil ſecum de fructu ſui laboris deferunt. Alius nanque adipiſcendis honoribus exudat, alius multiplicandis facultatibus ęſtuat, alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc hîc quiſque moriens deſerit, labores in vacuum perdidit, qui ſecũ ante iudicem nihil tulit. Tunc reprobus quiſque cõfunditur, cùm iudex exterius cernitur, & omnis ante oculos culpa reducitur: cùm accuſator interius toleratur, & mens ſuper gehennæ incendia ſuo grauius igne cruciatur. Hoc etiã in confuſione reproborũ vertitur, quòd electorũ gloriã conſpiciunt, vt ad maiora reatus ſui ſupplicia repulſi videãt qđ perdiderunt: horũ extrema cõfuſio, ęterna dãnatio eſt, quam ne cõuerſus iſte per latã gradiẽdo viam incurrat, dominũ ſuum humiliter exorat dicens, *Vias tuas domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me.* Per vias latiora & minora præcepta iuſtitiæ poſſunt intelligi. Per ſemitas verò altiora & perfecta mandata. Ad latiorẽ iuſtitiæ pertinet viã, cũ ex rebus poſſeſſis pręcipimur decimas dare, pauperes recreare, nudos veſtire, eleemoſynis peccata redimere, & cæteris operibus miſericordiæ deſeruire. Ad ſemitas autẽ pertinere videtur, cùm omnibus quæ habemus renũciare iubemur, cunctáque mundi ſunt, deſpicere, noſmetipſos abnegare, Deum ex toto corde diligere. Iſtas ſpirituales vias & ſemitas electis ſuis dominus & in ſcripturis exterius demõſtrat, & interius in corde per gratiæ aſpirationẽ docere nõ ceſſat: quatinus eruditi & errorẽ vitare ſciant, & dirigi in veritate. Et ideo ſubiungit: *Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus ſaluator meus, & te ſu-*

Geneſ. 3. *Luc. 22.* *Iaco. 1.* *Eccleſ. 2.* *Naum 1.* *Matth. 7.* *Luc. 15.* *Matth. 25.* *Dan. 4.* *Matth. 19.* *Luc. 14.*

stinui tota die. Quia nihil in me habeo nisi tortitudinẽ peccati, & mendaciũ
Psal.115. erroris:ideo necesse est, vt in veritate dirigas tortuosum,& doceas ignarum.
Quod ideo debes facere, quia tu es Deus meus qui me creasti, saluator meus,
qui me redemisti: quem tota die sustinui, id assiduè expectaui. Vnus dies nõ
præteriit, quin te sustinerẽ: nec prosperis nec aduersis moueri potui, quin in
te semper spem meam constituerem. Vel post cognitas vias & semitas, id est
Matth. 19. post cognita latiora mãdata, vt est, Non occides, non mœchaberis, nõ fur-
Luc.10. tum facies, & similia: & post cognita altiora mandata, vt est Diliges proxi-
Matth.7. mum tuum sicut teipsum, &, Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos fa-
Matth 5. cite illis: &, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, &c.
Postquàm has vias & semitas monstraueris & docueris, Dirige me in verita
te tua, id est, fac me rectum in operatione iustitiæ: Et doce me, id est, fac mi-
hi notum, quia tu es Deus saluator meus, id est, creator & redemptor. Ac si
diceret, Doce me vias, quibus ad veritatem veniam: qua completa ad teip-
Ioan.14. sum, qui veritas es & vita, cognoscendum & perfruendum pertingam, &
pertingendo sustineam. Quod vt possit fieri, *Reminiscere miserationum tuarum
domine, & misericordiarum tuarũ quæ à seculo sunt*. Nulla obliuio cadit in Deum,
Hebr.4. vt reminisci possit: Ei enim qui est vera sapientia, cuncta sunt præsentia. Sed
humano vsu loquitur, cùm exorat Deum, vt reminiscatur. Quasi enim obli-
tus miserationum suarum Deus fuerat, cùm tanquam iratus, subiacere pec-
cato humanum genus permittebat. Orat ergo vt reminiscatur miserationũ
& misericordiarũ suarũ, quæ à seculo sunt prẽfinitæ. Ab æterno enim præ-
Prouerb.8. ordinauerat Deus per suam misericordiã redimere humanum genus, Benè
autẽ ait, Miserationum & misericordiarum. Miserationes enim ad exhibi-
tionem pertinẽt, misericordiæ ad prẽfinitionem de multa sua misericordia.
Psal.111. Multæ sunt miserationes eius. Vnde in se est misericors, inde est miserator
in nobis. Miserum ergo se cognoscit, qui misericordiã qua parcatur sibi,
reduci ad memoriã deposcit. Vnde & subiungit: *Delicta iuuentutis meæ & igno
rantias meas ne memineris*. Ideo ait, Iuuentutis, quia hæc ætas magis semper est
Genes.8. prona ad peccãdum. Et in hac ætate potissimum corrigere quisque se debet,
Eccles.6. sicut scriptum est, Fili, à iuuentute tua excipe doctrinam. Et sciendum, quia
tribus modis fit omne peccatum. Id est aut studio, aut infirmitate, aut
ignorantia. Studio peccauit Iudas, infirmitate Petrus, ignorantia Pau-
Matth.27. Ioan.18. lus. Peccata studij & infirmitatis concludit, cùm ait, Delicta iuuentutis
1.Timot.1. meæ. Iuuentus enim (vt diximus) praua est & infirma ad delinquendũ: Pec-
Genes.8. cata verò ignorantiæ designat, cùm subiungit, Et ignorantias meas ne me-
mineris. Ac si diceret, Delicta quæ feci aut per studium, aut per infirmita-
tem, aut per ignorantiam, ne reducas ad memoriam, ne reserues ad vindi-
ctam: sed tanquam excidant tibi, & vt obliuiscaris delicta mea, re-
cordetur mei misericordia tua. Et hoc est quod subdit: *Secundum miseri-
cordiam tuam memento mei tu*. Non secundum iram quam merui. *Pro-
Matth.19. pter bonitatem tuam Domine*. Non propter meritum meum. Ego quidem
Marc.10. miser, tu misericors: ego malus, tu bonus. Noli ergo me attendere ex me,

sed

ſed ex te attende me. Nam ex me mihi damnatio, ex te mihi ſaluatio. Vnde & ſequitur: *Dulcis & rectus dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* In dulcedine manſuetudo, in rectitudine iuſtitia ſignatur. Plerunque nos cùm rectitudinem exequimur, manſuetudinem relinquimus: & cùm manſuetudinem ſeruare cupimus, à rectitudine iuſtitiæ declinamus. Dominus verò ac redemptor noſter ſic vtrunque in ſe temperat, vt nec dulcedo rectitudinem, nec rectitudo dulcedinem in aliquo minuat. Sic dulcis eſt dominus, vt peccata dimittat: ſic rectus eſt, vt poſt vocationis & venię gratiam vltimo iudicio digna merita exquirat. Propter hoc lex data eſt delinquentibus in via: vt ex lege ſibi oſtenſa recognoſcat quiſque in quo deliquerit, aut admiſſum qualiter emēdare poſſit. Quia enim dulcis eſt dominus, ideo nō vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Rurſus, quia rectus eſt, idipſum peccatum non dimittit impunitū. Propter hoc ergo lex delinquentibus datur, vt ſecundum legem aut corrigantur, aut iudicentur. Cùm audis quòd dominus tuus dulcis eſt, attende quid diligas. Cùm audis rectus, attēde quid timeas: vt amore & timore Dei excitatus, legē eius cuſtodias. Charitas enim implet legem: timor caſtus ſeruat charitatem. Hæc vtraq; virtus & vitia extinguit, & virtutes gignit. Vnde & ſubditur: *Diriget manſuetos in iudicio, docebit mites vias ſuas.* Manſueti dicuntur, qui in ſe ſunt quieti: qui non iraſcuntur, non contendunt, non rixantur. Mites ſunt, qui aliorum contumelias, iras & iniurias patienter ſuſtinent. De talibus ipſa Veritas ait, Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos? Tales dirigit dominus in iudicio, quia ipſi ſpiritum Dei habent: & ſpiritualis omnia iudicat, ipſe verò à nemine iudicatur. Tales non præſumunt regere ſemetipſos, & ideo diriguntur à domino: faciunt enim eum rectorem ſuum, neque recalcitrant quando eis iugum ſuaue imponitur & onus leue. Quas autem vias docebit eos, oſtendit, cùm ſubiungit: *Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas, requirentibus teſtamentum eius, & teſtimonia eius.* Has vias docebit eos, id eſt, miſericordiam, qua placabilis eſt: & veritatem, qua incorruptus eſt. Quorum vnum præbuit, donando peccata: alterum merita iudicando. Et ideo vniuerſæ viæ domini. Duo aduentus filij Dei: vnus miſerantis, alter iudicantis. Intelligunt autem dominum miſericordem primo aduentu, & ſecundo iudicem: qui mites & manſueti requirunt teſtamentum eius, quo ſanguine ſuo nos in nouam vitam redemit: & in prophetis atque Euangeliſtis requirunt teſtimonia eius, quæ eidem redemptioni teſtimonia perhibent. Et ideo ſubiungit: *Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo, multum eſt enim.* Quia via tua eſt miſericordiæ, ideo peccato meo propitiaberis non propter meritum meum, ſed propter nomen tuum. Neceſſarium quidem nobis eſt, vt non ſolùm delicta iuuentutis noſtræ, & præteritas negligentias non reminiſcaris; ſed & vt peccato noſtro quotidiano propitieris. Multum eſt enim, teſte Apoſtolo qui ait, In multis offendimus omnes. Quandiu enim hîc mortaliter viuimus, ſine multo non poſſumus eſſe peccato. Sed habemus propitiatorem Chriſtum, qui interpellat pro nobis. Vnde non

Matt. 12 & 25.
Ezech. 18.
Ioan. 5.
Rom. 13.
Pſal. 18.
Iſa. 66.
1. Corin. 7.
1. Cor. 2.
Math. 11.
Coloſ. 2.
Act. 4.
Iacob. 3.
Roma. 8.

oportet nos de nobis præsumere, sed timere. Timẽdo enim Deũ incipimus vitare peccatũ, relinquere iter erroris, & tenere viã veritatis. Et quia magnũ est timere Deum, & pauci sunt qui timeant eũ: inquirit quis timeat, & ostendit quis inde fructus procedat. Ait ergo, *Quis est homo qui timet dominum?* Ac si dicat, Quisquis ille est, magnus est, beatus est. Inde incipit venire ad sapiẽ-

Prouer. 1. & 2. tiam. Principium enim sapientiæ timor domini. Vnde & subditur: *Legẽ sta-*

Psal. 110. *tuit ei in via quam elegit:* Et non iam delinquenti, sed per timorem & humi-

2. Cor. 3. litatẽ se ad Deum conuertenti. Statuit Deus ad perseuerandum, non legem

Gal. 3. literæ, quæ data est delinquentibus in via (propter transgressores enim tradita est lex) sed legem gratiæ, quæ non solùm data, sed statuta est, & immobi-

Ioan. 14. liter fixa proficienti, nõ in qualibet via, sed in via quam elegit, quæ est Christus. In hac via ponitur timens Deũ, atque ibi statuitur ei lex diuina, qua spiritualiter viuat Deo. Vnde & subiungit: *Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terrã.* Delectatur enim legi Dei secundũ interiorẽ homi-

Ephe. 5. nem, cælestibus desideriis inardescit, spiritualibus studiis inhæret, in bonis operibus se exercet. Cuius quidem semen opera bona sunt: vnde Apostolus

Gal. 6. nos admonet dicens, Bonũ autem facientes, non deficiamus: tempore enim

2. Cor. 9. suo metemus, non deficientes. Et iterum, Qui parcè seminat, parcè & metet.

Psal. 141. Rectè autem dixit semen eius terram hæreditare: quia bonum opus, quod quasi seminat, cùm agit: faciet eũ cælestẽ hæreditatem, & terram viuentium possidere. Et ne videatur præsumere de bonis operibus tanquam per ea fortis sit, ideo subdit: *Firmamentum est dominus timentibus eum, & testamentũ ipsius*

1. Cor. 3. *vt manifestetur illis.* Per se quidem fragilis & infirma est ecclesia: sed quia fun-

Matth. 16. data est supra firmam petram, ideo & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Sed quia hanc per gratiam suam sic confirmat, ipse ei in testamento suo promittit, vt & semetipsum ostendat. Hinc in euangelio de diligen-

Ioan. 14. ti se Veritas ait, Ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Merces nostri laboris est visio Dei: quem cùm viderimus, nihil vltrà erit quod quæramus.

Ioan. 14 Hinc Philippus ait, Domine ostende nobis patrem & sufficit nobis. Et quia electorum Ecclesia quandiu hîc corporaliter viuit, illùc sua desideria incessanter ostendit: ideo adiungit, *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.* Non sunt hîc accipiendi corporales oculi. Neque

Ioan. 1. & 1. Ioan. 4. enim corporali intuitu videtur Deus. Per oculos ergo, interioris hominis sensus: per laqueum quæq; tentatio: per pedes, animi affectus possunt intelligi. Ab hoc diuersarũ tentationum laqueo nemo euellitur, nisi cuius intẽtio & desiderium ad alta subleuatur. Noli ergo retrò respicere, si vis aptus esse

Luc. 9. regno Dei. Sint ad dominum Deum tuum oculi tui, sensus tui, cor tuum, desiderium tuum. Et ipse te euellet ab omni laqueo & impedimento, ab omni tentatione & deceptione. Et ideo orando subiungit: *Respice in me, & miserere mei, quia vnicus & pauper sum ego.* Ego attendo in te: tu respice in me: attendo desirando, respice miserando. Meũ est enim amare te, tuum est saluare me. Quia sum vnicus tuus, vnicæ Ecclesiæ tuæ seruãs vnitatem (quam nulla

Ephe. 4. scismata vel hæreses tenent) in vna fide, spe & charitate perseuerans sum, & pauper tuus, non quærens aurum, vel argentum: non possessiones aut diuitias

tias suprate. Non præsumens de meipso, non inflatus spiritu: sed humilis corde: nihil aliud quærens, nisi te. Quamobrem respice vnicum, miserere pauperi. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me.* Tribulationes cordis intelliguntur interiores animi passiones, vt sunt vitia & desideria praua, delectationes mentis & concupiscentiæ, & alia huiusmodi quibus tribulatur cor. Necessitates ad corpus pertinent, quibus affligitur exterior homo: vt est in fame & siti, in frigore & calore, in infirmitate & corruptione carnis, & aliis similibus: quæ ideo dicũtur necessitates, quia sunt quasi naturales, & velimus & nolimus, contingunt nobis. Ab his tribulationibus cordis, & necessitatibus corporis postulat vir sanctus erui: vt possit beata immortalitate vestiri. Et quia sunt nonnulli, qui cùm talia sentiunt, impatienter ferunt: corde repugnant, lingua murmurant, flagella omnipotentis Dei despiciunt: & vnde purgari debuerant, inde in deterius superbiendo tendunt: ideo subdit, *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea.* Afflictio cordis & corporis, pœna peccati est. Sed si hæc humili & patienti corde sustinetur, mira omnipotentis Dei misericordia agitur, vt vnde punitur culpa, inde sequatur venia. Propterea ergo humilitatem suam videri postulat, qua laborem patienter tolerat: quatinus ex tolerãtia laborum mereatur veniam delictorum. Vniuersa, inquit, dimitte: id est præterita, præsentia, & futura. Non illa tantùm iuuentutis & ignorantiæ meæ antequàm crederem, sed etiam ista quæ iam ex fide viuens, per infirmitatem, vel vitæ huius caliginem admitto. Ad maiorem quoque cumulum tribulationis quam patitur, adiungit, dicens: *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.* Non solùm enim foris, sed etiam in ipsa intus Ecclesiæ communione, non desunt inimici. Foris sunt Iudæi & pagani, intus hæretici, qui in fide errant, & falsi Christiani, qui fidem moribus impugnant. Isti sunt qui iniquo odio Ecclesiam odiunt. Æquũ odium est, cùm oditur culpa, & diligitur natura. Iniquum verò est odium, quando culpa diligitur, & natura oditur. Vel odium iniquum est, quando quis odit amicum. *Respice inimicos.* Ac si dicat, attendendo eos me protege. Ideo subdit. *Custodi animam meam, & erue me: non erubescam, quoniam speraui in te.* Custodi, ne pereat: erue, vt euadat: nõ erubescá, vt à proposito cadã. Et ideo hæc debes agere, quoniã speraui in te. Hoc quod Ecclesia orat, quotidie in electis suis dominus agere nõ cessat: quos quasi & custodiendo deserit, & deserẽdo custodit. Permittit corda tentationibus concuti: corpora necessitatibus affligi, prauorum odiis exerceri: sed dum hæc hosti relaxat, animam sibi semper reseruat. Hostis enim antiquus & per se & per membra sua, sanctos viros tentare maliciosè appetit: quod omnipotens Deus fieri non nisi benignè permittit, scilicet vt bonum quod latet, appareat: & virtus per patientiã excrescat. Sed electi, dum maligni hostis tentamenta intus & exterius sentiũt, de se in nullo præsumẽtes, mox ad sui protectoris Dei auxiliũ recurrũt: ne erubescenda cõmittant, humiliter exorãt: & vt exaudiri mereãtur, spei se fortitudine roborãt. Quod cùm perfecti faciũt, cæteros ad se per exemplum trahũt. Vnde & subditur: *Innocentes & recti adhæserunt mihi, quia sustinui te.* Innocẽtes

2. Cor. 6.

moribus

moribus, recti fide. Innocētes in his quæ in imis agunt, recti in summis quę sentiunt. Qui innocenter viuunt, qui cælestem patriam ex desiderio appetunt, sicut disiungi à malis, ita adhærere cupiunt bonis. Sicut enim corrumpunt mores bonos colloquia mala: ita bonos mores ædificant colloquia bona. Et scriptum est, Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocēs eris. Adhærent ergo sancti sanctis, innocentibus innocētes: vt sese inuicem verbis & moribus ædificent, & bona propria per charitatem sibi communicent: quatinus in bono crescat alter ex altero. Inter hæc dum tot mala pariter tolerant, & dum in bonis operibus ardenter desudant, dum spei rectitudine solidantur, ne sustinentia vacuentur in tantis tribulationibus constituti: vt euadere valeant, liberatorem Deum suppliciter implorant, dicentes: *Libera Deus, Israël, ex omnibus tribulationibus suis.* Israël interpretatur vir videns Deū. Ac si dicat, Libera Deus populum, quem præparasti ad te cōtemplandū, ex omnibus tribulationibus suis. Non solùm ex his quæ exterius tolerāt, sed ex his quæ interius patiūtur. Studeamus & nos animas nostras ad dominum leuare, fiduciā nostram in ipso ponere, humilia & alta eius mandata discere: vt mereamur in veritate dirigi, & sapiētiam ipsam (quę Deus est) mente intueri: vt per eius misericordiā à delictis iuuentutis & ignorantiæ exuamur: vt mansueti & mites facti, vias misericordiæ & veritatis sectemur, vt emundati per propitiatorem dominum à quotidiano peccato, timeamus eū, atq; in via cōstituti (quæ Christus est) legē gratiæ eius possideamus, per quē in bonis demoremur, & hæreditate perfruamur æterna. Interim habētes firmamētū Deum, ad quē mētis oculos dirigamus: donec euellamur de laqueo huius mūdi, & per suā misericordiam à cūctis tribulationibus liberemur, Israel spiritualiter facti, cōtemplantes in sua maiestate dominū Deū nostrum.

Psal. 119. Philip. 1. 1. Cor. 15. Psal. 117. Matt. 11.

TITVLVS PSALMI XXV.

SEQVENTIS Psalmi titulus est, Psalmus Dauid. Hæc scriptura est attribuēda excellentiori membro Ecclesiæ superius Deū oranti, & hic ostēdenti se esse exauditū, & diuina misericordia adeptū innocentiā & perfectionē: de cætero oranti, ne à proposito suo dimoueatur. Et hoc facit, vt à quibus moraliter segregatur, ab his etiam æternaliter separetur. Intentio eius est, nos exemplo suo ad innocentiam & perfectionem inuitare. Ait ergo.

PSALMVS XXV.

IVDICA me domine, quoniā ego in innocētia mea ingressus sum: & in domino sperās nō infirmabor. Qui culpā habet, iudiciū timet. Ipse ergo perfectus est: quia causam suā iustā vidit, à domino se iudicari petiit. Bene autē in innocentia ingressum se fuisse cōmemorat: quia innocētia spiritualis via est, qua tēditur ad Deū: & innocēter viuere, ad interiorē pertinet hominē. Quòd autē se innocentē pronūtiat, nō est superbia elati, sed cōfessio nō ingrati. Ac si diceret: Post misericordiā, quā tu mihi prerogasti, innocentiæ meæ habeo aliquod meritum, cuius viam custodiui. Nec tamen etiam sic in me, sed in domino sperans, non infirmabor in opere, sed permanebo: vt sicut incepi, ita perficiam. Si de se presumeret,

Ephe. 3.

si in

si in se gloriaretur, proculdubio infirmaretur. Sed quia spem suam ponit in domino, iam infirmari non valet: quia ipse dominus est eius fortitudo. *Proba me domine, & tenta me: vre renes meos & cor meum.* Ego dixi, iudica: sed si quid in me est purgandum, ô domine, hîc tenta me, & corrige flagello filiorum: & sic proba me, id est probatum redde: vre renes meos, id est, destruo delectationes carnis (quia in renibus maximè voluptates abundant) & cor meum, id est, prauas cogitationes. Vre renes meos & cor meum: ac si dicat, Exterioribus & interioribus vitiis spirituale adhibe medicamentum. Sancti viri etsi perfectè viuant, adhuc tamen paterna flagella desiderant: vt tantò perfectiores ad patriam tendant, quantò piè feriens disciplina eos quotidie etiam de minimis purgat. Et ideo sustinent disciplinam, vt consequatur misericordiam: de qua subditur, *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tua.* Verax magister discipulum verberat mendacem: verberatus discipulus attendit, & petit à magistro misericordiam. Sic facit erga nos cælestis magister, & pius pater. Peccauimus, ideo flagellamur. Ille verberat, nos expectamus vt parcat. Misericordia tua (inquit) ante oculos meos est, disciplinam tuam patienter fero: sed vt miserearis indesinenter expecto. Et iam cõplacui tibi in veritate vindictæ quam merui, qui prius displicui in mendacio culpæ qua deliqui. Et qui lapsus merui iram, à te correptus inueni misericordiam. Ex hoc autem apparet quoniam in innocentia mea ingressus sum: quia *Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.* Cum concilio vanitatis sedent, qui conuentui eorum commorantur, qui ex studio conueniunt, & vacant ad hoc, vt de vanitate loquantur. Cum iniqua gerentibus introire, est societati prauè agentium se inferre, atque iniquis operibus cum ipsis iniquis se ex voto ingerere. Tale est studium peruersorum atq; carnalium. Aut enim vanę loquacitati sedent & vacant, aut iniquæ operationi desudant. Quo contrà sancti viri, vt verbo & facto habeantur innoxij, & à vanitate restringunt linguam, & ab iniquo opere conseruant vitam. Et quia prius est rem malam non diligere, demum etiam odire: rectè subiungitur: *Odiui Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* Odiui non homines, sed præuaricatores, non naturam, sed culpam. Malignantes sunt, qui ad hoc laborant, vt conformes suos malitia antecedant. Impij sunt infideles, qui dominum non colunt. Pietas enim propriè pertinet ad cultum Dei. Ab his omnibus quanuis nõ corpore, tamen vita & moribus separatur Ecclesia: videlicet à torpẽtibus ocio, & vacantibus vanitati, ab iniqua operantibus, à malitiam suam studiose exaggerantibus, ab infidelibus. Et notandum quòd prius dixit, Non sedi: hîc inquit, Cum impiis non sedebo. Ibi inchoatio, hîc perseuerantia designatur. Opus est enim, vt bonum quod incipitur, vsque ad finem perducatur. Sed qui ab iniquis se separat, cum quibus adiungitur, audiamus. *Lauabo inter innocentes manus meas & circundabo altare tuum domine.* Non aqua visibili lauas manus, quando piè cogitas de operibus tuis: & innocens es corã oculis Dei, qui est & altare coram oculis Dei, quò ingressus est sacerdos, qui pro nobis se primus obtulit. Est cæleste altare, quod non amplectitur, nisi ille

Apoc. 3.
Matt. 23.
Matth. 12.
1. Timo. 4.
Matth. 24.
Apoc. 6.
Ephe. 5.
Hebr. 9.
Hebr. 13.

ille qui lauat manus inter innocétes,factus & ipse innocens.Nam multi altare hoc tangunt indigni, & tolerat Deus pati iniuriam ad tempus sacramenta sua. Sed non quomodo reciperis cum malis intra parietes Ecclesiæ, ita recipieris cum malis in sinu Abrahæ. Non ergo timeas:laua manus, & circunda altare Dei, vbi offers vota domino,vbi preces fundis,vbi cõsciẽtia tua pura est,vbi dicis Deo qui sis:& si aliud est,quod displiceat Deo, curat ille cui confiteris. Quare circundas altare Dei vir sancte? Sequitur,& dicit: *Ut audiam vocem laudis, & enarrem vniuersa mirabilia tua.* Audire vocem laudis,est intelligere intus:quia quicquid in te mali est, de peccatis tuũ est: & quicquid boni, in iustificationibus Dei est.Ita audies vocem laudis,vt nõ te laudes. Et quando bonus es,audis etiam diuinas laudes intus quas in te loquitur dominus Deus tuus,& ibi audiẽdo dicis,vt enarres mirabilia eius vniuersa, corporalia & spiritualia,visibilia & inuisibilia. Ad mirabilia domini pertinet, quando aliquis suscitatur in corpore. Ad maiora verò pertinet mirabilia,quando aliquis suscitatur in anima. Grande miraculum est, cùm resurgit viuus, qui erat mortuus.Maius est,cùm resurgit pius, qui erat impius:cùm resurgit castus,qui erat luxuriosus:cùm resurgit humilis, qui erat superbus. Exteriora ista mirabilia prosunt ad fidem, interiora ad morum ædificationem, laudes domini ad dilectionem. Ad hoc laudatur dominus Deus tuus:ad hoc mirabilis prædicatur, vt ames, credas & speres. Ama laudabilem, crede & spera in mirabili. Ad hoc pertinet quod sequitur. *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Domus Dei est Ecclesia, decor eius iustitia, locus habitationis requies æterna. Et rectè præposuit decorem domus,deinde locum habitationis:quia amando & sectando iustitiam ad æternæ quietis pertingitur gloriã. Et quia electus quisque quantuncunque proficiat, adhuc tamen reprobari formidat, misericordẽ Deum humiliter exorat, dicens, *Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam.* Impij sunt odientes Deum,viri sanguinum odientes proximum. Nam qui odit fratrem suum, homicida est. Isti sunt Ecclesia malignantium,qui agunt concilium vanitatis,cum quo vir sanctus non sedisse se perhibet. Et notandum quòd non ait, In concilio:sed, Cum cõcilio. Nam in concilio vanitatis potest quis sedere ad vtilitatem, cùm ad hoc ibi sedet, vt liberet innocentem, aut vt ipsam redarguat vanitatem. Cum concilio verò vanitatis sedere, est ipsi concilio consentire. Quod quia non fecit, orat nunc, vt qui particeps non fuit in culpa, non sit etiam particeps in pœna. Et hoc est iudiciũ quod postulat à domino, vt discernatur à malis cum quibus habitat. *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Sicut hoc quod in manibus tenemus, in promptu habemus:ita in manibus dicuntur habere iniquitates, quòd in promptu semper habent malè agere. In eorum manibus iniquitates sunt, qui parati sunt ad homicidium, ad furtum, ad rapinam, & ad cætera mala facienda. Hi sunt qui acquirendis lucris insistunt ardenti studio, circunquaque exquirunt, vt dextera eorum repleatur muneribus. Sed quia non manus, sed dextera dicitur, aliquid nobis subtilius ex hoc nomine designatur. Vsus quippe prauorum est, vt donum

1. Corin. 11. Luc. 16. Matt. 5. Ioan. 1. Iob. 9. Eccle. 9. 1. Cor. 4. 1. Ioan. 2. & 3.

num gratiæ vertant in augmentum culpæ. Bene ergo ait, Dextera eorum repleta est muneribus: quia quod eis ad obtinendam æternam salutem datum est, ad accipienda huius seculi munera conuerterunt, existimãtes quæstum esse pietatem. Hi sunt qui sapientiam suam vendunt, pro iustitia pretium requirunt, ipsis etiam spiritualibus studiis quandoque desudant, vt terrenum aliquid conquirant. Sed quia vir Dei manum suam ab omni munere excutit, & quicquid agit, purè propter Deum agit: non vt hîc thesaurisare appetat, sed vt ex hac captiuitate liber euadat: redemptorem suum suppliciter implorat dicens, *Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me & miserere mei.* Valeat mihi ad perfectionem liberationis tantum meum pretium sanguinis domini mei: vt in periculis huius vitæ misericordia tua non deserat me. *Pes meus stetit in directo.* Id est, affectus meus non recessit à iustitia. Quare in directo? Quia superius dixerat, Et in domino sperans non infirmabor. Ille titubat inter malos, qui non in domino sperat. Hinc factum est, vt scismata fierent. Sed quid concluditur? *In Ecclesiis benedicam te domine.* Qui benedicit domino lingua, & factis maledicit, non in ecclesiis benedicit dominum. Imo ex illis est, de quibus dicitur, Væ his per quos nomen domini blasphematur. Hoc est ergo in Ecclesiis benedicere dominum, sic viuere, vt per mores cuiusque benedicatur dominus.

Matth. 6

Isa. 52.

TITVLVS PSALMI XXVI.

PSALMVS David, priusquam liniretur secundò. Psalmus iste est ascribẽdus David, hoc est perfectæ Ecclesiæ. Psalmus (dico) agens de eo negotio, quod contigit priusquam liniretur secũda inunctione. Legitur David bis inunctus fuisse. Primùm à Samuele in domo patris, quæ præfigurauit secundã inunctionẽ. Deinde verò quãdo fuit susceptus à populo, & rex cõstitutus super Iudã in Ebron, secundò inunctus fuit. Eodem modo fuit Christus bis inunctus, non corporali, sed spirituali vnctione. Primùm cùm immunis à peccato, fuit rex super Iudaicũ populum cõstitutus: post resurrectionẽ verò fuit inunctus, videlicet cùm immortalis & impassibilis fuit factus. Et fuit sibi datum nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum. Eodem modo fideles bis inunguntur: primò in baptismo, quando accipiunt pignus spiritus: quæ inunctio est præfiguratio & quasi arrha inunctionis futuræ. Et secundò post hanc vitam, quando immortalitatem & impassibilitatem consequuntur. Et David post primam vnctionem non confirmatus est in regno, donec Saule deuicto. Et multos aduersarios deuicit, antequã secunda vnctione vngeretur. Similiter fideles in hac vita multos habent aduersarios, antequam inunguntur secundò. Et nunquam confirmabũtur in regno, donec Saule deuicto, id est, donec diabolo superato penitus, & morte destructa. Et hoc modo titulus iste potest exponi de capite & membris. Intendit perfecta anima in hoc psalmo, suo exemplo vnunquẽque exhortari, qui pignus spiritus sancti accepit: vt si beatus esse desiderat, in tentationibus vitæ præsentis viriliter agat, & per beneficia in hac vita à Deo collata (quæ in principio psalmi enumerantur, vbi dicit, Dominus illuminatio mea, & cætera) seipsum conformando, pondus diei & æstus pia longanimitate sustineat. Dicit itaque sic:

2.Reg.2.
1.Reg.16.
2.Reg.2.& 5.
Philip. 2.
1.Cor.1.& 5
Ephe.1.
Ephe.6.
1.Pet.5.
Matth. 20.

PSALMVS XXVI.

DOMINVS *illuminatio mea,& salus mea,quem timebo? Dominus protector vita mea,à quo trepidabo?* Tria ſunt quæ dicit:illuminatio, ſalus,protectio.Iſta tria reddunt intrepidum hominem cõtra aduerſa omnia.Si enim eum illuminat Deus,vt recta videat:ſi ſanat,vt recta quæ viderit,opere compleat.Deinde ſi protegat,ne tentatus cadat:quid reſtat,quod formidare debeat? Venit lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.Redemit animam meam,illuminauit, protegit ne amittat, à quo trepidabo? Video hoſtes, video tyrannos incurrentes:ſed neminem timeo dominica fretus admonitione, qua dicitur, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Vnde ſubditur: *Dum appropiant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei,ipſi infirmati ſunt,& ceciderunt.* Appropinquant nocentes, inuadunt me hoſtes, obſident inimici:vt carnes meas edant,vt me lacerent,& occidant,vt carnales & imperfectos decipiant, & nefario corpori ſuo coniungant. Vel carnes edere, eſt carnales affectiones igne tribulationis conſumere:ſed in eo infirmantur à propriis viribus,& victi cadunt, quo ad interiora animi irrumpere non poſſunt. Vnde adhuc etiam ſubiungit: *Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.* Si impiorum exercitus,ſi vitiorum impetus,ſi dæmoniorum cœtus collectis viribus atque ordinata acie conſurgat,nihil cor dubitat:quòd omnipotens Deus illuminando,ſanando, protegendo confirmat. *Si exurgat aduerſum me prælium*, vt me debellare velint inimici ſupradicti. *In hoc ego ſperabo.* In quo? Sequitur,& dicit: *Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ.* Valent nobis tentationes & tribulationes huius ſeculi ad conſequendum regnum Dei. Vnde ſancta Eccleſia dum bella in imis ſuſtinet, ſpem ſuam ad alta ſubleuat:& quanto grauiora hîc patitur,tanto ibi maiorem mercedem expectat. Hinc in Euangelio dominus ait, Cùm maledixerint vobis homines,& perſecuti vos fuerint propter me: gaudete in illa hora, quia merces veſtra multa eſt in cælo. Videamus ergo quam vnam petit,qui inter aduerſa conſtitutus nihil timet. Quæ eſt illa vna? Vt inhabitem (inquit) in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Domus ea dicitur, vbi ſemper manebimus. In iſta peregrinatione propriè appellatur tabernaculum, quod pertinet ad militantes & pugnantes contra hoſtem. Quid acturi ſumus in illa domo, habes in alio pſalmo. Beati (inquit) qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Hac iſte cupiditate ardens, & amore æſtuans, deſiderat per omnes dies vitæ ſuæ in domo domini habitare. Dies, inquam, non finiendos, ſed æternos. Sic dicuntur dies, quomodo anni, de quibus dictum eſt. Et anni tui non deficient. Nã dies vitæ æternæ, vnus dies eſt ſine occaſu. Hoc ergo dicit, A domino hanc concupiui, hanc vnam petij, hanc requiram. Et quaſi diceremus: Quid tibi facturus es? Ad quid hoc petis? *Vt videam (inquit) voluntatem domini, & viſitem templum eius.* Ecce quod amo. Ecce quare volui habitare in domo domini, vt contempler delectationem

Ioan. 1. Apoc. 5. — Matt. 10. — Matt. 5. Luc. 6. — Pſal. 83. — Pſal. 101. Hebr. 11.

ctationem eius. Video enim nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc ex parte cognosco, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Bene autem ait, & visitem templum eius: quia illa beata visio non implebitur, nisi in visione templi Dei, quod rectè & domum nominat & tēplum. Domus dicitur, eo quòd habitatur à sanctis. Templum, eo quòd ibi laudes domino persoluuntur. Vt autem illuc perueniam, vnde mihi pro mitto: sequitur & dicit, *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum: protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Dies malorum præsens vita est, in qua fit malum. Vnde Apostolus ait, Redimētes tempus, quoniā dies mali sunt. Tabernaculum est Ecclesia pręsens, in qua militamus. Accepit de isto tabernaculo carnem filius Dei, & factus est nobis absconditum tabernaculi. Abscondit nos in tabernaculo per fidem, protegit nos in Christo ad salutem: filij Dei sumus, sed nondum apparet quod erimus. Per fidem enim ambula mus, & non per speciem. Mortui estis (ait Apostolus) & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Et quia sic nos abscondit à vitiis, & protegit in Christo Deus, vt in ipso nos exaltet ad virtutes: rectè subiungit, *In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.* Dominus Iesus Christus & petra est, & caput. De hac petra ipse dominus ait, Et super hanc petrā ædificabo Ecclesiam meā. In hac petra firmiter fundata exaltatur de mundo ad cælum, de diabolo ad dominum: vbi & nunc dum moratur & laborat corpus inter inimicos in terra, iam caput suum, id est, Christum exaltatum dicit. Surrexit enim à mortuis, & sedet ad dexterā patris in cælo. Con fidant ergo membra, nec timeant inimicos: cùm iam nunc super eos caput suum videant exaltatum. Vbi enim caput est, ibi & membra secutura sunt. Sumus & nos cum illo sursum. Est & ille nobiscum deorsum. Ecce quale pi gnus habemus. Vnde & nos fide & spe & charitate cū capite nostro sumus in cælo in æternum: quia & ipsum bonitate, diuinitate, vnitate nobiscū est in terra vsque in consummationem seculi. Vnde ei laudes & sacrificia non cessat immolare Ecclesia. Ideo subiungit, *Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cantabo & psalmum dicam domino.* Consideraui fidem orbis terrarum, in qua exaltatum est caput meum, super eos qui me persequebantur. Et in ipso tabernaculo, id est in Ecclesia toto orbe terrarum diffusa, totis viribus laudaui dominum. Vociferarè est ingenti virtute vocem efferre. Immolamus Deo hostiam vociferationis, quando ei laudes offerimus cum magna deuotione & contritione cordis. In hoc quod ait, Cantabo & psalmum dicam, frequentiam diuini ministerij insinuat. Cantus pertinet ad iocunditatem laudis, Psalmus verò ad exercitium boni operis. Sic est laus nostra Deo acceptabilis, si voce, corde & opere laudamus eū. Deinde postulat vt exaudiatur, cū subiungit: *Exaudi domine vocem meā qua clamaui ad te, miserere mei, & exaudi me.* Gemamus modò, oremus modò. Gemitus nō est nisi miserorum, Oratio non est nisi indigentium. Transiet oratio, succedet laudatio. Transiet fletus, succedet gaudium. Interim modò, quando in diebus malorum sumus, non cesset oratio nostra ad Deum, à quo vnam illā petamus. Et ab ipsa petitione nō desistamus, donec ad illam illo donante

1. Cor. 13. Ephe. 5. Ioan. 1. Ioan. 3. Col. 3. 1. Cor. 10. Ephe. 1. & 2 Matth. 18. Ephe. 1. Mar. 16. Ioan. 14. Matt. 18. Matt. 28. Psal. 115. Psal. 118. Ioan. 16.

ac perducente perueniamus. finiantur omnes cupiditates, vna in corde sit & in postulatione. Vnde & subditur: *Tibi dixit cor meũ, exquisiuit te facies mea: faciem tuam Deus requiram.* Ac si dicat, Oratio mea non in solis labiis est, sed corde prolata. Exquisiuit te facies mea, id est intentio mea, fides mea, mens mea, in qua me cognoscis: faciem tuam Deus requiram. Non honorem, non gloriam, non diuitias quæro, facies tua, pulchritudo tua, visio tua mihi est in desiderio. *Non auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo.* Forte ab aliquibus declinat non in ira, quomodo à quibusdam, qui illi dicunt, Auerte
Psal. 50. faciem tuam à peccatis meis. Quando à peccatis tuis auertit faciem suam, non in ira à te declinat. Auertat ergo faciem suam à peccatis tuis, sed non auertat faciem suam à te. Ira eius non est nisi auersio vultus eius. *Adiutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.* Ecce in via sum: petiui à te vnam, liberum arbitrium: habeo. Recta quæ agere debeam, co-
Ioan. 15. gnosco: sed sine te nihil agere valeo. Esto ergo adiutor meus, vt proficiam: nec me derelinquas, ne cadam: neque despicias me, ne peream: quod debes facere, quia tu Deus meus es, qui me creasti, & salutaris meus, qui me redemisti. Non habeo adiutorem extra te. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me.* Exceptis illis duobus parẽtibus, de quorum carne nati sumus: habemus hîc alium patrem, & aliam matrem, vel po-
Ioan. 8. tius habuimus. Pater secundum seculũ diabolus est, & fuit nobis pater, cùm
Ibidem. essemus infideles. Nã dicit dominus infidelibus, Vos à patre diabolo estis.
Ephe. 5. Matth. 24 Iste est pater omnium impiorum, ipse operatur in filiis diffidentiæ. Mater est illa Babylonia societas omnium perditorum, ab oriente vsque in occidentem. Ipsa habet regnum terrenum. Hæc prima fuit mater nostra: in hac
Matt. 6. & 23. nati sumus. Cognouimus alium patrem Deum, reliquimus diabolum. Cognouimus aliam matrem Ierusalem cælestem, quæ est sancta Ecclesia cuius
2. Cor. 5. portio peregrinatur in terra: reliquimus Babyloniam. Separati sumus à mũdo & diabolo. Assumpsit nos dominus vt pater, quia condidit, quia vocat, quia iubet, quia regit. Assumpsit vt mater, quia fouet, quia nutrit, quia lactat, quia continet. Sed assumptus à domino quid petat, audiamus. *Legem pone mihi domine in via tua, & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.* Via domini in hoc loco fides potest intelligi: semita recta, charitas: de qua Apo-
1. Cor. 12. stolus discipulis suis ait, Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro: & cœpit loqui de charitate. Inimici sanctæ Ecclesiæ sunt carnaliter viuẽtes, & hæretici: qui male viuendo, & prauè docendo comprimunt seruos Dei. Postulat ergo vir sanctus legem sibi poni in via, & dirigi à Deo in semitam: quatinus per legem instructus rectè credat, & per gratiam directus, amando & operando rectè incedat. Et hoc facit, propter inimicos suos, qui eos quos minus eruditos aut imperfectos inueniunt, ad errorem siue iniquitatem (si possunt) trahunt. De quibus adhuc subditur: *Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.* Si tradideris carnem meam in manus eorum, non tradas me, id est animam meam, in animas, id est voluntates eorum, vt ex toto animum
Matt. 10. & desiderium suum expleant de me: vt si occidunt corpus, vel animam non

occidant

occidant. Quoniam vt à te reuocarent, insurrexerunt in me, testantes iniquitatem & falsitatem. Multotiens enim falsi testes contra sanctos surrexerunt, qui eos præuaricatores legis, & seductores affirmarent. Sed iniquitas mentita est sibi, non sanctis: quia mendacium eorum sibi versum est in pœnam & damnationem, sanctis verò in gloriam. Qua in re notandum est, quia quæ bona sunt, malorum impugnatione non solùm non deficiunt, sed etiam magis esse bona noscuntur. Si doctrina Ecclesiastica simplex esset, & nullus extrinsecus hæreticorum dogmatum assertionibus eam stringeret: non poterat tam clara, & tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam catholicam contradicentium obsidet impugnatio, vt fides nostra non otio torpescat, sed exercitiis elimetur. Propter hoc denique & Apostolus dicebat, Oportet autem & hæreses esse, vt probati quique manifesti fiant. Inter nos, ipsum denique diabolum, & obluctantes aduersum nos contrarias potestates, si auferas virtutes animi, sine obluctante non poterunt enitescere. Sic & fidelium gloria non poterit resplendere, nisi eam infidelium reprobatio & pœna commendet. Post illum circuitum & iubilationem, post ista pericula & labores, inter manus tribulantium positus, æstuans, anhelans, laborans, firmus & certus domino suscipiente, deducente, regente, quid subiungat, audiamus. *Credo videre bona domini in terra viuentium.* O bona domini dulcia, immortalia, sempiterna! Quãdo vos videbo? Credo, inquit, videre. Iustus enim ex fide viuit. Quid est fides? Credere quod non vides. Quæ enim videntur, temporalia sunt, ipsa sunt in terra morientium. Quæ autem non videntur, æterna, ipsa sunt in terra viuentium. Terra dicta est per similitudinem, propter stabilitatem. Nullus ibi perit, sed semper manet & beatè viuit. Sed quid dicit Apostolus? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Recte ergo diuina scriptura nos admonet, dicens: *Expecta dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum.* Hinc per prophetam dicitur: si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet. Si differtur, non aufertur. Multi negligunt expectare dominum, quia merces eius in præsenti non datur, sed in futuro reseruatur. Ideo fatigantur & remanent in via. Propterea diuinitus admoneris, vt viriliter, id est fortiter agas, & corde confirmatus patienter sustineas. Non enim sufficit bona viriliter agere, nisi ex virtute animi studeas & mala æquanimiter tolerare.

Matth. 26. Act. 6. | 1. Cor. 11. | Roma. 1. | 2. Corin. 4. | Ibidem. | Roma. 8. | Abacu. 2. | Matth. 5.

Noli dissolui, ne sis inter eos quibus dicitur, Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Qui sustinentiam perdit, effœminatus est, perdit vigorem. Operare ergo viriliter, sustine patienter: vt bene viuendo sis iustus, & patiendo perfectus. Sic bona quæ credis, videbis: Sic recta opera ad finem perfectum perduces. Ecclesi. 2.

*

TITVLVS PSALMI XXVII.

PSALMVS ipsi Dauid, id est excellentiori membro Ecclesiæ. Negotium est Ecclesiæ clamãtis ad dominum, vt eius sic exaudiat orationem, ne eam cum operantibus iniquitatem perdat: sed prout meruit, sibi tribuat: malos autem impunitos non deserat. Quod faciendo suadere intendit, vt quisque fidelis sui exemplo, cor suum ponat in domino: quatinus eius caro refloreat in ipso. Vel quia dicitur, ipsi Dauid, ipsius mediatoris vox est, manu fortis in conflictu passionis. Quæ autem videtur inimicis orare, non maliuolentiæ votum est, sed denuntiatio pœnæ. Non optat quæ dicit, sed quid eis immineat prædicit. Ait ergo pro se & membris suis sic.

PSALMVS XXVII.

AD te domine clamabo, Deus meus ne sileas à me: nequando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum. Meritò dominum cum vocat,
Psal.118. Deut.32. Math.3. & 17. cui subiecta est omnis creatura: sicut scriptum est, Omnia seruiunt tibi. Qui cùm sit omnium Deus per creationem, propriè filius Dei per naturam, vel specialiter Ecclesiæ per gratiam: ad quem clamare est toto desiderio, toto affectu orare. *Ne sileas* (inquit) *à me:* quantum ad exteriorem eruditionem. *Et ne aliquando taceas à me,* quantum ad interiorem inspirationẽ.
Hebr.1. Oportet enim vt misericors Deus, sicut pro salute humani generis olim locutus est in prophetis, nouissimè autẽ in filio suo: sic & nũc nõ sileat, sed per eius vicarios verbo & gratia informatos incessanter nobis loquatur, nos erudiat, nos aspiret. Et si, inquit, tacueris, *Assimilabor descendẽtibus in lacũ.* Si tacuisset Christus, similis apparuisset cæteris mortalibus. Sed quia
Ioan.6. Matt.16. Roma.10. in eo Deus locutus est, propterea dixit ei Petrus, Verba vitæ æternæ habes, &, Tu es Christus filius Dei viui. Fides enim ex auditu, auditus autẽ per verbũ Christi. Rursus si taceat à doctoribus Ecclesię, eius tacere nostrũ perire est. Aliter, per hoc quod ait, Clamabo: notat se incessanter clamare ad dominũ toto tẽpore obediẽtiæ suæ. Per hoc quod subiũgit, Ne sileas, notat affectionẽ piam inter Deum & hominem: quia ex quo homo clamare incipit, Deus audit. Hebraica veritas nõ habet hoc, nequãdo taceas à me: sed 70. Interpretes addiderunt, nec tamẽ sine causa: sed per hoc dãt nobis intelligere eũ cla-
Hebr.7. 1. Pet.2. Ioan.15. Mar.16. masse de prima & secũda clarificatione. Prima clarificatio est ante resurrectionẽ, cùm fuit immunis ab omni peccato, & per eũ Deus miracula fecit, quæ nemo alius facere potuit. Secunda clarificatio fuit in resurrectione, qua eius humanitas impassibilitatem & immortalitatẽ suscepit. Et si sileas remotus à me, tunc assimilabor, id est, similis ero descendentibus in lacum, id est, in huius mundi miseriam. Si enim homo dominicus à præsidio diuini verbi sibi vniti desereretur, similis vtique aliis hominibus inueniretur. Bene dicit, Descendentibus: quia maximus descensus est à Deo deuiare, & se ad huius mundi miserias inclinare. Ascensus verò, relictis his miseriis ad bona perpetua festinare. Ideo subiungit: *Exaudi domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.* Duo prætendit, pro
Ioan.19. 1.Co.3.& 6. quibus dignè debeat exaudiri, dicens, Dum, id est, quia oro ad te. Et quia extollo manus meas in cruce, ad templum, id est, Ecclesiam construendam, vt

dam, vt sit templum sanctum Dei. Magnum meritum exauditionis fuit incarnatio & passio redemptoris, qui factus est (vt Apostolus ait) propitiatio pro peccatis nostris in sanguine suo, quo lauaret nos à peccatis, & apraret sibi Ecclesiam non habentẽ maculam aut rugam. Attẽde & tu caput tuum: exemplo eius disce orare, disce tolerare, disce amare. Extende manus tuas ad templum. Extende te ad bonam operationem propter regnum Dei. Audi & ora quod sequitur. *Ne simul tradas me cum peccatoribus, & cum operãtibus iniquitatem ne perdas me.* Cum peccatoribus quidem fuit Christus, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & cum impiis deputatus est. Sed tamẽ traditus simul cũ peccatoribus nõ est, vt & ipse esset peccator: quia peccatũ nõ fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius. Descẽdit in infernũ, vbi descẽdũt impij. Sed cũ operãtibus iniquitatẽ nõ periit: quia & si ab iniquis occisus est, à morte tamẽ resurrexit, & nos moriendo redemit. Et sic mors illa non perditio, sed vita fuit. Ora & tu ne simul tradaris cũ peccatoribus, ne eorũ cum quibus habitas, prauis moribus corrũparis, & cũ operãtibus iniquitatem, ne perdaris: ne videlicet cum iniquis in ęternum pereas, quorum persecutionẽ temporaliter toleras. Et non solũ sunt iniqui actu, sed etiam in lingua. Nam subditur, *Qui loquũtur pacẽ cũ proximo suo.* Qui dixerũt, Scimus quia à Deo venisti magister. *Mala autẽ in cordibus eorum.* Cogitabãt enim, vt Iesum dolo tenerẽt & occiderẽt. Christus Iudęorũ proximus dicitur, & secũdũ carnẽ, quia de germine eorũ fuit: & secũdũ hoc, ꝙ eis misericordiã facere venerat. Iuxta qđ de Samaritano in Euãgelio legitur, quia proximus dicitur illi qui in latrones incidit, quia misericordiã ei fecit. Quàm multi tales inueniũtur in Ecclesia Dei, qui persecũtur adhuc corpus Christi. Hi sunt qui veniũt in vestimentis ouiũ, intrinsecus autẽ sunt lupi rapaces. Et quia ipsi tales sunt: *Da illis secũdũ opera eorũ.* Et secundũ modũ culpæ, sit retributio pœnæ. Sed dicit aliquis, Bona fuerunt opera eorũ, etiã cũ Christũ occiderunt: quia sic humanũ genus redemptum est. Ideo sequitur: *Et secundum nequitiam adinuentionum ipsorum.* Ac si diceret, Non dico vt secundum vtilitatẽ, quæ ex eorum operibus processit, reddatur eis: sed secũdũ nequitiã, quã se ad vtilitatẽ suam inuenisse putauerũt. Non enim ideo Christum occiderunt, vt genus humanũ redimeretur: sed ne illi locũ & gentẽ amitterent. Qua in re notãdũ est, quòd eadẽ actio secundũ diuersas intẽtiones & bona dicitur, & mala. Nã filiũ suũ, quem Deus pater tradidit, tradiderũt Iudæi. Vna ex vtraq; parte fuit actio: sed intẽtio diuersa. Nã ad hoc tradidit eũ pater vt nos resurgẽdo saluaret. Ad hoc tradiderũt eũ Iudæi, & morte turpissima condẽnandũ curauerũt: vt penitus deperiret. Nõ ergo iustitia aut iniustitia in actione est, sed in volũtate. Sequitur ergo, *Secundũ opera manuũ eorũ tribue illis: redde retributionẽ eorũ ipsis.* Quid per opera manuũ eorũ, voluit designari: nisi excellẽtẽ iniquitatẽ, quã fecerũt in mortẽ domini? Cũ apponit manũ post opera, ostendit illos magnũ studiũ & affectionẽ ad illud opus adhibuisse. Quod dicit manuũ, tractũ est ab artifice: quia illa opera vult dici suarum manuũ, quæ studiosè fecit. Bene autẽ dicit, retributionẽ: quia cùm Christus eis bona fecisset, ipsi ei malum retribuerũt. Ac si apertè dicat: Sicut ipsi retribuerunt mihi malum, redde ipsis malum

1.Ioan.2. Apoc.1. Ephe.5. Matt.19. Ioan.1. Isa.53. 1.Pet.2. Ephe.4. Marc.15. & 16. Ioan.3. Ioan.11. Matth.26. Matth.15. Roma.1. Luc.10. Roma.12. Matth.7. Ioan.11. Ibidem. Ioan.3. Roma.8. Ioan.11. Ierem.18.

similiter. Et meritò: *Quoniam non intellexerunt opera domini.* Scilicet illa quæ in
Luc.1. lege mysticè scripta sunt, siue illa quæ occultè postmodum operatus est per
Ioan.3. filiũ suum: sicut est quòd eum incarnari fecit de virgine; quòd eum pro nostra redẽptione misit. *Et in opera manuum eius.* Id est, in manifesta opera, subaudis, non intellexerunt. Hebræi habent, Non inspexerũt in opera manuũ
Luc.7. Ioan.11. Matth.8. Luc.17. Ioan.10. eius. Quæ sunt illa? Quòd infirmos curabat, leprosos mũdabat, mortuos suscitabat, & alia multa miracula, quę per filiũ suũ faciebat pater. Hinc veritas Iudæis aiebat, Si mihi non creditis, vel operibus credite. Opera enim quæ ego facio testimoniũ perhibẽt de me. Excusabiles autẽ inuenirẽtur in occultis, sed nõ inuenirẽtur in apertis. Quia ergo in opera manifesta nõ intellexerũt, vt mente perciperẽt diuina: ideo sequitur: *Destrues eos*, Spiritualiter & corporaliter: sicut fuit in destructione Titi & Vespasiani. Et propheta prę̃uidẽs illã destructionẽ esse irreparabilẽ, addidit: *Et non ædificabis eos*, vlterius. In aliis enim destructionibus reparauerat eos deus, vt in destructionibus Babylonis & in captiuitate Ægypti. Vel etiã si spiritualiter essent destructi, vt si sub aliquo duce essent idolatrę, per aliũ ducẽ Deus eos ab idolatria liberabat. De hac autẽ nouissima excæcatione spirituali, nõ reparabũtur vsque in
Rom.9. finẽ: quando eorum reliquiæ saluabuntur: corporaliter verò nunquam restituẽtur. Ab hoc versu incipit agere gratias de sua exauditione. Ait enim, *Benedictus dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.* Quotiens exaudi-
Psal.115. mur à domino, debemus illum benedicere. Non enim habet homo quid tribuat Deo pro tantis eius beneficiis, nisi benedictionẽ & laudẽ. Nemo autem
Iaco.1. donis Dei fit beatus, si donãti existit ingratus. Sic autẽ colitur à nobis pater luminum, à quo omne datum optimum & omne donum perfectum descendit: scilicet sacrificio laudis, & actionibus gratiarum. Non tãtùm exaudiuit de remouẽdis malis, sed etiam, *Dominus est adiutor meus*, ad bene operandũ: *Et protector meus*, ne lædar à telis persequẽtium. *Et in ipso sperauit cor meum*: Id est, intentio mea: sperauit autem de resurrectione. Et ideo, *Adiutus sum.* Ad hoc nos adiuuat in bono, & protegit in malo omnipotens Deus vt spẽ nostrã constituamus in ipso. Quanto autem fidẽtiùs in ipso speramus, tanto ab ipso adiuuamur vberiùs. Vnde fit, vt per Dei adiutorium spes in nobis generetur, & deinde per spei meritum Dei adiutorium augeatur. Et ostẽdit in quo adiutus sit Deus. *Et refloruit caro mea.* Antè floruerat Christi caro, cùm fuit immunis ab omni peccato: refloruit quando impassibilitatẽ & immortalitatem resurgendo suscepit. Propterea sequitur: *Et ex voluntate mea confitebor illi.* Voluntariã cõfessionem diligit Deus: coacta autẽ seruitia non reci-
2.Corin.9. pit. Vnde scriptum est, Seruus non manet in domo in ęternum, filius manet
Ioan.8. in æternum. Seruus est qui seruit ex timore, filius est qui obedit ex amore. Ille à cælesti domo excluditur, quia seruus est. Iste introducitur, quia filius est. Confiteamur ergo domino tota voluntate, toto affectu: vt tanquam deuoti filij consequamur hæreditatem Dei. Illi nanque debetur rectè confessio, de quo subditur, *Dominus fortitudo plebis suæ.* Id est sibi deuotæ. Fortitudo Dei in eo est, quia homines de diaboli iugo eripit, & suos facit. *Et ipse est protector saluationum Christi sui.* Id est, illorum, qui per Christum saluati sunt.

Et hìc

Et hîc manifestè notat, quòd mysteria Christi prosunt hominibus ad salutem. Et quia Dominus est fortitudo plebis, ergo Domine fac quod tuum est. *Saluum fac populum tuum domine.* Eripiendo de inimicorũ potestate, dirigendo ad fidem. *Et benedic,* dando incrementum virtutum ipsi facto: *Hæreditati tuæ: & rege eos,* Secundum mores & virtutes: *Et extolle illos,* De virtute in virtutem, *vsque in æternum.* Id est, donec perueniant ad æternitatem.

TITVLVS PSALMI XXVIII.

PSALMVS David in consummatione tabernaculi. Remissa arca domini à Philisthæis, & reducta in Ierusalẽ, cùm prohiberetur à Nathan propheta ne faceret domum domini, quia vir sanguinum erat: fecit tabernaculũ de tentoriis, in quo reponeret arcam Dei. Quo consummato, inuitauit multos vt ad templum illud venirent: non vacuis manibus, sed vt ibi adductas hostias immolarent. Et post hanc consummationem scripsit psalmum istum: non quòd de historiali consummatione scriberet, sed nobis consummationem Ecclesiæ futuram per spiritum sanctum prophetaret: cuius consummatio, illius tabernaculi figura erat. Quod sciens Hesdras propheta Dauid intellexisse, sic intitulauit. Qui titulus sic legitur. Psalmus iste conuenit Dauid prophetæ, qui hîc loquitur. Psalmus dico, habitus in consummatione tabernaculi, id est, in consideratione consummationis Ecclesiæ. Hanc rectè tabernaculum appellamus, quia hîc in ea tanquam in tabernaculo militamus. Ipsa est in hoc psalmo materia. Negotiũ prophetæ sub persona Ecclesiæ est, ostendere quomodo tabernaculum Dei compositum sit, id est, qua virtute & qua magnificentia per septiformem gratiam spiritussancti, qua concipitur ex voce domini, septies repetita. Et hæc faciendo intendit, vt qui filij Dei facti sunt per adoptionem, puræ Deo mentis hostiam offerant. Ait ergo:

2. Reg. 6. & 7. 1. Paral. 17. Isa. 11.

PSALMVS XXVIII.

AFFERTE Domino filij Dei, afferte domino filios arietum. Afferte domino vosmetipsos, quos per Euangelium duces gregum Apostoli genuerunt, habentes tanquam duo cornua duo testamenta. Hinc Paulus aries spiritualis gregi suo dicit, Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Et iterum: Filioli mei, quos iterum parturio. Deo nos afferimus, si deuotè agimus, quod per sapiẽtiã audimus. Præbe (inquit) fili, cor tuum mihi. Sed necesse est, vt hæc oblatio cordis etiã in completione se demõstret actionis. Vnde & subditur: *Afferte domino gloriam & honorem.* Tales vos exhibete, vt honoretur & glorificetur Deus in vobis. Iuxta quod scriptũ est: Luceat lux vestra corã hominibus, vt videntes opera vestra bona glorificent patrem vestrum qui in cælis est. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Gloriosè per orbem innotescat. *Adorate dominum in atrio sancto eius.* Hoc est, in dilatato & sanctificato corde vestro. Illi quippe nos ipsos debemus, à quo cõditi sumus. Cui iure honor & gloria à nobis exhibetur pro tot & tãtis beneficiis quæ in ædificationem spiritualis tabernaculi, id est Ecclesiæ subscribuntur. Dicitur enim: *Vox domini super aquas.* Vox domini super populos, qui per aquas rectè designati sunt, quoniã aquarum

1. Corint. 4. Gal. 4. Prouer. 23. Matth. 5.

more

more fluxu mortalitatis incessanter decurrunt. *Deus maiestatis intonuit.* Deus
Matth.4. de nube carnis terribiliter pœnitentiã prędicauit. Ipse per seipsum intonuit
Luc.13. qui Deus est maiestatis, potestatis & excelsæ virtutis. Hinc est quòd in can-
Cant.6. ticis Ecclesia dicit, Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Into-
nuit etiam vox domini super aquas: quia in Iordane super Christum vox
Matth 3. Luc.3. patris audita est: Hic est filius meus dilectus. Intonat nunc quoque super a-
Matth.28. quas baptismatis: quia in nomine patris, & filij, & spiritus sancti baptisantur
Ioan.1. credentes. Et quia ipse est qui baptisat, rectè subiungitur: *Dominus super aquas*
Ephes.4. *multas.* Scriptum est enim, Vnus dominus, vna fides, vnũ baptisma. Vel do-
Ioan.1. minus super aquas multas, id est, ipse dominus Iesus postquã emisit vocem
super populos, & perterruit, eos conuertit in se, & habitauit in eis. *Vox domi-*
Ioan.11. *ni in virtute.* Vt est illud, Lazare veni foras. *Vox domini in magnificentia.* Non
enim loquebatur Iesus tanquã Pharisæi, sed tanquã potestatẽ habens. Vnde
Ioan.7. quidã ait, Nunquam loquutus est homo sicut hic homo. Tanta huius vocis
Ioan.11. Luc.7. dominicæ virtus erat, quòd & mortuos suscitabat, cæcos illuminabat, le-
Luc.17. prosos mundabat. Vel vox domini in virtute & magnificentia fuit, cùm
prius Apostolos fidei virtute instruxit, & per eos postmodum magna fecit.
Vnde subinfertur: *Vox domini confringentis cedros, & confringet dominus cedros Li-*
bani. Quid per cedros, nisi alti in superbia designantur? Et bene post cedros
addidit, Libani. Libanus enim interpretatur candidatio. Vox autem domi-
ni confringit cedros Libani: quia per eam etiam illi conteruntur, qui in ho-
noribus & diuitiis, & in nitore terrenæ nobilitatis exaltantur. Vnde Apo-
1.Corint.1. stolus ait: Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia. Sed sciendum,
quia duobus modis cõfringit cedros vox domini: quosdam videlicet dam-
nando, quosdam ad se trahendo & penitus humiliando: de quibus subiun-
ctum est, *Et comminuet eas tanquam vitulum Libani.* Et amputata superba cel-
situdine illorum, deponet eos ad imitationem humilitatis suæ, qui tanquam
Psal.2. vitulus per ipsam huius seculi nobilitatẽ ad victimam ductus est. Astiterunt
enim reges terræ, & principes conuenerunt aduersus dominum & aduersus
Matth.3. & 17. Christum eius. *Et dilectus quemadmodum filius vnicornium.* Nam & ipse dile-
Luc.3. ctus atque vnicus patri exinaniuit se nobilitate sua, & factus est homo, sicut
Phil.2. Luc.4. filius Iudæorum ignorantium iustitiam Dei, & superbè iactantium tãquam
singularem iustitiam suam. *Vox domini intercidentis flammam ignis.* Id est, di-
Ioan 7. uidentis furentem iracundiam persecutorum suorum, vt alij dicerent: Nun-
quid forte ipse est Christus? alij, Non, sed seducit populum: atque ita præci-
dentis insanũ tumultum eorum, vt alios traiiceret, alios in malitia eorum
relinqueret. *Vox domini concutientis desertum.* Id est, commouentis ad fidem
Isa.33. gentilem populum, qui quondam erat sine spe, sine Deo, sine propheta, sine
Marc.16. prædicatore. *Et commouebit dominus desertum Cades.* Id est, verè celebrari
faciet dominus sanctum verbum scripturarum suarum, quòd à Iudæis non
intelligentibus deserebatur. *Vox domini præparantis ceruos, & reuelabit conden-*
sa. Cerui Apostolos designant, qui præparante eos Spiritu sancto ad
Act.5. currendum, & Euangelium nunciandum agiles erant, quique mortifera
Luc.24. venena diaboli & hæreticorum, non timebãt. His condensa reuelauit, quia
script

ſcripturas aperuit,& diuina myſteria manifeſtauit. Hinc Paulus ait: Audiui arcana verba, quæ non licet homini loqui. Et ſcriptum eſt, Aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Tunc eis reuelauit opacitates diuinorum librorum & vmbracula myſteriorum, vbi cum libertate paſcantur. Et quia per hæc dona conſummat Deus Eccleſiam ſuam, rectè ſubiungitur: *Et in templo eius omnes dicent gloriam.* Hoc eſt, in ſeipſis templum Dei factis, domino gloriam dicent, à quo bona perceperunt, quæ habent. *Dominus diluuium inhabitare facit.* Quia electos ſuos, tãquã in arca, ita in Eccleſia cuſtoditos, mũdum iſtum ſuperare & deſpicere facit. Qui mundus rectè per diluuiũ deſignatur: quia carnales intra ſe extinguit, ſpirituales ſupra ſe repellit. Et quia ſemper in Eccleſia ſua dominus regnabit poſt diluuium, bene ſubiunctũ eſt: *Et ſedebit dominus rex in æternũ.* Sũt enim ſancti ſedes Dei, & ipſe rex eorũ, defendẽs illos à poteſtate diaboli, & regens eos ſpiritualiter, ne peccatũ regnet in eorũ mortali corpore. De quibus adhuc ſubditur: *Dominus virtutem populo ſuo dabit.* Ne ab inimicis & vitiis ſuperẽtur. *Dominus benedicet populo ſuo in pace.* Vt poſt procellas & turbines iſtius ſeculi, requieſcãt feliciter in æternitate.

2.Corin.12. Luc.24. 1.Corint.3. & 6. Geneſ.7. & 8. Dan.7. Luc.1. Sapien 7. Rom.6. Iſa.32.

TITVLVS PSALMI XXIX.

PSALMVS cantici in dedicatione domus Dauid. Pſalmus iſte eſt Cantici, id eſt exultationis habitæ in dedicatione, hoc eſt, in cõſideratione dedicationis domus Dauid. Dedicatio domus Dauid reſurrectio ſaluatoris intelligitur: in qua omnia vitæ noſtræ corpora dedicãtur. Domus Dauid ædificatur, quãdo humanitas aſſumitur. Domus Dauid ædificatur, quando à mortuis reſuſcitatur. Domus Chriſti eſt humanitas. Sicut enim domus celebris fit in dedicatione: ſic Chriſtus celebrior factus eſt in reſurrectione, aſſumpta impaſſibilitate & immortalitate. In prima parte pſalmi eſt actio gratiarum de liberatione: in qua etiam hortatur ſanctos, vt pro ea Deo grates reddant, quæ liberatio eorum eſt, quia per eam liberati ſunt. In ſecunda parte quæ incipit, Ego autẽ dixi in abundantia mea, oſtenditur meritũ, quare fuit dignum vt liberetur. In tertia parte quæ incipit, Audiuit dominus, oſtẽdit qualiter fiat ipſa dedicatio. Circa finẽ manifeſtè ponit reſurrectionẽ. Materia eſt Chriſtus. Intẽtio eſt hortari homines ad laudem Dei de ſua liberatione, quæ illorũ eſt. Quod notamus vbi dicitur, Pſallite domino ſancti eius. Ait ergo:

2.Reg.7. Ioan.1.& 2. Luc.1. Marc.16. Rom.6.

PSALMVS XXIX.

EXALTABO *te domine, quoniã ſuſcepiſti me.* Ampliabo nomẽ tuum per multas gentes, quoniã humanitatẽ meã verbo tuo vniſti. *Nec delectaſti,* Id eſt, nec delectari feciſti *Inimicos meos ſuper me:* Quia licet putarẽt ſe eſſe in paſſione ſuper me, tamen illud gaudiũ in triſtitia eſt cõuerſum. Quod dicitur modò ex perſona fundamẽti, poſt modũ dicetur ex perſona vniuerſę domus. Iam facta eſt dedicatio domus in capite, tanquã dedicatio fundamẽti. Domus, id eſt, Eccleſia, adhuc fabricatur: poſteà dedicabitur. Tunc apparebit gloria populi Chriſtiani, quę modò latet. Sęuiant modò inimici. Exultent in fabricatione domus: confundentur in dedicatione. Tunc enim ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt. Dicent autem inter ſe pœnitentes & præ anguſtia ſpiritus gementes, Quid nobis profuit ſuperbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra.

Ioan.1. Sapien.5.

Et quid

Et quid dicunt de iustis? Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? tunc implebitur quod modò dicitur, Nec delectasti inimicos meos super me. *Domine Deus meus clamaui ad te.* Clamauit cùm
Ioan.12. Ioan.4. dixit, Pater clarifica filium tuum. *Et sanasti me.* Erat enim infirmus pro
Marc.16. parte carnis. Sanauit igitur eum pater, quia resuscitando ipsam carnem im-
Rom.6. mortalem & incorruptibilem fecit. Audi Apostolum, Vide veram sanita-
1.Corint.15. tem. Absorpta est (ait) mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est
Ozee 13. contentio tua? Subiungit aliam causam, qua debeat dominum exaltare. *Domine*, inquit, *eduxisti ab inferno animam meam.* Expoliauit enim infernum, &
Psal 67. animas sanctorum secum in cælo duxit. *Saluasti me à descendentibus in lacum.*
Ephes.4. Id est ex manibus Iudæorum me liberasti, qui sua sponte in infernum & mortem & fauces diaboli descendunt. Et quia eius liberatio ad communem pertinet salutem, ideo nos admonet dicens: *Psallite domino sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.* Ac si dicat, Vos per meam liberationem facti sancti eius, Psallite domino: benedicite operando, & confitemini ore & cor-
Isa.49. de, memorię illius. Obliti enim eratis eum, sed ipse vos nõ est oblitus. Quòd autem vestri memor extitit, non ex vestra, sed ex illius sanctitate processit. Et ex hoc etiam psallite, & confitemini. *Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.* Vindicauit in vos primum peccatum, quod morte soluistis, & vitam æternam, ad quam redire nullis vestris viribus possetis, quia
Isa.28. Zacha.1. voluit, dedit. Cùm audis quoniam ira in indignatione eius, habes in Deo quid timeas. Indignatur enim Deus homini, & infert iram pro peccato. Rursus cùm audis, Et vita in voluntate eius, habes in Deo quid speres & diligas. Ibi iustitia commendatur, hîc gratia. Ad iram autem & vitam pertinet quod subiungit: *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Vespera fit, quando sol occidit. Vespera cœpit, vbi sapientiæ lumen reces-
Malach.4. sit à peccante homine, quando morte damnatus est. Occiderat enim illi sol iustitiæ, non gaudebat ad præsentiam Dei. Inde inchoata est omnis vita ista mortalis. Ab ipso vespere moras habebit fletus, quãdiu in laboribus & ten-
2.Corint.5. tationibus populus Dei expectat diem domini. Deinde veniet matutinum,
Phil.3. quo exultatio resurrectionis futura est. Tunc orietur fidelibus lux, quæ oc-
Matth 24. Marc.16. ciderat peccatoribus. Ideo & dominus Iesus in matutino surrexit de sepul-
Ioan.19. chro, vt quod dedicauit in fundamento, hoc promitteret domui. In domino nostro vespera fuit, quia sepultus est: & matutinum, quia surrexit ter-
Luc.24. tia die. Sepultus es & tu vespere in paradiso, & resurrexisti tertia die. Quomodo tertia die? Si seculum cogites, Primus dies est ante legem:
Ephes.1. Secundus sub lege: Tertius sub gratia. Quod triduo illo ostẽdit caput tuum, hoc triduo seculi ostenditur in te. Sperandum est & lætandum, sed perferendum est modò & gemendum. Ostendit autem se contrarium Adæ, cùm subiungit. *Ego autem dixi in abundantia mea, Non mouebor in æternum.* Ille posi-
Genes.2. tus in paradiso voluptatis, abundans omnibus bonis, motus est ad persua-
Genes.3. sionem serpentis. Christus autem in abundantia virtutum, dixit, id est, deliberauit, vt non moueatur in æternum, sed sit obediens patri vsque ad mor-
Phil.2. tem. Nec hoc suis viribus attribuit, vnde & subdit: *Domine in voluntate tua*

præst

præstitisti decori meo virtutem. Quod decorus sum in iustitia, fortis in patiētia, non hoc habeo ex mea potestate, sed tua voluntate. *Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Visus est enim auertisse faciem suam pater à filio, quando eum in passione dereliquit. Vnde & Iudæi dixerunt, Si filius Dei est, liberet eum, si vult. Factus est autem conturbatus, cùm ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Hîc magnum meritum Christi ostenditur, qui nec sic probatus ab obediētia recessit. Tu auertis faciem tuam à me: sed ego non sum auersus à te. Nam sequitur: *Ad te Domine clamabo, & ad dominum meum deprecabor.* Clamabo de obtinendis bonis, deprecabor de remouēdis malis. Tu enim dominus meus, qui regis me: & Deus meus, qui creasti me. Hîc nobis ostenditur in capite nostro quid agere debeamus. Si auerterit à nobis faciem suam dominus, & indignatus fuerit pro peccatis nostris: mox conturbari debemus per pœnitentiam. Et ad pias eius aures tandiu clamare, donec indulgentiam consequamur. Quid autem clamauerit Christus, ostendit cùm subiungit: *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem?* Quid proficiet mihi vel aliis sanguis meus effusus, si ego in corruptionem descendo? si corpus meum putrescat in sepulchro? si tertia die non resurgo? *Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Nunquid caro redacta in puluerem confitebitur tibi, id est, erit causa confessionis & laudis tuæ? Aut annuntiabit veritatem tuam, id est, erit causa quare veritas tua annuntietur de reparatione generis humani, quam tu per me facturus es? Ab hoc clamore se exauditum insinuat, cùm protinus addit: *Audiuit dominus, & misertus est mei: dominus factus est adiutor meus.* Misertus est mei, ne corrumperer: adiuuit, vt etiam resurgerem. Misericordia pertinet ad remissionem peccatorum. Adiutorium pertinet ad profectum bonorum operum & virtutum. Primum miseretur nobis sine præcedentibus meritis, vt liberati à peccato bonum velimus. Deinde nos adiuuat, vt bonum quod volumus, impleamus. Quòd peccata corrigimus, misericordia Dei est. Quòd ad virtutes resurgimus, adiutorium Dei est. In quo autem sit adiutus, ostendit, ex familiaritate se conuertens ad patrem, & dicens: *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi.* Planctum passionis in gaudium mutasti resurrectionis, mihi, id est, ad vtilitatem mei & meorum. *Conscidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.* Saccus de capris conficitur, & de hœdis. Et capræ & hœdi inter peccatores ponuntur. Dominus de numero nostro saccum solùm accepit, non assumpsit meritum sacci, quod est peccatum. Saccus autem est mortalitas. Saccum autem conscidit, quia mortalitatem destruxit, & insuper circundedit eum lætitia: quoniam stola immortalitatis induit illum dominus. Ad hoc autem circundatus est lætitia, vt faciat quod subiungit. *Vt cantet tibi gloria mea.* Id est, resurrectio mea, atque beatitudo mea: *Et non compungar.* Id est, non moriar. Nam Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, Mors illi vltrà non dominabitur. Quod factum est in capite, futurum est in corpore. Cantabit deo gloria nostra, quando similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. Fiet enim quod subditur: *Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.* Hæc est gloria mea, vt tibi confitear in æternum, quo-

Matth. 11. Ioan. 13.
Matth. 27 Luc. 23. Matth. 26.
Phil. 2.
Matth. 4. Luc. 13. Psal. 90.
Psal. 15. Isa. 53.
Psal. 116. Ioan. 14. 1. Ioan. 5
Matth. 25.
Isa. 53.
1. Pet. 2. Isa. 63.
Rom. 6.
Ephes. 4. 1. Ioan. 3.

niam nihil mihi ex me, sed omnia ex te, qui es Deus, omnia in omnibus.
Matth. 11. Ioan. 13. Confitere ergo modò quod tu fecisti in Dominum, id est, peccata, & con-
Iaco. 5. fiteberis quid tibi fecerit Deus, dimittendo peccata: vt ei confitens in æter-
1. Ioan. 1. num non compungaris peccato.

TITVLVS PSALMI XXX.

TITVLVS psalmi sequētis hic est, In finem psalmus ipsi Dauid, Extasis. Ascribitur psalmus ipsi Dauid mediatori, manu forti in persecutionibus, qui loquitur hic non tantùm pro se, sed etiam pro martyribus suis, dirigenti in finem. Extasis quæ addita est in titulo, excessum mētis significat: quæ fit vel pauore vel aliqua reuelatione. Sed in hoc psalmo pauor maximè apparet perturbati populi Dei persecutione omnium gētium, & defectu per orbem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator. Deinde redemptus sanguine ipsius populus gratias agit: ad extremum perturbatus diu, loquitur, quod ad extasin pertinet. Propheta verò ipsius persona bis interponitur: Prope finem, & in finem. Materia habet duo opposita. Auxilium diuinæ pietatis, & miseriam humanæ fragilitatis. Intendit homines admonere, vt neque desperent attendentes suas mi-
Apoc. 1. *serias, neque superbiant stultè de Dei misericordia præsumentes: & sic manifestè in finem, id est, in Christum nos dirigit. Ait ergo:*

PSALMVS XXX.

IN te Domine speraui, non confundar in æternum. Videtis quia timet, sed pauor iste nō est sine spe. Si est aliqua in humano corde cōturbatio, non recedit diuina consolatio. Non negat quin patiatur inimicorum insultationem, sed talis cōfusio non durat in
Matth. 25. æternum. Illa confusio perhorrenda est, quæ æterna est. Nam est quædam cōfusio temporalis, vtilis: perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione horrentis, horrore erubescentis, erubescendo corrigentis. Vnde di-
Rom. 6. cit & Apostolus, Quam enim gloriā habuistis in his in quibus nunc erubescitis? Hanc confusionem non formidat Christianus, imo si hanc non habe-
Matth. 25. bit, æternam habebit. Quæ est illa? Ite maledicti in ignem æternum. Et ideo secutus adiunxit: *In iustitia tua libera me.* Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. Fit autē iustitia Dei & nostra, cùm nobis donatur: quæ ideo Dei
1. Corint. 4. iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiā, & sic in seipso inaniter glorietur. Et quia vox mea non posset ascendere ad te, *Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me.* Fecit hoc Deus, quando ipsum Christū ad nos
Ioan. 3. & 6. misit. Auris inclinatio est assumptio humanitatis. Inclinat aurem suam ad nos Deus, misericordiā deponēs super nos. Quæ maior misericordia, quàm
Ioan. 3. vt vnicum suum daret nobis, non viuere nobiscum, sed mori pro nobis? Sed
1. Corint. 15. vt inclinata misericordia citò resurgat petit, cùm subiungit: *Accelera vt eruas me.* Ac si dicat, Cito fac me resurgere. Si enim vsque in communem resurrectionem distulisset, tota spes credentium decidisset. Vel ad hoc positum est Accelera, vt hoc totum quod nobis diu videtur, quandiu voluitur: secūdum

pũctũesse intelligamus. Non est enim diu quod habet extremũ. Trãsuolant tẽpora, & quod tibi tardũ est, in oculis Dei breue est. *Esto mihi in Deum protectorem.* ne vulnerer telis inimicorum. *Et in domum refugij, vt saluum me facias.* Id est in domum securitatis, in quia requiescam finitis laboribus istis, atque in æternum saluus permaneam. Si vis euadere iacula tentationum, æstus vitiorum, furorem persequentium: inuoca protectorem dominum. Si ipse te protegit, non est qui feriat. Si vis esse saluus & securus, fac de ipso refugium tuum. Nullum enim tam tutum potest tibi esse refugium, quàm Deus tuus: de quo subditur, *Quoniam fortitudo mea & refugium meũ es tu.* Fortitudo qua ego possim & mihi contra impugnantes resistere. Refugium in quo securus valeam permanere. Fortitudo in bello, refugium post triumphum. Fortitudo qua vincimus, refugium in quo quiescamus. *Et propter nomen tuum*, dilatandum & glorificandum, *deduces me*, ne aberrem: *& enutries me.* ne in via deficiam. Vel deducitur Christus, cùm per Apostolos vbique nunciatur. Enutritur autem, cùm paruuli lacte fidei & miraculorum gaudio refouetur. Domine Deus noster, dux nobis es, quo spiritualiter proficiscimur: & verus cibus, quo spiritualiter enutrimur. Ducit nos præceptis, nutrit sacramentis. De quo adhuc subditur: *Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi.* Per laqueum, deceptionem vult intelligi: quam Christo absconderunt Iudæi. Hinc est quòd ei dixerunt, Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Dic ergo nobis si licet censum dari Cesari an non? Ecce laqueus, quem absconderũt. Si dixisset, Licet: cecidisset in laqueum. Opposuissent enim illi, Contra legem agis, quæ dicit, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies. Si dixisset, Non licet: in alium laqueũ cecidisset. Dixissent enim Herodiani, Contra regem agis: reus es mortis. Vel educes me de laqueo, id est de morte, quæ ideo dicitur laqueus: quia per mortem putauerunt impedire nomen eius: quem absconderunt, id est latenter parauerunt, mihi, quem nullum latet secretum. Suos similiter eripit Deus de laqueis diaboli, id est de tentationibus. Ideo scio quòd educes me. *Quoniam tu es protector meus.* Et non potest illaqueari, qui talẽ habet protectorem. Et ideo sequitur: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Hoc completum fuit, quando in cruce positus dixit, Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meum. Ecce quomodo Prophetia & Euãgelium in eodẽ sermone concordant. Intellige ergo quia idem Christus qui loquitur in Euangelio, locutus est etiam in psalmo. Qui protinus adiungit, dicens: *Redemisti me domine Deus veritatis:* Redempta est anima Christi & aliorũ per suam perfectã obedientiã. Et bene ait, Domine Deus veritatis: non enim fefellit in promissione, sed impleuit fideliter quod promisit. Et ideo quia tu es Deus veritatis, *Odisti obseruantes vanitates superuacuè.* Illi superuacuè custodiunt vanitates, qui sic terrenis inhærent, vt cælestium obliuiscantur. Tales odit Deus, qui sperãt falsam beatitudinem seculi illius. Ego autẽ non quomodo illi qui sperãt in vano, & qui obseruãt vanitatem: sed in domino speraui, qui non est vanitas. Ideo exultabo corpore, & lætabor spiritu in misericordia tua, quæ donauit mihi vt sperarem in te. Et meritò exultabo: *Quoniam respexisti humilitatem meam.* Id est, misertus es meæ

Psal. 45.
1. Corint. 3.
Ioan. 6.
Matth. 22.
Deut. 6.
Matth. 26
Hebr. 4.
Luc. 23.
2 Pet. 1.
Phil. 2.
Sapien. 4.

fragilitatis & meæ afflictionis,ne à persequentibus superarer. Respiciendo autem humilitatem, *Saluasti de necessitatibus animam meam.* Id est,de corporalibus miseriis,quas in hac vita patitur anima propter culpam. Nisi prius te humiliares, non te exaudiret, qui te à necessitatibus liberaret. Humiliatus

Rom 7. est qui dixit,Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Sed audi continuam saluationem:Gratia(inquit) Dei per Iesum Christum: vnde sequitur. *Nec conclusisti me in manibus inimici.* Quia neque ab his qui se-

Matth.28. pulchrum custodiebant,neque à malignis spiritibus in inferno detetus est: sed potius, *Statuisti in loco spatioso pedes meos.* Quia non solùm in Iudæa,sed per

Rom.10. omnia regna mundi Apostoli prædicabant:quibus in sola Iudæa prius præ

Matth.10. dicare præceptum fuerat. Vel statuisti pedes meos,id est,firmiter posuisti afflictiones meas in loco spatioso charitatis. Hîc incipit enumerare miserias humanæ fragilitatis,dicens, *Miserere mei Deus,quoniam tribulor.* Et ipsam tribulationem describit,cùm subiungit, *Conturbatus est in ira oculus meus,anima mea & venter meus.* Id est,intellectus meus,voluntas mea,memoria mea. Quanuis certus esset de promissione Dei,qui dixerat, Clarificabo:nō ita dicimus

Ioan.12. intellectum Dei Christi vel voluntatem, siue memoriam esse turbatam, vt

Isa.53. aliquo modo deficeret:sed spontaneè perturbari voluit, vt aliis exemplum

1.Pet.2. relinqueret,ne si turbarentur,ideo desperarent. *Quoniam defecit in dolore vi-*

Genes.2. *ta mea.* Post expertam iram Dei qua dictum est primo homini, Morte morieris: multos defectus doloris habuit vita ista mortalis. Et quia vita eius posset acta esse in dolore per vnum diem, vel duos dies, quod non videre-

Iob.7. tur magnum: ideo addidit, *Et anni mei in gemitibus.* Totum enim spatium præsentis vitæ,sanctis labor & gemitus est. Vnde & subditur, *Infirmata est in paupertate virtus mea.* Id est,in consideratione meæ paupertatis:quia nihil ex me habeo. *Et ossa mea,* Id est,firmitas mea,vel robora corporis mei, *Contur-*

Matth.25. *bata sunt.* Cùm Christus dicit se esse infirmum, & in corpore & in anima: ostendit à se remotam omnem superbiam, & quòd aliquis non debet de se præsumere. Ponit item alias miserias dicens: *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde,& timor notis meis.* Quid per notos nisi Apo-

Luc.13. stoli? quid per vicinos valde,nisi illi qui iam fidei eius appropinquabāt, de-

2.Timot. 2. signantur? Illis opprobrium & timoris causa efficitur,cùm à Iudæis in cru-

Matth.27. ce suspenditur. Rectè super omnes inimicos suos se in opprobriū factū dicit, quia plus despectus apparuit ipse qui sine culpa occidebatur,quàm ipsi etiā

Luc.23. iniqui,qui pro suis sceleribus damnabantur:vnde & subdit: *Qui videbāt me,*

Matth 26. *foras fugerunt à me.* Videbant enim Apostoli Iudæos capere Christum, & relicto eo omnes fugerunt. *Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde.* Obliti sunt me, tanquam mortuus sim à corde ipsorum. *Factus sum tanquam vas perditum:quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu.* Vas

Luc.23. Isa.53. perditum & confractum, nulli vtilitati est idoneum. Quasi vasa perdita e-

Matth.26. & 27. rant latrones,cùm tanquā inutiles ad perditionē traderētur. Sic & Christus tanquā vas perditū factus est,quia etiam cum impiis deputatus est. Quantas

Marc.14. & 15. autem à circūstantibus audierit vituperationes,ipsi qui pasionē eius legūt,

Luc.22. & 23. agnoscunt. *In eo dum conuenirent simul aduersum me,accipere animā meam conciliati sunt.*

sunt. Dum simul(inquit)aduersum me iniqui Iudæi conuenirent, in eo cōuentu nihil aliud conciliati sunt,nisi vt animam meam perderēt.Quid hæc verba nos docent,nisi contemptum mundi & mortis,nisi humilitatē & patientiam,& vt spem nostrā habeamus in Deo? Vnde & subditur, *Ego autem in te speraui domine:dixi,Deus meus es tu,in manibus tuis sortes meæ.* Recta est spes,quæ in Deo est.In quocūq; alio sperauerit homo,frustrabitur spes eius. Qui autē in Deo sperat, sicut Deus immutabilis est,ita spes eius mutari non poterit. Dixi domino,proposui,voui,fixi in animo,Deus meus es tu.Tu enim nō deficis,Tu nō fallis.Et ideo in te speraui,quē Deū meū elegi.In manibus tuis, id est in potestate tua,sortes meę sunt.Sors nō aliquid mali est,sed res in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem. Nam & sortes miserunt Apostoli.De duobus discipulis consultus est Deus,quemnā illorū esse vellet Apostolum.Et cecidit sors super Mathiā.Sortis nomine in hoc loco gratia Dei designatur:quia in sorte non est electio,sed voluntas Dei. Nam vbi dicitur:Iste facit,iste non facit,merita considerantur.Et vbi merita considerātur,electio est,& non sors.Quando autē Deus nulla merita nostra inuenit, sorte volūtatis suæ nos saluos fecit,quia voluit,non quia digni fuimus.Hæc est sors.Gratia salui facti estis per fidem(ait Apostolus)& hoc non ex vobis. Hinc est quòd Petrus Symoni dicit,Quia existimasti donū Dei pecunia cōparare,non est tibi pars neque sors in hac fide,id est,non pertines ad istam gratiā quā gratis omnes accepimus.Bene autē nō sortē, sed sortes dicit:quia multæ sunt diuisiones gratiarum,quas credentibus dominus distribuit. *In manibus tuis sortes meæ.* Ac si apertè dicat:In potestate tua sunt omnes electi mei.Et ideo, *Eripe me de manu inimicorum meorum,& à persequētibus me.* Id est,de illorum potestate,qui me oderunt,& eorum qui mihi mala inferunt. Dicat hoc vnusquisque de inimicis suis.Bonū est enim,& orare debemus,vt Deus nos eruat de manibus inimicorū nostrorum visibilium & inuisibiliū. Inter hos gemens iste ait: *Illustra faciem tuam super seruum tuum.* Cōfusio enim quædam putatur,cùm omnes Christiani dicūtur:& qui malè viuūt, & qui bene viuunt.Omnes vno charactere signātur.Omnes ad vnum altare accedunt. Eodem baptismate abluuntur:eandem dominicā orationē proferunt: iisdē mysteriis celebrandis intersunt.Quando discernentur? Quando illustrabit faciem suam dominus super seruos suos? in iudicio.Tunc separabuntur boni à malis.Vnde scriptum est,Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Et ideo subdit: *Saluum me fac in misericordia tua:* non in iustitia mea. *Domine non confundar quoniam inuocaui te.* Quisquis modò dominum inuocat,id est inter se vocat,corde puro,corde integro,deuotè orando,rectè viuēdo,voce,corde,operibus consonando:non confundetur in iudicio.Confundētur autem illi,de quibus subditur: *Erubescant impij & deducantur in infernum.* Iudæi scilicet qui dominum suum crucifixerunt:vel gentiles qui idola coluerūt: vel falsi Christiani,qui dominum colere neglexerunt. Tunc vtique erubescēt, quando à domino audient,Amen dico vobis,Nescio vos.Et rursus,Ite maledicti in ignem æternum.Tunc fiet quod subditur: *Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in abusione.* Superbè enim

Ioan.18. & 19.
Ioan.11.
Mala.3.
Acto.1.
Rom.4.
Ephes.2.
Acto.8.
Matth.10.
1.Corint.12.
Matth.24.
Ephes.4.
Matth.6.
Matth.25.
Isa.26.
Matth.25.

Matth. 26. & abusiuè,id est,contra seruorum vsum,loquebātur Iudæi aduersus domi-
Luc. 23. num,dum,Reus est mortis,& Crucifige clamabāt. Quotidie modò clamāt
Isa. 52. mali contra bonos,superbi contra humiles.Quotidie blasphemant,latrant,
Rom. 2. detrahunt, garriunt linguis malignis & dolosis: sed tunc efficientur labia
eorum muta,quandò sanctorum apparebit gloria, & sibi videbunt immi-
nere tormenta.Strepitus verborū vertetur in luctum.Ibi enim fletus & stri-
Matth. 8. & 13. dor dentium. Quo contra sanctorum fœlicitatem intuens,suauitatem re-
gni cælestis admirando laudauit,dicens: *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine,quam abscondisti timentibus te!* Admirabilis est, delectabilis est. Verbis
Isa. 64. 1. Corint. 2. explicari non potest.Nam quod oculus non vidit,nec auris audiuit, nec in
cor hominis ascendit,præparasti Deus diligentibus te. Abscondisti autem
timentibus te.Quid est,abscondisti illis? seruasti vt soli ad eam perueniant.
Quandiu enim adhuc timent,nondum & ipsi peruenerunt: sed credunt se
Psal. 110. peruenturos,& à timore incipiunt. Nihil enim dulcius est immortalitate
Prouer. 1. sapientiæ:sed initium sapientiæ timor domini, quam abscondisti timenti-
bus te:sed *Perfecisti eis qui sperant in te,in conspectu filiorum hominum.* Id est,eis per-
fecisti dulcedinem tuam,qui in conspectu filiorum hominum sperant in te.
Matth. 10. Quo modo dicit dominus,Qui me negauerit coram hominibus,negabo &
ego illum coram patre meo.Ergo si speras in domino, coram hominibus
Rom. 10. spera:ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo,& timeas confiteri,
cùm tibi pro crimine obiiciatur,quia Christianus es.Si vis ambulare viam
Dei,etiam in conspectu hominum spera in dominum,id est,noli erubescere
Psal. 33. de spe tua.Quo modo viuit in corde tuo,sic habitet in ore tuo:quia non sine
Ezech. 9. Rom. 1. causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit,tāquam in sede pu-
doris:ne Christi opprobrio Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu
Tit. 1. hominum si feceris,si inde coram hominibus non erubueris, si in cōspectu
Acto. 4. filiorū hominum,nec ore,nec factis Christum negaueris: spera tibi perfici
dulcedinem Dei.Hanc autem dulcedinē incipit Deus dare fidelibus in hac
vita,sed perficit in alia.De quibus adhuc subditur: *Abscondes eos in abscondito*
2. Corint. 5. *faciei tuæ.* Id est,in secreto contemplationis diuinæ. *A conturbatione hominum.*
Vt nullus eos iam valeat conturbare. Sed iterum cùm peregrinantur in
hoc seculo,quia multas patiuntur linguas contradicentes, quid eis facis?
sequitur & dicit, *Proteges eos in tabernaculo tuo.* Scilicet in præsenti Eccle-
sia, in qua militamus, *A contradictione linguarum.* Ne linguæ hæretico-
rum contradicentes veritati valeant eos incorporare sibi. Deinde pro
tantis beneficiis ad laudandum & benedicendum Deum erumpit, dicens,
Benedictus Dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita. Inde est benedicendus & glorificandus dominus, quoniam mirabi-
Matth. 22. 1. Corint. 13. lem ostendit misericordiam suam mihi,id est,ad vtilitatem mei & meorū,in
1. Corin. 12. ciuitate munita,id est,in sanctis,qui dicuntur ciuitas:quia multi sub vna di-
uina lege coniunguntur,& munita propter multas virtutes,& diuersa dona
sancti Spiritus,quibus muniuntur.Dominus sic mirificauit: ego autem ha-
bui miserias. Vnde & subdit, *Ego autem dixi in excessu mentis meæ, Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* Excessus dicitur, siue quando homo rapitur ad

contem

contemplationem diuinorum,(vt Paulus dicit, siue mēte excedimus, Deo.) *2.Cor.5.*
siue quando aliquis præ tristitia seipsum excędit,nec remanet apud se.Sic & iste vidit se pauentem nescio qua tribulatione magna, sicut non desunt. Attende cor suum pauidum & trepidum: & ait, *Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* Si in facie tua essem, non sic timerem. Si me attenderes, non sic trepidarem. Et quia confessus sum,& quia humilis fui,quia cor meum accusaui,quia trepidans clamaui: *Ideo exaudisti vocem orationis meæ.* Et meritum quoddam exauditionis supponit,cùm dicit, *Dum clamarem ad te.* Id est, quia clamaui. Clamor ad dominum non est voce,sed corde. Multi silentes labiis, *Exod. 14.*
corde clamauerunt. Multi ore strepentes,corde auerso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus, vbi audit Deus. Sed iam quid nos hortatur,audiamus. *Diligite dominum omnes sancti eius.* Tanquam diceret, Credite mihi. Ego sum expertus,habui tribulationes: inuocaui, & non sum deceptus. Speraui in Deum,& non sum cōfusus. Cogitationes meas illuminauit, trepidationem meam firmauit. Diligite dominum, qui non diligitis mun- *1.Ioan.2.*
dum, hoc est omnes sancti eius. *Quoniam veritatem requiret dominus.* Licet permittat eam modò conculcari,tamen ipse requiret eam in suo tempore. A quibus requiret? Ab his qui eam contra falsitatem tenuerunt. Requiret autem ab illis,vt remuneret. Requiret etiam ab his,qui eam superbè neglexerunt. De quibus subditur: *Et retribuet* non modicè, sed *abundanter facientibus superbiam.* Qui sunt qui superbiam faciunt,nisi hi qui veritatem Dei contemnunt? Ne ergo cum eis condemnemur, audiamus, & faciamus quod subinfertur. *Viriliter agite.* Nolite læsas manus in tribulationibus dimittere. Et si in corpore est infirmitas vel lassitudo, sit in corde ad toleranda mala mundi patientiæ fortitudo. Et hoc est quod subiungit: *Et confortetur cor vestrum.* Sed quibus hoc dicit? Nunquid amatoribus mundi? Non. Sed audi quibus. *Omnes qui speratis in domino.* Verba quę audistis in psalmo,fratres,in corde de- *1.Corin.12.*
scribite: in vobis transformate: in his dominum laudate. Et si orat psalmus, orate: & si gemit,gemite: & si gratulatur, gaudete: & si sperat, sperate: & si timet,timete. Omnia quæ hîc scripta sunt, speculum nostrum sunt.

PSALMVS XXXI.

INTELLECTVS David. Hæc scriptura edita à David legentibus intellectum gignit. Hoc scilicet, vt quisque intelligat non posse saluari aliquem, nisi per peccatorum remissionem. Prima intelligentia est, vt te noueris peccatorem. Consequens intelligentia est, vt cùm ex fide per dilectionem bene cœperis operari, nec hoc viribus tuis, sed gratiæ Dei deputaueris. Materia est David propheta, vel quicunque alius fidelis, intellectu pœnitens: qui cùm antè ignorasset peccata sua, iam recognoscit. Ponit etiam illius confessionem: deinde illius confessionis commendationem. Postmodum inducit Christum promittentem bona plura huiusmodi pœnitenti. Intentio illius pœnitentis est, nos admonere ad intellectum huiusmodi confessionis. Et in prima parte ostendit se peccata recognoscere, cùm dicit: *Gal.5.*

PSALMVS XXXI.

BEATI quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus. Sunt nonnulli pœnitentes, quorum per lauachrum regenerationis remissæ sunt iniquitates, & beati sunt. Rursus sunt plerique, qui post baptismum peccauerunt, sed ad confessionem redierunt: & per pœnitentiam & emendationem tecta sunt eorum peccata, quæ gesserunt. Et ipsi nihilominus sunt beati. Est alius vir strenuus, & ideo vnus quia rarus, animi virtute fultus, qui se ab omni peccato criminali custodiuit, qui culpam cùm per carnalem concupiscentiam oriretur, per rigorem spiritus fortiter restrinxit: non delectatus est, non consensit. Hic est beatus vir, cui dominus peccatum non imputauit. Hinc per eundem psalmistam alibi dicitur, Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero. Et Apostolus ait, Nihil nunc damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Et dum iste vir sanctus in hoc non se iustificat, sed peccatorem confitetur, & seipsum accusat: non est in spiritu eius dolus. Quod quia pœnitens iste non fecit, quale damnum pertulerit, insinuat, cùm subiungit: *Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die.* Contrarium videtur esse, quod ait, Tacui dum clamarem. Sed aliquid tacuit, aliquid clamauit. Tacuit confessionem, clamauit præsumptionem. Quandiu peccatum nostrum reticemus, ipsum peccatum clamat ad dominum. Hinc est quod Cain à domino dicitur, Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Quia enim requisitus negauerat, ipsa fusio ad dominum clamor erat. Quoniam tacui (inquit) inueterauerunt ossa mea. Si clamaret peccata sua, innouarentur ossa eius, id est, tota virtus eius robusta esset in domino: quia in se inueniretur infirmus. Modò autem, quia in se voluit esse firmus, factus est infirmus: & inueterauerunt ossa eius. remansit in vetustate, qui noluit confitendo amare nouitatem. Quid est, Dum clamarem tota die? dum perseuerarem in defensione peccati. Et quia tacuit, vindicantem domini manum sensit: dicens, *Quoniam die ac nocte,* Id est assiduè *grauata est super me manus tua.* Super illum dominus manum grauat, quem exaltantem se humiliat. Qui à confessione humilitatis suæ noluit humiliari, humiliatus est pondere manus Dei. Et ideo subdit: *Conuersus sum in arumna mea,* Id est, in consideratione meæ miseriæ, *Dum configitur spina.* Dum compungitur conscientia. Per ferientem manum domini sensit super se pondus flagelli, sensit intra se compunctionem peccati. Datus est ei sensus doloris, & sic inuenit suam infirmitatem, qui tacuerat confessionem. Vnde protinus ait: *Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi.* Per delictum potest intelligi peccatum cogitationis. Per iniustitiam, peccatum operis. Vel delictum est, cùm mandatum Dei relinquimus, Iniustitia verò, quando ipsa quę præcepta Dei prohibēt, opere perpetramus. Vtrũque hoc peccatũ prius iste pœnitẽs reticuit. Vnde & vindicãtem domini manũ sensit: & sic flagellatus & erudi

Ioan. 3. Tit. 3. 1. Ioan. 1. Gal. 5. Psal. 18. Roma. 8. Luc. 18. 1. Ioan. 1. Iacob. 5. Gene. 4. Luc. 18. Isa. 66.

& eruditus, ad confessionem & emendationem humilis venit. Piaque domini dispensatione factum est, vt quod pœna peccati extitit, hoc ipsum virtutis occasio fuerit. Vnde & ait: *Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.* Vide quàm velox sit Dei misericordia erga peccatorem. Proposuit se pronuntiaturum, & ille iam dimisit. Vox nondum venerat in ore, sed auris Dei iam erat in corde. Postquam autem dixit, Confitebor, non sine causa mox addidit, Aduersum me. Multi enim pronuntiant impietatē suā, sed aduersus ipsum dominū: quando inueniuntur in peccatis, dicunt, Deus hoc voluit. Si enim homo dicat, Non feci: aut, Hoc factum quod arguis, non est peccatum. Non pronuntiat nec aduersus se, nec aduersus dominum. Si autem dicat, Feci: prorsus peccatum est, sed: Deus hoc voluit, quod ego feci. Pronuntiat aduersus dominum. Multi hoc dicunt. Dicunt & aliud, Fatum mihi fecit, Casus mihi fecit. Et ita per circuitum volunt venire ad accusandum Deum. Tollit ergo pœnitens iste tales occasiones in peccatis, ne declinet cor suum in verba malitię & confitetur aduersum se iniustitiam suam domino. Quid est aduersum se? Accusans & increpans semetipsum, & non alium. Talem confessionem sequitur velox remissio. Ideo ait, Et tu remisisti impietatem peccati mei. Et notandum quòd non ait peccatum, sed impietatem peccati. Cùm enim agimus malum, vel loquimur, vel cogitamus, peccatum quidem est. Cùm autem idipsum Deo abscondere volumus, iam non solum peccatum est, sed etiam impietas peccati. Ex his ergo verbis ostendit, quòd ex hoc, quòd confiteri peccatum suum disposuit, nō solùm ei Deus quod malè gessit, sed etiā quod impiè absconderat, dimisit. Licet autem Deus dimittat peccata, ex quo homo in voluntate pœnitet: tamen confitendum est ministris Ecclesiæ, quia nisi confiterentur, ex sua inobedientia damnarentur. Quod ostensum est in Lazaro, qui postquàm viuificatus est, indiguit solui. *Pro hac* videlicet impietate peccati, *orabit ad te omnis sanctus.* Inde orabit ad te, quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata, non esset sanctus qui ad te oraret. Orabit autem *In tempore opportuno.* Modò est opportunum tempus orandi, confitendi peccata sua, & corrigendi. Modò enim tempus gratiæ, tempus misericordiæ, de quo dicit Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: Modò possunt appropinquare Deo, qui volunt, si præterita mala puniant, si mores corrigant, si sobriè & iustè viuant. Erit postmodum tempus iudicij, tempus vindictæ: quo iam non appropinquabunt, qui modò appropinquare contemnunt. Hoc est quod subiungit. *Ueruntamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.* Rectè per diluuium, Dei iudicium designatur: quia sicut prius in diluuio, ita in extremo iudicio peccatores damnabuntur. Nemo autem arbitretur cùm repente finis venerit sicut in diebus Noë, remanere confessionis locum, pro qua propinquetur ad Deū. Modò non videtur dominus, & prope est. Tunc autem videbitur, & iam prope non erit. Multi fluctus diluuiorum corda commouebunt prauorum, quos illi sensuri non sunt, qui modò ad portum diuinæ misericordiæ refugiunt. Quod fecit iste pœnitens, qui ait: *Tu es refugium*

Ecclesi. 4. Ioan. 11. 2. Cor. 6. Tit. 2. Gene. 7. Matt. 24 Philip. 4. Apoc. 1. Zach. 12.

fugium meum, à tribulatione quæ circundedit me. Multa est tribulatio, quæ nos vndique circundat, Teste Apostolo qui ait, Foris pugnæ, intus timo-
2. Cor. 7. res. Et in alio psalmo dicitur, Multæ tribulationes iustorum. Denique to-
Psal. 33. Iob. 7. ta vita ista mortalis seruis Dei tribulatio est. Sed ab hac tribulatione qua circundatur in hoc mundo, non inuenit homo tam tutum refugium, quàm ipsum Deum. Refugiant alij ad vires suas, ad munitiones suas, ad defensiones peccatorum suorum. Mihi non est refugium, nisi tu, qui es etiam *Exultatio mea.* Quia de te gaudeo. Et ideo *Erue me à circundantibus me:* Inimicis & vitiis. Audio vocem gaudij, Exultatio mea. Audio gemitum, redime me.
Roma. 8. Ibidem. Gaudes & gemis? ita, inquit. Gaudeo in spe, gemo adhuc in re. Spe enim salui facti sumus: ecce vnde gaudium. Spes autem quæ videtur, non est spes. Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus. Ecce gemitus. Ideò ait, Erue me. Diapsalma. Responsio Dei. *Intellectum tibi dabo.* Vt cognoscas te semper, & semper gaudeas ad Deum in spe, donec ad
1. Corin. 13. illam patriam peruenias: vbi iam non spes, sed res erit. *Et instruam te:* Armis iustitiæ, scientia, bonis moribus & virtutibus, & *In via hac* virtutum, *qua gradieris, firmabo super te oculos meos.* Super nos in via nostra dominus oculos firmat, cùm profectum nostrum per viam virtutum misericorditer attendit. Et nos in eodem itinere perseueranter custodit. Neque enim sufficeret intellectum dare, & bene viuendo informare: nisi & in his nos faceret permanere. Post hunc intellectum & protectionem suam conuertit se ad superbos defendentes peccata sua, & ostendit nobis quid sit intellectus. *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Equus superbos significat & luxuriosos. Mulus autem, pigros & infœcundos. Tales sunt homines huius seculi: in elatione se erigunt, carnalibus voluptatibus deseruiunt: nullum animæ fructum faciunt. Et dum solis terrenis inhærent, bestialiter viuentes sicut equus & mulus, intellectum de cælestibus non habent. Qualiter tractandi sunt tales, sequitur: & dicit, *In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* Duris disciplinæ vinculis debent coerceri, crebris verberibus ora iactantia reprimi: quia prauè & indomitè viuunt, effrenatè loquuntur: Deum fugiunt, in mortem currunt. De talibus non est mirum, si adhibito freno flagella sequuntur. Vnde subditur. *Multa flagella peccatoris.* Indomitum animal esse cupiebat: domatur freno & flagello. Atque vtinam perdometur. Verendum est enim, ne nimium resistendo Deo dominatori, relinqui mereatur, & ire in vagam
Psal. 72. suam licentiam: vt dicatur de illo, Prodiet quasi ex adipe iniquitas eius: sicut de illis, quibus modò sunt impunita peccata. Ergo cùm flagellatur, corrigatur, dometur: quia & ille sic se dixit edomitum. Equum & mulum se dixerat, quoniam tacuit. Sed vnde domitus est? flagellis conuersus in ærumnam dum configeretur spina. Siue flagella dicas, siue stimulos dicas, domat Deus iumentũ cui insideat: quia iumẽto expedit, vt insideatur, & flagello dometur: quatinus Dei misericordiã cõsequatur. Vnde & subditur: *Sperantẽ autẽ in domino misericordia circũdabit.* Quẽ primo circundat tribulatio, posteà circundat

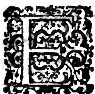
circundat miſericordia: quoniam miſericordiam dabit, qui propter pecca ta noſtra iuſtè tribulari nos voluit. Ideo admonendo ſubiungit: *Lætamini in domino, & exultate iuſti.* Lætamini corde: exultate in corpore, non in vobis, non in mundo: non mundi amatores, non peccatores: ſed iuſti. *Et gloriamini omnes recti corde.* Non eſt magnum gloriari in gaudiis. Rectus corde Philip.4.
gloriatur etiam in tribulatione. Vide rectum cor. Scientes, inquit, quo- Roma.5.
niam tribulatio patientiam operatur, patientia probationẽ, probatio ſpem. Spes autem non confundit. quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Ergo ſi iuſti, ſumus, ſi rectum cor habemus, lætemur corde in domino: exultemus corpore: gloriemur in tri bulatione.

TITVLVS PSALMI XXXII.

N finem pſalmus Dauid. Pſalmus iſte conuenit Dauid propheta. Cuius materia eſt laus Dei, ſiue beneficia ipſius, ſiue potentia. Admonet nos ad laudem Dei, proponendo cauſas, quare debeamus eum laudare. Et hac eſt eius intentio. In ſecunda parte oſtendit illos eſſe beatos, qui Deum laudauerunt. Sic autem incipit.

PSALMVS XXXII.

XVLTATE iuſti in domino. Iniuſti exultant in ſeculo. Finito ſeculo finitur iniuſtorum exultatio. Permanẽte domino, permanebit iuſtorum exultatio. Et bene dico, vt exultent iuſti in domino: quia, *Rectos decet laudatio.* Non eſt autem ſpecioſa laus in ore Sapien.3.
peccatoris. Qui ſunt recti? qui dirigunt cor ſecundum voluntatem Dei: Eccle.15.
eos perturbat humana fragilitas, diuina conſolatur æquitas. Iuſti ſunt, qui Iſa.52.
per fidem & bonam operationem deſeruiunt. Recti ſunt, qui nec extollun- Hebr.11.
tur in proſperis, nec franguntur in aduerſis: & in his eidẽ domino gratias referunt. Iuſtitia ergo in fide & actione, rectitudo in voluntate. Qui tales ſunt, ad laudandum Deum & in eo exultandum idonei ſunt. Tales admonet pſalmus, cùm ſubiungit: *Confitemini domino in cythara, in pſalterio decem chordarum pſallite illi.* Cythara ex inferiore parte ſonat, Pſalterium ex ſuperiore. 2.Cor.3.
Vitam ex iſta terra, tanquam ex inferiore parte habemus: eſt autem terrena proſperitas, & terrena aduerſitas: & in vtroque laudandus eſt Deus. Quæ eſt terrena proſperitas? Cùm ſani ſumus ſecundum carnem: cùm fructus largè proueniunt: cùm abundant omnia, quibus viuimus: quiſquis inde non laudat Deum, ingratus eſt. Aduerſitates verò ſunt in doloribus, in lãguoribus, in preſſuris, in amiſſione rerum, in tribulationibus. Ergo confitere domi- Iob.1.
no in cythara, ſiue abundet tibi terrenum aliquid, ſiue deſit: gratias age illi, qui dedit vel abſtulit, Non eſt enim tibi ablatus ille, qui dedit, quanuis tibi ablatum fuerit quod dedit. Tange ergo chordas in corde: & dic tanquam in cythara inferiore, Dominus dedit, dominus abſtulit. Sicut domino pla- Iob.1.
cuit ita factum eſt. Sit nomen domini benedictum. Iam verò cùm attendis ſuperiora dona Dei: quid tibi contulerit præceptorum, qua doctrina cæ-
leſti

lesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præ cæteris dederit.conuertere,& ad psalterium psalle Deo in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem sunt. In decẽ præceptis legis habes psalterium.
Exod.20. Perfecta res est:habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilectionem proxi-
Matth.22. mi in septem. Et vtique nosti domino dicente, quia in his duobus præce-
Deut.6. Exod.20. ptis tota lex pendet, & prophetæ. Dicit tibi Deus desuper, quia dominus
Ibidem. Deus tuus Deus vnus est. Habes vnam chordam. Non accipias in vanum nomen domini Dei tui:habes alteram chordam. Obserua diem sabbatti, non carnaliter, non Iudaicis delitiis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius esset eis vt tota die foderent, quàm tota die saltarent. Sed cogita requiem in Deo tuo omnia facientem. Abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit
Ioan.8. peccatum, seruus est:& vtinam hominis,& non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei. Cuius cogites vnitatem, veritatem, voluntatem. Est enim quædam voluntas in Deo, vbi verum sabbatum, vera requies. Vnde
Psal.36. dicitur, Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui: quis enim sic delectat, quàm ille qui facit omnia quæ delectant? In his tribus charitas
Tob. 4. Dei, in aliis septem charitas est proximi. Ne facias alij quod pati non vis:ho-
Luc.6. nora patrem & matrem, quia vis te honorari à filiis tuis. Non mœcheris,
Exod. 20. quia nec mœchari post te vxorem tuam vis. Nõ occidas, quia & occidi non vis. Non fureris quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas, quia odisti aduersus te falsum testimonium dicentem. Non concupiscas vxorem proximi tui, quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupiscas rem proximi tui, quia si quis tua concupierit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet qui te nocet. Hæc omnia præcepta [illegible] sunt: sapientia donante data sunt: desuper sonant. Tange psalterium,
Matth.5. imple legem quam Deus tuus non venit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteras. Qui enim timendo non facit malè, mallet facere si liceret. Itaque & si facultas non datur, voluntas rea tenetur. Hæc cogitantes recti corde, confitemini domino in cythara, in psalterio decem chordarum psallite ei. *Cantate ei canticum nouum.* Exuite vetustatem.
Ephe.4. Non enim pertinet canticum nouum ad veteres homines. Non illud discũt
Colos.3. nisi homines renouati per gratiam ex vetustate, & pertinentes iam ad testamẽtum nouum, quod est regnum cælorum. Ei suspirat omnis amor noster.
2.Cor.5. Nouus homo, noua gratia, noua vita nobis commendatur. De his agere, in his dominum laudare, in nouitate spiritus canticum nouum cantare est. *Bene psallite ei in vociferatione.* Bene psallit, qui bene viuit. Sed hæc ipsa bona vita nostra quandam in auribus Dei debet habere spiritualem vociferationem, vt quicquid bene viuendo agimus, toto affectu, tota fide, tota deuotio-
Colos. 3. ne ad laudem Dei (inquantum possumus) faciamus. Et inde causam subiun-
Matth.5. git, cùm ait: *Quia rectum est verbum domini, & omnia opera eius in fide.* Domini-
Luc 6. cum verbum rectum est: quia recta docet, recta iubet, recta prædicat, recta promittit. Ad nullam falsitatem distortum est, ad nullam vanitatem, ad dex-
Iosue. 23. teram non declinat neque ad sinistram, recto itinere, regia via ad supernam patriam nos perducit. Nec in verbo tantùm Deus est rectus, sed & in operibus suis

bus suis

bus suis fidelis extitit, reddens homini quod promisit. Teneamus fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorem. Omnia dona quibus gaudemus, ab illo sunt. Omnia opera eius in fide sunt. Omnia instruunt, omnia ad superiora nos mittunt. *Diligit misericordiam & iudicium.* Quod non ideo dicit, quin ipse diligat alia: sed quia ipse potius secundum hæc operatur. Secundum misericordiam, cum peccata remittit. Secundum iudicium, cùm & bonis & malis secūdum meritorum qualitatem retribuit. Misericordiæ tempus modò est: iudicij tēpus pòst erit. Vocat modò auersos, donat peccata conuersis: Patiens est super peccatores, donec conuertantur. Venturum est iudicium. Erit & tunc pœnitentia, sed iam infructuosa. Dilige & tu misericordiam & iudicium. Scriptum est enim, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Qui misericordiam diligit, miseretur. Qui autem miseretur, misericordiam consequetur. Rursus de iudicio scriptum est, Nunquid qui non amat iudicium, sanari potest? Amat iudicium, quisquis vias suas subtiliter discutit, & secretarium cordis ingressus, quid dominus ipsi tribuat, quid ipse domino Deo debeat, pensat. Hinc idem psalmista alibi dicit. Honor regis iudicium diligit, vt videlicet qui iam Deum honorat ex fide, solicitè iudicet quid ei debeat in operatione. Et Salomon ait, Cogitationes iustorum iudicia. Iustus enim quisque intra se & cogitando & formidando considerat, quàm districtè quandoq; feriat, quandiu patienter expectat. Metuit in his quæ se egisse meminit. Punit flendo, quod perpetrasse se intelligit. Odit se, qualem fuisse agnoscit. Et ipse qui est, persequitur eum qui fuit: fitque rixa in animo parturiens pacem cum Deo. Et hoc facit, vt quē timet iudicem, inueniat misericordem. De quo & subditur: *Misericordia domini plena est terra.* Quid cæli? non indigent misericordia, vbi nulla est miseria. In terra abundat hominis miseria, superabundat Dei misericordia. Nunquid ergo cæli, quia non indigent misericordia, non indigent domino? Omnia indigent domino, & miseria & fœlicitas. Sine illo miser non subleuatur, sine illo fœlix non erigitur. Ergo ne forte de cælis quæreres, subiungit: *Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Non à se solidamentum fuerunt, nec ipsi cæli firmitatem sibi propriam præstiterunt. Audi vnum opus Patris, Filij, & Spiritus sancti. Cùm enim dominus pater per verbum filium cælos firmat, per spiritum roborat, manifestè ostenditur, quia vnum Pater & Filius & Spiritus operantur. Sed & hîc alios cælos diuina virtute firmatos intelligimus, id est Apostolos, de quibus scriptum est, Cæli enarrant gloriam Dei. Istos omnipotens Deus de infirmis hominibus cælos fecit, verbo instruxit, spiritu confirmauit, per omnem terram misit: & suam misericordiam, id est, remissionem peccatorum prædicari præcepit. Qui in tantum spiritu oris Dei repleti sunt, vt eis diceretur, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Sæuiebat tunc mare, id est, seculum, ingentibus fluctibus persequentium, quod modò inter suos terminos manet inclusum. Vnde & subditur: *Congregans sicut in vtre aquas maris.* Salsa enim aqua maris, id est populus infidelis & amarus, qui remansit inter Christianos

2. Timo. 2.
Matth. 11.
Iohel. 2.
Matt. 25.
2. Cor. 5.
Sapien. 5.
Matth. 5.
Iob 34.
Psal. 98.
Prouer. 12.
Psal. 118.
Gene. 1.
Ioan. 1.
Hebr. 1.
Psal. 18.
Matt. 4.
Matth. 9.
Acto. 2.
Matth. 10.
Apoc. 17.

m

nos, iam non audet sæuire. Occultum autem murmur rodit ipse, intra mortalem pellem fremit conclusa salsugo. Hinc est quod alibi dicitur, Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & ardescet. Mortalis enim pellis contegit amaram cogitationem. Timentes enim pelli suæ intus tenent quod non audent emittere. Nam eadem est amaritudo, sed qui tunc apertè sæuiebant, nunc occultè. Pensemus igitur modò non deesse Deo, vnde proferat quo nos emendet, cùm opus est nobis. Ideo sequitur: *Ponens in thesauris abyssos.* Per thesauros, secretum Dei vult intelligi. Per abyssos, reprobos. Nouit ille omnium corda. Scit quod ad tempus proferat, vnde proferat, quantam potestatem tribuat malis in bonos, ad iudicandos quidem malos, erudiendos autem bonos. Fiat ergo quod sequitur: *Timeat dominum omnis terra.* Nescis vnde proferat quod opus est ad flagellandum te, pater tuus: qui quidem ad disciplinam tuam habet abyssi thesauros, quibus erudiet te ad thesauros cælorum. Ergo redi ad timorem, qui iam ibas ad securitatem. Et ne conuerteret se homo ad timendum aliquid aliud præter Deum, confirmat nos in timore Dei, cùm subiungit. *Ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.* Commoueantur omnes ab illo. Non timeant alterum præter illum. Furit, sæuit, serpens insidiatur, odit homo, diabolus impugnat: Deum time. Tota enim creatura sub illo est, quem iuberis timere. Vnde & subdit: *Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt.* Omnia fecit, omnia sequuntur eius imperium. Ipse dixit, id est voluit, & facta sunt omnia ex informi materia. De informi autem materia, per mandatum eius species suas accepit omnis creatura. Ipse qui omnia fecit verbo, & creauit mandato: cùm iubet, mouentur: cùm iubet, quiescunt: & malitia hominum cupiditatem nocendi habere valet: propriam potestatem, si ille non dat, non habet. Non est enim potestas, nisi à Deo. Ideo adiungit: *Dominus dissipat consilia gentium.* Quæ Ecclesiam putabant destruere, & idola & deorum templa ædificare. *Reprobat autem cogitationes populorum.* Id est Iudæorum, qui propter legem in qua viuere debuerunt, populi non immerito appellati sunt. Cogitationes eorum fuerunt de gente retinenda, & loco. *Et reprobat consilia principum.* Id est dæmoniorum, & regum, & ducum, & pontificum: quorum quidem consilium fuit, vt Iesum interficerent. Sed in hoc est dissipatum, quia eum quem occiderunt, retinere in morte non valuerunt. Non enim est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. *Consilium autem domini in æternum manet.* Vnde, nisi de nobis, quos antè præsciuit & prædestinauit? Quis tollit prædestinationem filij Dei ante mundi constitutionem? Vidit nos, fecit nos, emundauit nos: misit ad nos, redemit nos. Hoc eius consilium manet in æternum. *Cogitationes cordis eius in generatione & generationem.* Id est, dispositiones eius, quæ ideo dicũtur cordis, quia rationabiliter ordinantur, in omnem generationem extenduntur. Vnde & subditur: *Beata gens cuius est dominus, Deus eius.* Quis hoc audito, non erigat se? Amant homines beatitudines, & ideo peruersi sunt homines, quia mali esse volunt, sed miseri nolunt. Et cùm sit malitiæ comes indiuidua miseria, isti peruersè non solùm mali esse volunt, & miseri nolunt: quod

fieri

Psal. 111.
Luc. 11.
Hebr. 4.
Gene. 1.
Ioan. 1.
Gene. 1.
Roma. 13.
Ioan. 11.
Ibidem.
Prouer. 21.
Roma. 8.
Ephe. 1.
Ioan. 3.
Apoc. 1. & 5.

fieri non poteſt :ſed ideo volunt eſſe mali, ne ſint miſeri. Furtum facit aliquis. Quæris quare? Propter famem, propter neceſſitatem. Ergo ne miſer ſit, malus eſt. Et ideo miſerior, quia malus. Semper ergo beati eſſe volunt, ſiue male viuentes, ſiue bene viuentes. Non erunt autem, niſi illi, qui iuſti fuerint. Quære igitur quid habeas, vt beatus ſis. Fieri autem non poteſt, vt res deterior te faciat meliorem. Accipe itaque fidele conſilium. Melior te vis eſſe? quære quid ſit melius te: & inde efficieris melior te. In animo eſt quod quæris. Beatus enim eſſe vis in animo tuo? quære quid ſit melius. Cum enim duo ſint quædam, animus & corpus: & in iſtis duobus illud ſit melius quod dicitur animus: poteſt corpus tuum melius fieri per meliorem, quia ſubiectum eſt corpus animo. Vt cùm fuerit iuſtus animus tuus, ſit etiam poſteà immortale corpus tuum. Per animi etiam illuminationem meretur corpus incorruptionem: vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus tuus eſt, quia corpore tuo melior eſt: cùm quæris bonum tuum, illud quære quod melius eſt animo tuo. Quid eſt autem animus tuus? Attende: in animo tuo eſt imago Dei. Mens hominis accepit eam, & inclinando ſe ad peccatum decolorauit eam. Ipſe ad eam venit reformator, qui erat eius anteà formator. Venit ipſum Verbum, vt audiuimus ab Apoſtolo, Reformamini in nouitate ſenſus veſtri. Iam ergo ſupereſt, vt quæras quid ſit melius, quàm animus tuus. Quid erit, obſecro, niſi Deus tuus? Non inuenis aliud melius animo tuo, quia cùm fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam ſuprà non eſt niſi creator. Erige te ad illum. Noli dicere, Multum eſt ad me. Forte magis multum eſt ad te habere aurum, quàm dominum. Aurum ſi volueris, forſitan non habebis: Deum cùm volueris, habebis. Quia & antequam velles, venit ad te: & cùm aduerſa voluntate eſſes, vocauit te: & vt conuerſus eſſes, terruit te: & cum territus confitereris, conſolatus eſt te. Iſte qui tibi preſtat omnia, iſte qui fecit vt eſſes, qui his qui tecum ſunt, etiam malis, præſtat ſolem, pluuiam, fructus, ſalutem: ſeruat tibi aliquid, quod non det niſi tibi. Quid eſt autẽ quod tibi ſeruat, niſi ſe? Sonat cupiditas, dicit iniquitas: Beatus cuius eſt villa iſta, cuius eſt iſta domus, cuius eſt iſte ager. Compeſce cupiditatem: audi veritatem. *Beata gens cuius eſt dominus, Deus eius.* Quid eſt hoc? Nonne omnium rerum dominus Deus, qui omnia fecit & regit? Omnium quidem, ſed magis noſter, qui viuimus de illo, tanquam de Deo patre noſtro. Ipſe ſit dominus Deus noſter: ipſe regat nos, qui creauit: vt ſimus beata gens eius, beata poſſeſſio eius: & ad nos pertineat quod ſubditur: beatus *populus quem elegit in hæreditatem ſibi.* Commendat autem miſericordiam ſuam, qua reſpexit gentem hanc beatam: cùm ſubiungit, *De cælo reſpexit dominus, vidit omnes filios hominum.* Prius dixit beatam eſſe gentem, cuius eſt dominus Deus poſſeſſio, & hæreditas eius. Et vt eandem gentem domini oſtenderet eſſe ſimiliter poſſeſſionem & hæreditatem, adiunxit, Populus quem elegit in hæreditatem ſibi. Et ſic miro & delectabili modo vtrunque & poſſidet & poſſidetur ab altero, tanquam hæres & hæreditas, poſſeſſor &

1.Cor.15. *Gene. 1.* *Thren.4.* *Ioan. 1.* *Roma. 12.* *Matth.22.* *Matth.6.* *Prouer.1.* *Matth.5.* *Pſal.143.* *Acto.10.* *Hebr.1.* *Deu.32.*

possessio. Nunc dicit, quia idem dominus de cælo, tanquam de excelso loco, siue de alto diuinitatis suæ, siue de celsitudine misericordiæ suæ vidit in imo positos, & valde à se remotos omnes filios hominum. Vidit, inquam, & misericorditer attendit. Vidit, quia misertus est eorum. Vnde plerunque rogantes misericordiam, dicimus homini, Vide me. Est ergo quædam visio miserantis cordis, non visio punientis. Hoc modo dignatus est dominus videre omnes filios hominum pertinentes ad filium hominis. *De præparato habitaculo suo*. Quod sibi præparauit: id est, de Apostolis, de prædicatoribus veritatis, de angelis, quos ad nos misit. *Respexit super omnes qui habitant terram*. Tanquam peregrini in peregrino loco. Vnde alibi beata hæreditas gemit, & dicit: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea. *Qui finxit singillatim corda eorum*. Quia alij datus est sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij genera linguarum: aliis alia & diuersa dona gratiarum; quæ vnus idemque in eis operatus est spiritus. *Qui intelligit omnia opera eorum*. Id est, secretius & interius videt. Expressius hoc dixit, quàm si diceret, Videt omnia opera eorum. Non enim solùm modo videt Deus omnia opera quæ agimus, sed etiam intelligit, & subtiliter attendit, qua voluntate, qua intentione eadem faciamus. Dant duo pauperibus: vnus sibi mercedem quærit cælestem: alius humanam laudem. Tu in duobus vnam rem vides, Deus duas intelligit. Et sicut intelligit, ita iudicat & discernit. Vnde & aliquando contingit, vt in vno eodemque opere alium damnet, alium remuneret. Et quia superius dixerat, Beatus populus quem elegit in hæreditatem sibi: ne videretur diuites & potentes, non pauperes elegisse, ideo subiungit: *Non saluatur rex per multã virtutem, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ*. Terræ reges, superbi gigantes, & potentes in se suaque fortitudine confidentes non saluabuntur: Quis rege potentior? Quis gigante fortior? Cùm igitur isti sua potentia & fortitudine non saluentur, nemo nisi misericordiam Dei ad salutem quærat. *Fallax equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur*. Equus, id est humana fœlicitas, quæ subleuat hominem sicut equus suum sessorem, fallax est ad salutem: quam videtur quidem promittere, sed non potest donare. Cùm in quolibet honore superbus incedis, quo altiùs ingrederis, eo te non tantùm celsiorem, sed etiam tutiorem falsò credis. Quomodo enim te deiiciat, nescis? tanto elisum grauius, quanto sublimius ferebaris. Nec dico quòd parua quoque fœlicitas huius mundi solum modo fallax sit: sed etiam quantuncunque possit esse magna, fallax existit. Et hoc est quod ait, In abundantia virtutis suæ, id est, in abundanti virtute bonorum & diuitiarum, non saluabitur aliquis hominum. Vnde ergo saluus ero? Noli diu quærere. Noli longè. *Ecce oculi domini super metuentes eum*. Ecce, id est, in manifesto habetur saluatio. Non ait, oculi domini super reges, super nobiles, super diuites: sed super metuentes eum. Non enim Deus personam hominis accipit: non diuitias vel honores attendit: sed tantummodo metuen

Luc. 10. Matt. 18. Hebr. 1. 1. Cor. 12. Ephe. 4. Psal. 119. 1. Cor. 12. Hebr. 4. Matth. 22. Acto. 10.

metuentes se & sperantes in se misericorditer respicit. Et ideo adiungit, *Et in eis qui sperant super misericordia eius.* Subaudis, sunt oculi domini. Ad quid? *Ut eruat à morte æterna animas eorum.* Vitam enim æternam nobis promittit Deus, nec tamen in hac peregrinatione nos deserit. Nam sequitur: *Et alat eos in fame.* Tempus famis est modò. Tempus saturitatis pòst erit. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniã ipsi saturabuntur. Alit nos interim pius dominus in hac heremo sacramẽtis suis, verbo suo, gratia sua: ne deficiamus in via. Tunc autem erit plena refectio, quando implebitur quod alibi dicitur, Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Quid interim agere & profiteri debemus? Sequitur & dicit: *Anima nostra sustinet dominum.* Quandiu fames est, quandiu peregrinatio est, anima nostra patiens erit in domino. Talibus dicturus est dominus, Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus. Quo contra scriptum est: Væ illis qui perdiderunt sustinentiam. Et quomodo poteris sustinere dominum, ô sancta anima? Sequitur, & dicit: *Quoniam adiutor & protector noster est.* Adiuuat in pugna, protegit ab æstu. Adiuuat in bonis, protegit in aduersis. Qua mercede toleras? *Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto eius sperauimus.* Non enim in nobis, vbi magna sine illo inopia est, sed in ipso lætabitur cor nostrum. Et ideo sic sperabimus venturos ad eũ quia nobis absentibus per fidem misit nomen suum. Spera hîc, vt læteris ibi. Esuri & siti hîc, vt epuleris ibi. Proposuit nobis quid amemus, in quo, & de quo solo præsumamus. Impleuit nos gaudio spei. Post hæc fit oratio breuis & salubris. *Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.* Iam enim in te spem nostram constituimus: iam nomen sanctum tuum, in quo speramus, veneramur, & super nos inuocamus. Sicut ergo sperauimus in te, sic supra nos tuam misericordiam sentiamus.

Matth. 5.
1. Corin. 10. & 11.
Matt. 4.
Mar. 8.
Psal. 16.
Luc. 22.
Eccles. 2.
Philip. 4.
Matth. 5.
Roma. 15.

TITVLVS PSALMI XXXIII.

PSALMVS David quando mutauit vultum suum coram Achimelech, & dimisit eum, & abiit. Hoc modo immutauit. Nam tympanizabat, affectabat, manibus suis seipsum ferebat, & saliuæ per barbam eius decurrebant. & hoc in porta ciuitatis David faciebat: quia Allophilli quærebant eum perdere. Achis videns hæc, qui erat rex Geth, dixit, Ut quid induxistis mihi arrepititium istum? Tympanizabat David, id est, Christus in cruce moriebatur: affectabat, quando misericordi affectu se humiliabat: manibus suis se ferebat, cùm dicebat, Hoc est corpus meum. Et saliua per barbam decurrebant, id est verba sua, quando dicebat, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & cætera. Puerilia visa sunt eis qui sunt Achis (qui interpretatur, Quomodo est? vel, Quid est hoc?) barbaris verò, id est viris virilia. Verus David coram Achimelech, id est coram patris sui regno, id est in gente Iudæorum, mutauit vultum, id est prioris sacrificij modum (hoc est secundum Aaron) & dimisit eum, & abiit ad gentes, vbi secundum ordinem Melchisedech sacerdotium instituit. Materia est immutatio sacerdotij secũdum ordinem Melchisedech, qua notatur vbi dicit, Magnificate dominum mecum. Commendatio, quando ait, Quoniam suauis est dominus. Admonet propheta in hoc psalmo vt quisque Deum timeat, quoniam non est inopia timentibus eum ad filialem affectando bonos quosque: timorem, cùm dicit: Venite filij, audite me. Et hoc faciens, intendit eis generare charitatem, vbi dicit: Custodit dominus

1. Reg. 21.
Matth. 16.
Mar. 14.
Luc. 22.
1. Cor. 11.
Ioan. 6.
Hebr. 7.

omnia, ossa eorum, vnum ex his non conteretur: deterrendo ne delinquant, dicens mortem peccatorum esse pessimam.

PSALMVS XXXIII.

ENEDICAM *dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Dixit hoc Christus, dicat & Christianus: quia in corpore Christi est. Omni, inquit, tempore, id est, in prosperis & aduersis benedicam & laudabo dominum. Quando prospera succedunt, boni simul & mali Deum laudant & benedicunt. Si aduersa veniunt, murmurant quidem mali, sed benedicunt boni. Hinc est quòd beatus Iob amis-
Iob.1. sis rebus, orbatus filiis ait, Dominus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedictum. Sed quia sunt nonnulli qui de bono suo volunt laudari, cauet hoc vitium, cùm subiungit: *In domino laudabitur anima mea.* Non lauda-
1.Cor.2. bitur in se, non in sapientia mundi, non in sublimitate verborum: sed in domino à quo & virtutem & potentiã sumpsit. Et quia sancti viri bona sua cõmunicare aliis desiderãt, protinus addit: *Audiant mansueti, & lætentur.* Bene autem non ait iracũdi, sed mansueti. Nam quãdo audiũt non mansueti, non lætãtur, sed irascũtur. Et ipsi sunt qui dicũt, quia nõ nos asinos fecerimus, Iũmẽta mãsueta vult habere dominus. Equus enim & mulus, de quibus paulò antè locuti sumus, erigũt aliquãdo ceruicẽ, & sua ferocitate à se excutiũt sessorẽ. Domantur frenis, chamo, verbere: donec discãt dominũ suum portare. Tu autẽ antequã freno tundãtur ora tua, esto mãsuetus, & porta dominum. Noli in te laudari, sed laudetur ille qui sedet super te. Sed iã quid nos admo
Roma.12. net, audiamus. *Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum.*
Eph.4. Quisquis est in corpore Christi, ad hoc debet dare operã, vt cùm dominum magnificat, alios secũ ad magnificãdũ Deũ trahat. Dominũ magnificamus, quãdo cũ magnũ, mirabilẽ & ineffabilẽ prædicamus: nomẽ eius exaltare, est per omnes gẽtes quibuscũque possumus altũ & æternũ propalare. Quid est
1.Cor.1. autẽ in idipsum? In vnitate, in cõcordia: sicut fecerũt prędicatores primi, qui
Act.4. bus erat cor vnũ & anima vna. Deinde dicit bona sua, vnde sibi euenerũt, cũ subdit: *Exquisiui dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.* Extra omnia postpositis tẽporalibus, vel ex toto corde, ex totis viribus quæsiui Deũ: & exaudiuit me, vt inuenirẽ eum. Sed exquirentes dominũ
Luc.10. multis modis in hoc seculo tribulãtur. Omnes enim qui volunt piè viuere in
2.Timo.3. Christo, persecutionẽ patiũtur. In hoc verò est cõsolatio, quòd postmodũ ex omnibus tribulationibus eruãtur. Quãdo? Cũ absorbebitur mors in victoriã
1.Cor.15. & mortale hoc induerit immortalitatẽ. Deinde amator iste, qui nõ solus vult
Ose.13. amplecti quod amat, hortatur nos, & dicit: *Accedite ad eũ, & illuminamini, & facies vestra nõ cõfundetur.* Ad Deũ accedimus bonis studiis, & spiritualibus exercitiis, legẽdo, meditãdo, orãdo, amãdo. Illuminamur autẽ per intellectum per gratiã, per doctrinã, per vitã. Illuminati autẽ nõ cõfunduntur, id est, nõ erubescunt de peccatis: vel nõ erubescunt de opprobriis & cõtumeliis sibi illatis. Hinc Paulus non erubescit euangelium. Hinc Apostoli non confun-
Roma.1. dũtur imo gloriãtur, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliã pati.
Acto.5. Proponit autẽ nobis in exẽplum, quendã pauperẽ, cùm subiungit: *Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationibus saluauit eum.* Quis est iste?

est iste? Notabilis, amabilis, imitabilis, & fortasse ipse est Christus: qui cum omniũ diues esset, in tantũ factus est pro nobis pauper. Clamauit autẽ in forma serui, & dominus pater exaudiuit eum. Iste pauper factus est obediẽs vsq; ad mortẽ crucis. Propter quod exaltauit illũ Deus, & dedit illi nomẽ, quod est super omne nomẽ. Ecce quomodo dominus exaudiuit eũ. De omnibus autẽ tribulationibus liberatur, quia Christus resurgẽs ex mortuis iã nõ moritur, mors illi vltrà nõ dominabitur. Per hũc pauperẽ ostẽditur tibi via, qua redeas ad patriã. Factus est pauper, vt tu non timeas, imo diligas paupertatẽ. Passus est, vt patiaris & tu. Clamauit, vt clamẽs & tu. Liberatus est, vt liberari speres & tu. Magnã autẽ tibi prætendit securitatẽ, cùm subdit: *Immittit angelus domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.* Tu tantũ time Deum, & esto securus. Quoniam iste pauper qui dictus est magni consilij angelus, immittit se in circuitu timentiũ eum, vndiq; custodiens, & defendẽs eos, vt in nulla parte irrumpere valeat inimicus. Apertè autẽ de ipso sacramẽto vult dicere, quo ferebatur in manibus suis, cũ subiungit: *Gustate & videte quoniã suauis est dominus.* Ostẽdit tibi illã sanã insaniã, & sobriã ebrietatẽ illius Dauid: qui in figura nescio quid ostẽdebat, quando illi miseri corã rege Achis dixerũt, Quomodo est? Sic dicebat dominus, Nisi quis mãducauerit carnẽ meã, & biberit sanguinẽ meũ, nõ habebit in se vitã. Et illi in quibus regnabat Achis, id est, error & ignorantia, dixerũt: Quomodo iste potest dare nobis carnẽ suam mãducare? Si ignoras, gusta: & vide quã suauis est dominus. Gustat qui amat: videt, qui intelligit. Si autem non intelligit, rex est Achis: immutauit suam faciem Dauid & recessit à te, & dimisit te, & abiit. Et ideo, *Beatus vir qui sperat in eo.* Nõ in homine, nõ in mũdo, nõ in seipso: sed in Deo. Quo cõtrà, qui nõ sperat in Deo, miser est. Et ne postquã gustarent, securi essent, protinus addit: *Timete dominũ omnes sancti eius:* Deum timere, est corã eo se humiliare, & metuẽdo cauere, ne in his quę agimus, siue in cogitatione, siue in verbo, siue in opere illũ offẽdamus. Qui hoc faciũt, sancti sunt. Et quasi quis quæreret, Quid prodest timere dominum? sequitur: *Quoniã non est inopia timẽtibus eum.* Et hoc probat cùm subiungit: *Diuites eguerunt & esurierunt: inquirẽtes autẽ dominũ non minuẽtur omni bono.* Videretur tibi magis vt illi esurirent, qui contẽpto seculo & pauperes facti dominum exquirerent: illi autẽ non minuerentur bonis, qui terrenis abundant diuitiis. Sed noli attendere homines secundum facultates rerum, sed secundum virtutes animorum. Isti quidem mundi amatores, qui foris apparent diuites, non paruam intus mentis patiuntur inopiam. Qui autẽ intra se Deum quærunt, & extra Deum nihil cõcupiscunt, non minuuntur omni bono, imo replẽtur summo bono, quod est Deus. Replentur fide, spe & charitate. Replẽtur sanctis moribus & virtutibus, quæ sunt veræ diuitiæ, quæ animi expellant egestatem. Et ideo nos admonet, dicens: *Venite filij, audite me, timorem domini docebo vos.* Multum nos ædificat quod ait, Venite. ac si diceret, Vos qui vacatis otio, siue qui terrenis vanitatibus incũbitis, qui laboratis & onerati estis: relinquite ea quę vos impediũt, & venite ad me. Audite autẽ auribus cordis. Obedite vt filij, paterno affectu docebo vos timorẽ domini. Et conuenienter ait, Timorẽ. Ipse enim primus gradus spiritualis doctrinę & cælestis sapientię, sicut scriptũ est, Ini-

2. Corint. 8. Phil. 2. Hebr. 5. Phil. 2. Rom. 6. Ioan. 14. Matth. 5. 1. Pet. 2. Hebr. 5. Isa. 9. Psal. 11. Ioan. 6. 1. Pet. 1. 1. Reg. 21. Ioan. 6. Ibid. 1. Pet. 1. Matth. 5. Matt. 11.

Psal. 110. Prouer. 1. tiũ ſapientiæ timor domini. Quiſquis accedit ad Dei ſeruitiũ, hoc debet eſſe primũ illius ſtudium, vt diſcat qualiter debeat timere Deum. Sed prius attẽdẽdũ eſt, quãta vir ſanctus vtitur hîc arte magiſterij. Prius enim ſtudet auditorũ beniuolentiã captare. Et proponit eis quod magis eos delectat audire, dicẽs: *Quis eſt homo qui vult vitã?* Nec dico de vita poſita in miſeria: ſed quis eſt ille qui *diligit dies videre bonos?* Ideo hoc qđ omnes cupiunt, prętẽdit, vt ſic accẽdat eos ad ea faciẽda quæ pręcipit. Si vis vitã, velis ęternã. Si diligis dies bonos, dilige æternos. Hęc eſt vera vita, viuere in Deo. Sẽper dies mali in ſeculo. Sẽper dies boni in Deo. Ergo ſi vis vitã & dies bonos, audi & fac. *Prohibe linguã tuã à malo.* Ne in aperto loquaris malũ. *Et labia tua ne loquãtur dolũ.* Vt bona verba ore proferas, & malũ in corde abſcõdas: ſicut illi faciunt, qui loquũtur pacẽ cum proximo ſuo, mala autẽ in cordibus eorũ. Prius linguã, quàm cætera mẽbra iubet à peccato reprimere: quia hoc eſt magis indomabile mẽbrum in toto corpore, de qua ſcriptũ eſt, In manibus linguæ vita &

Psal. 27. Prouerb 18. Iaco. 3. Iaco. 1. mors. De qua etiã Apoſtolus ait, Lingua inquietũ malũ, plena veneno mortifero. Quia ergo occidit animã, ſi non refrenatur: quia in lingua frequẽtius labimur: meritò vir ſanctus linguã primũ cohibere præcipit, quã magis in corpore præualere ad peccandũ vidit. Deinde vniuerſaliter ſubiũgit. *Declinà à malo.* Et quia hoc non ſufficit, protinus addit, *Et fac bonum.* Rurſus quia ad perfectã iuſtitiã hæc duo non poſſent ſufficere, continuò adiũxit: *Inquire pacem & perſequere eam.* Malũ relinquere, inchoatium eſt. Bonũ facere, proficientiũ. In his duobus præceptis cõſiſtit iuſtitia. Finis autẽ perfectæ iuſtitiæ eſt, ita intra ſe eſſe pacificũ, vt caro cõcordet cum animo, & animus cũ Deo, vt iam nulla poſſit aduerſitate moueri ab hac quiete. Vel pacis nomine poſ-

Ephes. 2. ſumus accipere dominũ Chriſtũ, qui eſt pax vera, qui fecit vtraq; vnũ. Hũc debemus toto corde, toto affectu inter nos quærere: quẽ profectò perſequimur, ſi eum perfectè viuendo imitamur. Cõmendat autẽ Dei miſericordiã ſuper nos, cũ ſubiũgit: *Oculi domini ſuper iuſtos.* Id eſt, intuitus diuinæ miſericordiæ ſunt ſuper eos, qui iuſtè viuunt. Et ſi ipſi petũt aliquid: *Aures eius,* Id eſt clemẽtia & potẽtia, ſunt paratæ *in preces eorum,* exaudiẽdas. Videt operantes & laborantes. Audit gemẽtes, & orantes. Sic ergo viue, vt oculis Dei valeas dignus apparere. Sic ora, vt preces tuæ vſq; ad aures eius pertingãt. Sed fortè dicet aliquis malus, Securus pecco, quia me nõ videt Deus. Audi quod ſequitur. *Vultus autẽ domini ſuper faciẽtes mala.* ad quid? *Vt perdat de terra memoriã eorũ.* Per vultũ accipe terrorem ſeueritatis Dei. Bonis quidẽ blãdus eſt & propitius: malis verò terribilis & diſtrictus. Et ſicut in memoria æterna erũt

Psal. 111. iuſti, ita de memoria æterna tollẽtur mali. Tunc erit perdita memoria eorũ, cùm nullus ſanctorũ ſuper eos aliqua pia affectione mouebitur. Vnde dixit

Luc. 16. Abrahã, inter nos & vos chaos magnũ firmatũ eſt. Probat autẽ q; aures domini ſunt in preces iuſtorũ, cùm ſubiũgit, *Clamauerũt iuſti, & dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorũ liberauit eos.* Clamauerũt tres pueri in for-

Daniel. 3. Daniel 14. Exo. 3. Heb. 5. nace. Clamauit Daniel in lacu. Clamauerunt filij Iſrael in captiuitate. Clamauit Chriſtus in cruce. Clamauerunt Apoſtoli in perſecutione: martyres in morte, confeſſores & virgines in fide. Quoquot clamauerunt, exauditi ſunt à domino, vel corporaliter, vel ſpiritualiter: & ex omnibus tribulationi

bus li

bus liberati.Cõfirmati ergo tot ſanctorũ exẽplis,clamemus ad dominũ to-
ta humilitate & afflictione cordis: vt pariter exaudiamur, & à tribulatione
liberemur.Sequitur enim, *Iuxtà eſt dominus his qui tribulato ſunt corde,& humiles
ſpiritu ſaluabit.* Quatuor modis tribulantur corda ſanctorum in hoc ſeculo:
ſcilicet aut dolore pœnitẽtiæ,aut anxietate præſentis vitæ,aut deſiderio cæ-
leſtis patriæ,aut timore futuræ pœnæ.Noſtrũ eſt ergo cor cõterere.Domi-
ni eſt,per ſuam miſericordiam & gratiã cordi cõtrito propinquare,vt illud
illuminet,corroboret & cõfirmet.Vnde cor cõteritur,inde humilitas gene-
ratur.Ex opere enim procedit virtus.Ex contritione cordis diuinã ſentimus
pręſentiã.Ex humilitate ſpiritus iam ipſam conſequimur ſaluationẽ.Vbi o-
pus,ibi gratia:vbi virtus,ibi iam ſanitas eſt.Magnum myſteriũ.Deus ſuper
omnia eſt.Erigis te,& nõ illũ tãgis:humilias te, & ipſe ad te deſcendit. Pro-
priũ autẽ iuſtorum eſt,vt in hoc ſeculo tribulentur.Vnde & ſubditur: *Multæ
tribulationes iuſtorũ.* Sed in his ſequitur conſolatio,cùm protinus addit: *Et de
omnibus his liberabit eos dominus.* Nõ ideo ſint Chriſtiani iuſti : non ideo audiãt
verbũ Dei,vt ſe exiſtiment tribulationibus non affligi. Non hoc promittit
Deus.Magis ſi iniuſti ſunt,pauciores habẽt tribulationes:ſi iuſti,multas.Sed
poſt paucas aut nullas tribulationes,illi veniũt ad tribulationẽ ſempiternã,
vnde nunquã eruantur.Iſti autẽ poſt multas tribulationes veniẽt ad pacem
ſempiternam,vbi nũquã aliquid mali patiãtur.Sed interim *Cuſtodit dominus
omnia oſſa eorum : vnum ex his non conteretur .* Oſſa ſunt firmamenta fidelium.
Et ſicut oſſibus caro,ſic virtutibus anima ſuſtẽtatur.Cuſtodit ergo dominus
omnia oſſa eorum,ita vt vnũ ex his nõ cõteratur:quia ſic ſanctorũ ſuorum
virtutes ſeruat,vt nulla earũ in tentatione deficiat.Et bene non ait,Vnum ex
his nõ frãgetur,ſed ait non cõteretur:quia ſanctorũ virtus aliquãdo quidem
frangitur in tentatione,ſed non conteritur,id eſt,ex toto non deperit: quia
integra manet in intẽtione.Et vnde tẽtati ad momentũ cadũt,inde excitati
ad virtutem robuſtius reſurgũt.Quid autẽ de reprobis ſubiũgat,audiamus.
Mors peccatorum peſſima. Sed quia multa ſunt genera peccatorum,& non eſſe
peccatorẽ difficile,aut fortè impoſſibile eſt in hac vita;ſubiecit ſtatim,cuius
generis peccatorum eſſet mors peſſima. *Et qui oderũt iuſtũ delinquent.* Quẽ iu-
ſtum,niſi eum qui iuſtificat impium?Quẽ iuſtum, niſi dominum noſtrũ Ie- Rom.4.
ſum Chriſtũ,qui eſt etiã propitiatio pro peccatis noſtris?Qui ergo hunc ode- 1.Ioan.2.
rũt,mortem habẽt peſſimã:quia in peccatis ſuis moriũtur,qui per eum Deo Ioan.8.
non reconciliantur.Secundum animam intelligenda eſt mors aut peſſima,
aut optima,nõ ſecundũ corpus dãnatis peccatoribus.Iterũ de iuſtis ait: *Re-
dimet dominus animas ſeruorũ ſuorũ.* Omnes enim ſerui erãt peccati.Fuſus eſt ſan Ioan.8.
guis Chriſti, & tãto pretio ſunt redẽpti.Attẽde ergo quis te redemit,& à quo Rom.6.
vel quali pretio te redimẽdo ſaluauit.Ipſe deus creator tuus redemit te,ipſe Apoc.1.5.
ſanguinẽ ſuũ fudit pro te.Ab ipſo diabolo & à peccato ſaluauit te.Seruus itaq; 1.Pet.1.
factus tanti domini, ſtude vt ſeruias illi in ſanctitate & iuſtitia. Sed magna Luc.2.22. & 23.
quæſtio oritur, cùm ſubinfertur, *Et non delinquent omnes qui ſperant in eo.* Quid Ioan.12. Luc.1.
enim ait Apoſtolus?Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos 1.Ioan.1.
ſeducimus.Et iterum,In multis offendimus omnes. Sed hanc quæſtionem
ſoluit nobis Paulus,vbi ait:Si autẽ quod nolo hoc ago,iam non ego operor Rom.7.
illud

illud:sed quod habitat in me peccatũ. Si ergo illi, qui sperãt in Deo, per cõ-
Galat. 5. 1. Ioan. 2. cupiscẽtiã carnis delinquũt: iã ipsi nõ operãtur illud, sed quod habitat in eis
peccatũ. In eo enim ꝙ sperãt in Deo, iã nõ sunt in carne, sed in spiritu. Quod
Rom. 7. si caro cõcupiscit, ipsi qui in spiritu sunt, nõ cõsentiũt: & ideo nõ delinquũt.

TITVLVS PSALMI XXXIIII.

TITVLVS psalmi sequẽtis est, Psalmus huic Dauid. Psalmus iste attribuitur Dauid, id est Christo, qui hîc loquitur. Quod dicit, Huic, ad differentiã vel excellentiã potest accipi: huic, id est, notabili scilicet, non carnali regi, sed regi regum domino. Dauid interpretatur manu fortis, vel desiderabilis. In hoc
Apoc. 1. 19. *enim manu fortis, quia mortem nostram vicit. In hoc desiderabilis, quia vitam æternã pro*
1. Corint. 15. *misit. Quid enim fortius manu hac, quæ tetigit loculũ, & mortuus resurrexit? Quid fortius*
Ioan. 10. *manu hac, quæ mundũ vicit, non ferro armata, sed ligno transfixa? Quid autẽ desiderabi-*
Luc. 7. Acto. 5. *lius eo, quẽ nõ videtes martyres, mori voluerũt, vt ad illũ peruenire mererẽtur? Ergo psal-*
& 10. *mus iste. Illi cor nostrũ, illi lingua nostra digna cãtet. Intẽdit nos admonere ad tolerãtiã pas-*
Hebr. 11. *sionis, vt sustineamus aduersa, si volumus habere præmia gloriosa. Materia est passio & resurrectio. Eã sic exequitur: primã partẽ ponit orationẽ in secunda enumerat passionẽ cum exultatione resurrectionis. in tertia parte quid illa passio & resurrectio efficiat: ita dicens:*

PSALMVS XXXIIII.

Coloss. 1. IVDICA *Domine nocentes me: expugna impugnantes me.* Nocentes & expugnantes sunt nostri visibiles & inuisibiles inimici. Iudica, inquit, & expugna. Ac si apertè dicat, discerne & destrue. Quomodo? *Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.* Magnum spectaculum est, videre Deum armatum pro te. Arma autem eius, quibus percutiat inimicos, si bene profecerimus, nos erimus. Sicut enim nos, vt armemur ab illo habemus: sic ipse armatur de nobis. Scutum
Psal. 5. est bona voluntas eius: sicut alibi dicitur, Domine vt scuto bonæ voluntatis tuę coronasti nos. Vel scutum est fides nostra, qua protegimur ne igneis inimici iaculis feriamur. Sed quid sumus nos iam arma Dei, quanuis splendida, quanuis acuta, quanuis luce sapiẽtię chorus cãtia, quid possumus nisi nos apprehẽdat Deus, & pugnet de nobis? Quælibet optima arma iacent, si bellatorẽ nõ habẽt. Apprehẽdat ergo nos Deus: & cùm in manu eius fuerimus, vtatur nobis quomodo vult. Exurge, inquit, in adiutoriũ mihi, id est innotesce, appare, sentire, adiuua ad pugnandũ. *Effunde frameã, & cõclude aduersus eos qui persequũtur me.* Ac si diceret, Multiplica vindictã & cõcludatur aditus illis, qui volunt delere nomen meũ. Vel per frameã quãlibet fidelẽ designat animã. Abundẽt iusti, & effunditur framea. Cõclusum est autẽ aduersus eum, qui non habet aduersus sãnctos quid dicat prauũ. Et quia vox illorũ est, nõ
Psal. 3. est salus ipsi in Deo eius. *Dic animæ meæ, Salus tua ego sum.* Dic, & factum erit. Aliam salutẽ non requirã, præter Deum meũ. Et si homo subuenit mihi, si angelus, si alia creatura: per illã mihi subuenit Deus. Omnia enim illi subiecta sunt: & ideo nõ illa, sed ille est mea salus. Deinde incipit orare pro inimicis: sed hîc prophetia est. Et quę figura optãdi dicũtur, animo prophetãdi explicãtur. Illud fiat, & illud fiat, nihil est aliud, quã hoc & futurũ est. Sic ergo

audite

audite prophetiam. *Confundantur & reuereantur quærentes animam meam*. Ac si diceret, Confundentur & reuerebuntur: factum est enim. Multi salubriter confusi sunt, multi reueriti à persecutione Christi, & ad societatem membro rum eius deuota pietate transierunt: & non fieret hoc, nisi confunderētur & reuererentur. *Auertantur retrorsum & confundantur cogitantes mihi mala*. Non præcedant, sed sequantur. Non dent consilium, sed accipiant. Nam Petrus præcedere voluit dominū, cùm ait, Absit à te domine, propitius tibi esto, non fiat istud. Sed quid ait dominus? Redi retrò sathana. Præcedēdo sathanas es, & sequendo discipulus eris. Hoc ergo & istis. Auertantur retrorsum & confundantur de peccatis: erubescant ad pœnitentiam: & cùm ceperint retrorsum sequi, iam non cogitabunt mihi mala, sed desiderabunt bona. Hæc bene illis optauit. Sed quia sunt duo genera eorum qui confundūtur: aut enim ad hoc confunduntur, vt conuertantur ad Christum: aut confunduntur, ad hoc, vt damnentur à Christo: quod de conuersis dixit, de reprobis subiūgit. *Fiat tanquam puluis ante faciem venti, & angelus domini coarctans eos*. Ventus tentatio est, puluis iniquus. Quando venerit tētatio, tollitur puluis, nec stat, nec resistit. Tales coarctat angelus, quando eos sub potestate sua inuisibilis redigit inimicus: De quibus adhuc subdit: *Fiat via illorum tenebra & lubricum: & angelus domini persequens eos*. Tenebrosum solum quis non horreat, Lubricum solum quis non caueat? In tenebris & lubrico vbi pedem figis? Sunt ista duo mala magnæ pœnæ humani generis, qui procedunt de tentatione angeli coarctātis. Per viā designatur actio. Per tenebras cæcitas cordis. Per lubricum præcipitatio operis. Quando reprobi tentati & confusi ab angelo malo coarctantur: primum est vt mentis cæcitate tenebrentur. Deinde in lubricum malorum dilabuntur. Nec iam possunt cōuerti, quia tentator angelus eos persequitur, vt impinguat de malo in peius, donec incidant in foueam iniquitatis, & mergantur in profundum desperationis & mortis. Vnde autem tanta mala? Quo merito? Sequitur & dicit: *Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui*. Id est, occultos dolos ad interitum meum parauerunt. Et hoc gratis, quia nihil mali feci, nec eis nocui. *Superuacuè exprobrauerunt animā meā*. Multa enim opprobria aduersus dominū dixerūt. Sed hoc superuacuè: quia falsū dicētes & nihil probātes. Sed quomodo abscōderūt ei laqueū, qui videbat corda abscōdentiū? Sed tantū erat inter illos ignorāti similis quasi falleretur, cū illi in eo deciperētur, in quo eū falli arbitrabātur. Hoc autē ad exēplū patientiæ nostræ factū est, quibus necesse erat, vt inter malos viueremus: & malos, siue sciētes, siue nesciētes toleraremus. Sed quid contigit huic populo reproborū? Sequitur & dicit: *Veniat illi laqueus quē ignorat*. Magnifica retributio. Nihil iustius. Illi laqueū abscōderūt, & inde decipiūtur nesciētes, vnde decipere voluerūt. Inde illis nocetur, vnde illi nocere conati sunt. Sequitur enim: *Et captio quā abscōdit, apprehēdat eū*. Tanquā si quisquā veneni calicē pręypararet alicui, & oblitus bibat. Et tāquā si foueā fodiat, vt inimicus eius in eā incidat: & ille oblitus quod foderat, ambulans ea via prior illuc cadat. Sic omnis qui nocet alteri, prius sibi nocet quā alteri: rectè ergo subiūgitur *Et in laqueo cadat in ipso*. Non in alio, sed in ipso. Vnde enim alium

Hebr. 11.

Matth. 16.

Matth. 4.

Matth. 26.
Luc. 22.

Matth. 13.

aliũ decipere appetit, inde seipsum primũ decipit. Et fieri potest, vt malitia sua non noceat alteri: fieri autem non potest vt non noceat sibi. Mihi autem quid? *Anima mea exultabit in domino.* Tanquam in eo, à quo audiuit, Salus tua ego sum: tanquam non quærens alias extrinsecus diuitias. Tanquam non quærens circunfluere voluptatibus bonisque terrenis: verùm gratis amans. Non ab illo volens accipere quod delectet, sed ipsum solum sibi proponẽs, in quo delectetur. Quid enim melius Deo? *Et delectabitur super salutari suo.*

Luc. 2. Id est, filio suo, per quem saluati sumus: per quem accessum habemus ad

Ephes. 2. Deum, vt exultantes in eo, corde credamus ad iustitiã, ore autẽ confiteamur

Rom. 10. ad salutẽ. Vnde & subditur: *Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi?* Ossa dicuntur in corpore domini, omnes iusti, firmi, corde fortes, nullis persecu-

Matth. 8. tionibus & tentationibus cedentes ad consentiendum malo. Et vnde possunt nullis tentationibus cedere, nisi quando credunt Deum omnipotentem, inæstimabilem, valentem eos liberare de omni tribulatione? Vnde & dicunt, Domine quis similis tibi? *Eripiens inopem de manu fortiorum eius: egenum & pauperem à diripientibus eum.* Fortior enim erat diabolus ad tenendum te, quia ipse te vicit & diripuit, cui consensisti. Sed quid fecit manu fortis? Alligauit fortem, effundendo frameam, & ad concludendum eum: & de ma-

Matth. 5. nu, id est, de potestate eius eruit inopem, sine viribus, pauperem spiritu, ege-

Psal. 18. num cui non erat adiutorium. Quis enim adiutor tibi, nisi ille cui dicis, Dominus adiutor meus & redemptor meus? Si de tuis viribus præsumere volueris, inde cades vnde pręsumpseris: si de alterius, dominari vult, non subuenire. Ille ergo quærendus est, qui & redemit & liberos facit. Quid autem in persona sua subiungat, audiamus. *Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.* Testes iniqui surrexerunt, quãdo iniquo animo aduersus eum

Matth. 26. falsum testimonium dixerunt. Sed quid est quod ignorabat, qui iniquorum

1. Pet. 2. corda & dolos videbat? Ignorabat peccatum, non quasi non iudicando, sed non cõmittẽdo. Sunt huiusmodi locutiones etiã quotidianæ. Cùm dicis de aliquo, Non nouit malefacere, quia nõ malefacit. Quod alienũ est ab opere, alienũ est à cõsciẽtia. Quod alienũ est a conscientia, alienũ est à sciẽtia: & di-

Matth. 22. 26. & 27. citur, Nesciuit, ignorabat Christus blasphemare, hinc interrogabatur à persecutoribus: de quibus sequitur. *Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ.* Ego attuli fœcunditatem, ipsi retribuebant sterilitatem, Ego vitam, ipsi mortem. Ego honorem, ipsi contumelias. Ego medicinam, ipsi vulnera. Et in his omnibus quæ retribuebãt, vtique sterilitas erat. *Ego autem cùm mihi molesti essent, induebar cilicio.* Non inuenimus iuxta literam Dominum Iesum portasse cilicium. Intelligendum est ergo dominum per similitudinem appellasse cilicium, carnis suæ mortalitatem. Quare cilicium? Propter simi-

Rom. 8. litudinem carnis peccati. Apostolus enim dicit, Misit Deus filium suum in

Matth. 25. similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne: hoc est filium suum induit cilicio, vt de cilicio damnaret hœdos: non quia

Rom. 5. peccatum erat in domino, sed similitudo carnis peccati: quia mors non est

Luc. 23. nisi de peccato, & vtique caro illa erat mortalis. Cùm ergo ei molesti essent,

1. Pet. 2. induebatur cilicio, id est, abscondebatur in carne. Non se vindicabat, non

se de

ſe demonſtrabat. Hinc nos admonet Apoſtolus dicens, Non voſmetipſos defendentes,chariſſimi:ſed date locum iræ. Ideo ſubiungit, *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Nō legimus ſecundum literam, in paſſione dominum ieiunaſſe:ſed ſpiritualiter eſurit Chriſtus bona opera noſtra. Et quia in illis crucifigentibus nihil boni inueniebat,ideo ieiunabat. Retribuebant enim ſterilitatem animę eius.Nam quale ieiunium ipſius fuit,qui vix vnum latronem inuenit,quem in cruce guſtaret? Et Apoſtoli eum fugerunt: Nullum autem maius aut melius negocium eſt in tribulatione,quàm recedere ab eo ſtrepitu,qui foris eſt: & in interiora ſecreta mentis ire, ibique orare dominum,ne in tentatione vincamur.Deinde vt etiam illi qui nos perſequuntur, ad ſanitatem iuſtitiæ conuertantur.Ideo ſubiunctum eſt: *Et oratio mea in ſinu meo conuertetur.* Per ſinum agnoſcimus ſecretum.In ſecreto cordis debemus orare,vbi Deus videt,vbi Deus audit.Vnde in Euangelio dicitur,Tu autem cùm oraueris,intra in cubiculum tuum,& cętera.Et hoc bene admonemur. Sed in Chriſto domino aliquid amplius intelligere debemus.Ego intelligo, quia in ſinu ſuo habebat patrem. Deus enim erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi.In ſe ergo habebat, quem deprecaretur: quia ipſe dixerat, Ego in patre, & pater in me eſt. Quanto autem affectu eos diligebat, pro quibus orabat:oſtendit,cùm ſubiungit: *Quaſi proximum, quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam: quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.* Hæc dicunt quidam quia ponitur caſus pro caſu:ac ſi diceret,quaſi de proximo & de fratre.Cōplacebat ergo Chriſtus Deo patri de perſecutoribus ſuis, quaſi de fratribus & proximis ſuis: diligebat enim eos,tāquam proximos & fratres ſuos. Maiorem autem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.Et quia ei nolebant acquieſcere,humiliabatur tanquam lugens in corpore,& contriſtatus in anima. Exemplo ergo dominico admonemur,vt non ſolùm quos toleramus,amemus: ſed etiam praua eorum opera contriſtati defleamus.Ego ſic pro eis humiliabar:illi autem quid? Sequitur & dicit: *Et aduerſum me lætati ſunt.* De his quæ mihi aduerſa & contraria fuerunt. *Et conuenerunt, in vnum* conſilium & eandem voluntatem, vt me dolo traderent & caperent. *Congregata,* Id eſt, multiplicata & coadunata *ſunt ſuper me flagella, & ignoraui.* Neſciebam enim in me culpam,qua debuiſſem flagellari. *Diſsipati ſunt nec compuncti.* Secundum enim interiorem hominem ſunt deſtructi,atque à charitatis vinculo diuiſi.Vel diſsipati ſunt, quando terræmotus & ſigna viderunt. Non in hoc compuncti ſunt, ad pœnitentiam. Inde magnam deſignat eorum cordis duritiam & nequitiam. *Tentauerunt me.* Dixerunt enim,Si filius Dei eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei. *Subſannauerunt me ſubſannatione.* Quia poſtquam dixit, Subſannauerunt, etiam, Subſannatione addidit. Apertè inſinuat,quia illa ſubſannatio non ex verbi præcipitatione, ſed ex ſtudio, & ex animi deliberatione fuit. *Frenduerunt* beſtiali ferocitate, *ſuper me dentibus,* Id eſt, corroſionibus *ſuis.* Ex his ergo verbis nobis oſtendit, quantam humilitatem,quantam charitatem,quantam patientiam, erga tam prauos,tam peruerſos, tam perfidos, pius redemptor noſter habuerit. Qua in re ſciendum

Rom.12. Matth.21. Ioan.19. Pſal.34. Luc.23. Matth.26. Matth.26. Matth.6. Ioan.10. 2.Corint.5. Ioan.10. & 14. Ioan.17. Ioan.15. Matth.26. Matth.28. Ioan.12. Matth.28.

nobis est, quia hæc causa fuit, qua pateretur caput nostrum: vt videlicet
1.Pet.2. Isa.53. corpori suo patientiæ præberet exemplum. Dominus enim voluntate
Ioan.10. passus est, non necessitate. Voluntaria eius passio, nostra est necessaria consolatio: vt quando forte talia patimur, caput nostrum intueamur: atque eius
Rom.8. exemplo commoniti, discamus & nos cum eo pati. Si enim compatimur, congloriabimur. Ipsi ita contra me fecerunt: sed tu *Domine quando respicies?* Quando misericorditer attendendo facies, vt de eorum me eruas potestate? *Restitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus vnicam meam.* Ac si diceret, Animam meam, quæ vnica est, immunis à peccato. Nulla enim
Ioan.8. Heb.7. alia anima sine peccato. Hanc inquam animam ereptam à malignante po-
1.Pet.2. pulo, & à leonibus scilicet principibus & sacerdotibus liberatam, restitue à passione: vt facias eam redditam corpori, cum ipso corpore immortalem & incorruptibilem. Quid factura es ô sancta anima postquam resurrexeris? *Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo graui laudabo te.* Fit quidem confessio in omni multitudine, sed in omnibus laudatur Deus. In ista enim magna Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, palea est, & frumentum. Pa-
Matth.3. lea volat, frumentum manet. Igitur in graui populo, quem ventus tentationis non aufert, in his Deus laudatur. Nam in palea semper blasphematur. Et quia laudabo te: *Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi iniquè, qui oderunt me gratis & annuunt oculis.* Supergauderent quidem si Christus non resurgeret: sed quia resurrexit, gaudium eorum conuersum est in luctum. Bene autem ait, quia iniquè aduersabantur ei, scilicet non ex amore, sed ex odio: non studio corrigendi, sed voluntate nocendi. Gratis autem oderunt, id est sine culpa, sine merito. Annuentes oculis sunt hypocritæ simulati, qui vultu pronuntiant quod in corde non gestant. De quibus
Matth.19. & 22. mox subditur: *Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur.* Dicebant enim, Magister bone, scimus quia verax es, & non respicis personam hominis. Hæc & his similia pacifica verba sunt sub adulationis figura. *Et in iracundia ter-*
Ioan.11. *ræ loquentes, dolos cogitabant.* Irati loquebantur, timentes ne terram perderent & gentem. Hæc autem hac causa iracundo animo pro terra sua loquebantur, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Talis erat eorum cogitatio. *Et dilatauerunt super me os suum.* Palam blasphemantes. Et clamabant,
Matth.26. Crucifige crucifige. *Dixerunt, Euge, euge.* Id est, bene, bene. Insultatoria
Matth.27. laus est. *Viderunt oculi nostri.* Vidimus qualis esset, & tandem eum cognouimus. Vbi sunt virtutes quas faciebat? Cur qui saluauit alios, seipsum
Matth.27. non saluat? Dominus autem patiens erat. In cruce non potentiam per-
1.Pet.2. diderat, sed patientiam demonstrabat. Quid enim illi erat magnum de
Ioan.10. cruce descendere, qui potuit postea de sepulchro resurgere? Sed cessisse videretur insultantibus. Et hoc oportebat vt resurgens suis se ostenderet,
Rom.6. & non illis: quia resurrectio ipsius vitam nouam significabat: vita autem noua amicis nota est, non inimicis. *Vidisti Domine,* Insultationes & opprobria illorum. Cognouisti eorum nequitiam, & meam innocentiam. Et ideo, *Ne sileas.* Sed profer sententiam. Qui non siles à præcepto, ne sileas à iudicio. *Domine ne discedas à me.* Quanuis sit securus quòd ab eo non

disced

diſcedat Deus (vna enim perſona in duabus naturis homo & verbum) tamen quia ſcit ſe nihil habere ex humanitate, orat vt det aliis exemplum orandi, qui nihil prorſus in humanitate ſua debent confidere. Dico ne diſcedas, ſed potius, *Exurge*, adiuuando me: *& intende iudicio meo*. Id eſt, conſidera quale ſit iudicium de me factum. Et ne putaretur iudicium attendi debere ſecundum pœnam, ideo adiungit: *Deus meus, & Dominus meus in cauſam meam*. Ac ſi diceret, Tu qui es creator meus & redemptor meus, intende non in pœnam, ſed in cauſam meam. Non in id quod mecum habet latro commune, ſed in illud quod beati, qui perſecutionem Math.5.
patiuntur propter iuſtitiam. Hæc enim cauſa diſcreta eſt. Nam pœna Luc.23.
ſimilis eſt bonis & malis. Itaque martyrem non facit pœna, ſed cauſa. Et ideo ſubdit: *Iudica me ſecundum iuſtitiam meam Domine Deus meus*. Quia iuſtus es, diſcerne me iniuſtè iudicatum: & fac quod iuſtum eſt, hoc eſt, ſecundum iuſtitiam iudicare, ſecundum cauſam, non ſecundum pœnam iudicij ſententiam dare. *Et non ſupergaudeant mihi. Non dicant in cordibus ſuis, Euge, euge animæ noſtræ: nec dicant, Deuorauimus eum*. Id eſt, omnino deleuimus.
Quodquidem nec facere potuerunt, quando eum reſurrexiſſe audierunt. Thren.2.
Hæc quoque non dubius de ſe orat, ſed vt nobis exemplum orandi proponat. De talibus etiam, vt conuertantur, poſtulat: cum ſubditur: *Erubeſcant & reuereantur ſimul qui gratulantur malis meis*. Ac ſi diceret, Pœniteant & honorent me, qui de mea gauiſi ſunt paſſione. Hinc eſt etiam quòd
nos admonet pius dominus in Euangelio ſuo dicens, Si diligitis eos qui Math.5.
vos diligunt tantùm, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Sed diligite inimicos veſtros. Benefacite his qui oderunt vos. Et orate pro perſequentibus & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt. Vnde capitis noſtri voce adhuc ſubditur, *Induantur confuſione & reuerentia qui maligna loquuntur ſuper me*. Id eſt, & illi ſimiliter conuertantur, erubeſcentes mala ſua, & mihi reuerentiam exhibentes qui ſi non facto, vel verbo peccauerunt ſuper me. Ideo dixit, Induantur, vt per pœnitentiam præterita mala tegerentur. Quo contrà, *Exultent & lætentur qui volunt iuſtitiam meam*. Ad corpus ſimul & animam pertinet exultatio: lætitia tantum ad animum. Exultare itaque & lætari, eſt exterius
& interius gaudio repleri. Qui volunt declinare à malo, & facere bo- Pſal.33.
num, hi ſunt qui volunt iuſtitiam Dei. Et notandum quòd non ait, Qui faciunt, ſed, qui volunt. Multi enim faciunt opera iuſtitiæ, non ex voluntate. Nemo autem inuitus bene facit, etiam ſi bonum eſt quod facit. Nam ſi actio videtur bona, voluntas tamen tenetur rea. Iuſtitiæ verò virtus non in actione eſt, ſed in voluntate. Bene ergo hi qui volunt iuſtitiam, iubentur exultare: quia amor iuſtitiæ & nouam vitam generat, & gaudium ſpirituale. Et ne inde velint in ſe gloriari, ideo mox adiunctum eſt: *Et dicant ſemper, Magnificetur dominus*. Semper enim oportet illum magnificare,
& laudare, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Phil.2.
Rectè autem ſubdit: *qui volunt pacem ſerui eius*. Neque enim ſufficit ſeruis

Dei velle iustitiam,nisi studeant & velle pacem. Vnde cùm superius dixis-
Psal.33. set,Declina à malo & fac bonum:protinus adiunxit,Inquire pacem & persequere eam.Pax est, quando caro & spiritus concordant in Deo. In hac pace completur iustitia. Et nihil iam restat aliud, nisi perseuerantia. Vnde aptè mox subditur. *Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam,tota die laudem tuã.*
Psal.1. Videtur magis ad cor pertinere meditatio,quàm ad linguam.Sed quia sancti viri die ac nocte meditantur in lege domini,& quæ meditãtur,loquuntur:ideo lingua eorum Dei iustitiam meditari dicitur. Hinc scriptum est,
Prouer.16. Os sapientium in corde ipsorum. Sed cuius lingua durat meditari tota die laudem Dei?Sed opera bona, vita bona linguam suam habent apud dominum.Si tota die bene vixeris,tota die laudabis Deum.

TITVLVS PSALMI XXXV.

IN finem puero domini David. Finis noster est Christus, in quem nos mittit iste psalmus: qui attribuitur eidem domino Iesu Christo, qui dictus est
Rom.1. *David,quia factus est ex semine David secundum carnem. Puer autem à puritate dictus est,quia sine peccato fuit: quod in hoc psalmo liquidò declaratur.In quo ostenditur peccatorem omnia peccata sua non à Deo sed à se habere.Iustum*
1.Pet.2. *verò nihil habere iustitiæ,nisi ex solius Dei largitate. Materia est iustus, & secundario impius.In prima parte psalmi impium cum sua accusatione describit. In secunda parte describit iustum non cum sua laude,sed cum laude Dei. Intendit autem nos admonere,vt*
Ozee 13. *vitia nostra ex nobis esse,bona autem à Deo cognoscamus:ne veniat nobis pes superbiæ & cadamus.Sic ergo incipit.*

PSALMVS XXXV.

DIXIT *iniustus vt delinquat in semetipso.* Multi hoc dicunt: Non
1.Ioan.1. possumus esse sine peccato. Talis est nostra natura. Tales nos
Prouer. 20. fecit Deus.Si ipse non vellet,non peccaremus. Quare hoc dicit iniustus? *Non est timor Dei ante oculos eius.* Si Deum timeret,non hoc diceret:imo accusaret seipsum,non Deum.Vbi non est timor,ibi est dissolutio animi.Timor autem Dei frænum est peccati. Quia ergo talẽ se vult abscondere Deo qualis est,rectè de illo subiunctum est. *Quoniam dolosè egit in conspectu eius:vt inueniatur iniquitas eius ad odium.* Dolosè agit in conspectu Dei,quisquis vult ei abscondere peccatum suum.Et hæc est iniquitas,quam Deus odit & vehementer punit. Quando homo peccat, & deinde pœnitet & recognoscit se malè egisse, nullum alium increpans,vel accusans,nisi semetipsum: & inde toto corde, toto gemitu conuertitur ad misericordiam Dei:talis iniquitas Deo ad odium non inuenitur.Imo facilè ei remittitur. Qui autem non solùm malè viuit, sed etiam malam vitam superbiendo defendit:hic est quem Deus odit.Secundum duritiam autem cordis
Rom.2. sui & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei: de quo & subditur: *Verba oris eius iniquitas & dolus.* Iniquitatem per partes exequitur, ostendens eam in cogitatione, in actu, in verbo

verbo. Multi dolosè agunt, vt inueniant iniquitatem suam: id est, non ex animo agunt, vt eam possint inuenire & odisse. Inuenirent, si vellent. Nolunt autem, vt sic se defendere & excusare valeant. Et sicut dolus est in inquisitione, sic etiam in defensione. Nam si cui eorum dicis, Quare hoc malum facis? respondet tibi, Quàm multi hoc faciunt. Nunquid omnes perditurus est Deus? Sic ergo iniquitatem loquens, & malè se tegens, inuenitur in ore eius iniquitas & dolus. *Noluit intelligere vt bene ageret.* Sunt homines qui volunt intelligere, & non possunt. Sed alij qui nolunt, & ideo non intelligunt. Sed aliud est, quando quisque conatur intelligere aliquid, & per infirmitatem carnis non potest, sicut scriptum est, Quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: &, sicut ait Apostolus, animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Aliud autẽ est quãdo perniciosius agit aduersum seipsum cor humanum, vt quod posset intelligere, si bona voluntas accederet, non intelligat: non quia difficile est, sed quia voluntas aduersa est. Et illud quidẽ infirmitas est: hoc autẽ summa iniquitas. Illud inualitudo, hoc deliberatio. Sed adhuc de illo iniusto quid subiungat, audiamus. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo.* Id est, in secretario cordis sui. *Astitit omni via non bonæ.* Id est, perseueranter peccauit. *Malitiam autem non odiuit.* Ibi est fructus, ibi finis. Non potes non habere malitiam? vel oderis illam. Cùm enim odisti illam, vix tibi subrepit vt aliquid mali facias. Est enim peccatum in mortali corpore. Sed quid dicit Apostolus? Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideriis eius. Et paulo pòst idem Paulus: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Aliud est non pugnare, & esse in pace vera atq; perpetua. Aliud pugnare, & vincere. Aliud pugnare, & vinci. Aliud nec pugnare, sed trahi. Sunt enim homines prorsus qui non pugnant, qualis est iste de quo loquitur. Cùm enim dixit, Malitiam autem non odio habuit, quomodo pugnat contra eam quam non odit? Iste malitia trahitur, nec repugnat. Sunt autem qui pugnare incipiũt, sed quia de viribus suis præsumunt, cadunt. Et sunt qui pugnant, & nõ vincuntur, quia de seipsis non præsumunt: sed totos se diuinæ misericordiæ committunt. De his autem subiungit, conuertendo se ad familiarem domini locutionem, & dicendo: *Domine in cælo misericordia tua.* Duobus modis accipitur misericordia Dei. Vna est quam communiter hìc præstat bonis & malis: sicut est facultas rerum, sanitas corporum, scientia, doctrina, prophetia, & alia huiusmodi. Sed quia hæc sunt transitoria, temporalis est misericordia. Est alia quam præstat Deus solis bonis & sanctis: sicut est remissio peccatorum, diuina charitas, æterna vita. Hæc quidem non terrena, sed cælestis: non transitoria sed æterna est. Sed quomodo hæc annũtiata est? sequitur & dicit, *Et veritas tua vsq; ad nubes.* Id est, cognitio tuæ veritatis venit ad prædicatores. Prædicatores isti per quos prædicatur Euangeliũ Dei, nubes Dei sunt. Tonant minis, pluunt verbis, choruscant miraculis. Speremus ergo misericordiam, sed illam quæ in cælo est. *Iustitia tua sicut montes Dei.* Sicut misericordia Dei facit homines cælos, cùm à terrenis ad cæle-

Sapien. 9.
1. Corint. 2.
Rom. 6.
Marc. 16.

stia subleuat. Et sicut veritas Dei facit homines nubes, cũ eos per sapientiam suam illustrat: sic diuina iustitia facit homines sicut montes Dei, quãdo eos virtutibus & operibus bonis exaltat & confirmat. Et quomodo quãdo oritur sol, prius luce montes vestit, & inde lux ad humilima terrarũ: sic quando venit dominus Iesus Christus, prius radiauit in altitudinem Apostolorum, prius illustrauit montes: & sic descendit lux eius ad conuallem terrarum. Et ne aliquis quæreret quare potius hos elegit & hos reprobauit: ideo protinus addidit. *Iudicia tua abyssus multa*. Tantæ profunditatis sunt, quòd
Rom. 11. à nullo inuestigari possunt. Vel per abyssum potest intelligi malitia re-
Prouer. 18. proborum. Vnde scriptum est, Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. Postquam ergo dixit de electis, continuò adiunxit de reprobis dicens, Iudicia tua abyssus multa. Ac si diceret: Sicut misericordia & veritas & iustitia saluat iustos, ita iudicia tua condemnant reprobos: qui ideo abyssus multa dicuntur, quia iniquitate multiplici tenebrantur. Et quia prius dixerat quòd diuina misericordia in cælo erat: modò ostendit quia etiam ad terram venit. Ait enim: *Homines & iumenta saluabis domine: quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus*. Intantum enim suam misericordiam pius dominus multiplicauit, quòd non solùm homines rationa-
Psal. 48. les, sed etiam brutos & idiotas saluauit. Vbi enim abundauit peccatum,
Rom. 5. superabundauit gratia. *Filij autem hominum*, Id est, tota Ecclesia continuata vsque ad finem seculi, *In tegmine alarum tuarum sperabunt*. Id est, in pro-
Matth. 22. Luc. 10. tectione duorum præceptorum, charitatis Dei videlicet, & proximi. Sub istis alis quisquis non protegitur, vitiorum æstibus exuretur. Vel quia dicit prius homines, & posteà filios hominum: possumus intelligere per homines, antiquos patres, qui legem quidem non habuerunt, sed ipsi sibi fuerunt
Rom. 2. lex: & præcepta dominica rationabiliter intellexerunt & fecerunt. Cùm enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Ipsi quidem per misericordiam Dei saluati sunt, quemadmodum &
Matt. 16. nos, qui sumus filij hominum, scilicet prophetarum & Apostolorum: per-
Gala. 4. tinentes ad filium hominis saluatorẽ Christum: qui sumus nutriti sub lege,
Ioan. 3. Tit. 3. regenerati per gratiam in spem vitæ æternæ. Quæ quidẽ gratia nobis commendatur, cùm subinfertur: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente vo-*
Rom. 5. *luptatis potabis eos*. Gratia Dei diffusa in cordibus nostris per spiritũ sanctum, qui datus est nobis, ipsa est vbertas domus Dei. Hac vbertate inebriantur, qui tanto omnipotentis Dei amore repleti sunt, vt mẽte mutata sibimetipsis extranei esse videantur. Hæc meritò torrens voluptatis dicitur, quia cũ ma-
Matth. 5. gno impetu venit, & cũ magna suauitate atq; delectatione à sitientibus iusti
Ioan. 4. & 7. tiã potatur. Hac inebriati erant martyres, quãdo ad mortẽ læti ibãt, tormẽta
Acto. 5. contemnebant, parentes flentes non agnoscebant. Speremus ergo sub teg-
Ioan. 4. 1. Timot. 6. mine alarum Dei, quatinus eius dulcedine mereamur inebriari. *Quoniam*
Ioan 1. *apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen*. Qui est fons vitæ, nisi
Ioan. 4. & 5. Christus? Venit in carne, rorauit sitientem, satiauit sperantem. Hîc aliud

est

est fons, aliud lumen: ibi non ita. Quod enim fons, hoc est & lumen Et quicquid vis,illud voca:quia non est quod vocas. Quia non potes congruum nomen inuenire,non remaneat in vno nomine. Fons est quia satiat sitientes.Lumen quia illuminat cæcos.In hoc lumine videmus lumen, quia illuminati à Christo videmus sapientiam,iustitiam,charitatem. Vel in hoc lumine videmus lumen,sicut ipse ait, Qui videt me,videt & patrē. Et vt hoc fiat,fac quod sequitur.*Prætende misericordiam tuam scientibus te,& iustitiam tuam his qui recto sunt corde.* Prius est scire Deum per fidem, deinde rectum habere cor:id est velle quod vult Deus.Scientibus se prætendit misericordiā suam Deus, quando credentibus in eum prius donat remissionem peccatorum. Deinde cùm iam cor rectum habere cœperint, vt ea quæ Deus vult, & ipsi velint:sic iustitiam Dei consequuntur,vt de peccatoribus iusti efficiātur.Sed iam caueant,ne superbiant.Vnde orandum est,& dicendum: *Non veniat mihi pes superbiæ:& manus peccatoris non moueat me.* Radicem peccati & caput peccati timuit,qui hoc dixit.Non deerat primo Adæ iustitia, sed venit illi pes superbiæ. Et mouit illum manus peccatoris,id est tentatio diaboli.Superbia ergo lapsi sumus,vt ad istam mortalitatem perueniremus. Superbia deiicit: humilitas erigit. Serua ergo quod intus est, scilicet pedem tuum,affectum tuum: & non timebis foris ne te moueat manus peccatoris. Quare contra superbiam hoc dicitur? quia *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem:expulsi sunt, nec potuerunt stare.* Qui modò iniqui sunt, prius in superbia ceciderunt. Prior ille,qui in veritate non stetit:deinde per eum illi, quos Deus de paradiso dimisit.Ideo cùm cautam faceret Ecclesiam dominus:Illa tuū (inquit) obseruabit caput,& tu eius calcaneum.Serpēs obseruat,vt tibi veniat pes superbiæ,vt tuus affectus moueatur à Deo,& ita te deiiciat. Tu autem caput eius obserua, initium omnis peccati superbiam. Prima origo peccandi est voluntas deficiens à summo bono, & hæc est pes superbiæ. Inde procedunt duo vitia, scilicet ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxiarum. Deinde alia duo deriuantur: id est timor & amor. Ex his autem omnis malorum seges generatur. Summo opere igitur cauendum est, ne pes, id est affectus noster, moueatur à summo bono, ne labatur per superbiam:& sic incidat inter manus peccatoris, & à beatitudine excludatur. Inquantum quisque minus amat Deum, in tantum labitur pes eius ad peccandum. Et inquantum plus amat Deum, intantum robustior stat, & tanto eum minus peccare delectat.

Mar. 7. Luc. 18. Ioan. 14. 1. Cor. 13. Eph. 3. Ioan. 11. & 14. Gene. 3. Eccles. 10. Luc. 18. Iacob. 4. Ioan. 8. Gene. 3. Eccles. 19. Matth. 15.

TITVLVS PSALMI XXXVI.

PSALMVS ipsi David.Id est excellentioribus membris Ecclesiæ. Videns propheta, vel quilibet iustus qui hic loquitur, impios prosperari, & iustos conculcari ab impiis, & quòd quidam simplices iusti inuiderent potentiæ eorum, & vellent vlcisci iniurias ab illis allatas:aliquando etiam vellent conformes fieri eis. Ponit contra hæc quandam saluberrimam doctrinam.Materia est iustus, & econtrario impius secundario. Tamen eam sic diuidit. In primis ait

de iusto, admonendo eum, ne moueatur inuidia erga impium, vel imitatione, vel ira: intramiscendo quædam de impio. In secunda parte ponit quid faciat impius contra iustum, admonendo ipsum iustum, vt patienter sustineat. In tertia parte ponit præmia iusti cum admiratione, & damnationem malorum: per quod iustum, ne malum velit imitari, deterret. Intentio est per hæc animas simplices consolari, vt nullatenus propter impiorum nequitiam vel iniuriam moueantur.

PSALMVS XXXVI.

NOLI *æmulari* (inquit) *in malignantibus.* Malignantes dicti sunt quasi malum ignem alentes, id est cōcupiscentiam. Vnde scriptum
1. Ioan. 2. est, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et iterum, Qui
Psal. 10. cūque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constitue-
Iacob. 4. tur. Ipsi sunt malignantes, qui in seipsis operantur malum: Deum & animas suas odiendo, & diligendo peccatum. Æmulari diuersos habet sensus. Ali-
2. Cor. 11. quando enim ponitur pro diligere, sicut dicit Apostolus, Æmulor enim vos
1. Cor. 12. Dei æmulatione. Aliquando pro imitari, sicut rursus ait, Æmulamini charismata meliora. Aliquando pro inuidere, sicut in hoc loco. Admonetur ergo quæque fidelis & imperfecta anima, vt non velit æmulari, id est inuidere, his qui in malo delectantur: neque zelare, id est persequi, eos qui iniquitatem operantur. Et hoc est quod subdit: *Neque zelaueris facientes iniquitatem.* Duobus enim modis infirmus electorum animus commouetur aduersus reprobos: Aut cùm inuidet de illorum fœlicitate: aut cùm irascitur de iniquitate. Noli hoc, sed esto æquo animo. Nam breuis est eorum & fœlicitas & iniqui-
Isa. 40. tas. *Quoniam tanquam fœnum velociter arescent.* Ad tempus enim lætantur & florent, sed citò siccantur, & in puluerem rediguntur. *Et quemadmodum olera,* id est viriditas *herbarum citò decident.* Vnde Isaias, Omnis, inquit, caro
Ibidem. fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Siccatum est fœnum, & cecidit flos. Prius euellit prauitatem: deinde commendat bonos mores, cùm subiungit: *Spera in domino, & fac bonitatem.* Neque enim est vtilis spes sine bo-
1. Cor. 13. no opere. Nec bonum opus est aliquid sine charitate. Vnde mox subditur. *Et inhabita terram, & pasceris in diuitiis eius.* Terra domini est Ecclesia.
Ioan. 15. Ipsam colit, ipsam rigat, agricola pater multorum qui exercent bona opera: sed qui non habitant terram, nec pertinent ad agricolam. Terram au-
Ephe. 4. tem habitare, est intra sanctam Ecclesiam spiritualiter & concorditer viuere. Quod facere non valet, nisi is qui charitatem habet. Ipsa est di-
1. Ioan. 4. uitiæ huius terræ. Deus est charitas. Non quærit Ecclesia diuitias alias, nisi Deum suum: vnde & cecinit, Pars mea tu es. Ergo delectare ô anima in diuitiis tuis. Ad hoc enim quærunt homines diuitias, vt delectentur in eis: & ideo subditur. *Delectare in domino.* Quo fructu? Sequitur, & dicit: *Et dabit tibi petitiones cordis tui.* Aliæ sunt petitiones carnis, aliæ cordis. Illæ sunt corporales, istæ spirituales. Delectatio in Deo nō petit quod caro vult, sed quod vult spiritus. Quid aliud petit cor delectantis in Deo, nisi ipsum Deū, ipsam lucē, ipsam sapientiā, ipsam æternitatem? Hāc promittit Deus delectātibus in se

in se. Inde scriptum est, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, hæc præparauit Deus diligentibus se. Hæc est petitio cordis nostri. Hæc est merces delectantis in domino. Et quia posset aliquis dicere, Non possum delectari, vel sperare in domino: quia multa habeo peccata. Contra hoc, salubre dat consilium, cùm subdit: *Reuela domino viam tuam.* Dic peccata tua. Accusa, & corrige teipsum. *Et spera in eo, & ipse faciet.* Spem enim promittit peccatoribus, & facit indulgentiam agentibus pœnitentiam. O quàm salubria mandata, non inuidere malis, non diligere iniquitatem, in domino sperare, in domino delectari, vias & opera nostra domino confiteri! Si hoc facis, & ipse faciet. Quid? *Et educet quasi lumen iustitiam tuã.* Vt nunquam in tenebris & vitiis obscuretur. Iustitia tua est fides tua. Iustus enim ex fide viuit. Hæc iustitia modò abscondita est. In fide res est, nondum in specie. Aliquid credis vt facias, nondum vides quod credis. Cùm autem cœperis videre quod credidisti, educetur in lumen iustitia tua. *Et iudicium tuum tanquam meridiem.* Parum erat dicere, vt lumen. Lumen enim est cum albescit, cum sol oritur: sed nunquam est clarior lux quàm medio die. Modò iudicas sequi Christum, hoc proposuisti, hoc elegisti. In abscondito est iudicium tuũ, adhuc reprehenditur & irridetur ab infidelibus. Quãdo educet tãquam meridiem? Cùm Christus apparuerit vita nostra: tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Interim quid? *Subditus esto domino, & ora eum.* Hoc sit vita nostra, obedire præceptis eius & obsecrare eum. Perseueret bonum opus & oratio, donec det quod promisit. Si videris florere impium, non te moueat vanitas. *Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua, & in homine faciente iniustitias.* Prosperatur in via sua? Tu labora in via Dei. Illi prosperitas in via est, in peruentione infœlicitas. Tibi labor in via, in peruentione fœlicitas. Illa via lata est, finis eius in profundũ inferi perducit: via tua angusta est, finis eius vita æterna. Dico ne æmuleris. Et si aliquo modo motus es, siue in animo, siue in corpore, corrige illud. Et hoc est quod subdit: *Desine ab ira, & derelinque furorem: noli æmulari vt maligneris.* Ira pertinet ad animum, furor ad corpus. Ac si diceret, Nec iniquitas prauorum moueat te ad iracundiam, nec illorum prosperitas ad inuidiam. *Quoniam qui malignantur, exterminabuntur.* Id est extra terminos supernæ Ierusalem eiicientur: sicut scriptum est, Tollatur impius ne videat gloriam Dei. *Sustinentes autem dominum ipsi hæreditabunt terram.* Qui sunt sustinentes, nisi patientes? Hinc discipulis suis dominus ait, Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus. Quo contrà scriptum est, Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Terra autem est cælestis patria, de qua alibi dicitur, Credo videre bona domini in terra viuentium. Hanc terram sustinentes dominum hæreditabunt, id est, hæreditario iure possidebunt. Et ne hanc sustinentiam longissimam æstimares, protinus adiunxit: *Et adhuc pusillum, & non erit peccator.* Id est, non apparebit. Breuis est prauorum vita & fœlicitas. Et si longum spatium videtur, cùm viuunt, breue videtur, cùm moriuntur. Citò transeunt tempora: breue est quod durare non potest. Hinc Apostolus, Quæ est, inquit, vita

Marginal references: Isa. 64. 1. Corin. 2. — Isa. 43. Ecclesi. 17. Iacob. 5. 1. Ioan. 1. Matt. 4. — Roma. 1. Hebr. 10. 1. Cor. 13. — Isa. 58. — Ioan. 8. — Colos. 3. — Matth. 19. — Matth. 7. Roma. 6. — Eccles. 9. — Isa. 26. — Luc. 22. Eccles. 2. — Psal. 26. — Iaco. 4.

quit, vita vestra? Vapor fumi ad modicum parens. Sed valde notandum est quod subditur. *Et quæres locum eius, & non inuenies.* Modò quære locum peccatoris, & inuenis. Locus eius est vsus eius. Habet enim aliquem vsum peccator. Hîc vtitur illo Deus ad probandum iustum, quomodo
Iob.1. *Matth.26.* vsus est diabolo ad probandum Iob: quomodo est vsus Iuda ad tradendum Christum. Est ergo in hac vita quod agatur de peccatore. Hîc est locus eius. Quomodo est in fornace aurificis palea, & ardet palea, vt au-
Sapien.3. rum purgetur: sic sæuit impius, vt iustus probetur. Sed cùm transierit tempus probationis nostræ: quando non erunt qui probentur, non erunt per quos probentur. Et tunc si quæres locum eorum, non inuenies. *Mansue-*
Matt. 11. *Roma.12.* *1.Thess.5.* *ti autem hæreditabunt terram.* Mansueti sunt qui domino non resistunt, qui iugum eius humiliter portant, qui aduersa mundi æquanimiter tolerant, non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto: sed econtrario benedicentes. Ipsi erunt idonei ad hæreditandum terram illam sanctam Ierusalem, quæ liberabitur de ista peregrinatione & in æternum viuet cũ Deo & de Deo. *Et delectabuntur in multitudine pacis.* Fruetur enim æterno Deo, qui
Gal.4. est omnium bonorum fons & plenitudo. Inde superna illa ciuitas Ierusalem nominatur, quæ visio pacis interpretatur. Tantum est autem pacis bonum, vt in rebus terrenis nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci: nihil postremo possit melius inueniri. In omnibus autem rebus pax quædam quæritur & ordo naturæ. Pax omnium rerum, tranquilitas ordinis. Ordo est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Pax domus ordinata imperandi & obediendi concordia cohabitantium. Pax animæ rationalis ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax animæ & corporis, ordinata vita & salus animantis. Pax hominis mortalis & Dei ordinata in fide, sub æterna lege obedientia. Hæc sunt in quibus mansuetus Dei se debet nutrire, vt ad cælestem pacem valeat peruenire. Pax verò cælestis ciuitatis, est ordinatissima & concordissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo. Et quia quandiu hîc viuitur, iusti iniustorum insidias patiuntur, subiunctum est: *Obseruabit peccator iustum.* Non enim cessant praui bonorum vitam inquirere, studiosè attendentes si qua ex parte valeant eis nocere. Hinc de domino scriptum
Luc.14. est, Et ipsi obseruabant eum. Malus ergo bonum obseruat, vt eum capiat & perdat. Et quod opere exercere non valet, fera & bestiali corrosione verborum exercet. Et hoc est quod subdit: *Et stridebit super eum dentibus suis.* Id est, dentibus nequitiæ & impietatis, quibus eum nititur deuorare. Sæpe autem per corporis motus animi designantur affectus. *Dominus autem irridebit eum: quoniam prospicit quòd veniat dies eius.* Ille ha-
1.Cor.4. bet oculos cognitionis. Præsciuit futurum esse diem iudicij, in quo e-
Prouer.1. runt occulta manifesta. Ibi peccator irrisione dignus, à domino demonstrabitur: quando amissa potestate à gloria pœnis æternis puniendus tradetur. Hîc etiam iam irrideri incipiunt, cùm militiæ gladium, quo nocere aliis æstimant, ipsi in seipsos nescientes conuertunt. *Gladium euaginaue*

euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum. Per gladium apertam & manifestam persecutionem intelligimus. Per arcũ verò occultam & dolosam deceptionem, qua sanctis insidiantur. Gladium euaginare est malitiã prius in corde occultam etiam opere exercere. Arcum intendit, qui dolum parat, vnde incautum feriat. Gladio cominus quisque percutit, arcu à longè trahit. Gladius ergo percutiens, est persecutio insistens. Arcus verò, inopinata & quasi longè remota deceptio. His duobus generibus persecutionis impugnant mali bonos: videlicet, *Ut decipiant pauperem & inopem, vt trucident rectos corde.* Nomine pauperis & inopis designantur simplices scientiam & virtutem non habentes. Per rectos corde intelligimus perfectos. Simplices ergo moliuntur arcu occultè decipere: perfectos verò student apertè persecutionis gladio trucidare. Inimici Ecclesiæ quolibet errore cæcentur vel malitia deprauentur, si accipiunt potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam. Et vt etiam inimici diliguntur, exercent eius beniuolentiam. Roma. 8.
Quia Deus his qui diligunt eum, omnia cooperatur in bonum. Quòd verò inimicus aduersatur, sibi ipsi conuertitur in detrimentum. Et ideo subditur: *Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur.* In corpore occidere voluerunt, in anima moriuntur. Quicunque alium lædere molitur, primùm seipsum proprio iaculo percutit. Arcus autem confringitur, quando dolus & mala voluntas non peruenit ad effectum. Cõstat plus esse quod se lædunt iniqui, quàm quod sibi videntur lædere alios. Grauius est enim vitio animam occidi, quàm gladio corpus trucidari. Deinde commendat iustorum modicitatem, dicens: *Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.* Melior enim iustorum paupertas, quàm diuitiæ peccatorum. Iste enim paucis abundat, ille autem plenus sitit. Iste animam saluat, ille autem Matt. 16.
& corpus & animam perdit. Sed quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ autem suæ detrimẽtum patiatur? Melior est enim huic Matt. 13.
fides, quæ grano synapis comparatur, quàm illi perfidia quæ vbique vagatur. *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* Id est virtus, potentia, diuitiæque in quibus confidunt. *Confirmat autem iustos dominus.* Ne ab iniustitia vincãtur. Quoniam sicut Apostolus ait, Tribulatio patientiam operatur, patiẽtia probationem, probatio spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Audi Roma. 5.
voces confirmati iusti. Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, Roma. 8.
an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Quomodo confirmat? sequitur, & dicit: *Nouit dominus dies immaculatorum.* Nouit enim quomodo vixerint, & in quibus vitam finierint. Vel nouit quia, dilexit. Vnde econtra malis dicturus est, Amen dico vobis, nescio vos. Omnis enim qui ignorat, ignorabitur. & ideo *Hæreditas eorum in æternum erit.* Esto Matth. 25. 1. Cor. 14.
ergo purus & mundus omnibus diebus vitæ tuæ, vt placeas domino Deo tuo in omni tua conuersatione. Et cùm dies istos finieris, in æternum hæreditabis. *Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.* Modò est tempus malum, in quo laborant iusti. Vnde quotidie dicunt in oratione, Matth. 6.
Libera nos à malo. In hoc tempore elati quique, dum suam gloriam quærunt, si

runt, si

runt,si iniuriæ vel contumeliæ sibi illatæ fuerint, erubescunt. Quo contrà
Ioan.8. sancti viri qui non quærunt gloriam suam,sed Dei,si deridentur,si contume
liis & pœnis dehonestantur,non solùm nō erubescunt,sed etiam glorian-
Roma.5. tur. Vnde Apostolus, Gloriamur in tribulationibus. Saturantur autem in
diebus famis, pabulo veritatis, & cælestibus sacramentis. In hac enim fa-
Mar.8. me,vbi sancti domini esuriunt, interim verbum suum in cibum assumunt,
Psal.16. ne deficiant in via:donec visione ipsius satientur in patria. Et quia suprà di-
xerat,Brachia peccatorum conterentur,probat hoc,cùm infertur. *Quia pec-
catores peribunt.* Quomodo?sequitur & dicit, *Inimici verò domini,*Id est,ipsi pec
catores: *Mox vt honorificati fuerint.* In reuerentia habita. *Et exaltati* per po-
tentias & dignitates. *Deficientes* quotidie de malo in peius, *quemadmodum fu-
mus deficient.* Fumus à loco ignis erumpens in alto extollitur,& ipsa elatione
in globum magnum intumescit.Et quanto fuerit ille grandior,tanto fit va
nior. Sic iniqui,qui quanto plus sunt erecti, quanto extensi, quanto vndiq;
in maiorem ambitum diffusi:tanto fiunt exiliores,& deficientes, & non ap-
parentes.Sic per multas partes est ostensum, quòd melior est iusti modici-
tas,quàm diuitiæ peccatorum. Deinde ponit causam quare peccator defi-
ciat,cùm subdit: *Mutuabitur peccator,& non soluet.* Nihil habet homo,quod
Matt.25. mutuo non accepit. Vnde in euangelio dominus dicit,Homo quidam pere
grè proficiscens vocauit seruos suos,& tradidit illis bona sua. Et vni dedit
quinque talenta,alij duo,alij verò vnum.Ecce pecuniam domini serui mu-
tuò acceperunt.Qui autem in hoc seculo fideliter eam dispensauerit,& cum
Ibidem. vsura domino reuertenti soluere poterit:hoc ei à domino dicetur,Euge ser-
ue bone & fidelis,intra in gaudium domini tui.Fideliter dispensant diuites,
cùm de diuitiis eleemosynas faciunt.Fideliter dispensant doctores, cùm re
ctè docent,& bene viuunt. Peccatores verò diuitias & sapientiam, virtutes
& intellectum à domino mutuantes,neque ei gratias referunt, neque paupe
ribus, quæ habent tribuunt, nec bene viuendo persoluunt quæ debent. Et
ideo sicut fumus deficient. *Iustus autem miseretur,* Id est,pia affectione erga af
flictos mouetur: *Et retribuet.* Habet semper vnde det, cuius pectus plenum
1.Cor.13. est charitatis. Ipsa est charitas quæ dicitur & voluntas bona. Si habet foris
Matth.5. facultatem,dat ipsam charitas. Si non habet,dat beniuolētiam,præstat con
silium,dat auxilium, si potest.Si non potest,vel voto adiuuat, vel pro contri
bulato orat:& forte magis hoc valet,quàm si panem porrigeret.Vacare non
potest bona voluntas.Ipsi inter se pauperes pręstant sibi de bona voluntate.
Vides cæcum à vidente duci,quia nummos non habet,quos det,commodat
oculos non habenti. Vnde hoc factum est,nisi quia virtus est voluntas bona,
quæ est thesaurus pauperum?Qui autem miseretur & tribuet,mercedem bo
nam recipiet. Nam subditur: *Quia benedicentes ei hæreditabunt terram.* Qui be-
ne viuunt,& bona quæ possunt, aliis cum gratiarum actione tribuunt, ipsi
Matt.25. sunt qui domino benedicunt. Talibus in iudicio dicturus est, Venite bene-
dicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratū est ab origine mun-
Ibidem. di. Ecce illa terra, quam iusti hæreditabunt.Quare?Esuriui, inquit,& dedi-
stis mihi manducare.Et incipiet narrare opera misericordiæ, quibus iusti
domino

domino benedixerunt, quando ad honorem eius illa impleuerunt. *Maledicentes autem ei disperibunt.* Audituri sunt enim, Ite maledicti in ignẽ æternum. *Matt.25.*
Isti noluerunt persoluere, quæ mutuo acceperunt. Et quia malè viuendo, & sibi commissa iniuste retinendo maledixerunt domino, & ipsi iustè sunt maledicti. Et vt quisque sciat quò tendere debeat, ne similiter pereat, sequitur & dicit: *Apud dominum gressus hominis dirigetur, & viam eius volet.* Nam apud seipsum non inuenit homo, nisi errorem & peccatum. Ideo ipse dominus factus est nobis dux & via. Et si errare non volumus, apud ipsum gressus bonorum operum dirigamus. Et in ipso sit voluntas nostra, qui est via, veritas & vita. Noli per aliam viam velle ire, quàm per illam, qua ipse iuit. *Ioan.14.* *Ibidem.* *Matt.7.*
Fortasse videtur dura, sed secura. Alia fortè delitias habet, sed latronibus plena est. Melius est modò viam domini velle tenere, ieiunando, orando, patiendo, vt postmodum in patria gaudeamus: quàm velle tenere viam seculi, ridendo, delectando, carnem sequendo, vt postmodum in æterna pœna lugeamus. Et quia in hac etiam via domini, non est homo qui non peccet: sequitur consolatio, cùm subinfertur: *Cùm ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam.* Cecidit Petrus, sed nõ est collisus. Nam dominus manum suam supposuit, atque eum auxilio suæ misericordiæ subleuauit. Scriptum est enim, respexit dominus Petrum, & fleuit amarè. Sed quare? Permisit dominus cadere electum suum, vt videlicet in tentatione disceret se, qui ante tentationem præsumpserat de se. Hoc quotidie in electis suis dominus facere non cessat. Magnarum virium homo se crederet, si semper in virtute fixus permaneret. Piè ergo dominus aliquando gratiam suam subtrahit, & præsumenti, qualiter infirmetur, ostendit. Qui cùm in tentatione labitur, per eandem tentationem prudenter eruditur. Nam cùm tentatus cadit, eo pòst verius quo humilius, surgit. Et vnde virtus quasi amittitur, inde certius possidetur. probat autem quòd non collidetur iustus, cùm subiungit. *Iunior fui, etenim senui: & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Loquitur hîc corpus Christi tanquam vnus homo, qui iunior fuit, in primis ætatibus, senior autem in nouissimis temporibus: & in tanto spatio non vidit iustum derelictum, ita vt non periret, nec semen eius, id est aliquem fidelem inuitatione ipsius, qui panem quæreret. Si corporalem panem accepimus, hunc quærere multos etiam iustos inuenimus. Et iam sententia secũdum literam non erit vera. Necesse est ergo panem spiritualem intelligere, illum scilicet de quo dominus dicit in euãgelio, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Hunc panem nõ cessauit dominus fidelibus suis distribuere tam in primis ætatibus, quàm in vltimis: loquens eis per angelos, per patriarchas, per prophetas. Deinde per filium suum, per Apostolos, per doctores: ad reficienda & confirmanda corda eorum, ne deficiant in via. Tali pane nutritur iustus, vt in Deo viuat, & bona quæ potest, proximis impendat. Vnde & subditur: *Tota die miseretur & commodat.* Hoc iã expositum est. Bene autem dixit, Commodat, quia quod dispẽsat sibi reddi, non à paupere, sed à Deo expectat. Vnde protinus adiungit: *Et semen illius in benedictione erit.* Semen iusti sunt opera bona, de quibus Apostolus di-

3.Reg.8. *Luc 22.* *Ibidem.* *Roma.12.* *Matth.4.* *Heb.1.* *Mar 8.*

Gal.6. cit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus. Itaque dum tempus habemus, ait, operemur bonum ad omnes. Et iterum,
2.Cor.9. Psal.125. Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Hinc alibi dicitur: Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Audiuimus semen: audiamus huius seminis futuram
Ibidem. benedictionem. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Vide ergo quod sequitur, & noli esse piger. *Declina à malo, & fac bonum.* Diuerte à peccato, fuga diabolum, sequere bonum. *Et inhabita in seculum seculi.* Vbi? in Ecclesia, in vnitate, in veritate, in Deo, in recto iudicio. *Quia dominus amat iudicium,* Id est discretionem, qua separatur bonum à malo, falsum à vero, temporale ab æterno. *Et non derelinquet sanctos suos,* Quos
Prouer.3. Hebr.12. Apoc.3. Hebr.12. flagellat ad tempus. *In æternum conseruabuntur.* Ego inquit dominus, quos amo, arguo & castigo. Hinc Paulus ait: Omnis disciplina in præsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum ex-
Matth.3. ercitatis per eam reddet iustitiæ. Ideo sancti viri ad tempus flagellantur, & tanquam grana in area inter paleas triturantur: vt postmodum purgati in æterno horreo conseruentur. *Iniusti autem punientur,* Id est æternaliter damnabuntur. *Et semen impiorum peribit,* Id est, opus eorum nullum fructum ha-
Sapien.5. bebit. Ideo dicturi sunt in iudicio: Quid nobis profuit superbia? aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. Vndique circunuenit infirmitatem nostram hæc prophetica scriptura. Modò nos erudit verbis, modò informat exemplis. Hinc proponit nobis reproborum pœnam, illinc iustorum gloriam: quatinus illa nos terreat, atque ab amore huius seculi compescat: & ista nos excitet atque ad amorem patriæ cælestis inuitet. Vnde & subditur: *Iusti autem hæreditabunt terram,* Viuentium. Et hoc non ad tempus, sed in æternum. Ideo subdit: *Et inhabitabunt in seculum seculi super eam.* Super, bene dicit: quia possessores & domini terræ illius erunt. Noli ergo istam transitoriam hęreditatem diligere, in qua diu non potes habitare. Despicienda sunt cuncta, quæ transeunt: illa sola amanda est, quæ transire non potest: cuius via est sapientia, de qua subditur: *Os iusti meditabitur sapientiam.* Os interioris hominis, est cor nostrum. Sicut enim ore corporis loquimur hominibus, ita corde loquimur Deo. Omnis autem profectus spiritualis ex meditatione procedit: & est ille panis, de quo
Matth. 4. suprà diximus. Vide ergo quàm libēter manducet iustus, quomodo in cor-
Psal.44. de suo verset & ruminet sapientiam: vt postmodum eructare possit verbum bonum: vnde & subdit, *Et lingua eius loquetur iudicium.* Iudicium loqui, est discretum proferre sermonem. Prius in corde suo tractat iustus, quid loqui, & quid tacere debeat: & cùm tacet, quod tacendũ est: & dicit, quod dicendum est, lingua eius loquitur iudicium. Ostendit autem illam sapientiam, quam iustus meditatur, non mundanam esse, sed diuinam: cùm subiungit: *Lex Dei eius in corde ipsius.* Habent & reprobi aliquando legem Dei, sed in ore tantùm, non in corde. Verba Dei proferunt, nec tamen diligunt: laudando exaggerant, viuendo calcant. Quo contrà iustus quia verbum Dei & meditando diligit & diligendo complet, meritò dictum est, Lex Dei

eius

eius in corde ipsius. Et quid ei prodest? sequitur, & dicit: *Et non supplantabuntur gressus eius.* Liberat ab omni tentatione verbum Dei in corde: vnde alibi dicitur: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Tecum est, cuius verbum à te non recedit. Quid autem mali patitur, quem custodit Deus? Nam vide quid sequitur: *Considerat peccator iustum.* Vt eum supplantet, eiusque detorqueat gressus. Dicit quod in libro Sapientiæ prædictum est. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita ipsius. *Et ideo quærit mortificare eum.* Duobus modis quærit mortificare bonum malus. Primùm vt ei consentiat, & sic occidat eum in anima. Deinde si non consenserit, quærit vt occidat eum in corpore. Sed quid sequitur? *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.* Dimitteret dominus iustum suum in manibus impij, si illum faceret consentire cum impio. Non ibi autem dimittit iustum suum, sed de carne capta educit animam inuictam. Et licet flagelletur & occidatur exterius, semper tamen custoditur interius. *Nec damnabit eum cùm iudicabitur illi.* Id est cùm iudicium fiet de illo. Omnes enim astabimus ante tribunal Christi, vt illic recipiat vnusquisque quod per corpus gessit, siue bonum siue malum. Quando ergo ad illud iudicium ventum fuerit, & dominus iusti sui causam audierit: iam non damnabit, & si modò damnari ab homine videatur. *Expecta* igitur *dominum*, qui te vindicabit, teste Apostolo, qui ait: Mihi vindictam, & ego retribuã dicit dominus. *Et custodi viam eius.* Id est serua mandata. *Et exaltabit te.* De vitiis ad virtutes, de terrenis ad cælestia. *Ut hæreditate capias terram.* Illam scilicet quam tibi nullus auferre poterit. *Cùm perierint peccatores videbis.* Sed quæ gloria iusto erit, quia peccatorem perire videbit? Cum modò videt aliquem errare & perire, nonne per compassionem solet dolere & gemere? Sed iam tunc auctoris sui iustitiæ coniunctus, tanta rectitudine constringitur, vt nulla ad reprobos compassione moueatur. Videbunt ergo iusti pœnas peccatorum, & gaudebunt, quia tales non erunt. Qua in re sciendum est quòd omnipotẽs Deus nunquam eos creasset, quos in æternum perituros præscisset, nisi aliquos ex eis vsus bonos præuidisset. Quorum quidem iniquitas sicut modò prodest bonis ad augmentum sanctitatis, sic ipsorũ pœna eisdem iustis proderit ad incrementum beatitudinis. Nam ex reproborum damnatione cognoscent electi, quid per iustitiam meruerint: quia ex sua saluatione sentiẽt, quid per gratiam receperint. Tantóque amore ardentiori adhærebunt diuinæ bonitati, quanto eius gratuito dono & per meritum non sentient pœnam & immeritam percipient gloriam. Deinde quàm nulla sit impiorum prosperitas, ostendit: cùm subiungit: *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut Cedros Libani. Et transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.* Superexaltatus & eleuatus sicut Cedrus Libani videtur impius, quando corde tumens, & virtute & gloria cæteros etiam altos seculi præcellens, cernitur elatus. Sed si mente transeas, & diligenter quod futurum est animaduertas: videbis oculis fidei quòd nulla sit, etiam cùm aliquid esse videtur gloria vel potentia impij. Locus quoque eius non inuenitur, cùm status vitæ præsentis pro nihilo computatur. Et hoc quidem incessanter con

Psal. 118.
Sapien. 2.
Roma. 14.
2. Cor. 5.
Roma. 12.
Psal. 57.

tingit. Nam modò cernimus aliquos honoribus & diuitiis florere, & ecce quasi in transitu atque in momento videmus eosdem interire. Vnde & dicimus: Vbi est ille? Vbi tanta gloria? tantæ diuitiæ? tanta potentia? Et ingemimus dicentes, Heu quia nihil est homo. Sed imperfectorũ est, gloriam morituri in ipsa morte despicere: & tunc ei etiam illi derogant, qui hanc & vsque ad mortem sequentes amant. Qui hoc quidem rectius agerẽt, si cùm in gloria hominem cernerent, tunc eius interitum cogitantes, transeuntem potentiam nihil esse sensissent. Tunc humana elatio pensanda est, quàm nihil sit, cùm sese super cæteros successibus extollit. *Custodi* ergo *innocentiam, & vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.* Innocentia vera est, quæ nec sibi nec alteri nocet. Hæc est animæ thesaurus, quam auferre semper molitur inimicus. Vnde & suadet terrena appetere, præsentem gloriam amare, carnis voluptatibus deseruire. Æquitas dicũtur diuina eloquia. Iuxta quod

Tobiæ.4. scriptum est: Quod tibi non vis fieri, aliis ne feceris. Et quæ vultis vt faciant

Luc.6. vobis homines, & vos facite illis. Æquitas sunt, quia & bona bonis, & mala malis retribui prædicant. Innocentiam custodire, est à vitiis & peccatis se

Iacob.1. immaculatum seruare. Æquitatem videt, qui solicitè pensat & quæ à domi

1.Cor.15. no acceperit, & quæ ei persoluere debeat. Quisquis hoc agit, ipse est homo pacificus: cuius reliquiæ erunt incorruptio, immortalitas, vita æterna. *Iniusti autem disperibunt.* Quia in corpore & in anima destruentur. *Simul reliquiæ impiorum interibunt.* Sicut alibi dicitur in psalmo, Cùm diues fuerit homo, &

Psal.48. cùm multiplicata gloria eius, cùm introierit, non sumet eam: & cætera. Introibunt ergo impiorum reliquiæ, quia iam nullæ erunt eorũ diuitiæ quas amauerunt. *Salus autem iustorum à domino.* Prima salus quæ ad animam pertinet, quam à domino percipiunt iusti, est remissio peccatorũ per gratiam fi-

Roma.1. dei. Vnde etiam iusti sunt, quia iustus ex fide viuit. Sed quia nondum perfe-

Hebr.10. cta est ista salus, & adhuc iustus periclitatur in tribulationibus, rectè subiunctum est: *Et protector eorum in tempore tribulationis.* Nam nisi fideles suos diuina virtus protegeret, quis tot iacula tentationum, aut tantos æstus vitiorum ferre potuisset? *Et adiuuabit eos dominus,* Ad pugnandum, ad bene operandum. *Et liberabit eos.* A tribulationibus. *Et eruet eos à peccatoribus,* quãdo ducet eos de hac vita. *Et saluabit eos,* Saluatione perpetua. Propter hoc, *Quia sperauerunt in eo.* Attende ô miles Christi, quanta faciat pro te tuus imperator. Ipse est tua salus, tua protectio, tua arma, tua liberatio: vt te hîc regat, custodiat, & deinde ad vitam æternam perducat.

TITVLVS PSALMI XXXVII.

PSALMVS David in rememoratione sabbati. Psalmus iste conuenit David prophetæ, vel alij pœnitenti, in rememoratione æternæ requiei. Sic enim interpretatur sabbatum, id est requies. Est in hoc psalmo materia, pœnitens afflictus multis miseriis, multísque doloribus pro peccatis suis. In exordio captat iudicis beniuolentiam. In secunda parte narrat miseriam & deiectionem nimiã, vbi ait, Miser factus sum. In tertia parte ostendit, se nunquam Deum inter tot mala deseruisse: sed semper in ipso sperasse, & se ad grauiora patiendum paratum esse. In conclusione ponit quan

nit quandam exultationem de impetrata venia. Intendit nos admonere, non vt intelligamus (sicut fecit in alio pœnitentiali psalmo) sed vt iam patienter sustineamus quęcunque mala ad purgationem peccatorum euenerint, dicens:

PSALMVS XXXVII.

OMINE ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Per furorem vehemens indignatio domini designatur, qua reprobi in iudicio arguentur. Vnde in furore suo dicturus est illis (ante tamen de operibus bonis, quæ facere neglexerunt, terribiliter increpatis) Ite maledicti in ignem æternum. In furore hoc arguentur, *Matt.25.* qui modò tempore misericordiæ ad pœnitentiam non emolliuntur. Per iram potest intelligi examinatio ignis Purgatorij, in quo corripientur, qui modò super fundamentum Christum infructuosa ædificant. Detrimentum *1.Cor.3.* quidem patientur, sed salui erunt: sic tamen quasi per ignem. Grauior autem erit ille ignis, quàm quicquid potest homo in hac vita tolerare. Ab hac ergo ira & furore pœnitens iste tutum se esse deprecatur, prætendens miserias multas, quibus iam in hoc seculo affligitur, dicens: *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.* Quasi sagittis domini infigimur, quando doloribus corporis & animæ à domino propter peccatum vulneramur. Humana quippe anima inde est punita, vnde delectata. Manum autem suam dominus super nos confirmat, quia pœna peccati, quæ primum hominem percussit, adhuc in humano genere perdurat. Intantum *Roma.8.* manum suam super nos confirmauit, quòd etiam proprio filio suo non pepercit. Prima quidem virtus est, ne perpetrari debeant, vitare peccata. Secunda autem saltem perpetrata corrigere. Sed plerunque culpas non solùm imminentes minimè vitamus, verumetiam nec commissas agnoscimus. Et peccatoris mens tanto altiùs tenebrascit, quanto nec damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerunque diuini muneris largitate, vt culpam pœna sequatur, & flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tāgitur, vt excitetur: quatinus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret quò iacet. Ipsa asperitas correctionis origo fit luminis. Vnde & subditur: *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.* Etenim portamus corpus mortale, plenum tentationibus & solicitudinibus, obnoxium doloribus corporalibus & indigentiis, mutabile & languidum, medicamento indigens. Nam famis medicamentum, cibus est: medicamentum sitis est potus: medicamētum fatigationis est somnus. Detrahe ista medicamenta, deficiunt illa quæ existūt. Sed vnde ista patimur? Faciem iræ Dei intuemur: facies autem dicta est propter cognitionem, quia in facie solemus homines cognoscere. Per cognitionem verò irę Dei, fit etiam cognitio peccati. Et ideo subdit, *Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.* Per ossa intelliguntur animæ fortia. Ecce propter peccata nostra, quæ sunt causa iræ Dei, multa patimur in mēbris corporis, multa in virtutibus animæ. In corpore amisit homo sanitatem, in anima perdidit pacem. Quia enim cum auctore suo cōcordare noluit, iustè & in seipsa discor-

diam inuenit. Magnam pacem cum Deo habebat, quando in æterno lumine sine contradictione alicuius molestiæ indesinenter inhærebat. Sed postquàm peccando iram Dei meruit, mox ab illa beata immutabilitate miserabiliter corruens, pœnamque mortalitatis & mutabilitatis incurrens, pacem (vt diximus) amisit. Ecce sicut ossa carnem: sic prudentia, temperãtia, fortitudo, iustitia sustinent mentem. Sed eidem menti modò ignauia surrepit, & prudentia frigescit: nam cùm fessa torpet, ventura nõ prouidet. Modò menti delectatio surrepit, & temperantia frigescit: inquantum enim ad delectationem terrenorum ducimur, in tantum minus ab illicitis temperamur. Aliquando se timor cordi insinuat, & vires nostræ fortitudinis turbat, & eo minores contra aduersa existimus, quo quædam perdere immoderatius dilecta formidamus. Nonnunquam verò amor suus se menti ingerit, eamque latenti mota à rectitudine iustitiæ diuertit: & quo se totam auctori reddere negligit, eo in se iustitiæ iure contradicit. Turbat quoque animæ sapiẽtiam stultitia, intellectum hebetudo, consilium præcipitatio, fortitudinem timor, scientiam ignorantia, timorem superbia. Rursus in corde per flagella turbatur charitas, per formidinem cõcutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Et quia innumeris modis turbantur virtutes à vitiis & peccatis, dicatur rectè, Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Nec hoc mirum; *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.* Id est præualuerunt menti meæ, quæ est interioris hominis caput. Ipsæ sunt quæ captiuant mentem in lege peccati & mortis. *Et sicut onus graue, grauatæ sunt super me.* Nullum onus tam graue potest esse, quàm iniquitas: cuius grauitatem illi soli sentiunt, qui eam deponere cupiunt. Non enim grauis illi videtur, qui adhuc in illa delectatur. Qui vero illam deponere, & mentem ad cælestia subleuare appetit, quantum onus sit iniquitas, sentit. Cùm labore erigitur, libens iacet: ab infimis vix leuatur, & tamen eleuata protinus labitur. Semetipsam laboriosè vincendo, superna conspicit: sed pondere proprio grauata, in seipsam cõtinuò cadit. Vnde adhuc adiungit. *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.* Per similitudinem dictum est. Nam sicut cicatrices putrescunt prius, posteà rumpitur caro: sic peccata sanata in baptismate, putrescunt, quando renouantur in voluntate. Corrumpuntur autem quando ea exercemus in opere. Et hoc fit à facie insipientiæ nostræ, id est, propter insipientiã, quæ nobis præsens est. Quanto enim plus desipimus, tanto amplius putredini & corruptioni propinquamus. Ideo adhuc subditur: *Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem.* Antè beatus eram, modò factus sum miser, portans multas miserias & in anima & in corpore. Antè erectus vsq; ad Deũ, modò curuatus vsq; in finẽ, id est in peccatũ: vel vsq; in finẽ, id est vsq; in mortẽ. Vnde Apostolus gemens ait, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Totà die contristatus ingrediebar.* Amissa lætitia spirituali, hæc tristitia generatur ex recordatione sabbati. Electorũ mentes, dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt, ad quæ sint conditæ, exquirunt: cumque illis nihil extra Deum sufficit, in ipso spe & amore requiescunt. Et quantò plus cælestia cogitant, tãto magis ærumnam suam, quam tolerant, deplorant. Vnde adhuc iste pœnitens subdit: *Quoniam lumbi mei impleti sunt*

Marginal notes: Isa. 11. (beside "(vt diximus) amisit"); Rom. 7. (beside "Quoniam iniquitates meæ"); Roma. 7. (beside "in mortẽ. Vnde Apostolus")

illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Tristitia nobis sit, donec & anima nostra exuatur illusionibus, & corpus nostrum induatur sanitate. Illa est vera sanitas, quæ est immortalis. Ideo posuit lumbos, quia in lumbis est carnalis voluptas, vnde illusiones procreantur. Sed quis potest enumerare, quot & quibus modis anima repleta sit illusionibus? A facie illarum illusionum aliquãdo vix orare permittitur. Sępe irruũt cogitationes, quas non quęrimus: & volumus ex hac in hãc ire, & ab illa in illã trãsire: & aliquando vis redire ad id quod cogitabas, & dimittere qđ cogitas, nec pręuales & aliud tibi occurrit. Vis recordari quod oblitus eras, & non tibi venit in mentẽ, & venit potius aliud quod nolebas, & occurrunt pro eo innumerabilia quæ non quærebantur. Hoc dixi, vt inuenias quid sit plangere illusiones animæ. Accepit pœnã illusiones, amisit veritatẽ. Sicut enim pœna est animæ illusio, sic præmiũ animę veritas est. *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebã à gemitu cordis mei.* Ex afflictione humiliatio, & ex humilitate procedit gemitus. Ad hoc pœnis & flagellis peccator affligitur, vt à superbia sua omnimodo humilietur: quatinus qui lætus & elatus perpetrauit peccatũ, afflictus & humiliatus redeat ad lamentũ. Quod ait, Rugiebã à gemitu: signum est vehemẽtissimi doloris, quando homo præ anxietate cordis in suo gemitu quẽdam ferum & intelligibilem emittit rugitum. Et notandum quòd non ait, A gemitu carnis: sed, à gemitu cordis. Multi enim sunt, qui pro aliquo damno vel incommodo temporali vehementer gemunt. At verò seruus Dei, quia rugit ex recordatione sabbati, vbi est regnum Dei quod caro & sanguis nõ possidebit: cõuenienter dicit, Rugiebam à gemitu cordis mei. Quod euidẽter ostenditur, cùm subinfertur: *Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.* Sit desiderium tuum ante illum, & pater qui videt in occulto, reddet tibi. Attẽde autem quod ait, Ante te, ac si dicat: Nihil desidero, nisi quod tibi placeat. Nam prauum desiderium non ante Deum, sed contra Deum est. Si autem inest desideriũ bonum, inest & gemitus: qui etsi ad aures hominum non semper peruenit, ab auribus Dei nunquã recedit. hunc autẽ interiorẽ gemitũ cõmendat, cùm subiũgit: *Cor meum conturbatũ est.* Quare? quia *Dereliquit me virtus mea.* Videlicet immortalitas, impassibilitas, innocẽtia, iustitia. *Et lumen oculorũ meorũ,* Id est rationis lumen. *Et ipsum* quod mihi naturale erat, *non est mecum.* Vel lumen oculorum, ipse Deus est. Hoc lumen non est cum ipso, sed tanquam cernentiũ in spe. Sed nõdũ est illud lumẽ de quo dicitur, Ostendã illi meipsum. Habemus aliquid luminis, quia filij Dei sumus, & vtiq; hoc in fide retinemus: sed nõdũ est illud lumẽ quod videbimus, nondũ enim apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, similes ei erimus, cùm videbimus eum sicuti est. Nam modò lumen fidei, & lumen spei est. Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Et quandiu quod non videmus, speramus: per patientiã expectamus. Inter has tribulationes iam ad cõsolationẽ nostrã, audiamus capitis nostri voces. Iam incipiat lucescere caput nostrũ in passione: ait ergo, *Amici mei & proximi mei, aduersum me appropinquauerunt & steterunt.* Quasi dicat: Quid cõquereris?

1.Corin. 15. *Matth. 6.* *Psal. 90.* *Ioan. 1.* *1.Ioan. 3.* *2.Corint. 5.* *Rom. 8.*

Vide me afflictum,crucifixum,peccata tua portantem, mundi miserias ferentem,& auferentem.Et hoc est quod dicit, Amici mei,id est Iudæi,qui se finxerunt amicos meos,& proximi mei secundum carnem, aduersum me appropinquauerunt, cum gladiis & fustibus, vt me traderent: & steterunt rigidi in malitia sua perseuerantes.Graue est peccare,sed grauius est in peccato pertinacem permanere.Et notādum quòd non ait,Inimici, aut extranei:sed amici & proximi.Grauiora quidem sunt mala quæ ab amicis patimur,quàm ea quæ patimur ab inimicis.Non solum enim pœna illorum nos cruciat,sed etiam charitas amissa tormētat. *Et qui iuxta me erant,de longè steterunt.* Id est,discipuli:quia relicto eo omnes fugerunt. *Et vim faciebant qui quærebant animam meam.* Trahentes eum ad iudicium & mortem. *Et qui inquirebant mala mihi,loquuti sunt vanitates.* Dicebant enim aduersus eum falsa testimonia. *Et dolos tota die meditabantur.* Quibus ante Pilatum accusare possent.Sed iam patientiam nostri redemptoris audiamus. *Ego autem tanquam surdus non audiebam.* Vnde quidam eorum ait: Non audis quanta aduersum te testificantur? *Et sicut mutus non aperiens os suum.* Sicut scriptum est: Tanquam ouis ad victimam ductus est, & non aperuit os suum. Et hoc dictum est secundum actum.Cùm haberet actum audiendi & loquēdi, non eodem vtebatur ad vindictam.Hæc autem pertinent ad potentiam,cùm subinfertur: *Et factus sum sicut homo non audiens,* Id est,non potens audire. *Et non habens in ore suo redargutiones.* Id est,quanuis haberem vnde possem redarguere, tamen fui quasi non habens.Quid in hoc aliud,nisi nostra superbia confunditur?Quæ si exagitata vel leuiter fuerit,acriores iniurias reddit, quàm acceperat:facit mala quæ potest,minatur quæ non potest. Ecce iniuriam suscipiens Deus non irascitur,non contumeliosa verba respondet.Et tāquam si ei diceretur:Quare non aperuisti os tuum?Sequitur,& dicit: *Quoniam in te domine speraui,tu exaudies me domine Deus meus.* Vnde & illi dixerunt:Confidit in Deo,liberet nunc eum si vult. Facilè aduersa superas, si spes tua fixa sit in Deo.Et si tribularis ad tempus,in tempore opportuno exaudiet te dominus Deus tuus. Sed vnde exaudiet?sequitur: *Quia dixi, Nequando supergaudeant mihi inimici mei:* Nos qui puri homines sumus, quando impetrare aliquid volumus,humiliter deprecamur dominum. Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus,quia Deus est de Deo,dicit vt fiat, & factum est. Orat quando vult, ex infirmitate carnis: imperat quando vult,ex potestate diuinitatis.Sed quid dixit? Nequando supergaudeant mihi inimici mei, pro me deuicto.Supergauderent enim, si ipse non resurgeret. *Et dum commouentur* & quasi labuntur *pedes mei:* in passione *super me magna loquuti sunt.* Proiicientes enim iugum eius, atque illum contemptui habentes superbè dixerunt:Non habemus regem nisi Cęsarem.Et multa alia locuti sunt super eum.Quare? *Quoniam ego in flagella paratus sum.* Aliquando peccatores in hac vita aut non,aut minus flagellantur, quia iam desperata est intentio eorum. At verò illi, quibus paratur vita sempiterna, necesse est, vt hîc flagellentur:quia vera est illa sententia,Fili ne deficias à disciplina domini,neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit dominus, corripit, flagellat

Marginal notes: Matth. 1. & 15. Matth. 26. & 27. Marc. 14. & 15. Luc. 22. & 23. — Matth. 26. Luc. 22. & 23. — Matth. 26. — Ibid. Luc. 22. Isa. 53. Ierem. 11. — Matth. 27. — 1. Timot. 2. Ioan. 1. 10. & 14. Psal. 148. — Matth. 11. Ioan. 19. Matth. 27. — Prouerb. 3. Hebr. 12. Apoc. 3.

lat omnem filium quem recipit. Ideo ergo non insultent inimici mei, non magna loquantur. Et si flagellat me pater meus, in flagella paratus sum: quia mihi præparatur hæreditas. Non vis flagellum? non tibi datur hæreditas. Omnis enim filius necesse est vt flagelletur. Vsque adeo omnis flagellatur, vt nec ipsi pepercerit, qui peccatum non habuit. *Et dolor meus in conspectu meo semper.* An de flagello dolebat? Absit. Vnde ergo? sequitur: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.* Ecce vnde dolor. Non de flagello, non de vulnere, non de medicina: sed de peccato. Nam flagellum medicina est contra peccatum. Non securus sis, cùm confessus fueris peccatum. Non hoc sufficit, nisi deinde cogites pro peccato tuo. Detexisti vulnus confitendo: sacerdos qui est medicus animæ tuæ, dedit tibi consilium medicinæ: dixit tibi vnde abstineas, quid adhibeas vulneri tuo. Debes ergo cogitare pro peccato, & semper memoriter retinere, & facere quæ audisti, curam gerere, & operam dare, vt saneris. Cogitabat ille pro peccato suo, qui dicebat: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Neque enim securus adhuc erat quamuis audisset à propheta, Transtulit dominus à te peccatũ tuum. Hæc autẽ verba in persona nostra dicta sunt, qui sumus peccatores. *Inimici autem mei viuunt.* Bene est illis, gaudent in seculi fœlicitate, vbi ego laboro. Rugio à gemitu cordis mei. *Et confirmati sunt super me,* Id est, conglobati & corroborati ad opprimendũ me. *Et multiplicati sunt qui oderũt me iniquè.* Multi enim apparuerunt in paßione inimici, qui anteà videbantur amici. Quia Christus dilexit eos, illi eum oderunt iniquè. Odium nanque iniquum est, odio habere amicum. Odium iniquum est odire hominem, non peccatum. Hîc est omnis & magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerũt persequendo voluntate non neceßitate morienti? Sed ipsum odium est crimen maximum persequentis. *Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi.* Et non alia de causa, nisi *quoniam sequebar bonitatem.* Debuerant quidem pro tantis beneficiis bona retribuere: quod non solũ non fecerũt, verumetiam pro bono mala reddiderunt. Nec solùm nocebãt facto, sed etiam detrahebant verbo. Propter hoc orat, & dicit, *Ne derelinquas me domine Deus meus,* Id est, ne permittas me cadere in tentationem. *Ne discesseris à me.* Ne per absentiam gratiæ tuæ dimiseris me perire. Hoc dicitur in persona nostri. *Intende in adiutorium meum.* Id est, da te intentum, vt me adiuues ad bene operandum. *Domine Deus salutis meæ.* Rector meus, creator meus, & meæ salutis auctor.

Rom. 8. 1. Pet. 2.

Psal. 50. 2. Reg. 12.

Ioan. 6. & 11. Apoc. 1.

TITVLVS PSALMI XXXVIII.

IN finẽ pro Idithũ Canticũ ipsi David. Cuiusdã qui vocatur Idithũ, voces expectãdæ atq; audiẽdæ sunt. Et si esse vnusquisq; nostrũ potuerit Idithũ in eo quod cantat, inuenit se, & audit se. Idithum, quippe transiliens eos interpretatur. Si quis transiliens cantauit, gaudeat se esse quod cantauit. Si quis adhuc terræ inhærens cãtauit, optet & studeat esse quod cãtauit. Canticũ ideo dicitur, quia spiritualem continet iocunditatem: docet enim nos mente de terrenis ad cælestia transilire. Mittit nos in finem, id est, in Christum. Materia est transiliens & perfectus ille qui omni mundanorum voluptate postposita, solis cælestibus inhiat, & talis qui a Deo perfectus est,

Apoc. 1.

vt etiam

vt etiam linguā suā à peccato omnino cohibeat. Hanc per partes ita disponit. In prima parte ostēdit ille transiliēs se tacere mūdo, id est, hominibus prauis, qui deprimunt eum, & conātur reprehēdere dicta eius & loqui de eo. In secūda parte cōparat hæc mūdana cum cælestibus: ostēdens hæc esse vana, illa appetēda. In tertia ponit orationē, vt à malis liberetur, & cælestia valeat obtinere. Intētio est iustos admonere, vt mūdanis postpositis ad cælestia transeāt.

PSALMVS XXXVIII.

DIXI, *Custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.* Viæ nostræ ad Dominum, sunt actiones & locutiones nostræ. Bene enim loquendo & rectè agendo ad æterna proficiscimur. Et quia vir sanctus iam custodierat vias prauæ actionis, deliberauit etiam custodire vias illicitæ locutionis. Nam qui in verbo non offendit,
Iaco. 3. ille perfectus est vir. Hinc Salomon ait: Qui custodit linguam suam, custo-
Prouer. 21. dit animā suam. Dixi inquam, & feci. Nam sequitur: *Posui ori meo custodiam.* Quando? Cùm consisteret aliquis pius, & religiosus, & sanctus? Absit. Hi sic audiunt, vt quod probant, laudent: quod autem improbant, inter multa fortè quæ laudant, veniam non laudatis dant, potius quàm calumniam parent. Quando ergo? *Cùm consisteret peccator aduersum me.* Stat enim propria quadam notitia peccator superbus, quisquam inuidus audit loquentem transilientem, captat verba, proponit laqueos. Difficile est, vt non inueniat aliquid non ita dictum, vt dici debuisset: nec audiendo ignoscit, sed calumniatur inuidendo. Talibus quidem magis silendum est, quàm aliquid dicendum. Nam quid dicas turbidis, calumniosis, litigiosis? Hinc dominus
Math. 7. dicit in Euangelio, Nolite dare sanctum canibus, neque margaritas spargere ante porcos. Qualiter autem ori suo custodiam posuit, insinuat cùm subiungit: *Obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis.* Rectè cùm dixisset, Obmutui, protinus adiungit, Et humiliatus sum: vt intelligamus virum iustum obmutuisse, non ex ira siue indignatione: sed solummodo ex humilitate. Siluit autem à bonis, vt non delinqueret in malis. *Et* ex hoc, inquit, *dolor meus renouatus est.* A dolore quippe quodam quem mihi inflixerant calumniatores & reprehensores, tanquam requieueram in silentio, & cessauerat dolor ille, qui factus fuerat à calumniantibus. Renouatus est autem dolor meus, quia cœpi plus dolere tacuisse quæ dicere deberem, quàm dolueram dixisse quæ dicere non deberem. Et ideo: *Concaluit cor meum intra me.* Cœpit esse
Psal. 68. inquietum cor meum: videbam insensatos, & tabescebam. Non arguebam,
Ioan. 2. & me sic tacentem zelus domus tuæ comedebat. Et ne putaremus hunc calorem esse paruum, continuò adiunxit: *Et in meditatione mea exardescet ignis.* In eo quod non ait: Exarsit, sed Exardescet: ostendit illum ignem crescere magis ac magis ex taciturnitate. Ac si diceret: Quandiu silebo, tanto amplius ignis exardescet. Positus in hac fluctuatione dicendi & tacendi,
Math. 7. inter eos qui calumniari parati sunt, & eos qui affectant instrui, periclitans ne proiiciat margaritas porcis, periclitans ne non eroget cibaria conseruis: in hoc æstu quæsiuit alium meliorē locum, & suspirans in finem quendam, vbi ista non erit passurus, ait: *Locutus sum in lingua mea.* Sed cur ei loqui

ei loquitur in lingua sua, cui nota est cogitatio sua? Sed fortassis ideo in lingua loquitur, vt eius locutione auditorum vita instruatur. Ait ergo: *Notum fac mihi domine finem meum*. Quia iam vias quibus gradiebatur, nouerat & easdem ne offenderet, prout poterat, custodiebat: Vult etiam finem suum quò tendere debeat, scire: ne si currat in incertum, valeat aberrare. Finem viæ nostræ nobis ostendit Apostolus, vbi ait: Finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Christus est finis nostri operis, & merces laboris. Ad ipsum tendimus, vltra ipsum non est quò tendere valeamus. Ipse est enim summum bonum, summa beatitudo. Quisquis hunc finem nescit, ad ipsum non tendit. Etiam si rectè viuere videatur, in vanum currit. Nec certum finem tantummodo, sed veram quoque vitam scire postulat, cùm subiungit: *Et numerum dierum meorum quis est*. Notum fac mihi. Quare? *Ut sciam quid desit mihi.* Isti dies non sunt. Antè abeunt penè quàm veniant: & cum venerint, stare non possunt. Vrgent se, sequuntur se, & non se tenēt. Nihil de præterito reuocatur, quod futurum transiturum expectatur: nondum habetur, dum non venit: non tenetur, dum venerit. Numerus ergo dierum qui est, ipsa est infinitas æternitatis, quæ verum esse habet: quia præterire non valet. Nec ideo dicitur dierum numerus, quòd ita sit in re: sed quia nos longa spatia temporum designamus pluralitate dierum pro nostra capacitate, infinitum æternitatis spatium, numerum dierum qui est, impropriè voluit appellare. Rectè autem illa prius scire appetit, vt postmodum sciat quid ei desit. Non enim plenè scire possumus quæ nobis desint in temporalibus, nisi prius æterna bona, quæ amisimus, domino reuelante cognoscamus. Idcirco reprobi quid eis desit, deprehendere non possunt, quia terrenis rebus ex amore succumbunt. Cumque ad perennitatem corda non subleuant, exilium patriam, tenebras lucem, cursum stabilitatem putant: quia qui maiora nesciunt, iudicare de minimis non possunt. Quo contrà seruus Dei cùm ad superna cor eleuat, defectum tēporalitatis ex cōsideratione perennitatis melius pensat. Vnde tanquam noto fine suo, & numero dierum qui est, attendit ad hæc quæ transeunt, & ait: *Ecce mensurabiles posuisti dies meos*. Id est, non æternos, sed defectiuos. Quisque enim sub certa mensura viuit. *Et substantia mea*, non renouatio quam fecit Christus, sed essentia corporalis quam traximus ex Adam, *Tanquam nihilum ante te*. Quidam videntur magni ante se, de quibus scriptum est: Væ qui sapientes estis in oculis vestris: sed ante Deum nihil sunt, teste Apostolo, qui ait: Qui putat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit. Nec iste ex hoc magnus est, nam inflatio & tumor imitatur magnitudinem, sed non habet sanitatem. Sic primus homo traditus fuit, vt per augmēta temporum tendi posset eius vita tantummodo, non euolui. Sed quia sponte ad culpam decidit quo attigit vetitum, pertulit decursum. Ideo nunc iste vir sanctus dies suo transitorios conspicit, & se nihil nisi puluerem cognoscit. Vnde etiam secutus adiunxit: *Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens*. Iam transilij mortalia omnia. Ascendi ad delectationē legis Dei. Desideraui finem, cuius non est finis, & numerum dierum

Rom. 16. Genes. 15. Phil. 1. Marc. 10. 1. Corint. 9. Ioan. 3. Isa. 3. Galat. 5. Genes. 3. Genes. 18.

dierum qui est, & in eo quod restat sic inhio. Veruntamen quandiu temporaliter viuo, quandiu tentatio est vita hominis super terram, quandiu humana natura & secundum corpus & secundum animam, sub se habet deficere: vniuersa vanitas est omnis homo viuens. Vniuersa enim quæ in homine sunt, tam interius quàm exterius, diminutionem habent, siue mutabilitatem. Omnia inquam homo & manens & transiliēs, & ipse etiam Idithum, quandiu hîc viuit, vniuersæ subiacet vanitati. Vnde Salomon ait: Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas. Vnde & subditur: *Veruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustrà conturbatur.* Quanquàm portet imaginem Dei, tamen non solùm transit, sed pertransit. Cuius transire, est singulis momentis ad finem tendere. Pertransire verò vitam moriendo finire. Nec solùm hæc patitur, sed & vsibus terrenis frustrà cōturbatur. Vnde & subditur: *Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.* Hæc est adhuc magis lugenda vanitas, quia cum homo à sui conditoris amore cecidit, protinus amore & studio mundialibus inhæsit, intantùm, vt exilium suum libens perferat: inuitus recedat, cæcaque cupiditate orbatus, thesauros colligat: sed cui congreget nescit. Vnde cuidam dictum est: Stulte, hac nocte animam tuam tollent à te. Quæ præparasti, cuius erunt? habere vis quod Deus, & non perdere? Ostendam tibi tutum locum. Audi dominum in Euangelio. Thesaurisate vobis thesauros in cælo, vbi fures non furantur, nec erugo, aut tinea demolitur. Sed ego, inquis, quomodo pono in cælo? Pone in manibus pauperum: da indigentibus. Audi & fac quod iste transiliens addit. *Et nunc, quæ est expectatio mea? Nonne dominus?* Et quia cuncta hîc transeunt, & nihil retinetur certum, aut securum nunc, id est, in hac vanitate, in hac peregrinatione, dum adhuc habere non possum: quid debeo, nisi Deum expectare? Et conuertens se ad eum quem expectans diligit, ei familiari & antiqua locutione dicit: *Et substantia mea apud te est.* Apud dominum habet substantiam suam, quisquis propter Deum cuncta quæ habet, distribuit: aut ea quæ retinet, ad honorem ipsius expendit: & nihil omnino præter Deum concupiscit. Post contemptum rerum, postulat remissionem peccatorum, cùm subiungit: *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.* Ab omnibus, inquam, tam cogitationis quàm locutionis & operis. Tam ab occultis quàm ab alienis, tam à venialibus quàm criminalibus. Et quia terrena contemno, quia lætari in transitoriis nolo, quia humilitatem & paupertatem appeto, & sola inuisibilia concupisco. *Opprobrium insipienti dedisti me.* Vnde Apostolus ait: Spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus: A dextris & à sinistris habemus arma quibus pugnamus, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & veraces. Hinc alibi Psalmista dicit: Multum repleti sumus despectione. Multum repleta est anima nostra opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Inter hæc oprobria constitutus, patientiam suam vir sanctus nobis insinuat, cùm subiungit: *Obmutui, & non aperui os meum.* Non respondi eis verbum, nec murmuraui contra te. Quia potuisset obmutire prius, & posteà loqui: ideo postquam dixit, Obmutui, continuò subiecit, Et non aperui os meum: vt sui silentij ostenderet longa

Marginal notes: Iob.7. — Eccles.1. — Genes.2. — Heb.9. — Luc.12. — Matth.6. — Luc.11. — Dan.4. — 1.Corint.4. — 2.Corint.6. — Psal.122.

longanimitatem.Deinde misericordiam & sanitatem postulat,causam prę-mittēdo cū subiungit: *Quoniam tu fecisti:amoue à me plagas tuas.* Quæ sunt istæ plagæ,quibus omnipotens Deus percussit hominem peccatorem, nisi corruptio,paſsibilitas, & mortalitas? Ab istis plagis sanari desiderat, & ad veram sanitatem reduci,id est ad impaſsibilitatem & immortalitatem. Et debes,inquit,hoc facere,quoniam tu fecisti me, vel quoniam tu fecisti illas plagas,amouere eas debes à me.Sicut enim tuum est ferire peccatorem ex iustitia,sic tuum est parcere ex misericordia.Neque enim tantùm iustus es, sed etiam misericors.Ostendit autem vehementer se afflictum, cùm subdit: *A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus.* Fortitudo manus Dei ipsa est percusſio flagelli. Ipso flagellante à rigore defecimus nostræ superbiæ. Ipsius percusſiones nobis sunt increpationes.In eo enim quod flagellat,increpat nos: quia peccauimus. Vnde domini iustitiam commendans, & nostram culpam insinuans, adiungit: *Propter iniquitatem corripuisti hominem.* Totum quod feci,quòd infirmus sum, quòd in imo clamo, totum pro iniquitate:& in hoc erudisti hominem. Audi hoc planius ex alio psalmo: Bonum mihi Deus quòd humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Humiliatus sum,& bonum est mihi: & pœna est, & gratia est.Hinc alibi dicitur: Qui fingis laborem in præcepto, id est, laborem formas, vt mihi præceptum sit.Dico,amoue.Et opus est vt amoueas,quia ego defeci, id est, sustinere nō potui,à fortitudine manus tuę,id est,à forti vindicta tua facta in increpationibus.Per hoc quod dicit, in increpationibus, notat Deū vindictā suam ad hoc facere, vt retrahat hominem à peccato.Cum dico plagas tuas, aut fortem manum tuam, non te accuso: sed confiteor me habere iniquitatem, propter quam disciplinis tuis corripuisti me hominem. Hîc notatur iudicium & misericordia Dei.In hoc iudicium, quòd propter iniquitatem flagellat.In hoc misericordia,quòd correptione quasi pater castigat, vt ad viam veritatis reducat. Vnde adhuc subiungit. *Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius.* Attende ipsum animal, quàm tabidum est. Pone supra digitum,ruina est.Nihil omnino est tabidius. Talem fecisti humanam animam,ad erudiendum eam pro iniquitate. Eruditio iusti Dei hanc infirmitatem fecit. Fortitudo quædam erat vitium, fortitudine quadam displicuit homo, vt erudiretur infirmitate, & quia superbia displicuit, eruditur humilitate vel infirmitate. Iste versus applicari potest & ad bonos & ad malos.Ad bonos hoc modo:Ita corripuisti hominem,vt penitus se mundo mortificaret,sicut aranea se mortificat in suo opere.Tabescit anima iusti sicut aranea,quando à pinguedine carnalis voluptatis deficit,cùm carnem ieiuniis & vigiliis macerat,& mentem à desideriis illicitis castigat:cùm studet se vitiis & concupiscentiis mortificare, atque in virtutibus extenuare: texere, vt cum veste nuptiali cælesti sponso digna valeat apparere. Vel sicut aranea ad inutile opus faciendum interiora sua extrahit & consumit: sic peccator interiora animæ suæ, in appetitu terrenorum inaniter expendit. Auarus enim etiam animam suam venalem habet. Hinc dominus dicit in Euangelio: Et quid prodest homini si lucretur totum mundum,

Psal.118. *Psal.93.* *Matth.22.* *Matth.16.*

animæ autem suæ detrimentum patiatur? Et ideo subditur: *Veruntamen vanè conturbatur omnis homo.* Omnis scilicet homo qui carnaliter viuit, dum terrena appetere per cupiditatem nititur, inutiliter conturbatur. Quis vel de ipso suo bono securus est? Quid in hac terra certum est, nisi mors? Considerate omnia vel bona vel mala vitæ huius, vel in ipsa iustitia, vel in ipsa iniquitate: omnia incerta sunt. Quid sis hodie scis? Quid futurus sis, crastino nescis. Pauper es? incertum est an ditescas. Indoctus? incertum est an erudiaris. Imbecillis? incertum est an conualescas. Natus es? certum est, quia morieris. Quocunque te verteris, incerta sunt omnia. Sola mors certa: & sola multum cauetur, quæ nullo modo deuitatur. Quisquis ergo conturbatur, iactet in dominum curam suam, & dicat quod sequitur: *Exaudi orationem meam.* Vt finem meum notum mihi facias. *Et deprecationem meam.* Vt ab omnibus iniquitatibus eruas me. Et debes exaudire, quia cum affectu & lachrymis deprecor te. Et hoc est quod dicit: *Auribus percipe lachrymas meas.* Quanto quisque sanctior est, tanto vberiores lachrymas habet in oratione: quas benignus Deus auribus percipit, quando misericorditer suscipit. Si vis à domino exaudiri: ora cum lachrymis, contere cor tuum. Nullum maius sacrificium Deo afferri potest, quàm cor contritum & humiliatum. (*Psal. 50.*) Vbi sunt lachrymæ, ibi diuinus ignis accenditur. Quæri solet quare orandus sit Deus, & quid opus sit oratione, cum ipse sciat antequam oremus quid opus sit nobis. (*Matth. 6.*) Sed ideo orandum est, quia orationis intentio cor nostrum serenat & purgat, capaciúsque efficit ad excipienda diuina munera, quæ spiritualiter nobis infunduntur. Pius dominus offert nobis gratiam suam, & semper paratus est dare. Nos verò non semper parati sumus accipere: cùm inclinamur ad terrena, & rerum temporalium cupiditate tenebramur. Fit ergo in oratione conuersio cordis ad Deum, & in ipsa conuersione puriores & digniores efficimur. Vnde adhuc subditur: *Ne sileas quoniam aduena ego sum apud te.* Loquitur enim Deus secreta sua locutione in cordibus suorum fidelium, & aspirationem infundit gratiæ suæ. Ideo alibi postulat dicens, Dic animæ meæ, Salus tua ego sum. (*Psal. 34.*) Et iterum: Audiam quid loquatur in me dominus Deus, & cætera. (*Psal. 84.*) Ideo autem non debes silere à me: quoniam aduena ego sum, translatus de ciuitate Babylonis in qua natus fueram per originale peccatum: (*Ephes. 2.* *Psalm. 50.*) manens apud te, seruiens tibi, & de tua familia existens. Nec tamen adhuc in ciuitate tua sum. Propterea subdit: *Et peregrinus sicut omnes patres mei,* fuerunt peregrini. Scilicet Abraham, Isaac & Iacob, atque alij. Quandiu enim in corpore sumus, peregrinamur à domino. (*2. Corint. 5.* *Genes. 12.*) Non enim habemus hîc manentem ciuitatem, sed futuram in cælo requirimus. (*Hebr. 13.*) Quid ergo? Restat vt petam, quia sine dubio migraturus sum. Sequitur & dicit: *Remitte mihi, vt refrigerer.* In conscientia mea, vt exonerata sit æstu solicitudinis peccatorum meorum. *Priusquam abeam,* ex hac vita: *Et amplius non ero,* Id est, non habeo verum esse, si ego non remissis prius peccatis meis hinc abiero.

TITVLVS PSALMI XXXIX.

TITVLVS sequentis psalmi est, In finem psalmus David. Psalmus iste conuenit David, id est Christo, scilicet capiti & membris. Materia est immutatio veteris sacrificij. In prima parte ponit testimonium huius innouationis. In secunda parte inducit ipsum Christum legalia destituentem, & suam innouationem confirmantem. In vltima parte inducit sequaces Christi, id est, annuntiantes. Intendit persuadere legalia instituta iam finem habere, & per Christum ad Deum accedendum esse: vt scilicet postpositis superstitionibus Iudæorum, & idolatria gentilium, accedamus ad fidem Christi. Ait ergo:

Hebr. 7. Matth. 5. Rom. 5. Ephes. 2.

PSALMVS XXXIX.

EXPECTANS expectaui dominum, & intendit mihi. Ac si dicat, Ita expectaui dominum, vt quotidie essem expectans: & quia perseueraui, intendit dominus mihi, id est, ad vtilitatem meam, scilicet præstando gratiam suam. Qui enim perseuerauerit vsque Matth. 24.
in finem, hic saluus erit. Hinc propheta nos admonet, dicens, Si moram fe- Abac. 2.
cerit, expecta eum: quia veniens veniet. Quomodo autem intendit ei dominus, exponit cùm subiungit: *Et exaudiuit preces meas.* In quo exaudiuit? Audi quod sequitur. *Et eduxit me de lacu miseriæ.* Id est, de certa profunditate erroris, quæ homines miseros facit. *Et de luto fecis.* Id est, de concupiscentiis carnis, quæ animas reddunt lutulentas coram domino, & in imo iacentes. *Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. Et immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro.* Notandus est ordo verborum. Prius enim de luto prauitatis educitur, vt eius pedes per fidem in petra solidentur. Sed 1. Corint. 1.
quia rectam fidem recta subsequi debet operatio, gressus eius directi sunt, vt post directionem gressuum, id est, perfectionem boni operis, in ore acciperet etiam nouum canticum prædicationis. Adhuc enim nobis infirmitatis confusione iacêtibus, præberi non debet authoritas prædicationis. Sed cùm iam in bono opere surgimus, cùm iam recti stare cœperimus, dignum est, Rom. 10.
vt ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Valde etiam notandum est, quòd postquam dixit Canticum, continuò adiunxit Carmen, id est, hymnum Deo nostro. Sunt enim nonnulli quibus à domino gratia doctrinę datur, sed eandem in suam propriam gloriam reflectere conantur. Hi nimirum canticum in ore percipiunt, sed carmen, id est, laudem, domi- 2. Corint. 4.
no Deo nostro de percepta gratia reddere cõtemnunt. Sed quia iste vir san- 1. Corint. 11.
ctus prædicationis verbum de nouo testamento scilicet de dominica incar-
natione, passione, resurrectione, ascensione & de cæteris quæ ad nouam vi- Luc. 1. 22. & 23.
tam & ad nouum hominem pertinent, accepit: & hæc omnia ad laudẽ om- Marc. 16.
nipotentis Dei expendit, non solùm in ore suo immissum esse canticum no- Ephes. 4.
uum, sed etiam carmen Deo nostro rectè testatus est. Esto nouus homo, prę- Collos. 3. Ephes. 4.
dica Christum: & sic cantasti cãticum nouum. Noli quærere laudem tuam,
sed laudans inuoca dominum: & sic carmen Deo nostro dixisti: Fidem do- Psal. 115.
mini prædicare, & insuper ipsum deuotè laudare, canticum & carmen Deo 2. Corint. 4.

nostro cantare est. Et quia hoc cantico & carmine audito multos ad fidem conuersuros vir sanctus vidit, ideo protinus addidit: *Videbunt multi & timebunt, & sperabunt in domino.* Qui cæci erant, & de Deo nihil intelligebant, attendentes & imitantes cantici noui cantatores, illuminati sunt. Videbunt ergo credentes, timebunt pœnitentes, sperabunt cælestia appetentes. Postquam homo fide illuminatus est, primus gradus ad Deum est timor, sicut scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini. Et quanto magis quisque in se humiliatur per timorem, tanto ampliùs in Deo erigitur per spem. Spe autem ad inuisibilia bona erectus, incipit cælestia diligere, & despicere terrena. Ecce fides, spes, charitas, quibus colitur Deus, & efficitur homo beatus. Vnde & subditur: *Beatus vir cuius est nomen domini spes eius.* Nomen Domini Iesus est, quod interpretatur saluator. Beatus ergo ille, qui se à Iesu saluari sperat. *Et non respexit in vanitates & insanias falsas.* Vt auaritiæ deseruiret, aut idola adoraret. Terrena quippe concupiscere, in vanitates respicere est. Vnde Dominus dicit in Euangelio, Nemo respiciens retrò aptus est regno Dei. Ideo in alio psalmo orat, dicens, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Idola verò colere, lapides adorare, creaturæ potius deseruire quàm creatori, qui omnia fecit, omnia sapienti cogitatione disponit, magna & falsa insania est. Vnde fide & deuotione conuertens se ad dominum, vt corda similiter ad ipsum conuertat aliorum, qui vanitates & insanias falsas respiciunt, ait: *Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua.* Fecisti enim cælum & terram & omnia quæ in eis sunt: & hæc quidem tua, id est tibi subdita, tibi famulantia. *Et cogitationibus tuis,* Quibus omnia disponis. *Non est qui similis sit tibi.* Quis enim cognouit sensum domini? aut quis consiliarius eius fuit? Hæc tua mirabilia opera tam visibilia quàm inuisibilia, & tua incomprehensibilis sapientia, prædicant te solum colendum esse, te solum amandum, & appetendum: non istas vanitates & insanias falsas. *Annuntiaui,* Hæc nescientibus. *Et locutus sum,* scientibus. Sapientibus enim & insipientibus debitor sum. Vel annuntiaui prius per patres, & nouissimè locutus sum per memetipsum. *Multiplicati sunt super numerum.* Multi enim audita prædicatione venerunt ad societatem credentium, qui non sunt in numero electorum, teste Veritate, quæ ait: Multi vocati, pauci verò electi. Super numerum ergo prædestinatorum ad vitam, multiplicati sunt credentes. Et quia in tempore quo fides prædicata est, vetus etiam sacrificium mutatum est: ostenditur, cùm subinfertur: *Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi.* Ecce quomodo vir sanctus præuidebat mutandum esse sacrificium, & legem spiritualiter intelligendam. Nec factum est hoc temporibus suis, sed nostris. Ipse hoc spiritu sancto reuelãte præuidebat. Nos autẽ sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate domini. Ecce sacrificiũ & oblationẽ, sicut prius cõsuetudo erat, noluit dominus. Ipse factus est nobis sacerdos & sacrificiũ. Ipse est verus agnus Dei, qui immolatus est pro nobis, qui tollit peccata mundi. Transiuit vmbra, apparuit veritas: vetera transierunt, & ecce facta sunt noua. Perfecit autem nobis aures, vt quæ de lege audimus, spiritualiter intelli

Psal. 110. Prouer. 1. Luc. 18. 1. Corint. 13. Matth. 1. Luc. 1. Luc. 9. Psal. 118. Rom. 1. Joan 1. Heb. 1. Rom. 11. Rom. 1. Heb. 11. Rom. 10. Matth. 20. Apoc. 7. Heb. 7. Matth. 26. Luc. 22. 1. Corint. 11. Psal. 47. Hebr. 7. 9. & 10. Ephes. 5. Ioan. 1. & 19. 2. Corint. 5.

intelligamus. Has requirebat Christus, quando dicebat, Qui habet aures audiendi audiat. Aures perfecit suis discipulis, quando aperuit illis sensum, vt intelligerēt scripturas. Vel aures nobis perficiuntur à Deo, quando ad obediendum ei per omnia perfecti efficimur. Vnde scriptū est, Melior est obediētia quam victimę. Perfectas aures à domino populus ille habuit, de quo alibi dominus per Psalmistam ait, Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi. *Holocaustum, & pro peccato non postulâsti.* Hoc distat intra holocaustū, & sacrificium: quòd hostiæ pars aliqua oblata Deo, sacrificium dicebatur. Holocaustum autem totum incensum erat: videlicet quando tota hostia in sacrificio incēdebatur. Sed dominus nec minora nec maiora veteris legis sacrificia requirit, cui non iam vmbra, sed veritas grata existit: quandoquidem hæc non postulauit. Quæ sunt, quæ postulauit? sequitur, & dicit: *Tunc dixi, Ecce venio.* Vox Christi est in persona sua. Tunc, id est, eo tempore, quo mihi opportunum videbatur, vt vetera in noua mutarētur: Dixi, Ecce venio, id est, deliberaui vt in manifestatione fieret aduentus meus. Huius aduentus testimonium de scriptura trahit, cùm subdit conuertendo se ad Patrem, & dicendo: *In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam: Deus meus volui: Et legem tuam in medio cordis mei.* In primo psalmo huius libri scriptum est, vt faciam voluntatem tuam, id est, vt impleam obedientiam à te mihi iniunctam. Et sic scriptum est: Ita volui ô Deus meus. Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris. Attende quid in capite huius libri scriptū sit de Christo. Dicitur enim ibi, Beatus vir qui non abiit & cætera. Hîc autem ait, Ecce venio. Dicitur ibi: Sed in lege domini voluntas eius: hîc verò ait, Vt facerē voluntatē tuā. Dicitur ibi: Et in lege domini meditabitur die ac nocte: hîc autē dicit, Et legem tuam in medio cordis mei. Hęc satis æquipollentia sunt. Quod medium est, non declinat magis ad aliquam partem. Ille ergo habet legem Dei in medio cordis sui, qui mandata eius ita meditatur & seruat, vt non declinet ad dexteram, neque ad sinistram. Ille habet legem Dei in medio cordis sui, qui diligit dominum Deum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis viribus suis, & proximum suum sicut seipsum. Quisquis talis est, iustum profectò est, vt iustitiam, quam ipse habet, aliis prædicare non cesset. Vnde & subditur: *Annunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna,* Toto orbe terrarum diffusa. Annunciaui quòd ex legalibus institutis iustitia non fiat, sed ex te. *Ecce labia mea non prohibebo.* Si aliqui voluerint prohibere, non tacebo. Talia labia habebat Petrus, tam prompta ad prædicandam iustitiam: quando prohibitum est à principibus, ne vltrà loqueretur de Iesu: & ipse viriliter respondit, Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Et quia prompta sunt labia mea ad annuntiandam veritatem, *Domine tu scisti.* Tu enim cognitor cordis, tu testis conscientiæ. Quicquid labia nostra loquantur, Deus semper attendit cor nostrum, & secundum illud nos iudicat. Tales ergo nos exhibere debemus, vt domino Deo nostro corde & labiis placeamus. Corde (inquit Apostolus) creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sona labiis, propinqua

Luc. 8. Luc. 24. 1. Reg. 15. Psal. 17. Heb. 10. Leuit. 1. Nume. 28. Ioan. 1. Hebr. 10. Rom. 1. & 9. Phil. 4. Genes. 22. Psal. 131. Ioan. 1. Matth. 1. Marc. 1. Ioan. 6. Psal. 1. Deut. 5. Luc. 10. Galat. 3. Acto. 4. & 5. Iob. 16. Luc. 11. Matth. 9. Rom. 10.

corde, vt testem cordis tui possis inuocare dominum, dicens, *Domine tu scisti.* Gloria enim nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Vnde & subditur: *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo*. Sicut ille seruus piger, qui talentum abscondit in terra. Hinc dominus discipulis suis ait, Quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Ideo & Apostolis præcepit, vt neque sacculum portarent. Sacculum nanque portat, qui verba diuina in corde celat. Iustitia in hoc loco intelligitur fides. Iustus enim ex fide viuit. Credidit Abrahã Deo, & reputatum est ei ad iustitiã. Hanc multi abscõderunt in corde suo, timore mortis. Multi adhuc abscondunt Dei iustitiã, aut propter pœnã timentes, aut propter damnum. Qui autem nec pœnam, nec damnum timent, ad illos pertinent, de quibus dicitur, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. *Veritatem tuam & salutare tuum dixi*. Id est, Christum prædicaui, qui de seipso ait, Ego sum veritas. Et de quo Symeon dicit, Viderunt oculi mei salutare tuum. Et alibi Psalmista postulat dicens, Salutare tuum da nobis. *Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam à concilio multo.* In conciliis & synagogis ante reges & præsides, cum magna auctoritate & audacia Apostoli sancti & martyres prædicauerunt misericordiam & veritatem Christi. Vis audire misericordiam Dei? Age pœnitentiam, & remittuntur tibi peccata. Vis audire veritatem? Tene iustitiam, & dabitur tibi merces æterna. Audi misericordiam simul & veritatem. Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Pœnitentia pertinet ad misericordiam, regnum cælorum ad veritatem. Modò misericordia prædicatur, postea veritas exhibebitur. Rursus qui modò contemnit misericordiam, districtè postea sentiet veritatem non quidem ad gloriam, sed ad pœnam. Deinde respexit ad membra saucia, & pro illis orat, dicens: *Tu autem domine, ne longè facias miserationes tuas à me*, Id est à meis. Attende peccatores, & noli longè facere ab eis tuas miserationes. Quisquis se sentit elongari à Domino per prauam vitam, per malam voluntatem, dicat deuotè, dicat lachrymabiliter, Tu autem domine ne longè facias miserationes tuas à me. Ego miser, Tu misericors. Multæ meæ iniquitates, sed superant tuæ miserationes. *Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me*. Attendo, quia misericors es; attendo, quia verax es. Amo misericordem, timeo veracem. Et sic amor & timor ducunt me ad te: quia misericordia & veritas tua semper susceperunt me. Ideo oro ne longè facias miserationes tuas. *Quoniam circumderunt me mala, quorum non est numerus*. Innumera sunt peccata mea, infinitæ sunt negligentiæ meæ, quæ vndique circundant, vndique impediunt. Dicamus hæc medullis cordis. Ostendamus medico nostro passiones nostras: humiliter deprecemur, vt nos suscipiat ad sanandum. Nemo se iustum putet. Teste enim Apostolo, in multis offendimus omnes. Pertinet ad nos clamare, gemere, cõfiteri: non iactare, non de meritis gloriari. Quę si vlla sunt, quid habes quod nõ accepisti? Rectè ergo subditur: *Coprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderē.* In tantũ cõprehẽdunt nos iniquitates nostræ;

2.Corint.1. Matth.25. Ioan.15. Luc.9. Rom.1. Galat.3. Matth.5. Ioan.14. Luc.2. Psal.84. Acto.5. Matth.4. Apoc.2. Ecclesi.18. Matth.4. Matth.9. Matth.22. Iaco.3. 1.Corint.4.

nostræ,vt etiam si velimus euadere,siue adiutorio non valeamus. Hinc alibi Psalmista dicit:Funes peccatorum circumplexi sunt me. Vnde & postulat dicens,Conuerte domine captiuitatem nostram. Amissa autem veritatis luce in tantam cæcitatem venimus,vt nosmetipsos ignoremus. Perpetramus mala,nec celerius deprehendimus vel perpetrata. Exclusa ab interno lumine anima nil in se nisi tenebras inuenit. Semetipsam videre perdidit,quia auctoris sui visionem contempsit. Ex amissione luminis creuit multiplicitas iniquitatis. Ideo adiungit: *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.* Capillos capitis ad numeri multitudinem reuocat. Quis numerat capillos? Multominus peccata numerat,quæ excedunt numerum capillorum. Iam non occidis,non mœcharis, non facis furtum,non dicis falsum testimonium, & cætera huiusmodi grandia peccata: moles sunt istæ peccatorum. Magna præcauisti,de minutis quid agis? Proiecisti molem, vide ne arena obruaris. Sed adhuc valde grauius est,quod subiungit: *Et cor meum dereliquit me.* Hoc est,virtus cordis mei defecit,& non est idoneum ad cognoscendum se. Quotiens mente vagamur foris,delectamur terrenis, propria nostra studia relinquimus: atque inania vel agimus,vel loquimur, vel cogitamus: totiens cor nostrum derelinquit nos. Quotiens non cogitamus Deum, vel ea quæ ad vtilitatem animarum pertinẽt:totiens amittimus cor nostrum. Vnde quidam sapiens ait, Quocunque tempore non cogitaueris Deum,puta illud amisisse. Congruè ergo sequitur hæc oratio, qua dicitur. *Complaceat tibi Deus vt eruas me, domine ad adiuuandum me respice.* Bene ait, Complaceat:non enim ex meritis,sed solo beneplacito suo, sola gratia, sola bonitate sua iustificat Deus hominem. Miseretur nobis pius dominus,quia ei sic placet,non quia nos meruimus. Ideo discipulis suis ait, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et Apostolus, gratia Dei sum id quod sum. Commendando ergo gratiam, humiliter dominum deprecatur,vt eum eruat à tot & tantis quæ præmisit malis, vt misericorditer respiciendo adiuuet in bonis. Deinde contra persecutores deprecatur,dicens: *Confundantur & reuereantur simul qui quærunt animam meam.* Quid reuereantur, vel dominum, vel pœnam, qua puniendi sunt? Multi quæsierunt animam Christi,sed ille potestatem habebat ponendi animam suam,& iterum sumendi eam. Illi autem gauisi sunt, cùm posuit,confusi sunt cùm recepit. Multi adhuc quærũt corpus Christi,& quęrunt animas perdere:qui profectò aut confundentur modò, vt erubescant de malis,& pœnitentiam agant,& timentes reuereantur:aut æternã confusionem postmodum patiẽtur,cùm dicetur eis,Ite maledicti in ignẽ æternũ. Vnde & subditur, *Auertantur retrorsum,& reuereantur qui volũt mihi mala.* Retrorsum fiant per humilitatem, qui erant erecti malè per superbiam, & qui præibant trahendo, occidendo,sequantur obediendo. Reuereantur etiam, id est timeant, & honorent Deum, qui prius blasphemabant: & sic conuertantur à mala voluntate, qua me persequebantur. *Ferant confestim confusionem suam.* Vt cito redeant ad pœnitentiam: *Qui dicunt mihi, Euge, Euge,* Id est, Bene, Bene: Irrisoria laus est. In istis tribus versibus nota tria genera persecutorum. Prius orat pro eis qui quærunt animam

Psal. 118. Psal. 125. Mar. 10. Tit. 3. Ioan. 15. 1. Cor. 15. Ioan. 10. Matt. 25. Gal. 1.

eius, vt auferant eam: intelligẽdi sunt illi qui aperta persecutione seruos Dei
Ioan.18. conantur occidere. Tales fuerunt illi, qui cum gladiis & fustibus apprehen-
Matt.26. derunt Iesum, & qui posuerunt eum in cruce. Deinde orat pro eis, qui volũt
ei mala. Accipiendi sunt illi, qui nondum persequuntur apertè, sed odium
& inimicitias gestant in corde: hi aliquando simulationibus & callidis vtun
Matt.12. & 22. tur argumentis, ad decipiendum eos quos oderunt: aliquando effrenantur
in verba malitiæ. Tales fuerunt Iudæi aduersus dominum. Postmodum
Ioan.8. orat pro eis, qui dicunt ei, Euge, Euge: designantur illi, qui deridere solent
religionem & simplicitatem iustorum. Tales etiam fuerũt in passione Chri-
Matth.27. Luc.23. sti. Isti omnes in ipsius corpore perseuerant. Sicut autem non se vindicauit
Hebr.5. de illis dominus, sed pro illis orauit: sic nos non debemus de inimicis quæ-
rere vltionem, sed humilem proferre orationem, quemadmodum ipse præ
Matth.5. cepit, dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: &,
Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Et quasi quis quæreret,
quo fructu, qua mercede? protinus adiungit, Vt sitis (inquit) filij patris ve-
Matth.5. stri qui in cælis est. Et de seipso nobis tribuens exemplum subdidit: Qui so-
lem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.
Attende quantus honor est esse filium Dei, vt patienter feras iniurias inimi
ci. Deinde conuertens se ad dominum, consolatur nos & admonet, dicens:
Exultent & lætentur super te omnes quærentes te. Omnes per fidem & dilectio-
nem qui te quærunt, exultent corpore, lætentur spiritu: non super se, sed su-
2.Cor.10. per te: vt qui gloriatur, in domino glorietur. Gemina merces nobis
promissa est à domino, scilicet immortalitas corporis, atque animæ bea-
titudo. Propterea gemina exultatione præcipimur gaudere, cùm dici-
tur, Exultent & lætentur. Exultare enim ad corpus pertinet, Lætari verò ad
animam. Commendatur autem laus domini, cùm subinfertur, *Et dicant
semper, Magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum.* Quid enim tam lauda-
re, tam prædicare, tam magnificare debemus, quàm Deum & patrem lumi-
Iaco.1. num, à quo est omne datum optimum & omne donum perfectum? Ipse
1.Cor.10. Eph.2. enim primos patres nostros expectantes eum eduxit de luto fæcis, & statuit
supra firmam petram quæ est Christus: & dedit eis opera bona, docuit canti
cum nouum, illuminauit per eos alios. Dedit eis timorem & spem, trahens
Ioan.6. eos à vanitatibus falsis. Auxit eos & numero & virtute. Deinde misit fi-
Roma.8. lium in carnem, qui faceret voluntatem suam & annuntiaret iustitiam
suam in Ecclesia magna, & misericordiam & veritatem & salutare suum,
vt liberaremur ab innumeris peccatis & inimicis, & exultaremus & læ-
taremur in domino. Hæc sunt causæ iustorum, vt dicant semper, Ma-
gnificetur dominus. Sed qui hoc dicãt? Qui diligunt, inquit, salutare tuum,
1.Cor.16. id est filium tuum, per quem nobis æterna data est saluatio. Qui non dili-
Ecclesi.15. git dominum nostrum Iesum Christum, non est speciosa laus in ore eius.
Laudem nostram apud dominum non commendat nisi affectio & chari-
tas. Quid autem tam diligere debemus, quàm eum à quo creati & saluati
sumus? Rursus redit ad miseriæ & inopiæ considerationem, quam in hac
peregrinatione patitur: & dicit, *Ego autem mendicus sum & pauper.* Sed
protinus

protinus redit consolatio,cùm subdit, *Dominus solicitus est mei*. Ecce mendici domini sumus:ad ianuam suæ misericordiæ sedemus:mendicamus & clamamus, Adueniat regnum tuum,& Da nobis pané nostrum, & Libera nos à malo. Pauperes enim sumus,nihil habemus à nobis.Ecce magna spes:dominus solicitus est mei.Dicit aliquis in seruitio domini constitutus, Mendicus sum,pauper sum,non habeo vnde viuam. Nolite diffidere pauperes domini.Omnem solicitudinem vestram proiicite in eum:quoniam ipsi cura est de vobis,Et ne dicatis,Quid manducabimus? aut quo vestiemur?quoniam hæc gentes cogitant.Quid ergo faciendum? Primũ quærite regnum Dei & iustitiam eius,& hæc omnia adiicientur vobis.Dominus,inquit pauper,solicitus est mei.Ergo si dominus solicitus est,& nos securi simus. Sed quia iamdiu expectans expectauit dominum,postulat,cùm subiungit, *Adiutor meus,& protector meus tu es, Deus meus ne tardaueris.* Expectans expectaui te dominum meum:intendisti mihi,multa beneficia largiendo: solicitus es mei.In hac vita factus es adiutor meus in bonis, & protector in aduersis.Solus tuus mihi restat aduentus,Deus meus ne tardaueris. Quandiu te non video,non possideo,mendicus & pauper sum.Nihil extra te mihi sufficit. Tu expectatio mea:tu salus mea:noli morari.Vna hora desideranti,æstuanti longa mora est:Deus meus ne tardaueris.

Matth. 6.

1. Pet. 5.
Matth. 6

Ibidem.

TITVLVS PSALMI XL.

TITVLVS sequentis psalmi est,In finem,Psalmus Dauid.Quia iam sæpe expositus est,non oportet replicari.Materia est Christus Deus & homo secundum humanitatem iniuriatus,per deitatem glorificatus. Facit tres partes in hoc psalmo. In prima parte admonet cum bonis promissionibus, vt intelligatur Christus supra hominem Deus.In secunda parte ponit causas quare quidam eum simpliciter hominem putauerunt,quia iniuriatum multis modis viderunt. In tertia parte nos reddit certos,eum plusquàm hominem fuisse. Intentio est nos admonere, mediatorem Dei & hominum hominem simul extitisse & Deum: propter gloriam passionis Christi imperatoris martyrum,qui non sibi pepercit militibus imperãs pugnam,sed prior pugnauit, prior vicit,vt pugnantes exemplo hortaretur,& maiestate adiuuaret, & promissione coronaret. Audiamus aliquid in isto psalmo,quod pertinet ad eius passionem. Commendamus autem sæpius quod nobis vtile est retinere,dominum Iesum Christum plerunque loqui ex se, id est ex persona sua,quod est caput nostrum:plerunque ex persona corporis sui, quod sumus nos & Ecclesia eius:sed ita,quasi ex vnius hominis persona sonare verba, vt intelligamus caput & corpus in vnitate integritatis consistere, nec separari ab inuicem tanquam coniugium illud, de quo dictum est,Erunt duo in carne vna. Si ergo agnoscimus duos in carne vna,agnoscamus duos in voce vna.Audiamus ergo quod dicitur.

1. Timo. 2.

Ephe. 1.
1. Corin. 12.

Gene. 2.
Matth. 19.

PSALMVS XL.

B*EATVS qui intelligit super egenum & pauperẽ.* Id est,super Christũ. Super egenũ & pauperẽ intelligere,est super humanitatẽ & infirmitatem Christi aliud altius cogitare. Hoc vtiq; intelligendũ est,quòd dominus & redemptor noster cùm in forma Dei esset,semetipsum exinaniuit,formã serui accipiẽs,in similitudinẽ hominum factus

Matth. 8.
1. Cor. 8.

Philip. 2.

factus,& habitu inuētus vt homo. Diues apud patrē, pauper apud nos. Sed tamen paupertas eius diuitiæ nostræ sunt: quomodo infirmitas eius nostra fortitudo est: quomodo stultum eius nostra sapientia est: quomodo mortalitas eius nostra immortalitas est. Intelligere etiam oportet, quia paupertas & infirmitas nostri saluatoris exemplum nobis tribuit humilitatis, patien-
Ioan. 13. tiæ, obedientiæ, mansuetudinis, charitatis. Hæc intelligere & cogitare, credere & imitari, vera beatitudo est. Et quasi quis quæreret, Quis fructus erit
Matt. 25. huius intellectus? sequitur & dicit: *In die mala liberabit eum dominus.* Id est, in die iudicij, quando puniendi sunt mali, liberabit eum dominus ab omni malo, ab omni pœna, ab omni tribulatione & angustia huius seculi, atque à potestate & tormentis diaboli & inferni: & transferet eum in libertatem
Roma. 8. gloriæ filiorum Dei. Narrat & alia beneficia, quæ dominus largitur beato viro, qui intelligit, subdens: *Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.* Hæc oratio promissio est. Conseruat enim dominus hunc intelligentem. Intra pericula & tentationes huius laboriosæ vitæ non sinit eum perire. Non permittit tenta-
1. Cor. 10. ri supra quàm ferre potest. Quicquid agat, quocunque se vertat, semper in custodia Dei est. Viuificat eum spiritu suo magis ac magis secundum inte-
Eph. 3. riorem hominem, vt quotidie iustius & purius viuat in Deo. Et beatificat eum non solùm in cælo, sed etiam in terra, spirituales virtutes largiendo.
Psal. 38. Iuxta quod scriptum est: Beati qui sperant in te domine, & beati qui dili-
Matth. 5. gunt nomē tuum. Et beati pauperes spiritu. Beati mites, beati misericordes, beati pacifici, beati mundo corde, & cætera. Promittit nobis dominus beatitudinem in futura vita: sed si diligenter attendimus, etiam in hac terra iam partem præmij possidemus. Pars vtiq; magnæ fœlicitatis est seculum potuisse despicere, & omnipotenti Deo seruire cœpisse, euasisse vitiorum infœlicissimum dominatum, liberum esse à misera seruitute diaboli & peccati,
Ioan. 8 vanarum rerum cupiditatibus non excruciari, sceleribus non immisceri, innocenter viuere, beatæ castitati operam dare, gloriosæ paupertatis sufficiētiam possidere: nihil extra Deum quærere, in ipsius amore & contemplatione suauiter requiescere. Pensemus quantùm nobis dominus pia vocatione contulerit, de quantis fraudibus, adulteriis, rapinis, periuriis, sacrilegiis, immundiciis, vitiis & peccatis liberauerit: & tunc cognoscemus quàm verum sit, quod audimus in psalmo quod dicitur: & beatum faciat eum in terra. Hunc autem intelligentem, etsi tradit aliquando Deus in ma-
Matth. 10. nus inimicorum eius, vt habeant potestatem occidendi corpus, nunquam tradit eum in animas, id est, in volūtates inimicorum: vt scilicet possint eum facere suis iniquis voluntatibus obedire. Vnde sancti Martyres etiam in suis passionibus victores extiterūt, quia & si potuerunt corporaliter occidi,
Hebr. 11. nunquam tamē animo potuerunt frangi. Illi verò qui occiderūt, victi sunt quia quod voluerunt implere, minimè potuerūt. Hinc est quòd in mortibus Martyrum non ploramus, sed cantamus quia videlicet de triumpho exultamus. Nec annūtiamus mortes, sed natalicia: quia martyrio fœliciter renati, cœperunt beatè viuere in gloria. Dicatur ergo rectè, Et non tradat eum in

animam

animam inimicorum eius. Sequitur aliud magnum donum. *Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius.* Per lectum doloris, intelligitur caro nostra, quæ dolet infirma. Quomodo aliquis iacet & requiescit in lecto suo, ita animus infirmus iacet & requiescit in carne sua. In carnalibus enim delectatur voluptatibus. Humana quippe natura eo ipso quo creata est in infirmitate, semper habet deficere, atque indesinenter ad deteriora labitur: nisi ope diuinæ gratiæ sustentetur. Portabat te lectus, non portabas lectum. Paralyticus intus eras. Adest qui dicat tibi, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuã. *Ioan. 5.*
Et quasi quæreretur, Quare ergo cùm opem ferat nobis Deus, tanta mala patimur in hac vita, tantos labores, tãtam inquietudinem carnis & seculi? conuertit se ad dominum: & tanquam consilium nobis medicinæ exponens, adiunxit: *Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius:* Per stratum corpus cum mente vult intelligi. Vniuersum dicit secundum omnes sensus, vt secundum carnem & secundum mentem, tam interius quàm exterius intelligas hominem infirmatum. Lectus carnis infirmatur per famem, per sitim, per frigus, per calorem, per passionem, per dolorem, per corruptionem, per mortalitatem, & innumeris aliis modis. Stratus mentis infirmatur per ignorantiam, per stultitiam, per hebetudinem, per timorem, per superbiam, per vanam gloriam, per inuidiam, per iram, & modis aliis multis. Hæc autem infirmitas pœna est peccati. Quia homo noluit fortis esse in Deo, infirmatus est in seipso. Quia carne & spiritu delectatus est, carne & spiritu punitus est. Dicatur ergo, Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Propterea adhuc in hac infirmitate relinquitur, etiam si originale peccatum, propter quod punitus est, remittatur: ne iterum possit superbire, & culpã quam fecit valeat obliuisci. Malus seruus est: semper oportet teneri sub flagello. Sed iam flagellatus postulat misericordiam, postulat sanitatem, de superbia ad humilitatem redit. Confitetur peccatum suum, dicens: *Ego dixi, Deus miserere mei: sana animam meam, quia peccaui tibi.* Ego dixi, inquit. Non abscondi peccata mea, non tacui cõfessionem: sicut quidam tacuit & ideo inueterata sunt ossa eius. Quoniam qui, malum quod gessit, non aperit, eas etiam virtutes, *Psal. 31.*
quas habet, perdit. Veræ humilitatis indicium, est culpam suã recognoscere, atque eandem voce confessionis aperire. Ideo præcipit dominus noster, vt peccata nostra sacerdotibus confiteamur: vt videlicet confitendo humiliemur, & per humilitatis meritum percipiamus remissionem peccatorum. Superbis enim resistit Deus, sed humilibus dat gratiam. Magnus est cõfessionis fructus. Dicit quidam pœnitens in alio psalmo, Dixi, confitebor: & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Attende quàm velox est misericordia Dei homini confitenti. Nondum confitetur, sed deliberatum habet in corde suo vt confiteatur, & ideo à peccato mundatur. Hoc significat quod dominus leprosis præcipit dicens: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et cùm irent in via, sanati sunt. Publicanus quid ait? Deus propitius esto mihi peccatori. Descendit iustificatus. O beata confessio! quanti per te mundantur, sanantur, iustificãtur? Igitur vnusquisque nostrûm dicat humiliter, dicat lachrymabiliter, dicat ex affectu, dicat ex corde: Ego dixi, Deus miserere mei: sanã animam meam *Eccles. 4. Luc. 15. Ioan. 20. & 11. Acto. 19. Iaco. 4. & 5. Psal. 13. Luc. 17. Luc. 18.*

meam, quia peccaui tibi. Quid est, Peccaui tibi? peccaui coram te, vel contra te. Quid est peccaui tibi? rationem tibi redditurus pro peccato. Talia dicunt amici confitendo. Audiamus quid dixerunt inimici errando. *Inimici mei dixerunt mala mihi.* Hæc verba propriè pertinent ad caput. Ac si dicat, Ego veni, mediator Dei & hominum. Sed inimici hoc non attendentes, & me hominem tantùm non Deum esse credentes, dixerunt hæc mala mihi, id est, de me. *Quando morietur, & peribit nomen eius?* Optabant enim vt moreretur, & nomē eius deleretur de terra. Mortuus est Christus, & admirabile factum est nomen eius. Granum frumenti cadens in terra mortuum est, & inde amplius multiplicatum. Sic etiam corpus Christi crescere consueuit in tribulatione. Dicebant inimici Iudæi: Quando morietur? Quādo poterimus eum occidere? Et sic peribit nomen eius, id est fama eius. Facit etiam mentionem de traditore suo Iuda, qui caput erat inimicorum, cùm subiungit: *Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur; cor eius congregauit iniquitatem sibi.* Ingrediebatur tanquam fraudulentus, tanquam explorator, tanquam insidiator: non vt imitaretur, sed vt videret quid posset reprehendere, quid accusare, quid calumniari. Cor eius tractabat de morte Christi, & sic cōgregabat iniquitatem sibi. Melius enim erat ei, si natus non fuisset homo ille. Quod passum est caput, patiuntur & membra. Si me (inquit) persecuti sunt, & vos persequentur. Apostolus dicit, Propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram. Hi sunt hypocritæ, simulatores mali, adiungentes se ficta charitate, captantes omnes motus, omnia verba sanctorum, in omnibus laqueos inquirentes. Tales multi inueniuntur intra societatem fratrum, qui spiritualia studia relinquentes, torpentes otio, appetunt quotidie audire & videre & loqui vanitatem: totum diem expendunt in fabulis, in curiositate, in stultitia. Prauis etiam concupiscentiis atque illicitis cogitationibus animum subiugantes, corde congregant iniquitatem sibi, id est ad detrimentum suum. Sibi congregauerunt, non mihi, quomodo Iudas sibi, non Christo. *Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum.* Egrediebatur ad Iudæos, & loquebatur in idipsum, id est vno consilio, vna conspiratione. De talibus dicit Apostolus: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Siue intus sint, siue foris, semper hoc loquuntur, quod pertinet ad vanitatem, & semper congregant sibi iniquitatem & damnationem. Multi sunt intus corpore, & foris corde: sicut de quibusdam Israëlitis dicitur, quia corde reuersi sunt in Ægyptum. Et alibi dicit quidam in psalmo: Et cor meum dereliquit me. Quisquis mente vagatur & inania cogitat, ipse foras egreditur. Si autem id quod inutile & vanum est, cor nostrum delectabiliter meditatur, idipsum & lingua nostra libenter loquitur. Vis scire de fratre, quale cor habet? Attende vnde libentius loquatur. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Et bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, & malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala. Custodiamus fratres introitum nostrum, maneamus intus, & magnam ex istis verbis attendamus ædificationem nostram. Prius dixit, Ingrediebatur, nec dixit vt ageret, sed videret: iam notatur vagatio oculorum & curiositas, quod vitium

1. Timot. 2. Iere. 11. Ioan. 12. Matt. 25 Ioan. 15. Gal. 2. Matth. 26. 1. Ioan. 2. Exod. 16. Psal. 39. Matt. 12. Ibidem.

tium

rium vehementer solet nocere conuersis. Audi aliud vitium. Vana loquebatur. Audi tertium. Cor eius congregauit iniquitatem sibi. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Hæc tria studia sunt otiosorum in claustro: vagatio oculorum, superfluitas verborum, peruersitas cogitationum. Hæc tria vitia eiiciunt fratrem de claustro. Ad hoc autem foras libenter egreditur, vt vanitatem quam in corde gestat, extrà licentius videat & loquatur. Egressus Iudas locutus est ad Iudæos. Sed quid illi? *Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi.* Quæ aduersa mihi erant & nociua, secretis consiliis & cogitationibus exquirebant. Timebant enim, ne fortè tumultus fieret in populo. Sciendum autem est, quia susurrare magnum peccatum est. Hinc per quendam sapientem dicitur: Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. *Verbum iniquum constituerunt aduersum me.* Constituerunt enim vt aduersus Iesum falsum diceretur testimonium. Verbum etiam iniquum fuit, quando dixerunt, Crucifigatur. Et, Reus est mortis. Ipsi de me ita fecerunt. Sed, *Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat?* Ille qui tam facilè potest resurgere à morte, quàm facilè potest dormiens excitari à somno, nunquid non adiiciet morti suæ vt resurgat? Nunquid non resurget ille qui ait, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam? Et Adam dormiuit, quando de latere eius Eua formata est. Adam in figura Christi: Eua in figura Ecclesiæ. Dum dormisset Christus in cruce, de latere eius sacramenta Ecclesiæ fluxerũt. Et vnde dormiuit? Ex illo qui ingressus est vt videret. *Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos: magnificauit super me suplantationem.* Nõ fuit mirum, si inimici mei cogitabãt aduersum me mala mihi: quia & homo pacis meæ, id est Iudas cum quo pacem habebã, & qui se pacificum simulabat: in quo speraui, quantum ad æstimationem hominum. Putabant enim quod ei multum crederem, & in eo multum confiderem, qui edebat panes meos, id est cui ego intinctum panem porrexi: vel panes meos spirituales edebat, quia quotidie prædicationem meam audiebat. Maiorem supplantationem super me magnificauit, quàm alij: quia etiam osculo tradidit. Nolite æstimare fratres vt illi qui ad conuersationem veniunt, & habitum sanctæ religionis assumunt, omnes sint sancti, omnes sint religiosi. Et Iudas inter Apostolos Apostolus erat: sperabatur quòd sãctus esset: & ipse fur erat & latro. Sed quomodò cum Christus patienter sustinuit, ita si nos aliquos habemus simulatores, qui sedeant ad mensam nostram, qui sint nobis cõiuncti: in osculo pacis æquanimiter exemplo domini nostri tolerandi sunt: quia qui malum non tolerat, ipse per impatientiam suam sibi testis est, quia bonus non est. Quòd si aliquis talis patienter à nobis toleratur: illi quidem detrimentum magnum est, nobis autem propter virtutem patientiæ magna merces à domino reddetur. Scire autem debemus quia sicut laudabile valde est, & ad magnam perfectionem pertinet bonum esse inter malos: ita è contrario valde detestabile est, & ad magnam peruersitatem pertinet malum esse inter bonos. O quàm gloriosum est & acceptabile Deo, si intra multos superbos vnus est humilis, intra multos iracundos vnus est mitis, intra multos lu-

Sapien. 1.
Luc. 22.
Matt. 26.
Ecclesi. 28.
Luc. 22.
Matt. 26 & 27.
Ioan. 10.
Gene. 2.
Ioan. 19.
Ioan. 13.
Ioan. 12.

xuriosos vnus est castus, intra multos inordinatos vnus est religiosus! Ita nimis turpe est & vehementer Deo displicet, cùm intra multos humiles vnus est superbus, intra multos castos vnus est immũdus, intra multos mansuetos vnus est iracundus, intra multos religiosos vnus est peruersus. Tolerandus est, quia dominus præcepit: sed ipse iram Dei non effugiet. Et sicut bonus pro sua laudabili perfectione maiorem quàm cæteri homines recipiet à domino retributionem: ita iste cum Iuda traditore maiorem recepturus est damnationẽ. Magnificauit enim super Christum supplantationem, quia membra eius à bono proposito studuit peruerso exemplo suo supplantare. Christus tamen non se modò vindicat, sed patienter tolerat & orat. In futuro tamen mala quæ faciunt, nisi modò resipuerint, malis est redditurus. Et ideo dicit: *Tu autem domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.* Vt hoc sit misereri, vt me à morte resuscites: & retribuam eis in futuro. Omnes ante tribunal Christi astabimus, rationem reddituri, & recepturi secũdum quod vnusquisque gessit in corpore, siue bonum siue malum. Scio autem quia resuscitabit me. Et ponit causam vnde sciat, cùm subiungit: *In hoc cognoui quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* Quasi me superato. Quia gauisi sunt Iudæi, quando viderunt Christum crucifixum. Implesse se arbitrati sunt voluntatẽ nocendi, effecto fructu sæuitiæ. Viderunt Christum in cruce pendentem, mouerunt caput, dicentes: Si filius Dei es, descende de cruce. Non descendebat, qui poterat. Non impotentiam demonstrabat, sed patientiam docebat. Si enim hæc illis dicentibus de cruce descenderet, his quasi insultantibus cessisse videretur, & victus, opprobria tolerare non potuisse crederetur. Magis mansit in cruce illis insultantibus, fixus illis nutantibus. Ideo enim caput agitabant, quia capiti non hærebant. Docuit nos planè patientiam. Nam quod est fortius, fecit, qui noluit facere quod Iudæi prouocabant. Multo est enim potentius de sepulchro surgere, quàm de cruce descendere. Quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Gauisi sunt ergo, sed resurrexit Christus, glorificatus est Christus. Vident modò in nomine eius conuerti genus humanum: modò insultent, modò caput agitent, imo iam caput figant. *Me autem propter innocentiam suscepisti.* Me flagellatum sine merito, occisum sine debito, propter innocentiam, propter integritatem, sine peccato, suscepisti sanandum, quemadmodum medicus ægrotum. *Et confirmasti me,* Dando immortalitatem & impassibilitatem. *In conspectu tuo.* In maiestate & diuinitate tua. *In æternum.* Quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Ecce propter innocentiam Christus suscipitur, susceptus in æternum confirmatur. Attendite fratres, via ad dominum innocentia est. Hinc alio psalmo quæsitum est. Quis ascendet in montem domini? Et continuò adiunctum est: Innocens manibus & mundo corde. Ille innocens est, qui nec sibi nocet, nec alteri. Attendamus igitur caput nostrum in infirmitate nostra positum. Beatus enim qui intelligit super egenum & pauperem: & discamus in illo virtutem innocẽtiæ, qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, nõ comminabatur: tradebat autem iudicanti se

iniuste

Matt. 13. 1. Cor. 5. Matth. 27. Matth. 27. Isa. 53. 1. Pet. 2. Roma. 6. Psal. 23. 1. Pet. 2.

iniustè. Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, non aperuit os suum. Rectè ergo ait, Me autem propter innocentiā suscepisti, & ideo merito confirmatus est in æternum. Hoc fecit, hoc docuit, hanc eius innocentiam prout possumus, imitemur: vt non regnet in nobis peccatum, vt cum capite nostro suscipi à Deo patre & confirmari mereamur in æternum. Et ne ingrati simus, agamus ei gratias pro tantis suis beneficiis, & toto corde, tota deuotione dicamus quod subditur: *Benedictus dominus Deus Israel.* Inde sit benedictus & laudatus, tanquam dominator, creator Israel, id est videntium eum per fidem, & credentium videre eum per speciem: qui intelligunt filium eius Deum esse & hominem. Et ista benedictio incipiat *ab* hoc *seculo,* & duret *vsque in seculum* subsecutiuum. *Fiat, fiat.* Hîc habetur in Hebræo, Amen, amen. Quę verbi replicatio indissolubilem significat confirmationem. Qua verbi repetitione ipse dominus vsus est in Euangelio, vbi ait: Amen, amen dico vobis: ad confirmandā videlicet sententiam suam. In quo donat nobis intelligere, quia quod sic veritas duplicat, constanter affirmat.

Isa. 53. Rom. 6. Ioan. 3.

TITVLVS PSALMI XLI.

ISTE Psalmus intitulatur hoc modo, In finem, intellectus filiis Chore. Sic est titulus in psalmo, quomodo clauis in domo. Sicut enim per clauem reseratur domus, vt interiora videantur: ita per titulum aperitur psalmus, vt spiritualia quæ intus sunt, intelligantur. Magni sacramenti res est vt Christiani appellentur filij Chore. Dicti sunt enim Christiani filij Crucifixi. Per Chore autem accipitur Christus, quia Chore interpretatur caluaria: & in loco Caluariæ crucifixus est Christus. Locus verò ille, sicut quidā dicunt, ideo caluaria appellatus est, quia rei solebant ibi decaluari & decapitari: Igitur intellectus iste quem sequentis psalmi voces nobis generant, attribuitur filiis Chore, id est filiis crucis: directis in finem, id est ad summam beatitudinem peruenire desiderantibus. Materia iustus est secundum vtrāque vim animæ. Vel materia potest dici desiderium summi boni. In prima parte ostēditur iustus secundum vim superiorem animæ Deū desiderare, cælestia sola appetere, aduersitates huius vitæ non timere. In secunda parte per illam vim superiorē animalitatem confortare, quæ citò mouetur à tribulatione. Vox est perfectorum se in hoc psalmo spe futuræ beatitudinis consolantium, & tribulationem huius vitæ patienter tolerantiū. Attendunt enim nō esse condignas passiones huius tēporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis. Horū intentio est nos hortari, vt in tribulationibus positi, exemplo suo nos ipsos consolemur, atque in pressura spe futuræ remunerationis non deficiamus. Desiderium suum in principio psalmi, qui in finem tendere desiderant, sic exponunt: Vox perfectorum.

Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Roma. 6. Roma. 8.

PSALMVS XLI.

QVEMADMODVM desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus, Dicitur natura esse cerui, vt serpentē flatu suo extrahat, atq; ipsum ad renouationē suā transglutiat. Quo absorpto tanta siti propter venenum inardescit, quòd nō suffi-

cit ei de vno fonte potasse, sed ad plures currit. Ad hunc modum se perhibet hæc anima perfecta Deum desiderasse, dicens: Quemadmodum, id est, quàm ardenter, desiderat & festinat ceruus absorpto serpente, nō ad vnum tantùm, sed ad plures aquarum fontes: ita ad illum modum, & ardore & feruore anima mea absorptis vitiis desiderat peruenire ad te. Quia sicut plures fontes sitim cerui refrigerant, ita tu eris mihi refrigeriū multarum miseriarum: vt per te deponam omnem vetustatem peccati, & in nouitate reformer spirituali. Quoniam apud te est fons vitæ, ad quem tu ipse animas inuitare dignatus es, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Et iterum, Qui bibit ex aqua quam ego do, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Ideo *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum.* Hîc fit conuersio personæ ad auditores: vt admoneantur & ædificentur. Hoc enim habent iusti propriū, vt in omne quod dicunt aut faciunt, non suum tantùm, sed aliorum profectum quærant. Deus est fons viuus, fons indeficiens. Vel fortis & viuus, id est incorruptibilis & immortalis. Curre ad fontem, vel fortem viuum. Cursus tuus sit affectus tuus. Cursus tuus sit desiderium tuum. Sed noli vtcunq;, noli vt qualecunque animal currere: vt ceruus curre. Ceruus interēptis serpētibus maiore siti inardescit, ad fontes acrius currit. Serpētes vitia tua sunt. Consume serpentes iniquitatis, tunc amplius desiderabis fontem veritatis. Sed audiamus quid fœlix anima ista sitiuit. *Quando veniam & apparebo ante faciem dei?* Quando veniam? Quod citius est, tardum desiderio est. Hoc est autem quod sitio, venire & apparere. Apostolus ait, Filij Dei sumus, sed non dum apparet quod erimus. Scimus autem quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc est quod sitit. Sitio in peregrinatione: sitio in cursu, satiabor in aduentu. Vnde alibi dicit: Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream: *Fuerūt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, Vbi est Deus tuus?* Fuerunt mihi, inquit, lachrymę meæ nō amaritudo, sed panis. Suaues erāt ipsę lachrymæ. Sitiens illum fontem, quia bibere nondum poteram, auidius meas lachrymas mādu cabam. Nō enim dixit, factæ sunt mihi lachrymę meæ potus, ne ipsas deside rasse videretur, sicut fontes aquarū: sed seruata illa siti, qua inardesco ad fontes aquarum, panis mihi factæ sunt lachrymæ meæ, dum differor. Et vtique manducādo lachrymas meas, sine dubio plus sitio fontes. Die quippe & no cte factæ sunt lachrymæ meæ panis. Cibum istum qui panis dicitur, die comedunt homines. Nocte dormiūt. Panis lachrymarum die ac nocte comedunt, siue totum accipias diem & noctem, siue diem intelligas pro huius seculi prosperitate, noctem verò pro huius seculi aduersitate. Siue inquit, in prosperis rebus seculi, siue in aduersis rebus seculi, ego desiderij mei lachrymas fundo. Ego desiderij mei auiditatem non desero. Et cùm in mundo bene est mihi, malè est antequam apparebo ante faciem Dei. Quid ergo diei quasi gratulari me cogis? Si aliqua huius seculi prosperitas arriserit, nonne deceptoria est? nonne fluxa, caduca, mortalis, volatica, transitoria? Nonne plus habet deceptionis, quàm delectationis? Cur ergo non ob & ipsa

Marginalia: Roma.6.& 12. · Psal.35. · Ioan.7. · Ioan.4. · 1.Timot.6. · Prouer.13. · 1.Ioan.3. · Psal.16.

ipſa fiát lachrymæ meæ panis? Si quidem & cùm fœlicitas ſeculi circunful 1.Cor.5.
get, quandiu ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Et dicitur mihi quotidie, Vbi eſt Deus tuus? Quia paganus ſi mihi hoc dixerit, non illi & ego poſſum dicere, Vbi eſt Deus tuus? Deum quippe ſuum digito oſtendit. Intendit enim digitum ad aliquem lapidem, & dicit, Ecce eſt Deus meus. Vbi eſt Deus tuus? Cùm lapides irriſero, & erubuerit qui demonſtrauit, tollit ſe à lapide, ſuſpicit cælum, & forte in ſolem digitum intendens iterum dicit, Ecce Deus meus. Vbi eſt Deus tuus? Inuenit ille quod oſtẽdit oculis carneis. Ego autem non quaſi non habeo quem oſtendam, ſed non habet ille oculos, quibus oſtendam. Potuit enim ille oculis corporis mei o- 1.Timot.6.
ſtendere Deum ſuum ſolem, quibus ego oculis oſtendam ſolis creatorem? Veruntamẽ audiẽdo quotidie, Vbi eſt Deus tuus? & in lachrymis meis quotidianus paſtus die ac nocte, meditatus ſum quod audiui, Vbi eſt Deus tuus? Quæſiui etiam ipſe ego dominum meum, vt ſi poſſem, non tantùm crederem, ſed aliquid & viderem. Video enim quæ fecerit Deus meus, non autem video ipſum Deum meum qui fecit hæc. Sed quoniam ſicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, & eſt apud Deum fons vitæ: & in intellectum ſcri-
ptus eſt ipſe pſalmus filiis Chore, & inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, in Roma.1.
tellecta conſpiciuntur: quid agam, vt inueniam Deũ meũ? Conſiderabo terram? facta eſt terra. Eſt magna pulchritudo terrarũ, ſed habet artificem. Magna miracula ſunt ſeminum atq; gignentium, ſed habent iſta omnia creatorem. Attendo magnitudinem circunfuſi maris: ſtupeo, miror, artificem quęro. Cælum ſuſpicio: pulchritudinẽ ſyderum admiror, ſplendorẽ ſolis exerendo diei ſufficientem, lunam nocturnas tenebras conſolantẽ. Mira ſunt hæc, laudanda ſunt hæc, vel etiam ſtupenda ſunt hæc. Neq; enim terrena, ſed etiã cæleſtia. Nondum tamen ſtat ſitis mea: hæc miror, hęc laudo: ſed eum qui fecit hæc, ſitio. Redeo ad meipſum, & quis ſim etiam ipſe intra talia quæro, perſcrutor: & inuenio me habere corpus & animam: vnum quod regat, alterum quod regatur. Corpus ſeruire, animam imperare. Diſcerno aliquid melius eſſe animam quàm corpus: ipſumq; inquiſitorem talium rerum non corpus, ſed animam video. Et tamen hæc omnia quæ colluſtraui, per corpus ea me colluſtraſſe cognoſco. Terram laudabam, oculis cognoueram. Cælum, ſydera, ſolem, lunámq; laudabam: oculis cognoueram. Oculi membra ſunt carnis, feneſtræ ſunt mẽtis. Interior eſt, qui per has videt, qui quando cogitatione aliqua abſens eſt, fruſtrà patent. Deus meus qui fecit hæc quæ oculis videam, non eſt iſtis oculis inquirendus. Aliquid etiam per ſeipſum animus ipſe conſpiciat, vtrũ ſit aliquid quod nõ per oculos ſentiat, quaſi colores & lucem: non per aures, quaſi cantus & ſonum: nõ per nares, quaſi odorum ſuauitatem: non per palatum & linguam, quaſi ſaporem: non per totum corpus, quaſi duritiam & mollitiem, rigorem atque feruorem, aſperitatem lenitatemque pertractem: ſed vtrum ſit aliquid quod intus videat. Quid eſt, intus videat? Quod neque color ſit, neque ſonus, neque odor, neque ſapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi quem colorem habeat ſapientia. Cogitamus iuſti-

tiam eius, quia intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur. Quid tanquam sonus ad aures? Quid tanquam vapor surgit ad nares? Quid ori infertur? Quid manu tractatur? Et delectat, & intus est, & pulchra est, & videtur, & laudatur. Et si in tenebris sint oculi isti, animus illius luce perfruitur. Quid
Tobiæ 4. est illud quod Tobias videbat, quando videnti filio cæcus vitæ consilium dabat? Est ergo aliquid, quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videat, quod non per oculos corporis sentiat, non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum: sed per seipsum. Et vtique melius quod per seipsum, quàm quod per seruum suum est prorsus. Seipsum enim per seipsum videt, & animus quoque ipse vt norit se, videt se. Nec vtique vt videat se, corporalium oculorum quærit auxilium. Imò verò ab omnibus corporis sensibus, tanquam impedientibus & perstrepentibus abstraxit se ad se, vt videat se in se, vt nouerit se apud se, collegit se. Sed nunquid tale aliquid Deus ipsius est, qualis est animus? Non quidem videri Deus, nisi animo potest: nec tamen vt animus videri potest. Aliquid enim quærit animus iste, quod Deus est, de quo illi non insultent, qui dicunt, Vbi est Deus tuus? Aliquam quærit incommutabilem veritatem, sine deffectu substantiæ. Non est talis ipse animus, deficit, proficit: nouit, ignorat: meminit, obliuiscitur: modò illud vult, modò non vult. Ista mutabilitas non cadit in Deum. Si dixero, Mutabilis est Deus: insultabunt mi-
Mal. 3. hi qui dicunt, Vbi est Deus tuus? Quærens ergo Deum meum in rebus visibilibus, & non inueniens: quærens eius substantiam in meipso, quasi aliquid sit, & qualis ego sum, neque inueniens: quæro aliquid super animam meam, & ecce sentio Deum meum, Ergo vt eum tangerem, *Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam.* Quando anima mea contingeret quod super eam quæritur, nisi anima mea super seipsam effunderet se? Si enim in seipsa remaneret, nihil aliud quàm se videret: & cùm se videret, non vtique dominum suum. Dicāt iam insultatores mei, Vbi est Deus tuus? Dicam ego quandiu non video, quandiu differor, Manducabo die ac nocte lachrymas meas. Dicant illi adhuc, Vbi est Deus tuus? Quæro ergo Deum meum in omni tempore, siue in terrestri, siue in cælesti: & non inuenio. Medita-
Roma. 1. tus sum tamen inquisitionem Dei mei, & per ea quæ facta sunt, inuisibilia Dei mei cupiēs intellecta conspicere. Effudi super me animam meā. Et non iam restant quæ tangam, nisi Deum meum. Ibi enim domus Dei mei
Iacob. 1. super animam meam. Ibi habitat, inde me creauit, inde me gubernat, inde me consulit, inde me expectat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit. Ille enim qui habet altissimam in secreto domum, habet etiam in terra tabernaculum. Tabernaculum eius in terra,
2. Corin. 5. Ecclesia eius est, adhuc peregrina. Sed inquirēdus est qui in tabernaculo inuenitur, via qua peruenitur ad domum. Etenim cùm effunderem super me animam meam, ad attingendum Deum meum, quare hoc feci? *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi.* Nam extra locum tabernaculi errabo quærens Deum meum. *Quoniam ingrediar in locū tabernaculi admirabilis, vsq; ad domū Dei*

Ecce

Ecce quanta admiror in tabernaculo. Tabernaculum enim Dei mei in terra, homines ſunt fideles. Admiror in eis ipſorum membrorum obſequium, quia in eis non regnat peccatum ab obediendum deſideriis eius, nec exhibent membra ſua arma iniquitatis peccato: ſed exhibent Deo viuo in operibus bonis: animæ ſeruienti Deo viuo membra corporalia militare admiror. Reſpicio & ipſam animam obedientem Deo, diſtribuentē Deo opera actus ſui, frænātē cupiditates, pellentē ignorantiā, extendētem ſe ad omnia dura & aſpera toleranda. Iuſtitiā & charitatem impendentē cæteris. Miror & iſtas virtutes in animo, ſed adhuc in loco tabernaculi ambulo. Tranſeo & hæc & quamuis admirabile ſit tabernaculum, ſtupeo cùm venio vſque ad domum Dei. Dum miratur membra tabernaculi, ita perductus eſt ad domū Dei, quandā dulcedinē ſequendo interiorē, neſcio quam occultā voluptatem: tanquam de domo Dei ſonaret ſuauiter aliquod organum. Et cùm ille ambularet in tabernaculo, audito quodam interiore ſono, deductus dulcedine Dei, ſequens quod ſonabat, abſtrahens ſe ab omni ſtrepitu carnis & ſanguinis, peruenit vſque ad domum Dei. Nam viam ſuam & ductum ſe ſic ipſe commemorat, quaſi diceremus ei: Miraris tabernaculum in hac terra, & quomodo perueniſti ad ſecretum Dei? *In voce*, inquit, *exultationis & confeſſionis, ſonus epulantis.* In domo Dei feſtiuitas ſempiterna eſt. Non enim ibi celebratur aliquid & tranſit: feſtum ſempiternum, chorus angelorū, vultus præſens Dei, lætitia ſine defectu, dies feſtus ibi ita eſt, vt nec aperiatur initio, nec fine claudatur. De illa æterna & perpetua feſtiuitate ſonat neſcio quid canorum, & dulce auribus cordis. Sed ſi non perſtrepat mundus ambulanti in hoc tabernaculo, & miracula Dei in redemptione fidelium conſiderāti, mulcet aurē ſonus feſtiuitatis illius, & rapit ceruum ad fontes aquarū. Sed quia, fratres, quādiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino: & corpus quod corrūpitur, aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantē. Et ſi vtcunque nebulis diffugatis ambulando per deſideriū ad hunc ſonum peruenerimus, interdum aliquid de illa domo nitēdo carpimus: onere tamen quodā infirmitatis noſtræ ad conſueta recidimus, & ad ſolita iſta dilabimur. Et quomodo ibi inueneramus vnde gauderemus, ſic hîc non deerit vnde gemamus. Etenim iſte ceruus manducans die ac nocte lachrymas ſuas, raptus deſiderio ad fontes aquarū, interiorē ſcilicet ad dulcedinem Dei, effundens ſuper ſe animā ſuam, ambulans in loco tabernaculi admirabilis vſq; ad domū Dei. Et ductus interioris & intelligibilis ſoni iocūditate, vt omnia exteriora contēneret, & ad interiora raperetur: adhuc tamē homo eſt, adhuc hîc gemit, adhuc carnē fragilē portat, adhuc inter ſcādala huius mundi periclitatur. Reſpexit & ad ſe, tāquā inde veniēs, & ait ſibi, cōſtitutus inter has triſtitias: cōparās hæc illis, ad quę vidēda ingreſſus eſt, & quæ poſt viſa egreſſus eſt. *Quare*, inquit, *triſtis es anima mea? Et quare cōturbas me?* Ecce iā quadā interiore dulcedine lætati ſumus. Ecce acie mētis aliquid incōmutabile (etſi ſtrictim & raptim) perſpicere potuimus: quare adhuc quoque triſtis es anima mea? Nō enim dubitas de Deo tuo. Nunquid enim non eſt quod tibi dicas contra illos qui dicunt, Vbi eſt Deus tuus? Iam aliquid

1.Corint.3. & 6. Rom.6.

2.Corint.5. Sapien.9.

incommutabile persensi:quare adhuc conturbas me? *Spera in Deo.* Et quasi responderet illi anima eius in silentio:Quare conturbo te,nisi quia nõdum ibi sum,vbi est dulce illud,quò sic rapta sum quasi per transitum?Nunquid iam bibo de fonte illo,nisi metuens?Iam nullum scãdalum pertimesco: iam de cupiditatibus omnibus tanquam edomitis victisque secura sum.Nonne aduersus me diabolus vigilat?Hostis meus nõne laqueos mihi quotidie deceptionis intendit?Non vis conturbẽ te posita in seculo,& peregrina adhuc à domo Dei mei?Spera in Deo,respondit conturbanti se animæ suæ,& quasi rationẽ reddenti perturbationis suæ propter mala,quibus abundat hic mũ-
Rom.8. dus:Interim,inquit,habita in spe. Spes enim quæ videtur,non est spes.Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Spera in Deo.Quare speras in Deo? *Quoniam adhuc confitebor illi.* Quid ei confiteberis? *Salutare vultus mei & Deus meus.* A me mihi salus esse non potest.Propter hoc dicam hoc, confitebor.Salutare tuum ô Deus pater,est vultus mei, vi-
Phil.2. delicet est homo:sicut scriptum est,Formam serui accipiens,& habitu inuẽ-
Rom.9. tus vt homo:& est etiam Deus. Rectè autẽ filium tuum dico salutare tuum:
Ioan.1. quia per eum hominem factum æternam nobis operatus es salutem.Et quasi diceret aliquis:Cur ita improperas,& videris irasci animæ tuę dicens,Quare tristis es anima mea? & cætera.Respondit: *Ad meipsum anima mea.* Id est, animalitas & sensualitas,scilicet illa pars animæ inferior,quæ animat & viuificat corpus, *Conturbata est,* Propter tribulationes quæ mihi inferuntur:& non inde culpãdus est auctor,sed ad meipsum ferendum,id est meo vitio est retorquendum.Ergo quia ad me turbata est anima mea, & hanc perturbationem fecit superbia: *Propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermoniim, à monte modico.* Vnde sum memor tui?A monte paruo,& de terra Iordanis, id
Galat 3. est baptismo vbi est remissio peccatorũ. Etenim nemo currit ad remissionẽ peccatorũ,nisi qui displicet sibi.Nemo currit ad remissionẽ peccatorũ,nisi qui se confitetur peccatorẽ.Nemo se confitetur peccatorem, nisi qui se humiliauerit Deo.Ergo de terra Iordanis memor ero tui,& de monte paruo,
Matth.23. vt tu facias magnũ.Quoniã qui se exaltat,humiliabitur:& qui se humiliat,
Luc.18. exaltabitur.Si autẽ interpretationem nominum quæras,Iordanis est descẽsio eorũ.Descẽde ergo,vt leueris.Noli extolli,ne elidaris.Et de Hermoniim monte paruo.Hermon anathematisatio interpretatur. Anathematisa teipsum,displicendo tibi. Displicebis enim Deo, si placueris tibi.Ergo quia
Rom.9. Psal.118. Deus omnia bona nobis pręstat,quia ipse bonus est,non quia nos digni su-
Marc.10. mus:quia ille misericors,non quia in aliquo promeruimus:de terra Iorda
Psal.144. nis memor ero tui.Propterea etiam memor ero tui:quia *Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum.* Abyssus profunditas quædam est impenetrabilis,incomprehensibilis.Putamus non cor hominis abyssus est?Quid enim profundius hac abysso?loqui homines possunt,videri possunt per operationem membrorum,audiri in sermone: sed cuius cogitatio penetratur? Cuius cor inspicitur?quid intus gerat, quid intus posit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendit? Abyssus abyssum inuocat, homo hominem lucratur. Non tamen in
voce

voce sua,sed in voce cataractarum tuarum,id est, prædicatorum tuorum, qui per vocem suam regni cælestis nobis aperiunt claritatem. Cataractæ enim dicuntur fenestræ. Tamen secundum quosdam cataractę dicuntur propriè aquæductus vnde ebullit aqua. Tales sunt sancti prophetæ & Apostoli,à quibus nobis defluit vera doctrina. Vel in voce cataractarum, id est,prædicantium inuocat abyssus abyssum: quia verba quæ prædicant, ex nouo & veteri testamento confirmant. Abyssus inuocat abyssum, quia duo testamenta quoddam sibi mutuò conferunt adiumentum: quia vetus est prophetia noui,& nouum veteris est expositio testamenti. Audita autem prædicatione. *Omnia excelsa tua,* Id est,omnia iudicia tua alta,inuestigabilia, *& fluctus tui,* Id est,comminationes tuæ,terrentes & tundentes *super me transierunt*. Superauerunt me & in imo demerserunt:sed tamen transierunt. Recessit ira, venit misericordia. Transierunt fluctus, venit tranquilitas. Agitabatur nauicula ventis,operiebatur fluctibus: Exclamauerunt periclitantes Deo,Salua nos: Et ipse imperauit fluctibus & mari, & facta est tranquillitas magna. Vbi abundauit peccatum,superabundauit gratia: quia in ira sua non continuit misericordias suas Deus. Vnde & subditur: *In die mandauit dominus misericordiam suam.* Quid est in die,nisi in tempore gratiæ? Vnde scriptum est, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Sed quia & dies habet noctem,& gratia tribulationem (Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patiuntur) ideo in nocte tribulationis mandauit canticum laudis. Et hoc est quod subdit: *Et nocte canticum eius.* Canticum in nocte,est laus Dei in tribulatione. In hoc discernuntur filij iræ à filiis gratiæ, quia quandò succedunt prospera, laudant Deum communiter boni & mali. Sed quando veniunt aduersa, mali quidem murmurant,sed boni laudant. Hinc alibi dictum est in psalmo, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Vel per diem fide illuminata gentilitas, per noctem infidelitate cæcata Iudæa potest intelligi. In die mandauit dominus misericordiam suam, quia in gentilitate credente prædicari præcepit peccatorum remissionē,& vitam æternam. In nocte verò canticum: quia Iudææ orbatæ vetus tantummodo reliquit testamentum. Hinc alibi dicitur, In salicibus suspendimus organa nostra. In Iudæis tanquam in salicibus infructuosis, organa suspenduntur, quia legalia & prophetica verba apud illos sunt. Pendent quidem, sed non resonant: quia illi in quibus suspenduntur, artem intelligentiæ spiritualis ignorant. Diximus quia canticum in nocte,est laus Dei in tribulatione. Sed quia dum tribulamur,periclitamur: non solùm laudare Deum nos oportet, sed etiam orare. Ideo subditur: *Apud me, oratio Deo vitæ meæ: dicam Deo, Susceptor meus es.* Cùm redemptor noster nos orare iubeat,& idem dicat: Scit enim pater vester quid necesse sit vobis, antequam petatis eum: quærendum videtur quare à sciente quibus indigemus, petere præcipimur? Solent enim quidam hęretici obiicere, quia sciēti frustrà loquimur. Quibus pręter exemplum domini, qui in monte Olíueti orauit patrem: præter auctoritatē præcepti, quo nos orare præcepisse cognoscitur: breuiter respōderi potest, Nos nequa

Matth. 8. Marc. 6. Rom. 5. 2. Corint. 6. 2. Timot. 3. Psal. 33. Acto. 13. Psal. 136. Matth. 6. Matth. 26. Luc. 22. Marc. 14.

nequaquã ideo orationi incumbere, vt scienti omnia, quibus indigeamus, cupiamus indicare: sed ea quæ nobis sunt necessaria, impetrare. Aliud est enim narrando te velle aliquid indicare, aliud orando te velle aliquid impetrare. In narratione quippe demonstrandum est studium, in oratione verò exaudiẽdi meritũ. Et quoniã in sciente omnia ita est misericordia, vt sit etiã in ipso iustitia: hoc quod per misericordiam vult indigentibus benignè largiri, vult quoq; eosdem indigentes apud iustitiã suam orando promereri. Oratio quippe in sacris literis frequẽtius accipitur, vtilis & honestarũ rerũ apud Deum vel apud sanctos eius recta postulatio. Nihil est quod vtilius possit facere seruus Dei, quã orare & laudare Deum. Sed si veraciter volumus orare, valde attendendũ & memoriæ cõmendandũ est quod dicitur, *Apud me oratio mea Deo vitæ meæ.* Sæpe quando oro, mens mea vagatur exterius, nõ intelligo quod dico. Tunc oratio mea non est apud me, neque ipse ego sum
Isa. 26. Matth. 15. apud me. De talibus dominus ait, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quomodo autẽ intendit Deus orationi meæ, cui non intendo? Quòd si in intimo arcano cordis mei oro Deum meum, & ea quæ ad salutem animæ meæ pertinent, peto: tunc possum veraciter dicere, Apud me oratio mea Deo vitæ meæ, id est, Deo qui præstat mihi vitã pręsentẽ, & æternam. Et in ipsa oratione *Dicam Deo, Susceptor meus es*, id est, me infirmũ suscepisti ad curandum, vel susceptor meus es, ne in tribulatione succumbam. Magna nobis fiducia fratres, quia susceptor noster est Deus. Ergo post tantas iniquitates & negligẽtias properemus ad pœnitentiam: curramus in
1. Timot. 2. Matth. 5. feruore spiritus ad gratiã, quæ neminem vult perire, sed omnes saluare. Venite (inquit) ad me omnes qui laboratis, & ego vos reficiã. Iterũ infirma anima videns se peregrinari, atq; inter molestias & tẽtationes tribulari, dolẽdo & gemendo conqueritur dicens: *Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?* Videtur obliuisci dominus seruos suos, quando eos permittit contristari persecutionibus affligi, tentationibus concuti: nec eos citò exaudit, non visibiliter adiuuat, non corporaliter eripit. Ideo autem dicit, Quare? quia nescit aliquis vtrum hæc patiatur ad probationem, siue ad damnationem. Sed valde tremendum est quod subdit: *Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei.* Ossa enim fortes sunt: & aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt. Hæc cùm quisque considerat ex corpore Christi, ex voce corporis Christi nonne clamat, Vt quid me repulisti? Vt quid tristis incedo, dum affligit me inimicus? Dum confringit ossa mea? Non carnes meas, sed etiam ossa mea: vt in quibus putabatur esse aliqua fortitudo, videas cedere in tentationibus: vt cæteri infirmi desperent, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pericula fratres mei! Exprobrauerunt mihi, qui tribulant me. Iterum vox illa, *Dum dicunt mihi per singulos dies, Vbi est Deus tuus?* Et maximè ista dicunt in tentationibus Ecclesiæ: Vbi est Deus tuus? Quantùm hæc martyres audierunt, pro nomine Christi fortes & patientes! Et quantum illis dictum est, Vbi est Deus vester? Liberet vos, si potest. Tormenta enim ipsorum extrinsecus videbant, coronas

extrin

extrinsecus non videbant. Et ego, quoniam propter hæc ad me turbata est anima mea, quid ei aliud dicam, quàm illud, *Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?* Et quasi respondenti, Non vis vt conturbem te. hîc posita in tantis malis, suspirans ad bona, sciens & laborans; Non vis vt conturbem te? *Spera* inquit, *in Deum, quoniam adhuc confitebor illi.* Dicit ipsam confessionem, & repetit spei confirmationem. *Salutare vultus mei, & Deus meus.*

TITVLVS PSALMI XLII.

TITVLVS psalmi sequentis est, Psalmus David. Psalmus iste conuenit alicui iusto ex societate prauorum & miseriis huius vitæ afflicto: dirigens nos in finem, id est, ad Christum. Materia est in hoc psalmo separatio iusti, hîc in causa tantùm, in futuro autem separatio & persona & loco. Qui enim à malis hîc in causa discernitur, securus esse potest, quia in extremo iudicio totus & corpus & anima separabitur. In prima parte petit iustus separari ab impiis. In secunda parte se affirmat intraturum in secretarium Dei. In tertia parte hortatur animalitatem suam, vt speret in domino. In quo patet intentio. Seipsum enim confortando intendit confortare & debiles quosque suo exemplo. Vox fidelis.

PSALMVS XLII.

IVDICA me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso erue me. Non me iudicet inimicus: non falsa hominum opinio, quę bonum malum, & econuerso malum bonum facit. Sed tu me iudica, qui iustus es atq; misericors: Et discerne causam meam, quam si iustam repereris, Erue me à gente non sancta, Id est, ab infidelibus, Et ab homine iniquo, id est à persecutore manifesto, & doloso, qui quærit me latenter decipere. Non timeo iudicium tuum, quia noui misericordiam tuam. Perfecta charitas foras mittit timorem. Non timeo te pœnaliter, quia amo te. Non interim in hac peregrinatione, nondum discernis locum meum, quia simul cum zizaniis viuo vsque ad tempus messis. Nōdum discernis lucem meam: vel discerne causam meam. Distet inter eum qui in te credit, & eum qui in te non credit. Par infirmitas, sed dispar continentia. Par labor, sed dispar desiderium. Et debes hoc facere. *Quia tu es Deus fortitudo mea.* Non præsumo de viribus meis, nec aliunde habere aliquam fortitudinem, nisi à te solo: & totam spem meam in te pono. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Aliquando facit homo in seipso fortitudinem. Appetit regnare, dominari, superior cæteris apparere. Non patitur iniurias, vindicat illatas. Qualis fortitudo humana est, non diuina: carnalis non spiritualis. Reddit malum pro malo, maledictum pro maledicto. Erubescit apparere victus. Sed dum vincit hominem, ipse deterius à vitio superatur. Talis fortitudo est superbiæ. Fortitudo autem quæ à Deo est, non carnis est, sed animæ: non contra homines, sed contra vitia & diabolum. Ipsa est patientia, ipsa est humilitas, obedientia, charitas, & cæteræ virtutes animi, quæ à Deo sunt. Scriptum est, Qui confidunt in domino, mutabunt fortitudinem. Hinc Apostolus nos admo

Isa. 5. 1. Ioan. 4. Matth. 13. Psal. 59. Rom. 12. Isa. 40.

Rom. 12. admonet dicens: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Deus ergo sit fortitudo nostra. In ipso eripiemur à tentationibus, per ipsum superabimus mundum & diabolum, vitia & peccata, ipsam carnem & desideria mala: Ipsum etiam regnum cælorum vi capiemus. Iuxta quod scriptum est, Et Matth. 11. violenti rapiunt illud. Sed ad hæc quæ dicta sunt, contraria videntur quæ sequuntur, cùm ait: *Quare me repulisti? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?* Si deus est fortitudo eius, quomodo est repulsus? quomodo contristatus affligitur ab inimico? Nunquid inualida manus domini? Sed sciendum quia pius dominus quadam dispensatoria misericordia sua plerunque electos suos & repellendo retinet, & retinendo repellit. Sicut cùm diabolus Iob 1. beatum Iob peteret ad tentandum, Ecce, inquit dominus, in manu tua est. Sed quia eum repellendo retinuit, ostenditur cùm protinus addit: Tantum animam eius serua. Quantus autem vir iste fuerit, qui à Deo relinquitur, & diabolo traditur, ipso domino ad eundem diabolum dicente didicimus: Ibid. vbi ait, Nonne considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra: vir simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. Qui cùm talis esset, poterat dignè domino dicere: Quare ergo me repulisti? Et quare tristis Prouer. 3. incedo, dum affligit me inimicus? Cui etiam dignius potuisset dominus re-Hebr. 12. spondere, Ego quos amo, arguo & castigo: flagellat enim dominus omnem Apoc. 3. Iaco. 1. filium quem recipit. Et, Beatus qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Ecce quare vtiliter repellit dominus seruos suos. Sed quia sancti viri occulta Dei iudicia nesciunt, & plerosque deseri, & tentari damnabiliter sciunt: quærunt (si fieri potest) scire consilium Dei: vt si in aliquo displicent vt deserantur, citius corrigere valeant ne reprobentur. Vnde protinus adiungit: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam.* Nisi enim nos illuminet, in tenebris sumus. Nisi nos doceat veritatem, errabimus. Quid autem aliud lux Dei, nisi veritas Dei? Aut quid veritas Dei, nisi lux Dei? Aut quid vtrunque nisi vnus Christus? Ego (in-Ioan. 8. & 14. quit) lux sum mundi. Ego via, veritas & vita. Rectè ergo subiungitur, *Ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum & in tabernacula tua.* Ac si dicat, *Ipsa* lux & veritas tua, *deduxerunt me*, de errore ad fidem tuam: *& adduxerunt in montem sanctum tuum*. Id est, in perfectionem & eminentiam virtutum, *Et in tabernacula tua*, Id est, in vnitatem & societatem sanctorum. Ideo præsens Ecclesia tabernaculum dicitur, quia in ea domino militatur. Iob 7. Tabernaculum autem habitatio est militantium: & militia est vita hominis super terram. Bene autem non ait, Tabernaculum, sed Tabernacula: quia multæ sunt congregationes sanctorum, & in multis locis seruit domino militia Christiana. Nam alia sunt tabernacula coniugatorum fidelium, alia continentium, alia inchoantium, alia prouectorum, alia perfectorum, alia auditorum & subditorum, alia prælatorum & prædicatorum. Omnia vni militant Regi. Et si diuersa sunt studia, diuersorum est intentio vna. Cùm audis lucem, munda oculum. Illa lux cordis mundum oculum requi-Matth. 5. rit. Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Cùm audis tabernaculum, Bellum intellige, Hostem caue. Sed iam ducti in tabernaculum,

& posi

& positi in monte sancto eius, quam spem gerimus? sequitur, & dicit: *Introibo ad altare Dei.* Quod est illud altare? *Ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.* Id est qui me iuuenē factum, deposita omni vetustate lætificabit, dando immortalitatem & impaßibilitatem. Altare Dei est ipse filius Dei. Ad hoc altare introimus modò per fidem, postmodum introibimus per speciem. Et in hoc altari modò offerimus Deo patri vota & sacrificia, cor contritum & humiliatum, orationes & preces: postmodum repulsa omni tristitia in eodem altari, in ipsa diuinitate sacrificium tantummodo offeremus laudis, & non orationis. Lætificabitur iuuentus nostra in resurrectione, & postquā Deus erit omnia in omnibus. Iam nihil deerit, quod necessarium postulare sit: sed tantummodo laudibus diuinis vacare. Sed ad illam laudem quisquis peruenire appetit, prius oportet vt hîc inchoet: ideo subdit, *Confitebor tibi in cythara Deus Deus meus.* Vbi repetitio affectus, & deuotionis indicium est. In hoc differt cythara à psalterio, quia psalterium à superiori parte, cythara ab inferiori reddit sonum. In his duobus organis in plerisque psalmorum locis præcipimur confiteri domino. Vtraque sunt placita Deo, & suauia auribus eius. Quādo dicebat Apostolus prædicare euangelium Dei, & illud nō ab hominibus, neque per hominē, sed per Iesum Christū accepisse: desuper sonabāt chordæ. Cùm verò dicebat: Gloriamur in tribulationibus, sciētes quia tribulatio patientiam operatur, & cætera: Cythara sonabat, ex inferiori quidem, sed tamen dulciter. Omnis enim patientia dulcis est Deo. Dicit ergo, Confitebor tibi in cythara: propter illud quod dixerat, Quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? Patiebatur ex inferiori afflictione, & in eo ipso volebat placere Deo, & gestiebat gratias agere fortis in tribulationibus: & quia sine his esse non poterat patientia, Deo dicebat. Inter hæc alloquitur animam suam, consolans, & dicit: *Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?* Sed quis est qui loquitur ad animam? Intelligimus habere nos aliquid, vbi imago Dei est: mentem scilicet atque rationem. Ipsa est quæ inuocat lucem & veritatem Dei. Ipsa est qua iniustum capimus & iustum, qua discernimus verum à falso. Ipsa vocatur intellectus, quo carent bestiæ. Intellectus ergo noster alloquitur animam nostram, superior pars animæ inferiorem. Ista in tribulationibus marcida est, fessa in languoribus, in tentationibus contracta, ægra in laboribus. Erigit eam mens desuper, capiens veritatem. Audit illam vocem Dei internam. Audit rationabile carmen intrinsecus. Ita enim desuper in silentio sonat quiddam, non auribus, sed mētibus: vt quicunque illud audit melos, tędio afficiatur ex strepitu corporali, & tota vita ista humana tumultus ei quidam sit, impediens auditum interni cuiusdam soni nimium delectabilis & ineffabilis. Et cùm ita contingit, & ex aliqua perturbatione vim patitur homo, alloquens animam suam dicit: Quare tristis es anima mea? Quædam sonat præsens allocutio, reliqua purgat fidelis confeßio. Vnde & subdit: *Spera in Deo.* Expecta dominum remuneratorem: *quia* iam confessus, *adhuc confitebor illi.* Modò confiteor afflictus: futurum est vt adhuc cōfitear renouatus & lætificatus. Et hęc est & erit mea confeßio, *Salutare vultus mei & Deus meus.* Et hæc est magna

Psal. 50.
Phil. 3.
1. Corint. 15.
Galat. 1.
Rom. 5.

causa sperãdi, quia saluator meus est vultus mei, id est habẽs vultum meum,
Phil.2. formam meam, & pro me est homo factus, & ipse est Deus meus.

TITVLVS PSALMI XLIII.

IN finem filiis Chore ad intellectum. Psalmus iste proponitur filiis Chore, id est filiis paßionis & crucis, ad intellectum habendum subaudis: vt intelligant per temporalia bona data antiquo populo, significata esse spiritualia bona, quæ iam dãtur Christiano populo, & plenius dabũtur in futuro. Filiis Chore dico, directis in finem per hunc intellectum. Materia sunt martyres, qui etiã loquuntur. In prima parte ponit distinctionem beneficiorum Dei, quæ facit Deus huic populo, & quæ fecit priori populo: ostendens hæc esse æterna, illa verò fuisse temporalia. In secunda parte ponit mala quæ sustinent in hac vita, quamuis in futuro sint habituri multa bona. Quod autem iusti in hac vita patiuntur mala temporalia: contra hoc est, quòd priores populi liberabantur à corporalibus pœnis. In tertia parte orat liberari à malis huius vitæ in tempore resurrectionis. Intentio est nos inuitare ad patientiam, ne contristemur pro temporalibus pœnis. Vox martyrum, ostendentium quæ bona fecit Deus antiquis patribus, cùm dicit.

PSALMVS XLIII.

D*EVS auribus nostris audiuimus*. Notandum nobis est, quòd non tantùm dicit, Audiuimus: sed iungit, Auribus nostris. Consonãt verba prophetiæ, verbis quæ dominus dicit in Euangelio. Qui
Luc.8. habet aures audiendi, audiat. Multi habent aures carnis, non cordis, quia exterius audiunt, intus non recipiũt. Propterea dicitur, Auribus nostris, vt quæ dicuntur, audiamus cum intentione & intelligentia, quæ aures sunt cordis. Et vt hæc auditu digna commendaret: non quilibet inquit homines, sed *Patres nostri*, Patriarchæ & prophetæ *annuntiauerunt nobis* per scripturas suas, *opus quod operatus est in diebus eorum*. Quomodo liberasti
Exod.13. eos de Ægypto, & per mare rubrum eduxisti, custodisti in deserto, & cætera
Genes.1. talia. Et annuntiauerunt etiam nobis opus quod operatus es *In diebus antiquis:* quod fecisti in exordio de creatione cæli & terrę, de his quæ contigerunt ante diluuium. Et hoc est opus quod fecisti in diebus eorum, quod annuntiauerunt patres nostri. *Manus tua*, Id est, virtus & potentia tua, *gentes*
Nume.21. *disperdidit*, Videlicet Amorrhæũ, Iebusæũ, Pherezæum. *& plantasti eos*, scilicet patres nostros. Dictum est à simili arboris plantatæ, quæ ad hoc plantatur, vt radicetur & fructificet. Hoc modo disperdidit eos manus tua, quia prius *afflixisti*, eos per multa bella, *& sic expulisti eos*, de terra sua, vt istos introduceres & plantares; eorumque regnum tua misericordia confirmares. Sed fortè illi ideo ista potuerunt, quia fortes erant, quia præliatores, quia inuicti, quia exercitati. Non hoc nobis indicauerũt patres nostri. Non hoc habet scriptura. Sed quid habet, nisi quod sequitur? *Non enim in gladio suo*, id est armatura sua *possederunt terram, & brachiũ*, id est, robur, *eorũ non saluauit eos*, ab inimicis. Si enim seipsos non potuerunt saluare ad illis gentibus

multom

multominus constat vt propria virtute terram illorum potuissent possidere. Brachium inquam non saluauit eos: *Sed dextera tua,* Id est, fauor gratiæ tuę quia sæpe eos quibus fauemus, ad dexteram nostram collocamus: *Et brachium tuum,* id est fortitudo tua: quia in brachiis habet homo fortitudinem: *Et illuminatio vultus tui,* id est, prudens consilium, siue miracula quæ erant eis demonstratio vultus tui, id est, gratiæ & beniuolētiæ tuę. Quid est quod talibus signis affuisti in eis, vt præsens intelligereris? Nunquid enim quādo nobis aliquo miraculo Deus adest, faciem ipsius oculis nostris videmus? Sed effectu miraculi suam præsentiam insinuat hominibus. Deniq; qui mirantur ad huiusmodi facta, dicunt: Vidimus Deum præsentem. Hæc autem ideo fecisti eis: *Quoniam complacuisti in eis.* Hoc est, sic cum eis gessisti, vt placeres in eis, vt quisquis eos attenderet quomodo cum eis ageretur, diceret: Quia verè Deus est cum illis, & Deus eos adiuuat. Sed quia hæc in figura contingebant illis (sicut dicit Apostolus) scripta sunt autem ad ædificatio- 1.Corint.10. nem nostram: etiam titulus ad intellectū est positus. Hoc opus domini quod de dispersione gentium audiuimus facta temporaliter in patribus antiquis, etiam nunc videmus adimpleri spiritualiter in spiritualibus viris. Harum gentium mentionem Moyses facit, vbi ait: Cum introduxerit te dominus Deuter. 7. Deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, & deleuerit gentes multas coram te Hethæum & Gergesæū, Amorrhæum & Chananæum, Pherezæum & Heuæum & Iebusæum: gentes septem multo maiores numero quā tu es, & robustiores te: tradideritque eas dominus tibi: percuties eas vsque ad internecionem. Septem istę gentes, septem sunt spiritualia vitia, quæ per gratiam Dei vnusquisque spiritualis miles exsuperans, exterminare penitus admonetur. Quòd verò maioris numeri esse dicuntur, hęc est ratio: quia plura sunt vitia, quàm virtutes. Et ideò in catalogo quidem dinumerantur septem nationes, in expugnatione verò earum sinę numeri ascriptione ponuntur. Ita enim dicitur, Et deleuerit gentes multas coram te. Numerosior Ibid. est enim quàm Israël carnalium passionum populus, qui de hoc septenario fomite vitiorum ac radice procedit. De Gastrimargia nanque nascuntur commessationes & ebrietates: de fornicatione turpiloquia, scurrilitas ludicra, atque stultiloquia. De Philargyria mendacium, fraudatio, furta, periuria, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentiæ, inhumanitas atque rapacitas. De ira homicidia, clamor & indignatio. De tristitia rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De acedia ociositas, somnolentia, importunitas, inquietudo, præuaricatio, instabilitas mentis & corporis, verbositas & curiositas. De xenodochia contentiones, hæreses, iactantia ac præsumptio nouitatum. De superbia contemptus, inuidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, aliaque plurima similia. Quæ cùm sint multo maioris numeri quàm virtutes, deuictis tamen illis septem principalibus vitiis, ex quorum natura ista procedunt, omnes protinus conquiescunt, ac perpetua pariter internecione delentur. Quod autem hæ pestes etiam robustiores sint, manifestè naturæ ipsius impugnatione sentimus: Fortius enim mi- Rom. 7. litat in membris nostris oblectatio carnalium passionum, quàm studia vir-

tutum, quæ non nisi summa contritione cordis & corporis acquiruntur. Quòd verò istarum perniciosarum gentium regiones salubriter possidere præcipimur, ita intelligitur. Habet enim vnumquodque vitium in corde nostro propriam stationem: sed cùm Israëli populo, id est, virtutibus contra se dimicantibus fuerint vitia superata, locum quem sibi in corde nostro concupiscentiæ vel fornicationis spiritus retinebat, deinceps castitas obtinebit. Quem furor cœperat, patientia vendicabit. Quem tristitia mortem operando ocupauerat, salutaris & plena gaudio lætitia possidebit. Quem acedia vastabat, incipit excolere humilitas. Et ita singulis vitiis expulsis, eorum loca, id est affectus contrarios, posidebunt filij Israël, id est, animæ videntes Deum. Quia ergo omnipotens Deus quod corporaliter operatus est in antiquis patribus, etiam nunc operari spiritualiter non cessat in nobis: rectè ei dicit Ecclesia quod subditur: *Tu es ipse rex meus & Deus meus.* Tu es ipse non mutatus. Tempora mutata sunt, creator temporum non mutatur. Tu me soles ducere, vt Rex: tu mihi soles subuenire vt Deus. *Qui mandas salutes Jacob.* Quid est, Qui mandas? etiam si tu per tuam prorsus substantiam atque naturam, qua es quicquid es, occultus es: nec per hoc quod es, interfuisti patribus vt facie ad faciem te viderent. Tamen per quamlibet creaturam tu mandas salutes Iacob. Non solum per te ades, sed per quamcunque creaturam affueris, tu mandas, vt fiat hoc pro salute seruorum tuorum, quod faciunt quibus mandas. Tu es ipse, inquit, per quem patres nostri inimicos suos destruxerunt, rex meus, regens me spiritualiter secundum bonos mores & virtutes, vt iam non dominetur mihi diabolus, nec vitia neque regnet peccatum in meo mortali corpore. Et Deus meus, quia te adoro, te colo, qui mandas salutes Iacob, id est, qui per salutaria mandata tua saluas eos qui luctantur & vitia supplantant. Iacob enim supplantator interpretatur. Ista præterita sunt: de futuro quid erit? *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.* In te cornu nostro, id est, fortitudine & defensione nostra, ventilabimus, id est, proiiciemus & dispergemus inimicos nostros, tam carnales quàm spirituales: quod fiet in iudicio, vbi sancti perfecti viri iudicando separabunt malos à bonis, quomodo aliquis ventilando diuidit paleas à granis. Hoc est quod dominus discipulis suis promittit dicens, In regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israël. Tunc implebitur quod modò subditur: *Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.* Modò spernunt, quia tuum nomen reclamamus, quia tibi vindictam relinquimus, quia humiles & pauperes propter nomen tuum sumus: sed in ipso nomine cui credidimus, eos qui modò insurgunt in nobis ad persequendum, in futuro tanquam victos, sicut viles & reprobatos despiciemus. Et benè dico, in nomine tuo. *Non enim in arcu meo sperabo.* Id est, in calliditate mea. Arcus à longè trahit. Ideo per arcum prouidentia vel prudentia humana designatur. Quasi in arcu suo sperat, qui in sensu cõfidit & prudẽtiæ suæ innititur. Vnde scriptũ est. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & corã vobismetipsis prudentes. Quo contrà Salomon nos admonet dicens: Habe fiduciam in

Iacob. 1. Rom. 6. Matth. 13. Matth. 19. Isa. 5.

ciam in domino ex toto corde tuo,& ne innitaris prudētiæ tuæ.Non ſperat Prouer.3.
ergo in arcu ſuo,qui in ſenſu ſuo & in prudētia ſua nō cōfidit.*Et gladius meus,* Id eſt,armatura mea,fortitudo mea, *non ſaluabit me.* Quemadmodū & patres noſtri non ſunt in gladio ſaluati.Hæc ſunt duo in quibus valde confidunt homines ſeculi:in calliditate propria, & virtute.Sed iſte totā ſaluationē ſuā in Deo conſtituit,cùm ſubiūgit: *Saluaſti enim nos de affligentibus nos.* Prçteritū ponit pro futuro. Vſus enim prophetarum eſt ſic quædam præſcire futura, & tam certa habere,ac ſi iam ſint præterita. Ac ſi diceret:Saluabis nos in futuro ab his qui modò propter te affligunt nos. *Et odientes nos cōfudiſti.* Id eſt, perſeuerantes in odio noſtro cōfundes,& erubeſcere facies,oſtendendo eis mala quæ fecerūt,damna bonorū quæ amiſerūt,pœnas æternas quibus puniēdi ſunt.O quā fera,quā dura cōfuſio erit eis quibus dicetur: Amen dico vobis,neſcio vos.Et,Ite maledicti in ignē æternū!Cōfuſis inimicis, *In Deo* Matth. 25.
laudabimur tota die. Tunc erit vnus dies,vna æternitas.Tunc laus erit vnicuique à Deo.Laudabimus & laudabimur:nos in te,& tu in nobis. *Et in nomine* 1.Corint. 4.
tuo. Id eſt,ad honorem nominis tui, *Confitebimur tibi in ſeculū:* quia ſcriptū eſt: Pſal.83.
Beati qui habitant in domo tua Deus,in ſeculū ſeculi laudabunt te.Hæc futura ſic certa ſunt nobis,quomodo illa præterita quæ audiuimus à patribus noſtris.Sed quid modò? *Nunc autem repuliſti,* Id eſt,videris repuliſſe per hoc, ꝗ in præſenti *nos* permittis affligi *& confudiſti nos,* nō in conſcientia noſtra, ſed in facie hominū. *& non egredieris in virtutibus noſtris.* Procedimus ad inimicos noſtros,& tu nobiſcum non procedis:præualent illi,nos inualidi ſumus.Vbi eſt illa virtus tua?vbi eſt dextera & potentia tua?vbi mare ſiccatū? vbi Ægyptij perſequentes fluctibus inuoluti?vbi Amalech reſiſtēs in crucis Exod.12.13.
ſigno ſuperatus?Et non ingredieris in virtutibus noſtris. *Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros.* Vt quaſi illi antè ſint,nos retrò: illi victores,nos victi deputemur. *Et qui oderunt nos,* diripiebantur ſibi: *diripiebant* nos tanquam in prædam *ſibi:* Alios trahentes,alios flagellātes,alios in carcere mittētes,alios occidentes. *Dediſti nos tanquā oues eſcarū,& in gentibus diſperſiſti nos.* A nationi- Matt. 24.
bus quidā ex nobis māducati ſunt.Hi ſignificātur qui ſic paſsi ſunt,vt in corpus reuerterentur gentilium.Plangit eos Eccleſia,tanquā mēbra deuorata. Vel in gentibus diſperſi ſunt,quādo Petrus Romæ crucifigitur,Thomas in India moritur,& innumeri martyres per innumera loca occidūtur.Diſperſionē etiā illorū dominus Ieſus pronūtiabat,cū dicebat:Si perſecuti vos fuerint in vnā ciuitatē,fugite in aliā. *Vendidiſti populum tuū ſine pretio.* Quaſi ſine Matth. 10.
pretio populus ſanctorū martyrū vēdebatur, quādo tam pretioſus ſanguis fundebatur,vt exēplo eorū nullus ad redēptionem & ſalutē conuertebatur. Intantū aliquando ſine pretio ſancti martyres habiti ſunt, intantū perditi eſſe putati ſunt:vt qui eos occiderūt,etiā in hoc obſequium ſe præſtare Deo æſtimarēt.Quaſi ergo ſine pretio dabātur,quādo occidebantur, & neminē Ioan.6.
lucrabātur. Et ſi aliqui erāt qui cōuerterentur in cōparatione martyrū pauci erant.Et hoc eſt quod ſubdit: *Et nō fuit multitudo in cōmutationibus eorū.* Martyrū ſcilicet,qui moriebātur propter nomen tuū ampliandū:vel in cōmutationibus eorū,quādo occidebātur martyres,non fuit multitudo congrega-

tionum, qui simul Deo seruirent in Ecclesiis, in monasteriis, in diuersis ordinibus, sicut modò videmus in tẽpore pacis. Abscõdebãtur enim propter persecutiones, & alij ab aliis diuidebantur: vt melius latitarẽt, ne citius si simul multi essent, inuenirentur, caperentur. *Posuisti nos opprobriũ vicinis nostris.* Tanta fuit persecutio nostra, quòd vicinis nostris, id est, illis qui appropinquabant ad fidem & animum suum affectabant, essemus in opprobrium. Videntes enim mortẽ nostrã ita probrosam, retrahebant se à fide. Et posuisti nos: *Subsannationem & derisum his qui sunt in circuitu nostro.* Qui nos circũdant, vt capiant & occidant. Subsannatio fit per nasum, derisio per os. *Posuisti nos in similitudinem gentibus.* Hoc est in similitudinẽ ponere, quãdo maledicẽtes homines similitudinẽ dant de eo quem detestãtur: Sic moriaris, sic puniaris, vt ille. Hodieque non desunt hostes Christi Iudæi, contra quos quando defendimus Christũ, dicunt nobis: Sic moriaris, quomodo & ille. Non enim illã mortẽ intulissent, si martyrij meritũ intelligere potuissent. Posuisti etiã nos *cõmotionem capitis in populis.* Cõmotio capitis, signũ est insultationis. Vnde alibi dicitur: Locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Hoc fecerũt domino. Hoc sanctis eius, quos persequi, quos tenere, quos illudere, quos tradere, affligere, occidere potuerunt. *Tota die* id est, assiduè *verecundia mea* tantorũ opprobriorum *contra me est.* Id est, ante conspectũ meum. *Et confusio faciei meæ cooperuit me.* Hoc à simili dicitur, quia quãdo cõfusi erubescimus, facies nostra rubore sanguinis cooperitur. Quæ verecundia venit mihi *A voce exprobrantis,* id est, à parte resistentis, *& obloquentis,* id est occultè detrahentis, vel contra veritatem loquentis. *à facie inimici,* id est, à præsentia siue instantiã inimici in voluntate *persequentis,* in actu. Quis hic intellectus? Quæ prꝺterita sunt, non in nobis fiunt. Quæ futura sunt & speramus, non apparent. Præterita, in magna gloria tua eductus populus de Ægypto, liberatus à persequentibus, ductus per gentes, expulsis gentibus collocatus in regno. Quid futura? Educendus populus de ista Ægypto seculi duce Iesu Christo, & apparente in gloria sua ponendi sunt sancti ad dexteram, iniqui ad sinistram, damnandi cum diabolo in æterna pœna: accipiendum nobis est regnum à Christo in sempiternũ cum sanctis. Hꝺc futura & præterita, in medio tribulatio. Quare? vt appareat animus colens Deum, quantum colat Deum: vt videatur vtrum gratis colat Deum, à quo salutem gratis accepit. Ergo vt hæc fides nostra, qua purgamur, ad inuisibilia præparetur, hoc est ad intellectum filiis Chore facta sunt omnia ista, vt detraherentur sanctis ea quæ habebant, detraheretur & ipsa vita temporalis: vt non propter hꝺc ipsa temporalia colerent ipsum æternum, sed amore illius casto tolerarent hæc omnia, quꝺ pro tempore paterentur. Deniq; quia intellexerunt hoc filij Chore, quid dicunt? *Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo.* Secundum præcepta tua nos habuimus. Inter tot aduersa, nec fide, nec operatione à te recessimus. Magna hic martyrum constãtia & perfectio cõmendatur. Quid ad hoc de nobis dicturi sumus? Qui si vel leue verbum iniuriæ nobis ab aliquo illatum fuerit, mox ad iracundiam inardescimus, mentem amittimus, frenetici more loquimur, vindictam, si possumus

Psal. 21. Matth. 21. Matth. 10. 1. Ioan. 4.

sumus

sumus, exquirimus: si non possumus; odium in corde (quod est venenum diaboli) portamus. Obliuiscimur Deum: obliuiscimur charitatem, patientiam, iniquè agimus, in testamento Dei mandatorum eius præuaricatores facti. Adhoc igitur hæc scripta legimus, vt quanta pro amore Dei martyres sancti pertulerunt, vigilanter attendamus, attendentes nostram fragilitatem & impatientiam deploremus, & corrigamus. Sed adhuc quid dicant, audiamus. *Et non recessit retrò cor nostrum.* Sed semper ad ea quæ antè sunt, nos extendimus, ad promissum brauium festinantes. Quando cor erigitur in spe, fit patiens in tribulatione. Cogitando præmia æterna, facilè transitoria despiciuntur tormenta. & cùm via vitæ diligitur, via seculi protinus declinatur. Vnde & subditur: *Et declinasti,* Id est declinare fecisti *Semitas nostras*: semitas carnalium cogitationum, desideriorum, voluptatum. *A via tua* arcta & angusta, quæ ducit ad vitam. Commendatio diuinæ gratiæ est. Quisquis viam domini ingreditur, ne tanquam de iustitia sua glorietur, præteritas vias suas ad memoriam debet reducere, & pensare de quantis concupiscentiis & desideriis malis, de quantis negligentiis & voluptatibus per gratiam suam liberauit eum misericors dominus. Hinc Apostolus Paulus ait: Qui fui blasphemus & persecutor: nunc autem misericordiã consecutus. Semitas nostras dominus declinat à via sua, quando eo auxiliante agimus, quod scriptum est: Declina à malo, & fac bonum. In hoc autem semitas nostras declinasti. *Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis,* Id est in hoc seculo, in tempore nostræ peregrinationis. Quia humiliauit nos Deus affligẽdo, Ideo declinauit nos à superbia nostra: quatinus humiliati semitas nostras relinqueremus, & sequeremur vias domini. *Et ex illa humiliatione cooperuit nos vmbra mortis.* Non vera mors, sed vmbra: non mors animæ, sed mors carnis: vmbra mortis carnalis, mortalitas: vera mors, damnatio cum diabolo. Dictum est superius, Quia non obliti sumus te. Non enim esset nobis sanitas, nisi nos tu requireres. Et hoc est quod subdit: *Si obliti sumus nomen,* Id est honorificentiam *Dei nostri,* vt à fide recederemus: *Et si expandimus manus nostras ad Deum alienum,* venerandum & colendum, qui neque nos creauit, neque bonum nobis fecit: & si sumus idolatræ, *Nonne Deus requiret ista?* Sed non requiret à nobis. *Ipse enim nouit abscondita cordis.* Ipse nouit quia non obliti sumus eum: quod ex hoc apparet, quia incessanter mortificamur propter eum. Et hoc est quod subiungit. *Quoniam propter te mortificamur tota die.* Id est, assiduè. Multi laborant in hoc seculo, multi affliguntur, multi moriuntur propter aliud, non propter Deum. Ideo dicturus, mortificamur, rectè præmisit Propter te: quia martyrem non facit pœna, sed causa. Hinc beatus Petrus ait: Quæ enim gratia est, si peccatores & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes & patiẽtes sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis. Quia Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cùm malediceretur, non remaledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Aptè ergo subiunctum est: *Aestimati sumus sicut oues occisionis,* scilicet vt nullatenus reputemur esse idonei,

Philip. 3.
Matt. 7.
1. Timo. 1.
Psal. 33.
1. Pet. 2.
Isa. 53.

nisi ad occisionem. Bene sancti viri ouibus comparantur, quia sunt simplices, innocentes, morsum malitiæ non habentes. Hinc est quòd dominus
Ioan. 10. discipulos suos instruit, vbi ait: Oues meæ vocẽ meã audiunt. Et iterũ: Ecce
Matt. 10. Exod. 8. ego mitto vos, sicut oues in medio luporũ. Moyses dicit ad Pharaonem: Abominationes Ægyptiorũ immolabimus domino Deo nostro. Oues Ægyptij edere dedignãtur. Sed quod abominãtur Ægyptij, hoc Israelitæ Deo offerũt: quia simplicitatẽ cõtinentiæ, quã iniusti quiq; velut infima abiectáque despiciũt, hãc iusti in virtutis sacrificiũ vertunt: & excolẽtes recti puritatẽ ac mãsuetudinẽ, Deo immolãt: quã abominãtes reprobi fatuitatẽ putant. Duo sunt martyrij genera: vnũ mẽtis, aliud corporis: vnũ manifestũ, aliud occultũ. Manifestũ est, quãdo propter Deũ corpus occiditur: occultũ est, quando pro amore Dei vitia resecãtur. Vnde Apostolus nos admonet, dicẽs: Mortifi
Colos. 3. cate mẽbra vestra, quæ sunt super terrã: fornicationem, immũditiam, luxuriã, &c. Quia ergo viri sancti dum Deo viuere, & mũdo mori appetũt, sese incessanter affligũt, carnẽ ieiuniis macerãdo, culpas lachrymis lauãdo, vitia extinguẽdo: rectè voce eorũ nũc dicitur: Quoniã propter te mortificamur tota die. Æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in iis tribulationibus cõstituti, quia in suis viribus nõ cõfidunt, domini adiutoriũ petunt, cũ subditur: *Exurge, quare obdormis Deus? exurge, & ne repellas in finẽ.* Dormire quiescẽtis est, exur-
Matth. 8. gere pugnantis vel adiuuãtis. Dormiebat Christus, & nauicula operiebatur fluctibus. Excitatus est, deprecantur eũ discipuli, imperat vẽtis & mari, & facta est trãquilitas magna. Sic & nunc laborat Ecclesia in mũdi huius periculis tanquam in fluctibus maris. Quasi dormit dominus, quando non eripit. Excitatur deprecationibus, & adiuuat laborantes. Propterea quærit. Quare obdormis? quia quandiu quisq; permittitur laborare, & dominus non vult adiuuare, incertũ est vtrum hoc sit ex ira aut ex misericordia: vtrũ eum velit ad tẽpus probare & corrigere, an ex toto relinquere. Propter hoc fit deprecatio, cũ subinfertur: exurge, & ne repellas in finẽ, id est ex toto. Si deseris, nõ repellas. Si vis vt tribulemur, non velis vt frangamur. Si permittis vt tentemur, non sinas vt pereamus. *Quare faciẽ tuã auertis?* Quasi iratus, quasi nõ adsis, quasi oblitus sis nostri. *Obliuisceris inopiæ nostræ,* quòd propter te reliquimus terrena, & modò sumus quasi sine ope, sine solatio. *Et obliuisceris tribulationis nostræ?* quòd pro amore tuo tribulamur, & non eripimur. *Quoniã humiliata est in puluere anima nostra.* Afflicta est per eos qui sunt instabiles & infru-
Psal. 1. ctuosi, tanquã puluis: de quibus alibi dicitur, Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis: quem proiicit ventus à facie terræ. Intantum autem humiliata est in puluere anima nostra, quòd etiam *conglutinatus est in terra venter noster.* Pœnam nimiæ humilitatis videtur expressisse, quia quisquis quando prosternitur, hæret in terra venter eius; vltra quò humilietur non habet. Iam peruenit vsque ad summum humiliatio. Veniat & miseratio. Venter Ecclesiæ in terra conglutinatur, quando molliores & infirmi terrenis rebus ex desiderio inhærent. Tales verò luget, & pro eis orat, cùm subiungit: *Exurge Deus adiuua nos: & libera nos propter nomen tuum.* Adiuua laborantes, libera oppressos: adiuua in bonis, libera nos à malis: & hoc nõ propter me-

ritum

ritum nostrum,sed propter nomen tuum dilatandum & glorificandum, vt cognoscaris & lauderis, qui es benedictus in secula. Amen.

TITVLVS PSALMI XLIIII.

IN finem,pro his qui commutabuntur,filiis Chore ad intellectum, canticū pro dilecto. Hoc epithalamium,id est carmē nuptiale,est canticum, id est auditoribus ad delectandum propositum. Habitum pro dilecto, id est pro Christi cōmendatione,qui est sponsus Ecclesiæ,dilectus patris,secūdum illud:Hic est filius meus dilectus. Et quare sponsus cōmendetur,causa præmissa est,pro his qui commutabuntur in finem filiis Chore. Id est pro his qui trāsformabuntur de corpore humilitatis huius in configuratione corporis claritatis Christi:qui primitus in hac vita fuerūt filij Chore,id est imitatores passionū crucifixi.quod canticum est propositum fidelibus ad intellectum, id est ad hoc,vt intelligant eminentiam diuinitatis & humanitatis Christi,qui Christus cōmendatur in hoc psalmo & secundū humanitatem & secundum diuinitatem. Materia est in hoc psalmo sponsus & sponsa,subaudis Christus & Ecclesia. Hanc hoc modo exequitur. In prima parte ponit commendationem sponsi,id est Christi. In secunda Ecclesiæ. Intentio est prophetæ in hoc psalmo Deum patrem loquentem introducentis fideles exhortari,vt taliter viuere studeant,quatinus se vni viro (subaudis Christo) virginem castam exhibeant: vt in nuptiis à dextris sponsi sui sedeant.

Math.3. & 17. Luc.3.

Philip.3.

1.Cor.11.

PSALMVS XLIIII.

ERVCTAVIT *cor meum verbū bonū:dico ego opera mea regi.* Cor Dei patris verbū eructauit, quia eius secreta & diuina essentia filiū generauit, qui verè & singulariter bonus, quia sicut ipse ait, Nemo bonus,nisi solus Deus. Quæcunq; enim alia bona,aliunde sunt bona:& nihil per se est bonum, nisi ipse solus,qui summum est bonū. Ex his verbis ostēditur,quia verbū consubstantiale est patri. Et ipse pater opera sua regi dicit,quia cū filio suo omnia disponit:& per hoc quòd omnipotēs cū patre intelligitur filius. Per cor ideo patris diuinitatē accipimus, quia sicut per verbū alicui intimamus secreta cordis,sic per filiū manifestata est diuinitas patris. Nemo enim nouit filiū,nisi per patrē. Ne putares aliquo cōiugio indiguisse Deū,vnde filiū generaret:eructauit(inquit)cor meū verbū bonum, id est ex meipso æternaliter genui filiū. Hodie cor tuū,homo generat consilium:nec quæris vxorē. Per consilium natū in corde tuo ædificas aliquid,& antequam stet illa fabrica,stat consilium, & inest iam quod facturus es,in eo per quod facturus es. Laudas fabricam nondum existentem:sed in probatione consilij. Ergo si per verbum omnia, & verbum de Deo:inspice fabricam factam per verbum, & in isto ædificio mirare consilium. Dico(inquit)opera mea regi. Miraris quia ita dicit Deus? Sic dicere Dei æternum est. Legitur in alio psalmo: Semel locutus est Deus. Totiens locutus est Deus per prophetas,per Apostolos, per doctores: hodieque loquitur per sanctos. Vnde ergo semel locutus est Deus, nisi propter verbum bonum? Et quare, Opera mea dico regi? Quia in ipso omnia opera Dei. Quicquid enim facturus erat in creatura, iam in verbo erat; sicut in Euangelio dicitur, Quod factum est in ipso, vita erat. Non

Mar.10.

1.Ioan.5. Math.11. Ioan.13.

Ioan.17. Math.11.

Ioan.1.

Hebr.1.

Roma.1. Psal.61. Hebr.1.

Roma.11.

Ioan.1.

tantùm cum rege dispono omnia, sed etiam per eum omnia facio. Et hoc est quod subdit: *Lingua mea calamus scribæ.* Lingua mea, id est ipsum verbum (ponitur enim causa pro effectu) est calamus mei scribæ. Sicut enim scriba per calamum imprimit figuras, sic ego per verbũ meum operor creaturas. Est autem ipsa creatura quædam nobis scriptura, in qua legimus & cognoscimus Deum, teste Apostolo qui ait: Inuisibilia enim ipsius per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Et bene ait, *Velociter scribentis.* Quoniam ipse dixit, & facta sunt. Velociter Dei tale est, vt velocius nihil sit. In scripturis enim scribitur litera post literam, syllaba post syllabam, verbum post verbum, nec ad secundum transitur, donec primum finiatur. Ibi autem nihil velocius, vbi non sunt mutata verba: nec tamen aliquid præmissum est, cùm in vno sint omnia. Commendauit filium secundum diuinitatem, ostendendo eum cõsubstantialem & compotentialem patri: modò commendat eum secũdum humanitatem, ita: *Speciosus forma præ filiis hominum.* Quare non & apud angelos? Quid voluit dicere præ filiis hominum, nisi quia homo? Ideo præ filiis hominum speciosus, quia immunis à peccato, quod alius nullus extitit homo. Quod ait Speciosus formā, ad exaggerationem dicit: sicut dicitur, Vita viuet. Iudæorum personam gerebat propheta cùm diceret, Vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. Quare? Quia non intellectum. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Intelligentibus autem, & verbum caro factum est, magna pulchritudo. Mihi autem absit gloriari (dixit vnus amicorum sponsi) nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Parum est vt non inde erubescas, nisi etiam glorieris. Quare ergo non habuit speciem, neque decorem? Quia Christus crucifixus Iudæis scandalum, gentibus autem stultitia est. Quare autem in cruce habuit decorem? Quia quod stultum est Dei, sapientius est quàm homines: & quod infirmum est Dei, fortius est quàm homines. Nobis ergo iam credẽtibus vbiq; spõsus occurrat pulcher. Pulcher Deus verbum erat apud Deũ. Pulcher in vtero virginis, vbi non amisit diuinitatem, & sumpsit humanitatem. Pulcher natus infans verbum, quia cùm esset infans, cùm sugeret, cùm manibus portaretur, cæli locuti sunt, angeli laudes dixerunt. Magos stella direxit. Adoratus est in præsepio cibaria mansuetorũ. Pulcher erat in cælo, pulcher in terra, pulcher in vtero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher inuitans ad vitã, pulcher nõ curans mortẽ, pulcher deponens animã, pulcher recipiẽs, pulcher in ligno, pulcher in sepulchro, pulcher in cælo. In intellectu audite canticũ, neq; oculos vestros à splẽdore pulchritudinis illius auertat carnis infirmitas. Sũma & vera pulchritudo gratia est, vox prophetæ conuertentis se ad Christũ. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. Venit nobiscũ, verbo gratiæ prædicãs pœnitentiã in remissionẽ peccatorũ. Tanta gratia diffusa est in labiis Christi, vt ad vocẽ eius viderẽt cæci, sanarẽtur leprosi, claudi ambularẽt, mortui resurgerẽt. De diffusione huius gratię dicit Paulus: Vbi abũdauit peccatũ, superabundauit gratia. Et Ioãnes: nos, inquit, de pleni

Roma. 1. Psal. 148. Hebr. 2. Ioan. 8. Isa. 53. 1. Cor. 2. Ioan. 1. Gal. 6. 1. Cor. 1. Ibidem. Ioan. 1. Luc. 1. Luc. 2. Matth. 2. Abacu. 3. Matth. 11. & 26. Ioan. 10. & 18. Ioan. 1. Matt. 4. Luc. 17. & 18. Matth. 11. Ioan. 11. Luc. 7. Roma. 5. Ioan. 1.

de plenitudine eius accepimus, gratiã pro gratia. Et quia talis es: *Propterea benedixit te Deus in aeternum.* Primũ testamentum terram promiserat. Et aliud fuit promissum sub lege, aliud sub gratia: Terra Chananaeorum Iudaeis sub lege positis, regnum caelorũ Christianis sub gratia cõstitutis. Itaq; id quod pertinebat ad eos qui sub lege erant, transiit: regnum caelorũ quod pertinet sub gratia positis, non transiit. Propterea hic Benedixit te Deus, nõ ad tempus, sed in aeternum: & hîc enim & in futuro semper benedicetur Christus. Et tu talis rex, *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissimè.* Id est fortiter vtere verbo praedicationis tuae, de quo Apostolus ait: Et gladiũ spiritus, quod est verbum Dei. Per femur corpus dominicum intelligimus: quia in femoribus generationis est locus. Accinxit gladium super femur, quia in carne assumpta Euangelium praedicauit. Hinc Veritas ait: Non veni pacem mittere, sed gladium. Gladius iste separat filium à patre, filiam à matre nurum à socru. Litigat pater cum filio, quia vult filius seruire Deo. Ille promittit terrenam haereditatem, iste appetit caelestem. Ille pugnat, iste repugnat. Sed fortior est gladius spiritualis separans, quàm natura carnalis copulans. Bene autem ait, Super femur tuum potentissimè: quia quod infirmum est Dei, fortius est quàm homines. Potentissimè vsus est hoc gladio in carne, quia nõ solùm vicit homines, sed etiam aëreas potestates: nõ solùm vitia destruxit, sed etiam infernum spoliauit. Gladius iste carnẽ domat, vitia resecat, spiritum roborat, virtutes nutrit, desideria mala consumit. Ecce accinctus est rex noster gladio suo. Audiamus iã quomodo pugnet, quomodo regnet, cũ quibus armis procedat. *Specie tua & pulchritudine tua intẽde, prosperè procede, & regna.* Species potest referri ad innocentiã & morũ sanctitatẽ: pulchritudo ad diuinitatis decorẽ. Per hęc intẽdit Christus, id est, intẽtus factus est, ne remissè ageret sed prosperè ꝓcederet ad bellũ, & vincẽdo regnaret. Vel dici potest: Prosperè procede de vna gẽte ad aliã, & regna in acquisitis secũdũ bono mores & virtutes. Potest etiã intelligi hoc modo, Intẽde in specie & pulchritudine tua vt imaginẽ & similitudinẽ, quã primo nostro parẽti dedisti, in filiis eã renouare & reformare digneris. Prosperè procede, prosperè ex vtero virginali progredere: prosperè de sepulchro consurge: prosperè ab inferis ad patrẽ reuertere. haec enim omnia nobis prospera & foelicia sunt: & regna totius mũdi imperio, precioso sanguine tuo redẽptor *Propter veritatẽ & mãsuetudinẽ & iustitiã.* Haec enim omnia decẽt regẽ. Tu igitur regna, qui verus es & mãsuetus & iustus. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Id est fortitudo, virtus & potẽtia tua. Sed quò deducet? Ad patrem. Quare mirabiliter? Quia mortuus diabolum superasti. Vel regnare dicitur Christus, propter veritatem Euangelij, & mansuetudinem qua passus est, & iustitiam qua bonos & malos iudicaturus. Et deducet eum mirabiliter dextra eius, faciens diuina, patiens humana. Malitias hominum sternens bonitate sua: adhuc deducit eum, & vbi nondum dictum est de gladio, dicatur nunc de sagittis. Multiplex est enim armatura regis nostri. *Sagitta tua acuta.* Verba tua cor transfigentia, amorẽ excitantia. Vnde dicitur in Cãticis: Vulnerata charitate ego sum. Secundũ hoc verba Dei vocantur sagittae, quòd occultè alliciunt homines ad timo

Isa. 1. *Matth. 19.* *Ephe. 6.* *Matth. 10.* *1. Cor. 1.* *Ioan. 1.* *Ephe. 4.* *Psal. 67.* *Gene. 2.* *Philip. 3.* *1. Cor. 6.* *1. Pet. 1.* *Ioan. 12.* *Matt. 16. & 25.* *Cant. 2.*

ad timorem & amorem Dei. Secundum hoc gladius, quòd manifesta & cogenti ratione homines Deo faciunt adhærere. Et per hoc, quòd ita instructus es ad pugnandum, *Populi sub te cadent.* Te adorabunt, tibi humiliabuntur. Et vbi cadent? *In corde inimicorum regis.* Id est in eodem corde, in quo prius inimicabantur tibi regi: vbi se erigebant aduersus Christum. Vbi cadent ante Christum, blasphemabant Christum, modò supplicant Christo: ipsum appellant regem. Acceperunt sagittas tuas. Ceciderunt ante te. In corde vbi tu vides, ex inimicis amici facti sunt. Occisi sunt inimici, viuunt amici. Prostrati sunt superbi, surgunt humiles: & facti sunt *Sedes tua Deus in seculum seculi.* Tu in illis resides inæternum: iuxta quod scriptum est, Ani-

Prouer. 14. ma iusti sedes est sapientiæ. *Virga directionis virga regni tui.* Virga hæc est iusti-

Luc. 17. tia. Tali virga rex noster gubernat regnum suum, quod sumus nos. Non au-

Hebr. 7. tem regit, qui non corrigit. Quomodo sacerdos est ad sanctificandos nos, ita rex ad regendos nos. Curui erant homines regni sui, distorti erant, sibi regnare cupiebant, se amabant, non voluntatem suam Deo subdebãt: sed eius voluntatem ad suas concupiscentias flectere cupiebant. Venit rex cum directionis virga. Direxit nos in iustitia, emendauit nostram tortitudinem secundum regulæ suæ rectitudinem. De hac virga alibi dicitur, Reges eos in

Psal. 2. virga ferrea. Ideo ferrea, quia dura. Inflexibilis est iustitia. Alios regit, alios conterit. Regit spirituales, conterit carnales. Bene dico virgam tuam esse directionis, quia tu *Dilexisti iustitiam.* Et in te & in aliis. *Et* intantũ quòd etiã *Odisti iniquitatem.* Et vt talis posses esse, *Propterea vnxit te* spiritualiter ô *Deus,*

Ioan. 10. & 14. Hebr. 1. *Deus tuus,* Id est tibi consubstantialis, *Oleo lætitiæ,* Id est spiritu sancto, *Præ consortibus tuis.* Plusquam cæteros homines quos tui regni esse tecum voluisti consortes. Rectè spiritus sanctus oleo lætitiæ comparatur: quia sicut oleum & carnem nutrit, & dolorem repellit: ita sancti spiritus vnctio mẽtem quam repleuerit, & suauiter fouet, & hilarem facit. Hoc autem oleo spirituali præ

Ioan. 3. Coloss. 2. consortibus suis vnctus est Christus, quia cæteris datus est spiritus sanctus per partes: in ipso verò fuit omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et notandum quòd nõ ait, Fecisti iustitiam: sed, Dilexisti. Neque dixit, Reliquisti iniquitatem, sed, Odisti. Multi enim bona faciunt plus timore pœnæ, quàm amore iustitiæ: in quibus etsi actio videtur bona, volũtas tamen tenetur rea. Qui etsi ex opere apparent iusti, in eo tamen iniusti sunt, quo peccare vellent, si impune possent. Relinquunt iniqua opera, sed adhuc retinent desideria praua. Profectus aliquis est in eo, quòd opera iustitiæ faciunt: sed adhuc ad consequendum regnum Dei non est hoc sufficiens, quia virtutem iustitiæ nondum in corde habent. Duo ergo sunt quæ veraciter faciunt iustum: Amor boni, & odium mali. Quisquis hæc duo habere potest, vnctione sancti spiritus dignus est, quæ sanitatem & lætitiam præstat animæ. Vnctus est Deus à Deo. Vnctus audis? Christum intellige. Christus enim dictus est à chrismate. Hoc nomen quod appellatur Christus, vnctionis est. Nec in alio

Exod. 28. 1. Reg. 16. alibi vngebantur reges & sacerdotes, nisi in illo regno, vbi Christus prophetabatur. Vnctus est ergo Deus à Deo, quo oleo, nisi spirituali? Oleum enim visibile signum, est in sacramento. Oleum spirituale virtus est. Deus

igitur

igitur homo, & ideo vnctus est Deus, quia homo Deus & factus est Christus. Audiuimus qualis in se fuerit, dicatur nobis qualis fuerit in suis. *Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis.* Tu es vnctus oleo præ consortibus, & etiam à vestimentis tuis, id est ab humanitate tua vel Apostolis tuis, qui ornant te & decorãt, sicut vestis ornat dominum, procedit myrrha & gutta & casia, id est boni odores, & bona fama. Myrrha est species valde amara, de qua vngitur corpus mortui, vt non putrescat, & pellit vermes. Per hanc significatur mortificatio carnis, quæ valde amara est, & pellit vermes, id est tentationes diaboli, & seruat corpus & animam à putredine vitiorum. Gutta iterum species, quæ pellit tumores pulmonis, humilitas est, quæ pellit inflationem & omnem motum superbiæ. Casia herba est quæ crescit in aquoso loco, & crescit in magnam altitudinẽ, & reddit magnum odorem. Fides est, quæ oritur in aquis baptismi, & crescit in iustis multum, *Ioan. 3.* & bonam famam dat aliis. Hæc omnia nobis processerunt ex humanitate Christi: vel adsunt Apostolis, qui hæc omnia nobis in semetipsis proposuerunt in exemplo. Et hæc eadem processerunt nobis à domibus eburneis, id est, ab ipsis sanctis Apostolis: quæ dicuntur domus, quia dominus habitat *Matth. 18.* in eis: Eburnei vel propter fortitudinem, vel propter simplicitatis candorem: siue quia diuersis tormentis incisi, sculpti, rasi, & elimati fuerunt. *Ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.* Ac si diceret, propter hæc odoramenta placuerunt tibi Ecclesiæ singulæ, quarum patres & rectores fuerunt Apostoli, qui eas genuerunt fonte baptismatis in honore non suo, sed tuo. Ad hoc sacramentum pertinet quod scriptum est in lege: Si mortuus fuerit *Matth. 8.* frater, accipiat vxorem frater eius, & suscitet semen fratri suo. Mortuus est *Deut. 25.* *Matth. 22.* Christus: absentauit se corpore: susceperunt fratres eius vxorem eius Ecclesiam, *Roma. 4.* prædicatione Euangelij filios generaturi, non per seipsos, sed per E- *Matt. 12. 23.* uangelium propter nomen fratris. In Christo Iesu (inquit Paulus) per Euangelium ego vos genui. Itaque suscitantes propter nomen fratris semen fra- *1. Cor. 4.* *1. Cor. 1.* tri suo, quotquot genuerunt non Paulinos, nõ Petrinos: sed Christianos nominauerunt. Hoc est in honore tuo, quia non quæsierunt honorem suum, sed tuum. Ex his omnibus facta est vna sponsa regi, vna regina, de qua subditur: *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate.* Regina ideo dicitur Ecclesia, quia bene regit filios suos. Astitit parata seruire à dextris tuis, id est in bonis tuis potioribus: in vestitu deaurato, in ornatu virtutum, vbi maximè relucet sapientia quæ per aurũ significatur, sicut scriptum *Prou. 21.* est: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Vestitus reginæ huius & pretiosus est & varius in linguis variis. Alia lingua Affra, alia Syra, alia Græca, alia Hebræa, & alia illa & illa. Faciunt quinque istæ linguæ varietatem vestis reginæ huius. Quomodo autem omnis varietas vestis in vnitate concordat, sic & omnes linguæ ad vnam fidem. In veste ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diuersitate linguarum, & vestem intelleximus propter vnitatem in ipsa varietate. Aurum quid est? Ipsa sapientia. Quælibet sit varietas linguarum, vnum aurũ prædicatur, non diuersum aurũ, sed varietas de auro: eandẽ quippe sapientiam: eandẽ doctri-

nam & diſciplinam omnes linguæ prædicant. Varietas in linguis, aurum in ſententiis. Alloquatur propheta reginam iſtam, libenter enim illi cantat, & vnuſquiſq; noſtrûm: ſi tamen nouerimus vbi ſimus, & ad illud corpus pertinere conemur, & fide & ſpe pertineamus, vniti mẽbris Chriſti. Nos enim alloquitur. *Audi filia & vide.* Alloquitur eã tanquã vnus de patribus, quia filiæ regũ ſunt: etſi alloquitur propheta, etſi alloquitur Apoſtolus tãquã filiã. Sic enim dicimus: Patres noſtri prophetæ: patres noſtri Apoſtoli. Sic nos illos vt patres, illi nos vt filios, & vox vna paterna alloquitur vnã filiam. Au-
Matth. 5. & 25. di filia & vide. Prius audi, poſteà vide. Ventum eſt ad nos cum Euangelio, & prædicatum eſt nobis quod nondum videmus: & audiendo credimus, & credendo vidimus. Audi, vt credas: munda cor fide. Et cùm cor mundauero,
Matth. 5. quid videbo? Beati mundo corde, quoniã ipſi Deum videbunt. *Et inclina aurem tuam.* Id eſt humiliter audi. *Et obliuiſcere populum tuum.* Scilicet ſectas Iudæorum, vel gentiũ: ritus legales in Iudaiſmo, & idolatriam in gentilitate. *Et domũ patris tui.* Id eſt conuerſationem diaboli. Vel domum patris tui, hoc eſt huius mundi vanitates, in quo quaſi in propria domo vſque modò dia-
Ioan. 14. Ephe. 2. & 6. bolus regnauit. Cuius filia pro malorum operum imitatione fuiſti. *Et concupiſcet rex decorẽ tuum.* Id eſt te decoram, poſtquã ea quæ dicta ſunt, oblita fueris. Et ideo debes libenter audire quæ præcepta ſunt tibi. *Quoniam* ille qui concupiſcit te, non ſolùm eſt rex & ſponſus tuus, ſed *Ipſe eſt dominus Deus tuus.* Id eſt creator & dominator tui. Regi nubis Deo, ab illo dotata, ab illo decorata, ſanata, & redẽpta. Quicquid habes vnde illi places, ab illo habes. Hæc quæ de Eccleſia dicta ſunt, vnuſquiſque noſtrûm ad ſe referre poteſt. Anima quę errore relicto rectè credit, de alienigena Deo adoptatur in filiã. Ado
Gal. 4. ptata ergo incliner aurem ſuam, & totam ſe tradat doctrinæ & intelligentię
Gene. 12. eorum quæ dicuntur. Obliuiſcatur primùm populũ ſuum: & cum Abraham de Chaldæa egrediens, relinquat terram natiuitatis & cognationis ſuæ. Nemo dubitat patrẽ noſtrum antequam adoptaremur à Deo, fuiſſe de quo ſal-
Ioan. 8. uator ait: Vos de patre diabolo eſtis. Cùm ergo, inquit, antiqui patris fueris
Matth. 4. oblita, & per baptiſmum ſiue per pœnitentiam renouata: tunc concupiſcet rex decorem tuum. Talem ergo ſe præbeat anima, vt ametur à rege. Ipſe etenim dominus Deus eius, cui flectere debet genu & depoſita ſuperbia iu-
Philip. 2. Matth. 11. gum humilitatis aſſumere. Et adorabunt eum etiam, *Et filiæ Tyri in muneribus.* Filiæ Tyri, filiæ ſunt gentium à parte ſignificans totum. Tyrus vicina huic terræ, vbi prophetia erat, gentes credituras in Chriſtũ ſignificabat: quę ado
Matt. 2. Matt. 6. Luc. 11. rauerunt dominum cum muneribus, iuxta quod ſcriptum eſt: Theſauriſate vobis theſauros in cælo. Et date eleemoſinam, & omnia munda ſunt vobis. Tyrus interpretatur anguſtia, & ſignificat peccatores quos diabolus comprimebat. Adorant igitur dominum filiæ Tyri, ſiquidem peccatores quos arctis vinculis diabolus angebat. Et hoc in muneribus, quia ſeipſos domino offerunt. *Vultum tuum deprecabuntur.* Id eſt deuotè precabuntur Deum, vt det eis poſſe peruenire ad tuam cõformitatem. *Omnes diuites plebis.* Id eſt omnimodi diuites, ſiue cõſules, ſiue duces, ſiue reges, ſiue imperatores. De tali-
1. Timo. 6. bus diuitibus diſcipulũ ſuum admonet Paulus, dicens: Præcipe diuitibus huius ſecu

ius seculi non superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum: sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendū. Diuites sint in operibus bonis: facilè tribuāt, thesaurizēt sibi fundamētū bonū in futurū. Postquā ostendit dignitates Ecclesiæ, cōmendat eam esse laudabilem secundū interiora, dicens: *Omnis gloria eius filiæ regis abintus.* Hinc Paulus ait: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Fatuæ virgines oleum secum non sumpserunt, quia gloriam intra conscientiam non habuerunt, dum hanc ab ore proximorū quæsierunt. Et notandū quòd omnes lampades, sed non omnes oleū habere dicuntur: quia plerunq; bona opera in se cū electis & reprobis ostendunt, sed soli ad sponsum veniunt cum oleo, qui de his quæ foris egerunt, nō foris sed intus gloriā requirunt. Non solùm ergo bona agere, sed eadē cum cautela magna custodire necesse est: vt qui gloriatur, in domino glorietur. Et illa filia regis est *In fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* Varietatibus quidem circumamicta est, quia fides, spes, charitas, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia eam vndiq; circundant. Hæ autem virtutes cum fimbriis aureis sunt in Ecclesia, quoniam sapientia, & scientia, & miraculorum fulgor ab his pendent. Fimbriæ ad ornamentum ponuntur in vestimentis. Quasi ergo ex varietatibus vestimēti fimbriæ aureæ procedunt, quādo ex virtutibus miracula clarescunt. *Adducentur regi virgines post eam.* Apostolicam & primitiuā Ecclesiam prçcedentē multæ aliæ subsequuntur: virgines, id est integri & anima & corpore, adducentur regi ad seruiendum. Et in hoc notat quòd per se ad illam dignitatem venire nequeunt, nisi adducantur prædicatione, & gratia adiuuāte. Hinc ipse sponsus ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Hîc fit cōuersio ad ipsum regē, cū subditur. *Proxima eius afferentur tibi.* Non enim quæ afferentur alienæ sunt, sed proximæ eius, ad eam pertinentes. Per virgines possumus intelligere illas animas, quæ semper integritatem carnis seruantes, in virginitate sua cælesti sponso seruierunt: & ipsæ in primo gradu sunt. Sunt aliæ, si non virgines, tamen continentes, quæ quanuis in eodem gradu non sint, tamen sunt proximæ: quia post lapsum carnis continentiam studuerunt seruare mētis. Inter has proximas coniugatorum ordo, qui ab aliena coniunctione se custodiuit, continetur. Hæ ergo quæ sequuntur Ecclesiam, & in primo ponuntur gradu, quæ in virginitate corporis & animæ perseuerant: & proximæ, id est viduæ, & in matrimonio continentes: omnes, *Afferentur in lætitia & exultatione.* quia in præsenti quoque Ecclesia valde lætātur sancti de puritate suæ conscientię. Et de hac deinde *Adducētur in templum regis,* Id est in supernā Ierusalē. In templū adducētur, quasi sacerdotes Dei, in thalamū quasi spōsę regis & sponsi. Vel adducentur in tēplum, id est ad hoc, vt sint templū regis: vt tanquā in tēplo dominus habitet in eis. Iuxta quod Paulus ait: Templū Dei sanctū est, quod estis vos. In vnitate est templū regis. Lapides viui sunt fideles Dei. Nō est hoc tēplum ruinosum, non discissum, non diuisum. Iunctura lapidum viuentiū, charitas est. Duce ergo gratia adducētur in tēplum regis, in vnitatē perfectę charitatis: vbi possint in ęternū laudare Deū. Deinde alloquitur Ecclesiā, dicēs: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.* Genuerunt te Apo-

Matth. 6.
2. Corin. 1.
Matt. 25.
2. Cor. 10.
Ioan. 6.
1. Pet. 2.
Apoc. 5.
1. Cor. 3. 6.

stoli. Ipsi missi sunt, ipsi prædicauerũt, ipsi sunt patres, ipsi sunt recepti in gloria: & loco illorum nati sunt filij: constituti sunt episcopi. Non te ergo putes desertam, quia non vides Paulum, quia non vides eos per quos nata es. De prole tua tibi creuit paternitas. Nati sunt filij tibi ad opus tuum. *Cõstitues eos*, Id est, stabiles facies in fide & opere. *Principes* magistros & doctores. *Super omnem terram.* Id est Ecclesiam per omnes partes terræ diffusam. Et quia ita est ordinata Ecclesia & confirmata, ideo *Memor ero nominis tui domine.* Id est famæ & gloriæ tuæ memoriam agam *in omni generatione*, diffusa in omni terra: *&* deinde in *generationem*, succedentem. *Propterea* etiam *Populi* qui futuri sunt, videntes tantam gloriam Ecclesiæ tuæ *confitebuntur tibi*, Id est, laudabunt te, tanquam auctorem & gubernatorem, *in æternum*, per totam hanc præsentem vitam. Non quia hæc vita sit æterna, sed secundum eorum intentionem & deuotionem: quia si semper viuerent, hîc semper laudarent. *Et in seculum* subsecutiuum huius *seculi*. O fœlices illi, qui dominum laudare merebuntur in seculum seculi!

TITVLVS PSALMI XLV.

IN finem filiis Chore pro arcanis psalmus Dauid. Psalmus iste attribuitur filiis Chore, id est imitatoribus crucifixi, Apostolis scilicet inuitantibus futuros filios Chore, vt in finem tendant, id est in perfectionẽ: Qui enim perseuraue rit vsque in finem, hic saluus erit. Et agunt pro arcanis manifestãdis. In hoc
Matth. 24. *psalmo manifestatur aduentus Christi, qui multùm occultus erat, & conuersio Apostolorũ à Iudæis ad gentes, & saluatio Iudæorum in nouissimis temporibus, & pax in eius tempore*
Acto. 13. Iere 33. *natiuitatis inter Deum & hominem. Materia est aduentus Christi, de quo cuncta arcana*
Colos. 1. *quæ dicta sunt, processerunt. In prima parte ostẽdit omnem spem in aduentu Christi, & in transitu Apostolorum ad gentes. In secunda parte ostendit Ecclesiam esse fundatam in Christo, cui subiciuntur gentes & regna. In tertia admonet nos Deus, vt attendamus ope-*
Matth. 16. *ra istius domini. Intentio est vt homines spem suæ liberationis constituant in aduentu Dei: vel certificare nos de ipso aduentu, & de saluatione gentium. Proponit se primitiua Ecclesia in hoc psalmo posteris exemplum patientiæ, videlicet vt non deficiant sub tribulationũ pondere, cùm eos audiant, qui salutẽ omniũ quærebant, tot & tanta pertulisse patiẽter.*

PSALMVS XLV.

DEVS *noster refugium & virtus.* Ille qui est Deus omnium potestate, noster autem voluntate & gratia, est nobis refugium, id est & securitas. Et quia multa sunt refugia, quæ non sunt tuta: ideo subiungit, *Et virtus*, virtuosum, inexpugnabile refugium. Sunt quædam refugia, vbi non est virtus, quò quisque cùm fugerit, magis infirmatur quàm cõfirmatur. Cùm fugis (verbi gratia) ad aliquem in seculo magnum, vt facias tibi potentem amicum, refugium videtur. Tanta tamen huius seculi incerta sunt, & ita mala potentium quotidie crebrescunt, vt cùm ad tale refugium confugeris, plus ibi timere incipias. Anteà enim causæ tuę tantùm timebas: cũ ad talẽ refugeris, & de illo timebis. Multi enim cùm ad talia refugia confugissent, cadẽtibus illis ad quos confugerunt, & ipsi quæsiti sunt, quos nemo quæreret, nisi ad talia confugissent. Nõ autẽ refugium nostrum est tale, sed refugium nostrum virtus est. Cùm illuc confugerimus, tuti

tuti erimus. Et non tantùm defendit nos ab inimicis, sed etiam est *adiutor noster*, vt non solùm non vincamur, sed vt alios vincere possimus. *in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.* Quoniam tribularemur suprà quam ferre posset fragilitas carnis, nisi iuuaremur auxilio diuinitatis. Aliud est inuenire tribulationes, aliud à tribulationibus inueniri. Tribulationes inuenimus, quando iam præmeditatas sustinemus. Ipsæ verò inueniunt nos, quando inopinatos intercipiũt. Grauius autem feriunt tela quæ præuisa non sunt. Quia ergo martyres sancti tanta aliquando tormenta passi sunt, quanta nec cogitare antè potuerunt, nimis à tribulationibus inueniri se asserũt. Nimis est quod cogitari vel ferri non potest. Sed quoniam ab omnipotenti Deo auxilium & virtutem percipiunt, inter ipsa nimia tormenta inuicti atq; intrepidi persistentes dicunt: *Propterea nõ timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur mõtes in cor maris.* Paulo antè soliciti, & subito securi ex tribulationibus nimis, in magna tranquilitate positi. Nihil timere magna tranquilitas est in mente. Turbetur terra, turbetur mare, turbentur omnia elementa: Dei seruus intrepidus manet. Mare autem significat hoc seculum, in cuius maris comparatione tanquam terra videbatur gens Iudæorum. Non enim Idolatriæ amaritudine tegebatur, sed erat tanquã arida, ipsa amaritudine gentium tanquam mari circundata. Futurum erat, vt turbaretur terra, id est illa ipsa gens Iudæa, & transferrentur montes in cor maris. Et primò ipse mons magnus paratus in cacumine montium. Deseruit enim gẽtem Iudęorum, & factus est in gentibus, translatus de terra ad mare, transferentibus Apostolis, quibus dixerat: Si habueritis fidem in vobis tanquam granum synapis, dicetis mõti huic, Tollere & mittere in mari, & fiet. Id est per vestram fidelissimam prędicationem fiet vt mons iste, hoc est vt ego ipse glorificer in gentibus, agnoscar in gentibus, prædicer in gentibus: & fiat quod de me prędictũ est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi. Quando autem & illi montes trãslati sunt, & hoc indicet nobis scriptura Dei. Quãdo Apostolus prædicabat Iudæi respuerunt verbum, & ait Apostolus Paulus: Ad vos missi eramus: sed quia respuistis verbum Dei, imus ad gentes. Sic translati sunt mõtes in corde maris. Verè autem gentes crediderunt montibus, vt in corde maris essent montes illi, non sicut Iudæi, de quibus dictum est, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Hoc enim in nouo testamento promittit dominus per prophetam dicẽs, Dabo leges meas in cordibus eorum. Hæ leges, hæc pręcepta per Apostolos indicta omnium gentiũ fidei & credulitati, montes dicti sunt translati, à montibus in corde maris. Tunc non timebimus nos qui compuncti sumus corde, ne fuerimus de numero reproborum Iudæorum, tãquam ramorum fractorum. Crediderũt enim & accesserunt Apostolis. Timeant ergo illi, quos deserunt mõtes. Nos à montibus non recessimus: & quando trãslati sunt in corde maris, secuti sumus. Quid iã sequitur ex eo, quòd translati sunt mõtes in corde maris? Attẽdite & videte veritatẽ. Hæc enim quando dicebantur, obscura erant, quia nondũ contigerant: nunc autem quis iã non facta cognoscat? Liber sit tibi pagina diuina, vt hæc audias. Liber sit tibi orbis terrarum, vt hęc videas. In istis codici-

1. Cor. 10. Isa. 2. Matth. 17. Psal. 17. Acto. 13. Isa. 26. Matth. 15. Ier. 31. Hebr. 8. & 10.

Roma. 1. bus ea non legunt, nisi qui literas norunt. In toto mundo legant & idiotæ. Quid ergo factum est, dum translati sunt montes in corde maris? *Sonuerunt, & turbatæ sunt aquæ eorum.* Quando prædicabatur Euãgelium. Quid est hoc? Acto. 17. Peregrinorũ dæmoniorum videtur iste anũntiator esse. Hoc Athenienses. Ephesij autem quo tumultu occidere Apostolos voluerunt, quando in thea Acto. 19. tro pro Diana sua tantum strepitum fecerunt, vt clamarent, Magna Diana Ephesiorum. Inter quos fluctus & sonitus maris non timebant, qui ad refu Philip. 1. gium illud confugerãt. Denique Apostolus Paulus volebat intrare in thea trum, & à discipulis reuocatus est: quia necessarium erat adhuc in carne ma nere propter ipsos. Sed tamen sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum. *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Cuius? Nunquidnam maris, an potius Dei, de quo dictum est, Refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inue nerunt nos nimis? Turbati sunt enim montes, id est potentes huius seculi. Alij enim sunt montes Dei, alij sunt montes seculi. Quibus caput est diabolus, montes seculi: montes Dei, quibus caput est Christus. Sed per istos mon tes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt leges contra Christianos, quan Matt. 28. do turbati sunt montes. Sonantibus fluctibus & montes turbati sunt, & factus est terræ motus magnus commotis aquis. Sed cui hæc? Ciuitati illi fun Mat. 7. datæ supra petram. Sonent aquæ, turbentur montes annuntiato Euangelio. Quid tu ciuitas Dei? Audi quod sequitur. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Conturbantur montes, cum sæuit mare. non deserit Deus ciuitatẽ suam per impetus fluminis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa Spiri Ioan. 7. tus sancti, de qua dominus dicebat: Qui sitit, veniat & bibat. Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Ergo hæc flumina fluebant de ventre Petri, Pauli, Ioannis, aliorum Apostolorum, aliorum Euangelistarum fidelium. Hæc flumina cùm fluerent ab vno flumine, multi impetus flu minis lætificabant ciuitatem Dei. Nam vt noueritis hoc de spiritu sancto Ioan. 7. dictum, in eodem Euangelio consequenter Euangelista dicit: Hoc autẽ dicebat de Spiritu sancto, quẽ accepturi erant hi qui in eũ erant credituri. Spi Mar. 16. ritus autẽ nõdum erat datus, quia Iesus nondũ erat clarificatus. Glorificato Acto. 2. Matt. 28 Iesu post resurrectionem: glorificato post ascensionẽ die Pentecostes venit Spiritus sanctus, impleuit credẽtes, locuti sunt linguis: prędicare Euangeliũ cœperũt gẽtibus. Hinc ciuitas Dei lætificatur, dũ mare turbaretur sonitu aquarũ suarũ, dum mõtes turbarẽtur, quærẽtes quid agerẽt, quomodo nouã doctrinã pellerẽt, quomodo genus Christianorũ de terra eradicarẽt. Cõtra quẽ? Contra fluminis impetus lætificãtes ciuitatẽ Dei. Et sequitur: *Sãctificauit tabernaculum suum altissimus.* Si ergo sequitur sanctificationis nomen, manifestum est fluminis illos impetus de Spiritu sancto intelligendos, quo sanctificatur omnis pia anima credens in Christum, vt fiat ciuitas Dei. Vnũ flumẽ vnus spiritus est, qui in septẽ cornua diuiditur, quę sunt spiritus sapientiæ & Isa. 11. intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, & spiritus timoris domini. Ideo Spiritus sanctus dicitur flumẽ: quia concupiscentias & ardores carnis extinguit. Impetuosum autem, quia nemo ei resistit. Ecclesia dicitur ciuitas, vel propter concordiam habitantium, vel propter munitio

munitionem virtutum,vel quia legem habet & regem.Hanc intantum læti ficat ſpiritus,vt glorietur etiam in tribulationibus. Dicitur & tabernaculum,quia in ea domino militatur. Et hoc tabernaculum ſanctificatur per ſpiritum.Omnis enim qui habet Spiritum ſanctum,ſanctus eſt:Et qui hunc non habet,ſanctus eſſe nō valet.Non ſolùm lætificat & ſanctificat Deus Eccleſiam ſuam,ſed etiam in medio eius eſt, ne moueatur de bono ad malum. Et hoc eſt quod ſubdit: *Deus in medio eius non commouebitur.* Ergo ambitur loco Deus?Et lata ſunt quæ circundant,in anguſto eſt qui circundatur. Abſit: Nihil tale cogitetis de Deo, qui nullo capitur loco: cui ſedes eſt conſcientia piorum.Et ita ſedes Dei eſt in cordibus hominum, vt ſi homo ceciderit à Deo,Deus in ſe maneat: non quaſi cadat,non inueniendo vbi ſit. Magis enim te ſubleuat vt in illo ſis,quando incumbit:vt ſi ſe ſubduxerit, cadas tu. Tu te ſi ſubduxeris,non cadet ille. Quid ergo eſt,Deus in medio eius? Hoc ſignificat quod æquus eſt omnibus Deus, & perſonam non accipit. Quomodo enim illud quod in medio eſt,paria habet ſpatia ad omnes fines: ita Deus in medio eſſe dicitur, æqualiter omnibus conſulens. In medio eſt, id eſt,in communi:quia omnibus æqualiter propoſitus eſt. Vel ideo, quia eſt columna,quæ ſuſtentat omnes partes domus.Et non ſolùm ſuſtentat ne corruat, ſed etiam *Adiuuabit eam Deus,* ad bene operandum: *manè,* id eſt, in principio conuerſionis. *diluculo,* hoc eſt, illuminatione Spiritus ſancti. Manè dicitur propriè ante lucem.Diluculum eſt, quādo primò oritur dies. Quando pro peccatis quæ fecimus,ad pœnitentiam ſiue ad conuerſionem properamus: relictis tenebris ad lucem propinquamus: hoc eſt manè noſtrum.Sed poſt manè,fit diluculum: quia per initium conuerſionis venitur ad originem & lumen virtutis. Sed quia hoc non fit viribus noſtris,ſed diuino adiutorio,rectè nunc dicitur:Adiuuabit eam Deus mane diluculo. Et non ſolùm Eccleſia firma eſt, quia Deus in medio eius eſt: ſed per eius prædicationem venerunt alij ad conuerſionem. Vnde & ſubditur: *Conturbatæ ſunt gentes,* Bona conturbatione ad pœnitentiam, *& inclinata ſunt regna.* Et principes vel religiones humiliati. Iuxta quod ſcriptum eſt: Et adorabunt eum omnes reges,omnes gentes ſeruient ei. Et vnde hoc contigit?ſequitur,& dicit: *Dedit vocem,* id eſt,prædicationem *ſuam, & mota eſt terra.* Id eſt, terreni ad conuerſionem. Hæc eſt illa vox de qua idem Pſalmiſta alibi dicit: Vox domini in virtute. Vox domini in magnificentia. Hanc vocem dedit per Apoſtolos,& mota eſt terra de infidelitate ad fidem, de vitiis ad virtutes,de diabolo ad Deum. Quis eſt qui dedit vocem ſuam? Dicant Apoſtoli,dicat Eccleſia,dicat populus innouatus:*Dominus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter Deus Iacob.* Quis non mouetur hac voce? Quis non cōtremiſcit gaudio?Quis non de tanta gratia miratur? Dominus virtutum, dominus angelorum,ipſe eſt nobiſcum in carne. Suſceptus eſt à nobis, & ſuſcepit nos.Accepit noſtram humanitatem,ſuſcepit nos in ſuam diuinitatem. Factus eſt particeps noſtræ mortalitatis, vt nos faceret participes ſuæ immortalitatis.Dicant ergo Chriſtiani quod non poſſunt dicere Iudæi, aut Pagani,aut Hæretici: Dominus virtutum nobiſcum. Hoc & ipſe pro-

Epheſ.4. Rom.5. Acto.17. Sapien.7. Matth.21. Acto.10. Matth.18. Luc.22. Luc.15. Pſal.71. Pſal.28. Phil.2. Rom.8.

Ierem.31. miserat per prophetam suum dicens: Et inhabitabo & inambulabo in eis, & ero illorum Deus, & ipsi mihi populus. Hinc ipsa Veritas discipulis suis ait:
Matth.28. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Ipse dominus virtutum & Deus Iacob, ipse dat virtutes eis qui spiritualiter sunt Iacob, id est, qui luctantur cum carne, & qui vitia supplantant. Iacob enim dicitur
Matth.11. supplantator. Et quia admirabilis & salubris est ista gratia, omnes inuitando & admonendo subiungit: *Venite & videte*, id est, credite, & intelligite *opera domini*, quæ operatus est propter nos. Eamus, inquit Ecclesia, obliuiscamur ea quæ retrò sunt. Transeamus de terrenis ad spiritualia: & oculis cordis videamus *quæ posuit prodigia*, id est, in signum. Prodigia enim dicuntur, in quibus aliud significatur quàm videtur: *super terram*, Id est, super terrenos. Quæ sunt illa? *auferens bella vsque ad finem terræ*. Pacem enim fecit inter
Ephes.2. Deum, & hominem: & idolatriam, & cultum veteris legis abstulit, per quæ
Colos.1. discordabant Iudæi & gentes, & fecit vtrunque vnum. Et illa pax Dei ad
Psal.121. homines non fuit in vna sola terra, sed vsque ad fines terræ. A solis enim ortu vsq; ad occasum laudabile nomen domini. Aufert etiam in nobis dominus bella, quando extinguit repugnantia vitia. Vnde & subditur: *Arcum conteret & confringet arma, & scuta comburet igni.* Arcum, arma, scuta, ignis. Arcus est insidiæ. Arma publica impugnatio: scutum vana præsumptionis protectio. Ignis quo ista comburuntur, est ille de quo do-
Luc.12. minus ait: Ignem veni mittere in terram. Et de quo igne dicit in psalmo:
Psal.18. Non est qui se abscondat à calore eius. Feruente igne isto, nulla in nobis impietatis arma remanebunt. Necesse est vt omnia confringantur, conterantur, comburantur. Remaneas inermis, nullum habẽs adiutorium tuum, & quo magis infirmus es, nulla tua arma habens, tanto magis te suscipit, de quo dictum est: Susceptor noster Deus Iacob. Valebas enim quasi per te: comburaris in te. Perde arma quibus præsumebas. Audi dominum dicen-
2.Corin.12. tem: Sufficit tibi gratia mea. Dic & tu: Quando infirmor, tunc potens sum. Apostoli vox est. Omnia arma perdiderat tanquam fortitudinis suæ, qui di-
Ibidem. cebat: Ego autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis. Quando autem dominus suscipit, nunquid inermes dimittit? Armat nos sed illis ar-
2.Corint.10. mis Euangelisticæ veritatis, continentiæ & salutis, fidei, spei, charitatis. Hæc arma habemus, sed non à nobis. Arma autem quæ à nobis habuimus, arserunt: sed tamen igne illo sancto accensi sumus. Prius inuitati sumus ad videnda opera domini. Iam ipse dominus nos inuitat ad videndum se dicens: *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Vidistis opera mea. Iam præparate vos ad videndum artificem ipsum. Et vt ad hoc idonei sitis: Cessate à terrenis: vacuate vos à malis: Nullus tumultus in mente sit.
Matth.5. Omnia sint pacata, omnia mundata. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ad hoc iam relinquimus impedimenta mundi & curas seculi, atque ad monasterij accessimus secretum: vt liberius vacare possimus Deo, non his rebus quibus noster delectetur aduersarius. Certum est enim quòd quando ociosi & negligentes sumus, quando cælestibus desideriis animum non attollimus, quando ab amore Dei refrige

refrigeſcimus,quando diem expendimus in fabulis,in cogitationibus prauis:magis tunc vacamus diabolo quàm Deo.Hoc ſignificat quod ſcriptum eſt:Viderunt eam hoſtes,& deriſerunt ſabbata eius. Sabbatum requies dicitur.Et ſabbata noſtra hoſtes derident, quando nos maligni ſpiritus otioſitatibus & vanitatibus vacare vident. Illud ergo habere ſtudeamus quod in nobis maximè dominus deſiderat,id eſt,mentem ab omni malitia liberam & deuitatis his quibus ſpiritus ſanctus offenditur,humilitati,quieti,charitati operam demus: vt impleatur à nobis quod dicitur : Vacate & videte quoniam ego ſum Deus. Sic enim Deum videre merebimur, ſi prius ab illicitis ceſſare,& mente tranquilli eſſe ſtudeamus.Paulo antè dixeram terræ nomine ſignificari gentem Iudæorum. Maris nomine cæteras gentes. Tranſlati ſunt montes in corde maris. Conturbatæ ſunt gentes, inclinata ſunt regna,dedit vocem ſuam Altiſſimus, & mota eſt terra. Dominus virtutum nobiſcum,ſuſceptor Deus Iacob.Facta ſunt miracula in gentibus,impletur fides in gentibus, ardent arma præſumptionis humanæ, vacatur in tranquillitate cordis,vt cognoſcatur Deus auctor omnium munerum ſuorum. Et poſt ipſorum clarificationem nunquid deſerit & plebem Iudæorum?De qua dicit Apoſtolus:Dico enim vobis, vt non ſitis vobis ſapientes: quia cæcitas ex parte in Iſraël facta eſt, donec plenitudo gentium intraret, id eſt,montes huc transferrentur,vt nubes hîc pluerent,hîc dominus tonitruo ſuo regna inclinaret, donec plenitudo gentium intraret. Et quid poſtea? Et ſic omnis Iſraël ſaluus fieret. Ideo & hîc ipſum ordinem ſeruans: *Exaltabor*, inquit, *in gentibus,& exaltabor in terra.* Id eſt,in mari,& in terra:vt iam omnes dicant quod ſequitur: *Dominus virtutum nobiſcum ſuſceptor noſter Deus Iacob.* Dominus Deus noſter fidem in qua viuimus,& ex qua viuimus, per libros ſuos,ſcripturas ſuas multipliciter nobis varieque diffudit.Sacramenta quidem verborum varians,fidem tamen vnam commendans. Vna enim eademque res ideo multis modis dicitur, non vt modo ipſo dicendi propter faſtidium varietur,ſed propter concordiam vna teneatur. Itaque in hoc pſalmo quem cantatum audiuimus, cui cantando reſpondimus, ea ſumus dicturi, quæ noſtis. Et tamen fortaſſis aliquã adiuuante & donante Deo ſuauitatem allaturi ſumus vobis, quando ea quæ alibi & alibi noueratis, etiam commoniti ruminatis. Nam & in ipſa ruminatione in qua ſignificat Deus munda animalia,hoc voluit inſinuare,quia omnis homo qui audit,ſic debet in cor mittere,vt non piger ſit ea cogitare: vt quando audit, ſimilis ſit manducanti. Cùm autem audita in memoriam reuocat, & cogitatione dulciſsima recolit: fiat ſimilis ruminanti. Alio verò modo eadem dicuntur,& faciunt nos dulciter cogitare, quæ nouimus: & eadem ipſa libenter audire: quia modus dicendi varariatur, & res antiqua ipſo modo dicendi renouatur.

Thren.1. *Matth.5.* *Rom.11.* *Ibidem.*

TITVLVS PSALMI XLVI.

TITVLVS psalmi sic habet: In finẽ, pro filiis Chore, psalmus ipsi Dauid. Psalmus iste conuenit Dauid prophetæ, qui hîc loquitur in persona Apostolorum. Psalmus dico propositus filiis Chore, directis per hoc in finem. Materia est Christus ascendens. Vel materia sunt gentes conuersæ scilicet ipsi filij Chore, qui sunt filij Christi. In prima parte monet nos omnes ad laudem Dei. In secunda describit regnum Christi per ascensionem eius. Intendit autem inuitare ad laudes Dei. Pro filiis Chore psalmus cantatur. Ergo pro Christianis cantatus est. Audiamus enim tanquam filij
Ioan.19. *sponsi illius, quem pueri insensati in Caluariæ loco crucifixerunt. Illi verò meruerunt à bestiis deuorari: nos ab angelis coronari. Agnoscimus enim humilitatem domini nostri, & non de illa erubescimus. Non erubescimus de illo appellato mysticè caluo, propter caluariæ locum. Ipsa enim crux in qua illi insultatum est, non permisit caluam esse frontem nostram, quam suo signo signauit. Deniq; vt noueritis, quia nobis dicuntur hæc, videte quid dicitur.*

PSALMVS XLVI.

OMNES gentes plaudite manibus. Nunquid populus Iudæorum omnes gentes erant? sed cæcitas ex parte in Israël facta est, vt
4.Reg.2. pueri insensati clamarent, Calue, Calue: atque ita Dominus crucifigeretur in caluariç loco, & sanguine suo fuso redimeret,
Rom.11. & impleretur quod ait Apostolus: Cæcitas ex parte contingit in Israël, donec plenitudo gentium intraret. Insultent ergo vani, & hebetes, & insensati:
1.Pet.1. & dicant, Calue, Calue. Vos autem sanguine illo redempti, qui fusus est in
Apoc.1. caluariæ loco: Omnes gentes plaudite manibus, peruenisse ad vos gratiam. Quid est Plaudite? Gaudete. Sed quare manibus? Quia bonis operibus. Si tantùm voce, non bene: quia pigræ sunt manus. Si tantùm manibus, nec hoc bene, quia muta est lingua: concordent manus & lingua. Illa confiteatur, illæ operentur. *Iubilate Deo*, id est, tantam laudem Dei mente concipite, quæ non possit exprimi voce: & ita quòd iubilatio illa sit *in voce exultationis*. Id est, non solùm Deum laudate corde, sed etiam exultanti voce. Illum aliis annunciate. Et subiungit causam quare laudandus sit, dicens: *Quoniam dominus*, quia dominatur omni creaturæ: *excelsus*, quia potens & efficax suæ voluntatis. Et ne in eius bonitate cõfidatis si mala feceritis, quia ipse est *terribilis* futurus iudex: puniet impios, *& rex* quia suos spiritualiter regit per potentiam. *Magnus super omnem terram.* quia nulla pars est terræ, vbi ipse non dominetur. Ille qui videbatur paruus & despectus, factus est terribilis & excelsus: & qui erat tantùm in regno Iudæorum, iam regnat super om-
1.Corint.6. nem terram. Non illi sufficit vnam tantùm gentem habere sub se: ideo tantum pretium ex latere dedit, vt emeret orbem terrarum. Ideo voce prædicatorum subditur: *Subiecit populos*, Id est, Iudæos, *nobis, & gentes sub pedibus nostris*. Ideo dicit, Sub pedibus, vt omnimodam subditorum humilitatem intelligamus. Sic enim dominus ordinauit Ecclesiã, vt alios vellet esse prçla-
Psal.65. tos, alios subditos. Vnde & in alio psalmo dicunt subiecti: Posuisti homines super capita nostra. Prælatorum officium est prædicare, monere, corrigere,

&c in

& in Ecclesiis Christi vices tenere. Subiectorū officiū est audire, obedire, omnē subiectionē prælatis suis tanquā ipsi domino Christo exhibere. Neque enim quod dicunt: Subiecit populos nobis, ex sua persona hoc dicūt: sed ex eius persona, cuius ministeriū agunt. Hinc Petrus quosdam admonet dicēs: Subiecti estote omni humanę creaturæ propter dominū. Illa vtiq; quæ propter Deum fit subiectio, non tam hominibus exhibetur quā Deo. In eo ergo quod prædicatores sancti dicūt, Subiecit populos nobis, & gētes sub pedibus nostris: nequaquā ita intelligendū est, vt sibi vellēt hoc adscribere: cùm Apostolus Paulus quosdā volētes ei subiici tāquā homini, redarguat, dicēs: Nūquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Non ergo in hoc verbo seipsos appetunt commēdare, sed illū potiùs, cuius auctoritas erat in ipsis: cui magis obediebatur per ipsos, quàm ipsis. Quorū adhuc voce subiungitur: *Elegit nobis hæreditatem suam.* Id est, gentes elegit nobis in hæreditatē sociandas. Vel elegit nobis, vt nos subsistentes loco ipsius, in hæreditate excolamus eam, spinas vitiorum auferendo: vomere disciplinæ arando: semina virtutum mittendo. In eo quod dicitur, Elegit, gratia diuina commendatur. Iuxta quod ipse auctor gratiæ suis dicit. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Quæ gratia magis declaratur, cùm subditur: *Speciem Iacob quem dilexit.* Duo fratres erant, Iacob & Esau: & antequā aliquid egissent boni vel mali, ait dominus: Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Per Iacob ergo intelliguntur gratia electi. Elegit itaque dominus speciem Iacob quem dilexit: non quia tunc esset speciosus, quando est electus, aut propter speciem quam antè haberet, esset dilectus: sed illam speciem iam diligebat in Iacob, quam per gratiam postmodum erat daturus. Sic elegit sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, Non quia esset immaculata, quando est electa: sed ad hoc elegit fœdam vt faceret pulchram. Deinde ostendit quo ordine gentes electæ sint, cùm subiungit: *Ascendit Deus in iubilo.* Nam post ascensionem missus est Spiritus sanctus in Apostolos, & prædicatum est gentibus Euangelium, & sic electæ sunt. Quid est iubilatio, nisi admiratio gaudij, quæ verbis non potest explicari? Quomodo admirati sunt gaudentes, videntes ire in cælum quem planxerant mortuum? Reuera huic gaudio verba non sufficerent. Restabat iubilare quod nemo poterat explicare. Ibi erat & vox tubæ, vox illa angelorum. Dictum est enim, Sicut tuba exalta vocem tuam. Prędicauerunt angeli ascensionem domini. Viderunt discipuli ascendentem dominum, hærentes, admirantes, stupentes, nihil dicentes, sed corde iubilantes. Et vox iam tubæ in clara voce angelorum: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? hic Iesus est. Quasi illi non sciebant, quia ipse est Iesus. Ante se paulo antè eum non videbant, secum loquentem non audiebant. Nempe non solùm speciem viderunt pręsentis, sed membra contrectauerunt. Ipsi ergo nesciebant quòd ille esset Iesus. Sed admiratione præ gaudio iubilationis, tanquam mente alienata, loquuntur angeli, Ipse est Iesus. Ille quo crucifixo nutauerunt vobis pedes. Quo occiso & sepulto spem vobis perdidisse putabatis. Ecce ipse est Iesus. Ascendit ante vos: sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

1.Timot.3. Heb.13. 1.Pet.2. 1.Corint.1. Ioan.15. Genes.25. Mala.1. Rom.9. Ephes.5. Actio.2. Matth.28. Marc.16. Actio.1. Luc.22. Isa.58. Actio 1. Ioan.20. Luc.24. Matth.26. Actio.1.

lum. Tollitur quippe corpus ab oculis vestris, sed non separatur Deus à cordibus vestris. Ergo vos filij Chore, iā si intellexistis vos & inspicitis hîc vos, & gaudetis quia videtis, hîc vos *Psallite* bene operando *Deo nostro*, id est ad honorem Dei nostri. *psallite* mēte. Et non solùm psallendū est ei, in eo quòd Deus est: sed etiam in eo quòd homo est. Nec qualiscunque homo, sed rex.
Math.2. Et ideo subiungit: *Psallite regi nostro, psallite.* Psallēdum est Deo, quia nos creauit.
Ioan.1. & 19. Psallendum est, quia nos redemit. Iste rex est Deus, est homo: Deus ante carnem, Deus in carne. Cui etiam ideo psallendum est: *Quoniam rex omnis terræ Deus.* Quid enim? Et antè non omnis terræ Deus? Nonne & cæli & ter-
Ioan.1. ræ Deus? Cum per illum facta sint omnia, quid posset dicere non esse Deum
Hebr.1. suum? Sed non omnes homines agnouerant Deum suum, & vbi agnoscebatur, quasi ibi tantùm Deus erat. Notus in Iudæa Deus. Nondum filij
Psal.75. Chore dicebant, Omnes gentes plaudite manibus. Iam ab omnibus agno-
Isa.54. scitur, quia impletum est quod dicit Isaias, Ipse Deus tuus, qui eruit te, vniuersæ terræ Deus vocabitur. Ideo subdit: *Psallite sapienter*, id est, bene opera-
Math.25. mini, non pro terrenis, ne sitis comparabiles fatuis virginibus, quæ accipientes lampades suas non sumpserunt oleum secum in vasis suis. Per eas enim designantur animæ quæ continenter viuunt, & bona opera quæ per lampades designantur, faciunt. Sed dum inde hominibus appetunt placere, oleum in vasis, id est, nitorem gloriæ in conscientiis negligunt habere. Tales videntur Deo psallere, in eo quòd bona agunt: sed insipienter psallunt, quia eadem bona per inanem gloriam amittunt. Sapienter ergo psallere, est recta agere, & de ipsis rectis operibus soli Deo velle placere. Non est autem ociosum, quod totiens dictum est Psallite. Repetens inculcat, vt tardos excitet: frequens quoque repetitio eiusdem vocis, nimiæ inculcatio est iocunditatis. Vel quinquies psallite ad quinque sensus corporis possumus referre: vt videlicet visum, auditum, gustum, odoratum & tactum vertamus in bonum vsum. Deinde ostendit quomodo sit rex omnis terræ, cùm subdit: *Regnauit Deus super gentes.* Et ne aliquis intelligeret, vt etiam in malis regnaret, determinat ita, *Deus sedet super sedem sanctam suam.* Id est, ita re-
Sapien.7. gnat in gentibus, vt tamen in sanctis maneat. Inde scriptum est, Anima iusti sedes est sapientiæ. Vbi ergo regnabat diabolus, modò regnat Christus. Ille regnabat per superbiam, per luxuriam, per iram, & per vitia. Iste regnat per humilitatem, per castitatem, per mansuetudinem, & per cæteras virtutes: vt
Rom.6. iam non simus serui peccati, sed liberi iustitiæ. Si hæc agimus, erimus regnum Dei, & sedes Dei. Exponit quomodo factum sit, vt regnet super gentes. *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham.* Ac si diceret, Reges & aliæ potestates, qui prius Deo aduersabantur, congregati sunt per fidem
Hebr.11. cum Deo cui credidit Abraham. Ex illis principibus erat ille cēturio, cuius
Math.8. fides commendatur in Euangelio. Ecce quomodo impletum est quod Ioan
Matth.3. nes ait, Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ. Nonne lapides erant gentes, quando lapides colebant, sicut de illis alibi dicitur in psal-
Psal.113. mo: Similes illis fiant, qui faciunt ea? Et ideo accesserunt ad fidem, *Quoniam Dij fortes terræ*, Id est, Apostoli & prædicatores sancti: Dij per gratiam, fortes

per fi

per fidem. *Vehementer eleuati sunt.* In signis & virtutibus. Et ita factum est, vt multi generentur ad fidem.

TITVLVS PSALMI XLVII.

P*SALMVS cantici filiis Chore in secunda sabbati. Psalmus iste proponitur filiis Chore, id est, filiis Christi qui crucifixus est in loco Caluariæ. Chore enim (vt sæpe dictum est) Caluaria interpretatur. Qui psalmus dicitur cantici, quia de re agit vnde maxime nobis exultandum est: quoniam magnã exponit Ecclesiæ dignitatem. Psalmus dico habitus in secunda sabbati, id est, de fundatione Ecclesiæ, qua significatur pro fundatione terræ quæ facta fuit in secunda die. Prima enim die discreta est lux à tenebris: in qua significatur resurrectio Christi, de qua lux immortalitatis à mortalitate discreta est. In secunda die factum est firmamentum, in quo significatur tempus post resurrectionem, quo fundata est sancta Ecclesia. In prima parte describit eam, & multis modis commendat: modò per fundatorem, modò per positum loci, modò per dilatationem. Laudat etiam eam à muneribus. Per hoc quoque quòd quidam volentes eam destruere, cognoscentes eius dignitatem, conuersi sunt ad eam. Deinde commendat quoddam insigne donum ipsius, scilicet quòd misericordia Dei habitat in ea. In secunda parte agit de ordinibus ipsius Ecclesiæ. Intentio est hortari vt omnes istam ciuitatem amplificent. Vox perfectorum.* Genes. 1. Ibidem.

PSALMVS XLVII.

M*AGNVS dominus & laudabilis nimis.* Id est, magni imperij & magnæ potentiæ. Et inde dignus laude nimis super quàm lingua possit explicare. Et hoc quòd magnus & laudabilis sit, maximè perpenditur *In ciuitate Dei nostri*, Id est, in constructione Ecclesiæ quæ est munita virtutibus, ampla charitate collecta per fidem ad iure viuendum. Nec talis ciuitas est Babylonis, id est, confusorum aut hæreticorum: sed est Dei nostri. Hinc commendat Ecclesiam per artificem Deum. Ciuitate dico posita *In monte sancto eius.* Id est, in Christo, siue in monte virtutum vel constantiæ. Hæc ciuitas à tali domino est possessa. De huiusmodi lapidibus est constructa, id est, de Iudęis & gentibus. Et hoc est quod subdit: *Fundatur exultatione vniuersæ terræ.* Id est, firmiter ædificata est de habitatoribus vniuersæ terræ exultantibus de peccatorum remissione: vel fundatur exultatione vniuersæ terræ, id est, ad exultationem omnium credentium. Et hoc exequitur per partes, cùm subiungit: *Mons Sion latera Aquilonis ciuitas regis magni.* Mons Sion, in quo caput regni Iudæorum erat, ipsos Iudæos significat. Per latera Aquilonis gentes designantur, quæ torpentes frigore infidelitatis à diabolo possidebantur. Pro eo quòd ventus Aquilo constringit in frigore, non incongruè Aquilonis nomine torpor maligni spiritus accipitur. Quod Isaias quoq; testatur, qui dixisse diabolum denuntiat dicens: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Malignus spiritus mõtem testamenti tenuit, quia Iudaicum populum qui legem acceperat, sibi in perfidiam subiugauit. Adhuc monti testamenti præsidet, quando corda doctorum tenet: qui etiam in lateribus Aquilonis sedit, quia mẽtes gentilium Gene. 11. Isa. 14.

frigidas possedit. Vnde & sponsi voce in Canticis dicitur, Surge Aquilo
Cant. 4. & veni Auster, perfla hortum meum, & fluent aromata illius. Recedente
enim Aquilone, id est, maligno spiritu, spiritus sanctus mentes quasi Auster
replet. Qui dum calefaciendo flauerit, statim de cordibus fidelium aromata
fluunt virtutum. Tales fiunt ciuitas regis magni, liberati homines ab infide-
litate & superstitione dæmoniorum, credentes in Christum collimati sunt
Rom. 15. illi ciuitati. Occurrerunt in angulo parietis de circuncisione venientis. Et
facti sunt ciuitas regis magni, qui fuerant latera Aquilonis. Quicunque
adhærent diabolo, latera Aquilonis sunt. Adhæreāt Christo, & erunt de ci-
uitate regis magni. In his magna gloria & honor omnipotentis est. Magna
enim medici gloria est, quando ex desperatione conualescit ægrotus. Se-
quitur alia commendatio. *Deus in domibus eius cognoscetur cùm suscipiet eam.* In
domibus eius ciuitatis, id est, in singulis fidelibus, qui dicuntur domus, quia
in eis habitat dominus, cognoscetur Deus: quia ipsi cognitionem habe-
Ephes. 2. bunt de Deo, cùm suscipiet eam tuendam & protegendam ab inimicis. Vel
in domibus dictum est, propter duos parietes Iudæorum & gentium. Com-
mendatur autem gratia, vbi dicitur, Cùm suscipiet eam. Nam quid esset
ciuitas ista, nisi ille suscepisset eam? Nonne statim caderet, nisi tale fundamē-
2. Corin. 10. tum haberet? Nemo ergo de suis meritis glorietur. Sed qui gloriatur, in do-
mino glorietur. Iam ecce illa latera Aquilonis quomodo veniant videte.
Quoniam ecce reges terræ congregati sunt. Ecce reges & potestates huius seculi
Ephes. 2. congregati sunt de multis locis, de multis populis. *conuenerunt in vnum.* la-
pidem angularem, qui de multis facit vnum. *Ipsi videntes sic*, intelligentes ci-
uitatem Dei sic fundatam, sic constructam, sic decoram, sic firmam. *admi-
rati sunt.* Post admirationem miraculorum Ecclesiæ Christi, Cōturbati sunt
de peccatis suis: commoti sunt ad pœnitentiam. *Tremor apprehendit eos.* Pro ti-
more futuræ iræ. Notandus est ordo verborum. Prius vident, & videndo
admirantur: deinde ad se reuersi, conturbantur & contremiscunt. Et tu fac
similiter. Aperiantur oculi cordis tui. Et vide & admirare gloriam huius ci-
uitatis Dei. Perpende quantis virtutibus polleat, quibus miraculis coruscet,
quomodo terrena despiciat: quantis desideriis ad cælestia anhelet, quanta
in futuro sit eius merces & beatitudo. Talia pensans atque admirans, reuer-
Matth. 5. tere ad temetipsum, plange peccata tua. Pertimesce districtum iudicium
Dei, contremisce in teipso, vt possis couniri huic beato populo, de quo sub-
ditur: *Ibi dolores vt parturientis.* In illa conturbatione & tremore fuerunt do-
Rom. 6. lores fructuosi, vt parturientis. Vetus enim homo peperit nouum. Mulier
Ioan. 16. cùm parit, tristitiam habet. Cùm autem peperit puerum, iam non meminit
pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Sic peccatrix
anima quando pœnitet magnum dolorem patitur, magnas intra se sentit
angustias. Sed postquam fructum pœnitentiæ, id est, absolutionem & remis-
sionē peccatorū perceperit, iam non meminit pressuræ pœnitētiæ propter
Isa. 26. gaudium salutis. A timore (inquit Isaias) concepimus & parturiuimus & pe
perimus spiritū salutis. Sic ergo reges cōceperunt de timore Christi, vt par-
turiendo parerent salutē. Et hoc quod dolores illi fuerunt fructuosi, non ex
suis

suis fuit meritis, sed ex gratia Dei. Et ideo subditur: *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* Secundũ Hieronymũ, Tharsis idem est quod Carthago. Primordia autẽ regni in Carthaginis nauibus floruerunt, intantũ vt inter cæteras gentes excellerent negociationibus & nauigationibus. Atq; hinc nimiũ superba facta est illa ciuitas, vt dignè per eius naues intelligatur superbia gentiũ, præsumens in incertis tanquam in flatibus ventorum. Sed in vehementi spiritu conterentur naues Tharsis, quia in virtute Spiritus sancti destruuntur omnes elationes huius mundi. Iste vehemens spiritus omnes auras tentationũ expellit, omnes nebulas cogitationum diuidit. Omnia in mente serenat, vbi vult spirat, & quem vult, immutat: Vitia conterit, virtutes nutrit. Hæc autẽ constitutio Ecclesiæ non est impremeditatè facta, sed diu antè prophetizata, & modò completa. Et ideo subditur: *Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate domini virtutum.* Rectè dominus virtutũ dicitur, quia Angelis, Archangelis, Thronis, Dominationibus, & cunctis cælorum agminibus dominatur. Et tãtus dominus qui regnat in Angelis, nõ dedignatur regnare in nobis. Propterea protinus additur: *In ciuitate Dei nostri.* Ipse qui dominus est virtutũ, ipse est & Deus noster, id est dominus & Deus angelorum & hominũ. Omnis vna ciuitas, omniũ vnus dominus & Deus. Quid est quod audiuimus & vidimus? sequitur & dicit: *Deus fundauit eam* non ad tempus sicut Synagôgam, sed *in æternum.* Fundare Dei, est incommutabiliter stabilire. O beata Ecclesia! quodã tẽpore audiuit, quodam tẽpore vidit. Audiuit in promissione, vidit in exhibitione. Audiuit in prophetia, vidit in Euãgelio. Omnia quæ modò cõplentur, anteà prophetizata sunt. Fundauit autẽ ciuitatẽ suam, mittendo filiũ suum, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternã. Et ipse saluator factus est misericordia nostra. De quo eidem domino ad laudẽ ipsius Ecclesia dicit: *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.* Bene misericordia Dei dicitur Filius, quia per eum misertus est nobis Deus. De quo etiam dicitur in alio psalmo: Deus meus misericordia mea. Si tantũ peccata dimitteret, misericors Christus dici potuisset. Sed quia & culpas dimisit, & insuper ęternam vitam immeritis dedit: nõ solùm misericordẽ, sed ipsam misericordiã dignè appellauit. Qui rectè in medio dicitur positus, quia ad omnes æqualiter se habet, tam ad nobiles, quàm ad ignobiles: tam ad idiotas, quàm ad sapientes: sicut scriptũ est, Quicunq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Et iterum: Quotquot autẽ receperunt eum, dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. Bene ergo subiunctum est: *Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ.* Quomodo nomẽ tuum Deus vbiq; terrarũ diffusum est, sic & laus tua vsque ad fines terræ vniuersæ procedit & crescit. Nulla enim terra est, in qua Christi nomẽ non sit auditum Et verè multi erunt iusti, qui te laudabunt: quia *Iustitia plena est dextera tua.* Quia per omnipotentiam tuam multos iustos iam conuertisti. Multi sunt illi qui stabunt ad dexteram tuam. Non solùm multi erunt qui stabunt ad sinistram: sed ibi erit plenitudo massæ ad dexteram constitutæ: Et ideo *Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ.* Id est, vterque populus, Iudæa & gentilitas. Vnde? *propter iudicia tua Domine.* Tu enim iudicaturus es viuos

Acto. 2. Ioan. 3. Ephes. 1. Luc. 17. Ephes. 4. Ioan. 3. Psal. 58. Acto. 10. Rom. 10. Iohel. 2. Ioan. 1. Matth. 25. Matth. 13. Ioan. 5.

Matth. 3. 16. & 25. & mortuos, & separaturus paleas à granis: etsi modò electi tui patiuntur multas molestias adhuc inter malos positi, quia non discernuntur adhuc iudicia tua. Tunc profectò erit plenum gaudium, & perfecta exultatio, Math. 25. quando post iudicia data audituri sunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Per Sion montem ideo intelliguntur Iudæi, quia sicut iam suprà dictum est, ibi est caput regni. Filiæ Iudæ non immerito accipiuntur gentiles: sed propter confessionem fidei. Iudas enim confessio est: & omnes filiæ confessionis, filiæ Iu- Rom. 2. dæ sunt. Hinc Apostolus ait: Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto & in carne est circuncisio: sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Talis Iudæus esto: Gloriare de circuncisione cordis. Admonentur alij vt conuertantur, cùm subditur: *Circundate Sion & complectimini eam.* Circũdate eam per fidem, per operationem, per bonos mores, & complectimini eam dulcissimis amplexibus charitatis. Nolite scandalis circũdare, sed charitate, vt qui bene viuunt in medio vestri, eos imitemini: & eorum Rom. 12. imitatione Christo cuius membra sunt, incorporemini. *Narrate in turribus eius.* Id est, in altitudine munitionum eius constituti, prædicate laudes eius. Isa. 40. Hinc alius propheta admonet dicens: Super montem excelsum ascende, tu qui euangelizas Sion. Non enim verbum Dei prædicare debet, qui adhuc Psal. 49. prauè viuendo in imis iacet. Vnde scriptum est in alio psalmo: Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarrras iustitias meas & assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam, &c. Ergo in turribus & in monte excelso narrandus est diuinus sermo. Iustum est vt altè viuat, qui alta prædicat: vt cum doctrinis concordet vita. Aptè itaque subiunctum est: *Ponite corda vestra in virtute eius.* Virtus huius ciuitatis, ipsa est vis charitatis. Cant. 8. Nihil est fortius hac virtute, de qua Salomõ ait: Fortis est vt mors dilectio. Quomodo enim quãdo venit mors, resisti ei non valet quibuslibet artibus, quibuslibet medicinis. Sic contra violentiam charitatis mundus nihil po- Rom. 8. test. Hinc Paulus ait: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum quia neque mors, neque vita, neque instãtia, neque futura, neque creatura aliqua poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Vbi regnat charitas, non regnat cupiditas, non superbia, non 1. Corint. 13. ira, non inuidia, non luxuria, non cętera vitia. Charitas vitia extinguit, virtutes nutrit. Ipsa est virtutum virtus, & (vt ita dicam) anima virtutum. Quomodo caro sine anima viuere non potest, sic reliquæ virtutes sine charitate figuram habere possunt, veritatem habere non possunt. Et quomodo anima corpus animat, ita charitas cæteras virtutes viuificat. Nam per charitatem viget humilitas, splendet castitas: per charitatem obedientia seruit, patientia vincit. Sic vnaquæque virtus totam speciem suam, totam fortitudinem suam non trahit aliunde, nisi à charitate. *Ponite* ergo *corda vestra in virtute eius: & distribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera.* Domus duæ intelligendæ sunt: vna ex præputio, alia ex circuncisione. Constitutum est

vt Apo

vt Apostoli distribuerent, hoc est discernerent, domos istas. Cùm vocatus esset Saulus, & factus esset Paulus conueniens in vnitate coapostolorum suorum, sic cum eis habuit placitum, vt illi irent in circuncisionem: iste in præputium. Ista dispensatione Apostolatus sui distribuerunt domos ciuitatis magni regis, & concordantes in angulo, Euangelium dispensatione diuiserunt, charitate vinxerũt. Distribuuntur etiam domus istius per diuersas regiones, per diuersas cõgregationes, per diuersos ordines, per diuersa merita. Quę distributio domorũ habet in cælo distinctionẽ præmiorum. Vnde saluator ait, In domo patris mei mansiones multę sunt. Sicut modò diuersæ domus gratiæ in vna ciuitate, ita tunc diuersæ erũt mãsiones gloriæ in eadẽ æternitate. Sed quid est quod præcipitur vobis, ô sancti Apostoli, vt enarretis in progenie altera? Sequitur & dicit: *Quoniã hic est Deus, Deus noster in æternum, & in seculum seculi: ipse reget nos in secula.* Nos sumus progenies altera. Re vera altera, quia noua. Prophetata sunt hæc in progenie carnali, prædicata & impleta in progenie spirituali: narratur ergo nobis quoniam hic Deus qui tam magnus est, & tam laudabilis, Deus noster est: non ad tempus, sed in æternum. O dulce gaudium! ineffabile donum! habuerunt Iudæi Deum cæli, sed non in æternum: quia repulerunt eum. Habuerunt gentes Deos multos æreos, ligneos, lapideos, aureos: sed non in æternum, quia de corruptibili materia fuerunt: de quibus scriptum est, Dij qui cælum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his quæ sub cælo sunt. Quoniam omnes dij gentium dæmonia: dominus autem cælos fecit. Ipse est dominus Deus noster in æternum, regnaturus & in hoc seculo & in futuro. Ipse & non alius, reget nos in secula. Si Deus noster est, & rex noster est. Protegit nos, quia Deus est, ne moriamur. Reget nos, quia rex est, ne cadamus. Regendo autem nos non frangit nos. Nam quos non regit, frangit. De his quos regit, scriptum est: Reges eos in virga ferrea. De his quos non regit, protinus subditur: Et tanquam vas figuli confringes eos. Ab illo ergo optemus regi & liberari hîc, in æternum, in secula seculorum.

Actu.9. *Actu.13.* *Ioan.14.* *1.Corint.15.* *Matth.21.* *Ioan.19.* *Ierem.10.* *Psal.95.* *Psal.2.*

Murmurant homines plerunque, qui propterea volunt Deum colere, vt hîc illis bene sit, quando viderint eos qui Deum non colunt, pollere atque florere fœlicitate terrena: se autem Deum colentes, laborare in angustiis, ieiuniis, cæterisque difficultatibus mortalitatis humanæ. Contra hunc morbum sermo diuinus loquitur nobis in hoc psalmo.

TITVLVS PSALMI XLVIII.

TITVLVS talis est, In finem filiis Chore psalmus Dauid. Psalmus iste conuenit Dauid prophetæ, qui hîc loquitur, propositus filiis Chore ad intelligendum. Materia Christus est, non malorum, sed iustorum redemptor. Vel materia est contemptus mundi. In prima parte ponit prologum, ad commendationẽ rei quam dicturus est. In secunda parte proponit Christum redemptorem, non malorum & seculi amatorum, sed iustorum, & in eadem parte reprehendens stultitiam eorum, notat vanitates quibus amatores istius seculi sunt intenti. In tertia parte admonet iustos pauperes, ne curent istos diuites: quia citò peribunt eorum diuitiæ. Intendunt autem

Apostoli vel Propheta in hoc psalmo; omnes in fide existentes, tam ex Iudæis quàm ex gentibus, tam liberos quàm seruos, cuiuscunque conditionis sint, dehortari ab appetitu terrenorum ad amorem cælestium. Et sic non erit in die iudicij timendum. In primis autem multis faciunt eos attentos, tum quia prudenter, id est moraliter eis loquuntur: tum quia parabolicè: tum etiam quia illud à magistro interius præsidente addiscent, & quod aliis voce prædicabunt, opere complebunt.

PSALMVS XLVIII.

AVDITE *hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Quod dico, Auribus percipite, hoc est, nolite transeunter audire. Sicut est ergo aliqua distinctio inter Audite, & Auribus percipite: ita est distinctio aliqua inter omnes gentes, & habitatores orbis. Significantius enim vult nos intelligere quod ait, Omnes qui habitatis orbem: vt gentes intelligamus, omnes iniquos: habitatores autem orbis, omnes iustos. Nam qui habitat non tenetur. Qui autem tenetur, non habitat, sed habitatur. Ista verba audituri erant non solùm peccatores & impij, sed & iusti. Permixtè modò audiunt omnes, sed cùm ventum fuerit ad reddẽdam rationem, separabuntur qui sine causa audierunt, ab illis qui auribus perceperunt. Audiant ergo peccatores. Hoc est quod ait, Audite hæc omnes gentes. Audiant & iusti, qui non sine causa audierunt, & regunt potius terram, quàm regantur à terra. Et hoc est quod subiungit, Auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et iterum dicit: *Quique terrigenæ, & filij hominum.* Quod ait Terrigenæ, ad peccatores retulit. Quod ait, Et filij hominum, ad fideles & iustos. Videtis ergo quia seruatur ista distinctio. Qui sunt ergo terrigenæ, nisi filij terræ? Qui sunt filij terræ? Qui hæreditates terrenas requirunt: Qui sunt filij hominum? Qui pertinent ad filium hominis. Aliquando iam ista distinximus sanctitati vestræ. Et inuenimus quia Adam homo erat, filius hominis non erat. Et Deus non erat ipse Adam: Christus autem & filius hominis erat, & Deus erat. Quicunque pertinent ad Adam, terrigenæ: Quicunque pertinent ad Christum, filij hominum. Omnes tamen audiant. Ego nullis subtraho sermonem meum. Terrigena est? Audiat propter iudicium. Filius hominis est? Audiat propter regnum. *Simul in vnum diues & pauper.* Iterum ipsa sunt repetita. Quòd ait, Diues, ad terrigenas pertinet. Quòd autem Pauper, ad filios hominum. Diuites intellige superbos: pauperes humiles. Habeat multas facultates pecuniarum? si in eis non extollitur, pauper est. Non habeat aliquid, cupiat & infletur? Inter diuites reprobos deputat eum Deus. Et diuites & pauperes in corde interrogat dominus. Non parua se propheta dicturũ insinuat, cùm tantã omnium faciat aduocationẽ. Et ponit causam, quare debeat audiri cũ subdit: *Os meũ loquatur sapientiã, & meditatio cordis mei prudentiam.* Sapientia est cognitio diuinorum. Prudentia est de instructione morum. Et propheta vel Apostoli hîc annuntiant sapientiam, vbi Christum filium Dei omnium redẽptorem iustorum annuntiant. Mores informant, cùm docent hæc terrena non esse ap-

petend

petenda, & diuitum diuitias negligendas. Hæc autem non puris labiis se dixisse pronuntiant, sed meditatè, vt auditores magis attentos reddant. Hæc etiam non à seipsis, sed interiore magistro, videlicet Spiritu sancto, audire & loqui se asseruit, cùm subiungit, *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam.* In parabolam aurem inclinare, est eandem parabolam humiliter audire. Quam non audiunt, qui non faciunt quod di- Matth.23.
cunt: quales erant Pharisæi, quos dicit dominus sedere super cathedram Matth.5.
Moysi. Qui verò doctor est & non auditor, alteri prodest, sibi non prodest. Qui autem faciunt, & sic dicunt: audiunt quod dicunt. Et ideo fructuosè dicunt quod audiunt. Talis erat iste vir sanctus. Qui prius parabolam humiliter audit, quatinus instructus interiore magistro, deinde aperiat propositionem suam in psalterio. Parabolæ sunt similitudines rerum, quæ comparan-
tur rebus de quibus agitur. Propositiones sunt quæstiones, in quibus aliquid 1. Cor. 13. 2. Cor. 5.
est quod disputatione soluẽdum sit. Quare audit parabolam? Quia videmus 1. Cor. 13.
nunc per speculum in ænigmate, sicut dicit Apostolus. Quandiu hîc peregrinamur à domino, nondum est illa visio nostra facie ad faciem, vbi iam non sunt parabolæ neque ænigmata, neque similitudines. Ænigma est obscura parabola quæ difficilè intelligitur. Si ergo in ænigmate videmus, inclinemus in parabolam aurem nostram. Et sic aperiamus in psalterio propositionem nostram. Audiamus quod dicitur, faciamus quod præcipitur. Aperiam (inquit) propositionem meam in psalterio, quia quod propono manifestandum in psalmo hoc, faciam non solùm verbo, sed etiam exemplo: vt quod doceo ore, compleam opere. Psalterium enim in quo manibus feriuntur chordæ, vt audiantur melos, id est psalmus, bonam operationem significare sæpe iam diximus. In psalterio ergo propositionem aperire, est verba quæ ponuntur operibus demõstrare. Inclinabo in parabolã aurem meam. Ac si dicat, Audiã in me Spiritum sanctum loquẽtem, & ea quæ futura sunt, in parabolis & propositionibus denuntiantem. Inclinabo ergo & humilia-
bo in hanc parabolam aurem meam, neque de illis ero, de quibus dicitur: Ezech. 13.
Væ prophetæ, qui prophetat de corde suo. Posteà verò aperiam in psalterio propositionem meam. Audiuit enim propheta, & quid audisset in hoc psalterio psalmi manifestat dicens: *Cur timebo in die mala?* Id est, in die iudicij. Dicit aliquis, Quia fecisti furtum, homicidium, vel aliud graue peccatum. Nõ ideo, inquit, timebo. Cur igitur timebo? sequitur & dicit *Iniquitas calcanei mei,* Id est finalis iniquitas *circundabit me.* Id est ex omni parte ostendit me damnabilem. Non ergo tam iniquitas, quàm finis iniquitatis timenda est. Non enim qui malè vixerit, sed qui mala vita finierit, periturus est. Si ergo vitet iniquitatem calcanei sui, & ambulet in viis Dei, non timebit, vt perueniat ad diem malam. Cur ergo timebimus in die mala? Aut quare non nos
emendabimus, antequàm veniat dies mala? Præceptum est Euæ, vt obseruet Gene. 3.
caput diaboli: quia diabolus calcaneũ ipsius obseruat. Eua est caro nostra. Per carnem facilius labitur homo. Si igitur iniquitas calcanei circundabit nos, cur timebimus in die mala? Habemus enim in potestate auxiliante do-

mino, vt non faciamus iniquitatem: aut si fecimus, vt emendemus. Et sic non erit qui nos circundet. Et in die nouissima non timebimus, sed gaudebimus. Qui sunt ergo quos circundabit iniquitas calcanei sui? *Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur*.. Væ vobis Iudæi, qui non in Christo, sed in vestra iustitia confiditis. Væ vobis diuites, qui in vestris diuitiis gloriamini. Vobis timēdum est quod subditur in psalmo. *Frater non redimit, redimet homo?* Quis est iste frater, nisi Christus, qui cæteros fratres saluauit? Cuius typum Ioseph ille tenuit, qui fratres suos de fame liberauit. Frater iste post resurrectionem suam cuidam dixit: Vade, dic fratribus meis. Frater noster voluit esse dominus noster, assumēdo nostram naturam. Christus enim qui dicitur filius Dei, & est, dicitur frater noster. Ergo si Christus non redimet, homo redempturus est? Si ille non redimet qui Deus est & homo, redimet alius qui sit purus homo? Non vtique. vnde *Non dabit Deo placationem suam.* Non poterit Deum placare malus, neque per oblationem, neque per orationem, neque per sacrificium. Hinc Paulus ait: Voluntariè nobis peccantibus iam non relinquitur hostia pro peccato. Quandiu enim homo est in voluntate peccandi, nullis Deum potest placare muneribus, nullis sacrificiis, nullis operibus bonis. Et ideo subdit. *Et pretium redemptionis animæ suæ.* non poterit dare. Non est enim eius Deo beneplacita eleemosyna. cuius adhuc voluntas retinetur in culpa. *Et laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem.* Qui ad tempus delectatus est in diuitiis, in æternum laborabit in tormentis. Desiderabit mori, sed non poterit. Ad hoc tantùm viuet, vt semper laboret. Væ tibi mala cupiditas, quàm malè tuos decipis amatores. *Non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes.* Vident sapientes mori. Attendunt temporalem mortem, sed futurum damnationis interitum non prouident. Talia plerunque solet dicere: Nonne mortuus est ille sapiens? Si aliquid posset, qui aliquid sapuit, non moreretur. Faciam ergo mihi bene, dum viuo. Hi sunt qui voluptatem summum bonum esse putantes, cunctis corporis delectationibus inhærent. Hi sunt qui dicunt, Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Viderunt Iudæi Christum pendentem in cruce, & contempserunt illum dicentes: Hic si filius Dei esset, descenderet de cruce: non videntes quid sit interitus. Ille moriebatur temporaliter, vt reuiuisceret in æternum. Illi viuebant temporaliter, morituri in æternum. De quibus mox subinfertur. *Simul insipiens & stultus peribunt* Insipiens est, qui non credit in futuram pœnam. Stultus qui licet credat, tamen non cauet. Caue ergo insipientiam: caue stultitiam: prouide futurum interitum. Fac tibi amicos de mammona iniquitatis. Vade ad formicam, & disce sapiētiam (quæ æstate congregat, vnde viuat in hyeme,) & non peribis in æternum. Hi autem simul peribunt, *Et relinquent alienis diuitias suas.* Omnes iniqui relinquunt alienis diuitias suas: siue filij sint, siue parentes, siue vicini, quibus relinquūt. Tamen in hoc alieni sunt, quia illis de suis diuitiis subuenire non possunt. *Et sepulchra eorū*, Id est pyramides & mausolea, quæ quasi magnas ædificant domos

Gene. 42. 43. Ioan. 20. Hebr. 2. Hebr. 10. Apoch. 9. Ecclesi. 8. Matth. 27. Matth. 6. Prou. 6.

domos,quaſi illa ſepulchra debeant eſſe *domus illorum in æternum*.Excipiuntur ſepulchris pretioſis, & inuoluuntur pretioſis veſtibus:ſepeliuntur vnguentis & aromatibus.Deinde memoriam qualem habent? *Tabernacula eorum in progenie & progenie, vocauerunt nomina ſua in terris ſuis*. Domus & familiæ eorum vſque in tertiam & quartam generationem eos laudāt, eiſq; ſacrificāt. Tangit conſuetudinem gentilium,qui conſtitutis diebus aliquos conducebant,vt inuocarent nomina mortuorum circa ſepulturam eorum. In quo propheta magnam eorum notat ſtultitiam, quia cùm ipſi per hæc memoriam æternam habere putarent,tamen in ſolis terris ſuis hoc faciebant. Vel aliter: tabernacula eorum,id eſt domus lapideæ,quas de diuitiis conſtruxerunt,in quibus ad horam habitauerunt: manentia in progenie filiorum & progenie nepotum:vocauerunt nomina ſua,id eſt, fuerunt cauſa quare nomina eorum haberentur in memoria.Et non vbique,ſed in terris ſuis,ideſt, in vicinio ſuo. Hoc totum pertinet ad redarguendam inanem diuitum extollentiā,vt in amplis ædificiis operam non inſumant:cùm tandem præter ſepulchrum nihil eorum poſſideant.Hoc autē ideo faciunt, quia intellectū ſuum amiſerunt.Et hoc eſt quod ſubdit. *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit.* Quis maior honor homini dari potuit,quā ratio & intellectus,Deiq; ſimilitudo?In tanto honore poſitus non intellexit, id eſt non intelligenter egit: ſed *Comparatus eſt iumentis inſipientibus.* Non ſecundū aliud niſi ſecundum inſipientiam,& in actu *Similis factus eſt illis.* Quia ſicut iumenta prona ſunt terræ, & tantùm ventri obedientia,ita amatores mundi terrenis rebus tātùm ſunt dediti.*Hæc via illorum ſcandalum ipſis.* Hæc via ſecundum quod ipſi fuerunt in honore, & non intellexerunt, terrena tantùm appetendo, erit ſcandalum ipſis,id eſt offenſio,quæ ducet eos ad interitum. Ipſis ſit ſcandalum, non tibi.Quando erit tibi?Si putes quòd beati ſint tales.Si verò intelligas,quia nō ſunt beati,ipſis erit ſcandalum via ipſorum,non Chriſto, nō membris eius. *Et poſteà in ore ſuo complacebunt.* Cùm facti fuerint tales, vt non quærant niſi bona temporalia,laudabunt ſe placentes ſibi.Vel poſteà in ore ſuo complacebunt,quando dicent in iudicio,Domine Deus aperi nobis. Sed tunc fiet *Matth.25.* quod ſequitur: *Sicut oues in inferno poſiti ſunt,mors depaſcet eos.* Quia grege facto diuitiis tonſi & expoliati à magna nigrorum ſpirituum multitudine in tenebras deducentur. Et meritò qui Chriſtum paſtorem habere noluerunt,à *Ioan.10.* morte depaſcentur, & à lupo rapace deuorabuntur. *Et dominabuntur eorum iuſti in matutino:* Quia iudices eorum erunt in iudicio.*Et auxilium eorum*,quod habent in hoc ſeculo, *veteraſcet*,id eſt deficiet, *In inferno à gloria eorum*, Id eſt propter hoc quòd gloriati ſunt in diuitiis ſuis.Rectè dicitur, Auxilium eorum à gloria eorum veteraſcere,quia gloria & diuitiæ eorū in inferno nullum eis auxilium poterunt præſtare.*Veruntamen Deus redimet animam meā,de manu*,Id eſt,de poteſtate *Inferi,cùm acceperit me*.Id eſt meā humanitatē.Modò iuſtis eſt labor,preſſura, tribulatio:in ſpe futura eſt verū gaudiū. Modò qui ad lætitiam ſecularem oculos aperiunt & cor claudunt, tranſit eorum fœlicitas & venit pœna. Quo contrà tranſit iuſtorum pœna temporalis, &

venit

venit æterna fœlicitas.Excitat nos ergo ſpiritus Dei cùm ſubiũgit:*Ne timueris cùm diues factus fuerit homo.* Et non tantùm cùm ipſe diues factus fuerit: ſed. *Cùm multiplicata fuerit gloria domus eius.* Id eſt honor diuitiarum eius.Nõ deſperes,neq; putes eum à Deo diligi,quia abundat diuitiis:& te quia pauper es, à Deo derelictum. *Quoniã cùm interierit,non ſumet omnia.* Vides viuentẽ? Cogita morientem.Quid hîc habeat attendis?an ſecũ tollat attende.Multũ auri habet,multũ argenti,multum prædiorum,mancipiorũ,&c.alia. Cùm interierit,non ſumet omnia. *Neque deſcendet cum eo gloria eius.* Quid habebit caro putreſcens in ſepulchro? Quid habebit anima perdita in inferno?Ideo non deſcendet cũ eo gloria eius,quia in vita ſua quæſiuit gloriã temporalem. Hoc eſt quod ſubiungit: *Quia anima eius in vita ipſius benedicetur.* Illi enim qui iſta temporalia pro magno habẽt,quando aliquos in hoc mundo honoribus & diuitiis florere vident, ſolẽt eos laudare & beatificare: ſicut alibi dicitur in
Pſal.9. pſalmo:Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus be
Pſal.143. nedicitur.Et iterum,Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Anima ergo eius in vita ipſius benedicetur,ſed in morte torquebitur,& ſentiet æternam pœnam,qui tranſitoriam ſecutus eſt gloriã. *Confitebitur tibi cùm benefeceris ei.* Perfectorum eſt,dominum laudare in aduerſis,Reprobus autem tantũ laudat in proſperis.Venit illi lucrum? Confitetur. Venit hæreditas?confitetur. Venit damnum?blaſphemat.Et ideo ſubditur: *Introibit vſque in progenies patrũ ſuorum.* Qui ſunt patres eorum, niſi diabolus & angeli eius? Vnde dominus
Ioan.8. quibuſdam ait: Vos ex patre diabolo eſtis.Progenies verò diaboli ſunt om
Mat.3. nes reprobi.Hinc per Ioannẽ dicitur:Progenies viperarũ, quis oſtendet vobis fugere à vẽtura ira?Ergo in progenies patrum introibit, quia ſimul cum
Matth.8. & 13. reprobis in æterno igne peribit. *Et vſque in æternũ non videbit lumen.* Mittetur enim in tenebras exteriores,vbi erit fletus & ſtridor dentium.Omnis qui ma
Ioan.3. lè agit,odit lucem.Quia ergo dum viueret tenebras dilexit, ideo nunquam lucem videbit. Et quòd lumen amiſerit cordis, oſtendit cùm ſubinfertur: *Homo cùm in honore eſſet,non intellexit:comparatus eſt iumentis inſipiẽtibus, & ſimilis factus eſt illis.* Sententiæ repetitio confirmatio eſt: vel ideo repetit, quia in hoc verſu maximè pendet intentio pſalmi,& vtilitas. Defende ô homo honorem tuum.Noli deſerere eum quem tibi dedit Deus intellectum, ad hoc vt diuina percipias,æterna diligas,terrena contemnas. Vtere intellectu,vtere ratione,deſpice temporalia:vt peruenire merearis ad cæleſtia.

TITVLVS PSALMI XLIX.

GITVR in ſequẽti pſalmo de vocatione omnium gẽtium:de manifeſto aduentu Chriſti,de mutatione veteris ſacrificij in nouũ,de damnando peccatore indiſciplinato: & quòd iter ad dominum ſit laudis ſacrificium. Titulus eſt, Pſalmus Aſaph. Interpretatur Aſaph congregatio. Attribuendus eſt ergo pſalmus iſte Aſaph, id eſt congregationi fidelium ante aduentum Chriſti exiſtentium: credentium eſſe venturum Chriſtum in carnem, & pro nobis: quod nos credimus eſſe completum. Materia pſalmi huius eſt ipſe Chriſtus, modò nos per prædicationem

tionem vocans: deinde districtè iudicans. Intendunt autem prænominati fideles, introducendo ipsius domini Christi personam, vt maiori pondere loquantur, suadere auditoribus suis vt à carnalibus obseruantiis desistant, & ab vmbra ad veritatem se transferãt: nec ita voce prædicent, vt opere non impleãt. Cur autem præceptis Christi talia suadentis obtemperandum sit, causæ præmissæ sunt in principio psalmi, vsque ad eum locum vbi dicitur: Audi populus meus. In principio verò fit prædicationis eius talis commendatio. Vox est synagogæ.

PSALMVS XLIX.

DEVS deorum dominus locutus est, & vocauit terram, à solis ortu vsque ad occasum. Non quicunque homo, aut quicunque angelus loquutus est: sed ipse deorũ Deus, scilicet dominus noster Iesus Christus, qui est operator & deificator sanctorum, sicut ipse alibi ait quibusdam sanctis diis per gratiam factis: Ego dixi, dij estis & filij excelsi omnes. Hinc Apostolus ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et iterum: Filij Dei sumus, sed nondum apparet quod erimus. Iste tantus ac talis locutus est per angelos, per prophetas, per semetipsum, per fideles suos, & vocauit terram, id est homines habitantes in terra. Et non in vna terra tantùm, sed à solis ortu vsq; ad occasum. Datus est enim apostolis Spiritus sanctus, & dictum est eis, Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ. Et quia prædicatio incepit ab Ierusalem, rectè subiunctum est: *Ex Syon species decoris eius.* Hinc alius propheta dicit: De Syon exibit lex, & verbum domini de Ierusalem. Inde cœpit prædicari species decoris, id est, pulchritudo diuinitatis Christi. Ipse est speciosus forma præ filiis hominum, de quo & subditur: *Deus manifestè veniet: Deus noster, & non silebit.* Prius occultus venit, infirmus in carne apparuit. Erat gloriæ species in diuinitate, sed hęc latebat in humanitate. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Occultus ergo venit, vt iudicaretur. Manifestè veniet, vt iudicet. Et hoc est quod ait, Et non silebit. Silet modò à iudicio, occultus in cælo. Patiens est super peccatores, non exercens iram, sed expectans pœnitentiam. Tacui, inquit: nunquid semper tacebo? Et notandum quod ait Deus noster. Nõ enim est Deus, qui non est Deus noster. Quoniam omnes dij gentium dæmonia, Deus autem Christianorum est verus Deus. Quia verò ad iudicium veniet, sequentia docent, cùm dicitur: *Ignis in conspectu eius exardescet.* Veniet enim iudicare seculum per ignem. Hinc Apostolus ait: Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Qui dulcedinem Dei nondum gustauerunt, si nõdum desiderant Dei faciem, timeant vel ignem. Supplicia terreãt, quem pręmia non inuitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur? Contremisce quod minatur. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Aliter: Christus veniet ad iudicium, & tunc ignis prauæ concupiscentiæ exardescet, & exuret reprobos qui erunt in conspectu eius: quia videbunt in quem transfixerunt. *Et in circuitu eius tempestas valida.* Id est angeli, quia sicut valida tempestas sufflat paleas ad ignem, sic malos sufflabunt ad inferos. Valida tempestas ventilatura est tam magnam aream. Hae

Psal. 81. Ioan. 19. Ioan. 1. 1. Ioan. 3. Hebr. 1. Act. 2. Mar. 16. Miche. 4. Psal. 44. 1. Cor. 2. Matth. 16. Psal. 95. 1. Corin. 3. Matth. 7. Zach. 12. Ioan. 19. Matth. 13.

tempestate erit illa ventilatio, qua separabitur à sanctis omne immundum: à fidelibus omnis simulatio, à piis & trementibus verbum Dei omnis contemptor & superbus. Veniens itaque dominus ad iudicium, quid facturus est? *Aduocauit cælum de sursum.* Per cælum vult intelligi omnes sanctos & perfectos, quos aduocabit sursum sessuros, secum iudicaturos. Vocabit *& terram discernere populum suum.* Cælum vocabit, vt iudicet cum eo. Terram vocabit vt discernat populum suum à populo malo. Audi vocationem terrę, & populi sui discretionem. Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum est ab origine mundi. Percipite dico. Quare? Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Ecce quare dicuntur terra: videlicet propter boni operis fertilitatem. Hi si non potuerunt cælum esse, omnia contemnendo, vel bona terra fuerunt, fructum misericordię faciendo. Deinde propheta videns futura tanquam præsentia, exhortatur angelos congregantes. Mittet enim dominus angelos suos, & congregabuntur ante eum omnes gentes. *Congregate illi* de diuersis partibus orbis, *sanctos eius.* Et nõ tales sanctos, qui insistant carnalibus obseruantiis: sed tales, *qui ordinant* & proponunt nouum *testamentum eius super sacrificia* legalia. Illa enim sacrificia veteris testamenti, vmbra & prophetia fuerunt veritatis. Testamentum ergo super sacrificia ordinare, est seipsum in sacrificium domino offerre, & quod litera præcipit, spiritualiter adimplere. Vel super sacrificia testamentum ordinatur, quando veteribus noua præponuntur: quando animalium sacrificiis destructis Melchisedech ordo vbique prædicatur. Ad cuius nouitatis ordinẽ pertinet quod subditur: *Et annuntiabunt cæli iustitiam eius: quoniam Deus iudex est.*

Matth. 19. — Mat. 25. — Matt. 5. & 25. — Matth. 13. & 25. — Hebr. 5. 7. & 10.

Cæli iustitiam Dei annũtiant, quando spirituales viri fidem domini nostri Iesu Christi & bona opera prædicant. Vnde alibi dicitur: Cęli enarrant gloriam Dei. Quæ profectò iustitia ideo nobis prædicatur, quatinus illam exequentes iram iudicis euitare mereamur. Quoniam Deus iudex est, qui iudicabit viuos & mortuos: quia secundum opera vnicuique retribuet merita. Hoc incessanter mentis oculis attendentes sancti viri, quoniam Deus iudex est, vitam suam inquirere, peccata sua deflere, sese semper ad meliora promouere non cessant: vt postmodum ante districtum iudicem iniudicabiles apparere valeant. Huc vsque synagôga commendauit Christum, vel exponendo ordinem prædicationis eius, vel secundum aduentum commendando à modò introducit eũ loquentem sic: *Audi populus meus, & loquar Israël:* Israel nomen electionis est. Non vocaberis Iacob, sed vocaberis Israel. Ergo audi sicut Israel, sicut videns Deum. Et si nondum spe, sed iam fide. Hoc enim interpretatur Israel, videns Deum. Qui habet aures audiendi, audiat. Captat autem eius beniuolentiam, cùm ait: Populus meus. Ac si diceret: Populus electus, populus peculiaris. *Et testificabor tibi.* Id est testimoniis scripturarum approbabo. Quid? *Deus Deus tuus ego sum.* Id est ego Deus sum Deus tuus. Quicunque enim Apostolorum & prophetarum scripturas intelligit, dominum Iesum esse Deum nostrum agnoscit. Deus tuus, & propriè dicitur, quem familiarius habet Deus tanquam in mancipio suo, tanquam ex peculio suo. Quid vis amplius? Primũ quæris à Deo? Ecce Deus ipse Deus tuus est. Quid

Psal. 18. — Matth. 16. — Gene. 32. — Luc. 8. — 1. Pet. 2. — Roma. 9. — 1. Ioan. 5. — Actio. 10. — Roma. 8.

Deo dicimus?dona tibi quærebas, ipsum donaturum habes. Et quid exigit à nobis dominus Deus noster? Audiamus quid adiungat. *Non in sacrificiis tuis arguam te.* Non tibi dicam, Quare non mihi pinguem taurum mactasti? Quare non de grege tuo hircum optimum obtulisti? Quare aries ille ambulat in ouibus tuis, & in ara mea non imponitur? *Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.* Holon totum est: caustum, incensum. Holocaustum autem totum igne absumptum. Sunt quædam holocausta quæ non recipit Deus, de quibus in alio psalmo dicitur. Vtique holocaustis non delectaberis. Hæc sunt holocausta brutorum animalium, quibus Deus non delectatur. Quæ sunt ergo illa quæ in conspectu meo sunt semper? Benignè fac, inquit Deus, in bona voluntate tua Sion. Tunc acceptabis sacrificium iustitię oblationes, & holocausta. Est ignis flagrãtissimæ charitatis. Animus inflãmetur charitate, arripiat eadem charitate membra in vsum suum. Non ea permittat militare cupiditati, vt totus exardescat igne amoris diuini. Talia holocausta dicit Deus, in conspectu meo sunt semper. Adhuc forte Israel cogitat de bobus, de ouibus, de hircis. Ideo subiunctum est: *Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.* Pronuntiat testamentum nouum, vbi omnia illa vetera sacrificia cessauerunt. Erat enim tunc pronuntiatum futurum quoddam sacrificium, cuius sanguine mundaremur. Quare non accipiam de domo tua vitulos, hircos &c. talia? *Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum.* Ac si diceret: Qui omnes feras possideo, illo qui in domo tua est vitulo vel hirco non indigeo. Sed fortè ait Israel. Bestiæ Dei sunt illæ bestiæ feræ, quas non includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meum. Ea verò quæ apud me sunt, non Dei, sed mea sunt. Ideo dominus adiungit: *Iumenta in montibus & boues* mea sunt. Et illa quæ possides, & illa quæ nõ possides, mea sunt omnia. Si enim seruus meus es tu, totum peculiũ tuum meum est. *Cognoui omnia volatilia cæli.* Id est appendi omnia & numeraui. Alia est notitia Dei, alia hominis. Sicut aliud est possidere Dei, aliud est possidere hominis. Non enim tu quod possides, totum habes in potestate: aut quãdiu viuat bos tuus, in potestate tua est. Hæc volatilia cæli de aqua nata sunt à verbo domini dicentis: Producant aquæ volatilia cæli. Vbi nouerat quæ imperauerat vt aquæ proferrent? Iam certè nouerat quod creauerat, & antequàm crearet, nouerat. Tanta ergo notitia Dei: vt apud ipsum essent quodã ineffabili modo, antequã creata essent. Et à te expectat vt accipiat, quod antequam crearetur habebat. *Et pulchritudo agri mecum est.* Id est vbertas omnium in terra gignentium mecum est. Cum illo ager, cum illo species terræ, cum illo species cæli, cum illo omnia volatilia cæli & omnis creatura, quoniam ipse vbique est. *Si esuriero, non dicam tibi.* Non esuriet neque sitiet, non laborabit neque dormitabit qui custodit Israel. Sed hæc secundum carnalitatem tuam dicta sunt: quia tu antequam mãduces, famẽ pateris, fortè putas & Deum esurire, vt manducet. Etiam si esse posset vt esuriret, non diceret tibi. Omnia quæ ante illum sunt, vnde vult, tollit. Nihil illi necessarium est. Et ideo subdit: *Meus est enim orbis terræ & plenitudo eius.* Noli ergo laborare quod mihi des: sine labore habeo, quod volo. *Nunquid mandu-*

Psal. 05. 1. Corin. 11. Apoca. 1. Gene. 1. Iere. 23. Ioan. 1. Psal. 120. Acto. 17.

cabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo? Quia ista non quæris, dic ergo: Domine Deus noster, quid velis vt offerat tibi populus tuus Israel. Sequitur & dicit: *Immola Deo sacrificium laudis.* Interiora sacrificia semper plus diligit Deus. Magis enim attendit affectum quàm censum. Ideo protinus addit. *Et redde altissimo vota tua.* Sit ara tua conscientia tua. Ignis tuus amor diuinus. Sacrificium tuum laus Dei. Sic ergo Deum lauda in corde tuo, vt in ipsa oblatione laudis spirituali igne accensus teipsum immoles & mortifices, & sacrifices Deo. Et bene cum sacrificio præcipimur votum reddere altissimo. Nam secundum vota pensat Deus sacrificia. Tantò apud Deum maius erit sacrificium tuum, quantò maiorem in ipso sacrificio habueris de-
Hebr. 11. uotionem. Vnde scriptum est: Fide plurimam hostiam Abel quàm Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus. Cor nanque & non substantiam pensat Deus. Nec perpēdit quantum in eius sacrificio, sed
Psal. 55. ex quanto proferatur. Hinc alibi dicitur in psalmo: In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi. Ac si apertè dicat: Et si exterius munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen inuenio quod in aram tuæ laudis impono. Quia qui nostra datione non pasceris, oblatione cordis melius placaris. Immola, inquam, Deo sacrificium laudis, vt sic habeas eum placatum & propitium. Et quid deinde? *Et inuoca me in die tribulationis: & eruā te, & honorificabis me.* Quando tribularis noli desperare, nec velis in tuis viribus confidere. Inuoca me, & eruam te. Ad hoc enim permissus est dies tribulationis fieri, quia fortè si non tribulareris, non inuocares me. Cùm tribularis autem, inuocas me: & quia vocas, eruam te. Cùm fueris erutus, honorificabis me, vt iam non discedas à me. Valent ergo nobis tribulationes, quia nos excitant ad honorandum Deum. Tribulati propriam infirmitatem cognoscimus, eruti diuinam gratiam sentimus. Tanto magis autem eum honoramus, quo liberationem nostram non à nobis, sed ab ipso procedere sci-
Iob. 7. mus. Et sciendū quòd tota vita ista mortalis tribulatio est sanctis viris. Nam præter innumeras mundi huius anxietates, in eo quòd à Deo separantur,
2. Cor. 5. quòd adhuc in mundo peregrinantur, quòd corpus quod corrumpitur ag-
Sapien. 9. grauat animam, vehementer tribulantur. Et quanto crebriores tribulationes sunt apud nos, tanto frequentiores debent orationes esse apud Deum. Sed cauendum est ne viuamus malè, dum cantamus bene. Nam sequitur: *Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas?* Id est præcepta mea iu-
Roma. 2. stificantia prædicas? De talibus dicit Apostolus: Qui prædicas non furandum, furaris: qui doces non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis. *Et assumis testamentum meum per os tuum?* Id est corpus Chri-
Matth. 26. sti & calicem noui testamenti, qui pro multis effusus est in remissionem pec-
Mar. 15. Luc. 22. catorum. Vel assumis testamentum meum per os tuum, id est Euangelium
1. Cor. 11. meum tam pollutis labiis prædicare præsumis? *Tu verò odisti disciplinam*, Id est correptionem: *Et proiecisti sermones meos retrorsum.* Quia eos negligens non custodisti. In odiendo disciplinam, redarguitur voluntas mala. In proiiciendo sermones Dei retrorsum, reprehenditur negligens & praua vita. Sermones Dei proiicere, est illis contemptis peruersa agere. Ecce quo-

modo

modo proiecisti sermones meos. *Si videbas furem currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Ne fortè non diceres; Non feci furtum. Non feci adulterium. Quid si placuit tibi qui fecit? nonne ipso placito cucurristi? Nonne portionem tuam cum illo qui fecit, laudando posuisti? Et si non facis malum; si tamen laudas malum, si ex voto consentis, curris cum malo, & portionem mali recipis. *Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.* Malitiam & dolum quorundam hominum insinuat, qui quamuis sciant mala esse quæ audiunt, minimè reprehendunt. Et parum est quia non dicunt, Mala fecisti: sed adulando dicunt, Bene fecisti. Et norunt mala esse, sed abundant malitia, & lingua eorum concinnat, id est adornat dolos. Dolus autem est fraus quædam in verbis, quando aliud promittitur, aliud sentitur. Parum est quod facis malum, insuper laudas adulando, & irrides & fallis peccantem. Vel os peccatoris malitia abundat, quando maledictis & conuitiis alios exasperat. Dolos verò labia concinnant, quando auditu placida verbis pronuntiant. Vnde adhuc subinfertur: *Sedens, aduersus fratrem tuum loquebaris.* Hoc fit quando aliquis quasi firmus aut alicuius iam momenti doctor detrahit fratri suo forte bene agenti & rectè viuenti. In eo autem quòd ait Sedens, mora vel studium designatur. Est alius infirmus & imperfectus, aduersus quem ponit scandalum similiter prauè loquendo. Ideo infirmus ille dictus est matris filius, nondum patris, adhuc lacte indigens & vberibus adhærens. Portatur adhuc sinibus matris Ecclesiæ, nondum valens ad solidum cibum mensæ patris sui accedere. *Hebr. 6.* Scandalizatur autem, quia adhuc perfectus non est. Si enim perfectus esset, scandalizari nullatenus potuisset. Nam pax multa est diligentibus legem Dei, & non est illis scandalum. Et dominus in Euangelio: Qui scandalizauerit (inquit) vnum de pusillis meis. Non ait de maioribus, sed de pusillis: quia pusillorum est tantùm scandalizari. Prauorum autem vsus est perfectis derogare, imperfectis scandalum ponere, & semper discordias seminare. *Hoc fecisti* (inquit dominus) *& tacui.* id est non reprehendi, non vindicaui. Modò enim tempus est misericordiæ, quo nos pius dominus patienter expectat, vt conuertamur. Non enim irascitur per singulos dies, sed sicut dicitur in alio psalmo: Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit. Hinc est quod subiungit: *Existimasti inique quòd ero tui similis.* Parum est quia mala facta tua placent tibi. Placere putas & mihi. Deum quia non pateris vltorem, vis tenere participem. *Arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Quanto modò patientius misericors dominus peccatores sustinet, tanto eos districtius in iudicio arguet. Et quia hìc seipsos attendere & emendare negligunt, statuet eos ibi ante faciem suam, vt videant fœditatem suam. Nec tamen ad hoc, vt corrigant: sed vt magis erubescant. Modò ergo tu fac quisquis talis es, quod tibi minatur facere Deus. Tolle te à tergo tuo, vbi te videre non vis, dissimulans à factis tuis, & constitue te ante te. Ascende tribunal mentis tuæ. Esto tibi iudex. Torqueat te timor. Erumpat confessio. Et dic domino tuo: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Si enim (vt

Psal. 118. *Matth. 18.* *Psal. 7.* *Psal. 7.* *Matth. 25.* *1. Cor. 11.* *Psal. 50.*

Paulus ait) nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Propterea admonendo subdit: *Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum.* Vos qui Deum obliti estis, dum mala agitis, ex ratione perpendite quæ dicta sunt: vt vosmetipsos corrigatis. Attende in hoc versu viscera diuinæ misericordiæ. Etiam obliuiscentes se non obliuiscitur, non repellit, imo reuocat ad intellectum, vt resipiscant, & non pereant. Non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Et quare ô misericors domine, admones obliuiscentes te, vt intelligant? Audi causam. *Nequando rapiat* aduersarius ille diabolus, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, *& non sit qui eripiat.* Si vos intelligere non vultis. Non enim eripit dominus eos, qui obliuiscuntur eum: qui ea quę ad salutem animarum suarum pertinent, intelligere contemnunt. Vnde scriptum est: Omnis ignorans ignorabitur. Quo contrà de intelligentibus & laudantibus Deum, quid subiungat, audiamus. *Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* Quod Latinè salutare, hoc Hebraicè Iesus dicitur. In sacrificio igitur laudis fit Iesu iter ostensionis, quia dum per psalmodiam compunctio effunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Iesum in fine peruenitur. Sicut ipse de sua ostensione loquitur dicens: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

1. Cor. 11.

Ezech. 18.

1. Pet. 5.

1. Cor. 14.

Ioan. 14.

TITVLVS PSALMI L.

IN finem psalmus David, cùm venit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Beth-sabee. Psalmus iste attribuitur David prophetæ in finem respicienti, id est Christum, à quo per peccatum recesserat, qui est finis legis & prophetarum. Vel finis, id est, perfectio omnium bonorum operum. Psalmus iste compositus pro eo negocio, pro quo venit ad eum arguendum Nathan propheta. Et quia Nathan multotiens venerat ad eum, vt sciretur in quo aduentu ipse fuit causa huius psalmi, determinat sic: eo scilicet tempore, quando intrauit ad Beth-sabee. Huius mulieris vxoris alienæ pulchritudine captus est rex & propheta David. Hoc in isto psalmo non legitur, sed in titulo eius apparet. In libris autem Regnorum plenius legitur. Huius maritum in bello curauit occidendum. Et post hoc factum missus est ad eum Nathan propheta à domino, qui eum argueret de tanto commisso. Multi volunt cadere cum David, & nolunt resurgere cum David. Non cadendi exemplum propositum est; sed si cecideris, resurgendi. Attende ne cadas. Non sit dilectio minorum casus maiorum: sed sit casus maiorum, tremor minorum. Audiant qui non ceciderunt, ne cadant. Audiant qui ceciderunt, vt surgant. Admonet etiam tale exemplum, non se quenquam extollere debere in prosperis rebus. Multi enim res aduersas timent, prosperas non timent. Periculosior est autem res prospera animæ, quàm aduersa corpori. Hoc peccatum non fecit, cùm persecutorem Saulem pateretur. Semper verò aduersus fœlicitatem vigilandum est. Materia huius psalmi est David, siue quilibet alius pœnitens. Intendit autem propheta in hoc psalmo principaliter orare pro triplici reatu huius criminis supradicti, scilicet pro adulterio, homicidio, & fraude. Deinde etiam pro omnibus aliis delictis,

2. Reg. 12.

2. Reg. 11.

vt Deus

vt Deus hanc noxam & omnes alias sibi indulgeat, & gratiam sancti spiritus restituat: ita vt illam nunquam amplius amittat. Proponitur autem Dauid in hoc psalmo omnibus iustis exemplar, non peccandi: sed si ceciderint, resurgendi. Et ne in virtute sua præsumant cùm scriptum sit, Qui stat, videat ne cadat. Iniustis ad hoc proponitur, vt de 1. Corin. 10. *magnitudine delicti sui aliqui non desperent, respicientes Dauid, tati delicti per condignam satisfactionem consecutum veniam. Dicit ergo sic Dauid.*

PSALMVS L.

MISERERE *mei Deus.* Dictum est à simili alicuius in causa deprehensi, cuius crimen, quia iam manifestum est iudicibus, non iam studet illud defendere: sed solam veniam nititur deprecando impetrare, suam pœnitentiam ostendens, & merita præterita prætendens: & sic facturum bona in futuro promittens. Prius orat pro peccato: deinde crimen suum sponte confitetur. Ac si diceret, Deus, id est creator meus, quem magna & multiplex iniquitas mea non latet, *Miserere mei, secundum magnam misericordiam tuam.* Id est, ad modum misericordiæ tuæ, quæ magna est, dimitte magnum peccatum meum. *Et secundum multitudinem miserationum tuarum.* Id est, ad modum miserationum tuarum, quæ multæ sunt in effectis, *dele iniquitatem meam*: quæ multiplex est. Id est, dele homicidium, fraudem, & adulterium. Hic ostendit & peccatum suum magnum esse (erat enim adulterium) & multiplex. Ibi nanque 2. Reg. 11. homicidium & fraus, & multa alia denotari possunt. Hoc distat inter misericordiam & miserationem: quia Deus naturaliter semper est misericors in se, actualiter autem miserator in nobis. Misericordiæ virtus inseparabiliter in Deo est. Cùm autem ex hac misericordia nobis aliqua beneficia tribuuntur, miserationes dicuntur. Et notandum quòd qui magnam misericordiam deprecatur, magnam miseriam confitetur. Opponitur ergo magna misericordia magno peccato. Opponitur multitudo miserationum multiplicitati culparum. Propterea adhuc subiungit: *Amplius*, quàm ego te deprecari valeam, *laua me ab iniquitate mea*: vt dimittas quæ conscientia metuit, & adiicias quod oratio non præsumit. *Et à peccato meo munda me.* Quamuis inter iniquitatem & peccatum nihil distare perhibeat 1. Ioan. 1. Ioannes Apostolus, qui ait, Iniquitas peccatum est: ipso tamen vsu loquendi plus iniquitas quàm peccatum sonat. Et omnis se homo liberè peccatorem fatetur, iniquum verò dicere nonnunquam erubescit. Cùm ergo pœnitens iste orat, vt ab iniquitate lauetur, & à peccato mundetur: tam à grauiori, quàm à leuiori culpa curationem postulare videtur. Et supponit causam, quare sibi dimitti postulat quod deliquit, dicens: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco*, secundum pœnitentiam & satisfactionem: & hoc non ad horam, sed continuè. Ideo subdit. *Et peccatum meum contra me est semper.* Contra me, id est ante oculos meos. Non est oblitus peccati sui & iniquitatis, quamuis iam à propheta audisset: Transtulit à te Deus peccatum tuum. In 2. Reg. 12.

conscientia sua tanquam in imagine, adulterium & homicidium depictum habebat: per singulos dies videbat putredinem: & ideo dicebat, Et peccatum meum contra me est semper. Ego illud video. Tu id ne consideres. Attende quid facit Deus. Si memor sis peccati tui, ille non erit memor. Si
Isa. 43. tu eius oblitus fueris, Deus eius memorabitur. Ego sum (inquit dominus) qui deleo iniquitates tuas. Tu vero memor earum esto. Sed fortè dicet aliquis, Vt quid ego memor sum? Vt sit gratior, inquit, misericordia mea, vt sentias quid tibi concesserim. Si enim fueris memor cumuli peccatorum tuorum, eris memor & magnitudinis beneficentiæ Dei. Tales erant sancti: virtutes suas non emittebant, sed peccatorum suorum memoriam reuocabant: non sicut nunc homines, qui peccatorum suorum obliuiscuntur, & celare cupiunt: si quippiam autem boni fecerunt, in medio proferunt, & omnibus propalare festinant. Fecisti aliquid boni? Cela illud, vt dominus tuus videat, & laudet. Fecisti mala? agnosce & emenda, & ignoscit Deus. Confitere Deo, & dic quod sequitur: *Tibi soli peccaui.* Cui soli reddenda est ratio
Ioan. 8. de peccato, qui solus est sine peccato. *Et malum coram te feci.* Quid est hoc? Coram hominibus non est adulteri vxor aliena, & maritus occisus. Sed in hoc soli Deo peccat omnis homo, quòd solus Deus potest curare hominē à peccato. Ac si egregio medico dicat ægrotus: Tibi soli ægroto: passionem meam nullus sanare potest, nisi tu solus. Hinc in alio psalmo de hoc cælesti
Psal. 102. medico animæ peccatrici dicitur, Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Rectè autem coram Deo malum fecisse se dicit, quia solus Deus quale & quantum sit malum cuiusque cogno-
Iob. 35. scit. Homo enim videt in facie, Deus videt in corde. Homo videt peccatum operis, Deus inspicit etiam radicem intentionis. Vel, tibi soli sine peccato,
Hebr. 4. peccaui & malum coram te feci, quem nullum latet secretum. Ille iustus punitor est, qui in se non habet quod puniatur. Et ideo oro, munda me.
Isa. 45. Quare? *Vt iustificeris in sermonibus tuis.* Sermo tuus est, Conuertimini ad me
Matt. 11. & salui eritis. Sermo tuus est, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati
Ezech. 18. estis, & ego vos reficiam. Sermo tuus est, Quacunque hora peccator conuersus fuerit, vita viuet, & non morietur. Et ego quidem conuersus sum, & ad te veniens misericordiam peto. Dimitte ergo quæ commisi, vt in sermonibus tuis iustus & verax inueniaris. *Et vincas cùm iudicaris.* Id est, cùm quidam prauè intelligentes iudicent te non misereri criminaliter lapsis. Vince illos, & sententiam eorum destrue, mihi parcendo criminaliter lapso. Aliter. Ideo tibi soli peccata mea confiteor: ideo coram te mala mea detego, vt te iustificem in sermonibus tuis, & me inculpem in operibus meis: & tanquam iudicio constituto, vincas tu, vincar ego. Sæpe enim dum causam Dei erga nos, & nostram erga Deum diligenter discutimus, ipsum Deum apud nos ex ratione iudicamus. Ascendit homo tribunal mentis suæ: fit accusatrix cogitatio, testis conscientia: fit iudex ratio, carnifex timor: & cùm se iniustum & conuictum deprehendit, humilior factus gratiorem se domino reddit. Vel, vincas cùm iudicaris, id est, in iudicio filij tui, quo condemnatus est morti, victor appareas,

secun

ſecundum clarificationem reſurrectionis & aſcenſionis. Superas enim omnes iudices:& qui ſe putat iuſtum coram te,iniuſtus eſt. Nec ſufficit Dauid tantùm ſua criminalia peccata confiteri : etiam ipſam ad medicum ducit originem peccati. Omnia confitetur, in omnibus ſe humiliat: vt omnium peccatorum veniam mereatur. Vnde nunc tam ſua,quàm totius humani generis voce ſubiungit,dicens: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Mater mea me concepit cum delectatione peccati. Ego conceptus contraxi mecum iniquitatem originalis delicti. Nunquid de adulterio Dauid natus erat de Ieſſe iuſto viro & coniuge eius? Quid eſt ergo quòd ſe dicit in iniquitatibus conceptum eſſe, niſi quia detrahitur iniquitas ex Adam? Nemo naſcitur,niſi trahens culpam, & culpæ pœnam. Quod dicit,Ecce:ſignificat in manifeſto. Omnes enim hoc vident. Omnes hoc ſentiunt. Homo enim in corruptibili carne viuens,habet tentationum immunditias impreſſas in ſemetipſo:quia nimirum eas traxit ab origine ipſa: quippe propter delectationem carnis, eius conceptio immunditia eſt. Hinc eſt quòd plerunque tentatur,& nolens. Hinc eſt quòd immunda quædam in mente patitur, quamuis ex iudicio reluctetur: quia conceptus de immunditia dum ad munditiam tendit, hoc conatur vincere quod eſt. Qui ergo ad munditiæ locum iam peruenit,cõceptionis ſuæ viam reſpiciat per quam venit:atque inde colligat,quia ex ſua virtute non habet munditiam viuendi,cui de immunditia factum eſt initium ſubſiſtendi. *Ecce enim veritatem dilexiſti.* Ideo cognoſco peccatum ſecundum pœnitentiam, quia,Ecce,id eſt,patens eſt,quòd tu dilexiſti veritatem:id eſt,veram confeſſionem:vel veritatẽ dilexiſti,impunita etiam illorum peccata, quibus ignoſcis non reliquiſti. Sic miſericordiam prærogaſti, vt ſeruares & veritatem. Ignoſcis confitenti,ſed ſeipſum punienti. *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* Ita me dilexiſti,ita me honoraſti, vt occulta myſteria ſapientiæ tuæ,id eſt,filij tui,prophetico ſpiritu reuelares mihi: videlicet incarnationem,paſſionem,reſurrectionem,aſcenſionem,& alia plurima. Incerta dicit,propter Iudæos,qui ea legebant & dubitabant. Occulta propter gentes, quæ hęc omnino neſciebant. Dic nobis ô ſancte Dauid,de aduentu Chriſti ſi quid tibi fuerit reuelatum. Deſcendet,inquit,ſicut pluuia in vellus. Dic cõuentum perſecutorum. Aſtiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum,aduerſus dominum,& aduerſus Chriſtum eius. Dic paſsionem crucis. Foderunt manus meas & pedes meos. Dic cibum & potum. Dederunt in eſcam meam fel,& in ſiti mea potauerunt me aceto. Dic ſepulturam. Poſuerunt me in lacu inferiori. Dic reſurrectionem. Non derelinquas animam meam in inferno. Dic aſcenſionem. Aſcendit Deus in iubilo. Dic gloriam Eccleſiæ. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato. Longum eſſet enarrare quot & quanta reuelata ſunt ei ſecreta. Cùm ergo tantus vir ceciderit,quis eſt qui de ſe ſecurus eſſe poſsit? Et tamen ſi contingat aliquem cecidiſſe, attendat hunc pœnituiſſe, & non ſolùm percepiſſe veniam, ſed etiam in ordine priſtino reſtitutum eſſe. Vnde & ſubdit: *Aſper-*

Phil.3. Ephes.2. Rom.5. & 15. Rom.7. Iaco.1. Rom.7. Pſal.71. Pſal.2. Pſal.21. Pſal.68. Pſal.87. Pſal.15. Pſal.46. Pſal.44.

ges me hyssopo & mundabor. Hyssopum herbam nouimus humilem, sed medicinalem, quæ saxo hærere radicibus dicitur. Apprǽhende & tu radice dilectionis petram tuam, id est, Christum. Esto humilis Deo tuo, vt sis ex-
1. Cor. 10. celsus in glorificato Deo tuo. Noli herbam contemnere, vim medicamenti attende. Hysopus pulmonis deponit tumorem. In pulmone solet notari superbia. Illic enim inflatio, illic anhelitus. Talem autem passionem curat humilitas. Hysopo in veteri lege sanguis spargebatur vitulæ ad mun-
Leuit. 14. dandos filios Israël. Aspergamus & nos hysopo, imitemur humilitatem passionis Christi, & mundabimur à peccatis. Sed parum est mundari nos à
1. Corint. 11. sordibus peccatorum, nisi contingat decorari candore virtutum. Ideo
Apoc. 1. subiungit: *Lauabis me*, sanguine sacrato: *Et super niuem dealbabor*. In qua nulla nigredinis vestigia cerni possunt. Bene dicit se super niuem dealbari, quia candor iustificatæ animæ candorem omnem superat visibilis crea-
Matth. 17. turæ. Vestis Christi in monte tanquam nix dealbata effulsit, quæ Ecclesiam omnium macula peccatorum mundandam significauit. Sic me mundato & dealbato. *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam*. Valde delectat veritas intus audita: Et vehementer gaudet seruus Dei & lætatur, cùm de remissione peccatorum, siue de promissione salutis æternæ, siue de aliquibus diuinis conditionibus intus instruitur. Inde de Ioanne dicitur:
Ioan. 3. Amicus autem sponsi stât & audit, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Gaudium ad præsentem gratiam referri potest. Lætitia ad futuram gloriam. *Et* propter gaudium mihi redditum, *exultabunt ossa humiliata*. Id est virtutes quæ per peccatum fuerunt depressæ, erunt mihi exultationis causa. Vel perfecti viri possunt intelligi, quoniam humiliati sunt,
Luc. 18. exultabunt: iuxta quod scriptum est: Omnis qui se humiliat, exaltàbitur.
Matth. 23. Et vt hoc fiât, secutus adiungit: *Auerte faciem tuam à peccatis meis*. Hoc fa-
Sapien. 11 cit Deus, quando dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam. Quasi auertit à peccatis faciem, quasi non reminiscitur, quando non punit. Meritò rogas, & bene rogas, vt Deus auertat faciem suam à peccatis tuis, si tu faciem tuam non inde auertis. Hinc est quòd superius dicit, Et peccatum meum contra me est semper. Nec solùm rogo pro his peccatis, sed etiam pro omnibus aliis. Et hoc est quod dicit: *Et omnes iniquitates meas dele.* Quas cùm deleueris, *Cor mundum crea in me Deus*. Crea vt Deus, nouum aliquid: munda cor meum: aufer malas cogitationes. *Et spiritum rectum innoua in visceribus meis*. Bene dixit, Innoua: denuò namque domus ædificata est, quam inueterauerat peccatum: rogo vt innouet gratia. Per factum meum curuata erat rectitudo spiritus mei: per gratiam tuam dirigatur: vt sicut prius rectè & in veritate in conspectu tuo ambulem. *Ne proiicias me à facie tua*. Id est, à præsentia tua. Proiiciantur à te peccata mea, non ego. Hactenus, inquit, ante faciem tuam steti, secreta tua intellexi. Te deprecor domine, ne me repellas à tanta tua cognitione. *Et spiritum sanctum tuũ ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui.* Vt sicut olim, ita & nunc filij tui aduentus, incarnatio, passio, resur

resurrectio, ascensio mihi sint manifesta. *& spiritu principali confirma me.* In quo confirma? quia ignouisti mihi: quia certus sum non mihi imputari, quod donasti. Et ex hoc factus securus, atque ita gratia confirmatus, non ero ingratus. Quid dabis pro hoc munere? *Docebo iniquos vias tuas.* Hoc enim habent sancti viri proprium, vt bona spiritualia quæ à Deo percipiunt, aliis ex charitate impartire studeant: & sicut ipsi suam, ita aliorum salutem quærant. Vnde & subdit: *& impij ad te conuertentur.* Non enim ad hoc docent alios, vt se velint commendare, aut ex sua doctrina lucrum aliquod temporale quærere: sed hac tantùm intentione, vt impios ad conuersionem possint trahere. Magna est diuinæ misericordiæ commendatio, & peccantium consolatio, cùm dicitur, Et impij ad te conuertentur. Ita plenus est Deus adipe misericordiæ, vt non solùm conuersis, sed etiam ipsis impiis promittatur salus. Hinc Paulus ait, Vt credentes in eum qui iustificat impium, deputetur fides eorum ad iustitiam. Attendens autem multas suas iniquitates, & eas tribuens corruptioni carnis & sanguinis, adiungit: *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ.* Tu Deus, qui es Deus & auctor salutis meæ, libera me de sanguinibus, id est, corruptionibus carnis. Expressit Latinus interpres verbo minus Latino proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes nouimus Latinè non dici sanguines: tamen quia ita Græcus posuit plurali numero, non sine causa, quia hoc inuenit in prima lingua Hebræa, maluit potius interpres minus Latinè aliquid dicere, quàm minus proprietatẽ designare. Quare ergo pluraliter dixit De sanguinibus? In multis sanguinibus tanquam in origine carnis peccati, peccata multa intelligi voluit: ad ipsa peccata respiciens, quæ veniunt de corruptione carnis & sanguinis. Vnde Apostolus ait: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Libera me de sanguinibus, id est, de iniquitatibus. *Et exultabit*, id est exultando annuntiabit *lingua mea iustitiam tuam.* Si potero iustitiam tuam enarrare: Si tu me prius liberaueris ab iniquitate. Et quia dixit, Labia mea exultabunt iustitiam tuam, ne videretur hoc viribus suis attribuere, tanquam in potestate habens sermonem: commendans gratiam Dei subiungit: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Labia mea idonea facies ad prædicandum, quæ prius clausa fuerant propter peccatum. Non est enim speciosa laus in ore peccatoris. Vnde peccatori dixit Deus, Quare tu enarras iustitiam meam? Quo contrà rectos decet laudatio. Tuum est ergo aperire labia mea: meum est deinde annuntiare laudem tuam: quod tibi magis acceptabile est, quàm legalia sacrificia offerre. *Quoniam si voluisses sacrificium* legale magis quàm oblationem laudis, *dedissem* illud. Sed ideo magis decreui offerre sacrificium laudis, quia *vtique holocaustis* veteribus *non delectaberis.* Quid ergo? Nũquid non offerebat Deo sanctus Dauid sacrificia & holocausta vitulorũ & taurorũ sicut in lege pręcipiebatur? Offerebat planè: sed in ipsa oblatione plus nouũ quã vetus exhibebat sacrificiũ. Cũ enim animalia mactabat, seipsum intus in contritione cordis Deo immolabat, ibique Deo offerebat vota & laudes, quæ magis acceptabilia Deo sciebat, quàm offerre animalium carnes. Et hoc est verum, quod nobis insinuat sacrifi

2.Corin.4.
Rom.4.
1.Cor.15.
Eccles.15.
Psal.49.
Psal.32.

ſacrificium,cùm ſubiungit: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Carnale tantùm ſacrificium non placet Deo,ſed Spiritus contribulatus,id eſt,pro peccatis plurimum anxiatus,eſt Deo placens ſacrificium.Et hoc probat ex verbis ſequentibus,dicens: *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* Ex hoc apparet quia contribulatus ſpiritus ſit tibi gratum ſacrificium:quia ô Deus, non deſpicies,imo gratanter accipies cor contritum, per compunctionem & humiliatum.Commendato nouo ſacrificio, orat vt conſtituat Eccleſiam ex vtroque pariete,quæ exhibeat huiuſmodi ſacrificium. Ait ergo: *Benignè fac domine in bona voluntate tua Sion.* Tu domine, cui tale placet ſacrificium, Benignè fac Sion,id eſt, largam benedictionem & miſericordiam impende tuæ futuræ Eccleſiæ, & non ex meritis ſuis, ſed In bona voluntate tua, id eſt,cum gratuita gratia tua. *Et* ex viuis lapidibus,videlicet fidelibus animabus, *ædificentur muri Ieruſalem,* Id eſt, vterque paries Eccleſiæ,ſcilicet Iudaicus & gentilis,in fide,ſpe & charitate conſtruatur. Interpretatur Sion ſpeculatio,& Ieruſalem viſio pacis. Agnoſcitis ergo vos in Sion & Ieruſalem,ſi certam expectatis ſpem futuram: & ſi pacem habetis cum Deo. *Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.* Modò ſacrificium pro iniquitate (quod eſt ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum) Deus non deſpicies. Tunc,id eſt,in futuro ſeculo,gratanter accipies ſacrificium iuſtitiæ tantùm, & laudis:ſicut ſcriptum eſt:Beati qui habitant in domo tua Deus, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Acceptabis etiam *Oblationes & holocauſta.* Quando totum pecus imponebatur aræ igne conſumendum,hoc dicebatur holocauſtum. Totos nos diuinus ignis aſſumet. Non enim tantùm aſſumetur anima noſtra diuino igne ſapientiæ,ſed & corpus noſtrum ibi merebitur immortalitatem. *Tunc imponent ſuper altare tuum,* Id eſt,ſuper memoriam venerandæ tuæ paſsionis & reſurrectionis, *vitulos,* ſignificatos, id eſt,ſeipſos, innocentes,nouos,à iugo legis liberos.

Ephes.2. Ibidem. Pſal.83. Rom.8. 1.Corint.15.

TITVLVS PSALMI LI.

*ACIEVR in hoc pſalmo de duobus generibus hominum: vnum terrenum, aliud cæleſte: vnum perſequitur,aliud patitur: vnum gloriatur in malitia, quod eradicabitur: aliud gloriatur in Deo,& permanebit. De peruerſo genere. In prima parte pſalmi agitur, & malitia eius per partes deſcribitur. Genus verò electorum in fine demonſtratur. Titulus talis eſt, In finem, intellectus Dauid, cùm veniſſet Doeg Idumæus & annuntiauit Sauli & dixit ei: Venit Dauid in domum Achimelech. Legitur in hiſtoria,quòd eo tempore quo Saul perſequebatur Dauid, ipſe Dauid fame & ab hoſtibus compulſus,cùm non haberet quò fugeret, intrauit in domum Achimelech ſacerdotis,& apud eum comedit de panibus propoſitionis. Quod cùm vidiſſet Doeg Idumæus quidam ſeruus Saulis, inuidia motus nuntiauit Sauli dicens: Venit Dauid in domum Achimelech. Hæc perſecutio & Doeg accuſatio impleta eſt,& quotidie impletur in Eccleſia. Doeg interpretatur motus. Idumæus interpretatur terrenus: Saul appetitio, Achimelech * patris mei regnum. Expoſitio tituli hæc eſt:*

1.Reg.22. 1.Reg.21. 1.Reg.22. * Fortaſſe Fratris legi debet vt rata etimologia ratio obſeruetur. Vel fortaſſe Abimelech

Intellectus iste, quem voces huius psalmi pariunt, non in hac vita complendus est, sed in finem, id est, in futuro: vel in finem, Christum. Quo intellectu impij per hanc præsentem licentiam, quam habent malum faciendi, subituri creduntur damnationem æterni supplicij. Boni verò per hoc quòd ab eis illa mala patiuntur, in futuro remunerandi. Intellectus autem iste attribuendus est Dauid, id est, cuilibet fideli. Intellectus, dico, habitus de eo negotio, quod significatum fuit, cùm venisset Doeg Idumæus, id est, terrenus aliquis malitia motus, & annuntiauit Sauli qui interpretatur appetitio, per quem significatur mors: & dixit ei, instigando eum ad persecutionem: Venit Dauid, id est, quilibet fidelis, in domum Achimelech, id est, in consortium Ecclesiæ, quæ rectè Achimelech designatur, qui patris mei regnum interpretatur: quia in ipsa regnat Deus pater. Nec immerito per Saul intelligimus mortem: quia sicut hunc peccator populus à Deo petiit regem, ita nos per illicitum appetitum acquisiuimus mortem. Saul enim (vt diximus) interpretatur appetitio. Appetitus malus animæ mors est. Iste rex dominatur in filiis diffidentiæ. Persequitur autem nos, & per se, & per ministros suos. Sed ab hoc rege triumphabimus, quando mortale hoc induerit immortalitatem, cùm fiet sermo qui scriptus est: Vbi est mors contentio tua? vbi aculeus tuus? Interim vt patientes simus ne deficiamus in via, reficiamur panibus sanctitatis in domo Achimelech, id est, verbo Dei & cælestibus sacramẽtis in domo Ecclesiæ. Materia huius psalmi est vtrunque genus hominum, persecutorum & patientium. Fidelis anima habens hunc intellectum, quòd ij qui modò in malitia gloriantur, postmodum damnabuntur, & qui modò patiuntur propter iustitiam, posteà gloriam sempiternam percipient: loquitur hîc contra ipsos peruersos, intendens eos à peruersitate reuocare, & viam veritatis ostendere, ita dicens.

legerat author, quanquam historia refragante; quemadmodum & in Psalmi 33. titulo

1. Reg. 8. 9. & 10.

Ephes. 5.

1. Corint. 15.
Ozee 13.

Marc. 8.
Matth. 4.

Matth. 5.

PSALMVS LI.

Q*VID gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* Tu persecutor & amator mundi, cui licentia & potentia iniquitatem operandi est concessa. Pro quo fructu? Pro qua vtilitate gloriaris in malitia? Vel hoc certè te reuocare deberet, quòd in hac gloria fructus aliquis inueniri nõ valet. Plus profectò est gloriari in iniquitate, quàm iniquitatem opere exercere. Nam sunt nonnulli qui iniqua quidẽ faciunt, sed remordet eos conscientia de peccato, atque in semetipsis contremiscunt. Et solet contingere quòd si nondum ex omnibus possunt, à quibusdam tamen operibus prauis student seipsos refrænare. Et sunt qui lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Hi sunt qui habenis laxis ad vniuersum se præcipitant malum. Tales redarguuntur in hoc psalmo. Quoniam in malitia gloriantur, & potentes sunt in iniquitate: reprehenditur in eis & voluntas praua, & actio peruersa. Malitiam autem exequitur per partes cùm subiungit: *Tota die*, id est, assiduè *iniustitiam cogitauit lingua tua*. Aut facis malum, aut dum non potes facere, dicis malum: aut quando nec hoc potes, vis & cogitas malum. Linguam cordis commendat in hoc loco, non oris: habet enim cor nostrum linguam suam. Quale officium foris habet lingua in loquendo, tale officiũ lingua cordis intus habet in cogitando. Hinc est quòd sine verborũ strepitu

Prouer. 2.

ſtrepitu ſæpe nobiſipſis loquimur in corde. Nec ſolùm cogitaſti iniuſtitiam,ſed & dolum feciſti.Hoc eſt quod ſubdit: *Sicut nouacula acuta feciſti dolum.* Dolus tuus officium habet nouaculæ. Sicut nouacula acuta ſordes & pilos abradit pellium,ita dolus tuus quando aufers fidelibus terrenas facultates,aut corpora cædis,vel occidis: ſuperflua tantùm tollis, damna nulla animæ facis.Imo candidiorem & perfectiorem reddis. Ecce quid faciunt ſanctis mali:pilos radunt.Ergo acuat nouaculam ſuam malus,acuat dolum quantum poteſt:ſuperflua temporalia ablaturus eſt, non neceſſaria ſempiterna.Vitam temporalem tollit,ad æternam mittit.Aufert temporalia, impellit ad æterna. Et notandum quòd in hoc verſu cogitatio & actus continetur malitiæ:in ſequenti verò etiam affectus deſignatur,cùm dicitur: *Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem.* Non ſolùm cogitaſti & feciſti, ſed etiam dilexiſti malum.Nec hoc tantùm dilexiſti ad faciendum, ſed etiam ad loquendum.Et ideo ſubdit: *Iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.* Subaudis dilexiſti.Hoc profectò ſemper conuenit reprobis, vt magis diligant malum cogitare,agere,loqui,quàm bonum. Et in hoc eſt duplex iniquitas & damnatio,quia quod reprobandum erat,eligunt: & quod eligendum fuerat,contemnunt.Væ iniquo cordi.Auertit ſe,ne videat quod videre debuerat.De tali dicitur in alio pſalmo: Noluit intelligere,vt bene ageret. Propter hoc rectè ſubinſertur: *Dilexiſti omnia verba præcipitationis, lingua doloſa.* Iam non curat quid dicat,quid mentiatur,qualiter fallat. Ad omnem falſitatem,doloſitatem,vanitatem ſe præcipitem derelinquit. Lingua doloſa miniſtra fallaciæ eſt.Lingua doloſa aliud in corde geſtantium, aliud ore promentium.Sed in his præcipitatio & ſubmerſio eſt. *Propterea Deus deſtruet te in finem.* Et ſi modò videris ſtare,& florere quaſi fœnum in agro,in finem euellet te Deus, quando dicet:Ite in ignem æternum. Et quamuis fixeris in amore mundi radicem cordis: *Euellet te & emigrabit te*, id eſt,emigrare faciet *de tabernaculo tuo.* Id eſt,de hoc mundo,vel de corpore, ſiue de Eccleſia in qua ſtare debuiſti. *Et radicem tuam de terra viuentium.* Habent & reprobi aliquando radicem boni. Quod ſignificatur in grano quod cecidit ſuper petram.Miſit enim radicem,ſed natum aruit:quia non habebat humorem. Hi ſunt (inquit dominus) qui ad tempus credunt,ſed in tempore tentationis recedunt.Credendo ergo mittunt radicem, ſed non perſeuerando de terra viuentium,id eſt,de ſocietate ſanctorum eradicantur, quia gratiæ diuinæ non habuerunt humorem. *Videbunt iuſti & timebunt,& ſuper eum ridebunt.* Intelligamus & diſcernamus duo iſta tempora timendi & ridendi. Legimus quid ſeruetur in finem malis.Et quia intelligimus & credimus:videmus & timemus.Apoſtolus dicit,In timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini.Et Pſalmiſta:Seruite domino in timore. Ergo iuſti qui ſunt modò,qui viuunt ex fide,intelligunt quòd damnandi ſunt mali. Propterea timent & ſibi.Quod enim ſunt hodie,ſciunt. Quod cras futuri ſunt, neſciunt. Cùm autem venerit dies noſter, cùm Chriſtus apparuerit vita noſtra,& nos apparebimus cum ipſo in gloria. Tunc ſuper eum ridebunt iuſti,quia iam non erit locus compatiendi aut condolendi. Non quomodo nunc,

Marginalia: Pſal.35. — Mala.25. — Luc.8. — Ibidem. — Eccleſ.3. — 1.Corint.2. — Pſal.2. — Coloſ.3.

nunc, quando vides hominem iniustè viuentem, vis cum illo laborare, & ad viam veritatis errantem reducere. Vnde & doles de illo, & oras pro illo. Tum verò cùm venerit iudicij tempus, iam non erit correctionis locus, sed tantùm damnationis. Erit ibi pœnitentia, sed infructuosa, quia sera. Tunc iniquum videbunt iusti, & super eum ridebunt, id est superiores apparentes eum irrisione dignum indicabunt. *Et dicent,* interiori locutione sua: *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum*. Vigilanter nobis intuendum est, quid in hoc iniquo damnet scriptura. Non enim dixit, Ecce qui fuit diues: sed ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum. *Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum,* Id est, in copia auri vel argenti, & potentiæ, & gloriæ & aliarum rerum. Non quia habuit diuitias, sed quia in ipsis sperauit, ideo damnatur, ideo de tabernaculo mouetur, ideo extirpatur radix eius de terra viuentium. *Et praualuit in vanitate sua*. Quid enim vanius eo qui plus putat valere nummum quàm Deum? Ergo isto damnato quid dicis de te ô Dauid? Quid dicis de te ô corpus Christi? *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.* Ego manens in Ecclesia quæ est domus Dei, sicut oliua fructifera in pinguedine charitatis & fructificatione bonorum operum, *Speraui* non in diuitiis siue honoribus, sed *in misericordia Dei:* Ego (dico) perducendus *in æternum*. Et hoc exponit cùm subdit: *& in seculum* subsecutiuum huius *seculi*. Sicut oliua neque in hyeme neque in æstate suam amittit viriditatem, sic sancti viri neque in prosperis neque in aduersis amittunt virtutum decorem. *Confitebor tibi in seculum, quia fecisti*. Ergo quia me talem fecisti, ideo laudabo te in æternum. Magna confessio, magna gratiæ commendatio est, dicere Deo, Quia fecisti. Quid est quòd fecisti? Vtique hoc quod ego sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei. Nam quid ego feci, nisi malum? Deus autem est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. *Et* ideo cum patientia *expectabo nomen tuum,* Id est, gloriam & Deificationem nominis tui: vel nomẽ tuum Iesum, id est, saluatorem: *quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum*. Non dicit in conspectu impiorum, sed in conspectu sanctorum bonum esse nomen domini. Non enim habent oculum aut palatum cordis, vt videre aut gustare valeant quàm bonus & quàm suauis est dominus. Homo nesciens quid sit mel, nisi gustauerit, nescit quid dicat. Ideo magis ad experimentum inuitans psalmus. Gustate, inquit, & videte quoniam suauis est dominus. Ac si dicat: Tunc videbitis si gustaueritis. Si nihil dulce esset martyribus, nequaquam tantas tribulationum amaritudines æquo animo tolerarent. Bonum est nomen tuum in conspectu sanctorum tuorum. Bonum est mihi, quando audio Deus. Bonum est mihi, quando audio Iesus. Hoc nomen audire possunt & boni & mali: non autem gustare nisi sancti. Et quanto quisque sanctior est, tanto dulcius & suauius sapit nomen domini in corde eius. Tanto etiam patientius & desiderabilius expectat, vt tandem videre mereatur quod amat.

Sapien. 5.

Phil. 2.

1. Pet. 1.

x

TITVLVS PSALMI LII.

IN fine pro Mahalath intellectus David. Iste intellectus attribuitur David, id est Christo inuitanti nos, id est, in conformitatem sui ipsius qui est finis legis. Proponitur nobis idem Christus in hoc psalmo, ad intelligēdum, vt in ipsum qui finis legis est, transformemur: vt credamus eum esse salutare Israël. Christus dico, agens pro Mahalath, id est, vice parturientis vel dolentis. Mahalath enim interpretatur dolens siue parturiens: sed habet effectum dolentis vel parturientis, scilicet arguendo, increpando Iudaicam perfidiam, de vetustate in nouitatem transformare satagentis. Filioli mei quos iterum parturio (hoc est pro Mahalath) donec formetur Christus in vobis, hoc est in finem. Materia est huius psalmi insipiens populus, non cognoscens Deum. Intendit autem ipsum caput nostrum in hoc psalmo confutare eos qui Christum dominum esse negabant: ostendens eos consummare & esse corruptos. & ita abominabiles esse Deo, vt nullus illorum faciat bonum, donec conuertantur ad vnum, scilicet ad Deum. Ostendit etiam propter quorundam iniquitates, rationes & eorum arbitrium à Deo dissipandum, & ipsos etiam in aeternum puniendos: iustos verò salutem consecuturos. Sic ergo incipit. Galat. 4.

PSALMVS LII.

DIXIT insipiens in corde suo non est Deus. Iste psalmus, quia iam superius expositus est, expositione non indiget, praeter hunc vnum versum, qui non est in superiori psalmo. *Quoniam Deus dissipauit ossa eorū qui hominibus placent.* Voluerūt hominibus Iudaei placere magis quàm Deo, quando dixerunt, Non habemus regem nisi Caesarem. Et iterum: Si dimittis eum, non es amicus Caesaris. Apostolus dicit: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Quia ergo hominibus placere appetentes, noluerunt esse serui Christi: Propterea Deus ossa eorum dissipauit, id est, virtutes animae: & interiores sensus scilicet rationem & intellectum, memoriam & alia huiusmodi in eis destruxit; quae ideo ossa dicuntur, quia sicut ossibus caro, ita virtutibus anima sustentatur. *Confusi sunt* autem amisso loco & gente, atque per omnes terras in captiuitatem dispersi. Et hoc ideo contingit eis, *Quoniam Deus spreuit eos*. Ipsi enim prius eum spreuerant, sicut ipse per prophetam suum dixit: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Quia ergo spreuerunt Deum, iusto omnipotentis Dei iudicio spreti sunt.

Psal. 13. Ibidem. Ioan 19. Galat. 1. Isa. 1.

TITVLVS PSALMI LIII.

IN finem, in carminibus intellectus David, cùm venissent Ziphaei, & dixissent Sauli, Nonne David absconditus est apud nos? Intellectus huius psalmi attribuendus est David, id est, Christo tendenti in finē, id est, in perfectionē sua obedientia. Et hoc in carminibus, id est, in iocunditate: quia vita domini nostri disciplina fuit morum: quia quod ipse intellexit, & nobis intelligendū proposuit. Quid autem intellexit? Perseuerandum in laudibus, vsque in finem. Quando hoc intellexit? Quan

1. Reg. 23. Ioan. 13.

xit? Quando Iudæi in hoc seculo tantùm florentes prodiderunt eum morti, & Deum in homine latentem credere noluerunt. Quæ proditio fuit præfigurata, cùm venissent Ziphæi, & dixissent Sauli, Nonne Dauid absconditus est apud nos? Vicus quidam erat Ziph: cuius habitatores Ziphæi: in cuius regione se absconderat Dauid, cùm eum vellet Saul inuenire & occidere. Isti ergo Ziphæi cùm hoc cognouissent, prodiderunt eum regi persecutori, dicentes: Nonne ecce Dauid absconditus est apud nos? Nihil quidem profuit illis proditio eorum: & ipsi Dauid nihil obfuit. Nanque animus eorum malignus demonstratus est. Ziph interpretatur flos. Inde dicuntur Ziphæi, id est florentes: per quos designantur Iudæi, qui florebant temporalibus bonis. Per Saul intelligitur mors. Ziphæi ergo prodiderunt Dauid Sauli, quia Iudæi tradiderunt Christum morti. Per Ziphæos etiam intelliguntur amatores huius mundi, qui adhuc persequuntur corpus Christi. Materia huius psalmi est caput & corpus, inter iniquos constitutum & afflictum. In prima parte psalmi orat se ab alienis à quibus affligitur, liberari. In vltima parte ostendit eos dispersos, se autem ex omni tribulatione eripi, & super inimicos suos exaltari. Hoc ergo nobis in hoc psalmo intelligendum proponitur, vt quemadmodum filius voluntariè se patri obtulit, & non pro salute præsenti, sed pro futura patrem postulauit: ita si florentes in mundo contra nos se erigant, illata incommoda læto animo percurramus, & ea nobis ad futuram vitam prodesse postulemus. Orat itaque in hoc psalmo ipsum caput, & se orandi (vt diximus) & perseuerandi exemplar proponit: præuidens se passurum pro redemptione humani generis, vt à morte resuscitetur, & secundum virtutem & omnipotentiam Dei dignè tandem exaltetur. Sic ergo dixit.

Ioan. 1. 1. Reg. 23. Matth. 26. Isa. 53. Hebr. 9. Ioan. 17.

PSALMVS LIII.

D*EVS in nomine tuo saluum me fac.* Vox Christi ad patrem: Ac si apertè dicat. In nomine tuo glorifica, Saluum me fac, resuscitando. *Et in virtute tua iudica me.* Id est, secundum tuæ virtutis excellentiam crescat iudicium meum: vt omnes discernant & cognoscant, quia tu me misisti. Et erit (inquit propheta) quicunque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Inuocemus ergo nomen Domini, vt saluemur. Deus in nomine tuo, id est, per inuocationem sancti nominis tui, saluum me fac à peccatis: Et in virtute, id est, in potentia tua, qua iudicaturus es viuos & mortuos, iudica me, id est, discerne à malis. Notandum quòd prius petit saluari in nomine: deinde iudicari in virtute. Nam quem in nomine præcedente saluauerit, in virtute subsequente salubriter iudicabit. Securus esto: iudicium illud non tibi erit punitio, sed discretio. Et hanc orationem quam ad patrem mittit, exaudiri postulat, cùm subiungit: *Deus exaudi orationem meam.* Hanc videlicet quam præmisit de salute & iudicio. *Auribus percipe verba oris mei.* Id est, ipsam orationem habitam corde, & prolatam voce. Dominus non habet alias aures, nisi gratiam & misericordiam suam. Et cùm dicitur, Auribus percipe, non intelligitur aliud nisi, Attende & memoriter ac misericorditer audi. Si enim aure percipiat vt misericorditer audiat,

Ioan. 11. Rom. 10. Iohel. 2. Act. 2. Ioan. 5. 2. Timot. 4.

securi sumus quòd orationem nostram exaudiet dominus. In primo ergo versu fit oratio pro salute, in secundo verò versu fit oratio ad commendandam orationem factam, & ad captandam beniuolentiam Dei. Deinde ponit causam quare sit orandum, dicens: *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum*
Ioan. 10. *me*. Insurrexerunt enim Iudæi, vt aduersarentur Christo. Alieni quidem, si non genere & natura, moribus tamen & vita. Et non tantùm minor po-
Psal. 2. pulus, sed *& fortes quæsierunt animam meam.* Sicut scriptum est: Reges terræ & principes conuenerunt in vnum & aduersus dominum & aduersus Christum eius. Fortes ergo secundum superbiam & potentiam seculi. *Et non pro-*
1. Corint. 2. *posuerunt Deum ante conspectum suum.* Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Fuit itaque causa tanti peccati cæcitas cordis & infidelitas. Cæcitatis verò causa fuit superbia. Væ homini illi, qui non ponit
Psal. 26. Deum ante conspectum suum. Nam dominus est illuminatio nostra. Quando enim homo intelligit, illuminatur. Quando intelligere negligit, tenebratur: & sic incidit in errorem omnem & iniquitatem. Illi sunt alieni qui persequuntur corpus Christi. Non enim sunt à Deo, sed à patre diabo-
Ioan. 8. lo. Ipsi me non intellexerunt Deum, sed ecce in manifesto apparet quia re vera sum Deus. *Ecce enim Deus* pater secundum quòd ego homo sum, *adiu-*
Ioan. 1. *uat me*, in passione, ne deficiam: *& dominus* filius eius *susceptor est animæ meæ.* Suscipiens eam sibi in vnitate personæ. Vel susceptor animæ meæ, quia post passionem in qua me audiuit, animam meam in gloria suscepit. Hoc adiu-
Matth. 28. torium promittit & membris suis, vbi ait: Ecce ego vobiscum sum vsque ad
Psal. 90. consummationem seculi. Et in psalmo alibi ait: Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Noli ergo timere persecutores tuos,
Matth. 10. quia Deus tecum est in tribulatione. Noli timere eos qui occidunt corpus, quia dominus susceptor est animæ tuæ. Fortassis ideo conuertit ad nos vocem suam. Nam huc vsque ad patrem orando locutus est. Nunc autem vo-
Ioan. 11. lens ostendere nobis se esse exauditum & adiutum à patre, non iam ad patrem, sed ad nos dicit: Ecce enim Deus adiuuat me & cætera. Non enim opus erat vt diceret patri, quod sciebat, & quod ipse præstabat: sed nobis vtique erat hoc audire necessarium, vt patientiæ Christi disceremus exemplum. Ex his enim verbis instruimur, quia cùm ab inimicis mala nobis irrogantur, non debemus irasci aut maledicere, aut vindictam exquirere: sed
Deut. 32. orare & Dei adiutorium expectare. Mihi vindictam, & ego retribuam, di-
Rom. 12. cit dominus. Vnde non tam orando, quàm prophetando subiungit: *Auer-*
Hebr. 18. *te mala inimicis meis*. Ecce qualem vindictam facit Deus. Mala quæ mali irrogant bonis, auertit à bonis Deus, & retorquet in malos. Quid enim persecutio & tribulatio nocet martyribus? Imo prodest ad salutem. Illis
Psal. 7. verò nocet ad damnationem. Vnde alibi dicitur: Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Rectè ergo subditur: *In veritate tua*, Id est, iusto iudicio tuo, *disperde illos.* Bene autem non ait: Perde, sed disperde: quia Iudæi in diuersis partibus perditi, & dispersi sunt per regiones propter malum quod fecerunt in Iesum. Disperdet

etiam

etiam Deus in veritate sua malos, quando in extremo iudicio diuersis pœnis & tormentis tradet cruciandos, dicens, *Voluntariè sacrificabo tibi*. Omne opus bonum oblatum Deo, sacrificium dici potest. Et bene præmisit Voluntariè. Voluntatem enim & affectum pensat Deus in omni sacrificio, atque offerentis bonam intentionem, & non doni magnitudinem considerat. Et quanta est deuotio & voluntas offerentis, tantum est apud Deum ipsius sacrificium. Hinc Moyses ait: Respexit dominus ad Abel & ad munera eius. *Genes.4.* Non prius ad munera, sed ad Abel prius respexisse dominus perhibetur: quia non pensat voluntatem ex munere, sed munus ex voluntate. Ad Cain verò & ad munera eius non respexit, quia videlicet bonam in eo voluntatem non vidit. *Ibidem.* Seipsum obtulit patri filius in sacrificium pro nobis voluntariè quidem, quia non ex necessitate, sed ex charitate. *Heb.9. Ephes.5. Isa.53. Rom.8.* Non enim coacta dona, & coacta seruitia diligit Deus. *Et confitebor nomini tuo Deus, quoniam bonum est.* Verè bonum est & salubre animabus nostris, vt cuncta quæ agimus ad laudem & gloriam nominis tui faciamus, vt tota voluntate sacrificemus Deo, toto corde confiteamur nomini domini. Hoc dulce, hoc bonum, hoc suaue est. Et ponit causam quare hoc faciendum sit, cùm subdit: *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me.* Ideo dixi, quia bonum nomen tuum. Nam si hoc possem ante tribulationes agnoscere, fortè mihi necessariæ non fuissent. Sed adhibita est tribulatio ad admonitionem, admonitio facta est ad tuam laudationem. Non enim intelligerem vbi essem, nisi de infirmitate mea admonitus essem. Ex omnibus ergo tribulationibus eripuisti me. *Et super inimicos meos despexit oculus meus.* Super illos Ziphæos despexit oculus meus. Florem quippe eorum transij, altitudinem cordis ad te leuaui, & perueniens inde despexi super illos. Et vidi quia omnis caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni. *Isa.40.* Hoc agite ergo fratres cum animis vestris. Erigite corda vestra. Expolite aciem mentis vestræ. Discite gratis diligere Deum. Discite præsens contemnere seculum. Discite voluntariè sacrificare hostiam laudis. Discite etiam nomen domini admirabile ac magnum laudare & inuocare, vt transcendentes florem fœni, respiciatis super inimicos vestros.

TITVLVS PSALMI LIIII.

IN finem, in carminibus intellectus David. Intellectus huius psalmi attribuendus est David id est, Christo perseueranti in finem, id est in consummationem suæ obedientiæ. Et hoc in carminibus, id est mentis hilaritate. Materia huius psalmi est Christus totus, scilicet secundum caput & corpus ab iniquis afflictum, sed liberatum. Proponit autem nobis membris suis Christus in hoc psalmo intelligendum, id est, non segniter memoriæ commendandum, vt exemplo suo inter aduersa positi, à spe nunquam deficiamus: sed fiducialiter tormenta percurrentes, æternam à Deo speremus remunerationem, & inreuocabilem persequentium damnationem credamus. Hoc est quod circa finem psalmi breuiter continetur, vbi dicitur: Iacta super dominum curam

tuam. Et post pauca: Ego autem speraui in te Deus. Inter quæ autem aduersa sperauit, & quid de sua liberatione, & de aduersariorum damnatione sperando obtinuerit, in prioribus partibus psalmi manifestè promittit. Et orat pro se, ne deficiat in passione: & pro resurrectione sua & glorificatione. Agit etiam de repulsione Iudæorum præsenti, & de damnatione æterna, & de assumptione gentium, & de glorificatione fidelium in æternum: sic dicens.

PSALMVS LIIII.

E*XAVDI Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationē meam: Intende mihi, & exaudi me.* Quasi dicat: O vos fideles mei in tribulationibus positi, nolite deficere: sed in domino sperantes, & remunerationem ab eo expectantes, meo exemplo orate: quia ego in passione positus, sic oraui ad dominum: O Deus pater, exaudi propter dignitatem filij tui orationem meam, resuscitando me à morte, & clarificando in passione. Ac si diceret: Pater clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Et ne despexeris deprecationem meam, id est, propter humanitatem assumptam ne habeas vilem deprecationem meam, quam facio pro euitandis malis: sed potius intende mihi, id est, ipsam humanitatem fac intensam, id est, perseuerantem in oratione, vel in virtutibus & in augmento bonorum operum. Et sic exaudi me. Quando in diuina pagina oratio & deprecatio simul ponitur, à se inuicem differunt: quia oratio est, quando aliquid honestum petimus, scilicet de his quæ volumus assequi. Deprecatio verò pro euitandis malis, de his scilicet quæ à nobis volumus repelli. Sciendum quoque est quòd plerunque quorundam deprecationem omnipotens Deus & exaudit & despicit. Hinc est quòd Israëliticis carnes quas malè petierunt, iratus tribuit: sed quantùm eorum postulatio sibi displicuerit, etiam puniendo monstrauit. Vnde scriptum est: Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. Sic etiam quando more cæterarum gentium quæ erant in circuitu, regem à Deo petierunt: eis regem habere permisit quidē: sed quantum eorū petitio sibi displiceret, Samueli significauit dicens: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, sed me ne regnem super eos. Quod etiam testatus est Samuel dicēs: Vos autem proiecistis dominum Deum vestrum qui solus saluauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris. Sic ergo suam orationē exaudiri postulat, vt eius deprecationem Deus non despiciat: sed exauditio ipsius gratiā simul contineat & vtilitatē. Cui sententiæ verba videntur congruere quę sequuntur. Intende mihi & exaudi me. Tunc enim mihi intendit dominus, & non solùm orationem meam, sed me exaudit: quando id quod ego postulo, ad vtilitatē animæ meæ tribuit. Et quasi quæreretur: Quæ tibi necessitas, vt sic te postules exaudiri? *Contristatus sum* (inquit) *in exercitatione mea, & conturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.* Dominum nostrum Iesum Christum in exercitatione passionis suæ inimici Iudæi maledicendo

Marginal notes: Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 12. Ioan. 17. — Exod. 16. — Numer. 11. Psal. 77. — 1. Reg. 8. — 1. Reg. 10.

dicendo & tribulando contristauerunt, & conturbauerunt. Vnde ipse ait: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Adhuc Ecclesiæ inimici non cessant membris aut mala facere, si possunt, aut si non possunt, vel detrahere & derogare. Hinc in alio psalmo dicitur, Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi. Et alibi: In idipsum aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum constituerunt aduersum me, &c. De quibus adhuc subditur. *Quoniam declinauerunt in me iniquitates.* Accusando & criminando, sicut scriptum est: Nonne bene dicimus quia Samaritanus es, & dæmonium habes? *Et in ira molesti erant mihi.* Verberando, colaphizando: & non iustè, sed in ira, id est propter iram suam. Scriptum est quippe: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Non ait ad quietem & securitatem, sed ad timorem & ad tentationem. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patiuntur. De iustis etiam alibi sic Sapiens loquitur: Æstimata est afflictio, exitus illorum: & ab itinere iusto abierunt in exterminium. Similiter & Apostolus: Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melôtis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti. Insuper & ipse saluator de se ipso loquens ait: Nónne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Ad hoc pertinet quod subiunctum est: *Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.* Hinc scriptum est in Euangelio: Cœpit pauere, tædere & tristis esse Iesus, & angelus domini confortabat eum. Nec tamen nobis credendum est, vt redemptor noster, qui potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum sumendi eam, quantum ad personam suam vllam mortis habuisset formidinem. Sed secundum membra sua hoc dictum accipimus: quæ quamuis in spiritu fortia sint, tamen quia caro est infirma, turbantur aliquando inter se propter pœnam, & mortis amaritudinem timent. Propter hoc subdit: *Timor & tremor venerunt super me.* Timor ad animam: tremor ad corpus referri potest. Hinc est quòd ipse ait: Mi pater, si possibile est, transfer calicem istum à me. Atque vt se maximè timore percitum fuisse ostenderet, non semel tantùm, sed ter orauit, eundem sermonem dicens: & etiam in agonia factus prolixius orabat: & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Hæc etiam verba plus pertinent ad membra, quàm ad caput. *Et contexerunt me tenebræ.* Id est Iudæi tenebrosi & cæci. Nisi enim cæci fuissent, & diabolicis tenebris obumbrati, saltem ex tantis virtutibus & miraculis Christum cognoscere potuissent. Vel in eo quod ait, Cor meum conturbatum est intra me, potest ira intelligi, de qua dicitur alibi: Turbatus est præ ira oculus meus. Et si oculus turbatus est, quid sequitur? Et formido mortis cecidit super me: vita nostra dilectio, mors odium est. Cum cœperit homo timere ne oderit quem diligebat, mortem timet, & acriorem mortem & interiorem, qua occiditur anima

Matth. 26. Psal. 37. Psal. 40. Ioan. 8. Luc. 22. Ecclesi. 2. 2. Timo. 3. Sap. 3. Hebr. 12. Luc. 22. Ioan. 10. Matth. 26. Matth. 26. Matt. 26. Luc. 22. Ioan. 10. Psal. 6.

non corpus. Inde timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me te-
1. Ioan. 2. nebræ. Quoniam qui odit fratrem suum, in tenebris est. Et quid sibi ait in il-
la exercitatione & infirmitate positus? *Et dixi, Quis dabit mihi pennas sicut colum*
bæ, & volabo, & requiescam? In hac tribulatione non desperaui, sed dixi, id est
Ioan. 12. ita patrem meũ oraui: Resuscita me pater apud temetipsum. Nam quis alius
præter te, mihi existenti sicut columbæ, id est innocenti & sine felle amaritu
dinis, dabit pennas, id est agilitatem & possibilitatem, & volabo, id est tran-
Ioan. 13. sibo de hoc mundo ad patrem, de Iudaico populo ad gentilẽ, & ibi requies-
cam? Et non frustrabitur oratio mea. Nam *Ecce elongaui fugiens, & mansi in so-*
litudine. In manifesto est, quòd ego fugiens, id est celeriter à morte re-
surgens, elongaui mundum vel Iudaicum populum, & mansi in solitu-
dine, id est in cælo, vel in gentilitate. Desiderant sancti viri pennas sicut
columbæ, id est spirituales virtutes, vt mente relictis terrenis volare pos-
sint per cælestem contemplationem, atque in amore Dei requiescere.
Et frequenter pius Dominus implet desiderium eorum, vt elongent fu-
gientes tumultus carnalium cogitationum, atque in solitudine maneant,
id est in quiete mentis suæ delectabiliter requiescant. Et vt hoc mihi con-
tingeret, non confidebam in viribus meis. *Expectabam eum qui saluum me*
fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate. Id est, spem meam ponebam in
domino, qui saluauit me ne fierem pusillo animo. Et à tempestate, id est
Matth. 8 ab omni commotione. Pusillanimitatem spiritus habuit Petrus, quando
ventum validum & maris tempestatem videns expauit. Et cum cœpisset
Matth. 14. mergi, adiutorium sui saluatoris expectabat. Vnde & clamabat: Domine
saluum me fac. Et extendens Iesus manum apprehendit eum, atque à pu-
sillanimitate spiritus, & tempestate saluauit eum. Et tamen reprehendit
Ibidem. dicens: Modicæ fidei quare dubitasti? Sic plerunque electi cùm validas
tentationum impulsiones vident, ex infirmitate animi tempestatem & pe-
riculum salutis timent, & sic mergi incipiunt: sed tamen non pereunt,
quia expectantes & petentes auxilium diuinum, salui fiunt. Sed sicut
ipsi saluantur, ita econtrario reprobi demerguntur. De quibus prophe-
tando protinus & orando subiungit. *Præcipita domine, & diuide linguas eo-*
rum. Qui se malè extulerunt. Expedit eis vt præcipitentur, qui malè con-
Gene. 11. spirauerunt. Expedit vt linguæ eorum diuidantur. Quidam per super-
biam construxerunt altam turrim, & dominus diuisit linguas eorum.
Tunc se cœperunt non intelligere. Hinc facta est origo linguarum mul-
tarum. Anteà enim vna lingua erat. Sed lingua vna cordibus humilibus
proderat. At vbi illa collectio inter conspirationem superbiæ præcipitata
est, pepercit illis Deus, vt diuideret linguas eorum, ne sese intelligendo
perniciosam facerent vnitatem. Per superbos homines diuisæ sunt linguæ.
Per humiles Apostolos congregatæ sunt linguæ. Spiritus superbiæ disper-
Acto. 2. sit linguam. Spiritus sanctus congregauit linguas. Qui volunt vnam lin-
quam, veniant ad Ecclesiam: quia in diuersitate linguarum carnis, vna est
lingua in fide cordis. Præcipita & diuide linguas eorum. Quare? *Quoniam*
vidi

vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Iniquitatem in actu: contradictionem in verbis: in ciuitate, id est in societate prauorum vidi. Est quædam ciuitas turbulenta. Ipsa erat quæ turrim ædificauerat. Ipsa confusa est, & appellata est Babylonia: ipsa per innumeras gentes dispersa. Inde congregatur Ecclesia in desertum bonæ conscientiæ. Venit Christus: contradixit ei ciuitas iniqua. Extendebat ille manus ad populum non credentem & contradicentem. Quod ergo hîc ait, Iniquitatem, perfidia illorum potest intelligi. Si enim iustus est qui ex fide viuit, iniquus est qui non habet fidem. Igitur infidelitas est iniquitas. Nec solus iniquus est qui non credit, sed etiam is, qui malè viuit. De talibus enim loquitur Apostolus. Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Adhuc sanè illius ciuitatis reliquiæ sæuiunt & contradicunt: de qua adhuc subiungitur: *Die ac nocte*, Id est, assiduè *circundabit eam super muros*. Id est, super maiores eius iniquitas. Plerunque dicunt homines: Nemo remaneret paganus, si illi fierent Christiani. Qui ergo nondum fiunt Christiani, quasi muri sunt illius ciuitatis, & non credentis & contradicentis. Quicunque alium defendit in peccato, murus est ciuitatis iniquæ. *Et labor in medio eius, & iniustitia*. Ideo labor ibi, quia iniquitas ibi, quia iniustitia ibi. Vbicunque videris iniquitatem, ibi intellige laborem. Qui iniquus est, nunquam pacem habebit. Torquet enim eum conscientia sua, & ipse est hostis suus. Semper in superbia labor est, sicut econtrariò quies in humilitate. Hinc saluator nos admonet dicens: Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Vnde enim illi laborant, nisi quia non sunt mites & humiles corde? *Et non defecit de plateis eius vsura & dolus*. Attende populum Iudæorum, & vide quomodo semper in eis regnent hæc duo vitia, scilicet dolus & vsura. Plateæ huius ciuitatis sunt superbia, luxuria, cupiditas, auaritia &c. talia. Via ciuitatis huius lata & spaciosa est, quæ ducit ad mortem. Vsura est quando plus exigitur quàm commodatur. Est alia peior vsura, quando non dimittis quod tibi debetur: & oculus cordis tui turbatur in eo versu, quo dicitur, Dimitte nobis debita nostra &c. Verbum contumeliosum audisti? Vis exigere damnationis supplicium: fœnerator iniuriarum es. Pugno percussus es? Interfectionem quæris: vsura mala est. Tales vsuræ abundant in illa ciuitate. Dolus est, quando aliud corde regitur, aliud ore pronuntiatur. Iniqui autem semper volunt occultare quod sunt, & demonstrare quod non sunt. Deinde populum illum ostendit ideo esse meritò puniendũ, quia prius familiaris extitit, & postmodum domino suo maledixit. Grauiora autem sunt mala, quæ ab amicis inferuntur. *Quoniam si inimicus meus*, id est gentilis populus *maledixisset mihi*, sicut Iudaicus maledixit: *sustinuissem vtique*, tolerabilius & mitius iudicassem. *Et si is qui oderat me*, quando idola adorabat, *super me magna locutus fuisset*, Id est, per superbiam insultasset: magnificaret se super me, atque minaretur mihi quicquid posset: *Abscondissem*, id est subtraxissem *me forsitan ab eo*. Hæc autem verba de Iuda traditore specialius intelligi possunt, quia à Iudæis

Gene. 11.
Matth. 21.
Roma. 1.
Matth. 11.
Matth. 7.
Matt. 6.

Iudæis se abscondit Iesus: à Iuda autem minimè se abscondit. Sed quid est quod ait Forsitan? Nunquid apud Deum aliquid esse potest incertum? Sed hæc ambiguitas sermonis secundum vsum posita est humanæ locutionis. Sic enim solemus loqui: Forsitan illuc ibo, forsitan hoc faciam. De inimicis inquam tolerabilius agendum esset. *Tu verò* ô Iuda, *homo* secundum carnalitatem *vnanimis* per simulationem, *Dux meus* per prædicationem, *& notus* per fidem: *qui simul* cõuersans *mecum dulces capiebas cibos*, tam corporales quàm spirituales. Tu inquam ô Iuda, o popule peruerse, cùm in tanto malo perseueres, nunquid tolerandus es? Iudas & populus

2.Corin.11. eius significant falsos fratres intra sanctam Ecclesiam, qui cùm simulatè

Matt.13. viuunt, tanto grauius, quanto interius sunt, electos premunt. Quos tamen exemplo suo dominus sustinere docet: sed ipsi pœnam æternam non euadent. Qui tales sunt, audiant mortis sententiam, quā subditur. *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.* Mors super illos veniet, quando eos damnatio æterna operiet. Viuentes in infernum descendunt, qui malum esse intelligunt quod faciunt, nec tamen ab ipso desistunt. Quid est viuentes? Scientes quia pereunt. Talibus multo grauior damnatio

Luc.12. quàm cæteris, incumbit, sicut scriptum est: Seruus qui scit voluntatem domini sui, & non facit, plagis vapulabit multis. Timeant ergo falsi fratres, simulatores, detractores, religionem habitu ostentantes, in religione tamen non viuentes. Ad illos enim pertinet hæc sententia, qua dicitur: Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Quare? *Quoniam nequitia in habitaculis eorum*. Et non solùm in angulis, sed etiam *in medio eorum*. Ac si dicat: Vsquequaque pleni sunt nequitia: vel

2.Cor.5. in habitaculis, id est, in corporibus eorum, in quibus temporaliter peregrinantur & militant, sunt nequitiæ. Et in medio eorum, id est in corde, nequitias quas faciunt, ex toto corde faciunt. Illi qui tales sunt, pereunt. *Ego autem ad dominum clamaui, & dominus saluauit me*. Si te afflixerit

Psal. 10. rit inimicus, clama ad Deum: & saluabit te. Hinc in alio psalmo ait: Inuoca me in die tribulationis, & eruam te. *Vespere, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* Vespere dominus in morte: ma-

Matth.27. & 28. Mar.14. 15.& 16. Roma.8. nè in resurrectione: meridie in ascensione. Narrabo vespere patientiam mortis. Annuntiabo manè vitam resurgentis. Orabo vt exaudiat meridie, ad dextram patris. Exaudiet me qui interpellat pro nobis. Itaque fratres quos in ipsa congregatione parietum horum videtis turbulentos,

Matt. 3. elatos, peruersos: ipsa est palea dominicæ areæ. Cùm ille in vltimo ventilabit, tota palea volabit. Sed nos quid, nisi cum isto cantemus, & oremus & plangamus in psalmo? Et tamen dicamus securi quod sequitur. Verè exaudiet vocem meam, quia *redimet in pace animam meam.* Ipse est enim

Ephe.2. pax vera. In pace anima redimitur, quando de vitiis ad virtutes, siue de hoc mundo ad patrem per omnipotentis Dei gratiam transfertur. A quibus redimet? *Ab his qui appropinquant mihi.* Nam ab his qui longe sunt à me, facilis causa est. Non me tam citò fallit qui dicit: Veni, Idolum adora

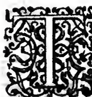
dora. Multum longe est à me, quia paganus est. Periculosius est mihi de
Christiano, qui mecũ habitat in domo:& sub imagine religionis laqueum
mihi parat deceptionis. Bene dico, Qui appropinquant mihi: *Quoniam inter
multos orant mecum.* Multa est palea, & pauca grana. Multi sunt vocati, pau- *Matth. 20.*
ci verò electi. Isti autem non erant de paucis saluandis, sed inter multos, id-
est inter illos, qui pertinent ad paleam & ad perditionem, erant mecum.
In tritico non erant mecum, sed in palea erant mecum: quia appropinquat
palea tritico. In sacramentis erant mecum, in charitate non erant mecum.
Exaudiet Deus, & humiliabit illos qui est ante secula. Quia & si ex tempore Chri
stus Deus noster ex Maria virgine, tamen in principio erat verbum, & ver- *Hebr. 13.*
bum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Exaudiet humiles in æternita- *Ioan. 1.*
te: humiliabit illos in damnatione, qui erecti sunt in dissensione. Et meri- *Isa. 61.*
tò. *Non enim est illis commutatio.* Quia non mutantur in melius, sed descendũt *Luc. 18.*
in peius. *Et non timuerunt Deum.* Sicut timor domini initium sapientiæ, ita
non timere Deum mortis initium est. Beatus homo qui semper est pauidus. *Psal. 110.*
Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Vnde & subditur. *Extendet* *Prou. 1. & 9.*
manum suam in retribuendo. Hoc in iudicio erit, quando Deus vltricem ma- *Prou. 28.*
num suam amplificabit in vindictam. Hinc alibi minatur dicens, Leuabo ad
cælum manum meam. Si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iu-
dicium manus mea, reddam vltionem hostibus meis, & his qui oderunt me *Deute. 32.*
retribuam. Et verè digni sunt vt puniantur: *Contaminauerunt enim testamentum
eius.* Quia illum qui testamento legis ad salutem pronuntiatus est, contem-
pserunt. Ideo *Diuisi sunt ab ira vultus eius.* Ira enim & seueritas Dei propter
hoc peccatum, diuisit eos per diuersas partes mundi. Ista etiam verba viden
tur ad hæreticos pertinere. Ipsi enim contaminare testamentum Dei non de
sistunt, dum scripturas sanctas prauè intelligunt & exponunt. Dei testa-
mentum contaminant: quia ex ipso mendacium & errorem approbare non
cessant. Et ideo diuisi sunt ab ira vultus eius. Ab ira seueritatis Dei sunt di-
uisi. Non enim quod dicit Donatus, dicit Sabellianus. Neque quod dicit
Sabellianus, dicit Arrianus. Ab vnitate catholicæ Ecclesię separati, per mul
tos errores diuisi sunt. *Et appropinquauit cor illius.* Vt intelligamus volunta-
tem illius. Multum valet nobis ad intelligendum Deum, hæreticorum di-
uisio. Multa enim latebant in scripturis, & cùm præcisi essent hæretici quę- *1. Cor. 11.*
stionibus agitauerunt Ecclesiam Dei: aperta sunt quæ latebant, & intellecta
est voluntas Dei. Nunquid enim de trinitate perfectè tractatum est, ante-
quam obsisterent Arriani? Nec de ipsa vnitate Christi enucleatè dicta e-
rant quæ dicta sunt, nisi postea quàm separatio illa vrgere cœpit infirmos
fratres. Idcirco illi qui nouerant hæc tractare atque dissoluere, ne periret
infirmi, solicitati quæstionibus, impiorum sermonibus & disputationibus
suis, obscura legis deduxerunt in publicum. Ergo illi diuisi sunt ab ira vul-
tus eius: & nobis ad intelligendum appropinquauit cor illius. Oportet (in-
quit Apostolus) hæreses esse, vt probati manifesti fiant inter vos. *Molliti sunt* *1. Cor. 11.*
sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Quædam enim in scripturis dura

videban

videbantur:exposita emollita sunt. Et bene super oleum, quia oleum fouet carnem, suauitas verò sermonum Dei fouet animam. Et ipsi sunt iacula. Armauerunt enim prædicatores. Et ipsi sermones diriguntur in pectora audientium ab instātibus opportunè importunè. Quòd sermones Dei sunt iacula, testatur Apostolus vbi ait: Sermo Dei viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti &c. Sed tu forte nondum idoneus es, qui armeris his iaculis. *Iacta super dominum curam tuam.* Id est omnia ab ipso expecta, & à te nihil. Curam hominis Salomon vermem dicit, qua homo corroditur sicut pannus à tinea. Curam ergo tuam super dominum iacta. Ipsum cogita, quatinus apud te maneas tranquillus. *Et ipse te enutriet* in fide & moribus, in doctrina & virtutibus. Et licet hic habeat modò tentationem, non dabit in æternum fluctuationem iusto, id est commotionem vel cōturbationem: sed quietum eum faciet in vita æterna. *Non dabit in æternum fluctuationem iusto.* Quia etsi ad tempus fluctuamus, & tentamur, & affligimur, anchoram nostram in cælo fixam habemus. Iusto igitur fluctuationem in æternum non dabit, quia post tentationem fluctuum, portum quietis in ęternum illi præparabit. Quis est ille portus? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis præparatum est ab origine mundi. *Tu verò Deus deduces eos in puteum interitus.* Vnde dicturus est: Ite maledicti in ignem æternum. Puteum dicit infernum, propter profunditatem & obscuritatem. Iste locus iniquis præparatus est, vt in eo tanquam in profundo puteo cadant & intereant. Deducet eos Deus in puteum interitus, non quòd ipse sit auctor culpæ eorum sed quòd ipse iudex iniquitatis eorum. Quam iniquitatem ostendit, cùm subiungit. *Viri sanguinum,* Id est persecutores & sanguinis effusores, *Et dolosi,* qui per simulationem & fraudem incautas decipiunt animas: *Non dimidiabunt dies suos*, vt reuertantur ad pœnitentiam: sed continuabunt eos in malitia vsque in finem. Non de omnibus intelligendum est. Multi enim post effusionem sanguinis & dolositatem conuersi sunt ad pœnitētiam & salutem. Sed de illis tantùm, qui diuisi sunt ab ira vultus eius. Sancti viri dies suos dimidiant, quia quod in cæteris diebus delinquunt, in quadraginta aliisque pœnitentialibus diebus ieiuniis & orationibus persoluunt. Siue quia alij in pueritia, alij in adolescentia, alij verò in senectute ad Deum conuertuntur. Rectè ergo subiunctum est: *Ego autem sperabo in te Deus.* Id est, non in mundo, non in homine spem meam constituam: sed in te.

Hebr. 4. Prou. 25. Math. 25. Ibidem. Ioan. 1. Ioan. 5. Luc. 23. Matt. 6.

TITVLVS PSALMI LV.

TITVLVS sequentis psalmi talis est: In finem pro populo qui à sanctis longe factus est; Dauid in tituli inscriptione, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. Psalmus iste attribuitur Dauid, scilicet Ecclesia dirigens in finem. Psalmus dico habitus pro populo, scilicet vt ipse liberetur à populo, qui longe factus est à sanctis, in tituli inscriptione: quia cùm sancti confiteantur Christum regem Iudæorum, sicut titulus dicit, populus iste contradicit siue dictis vt Iudæi & pagani, siue factis vt mali Christiani: cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. Geth ciuitas erat Allophylorum, id est

1. Reg. 21. Ioan. 19.

id est alienigenarum, vtique populi longe à sanctis. Geth interpretatur torcular. Fugit ad istam ciuitatem Dauid, sed ibi retentum esse iuxta historiam non legimus. Ergo Dauid nostrum Iesum Christum non solùm tenuerunt, sed adhuc tenent Allophyli, id est alienigenæ, in Geth, id est in torculari, videlicet in pressura huius vitæ. Materia est Christus & Ecclesia. Et ipsa loquitur de se. In prima parte petit liberari à dæmonibus & à membris suis, ponens in Deo fiduciam suæ liberationis. In secunda quæ incipit vbi dicit: Tota die verba mea &c. Enumerat illa mala quæ sibi facit populus ille. In tertia quæ incipit vbi dicit, In me sunt Deus vota tua, dicit se in æternum laudaturum Deum. Intentio est nos admonere, vt cùm patientia sustineamus mala huius vitæ, attendentes etiam illos, qui nobis mala inferunt, ad nos conuerti. Et licet in Deo confidat Ecclesia de sua liberatione, tamen suam attendens infirmitatem sic incipit orare.

PSALMVS LV.

ISERERE mei Deus. Præsta auxilium de malorum persecutione. Et necesse est: *Quoniam conculcauit me homo.* Et diabolus in Euangelio vocatus est homo, vbi de zizaniis dicitur: Inimicus homo hoc fecit. Iste inimicus homo & per se & per membra non cessat persequi & opprimere seruos Dei. Cùm cœperis in Christo piè viuere, ingressus es torcular. Præpara te ad pressuras. Noli timere quia te cõculcat homo. Vua factus es vt calceris. In torculari fructuosa pressura est. Vua in vite pressuram non sentit. Integra videtur, sed nihil inde manat. Mittitur in torculari: calcatur, premitur: iniuria videtur fieri vuæ: sed ista iniuria sterilis non est, imo si nulla iniuria fieret, sterilis remaneret. Attendamus ergo duos hostes, quem videmus, & quem non videmus, hominem & diabolum. Illum diligamus, istum caueamus. Pro homine oremus, contra diabolum oremus, & dicamus Deo: Miserere mei Deus quoniam conculcauit me homo. *Tota die*, id est assiduè *impugnans* verbis & suggestionibus *tribulauit me*, manifestis impugnationibus. Contra tales iste psalmus confirmat nos. Necesse est enim vt tales patiamur vsque in finem, quos non pateremur nisi nobis expediret. Omnis nanque tentatio probatio est: & omnis probationis effectus habet fructum suum. Et ostendit per quos facit diabolus huiusmodi impugnationem Ecclesiæ, cùm subiungit: *Conculcauerunt me inimici mei tota die.* Ad modum vuæ quæ premitur in torculari, oppresserunt me membra diaboli: & potuerunt facere, *Quoniam multi bellantes aduersum me.* Quod præmisit de vno, nunc dicit de pluribus: quia omnium reproborum caput est diabolus, qui modò per se, modò per membra sua cõculcat & impugnat Christi corpus, sicut prius fecit & caput. Sed inter aduersa fortis quid subiũgat, audiamus. *Ab altitudine diei*, Id est à superbia temporali *timebo?* Absit: vel timebo ab altitudine, id est potentia, quæ quidem timẽda non est, quia diei est, id est ad tempus concessa. Hanc non timebo, sed potius spem meã constituam in te. Et hoc est quod subdit: *Ego verò in te sperabo.* Cùm trãsierint dies qui alti sunt, etenim ad tempus alti sunt, finito tempore altitudinis suę timebunt. Ego verò in te sperabo. In die iudicij timebunt quidem mali, sed securi erunt iusti. Illud enim veniet tunc, quod sperabant, quod desiderabant,

Matt. 13. *2. Cor. 3.* *Matt. 4.* *Sapien. 5.*

quod venire orabant. Iam se validum & constantem ostendit, cùm subdit: *In Deo laudabo sermones meos.* Sermones suos in Deo laudat, qui in his quæ di-
Ioan. 7. cit, non se, sed Deum commendat. Hinc ipsa Veritas ait: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris. Aliquis liber laudatur, cùm ab aliquo nominato philosopho, siue à perfecto Grammatico compositus dicitur. Quanto magis illi sermones laudandi sunt, qui à Deo sunt? Sed quod in te Dei est, honoratur à te: & tu factus in Deo honoraberis à Deo. Si autẽ quod in te Dei est, honoraueris tanquam tuum, non Dei, quomodo populus ille longe factus est à sanctis, sic tu longe à sancto. Ergo in Deo laudabo sermones meos. Si in Deo, quare meos? Sed in Deo & meos. In Deo, quia ab ipso. Meos, quia accepi. *In Deo speraui.* Paulo antè dixerat, Sperabo. Iam dixit speraui, tanquam non timens, tanquam confirmatus. *Non timebo quid faciat mihi caro.* Id est quilibet carnalis. Spes fixa in Deo omnem expellit timorem. Ipsa etiam transitoria contemnit tormenta. Generat enim charitatem. Generat patientiam, quibus calcatur mundus, superatur diabolus. Dicis, Non timebo quid faciat mihi caro: & quid tibi facit? *Tota die verba mea execrabantur.* Id est, meam prædicationem iudicabant execrabilem. *Aduersum me omnes cogitationes eorum, in malum.* Reprobi enim aduersus iustos non cogitant nisi malum: quomodo eos & sermonem eorum possint destruere & adnichilare. Nec solùm extranei persequuntur, sed etiam domestici & priuati. Ideo subiungit: *Inhabitabunt & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt.* Habitant
Matth. 7. mecum in vna domo, in vna Ecclesia. Abscondunt se sub vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Abscondunt se tanquam insidiatores, exploratores, parant laqueos: si non statim possunt malum facere quod cogitant, calcaneum obseruant, vt vel in fine cogitata valeant adimplere. Mos iste diabolicus est, vel eorum qui ministri eius sunt. vt calcaneũ, id est, vltima nostra insidiosa calliditate obseruent. Hinc serpẽti à domino de mu
Gene. 3. liere dictum est: Illa tuum obseruabit caput, & tu insidiaberis calcaneo eius. Semper ergo seruus Dei debet esse vigilans & circunspectus contra huius callidi serpentis caput: atque vitam & mores suos auxiliante domino ita disponere, vt inhabitantes & abscondentes, qui calcaneum obseruant, neque in principio, neque in fine inueniant quid reprehendant. Ita autem obseruauerunt calcaneum meum: *Sicut sustinuerunt animam meam.* Mali enim quasi graue pondus ferunt vitam iustorum: vnde Iudæi de domino dixerunt: Gra
Sapien. 2. uis est nobis etiam ad videndum. Dissimilis est enim operibus nostris. Do-
Matth. 5. cuit tamen & pro talibus orare psalmus. Quamtumlibet enim homo pecca
Matth. 3. tor sit, potens est benignus Deus saluare illum: vnde & subiungit. *Pro nihilo,* id est pro nullis præcedentibus meritis, *saluos facies illos.* Vel sic illos saluos facies, vt nullus tibi labor sit. Non laborabis in sanando, quamuis nos stupeamus in inspiciendo. *In ira populos confringes.* Ira videtur, sed paterna. Irascitur pater filio præceptorum suorum contemptori. Iratus colaphizat, cædit, ducit ad scholam: frangit eum à superbia deprimit in disciplina. Quàm multi impleuerunt domum Dei, in ira eius cõfracti, Id est tribulationibus triti. Tu confringes eos, & ego ponam partem meam ad eorum conuersionem. Annuntiabo

nũtiabo eis me fecisse multa mala,& illa mihi per confessionem esse condo nata: vt ipsi audientes non desperent de peccatis suis, sed exemplo meo per confessionem medicinam consequantur salutis. Et ideo dicit: *Deus vitam meam annunciaui tibi.* Quomodo annunciauit Paulus vitam suam, dicens: Qui prius fui blasphemus,& persecutor,& iniuriosus: sed misericordiam consecutus sum. Annũtiauit vitam suam non sibi, sed illi: quia sic annũtiauit, vt illi crederetur, non ad sua lucra tantùm, sed illius. Si propterea annũtias vitã tuam, vt alios exemplo tuo inuites ad confessionem,& ad accipiendam vitam, quam tu accepisti: annũtias vitam tuam Deo, à quo gratiam accepisti, & habebis mercedem ampliorem, quia ex eo quod accepisti non ingratus extitisti. *Posuisti lachrymas meas in cõspectu tuo.* Illas lachrymas, quas ego fudi pec cata mea annũtiando, posuisti in conspectu tuo, id est acceptabiles habuisti, & me exaudisti: *Sicut & in promissione tua.* Quia sicut promiseras, hoc egisti. Dixisti te exauditurum flentem. Credidi, fleui, exauditus sum. Inueni te misericordem in promittendo, veracem in reddendo. *Tunc,* id est per tuã confractionem,& per meã annuntiationem, *conuertantur inimici mei* à sua vita ma la, ita vt sint *retrorsum,* id est sequãtur te. Præcedendo non corrigitur homo. Bonum est illi vt retrorsum conuertatur,& quem præcedere volebat, sequatur. Præcedit homo per superbiam. Cõuertitur retrorsum per humilitatem. Præcedere appetit, qui voluntatem suam vult facere. Retrorsum fit qui semper paratus est obedire. Retrorsum ergo conuertantur inimici, vt fiãt humiles qui fuerant superbi. Et sic erunt amici qui fuerant inimici. Deinde osten dit quàm velox sit misericordia Dei, cùm subiungit: *In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui quoniam Deus meus es.* Id est meus exauditor. Simile est illud quod alibi dicitur: Quacunq; hora peccator conuersus fuerit,& ingemuerit: omnia peccata eius remittentur. Neque enim tardat per dies & annos, sed, Cõuertimini ad me (ait) & ego reuertar ad vos: sequemini retrorsum, & ego ducam vos. Ecclesia igitur tantã attendẽs diuinam misericordiam ideo non dicit Ecce cognoui, id est manifestè intellixi quoniã Deus meus es. Magna cognitio. Non ait cognoui quoniam Deus es: sed quoniam Deus meus es. Tuus est enim, cùm tibi subuenit. Tuus est, cùm tu ab illo alienus non es. Vnde dicitur: Beatus populus cuius dominus Deus eius. Cuius enim nõ est? Omnium quidem Deus est, sed eorum propriè qui eum diligunt, timẽt, possident, colunt. Iam vnum cum eis factus per conuersionem & participationem gratiæ Dei, repetit versum quem iam dixerat, vt & ipsi cum eo & ipsius exemplo dicant: *In Deo laudabo verbum, & in domino laudabo sermones.* &c. Verbum est prædicatio de fide: quomodo trinũ & vnum Deum debeamus credere, sicut dicit Apostolus: prope est verbum in ore tuo,& in corde tuo, hoc est verbum fidei quod prædicamus. Sermo est de moribus, quando prædicatur nobis qualiter debemus viuere, quàm castè, quàm sobriè, quàm iustè, quàm piè. Et hæc omnia debemus ad Deum referre, quatinus in eo quod bene credimus, aut iustè viuimus, aut rectè loquimur: & nos in Deo, & Deus in nobis laudetur & honoretur. Et quia fidei sermonẽ subsequi debet fortitudo spei, rectè adiunctũ est: *In Deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi homo.* Fides

1.Timo.1. Ezech. 18. Ezech. 18. Zach. 1. Psal. 143. Roma. 10. Tit. 2.

dicitur quia fit in Deo. Spes autem quasi pes, quia in eo innititur. Fides valet
Roma. 1. nobis ad iustitiam, quia iustus ex fide viuit. Credendo in Deum, declinas à
Psal. 33. malo, & facis bonum. Hæc est iustitia. Spes nobis valet ad patientiam, & con-
Hebr. 6. temptum mundi. Sperando æterna facilè contemnimus terrena, & fortiter toleramus aduersa. Est autem quasi anchora nostra spes in Deo. Nauta cùm timet tempestatem, figit anchoram suam. Si nos anchoram spei fixam in Deo habuerimus, nullam huius mundi tempestatem formidabimus. Non timebo (ait) quid faciat mihi homo; quia etsi aufert temporalia, habeo tamē quæ tibi offeram spiritualia. *In me sunt Deus vota tua, quæ reddā laudationes tibi.* Hæc sunt vera dona & grata sacrificia quæ à nobis exigit Deus, scilicet pia vota, sancta desideria, fides recta, spes certa, charitas perfecta. Quisquis talia vota persoluit, laudes omnipotēti domino reddit. Istæ sunt veræ diuitiæ, quas nō timet homo perdere, nisi ipse velit auferre. Quisquis vult domino Deo vouere, & reddere gratuitum votum, seipsum voueat & reddat. Hoc enim exi-
Matth. 22 gitur, hoc debetur. Imago Cæsaris reddatur Cæsari, imago Dei reddatur Deo. Et hoc quidem iustum est. Quare? *Quoniam eripuisti animam meam de morte.* Præteritum ponit pro futuro. Qui enim æternitatem mente considerat, quicquid transire potest, iam tanquam præteritum pēsat. Ac si diceret: Quoniam in alia vita eripies animam meam à morte æterna. *Et pedes meos à lapsu.* Quia ibi nullo modo moucbitur ad malum mea affectio. Ibi nullus lapsus erit, vbi tentatio non erit: ibi nullus lapsus erit, vbi beata trinitas erit. Bene ergo subditur: *vt placeam coram Deo in lumine viuentium.* Coram Deo in lu-
1. Ioan. 3. mine viuentium placebimus, quādo immortales & sine peccato illi appare-
Sapien. 3. bimus. Similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Ibi lumē verum & æterna vita. Ibi fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Ergo nobis valeant hæc omnia, vt Deum gratis diligamus, in illo speremus. Nec hominem, nec diabolum timeamus. Toleremus malos, simus boni: de nemine desperemus. Pro omnibus quos patimur, oremus: vt & hîc in lumine fidei, & ibi in lumine speciei tanquam in lumine viuentium in conspectu Dei placeamus. Amen.

TITVLVS PSALMI LVI.

1. Reg. 22. 24. *N finem ne disperdas, Dauid in tituli inscriptione, cùm fugeret à facie Saul in speluncam. Psalmus iste tendit in finem, id est in Christum, admonens te quicunque es, ne disperdas Dauid, id est ne dehonores Christum in tituli inscriptione mutata à te, id est subtrahendo teipsum à regno Christi scilicet negando Christum regem esse Iudæorum: inscriptione tituli mutata à quibusdam tunc, cùm fugeret Dauid, id est Christus, à facie, id est à cognitione Saul, id est diaboli vel Iudæorū in speluncam, id est in humanitatem vel sepulchrū. Propter hoc enim quòd solam humanita-*
Ioan. 19. *tem Christi cognouerunt, & in sepulchro mortuum viderunt, nullo modo attendentes esse Deum, quidam tituli inscriptionem mutauerunt, negantes Christum esse regem Iudæorum. Materia est Christus. In prima parte sicut in aliis psalmis vbi de passione agit, præmittit orationem. In secunda parte quā incipit, Misit de cælo & liberauit me: tangit breuiter de*

passione

passione sua & glorificatione. In tertia qua incipit, Paratum cor meum Deus: ostendit se magnam laudem Deo ex sua glorificatione facere. Ostendit Christus in hoc psalmo per mysterium suæ incarnationis, passionis & resurrectionis, atque ascensionis totum mūdum Christianæ fidei subiiciendum. Per hoc videlicet intendens omnes admonere, vt nullus sit qui velit se ab eius regno per infidelitatem subtrahere. Et hoc facit proponendo nobis incarnationem suam, passionem, resurrectionem, ascensionem suam. Sic ergo incipit.

PSALMVS LVI.

M*ISERERE mei Deus, miserere mei.* Audis magistrum orantem: disce orare. Ad hoc enim orauit, vt doceret orare. Adhoc passus est, vt doceret pati. Adhoc resurrexit vt doceret sperare resurrectionem. Geminando orationem, magnam nobis insinuat necessitatem. Potest etiam hæc orationis geminatio ad diuersa referri, hoc modo: Miserere mei Deus, dando mihi constantiam in passione, Miserere mei faciendo me resurgere. Et debes misereri, *Quoniam in te* non in alio, *confidit anima mea.* Ac si dicat, Non tantùm confido in te in præsenti, sed etiam in futuro. Non secundum corpus tantùm, sed secundum animam. Et ideo adhuc subdit *& in vmbra alarum tuarum sperabo.* A simili dictum est hoc: sicut in Euangelio dominus Ierusalem ait: Quotiens volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat filios suos sub alas, & noluisti? Diuina quidem bonitas quodam quasi materno affectu alis suæ misericordiæ & potentiæ protegit, atque ab æstu vitiorum defendit sperātes in se. Bene autem subiunctum est. *Donec transeat iniquitas.* Modò in hoc seculo quamdiu durat iniquitas, vnicuique iusto spes necessaria est, vt sperando æterna bona patiēter mala sustineant temporalia. Hinc Paulus admonet dicens: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Et iterum: Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Modò ergo abundat iniquitas premens, cui resistit iustitia patiens, & spes indeficiens. In morte iusti siue in fine seculi iniquitas transibit & iam spes non erit, quia iam possidere incipit quod patienter expectauit. Hinc est quòd Apostolus ait: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronā vitæ. Interim in tribulatione constitutus quid subiungat, audiamus. *Clamabo ad Deum Altissimum.* Commendat nobis Deum nostrum cum dicit Altissimum, quatinus exemplo suo nos excitet ad clamandum, scilicet quia Altissimus est. Quia potentissimus est, quia super omnes est. Clamor autem ad Deum est desiderium nostrum. Quantò plus quisque desiderat, tantò amplius clamat. Dicit altissimum, dicit & benignum, cum subdit: *Deum qui beneficit mihi.* Audi quanta beneficia, vt amplius diligas Deum, & deuotius clames. *Misit de cælo,* Id est de excelso vel de secreto suo. *Et liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me.* Dispersi sunt per omnes gentes, nusquam habentes stabilitatem, nusquam certam sedem. Propterea autem adhuc Iudæi sunt, vt libros portent ad confusionem suam. In quali libro sunt, attende. Codicem portat

Marginal notes: 1.Pet.2. Ioan.13. Matt.23. Roma.12. Roma.8. Iaco.1. Roma.9. Ephe.4.

Iudæus, vnde credat Christianus. Librarij nostri facti sunt. Deinde quid miserit de cælo Deus, aut à quibus eum liberauit euidenter insinuat, cùm subiungit. *Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam.* De hac missione dicit Paulus: Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filiū suum in terris. &c. Christus est ergo Dei misericordia, quia peccata dimittit. Christus est veritas, quia implet quod promisit. Attende misericordiam ad te missam, & conuertere à peccatis. Attende veritatem, & securus esto de promissis. *Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum.* Qui sunt catuli leonum? Populus malè seductus à principibus sacerdotum. Illi leones, isti leonum catuli. Omnes fremuerunt. Omnes circundederunt eum, de quorum medio anima erepta est, sed corpus occisum. Vnde & subdit: *Dormiui conturbatus:* Nolite (inquit dominus) timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Quid enim nocere possunt bonis, tantummodo corpus occidendo? Imo adiuuant, dum citius mittunt ad regnum. Apertè autem dicit, Dormiui. Mors enim ei somnus fuit: quia quàm facilè quisque potest excitari à somno, tam facile fuit domino nostro à morte resurgere. Vnde ipse ait: Potestatem habeo ponēdi animam meam, & iterum sumendi eam. Dormiui (inquit) prius in passione conturbatus. Turbauerunt illi, dormiuit ille. Magna humilitas turbati. Magna potestas dormientis. Nec poterant turbare illi, nisi quantum volebat ille. Qui fuerunt illi conturbatores? *Filij hominum.* Id est Iudæi qui debuerunt esse imitatores patriarcharum & prophetarum rationabiliter viuentium. Quomodo occiderunt, qui ferrum non habuerunt? *Dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Dentes significant mordentes locutiones, quibus tāquam armis & sagittis modò comminus, modò de longè, modò manifestè, modò occultè vulnerare moliti sunt. Noli attendere inermes manus, sed os armatum. Inde gladius processit vnde Christus occideretur, quomodo & de ore Christi vnde Iudæi occiderentur. Nam habet ille gladium bis acutum, & resurgens percussit eos, vt faceret fideles suos. Illi malum gladium, ille bonum: Illi sagittas malas, ille bonas, scilicet verba bona vnde sagittat cor fidele, vt ametur. Quando ergo percusserunt, nisi quando clamauerunt: Crucifige, crucifige? Et quid tibi fecerunt ô domine? Exultat hîc propheta. Vidit in spiritu dominum humiliatum, flagellatum, spinis coronatum, ligno suspensum. Illos sæuientes, illum verò tolerantem. Illos exultantes, illum quasi victum. Et post tantam humiliationem cognouit eum resurrecturum, & omnia illa quæ fecerunt Iudæi sæuientes, facta esse inania: elatus gaudio tanquam videret fieri, exclamat & dicit: *Exaltare super cælos Deus.* Homo in cruce, Deus super cælos. Remaneant in terra sæuientes: tu in cælo esto iudicans. *Et in omni terra gloria tua,* domino enim residente in cælo ad dexteram patris, vbiquū terrarum prædicata est gloria resurrectionis eius, & diuinitatis. Exaltatum in cælo dominum non videmus, sed credimus. In omni autem terra gloriam eius non tātùm credimus, sed etiam videmus. Deinde ad ver

Gal. 4. Ioan. 14. Ioan. 10. Matth. 10. Ioan. 10. Matth. 27. Ioan. 19. Mar. 16. Roma. 10.

ad verba passionis redit, atque in persona domini dicit: *Laqueum parauerunt pedibus meis.* Id est, deceptionem actibus mei prætenderunt: à similitudine auis, quæ in laqueo pedibus retinetur. *Et incuruauerunt animam meam.* Quantum ad opinionem suam. Ita enim putauerunt eam incuruasse, vt amplius non posset ad corpus redire & resurgere. Hoc autem quod de nostro redemptore dicitur, quotidie à malignis spiritibus contra nos agitur. Laqueum enim pedibus nostris parant, quia occulta tentamenta bonis nostris actibus prætendunt, vt impediant. Anima verò incuruatur, cùm de bono ad malum reflectitur. Anima incuruatur, quotiens terrenis desideriis implicatur. Hinc propheta de immundis spiritibus ait: Qui dixerunt animæ tuæ: Incuruare, vt transeamus. Recta quippe stat anima, cùm superna desiderat, & nequaquam flectitur ad ima. Sed maligni spiritus, cùm hanc in sua rectitudine stare conspiciunt, per eam transire non possunt. Transire namque eorum, est immunda illi desideria spargere. Dicunt ergo, Incuruare, vt transeamus: quia si ipsa se ad ima appetenda non deiicit, contra hanc illorum peruersitas nullatenus conualescit, & transire per eam nequeũt, quam contra se rigidam in superna intentione pertimescunt. Nos ergo fratres charissimi, nos viam malignis in nobis spiritibus damus, cùm terrena concupiscimus, cùm ad temporalia appetenda curuamur. Pudeat ergo terrena concupiscere, & dorsa mentium ascendentibus aduersariis præbere. *Foderunt ante faciem meam foueam: & inciderunt in eam.* Parauerunt mihi mortem, sed seipsos interius occiderunt. Nemo prius peccat in alterum, quàm in seipsum. Fouea peccatoris est mala conscientia. Ibi necesse est omnes malos cadere. Putas eum in foueam non cecidisse, qui lucem Christi perdidit, & cæcitate percussus est? Si non caderet in foueam, videret ante se. Nescit quò eat. Quomodo qui ambulat in via, cùm ceciderit in foueam, perdit viam. Affligit te malus? Parat tibi foueam, vt intereas. Tu in pressura es, ille gaudet. Lætitia iniqua facientis, ipsa est fouea. Illuc quicunque ceciderit, oculos perdit: perdit & vitam per malam cõscientiam. Et bene ait, Ante faciem meam: quia non eum latuit. Sciens est traditus, volẽs occisus. Ex quibus verbis vera nobis insinuatur domini nostri patientia. Vnde & subditur: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Illi parauerunt mortem, & cor meum paratum est ad omnia libenti animo sustinenda. Ideo repetit vt perseuerantiam notet in patientia. Posset enim ad horam sustinere, & posteà deficere. Verbi itaque repetitio, confirmatio est. Bonorum autem patientia præparatione cordis excipit voluntatem Dei, & gloriatur in tribulationibus dicẽs: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. Illi parauerunt foueam ad opprimendum, ego autem parabo cor ad tolerãdum. Propterea illi inciderunt in eam: Ego autẽ *Cantabo & psalmũ dicam.* Cantus refertur ad animi iocunditatẽ. Psalmus ad bonã operationẽ. Ad omnipotentis Dei laudẽ cantus cum psalmo debet cõcordare, vt quod ore profertur cõmendetur & opere. Deinde expleta passione carnẽ suam denuntiat suscitandã, cùm subiungit: *Exurge gloria mea, Exurge psalterium & cythara.* Imperando dicit, Exurge, tãquã habens potentiã ponendi animã suam, & iterum sumẽdi eam. Gloriam

Isa. 51.

Ioan. 18. & 10.

Ioan. 10. Marc. 16.

autem dicit carnem suam, propter immortalitatem & diuinitatem. Magna enim gloria fuit Christo exurgere atq; ad dexteram patris sedere. Declarat etiam suæ resurrectionis horam, cùm subdit: *Exurgam diluculo.* Mane enim prima sabbati resurrexit dominus Iesus. Et vnde vna caro resurrexit, inde surrexerunt duo organa: Psalterium videlicet & Cythara. Psalterium sonat à superiori parte. Cythara ab inferiori. Per carnem suam dominus duo genera factorum operatus est, scilicet miracula & passiones. Miracula desuper fuerunt, passiones ab inferiori. Illa quæ fecit miracula diuina erant, sed per carnem fecit. Caro ergo diuina operans psalterium est. Caro humana patiens cythara est. illuminentur cæci, sanentur ægroti, resurgant mortui, sonus psalterij est. Esuriat, sitiat, dormiat, flagelletur, occidatur, sepeliatur, sonus cytharæ est. Habes ergo in vna carne psalteriū & cytharam. Et ista duo genera factorum impleuerunt Euangelium, & prædicātur gentibus. Et hic fructus passionis & resurrectionis. *Confitebor tibi in populis.* Id est, acquiram tibi confessores in Iudæis, & *Psalmum dicam tibi in gentibus.* Id est, tales acquiram in gētibus, qui psalmum dicent, id est bene operabuntur. Vel tibi, id est, ad honorem tuum, confitebor & psalmum dicam, id est, laudem & bonam operationem prædicabo, non solùm in Iudæis, sed etiam in gentibus. Attēde quòd ipse filius Dei ex tanta iustitiæ actione non quærit gloriam suam, sed eius qui misit eum: vt non glorietur in se omnis caro, sed qui gloriatur, in domino glorietur. Et meritò confitebor tibi & psallam: *Quoniam magnificata est vsque ad cælos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua.* Per cælos in hoc loco intelligimus angelos, archangelos & cælestes alias virtutes. Per nubes autem prædicatores veritatis, homines portantes istam carnem caliginosam: Vnde Deus tonat præceptis, & coruscat miraculis. In cælo angeli laudant Deum, vidētes ipsam speciem veritatis, sine vlla caligine visionis. Ibi veritas: & non est opus misericordia sursum, vbi nullus est miser. Hîc autē in nostra miseria vtique misericordia necessaria est. Videretur ergo congruentius dici potuisse, Quoniam magnificata est vsq; ad cælos veritas tua, & vsque ad nubes misericordia tua. Sed si subtiliter attendatur, valde præstantius & mirabilius est quod dicitur, Et misericordia vsque ad cælos, & vsque ad nubes veritas exaltata. Omnipotens enim Deus per misericordiā suam peccatores homines leuauit vsque ad angelos. Vnde nunc dicitur: Quoniam magnificata est misericordia vsque ad cælos. Et quia veritas quæ in angelis pollet, venit ad homines: rectè subiungitur, Et veritas tua vsque ad nubes. Gloria Deo nostro, quia nec deseruit nos misericordia facere beatos, nec fraudauit veritatem: sed sanauit oculū cordis nostri, vt eum postea facie ad faciem videre valeamus. Pro tanto gaudio & vtilitate repetit Psalmista versum, quem iam dixit: *Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua.* Qui fortassis ideo repetitur, quia circa hunc versum maximè intentio & vtilitas psalmi versatur.

Ibidem. | Ioan. 8. | 2. Corint. 10. | 1. Corint. 13.

TITVLVS PSALMI LVII.

IN finem ne disperdas, David in tituli inscriptione. Psalmus iste intendit in finem, id est, Christũ. Monens ne tu disperdas David, id est, dehonores Christum in tituli inscriptione mutata à quibusdam, scilicet ne minuas regnum Christi, teipsum subtrahendo à regno eius: sed per regem Iudæorum confitearis Christum. Et hæc est intentio, sicut in alio psalmo: ne disperdas Christũ. Materia sunt Iudæi per oppositũ, quia Christus debet esse principalis. Admonemur in hoc psalmo, ne subtrahamur à Christi regno, id est, à sanctorum consortio. Et hoc facit Christus, nobis proponendo Iudæorum cæcitatem, & eorum localem dispersionem, & futuram eorum damnationem: ut visa malorum facta damnatione terreamur ab eorum imitatione. Proponit etiam nobis lætitiam iustorum, quam habent spe futuræ gloriæ: ut visa eorum lætitia, nos ad eorum imitationem alliciat. Vox prophetæ.

PSALMVS LVII.

SI verè utique iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominum. Ac si dicat: Vos Iudæi, qui estis filij hominum, qui debetis esse imitatores patrum vestrorum prophetarum rationabiliter viuentium. Si verè loquimini iustitiã in lege & prophetis (quod vtique facitis) rectè iudicate, id est, discernite & credite, quia Christus dominus noster ipse est Deus. Hunc enim vobis commendat & prophetat iustitia vestræ legis. Vel, Rectè iudicate, id est, viuite, discernentes bonũ à malo, secundum iustitiã quam loquimini. Nam bona loqui, & mala agere, iudiciũ damnationis est. Vnde & ipsa Veritas Pharisæis ait: Hypocritæ, quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali? *Etenim in corde iniquitates operamini, in terra.* Iniquitates in corde operari, est malã gerere voluntatẽ. Volũtas enim praua apud Deũ pro facto reputatur. Et bene ait, In terra, id est terrenis inhærentes. Nam cùm in terra cor figitur, inde iniquitas in corde generatur. *Iniustitias manus vestræ concinnant.* Id est, prauis voluntatibus prauæ actiones vestræ concordant. Vel iniustitias manus concinnare, est iniustas actiones iniustis aggregare. Iuxta quod alibi per psalmistam dicitur, Appone iniquitatẽ super iniquitatẽ eorum, & non intrent in iustitiã tuam. Et iuxta Ioannẽ: Qui sordidus est, sordescat adhuc. Deinde cõuertit se ad auditores, atq; eorum errorẽ & duritiã cordis ostẽdit, vt auditor quisq; caueat ne similiter errans similiter pereat. Ait ergo: *Alienati sunt peccatores à vulua,* Id est, ab ipsa egressione *errauerũt ab vtero.* Hoc est ab ipsa cõceptione. *Locuti sunt falsa.* Relicta veritate. Nam hoc ita accipiendũ est, vt eos in vtero matris suæ errasse intelligamus. Neq; enim tunc potest esse puer capax sensus aut intellectus. Sed ita sentiendũ est, ꝙ omnipotens Deus ab ipso vtero antequã nascantur præcognoscit qui peccaturi sunt, atq; in errore & falsitate permãsuri. Hinc est quòd cùm adhuc prægnans esset Rebecca, & geminos vtero portaret, dictum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Occultum ibi iudicium Dei, & ideo magis timendum. Alitèr nascuntur inter viscera Ecclesiæ paruuli: Bonum est vt formati exeant, ne ab ortu labantur. Generet te mater, non abort

Matth. 12. *Psal. 68.* *Apoc. 22.* *Genes. 25.* *Mala. 1.* *Rom. 9.*

abortiat. Patiens esto, vsquequo formeris. Teneant te materna viscera, vsquequo certa sit in te doctrina veritatis. Si autem impatientia tu concusseris viscera matris, cum dolore quidem te excutit foras, sed tuo magis malo quàm suo. Qui eruditus est in doctrina, & non credit, aut malè viuit, à vulua egreditur tanquam formatus, sed repellitur tanquam alienus. Qui incipit erudiri & nondum ad plenum edoctus à societate sanctorum egreditur: hic tanquam abortiuus ab vtero matris Ecclesiæ eiicitur. Quia ergo Iudæi ex quo legem cognouerunt, à fide & iustitia ipsius maternæ legis recesserunt: rectè de eis nunc dicitur: Errauerunt peccatores à vulua. Quia verò minus capaces quidam ex eodem populo erudiri contempserunt: dictum est de illis, Errauerunt ab vtero. Et quia alienati sunt & errauerunt, ideo locuti sunt falsa. Qui enim relinquit veritatem, necesse est vt loquatur falsitatem. Ecce ad quantam vesaniam deuenerunt errantes. *Furor illis secundum similitudinem serpentis.* Error eorum versus est in furorem, non humanum, sed serpentinum & venenosum. Erat enim inuidiæ venenum in furore eorum. Audi cuius serpentis furor in illis erat. *Sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas.* Ideo surdæ, quia obturat aures suas. *Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Hîc data est quædam similitudo de Marso. Qui incãtat vt educat aspidem de tenebrosa cauerna, vtique in lucem vult educere. Illa autem amando cauernas suas, quibus se inuolutam occultat. Dicitur quòd cùm exire noluerit, recusans audire illas voces quibus se cogi sentit, allidit vnam aurem terræ, & de cauda obturat alteram. Atque ita voces illas quantum potest euitans, non exit ad in-
Matth. 23. Luc. 11. cantantem. Huic similes dixit spiritus Dei quosdam non audientes verbum Dei, & non solùm non facientes, sed omnino ne faciant, audire nolentes. Ita isti cùm prædicatores volunt eos de fouea, id est de profunditate vitiorum suorum extrahere, & hoc quod peccatores sunt, mactare (vnde di-
Acto. 10. ctum est Petro: Macta & manduca) & venenum, id est, peccata inde extrahere: ipsi nolentes veritatem obaudire, sed in fouea sua permanentes, ad veram lucem aspirare nolentes, alteram aurem cordis terræ, id est, præsenti delectationi apponunt: alteram verò cauda obturant, id est, memoria præteritarum delectationum. Non ideo dicit Sapienter, vt incantationem laudet, sed ad similitudinẽ valet. Factum est hoc & in primis temporibus fidei.
Acto. 6. & 7. Stephanus martyr prædicabat veritatem, & tanquam tenebrosis mentibus, vt eas in lucem educeret, incantabat. Vbi venit ad commemorationẽ Chri-
Acto. 7. sti quem illi omnino audire nollent, quid de eis scriptura dicit? Clauserunt (inquit) aures suas. Quid autẽ postea fecerunt? Passio Stephani narrata declarat. Non erant surdi, sed surdos se fecerunt. Illi inquam locuti sunt falsa, sed quid faciet Deus? Audi sequentia. *Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum.* Id est, destruet mordaces quæstiones in responsione eorum: si-
Matth. 22. cut scriptum est, de tributo Cæsaris. Quid est in ore ipsorum? Vt ore suo contra se pronuntiarent. Coëgit enim illos, ore suo sententiam dare, vnde dentes eorum contererentur. Cum enim dicerent in num-
Ibidem. mo esse imaginem Cæsaris, & dominus quæ Cæsaris sunt, Cæsari: &
quæ

quæ Dei ſunt, Deo perſoluere præcepiſſet: non habuerunt quid reſponderent, vnde morderent, quia contriti erant dentes eorum in ore ipſorum. Sic & de Ioannis baptiſmate inquiſiti, neſcierunt quid reſponderent. Aſpides ergo erant Iudæi, quando inſidiabantur Chriſto, inſibilare & venena immittere molientes: ſed contriti ſunt dentes eorum in ore ipſorum. Poſteà clamauerunt, Crucifige, crucifige. Iam non eſt lingua aſpidis, ſed fremitus leonis. Sed *molas leonum confringet dominus*. Sicut per dentes accipimus mordentes quæſtiones: ita per molas intelligimus fortiores & acriores de morte Chriſti perſuaſiones. Prius occultè decipere tanquam aſpides tentabant, poſtmodum cœperunt in mortem Chriſti apertè frendere vt leones. Crucifixus eſt, reſurrexit, aſcendit in cælum, glorificatus eſt, adoratus ab hominibus, à regibus. Molæ ergo leonũ confractæ ſunt, id eſt, accuſationes & falſa teſtimonia, quæ iam aduerſus Chriſtum proferre non poſſunt. De quibus adhuc ſubditur: *Ad nihilum deuenient, tanquam aqua decurrens.* Omnes ſuperbi & impij ſonantes ad ſaxa ſuperbiæ ſuæ tanquam aqua decurrunt, & ad nihilum deueniunt. Attende perſecutores martyrum: ſonauerunt ad tempus velut torrens: Cucurrerunt in riuis quantum potuerunt: ſiccati ſunt riui, vix eorum reperitur memoria. Et non ſolùm ipſi, ſed totum hoc ſeculum ad tempus perſtrepit, currit tanquam aqua. Fluit in vitiis & concupiſcentiis, quærens quem trahat. Non timeantur ergo mali, non poſſunt permanere. Neceſſe eſt decurrant ad locum ſuum, ad finem ſuum. Et tamen de iſto torrente bibit Deus. Et quia bibit, propterea exaltauit caput: quia paſſus eſt, propterea reſurrexit, Si nollet bibere in via de torrente, non moreretur, non reſurgeret, non glorificaretur. Ergo de torrente in via bibit, propterea exaltauit caput. Exaltatum eſt iam caput noſtrum: ſequantur eum membra ſua, bibendo de torrente. Non timeant aquas perſtrepentes, populos minantes, perſequentes: quia Deus *Intendit arcum ſuum donec infirmentur.* Arcus Dei ſunt minæ Dei, quæ non ceſſant. Intenditur arcus, nondum ferit. Multi infirmati ſunt, ipſius arcus intenſione territi. Nam hinc infirmatus eſt ille qui dixit: Quid me iubes facere? Ego ſum (inquit) Ieſus Nazarenus, quem tu perſequeris. Qui clamabat de cælo, arcum tendebat. Multi ergo qui fuerunt inimici, infirmati & conuerſi ſunt. Noluerunt diu erigere ceruices ſuas aduerſus perſeuerantiam extenti arcus. Nam & infirmatus eſt ille qui dixit: Quando infirmor, tunc potens ſum. Et cùm oraret à ſe tolli ſtimulum carnis, ei reſponſum eſt: Virtus in infirmitate perficitur. Vel intendere arcum, eſt vindictam præparare, donec infirmentur, id eſt, penitus à ſuis viribus debilitentur, vt vlterius non valeant nocere bonis. Tantùm enim permittit Deus malos in bonis deſæuire, quantùm hoc bonis nouit prodeſſe, vel ad correctionem morum, vel augmentum virtutum, ſicut ſcriptum eſt: Fidelis Deus qui non permittit vos tentari ſupra quàm ferre poſsitis, ſed facit etiam ex tentatione prouentus. Vnde adhuc de reprobis ſubditur: *Sicut cera quæ fluit, auferentur.* Non ait Conuertentur, ſed Auferentur. Conſumit enim eos æſtus vitiorum, ſicut ignis ceram. Soluuntur ab omni conſtantia virtutis, euntes in libidines ſuas ſoluti & fluxi. De talibus dicit

Matth. 21. *Ioan. 19.* *Marc. 15. & 16.* *Matth. 2.* *Pſal. 109.* *Acto. 9.* *2. Corin. 12.* *1. Cor. 10.*

Rom.1. dicit Apostolus. Tradidit eos dominus in concupiscentias cordis eorum, in immunditiam, vt faciant quæ non conueniunt. Deinde enumerat multa
Ibidem. mala in quæ defluunt dissoluti tanquam cera: & posteà subdit. Quóniam qui talia agunt, digni sunt morte. Vnde hoc sequitur & dicit: *Supercecidit ignis & non viderunt solem.* Alius ignis est auaritiæ, alius luxuriæ, alius superbiæ, alius inuidiæ, alius iracundiæ. Talis ignis fumosus est & tenebrosus: su-
Math.5. per quem ceciderit, non videbit solem. Non dico illum quem fecit dominus oriri super bonos & malos: sed illum dico, de quo illi dicturi sunt in
Sapien.5. iudicio: Et sol non ortus est nobis. Transierunt omnia illa tanquam vmbra: errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis. Ergo fratres ignem concupiscentiæ timete, si non vultis liquefieri sicut cera à facie Dei. Et notandum est quia pœna impiorum duas species habet: vnam in præsenti, alteram in futuro. Vna ignis concupiscentiæ, altera ignis æternus. Hanc pœnam concupiscentiæ commendat nobis spiritus Dei vsque in finem psalmi. Hanc caueamus, & in illam terribilem non incidemus. Delectatio quidem carnalis cum homine nascitur, sed qui bene eruditur citò videt hostem suum, & aggreditur, & luctatur & citò vincit. Qui autem illam concupiscentiam, cum qua de peccati propagine natus est, negligit vincere, & multas adhuc excitat, èxeritq ue libidines: difficulter eas superat, & aduersus se ipse diuisus, igne proprio concrematur. Et ne illi intelligerent hoc tantùm fieri in futuro, conuertens se ad eos vt attentiores reddat, determinat sic: Super vos cecidit ignis ô Iudæi, *Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum.* Id est, priusquam intelligere vos facerent peccata vestra rhamno esse similia. Rhamnus est herba prius mollis, deinde quando maturescit, acutissimos aculeos habet. Sic sunt peccata: prius quidem mollia & delectabilia sunt, sed deinde grauissimè pungunt. Temporalem enim delectationem dolores & compunctiones sequuntur tormentorum. Tunc erit & compunctio pœnitentię, sed seræ & infructuosæ, sicut spinarum sterilitas: Pœnitentia huius temporis dolor medicinalis est. Pœnitentia illius temporis dolor pœnalis est. Hoc non intelligunt, qui amant hanc transitoriam voluptatem: quia Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Ignis iste *Sicut viuentes sicut in ira absorbet eos.* Id est, deglutiet & vastabit. Quare non dicit viuẽtes, sed sicut viuentes, nisi quia falsa est vita impiorum? Non enim verè viuit, qui à domino separatur. Et quare non in ira, sed sicut in ira: nisi quia
Sapien.5. tranquillus hoc facit Deus? Sicùt scriptum est: Tu autem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Vel sicut in ira, & non dicenda verè ira ad comparationem eius quæ ventura est in iudicio. Vnde autem puniuntur mali, inde ad iustitiam proficiunt boni. Nam subditur. *Lætabitur iustus cùm viderit vindictam.* Non ideo lætabitur, vt prauorum vindicta sit iusto causa lætitiæ. Sed ideo lætabitur, quia ipse non erit particeps eorum pœnæ. Attende pœnam malorum etiam in hoc seculo, etiam inter suas voluptates. Ecce dum quidam desiderata possident, quædam alia desiderant, ad quæ peruenire non valent. Pro his quæ non habent cruciantur desiderio: pro his quæ habent, aut tædio cruciantur, aut timore. Ecce ille ęstuat auaritia, alius feruet luxuria,

luxuria, alius iracundia accenditur, alius inuidiæ facibus inflammatur. Sic se omnipotens Deus in præsenti à malis vindicat, eosque ipsis suis desideriis & vitiis flagellat. Hanc vindictam cùm viderit iustus, lætabitur: quoniã adiutus per piam domini gratiam talibus non implicatur. Hoc quoque videndo, *Manus suas lauabit in sanguine peccatorum.* Id est, actiones suas mundabit ex consideratione vindictæ reproborum. Quando videt peccatoris pœnam proficit ipse, & mors alterius valet ad vitam ipsius. Attende ergo impium pereuntem, & purga te à peccatis. Ita lauabis quodammodo manus tuas in sanguine peccatoris. *Et dicet homo, Si vtique est fructus iusto? vtiq; est Deus iudicans eos in terra.* Ille veraciter homo dicitur, qui sua vtitur ratione. Hic dicet, Vtiq; est fructus iusto. Etiam in hac vita, antequam veniat ęterna. In fide est fructus, in tentatione & tribulatione est fructus, in patientia est fructus, in charitate est fructus iusto. Quòd si ita est, vtique est Deus iudicans, id est, damnatione dignos reputans eos malos, nondum in extremo die, nõdum in igne æterno, nondum apud inferos: sed hîc in terra. Probat ab opposito: ac si breuiter dicat: Si iusto est fructus salutis in hac terra in eo quòd iustus est, vtique & impio est iudicium dãnationis similiter in hac terra, in eo quòd impius est. Contraria enim contrariis conueniũt. Attendat igitur homo discretus & iudicet. Sic enim admonet psalmus: Rectè iudicate filij hominum. Discernat bonos à malis & eorum exemplo fugiat eos, qui pereunt, ne & ipse simul pereat. Eos autem qui salui fiunt imitari studeat, vt & ipse auxiliante domino eandem salutem consequi valeat.

TITVLVS PSALMI LVIII.

SICVT solet scriptura psalmorum mysteria in titulis ponere, & frõtem psalmi sublimitate sacramenti decorare: vt sciamus qui intraturi sumus, cùm tanquam super postem quid intus agatur legerimus, vel cuius domus sit, vel quisnam sit illius prædij possessor. Ita & in hoc psalmo scriptus est titulus de titulo. Habet enim, In finem, ne disperdas, Dauid in tituli inscriptione, quãdo misit Saul, & custodiuit domum eius, vt interficeret eum. Psalmus iste tendit in finem, id est, in Christum. Admonens ne tu quicunque es, disperdas Dauid, id est, Christum in tituli inscriptione, hoc est quod dixi titulus de titulo. Quænam enim sit tituli huius inscriptio, quam corrumpi vetat, euangelium indicat. Nam cùm dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est à Pilato, & positus, Rex Iudæorum, tribus linguis Hebræa, Græca, & Latina: quæ linguæ toto orbe maximè excellunt. Igitur si Rex Iudæorũ crucifixus est, & Iudæi regem suum crucifixerunt. Crucifigendo eum etiam regem gentium fecerunt magis quàm occiderunt. Et quidem quantum in illis fuit, perdiderunt Christum: sed sibi non nobis. Et mortuus est ille pro nobis, & sanguine suo redemit nos, & non est corruptus titulus: quia ille est rex & non solùm gentium, sed etiam ipsorum Iudæorum. Ergo ne corrumpas optimè & prophetice: quandoquidem & illi Iudæi suggesserunt tunc Pilato, & dixerunt: Noli scribere rex Iudæorum, sed scribe quia ipse dixit se regẽ esse Iudæorũ. Nam iste (inquiunt) titulus confirmabit nobis illum regem. Et Pilatus, Quod scripsi, scripsi. Et impletum est, Ne corrũpas. Tituli dico confirmati tunc, cùm Saul, id est, Iudaicus populus misit custodes, & custodiuit domum id est, sepulchrum eius. Sed quid est quod subdit, Vt interficeret eum? Nunquid non erat interfe-

1. Reg. 18. & 19.

Matth. 27. Marc. 15. Ioan. 19. Luc. 23.

Apoc. 5. Matth. 2. & 21. Zacha. 9. Ioan. 1. Ioan. 19.

Ibidem. Matth. 27.

ctus Iesus, quando positus in sepulchro: Sed aliud erat quod quærebant interficere in eo, videlicet nomen & famam eius. Ideo & sepulchrum custodierunt, ne discipuli corpus eius furarentur, & dicerent, Surrexit à mortuis. Custodiuit ergo Iudaicus populus sepulchrum Christi, vt interficeret eum, id est, vt extingueret famã eius. Hoc est verè Christum velle interficere, nomen resurrectionis eius extinguere, vt mendacium Euãgelio præferretur. Sed quomodo illud non effecit Saul, vt interficeret Dauid, sic nec hoc potuit regnum Iudæorum efficere, vt plus valeret testimonium custodum dormientium quàm Apostolorum vigilantium. Materia est Christus, de qua sic agit. In prima parte petit liberationem & exaltationem. In secunda ostendit conuersionem gentium, quæ ex illa Christi exaltatione & liberatione procedit: & incipit ibi: Conuertentur ad vesperã. In tertia conuersionem Iudæorum, quæ incipit ibi. Et de execratione & mendacio. In quarta ponit laudem quam totus Christus de eo facit, pro sua scilicet liberatione & Iudæorum & gentium conuersione, quæ ibi incipit, Ego autẽ cantabo. Intentio est, ne disperdas Dauid sicut in cæteris. Ostendit Christus in hoc psalmo passione sua gentiles gratiam conuersionis assecuturos, & eorum exemplo Iudæos in finem conuertendos. Eos verò qui in infidelitate persliterint, sine misericordia puniendos: his videlicet exemplis nos admonere intendens, vt eorum perfidiam deuitantes, conuersorum verò fidem in nobis conformantes, nos à regno eius non subtrahamus: sed subiici studeamus. Vox Christi.

Math. 27.

Ibidem.

PSALMVS LVIII.

ERIPE *me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinũ salua me.* In his duobus versibus quatuor persecutorum Christi genera designantur. Alij enim sic inimicabantur Christo, vt odium in corde tegerent. Alij sic, vt aduersus eum insurgerent, atq; aperta voce veritati resisterent. Ideo in primo versu & ab inimicis eripi, & ab insurgentibus in eum postulat liberari. Quidam insuper & praua opera commiserunt, intantum vt saluatorem ipsum manibus raperent, traherent, & flagellarẽt: quidam intantum desæuierunt, vt in cruce suspenderent, clauos in manibus & pedibus eius figerent, latus lancea perforarent, & fuso sanguine occiderent auctorẽ vitæ. Propterea orat in secundo versu, vt & ab operantibus iniquitatem eruatur, & à viris sanguinũ saluetur. Et necesse est vt eripias: *Quia ecce,* Id est, in manifesto *ceperunt animam meam.* Partem posuit pro toto. Neque enim animam Iesu sine corpore tenere potuissent. Ceperunt (inquit) animam meam: & hoc quodam auido & inordinato atque ruinoso impetu fecerũt. Vnde & subditur: *Irruerunt in me fortes.* Diligẽter intuẽdũ est qui sint isti fortes. Primo ipsum diabolũ dominus fortẽ dixit. Nemo, inquit, intrare potest in domũ fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortẽ. Alligauit enim fortẽ vinculis dãnationis, & vasa eius, id est animas, diripuit, suaq; fecit. Sunt & in hominibus quidã fortes reprehẽsibili fortitudine, qui præsumunt de tẽporali fœlicitate. Talẽ redarguit spiritus Dei in alio psalmo dicẽs: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Rursus fortes alij sunt, qui non de vitiis, sed de iustitia sua præsumunt. Talis fortitudo impediuit Iudæos. Cùm enim iusti sibi & sani viderẽtur, medicinã recusauerũt, medicũ occiderunt. Fortitudo ista non sanitas est, sed insania. Ad hoc ergo venit magist

Math. 26. & 27. Ioan. 18. & 19.

Marc. 15. Luc. 23.

Math. 12.

Psal. 51.

magister humilitatis, factus particeps nostræ fragilitatis, vt nos doceret infirmari, & peccata nostra confiteri: vt fortes simus non in nobis, sed in Deo. Ostensa necessitate suæ liberationis ostendit quia dignus sit, vt debeat liberari cùm subiungit: *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Deus*. Iniquitas quantum ad proximum, Peccatum quantum ad me. Vel iniquitas in grauioribus, peccatum in leuioribus. Intelligi potest fortes, id est, superbi in me irruerunt: sed culpam non inuenerunt, sed potius *Sine iniquitate cucurri*, Id est, bene operatus sum. *& direxi* alios ad bene operandum prædicatione & exemplo. Sine iniquitate currere & dirigere, est sine admixtione mali perfectè viuere, & bonum exemplum aliis demonstrare. Non enim bona Deo placere possunt, quæ malis admixta sunt. Et notandum quòd non ait, Ambulaui, sed Cucurri: quia non solùm bene operandum est, sed & ipso gressu boni operis festinandum. Iuxta quod scriptum est: Quodcunque potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio sunt apud inferos, quò tu properas. Et Apostolus: Sic currite (inquit) vt comprehendatis. Vel currere redemptoris nostri, est obedientiam patris liberè & sine vllo impedimento peragere: sicut alibi scriptum est. Exultauit vt gigas ad currendam viam. Et iterum: Omnia quæcunque faciet prosperabuntur. Et ne hoc videretur suis viribus attribuere, ideo deprecans adiungit: *Exurge in occursum meum*. Ac si dicat: Adiuua me in profectu virtutum, dando mihi resurrectionem. *& vide*. Id est fac me videri æqualem tibi. Ex illa figura hoc dictum est, qua & illud ad Abraham: Nunc cognoui quia times Deum, hoc est nunc te feci cognoscere. Ignotus enim quisque est ante interrogationem tentationis. Exurge ergo & vide, id est, fac alios videre & cognoscere meam exaltationem: vt qui me viderunt depressum, videant excelsum. *Et tu domine Deus virtutum, Deus Israël, intende ad visitandas omnes gentes*. Vt quæ infirmæ sunt, & peccatis oneratæ: visitare eas digneris, dando gratiam sanitatis, & mittendo tuos prædicatores: vt sicut tu es Deus virtutum, id est, angelorum, & Deus Israël, id est Israëlitici populi: Ita esse digneris & Deus gentium, quatinus eas consortes facias & angelorum & Israëliticorum fidelium. Sed valde tremendum est quod subditur: *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem*. Quis enim sine iniquitate? Sed hoc de his vult intelligi, qui in iniquitate perseuerant. Ergo puniamus peccata nostra, si Dei misericordiam quærimus. Nam si nos non punimus, ille non miseretur, sed punit. Quia iniquitas omnis siue magna siue parua sit, necesse est puniatur vel ab ipso Deo iudicante, vel ab ipso homine pœnitente. Et verè intendes ad visitandas omnes gentes: quia te aspirante conuertentur. Hoc est quod subdit: *Conuertentur ad vesperam: & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem*. Hoc iam factum est, & continuè fit. Relicta autem idolatria ad vesperam in hac vltima ætate ad cultum Dei conuertuntur, atque esuriendo & sitiendo iustitiam, famem patiuntur vt canes, sicut peccatores. Canum nomine merito designantur gentes propter immunditiam peccati. Ex his erat illa Chananæa, cui dominus ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Quod illa recognoscens, humi-

Eccles. 9. *1. Corint. 9.* *Psal. 18.* *Psal. 1.* *Genes. 22.* *Prouer. 20.* *1. Corint. 11.* *Matth. 5.* *Matth. 15.*

liter respōdit: Etiam domine. Sed quia famem patiebatur vt canis, protinus adiunxit: Sed & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Intendit ergo dominus ad visitandam eam, propter fidem & hu-
Math.15. militatem eius, & ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Tales canes non cessant ciuitatem Dei circuire, sagaci mente inuestigando vitam & mores sanctorum patrum, ex quibus ciuitas Dei constructa est. Vel canes possunt accipi sancti prædicatores, qui in assertione veritatis contra fures & latrones, magnos (vt ita dicam) dedere latratus. Famem passi sunt, omnes sibi incorporari & vniri per fidem desiderantes, & circuierunt ciuitatem, id est mundum, vbique euangelizantes. Vnde & subdit: *Ecce loquentur,* Id est, manifestè prædicabunt *in ore suo,* id est, more sibi cōuenienti. Quia quod loquentur verbo, confirmabunt opere, & exemplo. Siue in ore suo, id est, liberè, audacter, cum auctoritate. *Et gladius in labiis eorum.* Gladius
Ephes.6. bis acutus, de quo dixit Apostolus: Et gladium spiritus, quod est verbū Dei. Quare bis acutus? Ex vtroque testamento feriens. Hoc gladio mactabātur,
Acto.10. de quibus Petro dicebatur: Macta & manduca. Indignabuntur autem, quoniam multi erunt qui non audient aure audiendi. Et hoc est quod subditur:
Isa.53. *Quoniam quis audiuit?* Hinc est quod propheta ait: Quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Prædicamus (inquit Apostolus)
1.Corint.2. sapientiam in mysterio absconditam, quam mūdus non cognouit. Tempore quoque martyrū raro inueniebantur qui audirent verbū Dei. Dixi non misereraris omnibus qui operantur iniquitatē: & ita erit. Vnde & subiungit: *Et tu domine deridebis eos,* Id est, dignos derisione ostēdes eos. Hoc in iudicio erit,
Math.25. cùm dicet eis: Ite in ignem æternum. Ex hoc etiam apparet, quia gentes conuertentur: quoniam *ad nihilum deduces omnes gentes.* Omnis qui ad Deum conuertitur, necesse est prius ad nihilum deducatur. Hinc Veritas ait: Qui
Luc.9. vult post me venire, abneget semetipsum. Semetipsum abnegat, qui se mutando in melius, desinit esse quod erat, & incipit esse quod non erat. Ad nihilum deductus erat Paulus, cùm diceret: Viuo ego, iam non ego, viuit au-
Galat.2. tem in me Christus. Hinc etiam ait: Qui se putat aliquid esse, cùm nihil sit,
Galat.6. Genes.18. ipse se seducit. Ad nihilum deductus erat Abraham, cùm diceret: Loquar ad dominum meum, cùm sim cinis & puluis. Sic quisque prius deficiens in seipso, incipit esse fortis in Deo. Talem se agnoscit, cùm protinus addit: *Fortitudinem meam à te custodiam.* Illi enim fortes qui in me irruerunt, ideo ceciderunt: quia fortitudinem suam à te non custodierunt: sed de se præsumpserunt. Ego autē fortitudinē meam à te custodiā: quia si recedo, cado: si accedo, fortior fio. Videte quid est in anima humana. Nō habet ex se lumen: non habet ex se vires: Totū autem quod pulchrū est in anima, virtus & sapientia est. Sed nec ipsa sibi lux est, nec ipsa sibi virtus est. Est quædā origo fonsque virtutis & sapientiæ Deus, à quo recedens anima tenebratur, accedens illuminatur. Ergo fortitudinem meam à te custodiam, non à te recedam, non de me præsumam: & merito, *Quia Deus susceptor meus es.* Susce-
Ioan.1. pisti humanitatem meam, coniungens eam tuæ diuinitati. Suscepisti me

ad san

ad sanandum, quemadmodum medicus ægrotum, Deus meus qui creasti me. *Misericordia eius preueniet me*. Vbi iacebam? Quò erectus sum? Ecce quare non debeo de me præsumere, quia non præcesserunt merita mea, sed præuenit me diuina misericordia, vt iustus essem. Non mouere nos debet, quòd frequenter personas mutat. Talis est enim vsus prophetiæ. Modò conuertit se ad familiarem domini locutionem, à quo accipit prophetiæ reuelationem: modò se ad auditores conuertit, vt eos ædificet ex his quæ domino reuelante agnouit: modò autem in persona sua loquitur: modò in persona membrorum: modò in persona Christi. Vnde nunc subditur: *Deus ostendit mihi super inimicos meos*. Quantam circa me habuit misericordiam, in illis mihi monstrauit, in quibus non habuit. Nisi enim debitor suspendatur, minus agit gratias cui debitum relaxatur. De ipsis inimicis quid? *Ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei*. Ipsos inimicos qui me occiderunt, noli tu occidere. Non sine causa Cain cùm fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hoc est Genes. 4. signum quod habent Iudæi. Tenent reliquias legis suæ: circunciduntur, sabbatum obseruant, azima comedunt. Sunt ergo Iudæi, non sunt occisi. Necessarij sunt credentibus, vt demonstraret nobis Deus super inimicos nostros misericordiam suam. In ramis superbiæ præcisis inserto misericordiam suam ostendit oleastro. Ecce vbi iacent qui superbi erant, ecce ibi insertus es, qui iacebas. Et tu noli superbire, ne præcidi merearis. Ergo ne obliuiscantur populi fideles gratiam Dei, viuunt ante oculos eorum excæcati Iudæi, vt ex eorum cæcitate semper recolligant quantas omnipotenti Deo de sua illuminatione gratias agere debeant. *Disperge illos in virtute tua*. Hoc impletum est à Tito & Vespasiano, qui populum Iudæorum captiuauerunt. Nec tamen hoc virtuti eorum adscribendum est: sed Dei qui præstitit eis, vt hoc facere potuissent. Omnis enim potestas à Deo. Propterea non dictum est, Disperge illos Rom. 13. in virtute hostium, sed, In virtute tua: quia (vt dictum est) omnis virtus à Deo est. Et non solùm disperge, sed ô domine qui me protegis & defendis, depone eos à timore superbiæ. Hoc est quod subiungit: *Et depone eos protector meus domine*. Deinde ostendit quid in eis deponi velit. *Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum*. Sermo labiorum & delictum oris fuit, quando de Christo dixerunt: Dęmonium habet: Reus est mortis, & Ioan. 7. alia huiusmodi. Hoc autem delictum, ideo dicit: Sermonem labiorum, & 19. quia talia improperia apertè dixerunt, palàm prædicauerunt. Tale delictum, talem sermonem depone & destrue, & de ore & labiis eorum tolle. In hoc volo deponas eos, non secundum naturam, sed secundum culpam. Illi me interimere tentauerunt. Tu autem resuscitando Christum, quem Ioan. 11. perdere voluerunt, occidisti delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum. Quippe quem perdendum clamauerunt, viuere expauerunt: & Ioan. 19. quem in terra contempserunt, in cælo adorari ab omnibus gentibus mirati sunt. Sic deleantur delicta: *Et comprehendantur in superbia sua*. Et verè comprehensi sunt. Ille enim quem superbiendo occiderunt, surrexit: &

factum eorum in irritum venit, peccatum remansit. Quia ergo factum euacuatum est, peccatum autem mansit super facientes: Comprehensi sunt in superbia sua, conuicti sunt malè se & superbè egisse. Restabat ergo vt confiterentur peccatum, & ille ignosceret, qui venerat soluere peccata. Factum est hoc iam à quibusdam. Postmodum fiet in pluribus. Ideo subiunctum est: *Et de execratione & mendacio annuntiabuntur in consummatione*. De eo quòd dominum execrauerunt, & corpus eius furatum mentiti sunt, per pœnitentiam & confessionem inde educti, annuntiabuntur in consummatione id est prædicabuntur esse perfecti. De ipsa magnitudine peccati plus humiliabuntur, & maiori humilitate erigi merebuntur, & eo magis perfecti erunt, quia tam execrabile peccatum se commisisse dolebunt. Et hoc fiet *In ira consummationis & non erunt*. Omnis vindicta Dei ira dicitur. Sed plerumque ad hoc vindicat Deus, vt perficiat sicut scriptum est: Flagellat omnem filium quem recipit. Plerumque ad hoc vindicat, vt damnet, sicut dicturus est reprobis: Ite in ignem æternum. Ira igitur consummationis, est ira correctionis, quando paterna ira vindicat Deus culpas in hoc seculo, vt emendet & perficiat. Annuntiabuntur itaq; consummationes in ira consummationis, id est, in tali ira, quæ consummet eos & perficiat. Et non erunt (subaudis) tales quales antè extiterant: scilicet superbi, execrantes, mendaces. Tali modo dicitur alibi: Verte impios, & non erunt. *Et scient quia Dominus dominabitur Iacob*, Id est, Iudaici populi, *Et finium terræ*, Id est gētium per omnes terras. Tunc agnoscent eundem Deum & Iudæorum esse & gentium. Anteà iusti sibi videbantur, quòd legem acceperant, quòd Dei præcepta seruauerant. Demonstratū est eis quòd non seruauerūt: quia in eis Christum non intellexerunt. Videbunt quòd gentes non debeant contemnere Omnes enim peccauerunt & egent gratia Dei. Deponent superbiam, & saluti gentium non inuidebunt: quia parem suam & illorum cognoscent infirmitatem: & in angulari lapide copulati simul Deum adorabunt. Dicitur ergo de Iudæis quod suprà dictum est de gentibus. *Conuertentur ad vesperam*. Id est, in finem seculi. Reliquiæ enim saluæ fient. *Et famem* verbi Dei *patientur vt canes*. Id est, tanquam peccatores. *Et circuibunt ciuitatem*, Id est, Ecclesiam sanctorum, vitam & mores inuestigando: vel ciuitatem, id est mundum circuibunt euangelizando. Vnde apertè subiungitur: *Ipsi dispergentur ad manducandum*. Id est, ad alios incorporandum sibi in fide domini Iesu Christi. *Si verò non fuerint saturati*. Id est, si prædicatio ad votum eorum non fructificauerit, & ipsi sicut & gentes *murmurabunt*: quomodo superius dictum est: Domine quis audiuit? Sed iam concludatur psalmus. Videte angulum exultantem, iam de vtroque pariete gaudentem. Superbiebant Iudæi, humiliati sunt. Desperabant gentes, erectæ sunt. Veniant ad angulum. Ibi couenia nt: illi de circuncisione, isti de præputio. In angulo autem teneāt se. Et tota iam Ecclesia quid subiungat audiamus. *Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo mane misericordiam tuam*. Sancta electorum Ecclesia fortitudinem, qua diabolum vicit, qua mortem superauit, qua infernum spoliauit: atque eius miser

Marginal references: Ioan. 3. — Matth. 28. — Luc. 18. — Prouer. 3. — Hebr. 12. — Matth. 25. — Prouer. 12. — Rom. 3. — Ephes. 2. — Ibidem. — Gal. 5. & 6. — Ephes. 2.

misericordiam,qua humanũ genus redemit,& peccata dimisit. Ista omnia Ecclesia cantabit & exultabit:& hoc manè,id est in resurrectione,quãdo trã sactis huius seculi tenebris,apparebit sol iustitiæ,& iusti fulgebunt vt sol in regno patris eorũ.Nõ enim perfectè potest modò cãtare canticũ domini in terra aliena,quãdiu sedet & flet super hos fluctus Babylonis,inter hos decursus præsentis vitæ.Sed quãdo trãsibit in locũ tabernaculi admirabilis vsque ad domũ Dei,tũc fiet cantus in voce exultationis & laudis. Vnde alibi dicitur:beati qui habitãt in domo tua deus,in secula seculorũ laudabũt te.Et reddit causam quare cãtare & exultare debeat,cũ subiungit: *Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ*. In præsenti vita, in qua tribulatur omnis qui iustè viuit,factus es ab ipsa tribulatione meus susceptor, atque ab instantibus periculis tutum refugium.Nisi enim tu suscepisses & saluasses,nemo esset qui inter tot & tanta mala subsistere potuisset. Ideo adhuc subdit: *Adiutor meus tibi psallam.* Bona opera quæ te aspirante & auxiliante gessi,tibi ascribã.Et merito. *Quia Deus susceptor meus es.* Non susceptor homo, sed susceptor Deus,qui etiã susceptũ deificat. *Deus meus* qui me creasti. *Misericordia mea*,qui me saluasti. Attendens omnia bona quæcunque habere possumus,siue in natura,siue in conuersione,in fide,in spe,in charitate,in bonis moribus,in iustitia,in timore domini totũ non esse nisi ex illius bonis:ita cõclusit,Deus meus,misericordia mea. Non inuenit impletus bonis quid appellaret Deum suum,nisi misericordiã suam.O dulce nomen, sub quo nemini desperandũ est,omnes consolans,omnes ad conuersionẽ inuitans!Si vtique peccata nostra nobis tantùm dimisisset, misericors rectè dici potuisset. Nunc quia & peccata dimisit,& insuper dona addidit, &(quod incredibile erat)etiam cælestem gloriã immeritis peccatoribus donauit,nõ solũ iam misericors dicitur,sed ipsa misericordia dignè appellatur. Dicat ergo voce & corde Ecclesia. Dicat vnaquęq; fidelis anima, Deus meus,misericordia mea.

Mal.4. Sapien.3. Matt.13. Psal.136. Psal.41. Psal.83.

TITVLVS PSALMI LIX.

EVS repulisti. In finem,pro his qui commutabuntur inscriptione tituli ipsi Dauid in doctrinã,cùm succendit Mesopotamiam Syriæ & Syriam Sobal & conuertit Ioab, & percussit Edom in valle Salinarum duodecim millia. Mortuo Saule postquam Dauid obtinuit regnum,succendit Mesopotamiam,scilicet partem Syriæ & Syriam Sobal aliam partem Syriæ, & conuertit ad se Ioab inimicum suum, & percussit Edom, id est Idumæum populum, quia erat populus ille de terra Idumæa, quæ sic vocata fuit ab Esau habitatore, qui vocatus fuit Edom propterea quia dilexit terrena. Per has autem victorias intellexit Dauid victorias Christi, quas facturus erat in Iudæos & in gentes.Titulus sic est:Iste psalmus habitus est pro his,id est ad honorem illorum,qui commutabuntur in finem, id est in Christum, vel in perseuerantiam. Ostendit duas commutationes iusti: vnam in hac vita, quæ fit de peccato ad iustitiam: secundam in alia vita, quæ est de mortalitate ad immortalitatem. Quæ commutatio fiet inscriptione tituli suscepta per fidem, scilicet quia credunt Christum regem Iudæorum. Inscriptione dico facta ipsi Dauid, id est, Christo, eundo in doctrinam, id est, in præcepta eius, subiiciendo se legi ipsius Christi, vt secundum

2.Reg.8.& 10. 1.Paral.18. Gene.25.

Iaco 2. *eam legem operentur. Quia fides sine operibus mortua est. Commutabuntur dico, cùm succendit, id est per hoc quòd succendit igne Dei Mesopotamiam Syriæ, id est, Iudæos, quos vocando eleuauit in altam dignitatem, qui prius erant sublimes, id est singulariter superbi de cognitione Dei: Mesopotamia enim alta vocatio, Syria verò sublimis interpretatur. Et idem Christus succendit Syriam Sobal, id est ipsos Iudæos sublimes & superbos de vana vetustate, id est de carnalibus obseruantiis legis. Sobal namque vana vetustas interpretatur. Et conuertit ab Idolatria ad fidem suam Ioab, id est inimicum, scilicet gentilem populum qui nullam cognitionem de Deo habebat. Et percussit, id est commouit de infidelitate ad fidem Edom, id est gentilem populum terrenis deditum, vel in peccatis sanguineum. Edom namque terrenus vel sanguineus interpretatur. Percussit terrenitatem gentium, quòd iam terrena non quærerent. Per hoc conuertit Ioab, id est gentilem populum: & ita percussit eos, vt essent in valle Salinarum. In valle fuerunt, id est in humilitate quæ est mater virtutum & condimentum omnium, sicut sal ciborum. Quia qui sine humilitate virtutes congregat, puluerem in ventum portat. Percussit dico duodecim millia, id est omnes in quatuor mundi partibus fidem sanctæ trinitatis confitentes. Per mille perfectio intelligitur. Materia sunt ipsi commutandi Iudæi & gentiles ad fidem conuersi per Christi percussiones. Modus: In prima parte ostendit per multas rationes & per autoritatem ipsius Dei esse commutandos de peccato ad iustitiam. In secunda quæ incipit, Saluum fac dextera tua. Ostendit eos per eandem commutationem peruenire ad aliam commutationem, scilicet de mortalitate ad immortalitatem. Intentio est vt nemo contemnat istas percussiones, sed patienter ferant aduersa huius mundi, quia per eas habebunt vtranque commutationem. Vox ad fidem conuersorum per victorias Christi. Et quia dicturi erant se cõmutandos, ostenditur prius vnde cõmutetur, cũ dicitur.*

PSALMVS LIX.

D*EVS repulisti nos*, à paradisi gaudiis, à contemplatione intimæ visionis. *Et destruxisti nos*. Corruptione passibilitatis & mortalitatis. *Iratus es* propter peccata nostra: sed propter bonitatem tuam *misertus es nobis*. Hinc alibi dicitur: Cùm iratus

Psal. 39. fueris, misericordiæ recordaberis. Magnus accessus ad Deum est cognitio infœlicitatis suæ. Valde vtile est animæ pensare vnde cecidit, videre vbi iacet: plangere destructionem suam ex amissione iustitiæ: atque in his iram formidare iudicis. Qui hoc facit, misericordiam domini consequetur. Iratus es (inquit) & misertus es nobis. Ac si dicat: Ad hoc irasceris, vt miserearis: irasceris in præsenti, vt miserearis in futuro. Ipsa ira tua misericordia est. Et exponit quomodo sit misertus, ita: *Commouisti terram*, Id est terrenos vomere prædicationis: *Et cõturbasti eã* ad pœnitentiam. Et sicut cepisti domine, ita perfice. *Sana cõtritiones eius*, id est, remoue ab ea miserias quas sustinet, vel peccata, pro quibus cor contritum habet. Et dignum est vt sanes: *quia commota est*. Et gratiæ tuæ commouenti per liberum consensit arbitrium. Talibus quidem gradibus peccatrix anima Deo aspirante ad sanitatem incipit accedere. Prius commouetur à timore domini. Deinde conturbatur à dolore peccati. Timet ne pereat, dolet quia deliquit. Sic inter timorem &

dolorem

dolorem constituta, dum conscientia accusat, culpa terret, incipit pœnitere, atque auxietate dura cor conterere & cruciare: & sic per contritionem redit ad sanitatem. Prædicatum est nobis, Agite pœnitentiam: appropinquauit enim regnum cælorum. Ecce vnde commota & conturbata est terra. Audiuit peccatrix anima, fortè non mouetur, non est digna sanari. Audiuit alia, mouetur, stimulatur, pectus tundit, lachrymas fundit. Sana domine contritiones eius, quia commota est. Sic percusso terreno, succensa vetustate, mutato in melius homine, iam dura & aspera subsequuntur: vnde & subditur: *Ostendisti populo tuo dura.* Non solùm per visionem, sed etiam per experientiam, vnde scriptum est: Omnes qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patiuntur. Per multas enim tribulationes nos oportet intrare in regnum Dei. Hinc dominus discipulis ait: In mundo pressuram habebitis. *Potasti nos vino compunctionis.* Delectari nos fecisti poculo passionis. Quomodo enim delectat vinum, cùm potatur: & hoc ipsum quòd pungit, ad delectationem potantis est: sic passiones & tribulationes huius seculi ad delectationem sunt seruorum Dei. Hinc est quòd Paulus gloriatur In tribulationibus. Et Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hunc potum propinabat dominus filiis Zebedæi, cùm dicebat: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Vel potasti nos vino compunctionis, id est suauitate lachrymarum & pœnitentiæ & confessionis. Primus ergo labor est, vt displiceat homo sibi, vt peccata expugnet, vt mutetur in melius. Secundus labor est, pro eo quòd mutatus est, ferre tribulationes & tentationes huius seculi, atque inter illas perseuerare vsque in finem. Et notandum quòd non ait, Peremptionis: sed compunctionis. Iste enim passionis potus non perdens est, sed medicina vrens. Vnde adhuc subiungitur: *Dedisti metuentibus te significationem.* Istas videlicet tribulationes indicantes & significantes, *Vt fugiant à facie arcus.* Id est à præsentia futuri & minantis iudicij: Per tribulationes (inquit) temporales significasti tuis fugere ab ira ignis sempiterni. Hinc vnusquisque consideret quæ peccantes postmodum maneant, si etiam iustos tam valida hîc flagella castigant. Hinc Petrus ait: Tempus est vt incipiat iudicium de domo domini. Et si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Quomodo feriet eos quibus irascitur, si sic affligi patitur eos in quibus lætatur? Rectè autem per arcum designatur iudicium: quia sicut ex arcu mittitur sagitta, sic ex iudicio producetur sententia. Neruus retrò tenditur, quando illa mittenda est: & quantò plus est eius extensio retrorsum, tantò maiore impetu illa volat in priora. Sic quantò magis differtur iudicium, tanto maiori impetu venturum est. Ergo de temporalibus domino gratias agamus, quia dedit plebi suæ significationem vt fugiant à facie arcus. Quare hoc? *Vt liberentur dilecti tui.* Ad hoc quippe significationes præsentium malorum dãtur, vt ab æternis malis domini dilectores liberentur. Et vt hoc fiat suppliciter exorat, dicens: *Saluum fac dextera tua.* Id est, in potioribus bonis tuis, in beatitudine perpetua.

Matth. 4.
Luc. 18.
2. Timo. 3.
Acto. 14.
Ioan. 16.
Roma. 5.
2. Cor. 12.
Acto. 5.
Matth. 20.
1. Pet. 4.
Ibidem.

Ita saluum me fac, vt ad dexteram stem. Non salutem temporalem peto,
Matt.6. de hac fiat voluntas tua: æterna peto, quæ tu præcipis petere. *Et* ideo
Exaudi me. Hinc conuertit se ad auditores suos, vt confirmet eos, dicens:
Deus locutus est in sancto suo. Ex hoc scio quia saluabit dextera sua: quoniã Deus
pater locutus est in sancto, id est in filio suo. Hinc Paulus ait: Deus erat in
2.Cor.5. Hebr.1. Christo mundum reconcilians sibi. Et iterum, Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, in quo promisit hanc saluationem. De qua locutione ego fidelis populus *Lætabor & partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum metibor.* Cùm Iacob rediret à Laban
Gen.31. socero suo cum omnibus suis, abscondit Rachel idola in Sichima, quę habuerat pater eius in Syria. Tabernacula autem fecit ibi Iacob propter oues suas & armenta, & appellauit locum illum Tabernacula. Et hæc metibor, inquit Ecclesia. Quid per Sichimam vbi idola absconduntur, nisi gentiles idolorum cultores designantur? Partibor Sichimam, id est, diuidam gentes. Non enim omnium est fides. Alij credunt, alij non credunt. Et eorum etiam qui credunt, alij bene viuunt, alij malè. Ipsorum quoque bene viuentium, alij sunt perseueraturi, alij casuri & perituri. Non ergo timeant qui credunt inter eos qui non credunt, & hi qui rectè viuunt inter eos qui prauis moribus resistunt. Diuiduntur nunc fide & moribus, diuidentur in iu-
Matt.25. dicio oues ad dexteram, hœdi ad sinistram. Sichima autem interpretatur humerus. Secundum nominis interpretationem diuiduntur humeri, vt alios grauent peccata sua, alij tollant sarcinam Christi: sicut ipse nos admo-
Matt.11. net, dicens: Tollite iugum meũ super vos. Iugũ enim meũ suaue est & onus meum leue. Conuallem, inquit, tabernaculorum metibor. Forte propter oues Iacob, conuallis tabernaculorum intelligitur gens Iudæorum: & ipsa diuiditur. Nam transierunt inde qui crediderunt, foris reliquiæ remanserunt. Hæc iam diuisio demonstratur, cùm subinfertur: *Meus est Galaad, meus est Manasses, Ephraim fortitudo capitis mei.* Galaad interpretatur aceruus testimonij. Sic vocatus est cumulus lapidum, quem fecerunt Iacob & Laban, in signum fœderis. Per aceruum testimonij multitudo martyrum designatur. Martyres enim Græcè, testes dicti sunt Latinè. Meus est Galaad, meus est aceruus testimonij, meus est numerus martyrũ, id est meæ societatis est. Manasses interpretatur obliuio. Qui obliuiscitur prioris
Isa.144. status, ille similiter est meus. Vnde alibi dicitur: Obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & sic concupiscet rex decorem tuum. Ephraim dicitur fructificatio. Hi qui bonos fructus faciunt, capitis, id est Christi sunt fortitudo. Per hos maximè intelliguntur doctores Ecclesiæ, qui in seipsis fructus faciunt & in aliis. Talibus dicit dominus in Euange-
Joan.15. lio: Ego vos elegi, vt eatis, & fructum afferatis. Isti sunt fortitudo capitis, quia Christi membra infirmiora sustentant. *Iuda Rex meus.* Peccata sua confitentes & seipsos spiritualiter regentes, mei sunt. Iudas
Matth.1. Roma.1. enim interpretatur confessio. Vel Christus, qui est de tribu Iuda, nasciturus erit Rex meus. *Moab olla spei meæ.* Moab interpretatur ex patre: quia fuit ex patre & filia. Per Moab intelligitur gentium populus natus de pec

de peccato, de filiabus Loth, quæ cum patre inebriato concubuerunt, male vtentes patre. In hoc illi significantur qui malè vtuntur lege. Porro Apostolus dicit: Bona est lex, si quis ea legitimè vtatur. Illæ autem filiæ Loth non legitimè vsæ sunt patre. Quomodo autem nascuntur opera bona, cùm quisque bene lege vtitur: sic nascuntur opera mala, cùm quisque malè lege vtitur. Proinde illæ malè vtentes patre, id est malè vtentes lege generauerũt Moabitas, per quos significantur opera mala. Inde tribulatio Ecclesiæ, inde olla bulliens. De hac olla dicitur alibi per prophetam, Olla succensa in Aquilone. Vnde nisi à parte diaboli qui dixit: Ponam sedem meam ad Aquilonem? Tribulationes ergo maximè non oriuntur aduersus Ecclesiam, nisi ab eis qui male lege vtuntur. Sicut autem in olla cibi, sic in tribulatione excocti sunt sancti. Apertè verò dicitur, Olla spei meæ: quia spes sanctorum venit à tribulatione, Apostolo testante, qui ait: Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem. Ardet olla iniquitatis, sed maior est flamma charitatis. Noli timere Moabitas, id est, opera mala eorum qui lege malè vtuntur. Iuda rex tuus præcessit. Nescis Iudæos malè vtentes lege, regem tuum occidisse? Ergo spera, & quà rex tuus præcessit, sequere. In hac olla tribulationum constituta, quãtam spem habeat Ecclesia audiamus. Sequitur enim: *In Idumæam extendam calceamentum meum.* Idumæa interpretatur terrena, siue sanguinea. Per calceamentum intelligitur Euangelium. Vnde scriptum est: Quàm speciosi pedes eorum qui annuntiant pacem, qui annuntiant bona. Et calceati pedes in præparatione Euangelij pacis. Bulliat olla quantum potest, sæuiat mundus quãtum valet. Ego in Idumæam, id est, vsque ad terrenos & sanguineos extendam calceamentum meum, id est prędicationem meam. Vel vsque in Idumæam calceamentum extenditur, cùm Dei humanitas gentibus prædicatur. Carne enim nostra mortali calceata (vt ita dicam) diuinitas fuit. *Mihi alienigenæ subditi sunt.* Etiam illi qui non pertinent ad genus meum, ad hæreditatem meam, mihi sunt subditi. Multi enim veniunt ad fidem, qui non pertingunt ad hæreditatem, sicut scriptum est: Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Quàm multi adorãt Christum, qui non sunt regnaturi cum Christo. Et ne hoc videretur viribus suis attribuere, commendat gratiam Dei deducentem se cùm subiungit: *Quis deducet me in ciuitatem munitam* sanctis, id est, cælestem Ierusalem? *Quis deducet me vsque in Idumæam?* id est, in gentilitatem, vt multi ex gentibus mihi incorporentur, & societate mẽbrorum ciuitas amplietur. Vel ciuitas hæc Iudæa intelligitur, quæ munita rectè dicitur, videlicet patriarchis & prophetis, legibus quoque, variisque institutionibus. Ad hanc primùm missus est Christus. Ad hanc primùm ducti sunt Apostoli. Ad hanc primùm prædicatum est Euangelium. Dicat ergo primitiua Ecclesia: dicat vox apostolica: Quis deducet me in ciuitatẽ munitã, id est, in Iudæam? Quis deducet me vsq; in Idumæã, Id est in vniuersam gentilitatem. *Nonne tu Deus qui repulisti nos?* Tu ipse qui repulisti, deduces. Tu ipse, qui iratus es, misereberis. Nõ enim continebis in ira tua misericordias tuas. *Et non egredieris Deus in virtutibus nostris?* Seruiturus est mundus, futurus est aceruus testimonij effuso martyrum sanguine

Gene. 19.
1. Timo. 1.
Iere. 1.
Isa. 14.
Roma. 5.
Isa. 52.
Roma. 10.
Eph. 6.
Matth. 20.
Gal. 4.
Luc. 10.

Psal. 41. guine, dicturi sunt pagani: Vbi est Deus eorum? & tunc nō egredieris Deus in virtutibus nostris, non contra eos apparebis. Non ostendes potentiam
Exod. 4. tuam qualem ostēdisti in Moyse, in Iesu Naue, in Dauid, & in cæteris, quá
Iosue. 1. do eorum fortitudini cesserunt gentes, & strage facta, in terram quam pro-
1. Reg. 17. misisti, plebem tuam induxisti. Certè quando cathenati martyres ducebantur, quando ferro occidebantur, igne cremabantur, diuersis tormentis cruciabantur, contemnebantur tanquam deserti, tanquam sine adiutore. Nunquid ergo quia non egrediebatur Deus in virtutibus eorum, ideo deserebat? Nonne magis non egrediendo, in virtutibus eorum deduxit Ecclesiam vsque in Idumæam? Si bellare enim vellet Ecclesia & gladio vti, videretur pro vita pugnare præsenti. Quia ergo contemnebat vitam præsentem, ideo factus est aceruus testimonij de vita futura. Tu ergo Deus qui non egredieris in virtutibus nostris, quia non dabis temporale auxilium, da sempiternum. Et hoc est quod subdit: *Da nobis auxilium* sempiternum *de tribulatione*, id est propter tribulationem, quam hîc sustinemus. Et ideo non petimus hanc salutem humanam, quia vana est & transitoria. Vnde protinus adiungit: *Et*
Eccles. 1. *vana salus hominis.* Hinc Salomon ait: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.
Ibidem. Et iterum dixit: Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Meritò ergo subdit Ecclesia: *In Deo faciemus virtutem.* Non in gladio, non in equis, non in loricis, non in potentatu exercitus: *Et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.* Factum est hoc: conculcati sunt martyres patiendo, perseuerando, in Deo fecerūt virtutem. Et ipse fecit quod sequitur. Ad nihilum deduxit tribulantes nos. Vbi sunt persecutores? Vbi sunt qui fremebant, trahebant, occidebant? Quis eorum vel reminiscitur? Adnihilata est sæuitia persecutorum: floret virtus & gloria sanctorum. Faciemus & nos virtutem in domino, vt ab omni tribulatione & tentatione liberi esse
Roma. 8. mereamur. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Sit ergo in Deo fortitudo nostra: & nulla nocere præualebunt aduersa.

TITVLVS PSALMI LX.

SEQVENS Psalmus intitulatur hoc modo: In finem, in hymnis Dauid. Psalmus iste dirigit nos in finem, habitus in hymnis Dauid, id est in laudibus Christi. Ostenditur in hoc psalmo totus populus à cunctis partibus mundi per omnes successiones, ad Christū clamare. Ostēditur etiam quòd per Christum ad eandem hæreditatem, quam ipse Christus habet, populus ille perueniet. Materia est fidelis populus, qui hîc loquitur. Et ostendit se in prima parte psalmi ad Christum, vt dictum est, clamare. In secunda parte, quæ incipit: Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam. Ostenditur Christi hæreditatem possidere. Intentio est exhortari nos, vt suo exemplo orantes, & per adeptionem præsentium bonorum futura bona sperantes, perseueremus in laudibus vsque in finem. Et hæc intentio perpenditur in fine psalmi, vbi dicitur:
Matt. 24 *Sic psalmum dicam nomini tuo, &c. Proponit autem nobis orandi formam, sic dicens.*

PSALMVS LX.

EXAVDI *Deus deprecationem meam: intende orationi meæ.* Orationi nostræ intendit Deus, cùm gratanter suscipit quod oramus. Nonnullos aliquando exaudit iratus, non tam ad salutẽ, quàm ad damnationem. Et ideo postquam dixit, Exaudi, protinus addidit, Intende: vt videlicet gratanter & vtiliter dignetur exaudire. Potest etiam ita distingui: Exaudi deprecationem meam, in cauendis malis: Intende orationi meę, in appetendis bonis. Quidam enim hanc distinctionem faciunt inter deprecationem & orationem, vt hoc sit deprecari Deum, quando vt auertat à nobis mala quærimus. Et hoc sit orare, quando vt bona tribuat, postulamus. Et quia Ecclesia toto orbe terrarum diffusa est, vndique se clamare insinuat, cùm subiungit: *A finibus terræ ad te clamaui.* Clamor noster ad Deum, est nostrum desiderium. Quantò quisque plus desiderat, tantò plus clamat. Et subdit causam quare. *Dum anxiaretur cor meum.* Ostendit se esse per omnes gentes in magna gloria, nec tamen sine magna tentatione. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patiũtur. Pro- *2. Timo. 3.*
uectus autem noster per tentationem fit, nec sibi quisquam, nisi tentetur, innotescit: nec potest coronari, nisi vicerit: nec potest vincere, nisi certauerit: *2. Timo. 2.*
nec potest certare, nisi inimicum & tentationem habuerit. Anxiatur ergo iste à finibus terræ clamans, sed non relinquitur: quia subditur: *In petra exaltasti me.* Petra autem erat Christus. Hinc ipsa Veritas ait: Super hanc petram *1.Cor. 10.* *Matth. 16.*
ædificabo Ecclesiam meam. In petra exaltatur, qui in fide domini nostri Iesu Christi fundatus est. Et bene ait, Exaltasti: quia iustus qui ex fide viuit, cunc- *Roma. 1.* *Philip. 3.*
cta temporalia transcendit: atque in cælis conuersatio eius est. Et quia ille qui donat fidem, promouet suos ad operationem & spem, atque in eo ipso confirmat, ne tentatus quisque deficiat, rectè subditur: *Deduxisti me*, de virtute in virtutem, de bono in melius: *quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici.* Ille si nostra spes factus non fuisset, non nos deduceret. Deducit *Ioan. 14.* *Eph. 2.*
tanquam dux, & in se ducit tanquam via, & ad se perducit tanquam patria. *Luc. 24.*
Vnde est spes nostra? Quia passus est, quia surrexit. Quid enim nos dicimus, quando hæc legimus? Non perdit nos Deus, pro quibus misit filium suum tentari, crucifigi, mori, resurgere. Non nos despicit Deus, propter quos & filio suo non pepercit: sed pro nobis tradidit illum. Sic ergo factus est spes no- *Ioan. 3. & 6.* *Roma. 8.*
stra. In illo vides laborem tuum & mercedem tuam. Laborem in passione, mercedem in resurrectione. Habemus duas vitas, vnam in qua sumus, alteram quam speramus. In qua sumus, nobis nota est. Quam speramus, ignota nobis est. Tolera in qua es, & habebis quam nondum habes. Quomodo toleras? Non vincaris à tentatore laboribus vllis, Tentationibus suis, morte sua *Ioan. 13.*
demonstrauit tibi vitam in qua es: resurrectione sua demonstrauit vitam in qua eris. Ideo factus est dux tuus. Ipse creator tuus passus est, ne tu timeas pati. Mortuus est, ne tu timeas mori. Resurrexit in tua carne, vt & tu speres *1.Thess. 4.*
resurgere. Spe enim salui facti sumus. Ipse etiã qui est spes nostra, factus est *Roma. 8.* *Ephe. 2.*
nobis turris fortitudinis à facie, id est à præsentia inimici. Talis munitio est

nobis Deus,in qua & ab inimico securi esse possimus, & in ipsum iaculari inimicum. Ante te est Christus. Recordare Christum, & intra in turrim. Quicquid pateris, cogita quia ille prior passus est: & cogita quo fine passus est,scilicet vt moreretur & resurgeret. Talem finem spera, qualis in illo præcessit:& intrasti in turrim,non consentiendo inimico. Si enim consenseris inimico,ad te peruenit oppugnãtis iaculum. Tu potius in illum iaculare tela,quibus feriatur & vincatur. Quæ sunt ista tela? Verba Dei,fides tua, spes tua,opera bona. Nunc dico sic, esto in ista turri vt vaces ibi, & sufficiat tibi, quia hostis tela ad te non perueniunt. Age ibi aliquid non cessent manus. Opera tua bona, gladij sunt interficientes inimicum. Tali ergo munitione confortatus, perseuerare se promittit,cùm subiungit: *Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula*. Quia hîc erit Ecclesia vsque in finem seculi Deo militatura, in

Matth.24. concordia permanebo,in vnitate fidei pugnabo vsque in finem. Non enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sed vnde perseuerabis? Quæ sunt vires tuæ inter tot scandala,inter tantas pugnas? Sequitur & dicit: *Protegar in velamento alarum tuarum*, Id est in protectione virtutum. Vnde beatæ Virgini ab angelo dicitur: Spiritus sanctus superueniet

Luc.1. in te,& virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ecce quare securi sumus inter tantas tẽtationes,donec veniat finis seculi,& suscipiant nos secula æterna: quia protegimur in velamento alarum ipsius. Magnus est æstus vitiorum,sed magna est vmbra sub alis Dei. Et ideo certus sum de protectione, *Quoniam tu Deus exaudisti orationem meam*, de percipiendis bonis. *Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum*. Beneficia autem collata, argumentum sunt futurorum. Admonemur hîc non cessare orando, quandiu tempus est tentationum. O-

Matth.26. rate(inquit dominus)vt non intretis in tentationem. Oratio frequens dia-

Luc.22. boli iacula submouet. Hæc prima est virtus aduersus tentationum incursus. Nihil vtilius potest facere seruus Dei in hoc seculo, quàm orare Deum. Oratio serenat cor, abstrahit à terrenis, mundat à vitiis, subleuat ad cælestia, reddit capacius & dignius ad accipienda bona spiritualia. Perseueremus ergo in oratione & timore nominis Dei, quatinus cælestem promereri possimus hæreditatem. Deinde exponit quam hæreditatem daturus est Deus, dicens: *Dies super dies regis adiicies: annos eius vsque in diem generationis & generationis*. Tu adiicies dies æternos super temporales regis nostri Christi, vt non solũ diebus illis transeuntibus regnet Christus in Ecclesia sua, sed regnent cum illo

Dan.7. sancti in diebus illis, qui non habent finem. Æternitas Dei & dies & anni

Luc.1. nominatur: impropriè tamen. Vnde in alio psalmo dicitur: Et anni tui non

Psal.101. deficient. Quomodo anni, sic dies, sic vnus dies. Quicquid vis dicas, de æternitate minus dicis. Sed ideo aliqua necesse est dicas, vt sit vnde cogites, quod non potest dici. Et quia posset adiicere duos vel tres dies, vel annos: adiicies, inquit, vsque in diem generationis præsentis, & generationis futuræ: vel generationis carneæ, & spiritualis: temporalis, & æternæ. Et ipse rex cum generatione sua *Permanet in æternum in conspectu Dei*. Hæc est autem merces sanctorum, gloria visionis Dei. Hinc Apostolus ait: Similes ei eri-

1.Ioan.3. mus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et quia tanta est Dei remuneratio,

& tan

& tanta est beatitudo: *Misericordiam & veritatem eius quis requiret?* Misericordia dicitur, quia non merita nostra attendit Deus, sed bonitatem suam: vt peccata nostra nobis dimitteret, & vitam æternã promitteret. Veritas autem quia non fallit reddere quod promisit. Agnoscamus hîc eam & nos, & faciamus: vt quomodo nobis exhibuit misericordiam, dimittendo peccata, veritatem dando promissa: sic & nos faciamus hîc misericordiam circa egentes, circa infirmos, circa etiam inimicos nostros: veritatem verò nõ peccando, nec adiiciendo peccatum super peccatum. Ideo autem sub interrogatione quasi inuitando dicit, Quis requiret? Quia quãuis hoc ineffabile bonum sit, pauci sunt tamen qui requirant, aut requirentes perseuerent. Tanta est humana miseria, in tantum abundauit iniquitas, vt in inquirenda vanitate & mendacio sint multi, in requirenda veritate sint pauci. Nos autem de paucis his esse studeamus, vt cum electis dicere possimus quod subditur: *Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi: vt reddam vota mea de die in diem.* Sub hac spe positus, quia spero te daturum mihi hæreditatem in futuro, & mansurum in æternum in conspectu tuo. Sic psalmum dicam nomini tuo, id est, sic bene operabor ad honorem nominis tui, tendens in seculum subsecutiuum huius seculi, vt reddam vota mea, id est meipsum quem deuoui, de die in diem, id est continuè: vel de die in diem, id est de virtute in virtutem. Vel sic psalmum dicam, vt vota reddam, idest, sic psallam voce, vt vox oris cum animi concordet deuotione. Psallentium enim Deo vox concordare debet cum corde, vt impleatur illud Apostoli: psallam spiritu, psallam & mente. Non enim placet Deo laus illorũ, de quibus dicitur: Hic populus labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Tunc est autem Deo acceptabilis nostra psalmodia, quando sic ore psallimus, vt corde accendamur: quando in laude Dei simul conueniunt lingua, vita, & conscientia. Talem laudem, talia vota studeamus domino Deo soluere in seculum seculi, de die in diem.

Matth. 5. *Roma. 12.* *Mat. 24.* *1. Corint. 14* *Isa. 26.* *Matth. 15.*

TITVLVS PSALMI LXI.

IN fine, pro Idithum, psalmus David. Psalmus conuenit David & cæteris iustis, habitus pro Idithũ, id est pro transilietibus: diriges in fine, id est in Christũ. Materia sunt transilientes, tales qui nulla tribulatione vel persuasione possunt impediri, quin terrenis dimissis ad sola cælestia tendãt. In prima parte ostẽdit se non posse impediri, quin saltũ suũ perficiat: increpando malos, qui volunt eum impedire, siue persuasionibus, siue tribulationibus. In secũda (quæ incipit: verũtamen Deo) admonet seipsum & alios, vt Deo subiecti sint. In tertia (quæ incipit: Veruntamen vani.) increpat malos de nequitia sua, & dicit non esse confidendum in terrenis. Intentio est nos admonere, vt nulla tribulatione impediamur, quin à terrenis ad cælestia transeamus. Vnde nunc voce cuiuslibet perfecti contra inuidos dicitur.

1. Para. 25.

PSALMVS LXI.

NONNE Deo subiecta erit anima mea? Nouerat enim quoniam qui se exaltat humiliabitur: & trepidus, ne transiliendo superbiret, non elatus ex his quę infrà essent: sed humilis ex Deo qui suprà esset, tanquam minãtibus ei ruinã inuidis, qui eũ trãsiliisse do-

Matt. 23. *Luc. 18.*

luerant,respondit:Nonne Deo erit anima subiecta,id est obediens & mandata eius obseruans? Anima dico mea,id est meæ potestatis : quia licet corpus vestræ potestatis sit,tamen anima nunquam nisi mea erit.Quantumcunque accedam,quantúcunque ascendam, quantumcunq; trāsiliam, sub Deo ero,non contra Deum.Securus ero transcendendo cætera, quando ille me
Roma.11. sub se tenet,qui est super omnia.Et iustum est,vt ei subiiciar. *Ab ipso enim,* Id est à Deo patre *est salutare meum*, id est mea saluatio . Et hoc probatur : *Nam & ipse Deus meus*,qui me creauit *& salutaris meus*,qui me saluauit.*Susceptor meus*, qui me de morte ad vitam,de pœna ad gloriam suscepit. Ideoque *Non mouebor amplius*. Licet aliquando motus fuerim,nunc susceptus& sanatus sum ab actore & redemptore meo.Iam vlterius non mouebor.Et notandum quòd inter Salutaris & Salutare est differentia. Nomine enim salutaris Christus accipitur.Salutare autem quia per eum saluatio facta intelligitur. Et quando quidem tantum habeo saluatorem à quo amplius non mouebor : igitur ô stulti, *Quousque irruitis*, id est quandiu irrationabiliter impetum facitis *In*
Matt.10. *hominem*? exteriorem.Quia licet corpus possitis affligere, vsque ad animam pertingere non potestis. Nobis quidem nullum est detrimentum. Sed vos in eo quod agitis, vestrum cogitate interitum. Quia *Interficitis vniuersi vos*. Quicunque bonos à suo proposito nitimini remouere, siue dissuadendo, siue persequendo,vos ipsos in hoc intus occiditis. Animas vestras damnatis. irruitis autem *tanquam parieti inclinato*. Id est, sicut inclinatus paries pronus est ad ruinam,sic nos ad cadendum æstimatis faciles, tanquam omni destituamur auxilio.*Et maceriæ depulsæ?* Id est sicut maceria sine cęmento est fragilis,& si depellatur,facilè ruit:sic nos putatis sine colligatione esse,& pronos ad ruinam:sed non est ita. *Verūtamen* non ideo cessant mali,sed *Pretium meū cogitauerunt repellere* à me. Id est Deum meum & gloriam,quā spero futuram, meritumque laboris auferre mihi.Ideo *Cucurri in siti*.Non vt piger & fastidiosus,sed tanquam sitiens,&pro iustitia mori desiderans.Ad passionem enim
Matt.5. alacer fui.Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam , quoniam ipsi saturabuntur. Inter hunc cursum & sitim *Ore suo benedicebant*. Vt adulationis me verbis deciperent. *Et corde suo maledicebant*. Iniquitatem & mortem machinantes.Hoc faciunt iniqui & dolosi,quando apertè bonos non audent persequi.Ore doloso loquuntur bonum,sed intus in corde latet venenum.Sed quāuis hoc faciant,hæc cogitent , quamuis impellant,insidiētur,persequantur,calumnientur : ego tamē fixus in Deo permanebo. Ideo animam suam inter tot pericula exhortans subdit: *Veruntamen Deo subiecta esto anima mea*. Sicut cepisti,recognosce te ab eo accepisse bona quæ habes. Humilia te illi quantum potes. Et re vera ita facies : *Quoniam ab ipso patientia mea*. Vel quia ipse Christus exemplum factus est patientiæ,sicut dicit Apostolus: Christus
1.Pet.2. passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum , vt sequamini vestigia eius. Vel quia ipse fortem & patientem facit in tribulationibus . Nemo enim tanta vel aperta bella , vel occultas insidias inter apertos hostes & falsos fratres tolerare posset, nisi omnipotens Deus vires patiendi tribueret. Iterum reddit aliam causam , quare anima Deo debeat esse subiecta , di-
cens

cens: *Quia ipse Deus meus,* qui vocat me. *Et saluator meus*, qui redemit me. *Adiutor meus.* Ad bene operandum:& ideo *Non emigrabo.* Versum hunc iam superius præmisit. Sed quia ibi in hoc auditores suos monuit, nunc eundem ad sui ipsius exhortationem repetiit. Est autem vtile consilium, in omnibus Deum nostrum saluatorem atque adiutorem reminisci: quatinus ab eo nullis tentationibus valeamus emigrare. Vnde adhuc subdit: *In Deo salutare meum.* Id est per Deum habeo saluationem. Tota nanque salus iustorum ad eum referenda est, qui iustificat impium. *Et gloria mea:* vt (secundum Apostolum) qui gloriatur, in domino glorietur. Vel quia per ipsum gloria æternæ vitæ tribuitur, Interim nunc inter tentationes & scandala, inter apertas oppugnationes & subdolas locutiones, *Deus auxilij mei.* Dat enim auxilium certantibus. *Et spes mea in Deo est.* Spes quandiu nondum est quod promissum est, & creditur quod non videtur. Cùm autem venerit, erit saluatio & glorificatio. Non tamen dum illa differuntur, deserimur. Deus enim auxilij mei, & spes mea in Deo est. Iam cæteros exemplo suo exhortatur, tanquam currens in siti, desiderans omnes saluos fieri. Iustum est enim, vt qui bene viuendo ad Deum currunt, secum ad eum trahere festinent quos possunt. Ait ergo: *Sperate in eo omnis congregatio populi.* Omnes qui congregati estis in vnitate fidei. Et vt dignè in illo possitis sperare, *Effundite coram illo corda vestra.* Id est, euacuate ab omni sorde, vt sint coram illo, id est in bene placito ipsius: quia qui non habet cor vacuum à malo, si speret, non est spes, sed præsumptio. Nolite ergo corda vestra retinere intra corda vestra: coram illo effundite plangendo, confitendo, deprecando. *Quia Deus adiutor noster in æternum.* Non est talis adiutor Deus, vt homo. Adiuuant enim homines temporaliter. Adiuuat Deus etiam ad æternitatem præstandam. Deus (inquam) adiutor noster in æternum. *Verumtamen vani filij hominum.* Hæc non attendunt, sed sunt vani, id est dediti vanitatibus. Filios dicit hominum imitatores carnaliter viuentium. Sunt etiam *mendaces filij hominum in statéris,* Id est in libra iustitiæ, in boni malique deliberatione, dum bono malum præponderant. Dictum est hoc à simili eorum qui in statéris, in quibus videtur esse iustitia, emptores decipiunt. Vnde & subdit: *vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* hoc quod ait, In idipsum, significat quia etsi sunt diuersę fraudes, diuersi errores, diuersa dogmata: omnia tendunt ad vnam vanitatem, ad vnum regnum destructionis & perditionis. Ab huiusmodi vanitate ergo nititur eos dehortari cùm subiungit: *Nolite sperare in iniquitate.* Et hanc iniquitatem per partes exequitur, cùm subinfertur: *Et rapinas nolite concupiscere.* Dictum est pauperibus hoc, forassis aliquid de necessitate rapturis. Audiant & diuites. *Diuitiæ si affluant.* si exundent tanquam de fonte currant. *Nolite cor apponere.* Ne in diuitiis confidatis. Ne præsumatis: ne speretis. Ne dicatur: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum: sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua. Beatus autem cuius est dominus Deus spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Ecce ille non habet, iste habet. Ille non quærat rapere quod non habet. Iste in eo quod habet, non apponat cor: non ibi figat, sed magis timeat. Prę-

Roma. 4.
2. Cor. 10.
Math. 24 & 25.
Psal. 51.
Psal. 38.

1. Timo. 6. cipe (inquit Paulus) diuitibus huius seculi, non superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum. Ergo non fraudem, non rapinam cõcupiscatis. Non in his quæ habetis, spem ponatis. Et vt magis eos à vanitate dissuadeat, proponit duo: quorum alterum deterret, alterum demulcet, dicens: *Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.* Si vocem hominis contemnis, attende quia locutus est ipse Deus: & hoc semel, id est incõmutabiliter: vel semel, id est in vnico Verbo suo. Habet enim Deus pater vnum Verbum, vnigenitum Deum. In illo sunt omnia: quia per verbum facta sunt omnia. Ibi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi sunt. Vnum verbum habet: semel locutus est Deus. Duo hæc quæ vobis dicturus sum, ibi audiui. Non ex me loquor. Audiuit fortè alia multa, sed non opus est dici nobis. Ait enim ipse dominus: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Transiliẽdo vniuersam creaturam, peruenit ad verbum vnigenitum Dei, quo reuelante duo hæc valde nobis necessaria audiuit, quia potestas Dei est. Omnis enim potestas à Deo: & tibi domine misericordia. His duobus continentur propè omnes scripturæ. Propter hæc duo Patriarchæ, prophetæ, lex, dominus noster Iesus Christus, Apostoli. Propter hæc annũtiatio omnis, & celebratio verbi in Ecclesia. Potestatem eius timete: Misericordiam eius amate. Nec sic de misericordia eius præsumatis, vt potestatem contemnatis. Nec sic potestatem timeatis, vt de misericordia desperetis. Ad eius potestatem pertinet, malos pro prauo opere punire. Ad eius misericordiam pertinet, iustos pro bono opere remunerare. Ideo ait, Quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua: bonis videlicet bona, & malis mala. Ergo antequã hoc fiat, studeamus declinare à malo, & facere bonum. Studeamus transire de hoc mundo ad Deum, de vitio ad virtutem. Hic est fructus huius psalmi, & intentio transilientis.

(Margin: Ioan. 1. Hebr. 1. Ioan. 1. Colos. 2. Ioan. 16. Roma. 13. Matth. 16. 1. Corint. 3. Galat. 6.)

TITVLVS PSALMI LXII.

2. Reg. 23. *IN finem, psalmus Dauid, cùm esset in deserto Idumææ. Dauid historialiter fugiens Saulem, venit in deserto Idumææ. Intellexitq; in hac figura Ecclesiam positã in deserto huius vitæ: de quo significato cãtat in hoc psalmo. Psalmus iste cõuenit Dauid prophetæ cum omnibus iustis, cũ ipsa Ecclesia in deserto est Idumææ, id est huius vitæ, vbi nihil est, nisi terrenitas. Materia est Ecclesia posita in deserto huius vitæ. In prima parte ostẽdit se admonitam per desertum huius vitæ, ad Deum omni desiderio festinare. In parte secunda (quæ incipit, Si memor fui tui) ostendit se habere securitatem in hoc deserto, per ipsum Deum. Intentio est, admonere vt solum Deum eligant sibi: vel docere quomodo cõuersentur in medio nationis prauæ. Vox totius Ecclesiæ.*

PSALMVS LXII.

DEVS Deus meus ad te de luce vigilo. O Deus omnium creatione, Deus meus secundum præcipuam & singularem dilectionem, vigilo, id est, diligenter studens & curiosus sum ad te promerendum, atque ad voluntates tuas exequendas. Et hoc de luce, id est, per puritatem bonæ conscientiæ. De hac vigilatione dictum est in

est in Euangelio: Beatus ille seruus, quem cùm venerit dominus, inuenerit vigilantem. Puram conscientiam vocat lucem. Sic econtrà conscientiam malam dicimus tenebras iuxta Apostolum. Fuistis aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino. Vel vigilo ad te de luce, id est, ex quo habui cognitionem tui, quæ est causa meæ vigiliæ. Somnus animæ, est obliuisci Deum. Talem excitat Paulus dicens: Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Christus illuminat animas, & facit eas vigilare. Vita ergo nostra & mores nostri debent per Christum vigilare ad Deum. Huius autem vigiliæ causam ostendit, cùm subiungit: *Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea*. Omnis qui sibi vult aliquid præstari in ardore desiderij, ipsum desiderium sitis animæ est. Sunt autem diuersa desideria in cordibus hominum: Alius sitit aurum, alius argentum, alius possessionem, alius hæreditatem, alius hoc, alius illud. Vix inuenitur qui sitiat Deum. Sed anima quæ sancta est, omnia quæ mundi huius sunt, tanquam amara respuit: atque ad illam ineffabilem dulcedinem, quæ in Deo est, totis desideriis inardescit. Inebriari desiderat ab vbertate domus Dei, vbi est fons vitæ, & origo sapientiæ. Et caro mea, inquit, sitiuit tibi, vt videlicet in ea resurrectione atque immortalitate tibi appareat, quam promisisti. Et hoc quàm multipliciter, id est, multò amplioribus causis, quàm anima: subiacet enim amplioribus miseriis. Nam spiritus promptus est, caro autem infirma. Et quamuis anima multas tentationes, multas perturbationes sentiat: tamen non ita deficit vt caro. Modò enim ex corruptione carnis, si non manducemus, deficimus, & esurimus. Si non bibamus, deficimus & sitimus. Si diu manducemus & bibamus, ipsa diururna refectio defectio est. Si diu dormiamus deficimus, & ideo vigilamus. Si diu vigilemus, deficimus: & ideo dormimus. Si diu stemus, fatigamur: & ideo sedemus. Si diu sedeamus, & ibi fatigamur: & ideo surgimus. Nullus ergo nostræ carnis status est. Modò de infantia transit ad pueritiam, de pueritia ad adolescentiam, de adolescentia ad iuuentutem, de iuuentute ad senectutem, de senectute ad senium, de senio ad mortem. Non stat ætas nostra, vbique fatigatio, vbique corruptio. Caro itaque quàm multipliciter fatigatur, tam multipliciter sitit à Deo infatigabilem incorruptionem. Vbi sitit? *In terra deserta, inuia & inaquosa*. Id est, in hoc seculo, quod est terra deserta, quantum in se est, ab omni bono non habens viam veritatis, nec refrigerium veræ salutis. Misertus est autem dominus nostri in hoc deserto. Veritas de terra orta est, & terra nostra dedit fructum suum. Factus est via dominus noster Iesus Christus. Dedit nobis aquam in deserto, prædicatores suos implens Spiritus sancto, vt fiat in eis fons aquæ salientis in vitam æternam. Hæc habemus hîc. Sed non sunt de deserto. Ideo proprietatem deserti prius commendauit psalmus, vt & tu cùm audisses in quo malo esses, si quas habere hîc posses consolationes, fructus vel viæ vel aquæ, non tribueres deserto: sed illi qui te visitare dignatus est in deserto. Nisi primò quis sitiat in isto malo in quo est, nunquam peruenit ad bonum quod Deus est. *Sic in sancto apparui tibi*, Id est, talem me

Matth. 24. Luc. 12. Ephes. 5. Ibidem. Psal. 35. Matth. 26. Psal. 84. Ioan. 14. Exod. 17. Ioan 4. Acto. 2.

paraui, quem tu deberes respicere: per hoc scilicet, quòd sunt in sancto desiderio siue proposito. *vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.* Id est, vt intelligerem filium tuum in quo est omnipotentiæ virtus (quia per ipsum
Ioan.1. facta sunt omnia) & gloria diuinitatis. Hanc virtutem & gloriam modò
Hebr.1. vident per fidem, hi qui habent sanctificatum cor: postmodum visuri sunt
1.Corint.13. per speciem. Adhuc reddit aliam causam, quare vigilauerit & sitierit dicens: *Quoniam melior est misericordia tua super vitas.* Multæ sunt vitæ humanæ, sed Deus vnam vitam promittit. Et non illam dat nobis propter merita nostra, sed propter misericordiam suam. Alius sibi eligit vitam negociandi, alius fœnerandi, alius rusticandi, alius militandi, alius illam, alius illam. Diuersæ sunt vitæ, sed melior est misericordia tua super vitas nostras. Melius est quod das correctis, quàm quòd diligunt peruersi. Vnam vitam donas, quæ præponatur omnibus nostris, quascunque in mundo eligere potuerimus. Vel aliter: Multæ sunt sanctorum vitæ in hoc seculo. Alius
Rom.12. Deo seruit in coniugio, alius per continentiam, alius per communem vitam, alius per solitariam, alius per actiuam, alius per contemplatiuam: diuersi diuerso modo, secundum mensuram gratiæ quæ vnicuique data est à Deo. Quantumcunque quisque perfectè viuat, quàm sanctè & purè Deo seruiat: tamē ad cæleste regnum non perducitur, nisi diuina misericordia cum bonis operibus adiungatur. Dicatur ergo rectè: Quoniam melior est misericordia tua super vitas. ideo *Labia mea laudabunt te.* Id est, laudabilem te aliis prædicabo. De tanta enim pij domini misericordia ne ingrati simus, laudes & gratias quas possumus referre debemus. Vnde adhuc subiungit: *Sic benedicā te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.* Quid est sic? Vt misericordiæ tuæ tribuam vitam meam, in qua te laudo, non meritis meis. Vel sic laudabunt te labia mea, vt etiam benedicam te in vita mea, id est, per totam vitam meam. Sic enim dignè Deum quisque laudat, quando cum labiis vita concordat. Manus autem leuare, est respectu supernæ patriæ bona opera exercere. In nomine (inquit) tuo, id est, ad honorem & gloriam nominis
Psal.113. tui. Iuxta quod alibi dicitur: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Et vt labiis dignè laudare, & rectè viuendo ac bene operando Deum benedicere valeat: impinguari dono suæ gratiæ postulat, cùm subiungit: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exultationis laudabit os meū.* Adeps propriè vocatur pinguedo illa, quæ est interius circa vitalia.
Rom.5. Significat charitatem Dei diffusam in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Pinguedo quæ est in membris exterioribus, designat alacritatem animæ ipsius, quæ facit corpus alacriter bene operari.
Genes.4. Nō enim placet Deo macra anima, sicut nec dicebatur placere in sacrificio veteri macra hostia. Ideo autem positū est, scilicet, vt intelligamus hoc significatiuè dictum, videlicet non carnalem pinguedinē postulare, sed spiritualem. Non eam quæ in carne est, sed quæ in anima. Sicut adipe ergo & pinguedine anima repletur, quādo & charitas est in mēte, & foris affectus: atq;
2.Corint.9. hilaritas spiritualis apparet in actione. Hilarē enim datorē diligit Deus. Vnde & labiis exultationis laudare se Deū perhibet, quia in domini seruitute,

atque

atque in ipsius laude non tristitia, sed gaudium haberi debet. Hinc nos alibi Spiritus sanctus admonet in psalmo: Seruite domino in lætitia. Nec solùm laus Dei debet in ore esse, sed etiam in meditatione & opere, vnde & subditur: *Si memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te.* Stratũ suum quietẽ dicit. Sæpe quando quieti sunt homines, per quietem dissoluuntur & obliuiscuntur Deum: Hæc sancta anima in quiete sua Deum reminiscitur. Vnde constat quia & in actionibus suis in Deo meditabitur. Si memor fui tui super stratum meum, id est, quando quietus fui, meditabor in te, id est, in operibus lucis. Digna enim debemus operari, tãquã in luce: quia nõ sumus noctis ac tenebrarũ, sed filij diei ac lucis. Hinc nos Apostolus admonet, vt in die honestè ambulemus. Et dominus in Euãgelio: Luceat (inquit) lux vestra corã hominibus, vt videntes opera vestra bona, glorificent patrẽ vestrũ qui in cælis est. Cõmendat autẽ gratiã Dei, cùm subiungit: *Quia fuisti adiutor meus.* Etenim nisi dominus adiuuet bona opera nostra, impleri à nobis non possunt. Ecce iã ostendit Ecclesia se esse securã in deserto, per adiutoriũ gratiæ Dei. Vnde exultans dicit: *Et in velamento alarũ tuarũ exultabo.* Hilaresco in bonis operibus: quia supra me est velamẽ alarũ tuarũ, id est, refrigeriũ & protectio virtutũ. Nec solùm exultabo, sed iam affectu & desiderio *Adhæsit anima mea post te.* Non ita vt præcedat, veluti Petrus, cùm dixit domino: Propitius tibi esto, ne fiat istud. Propterea repulsus audiuit: Vade retrò sathana. Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Sed ita adhæsit, vt sit post te, id est, vt te sequatur assiduè, & obediat tibi. Et quia sic adhæsit, *Me suscepit dextera tua.* Id est, virtus & gratia tua in magnã dignitatẽ à deiectione in qua eram propter peccatũ, me sustulit: vel suscepit me gratia tua ad dexterã tuã collocandũ. Aut potest hoc specialiter accipi de nostro capite, qui post resurrectionem & ascensionem ad dexteram patris collocatus est. In persona cuius, adhuc subditur: *Ipsi verò in vanum quæsierunt animã meã.* Iudæi quæsierunt perdere animam Christi, sed in vanum: quia non potuerũt implere quod voluerunt. Vnde hæc pœna prædicitur eis ventura, quæ subinfertur. *Introibunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.* Ducti enim sunt in captiuitatẽ vsq; ad inferiores terras, expugnati sunt ab hostibus, & traditi in potestatem pugnatorum: diuisi scilicet per partes à regibus & principibus secularibus, qui propter calliditatẽ & astutiã dicti sunt vulpes. Hinc est quòd Herodem regem ipse dominus appellat vulpem. Ite, dicite (inquit) vulpi illi. Sed his ita dispersis, de rege nostro quid subiungat, audiamus. *Rex verò lætabitur in Deo.* Ille qui à salute rex dicendus est, qui est rex regum & dominus dominantium, qui nos regit secũdum bonos mores & virtutes, cuius regni non erit finis. Talis rex lætabitur, in illa verò incommutabilitate quæ est in Deo, scilicet in diuinitate paterna. *Laudabuntur* etiã *omnes qui iurãt in eo.* Id est, laudabiles apparebũt per ipsum omnes, qui fidem Dei promittunt, & seruant: quia animas suas illi vouent, & reddunt. Magna quidem laus erit sanctis, quando ab ipso domino audient in iudicio: Esuriui, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere, & alia huiusmodi. Et iterum: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis

Psal. 99. *1. Thess. 5.* *Rom. 13.* *Math. 5.* *Ioan. 15.* *Math. 16.* *Marc. 16.* *Ephes. 1.* *Ioan. 11.* *Math. 13.* *Apoc. 1. & 19.* *Math. 2.* *Luc. 1.* *Math. 25.*

vobis paratum est ab origine mundi. Rege itaque cum militibus suis in magno gaudio constituto, pars aduersa confundetur, de qua & subditur. *Quia obstructum est os loquentium iniqua.* Quanta iniqua locuti sunt Iudæi! Quanta mala dixerunt Pagani, qui propter idola Christianos sunt persecuti! Cùm putant quod possunt finiri Christiani, creuerunt, & ipsi finiti sunt. Obstructū est os eorum. Iam non audent loqui aduersus Christum. Quod tamen in iudicio perfectius adimplebitur, quando regem nostrum regnare videbunt.

Sapien.5. Et Deum negare non poterunt, quando aspicient sanctos stare in magna

Luc.21. constantia aduersus eos qui se angustiauerunt: quando eos quos aliquando

Sapien.5. habuerūt in derisum, computari videbunt inter filios Dei. Tunc quippe iniquorum os obstructum erit, quando iam quid dicere valeat, non habebit. Studeamus ergo de luce vigilare ad Deum, atq; in hoc arido deserto sitire fontem vitæ. Sit in sancto desiderio cor nostrum. Laudent & benedicant Deum labia nostra, vita nostra, opera nostra. Sit pinguedo charitatis in corde, hilaritas in actione. Memores simus Dei vespere & manè. Sit gaudium nostrum in ipso. Adhæreat illi anima nostra toto desiderio: caueamus exemplum prauorum, qui pereunt: quatinus cum rege nostro Iesu Christo in cælesti regno gaudere & regnare possimus. Hæc est vtilitas psalmi.

TITVLVS PSALMI LXIII.

TITVLVS psalmi sequentis est: In finē, psalmus Dauid. Iste psalmus cōuenit Dauid, id est, Christo, qui hîc loquitur, dirigēs in finem. Christus est materia, passus & glorificatus. Breuiter enim de passione sua tangit & glorificatione. In prima parte describit malitiam Iudæorum, & orat liberari ab eis. Et affirmat quòd liberabitur. In secunda (quæ incipit, Sagittæ paruulorum) ponit irrisionem stultitiæ eorum. Ostendit in hoc psalmo constantiam suam in passione: nos videlicet suo exemplo intendens instruere, qualiter inter inimicos nos debeamus habere, & qualiter orantes debemus in tribulationibus perseuerare. Hoc videlicet attendentes, quia quanto fuerit asperior & iniquior tribulatio nostra, tantò in futuro maiorem habebimus profectum, illi verò maiorem defectum. Orat autem hîc Christus, ne cedat inimicis in passione, quamuis certissimè se sciret nunquam deficere: sed hoc facit ad instructionem fidelium, vt si ipse qui præscius erat futuri, orare voluit: multo magis qui incerti sunt, sedulè dent operam orationi. Sic itaque incipit.

PSALMVS LXIII.

EXAVDI Deus orationem meam cùm deprecor. Nunc te pater deprecor. Nunc exaudi orationem meam. Quòd autem se exaudiri Christus postulat, hoc non secundum diuinitatem, verùm secūdū humanitatē intelligi debet. Ea enim ex parte qua homo erat infirmus atq; mortalis & passibilis erat. Hac igitur ex parte misericordiam petebat, qua misericordia indigebat. Quæ autē ista sit oratio in sequentibus declaratur. Ait enim: *A timore inimici eripe animā meā.* Hoc orat in psalmo ser

Matth.10. uus, quod in Euāgelio præcipit dominus. Nolite (inquit) timere eos qui occidūt corpus, animā autē nō possunt occidere. Oretur ergo, vt præstet quod iubet. Nec orat vt non occidatur, sed vt occidentem non timeat, ne fortè timendo

mendo succumbat. Nec hoc ideo postulat dominus Christus, vt timore aliquo frangi valeat, sed vt infirmantibus mēbris orandi formam atq; in passione constantiam tribuat. Et quòd de exauditione securus sit, ex verbis sequentibus ostendit. Ait enim: *Protexisti me à conuentu malignantium*, Id est, à collectione malè de me cogitantium, & etiam *à multitudine operantiū iniquitatem*, Id est, à multis qui illam singularem iniquitatē, videlicet crucifixionem in me operati sunt. Protectus est enim protegente se Deo, protegente carnē suam ipso filio. Quid enim potuerunt facere inimici? Occiderūt corpus, animam autem occidere non potuerunt. Parū erat domino martyres suos hortari verbo, nisi firmaret exemplo. Exaudi, inquit, & necesse est, vt exaudias. Quare? *Quia exacuerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amarā: vt sagittet in occultis immaculatū.* Sicut gladius acuitur, vt magis incīdat: ita ipsi acutissimè excogitabāt quid in eū peius dicere potuissent. Ipsum fuit acumē Iudęorū. Hoc pro magno quæsierunt, vt si occiderent, vt interfectores non apparerent. Ideo arcum intenderunt, id est, insidias parauerunt. Simul pugnauerunt & gladio & arcu. Gladio linguæ, arcu deceptionis. Gladio comminus pugnatur. Qui sagittam mittit, fallit, vt feriat. Et bene hunc arcum, hanc fraudem dicit rem amaram. Quid enim tam amarum, quàm occidere Christum? Ad hoc scilicet intenderunt vt sagittent immaculatum, id est, interficiant innocentē. Et hoc in occultis, id est, latenter. Ad hoc quæsierūt quomodo à discipulo traderetur, à iudice Romano dānaretur, ab ipsis Romanis crucifigeretur. Hoc fuit acumē linguæ, hoc arcus, hoc sagittę. Sic per alios sagittauerūt Christū. Sic gladio proprię linguę occiderūt. Vnde & subditur: *Subitò sagittabūt eum, & non timebunt: firmauerunt sibi sermonē nequā.* Subitò dicit, quasi ex improuiso. Tria autē ex hoc versu cōmendantur ex peruersitate Iudæorum. Primo crudelitas operis, vbi ait, Sagittabunt eum. Secundo peruersitas mētis, vbi dicit: Et non timuerunt. Tertio pertinacia insanæ locutionis, vbi subdit: Firmauerunt sibi sermonem nequam. Quę nobis verba insinuant, quia in omnibus, id est, in verbo, opere, cogitatione corrupti erāt. O cor durū & impœnitēs! Traditus est ille iudici. Trepidat iudex, & nō trepidant qui iudici tradiderūt. Cōtremiscit potestas, & nō cōtremiscit immanitas. Vult ille lauare manus, & illi inquināt linguas suas. Sed quare? Firmauerūt sibi sermonē nequā, crucifige, crucifige. Verè vtiq; nequā: quo nequior nullus esse potest. Repetitio cōfirmatio est sermonis maligni. Firmauerunt autē hoc, nō domino, sed sibi, id est, ad damnationē suam. Quomodo enim non sibi, cùm dicant: Sanguis eius super nos, & super filios nostros? Et quia qui peccat in abscōso, appetit peccare non in publico: rectè subditur: *Narrauerūt vt absconderent laqueos*, Id est, qualiter abscōsè Christū caperent & occiderent, tradēdo eū per discipulū, iudicādo per principem Romanū, interficiēdo per milites eius. Talis fuit abscōsio laqueorū, de quibus etiā *Dixerūt, Quis videbit eos?* Neq; enim hoc ab aliquo deprehendi posse putauerunt, sed non profuit illis. Nam sequitur. *Scrutati sunt iniquitates.* quibus Christum in sermonibus redarguere possent, siue quia falsos testes super eum constituerunt. Sed *defecerunt scrutantes scrutinia*, Id est, in ea subtili & frequenti inquisitione nihil potuerunt proficere. Quod patenter ostenditur, cùm subinfertur:

Matth. 26. Luc. 22.

Ioan. 18. & 19. Matth 27. Luc. 22.

Matth. 27.

Matth. 26.

Ibidem.

Luc. 22.

Acced

Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus. Ad cor altum, id est, ad cor secretum, ad cor diuinum, non ostendens quid nosset, non ostendens quid esset. Illi putantes hoc totum esse quod videbatur, occidunt hominem in corde alto. Et exaltabitur Deus in corde diuino. Vnde humiliatur, inde amplius exaltatur. Mortuus est enim Christus, resurrexit à mortuis, ascendit in

Marc.16. Math.28. cælum, misit prædicatores suos in mundum. Creditus est Deus. Magnificatus est & exaltatur, non quòd quantum ad seipsum possit vnquam exaltari: sed quantum ad eum apud quem maior de Deo cognitio habetur. Audi quomodo exaltatus sit Deus, & hi qui persequebantur, humiliati. *Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum. Conturbati sunt omnes qui videbant eos. Et timuit omnis homo.* Illi qui sagittabant & non timebant, iam sagittis paruulorum feriuntur, conturbatique pertimescunt. Et qui firmauerunt sibi sermonem nequam, iam contra eos linguæ eorum infirmatæ sunt. Cessauerunt minæ atque blasphemiæ. Cognouerunt sua

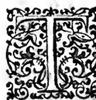
Psal.76. scrutinia non valere, atque à tanto verborum strepitu siluerunt. Talis est mutatio dexteræ excelsi. Non enim potentibus armis fortium pugnatorum, sed humilibus sagittis simplicium puerorum, tantos, tam feroces om-

1.Corint.1. nipotens Deus prostrauit hostes. Infirma enim mundi elegit Deus vt confundat fortia. Nam qui sunt isti paruuli, nisi quibus dictum est in Euange-

Math.18. lio: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis

Marc.10. in regnum cælorum? Conturbati sunt ergo ad pœnitentiam omnes, id est, ex omni genere homines. Et timuit omnis homo, id est, omnis vtens ratione, ad intelligenda quæ facta erant. Timori domini se subdidit: *Annuntiauerunt opera Dei.* Videlicet natiuitatem, passionem, resurrectionem, humanitatem & diuinitatem, virtutesque & miracula. *Et facta eius intellexerunt.* Factam videlicet esse nostram per Deum redemptionem & salutem. Et ideo sequitur: *Lætabitur iustus,* non in seipso, non in mundo, sed *in domino, & sperabit in eo,* vitam æternam. *Et laudabuntur omnes recti corde,* Id est, laudabiles apparebunt omnes qui rectè credunt, & bene viuunt. Illi recti sunt corde qui propria voluntate relicta voluntati penitus se subiiciunt diuinæ. Nos ergo Deum oremus vt det nobis constantiam, ne conuentum malignantium timeamus, non linguarum gladios, non deceptionum arcus. Accedamus ad Deum in corde humili, & ideo alto: vt in ipso exaltari mereamur. Timeamus cum timore casto, annuntiemus opera eius, quatinus per eum iustificati, in ipso semper lætari valeamus. Hæc est psalmi vtilitas.

TITVLVS PSALMI LXIIII.

ITVLVS sequentis psalmi hic est: In finem psalmus David, Canticum Ieremiæ & Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiunt proficisci.

Iere.5.50. & 52. Aggæi 1. & 2. *Captiuatus est populus Israël: Ex ciuitate Ierusalem ductus est in seruitutem Babyloniæ. Prophetauit autem sanctus Ieremias post septuaginta annos rediturum populum de captiuitate, & instauraturum ciuitatem ipsam Ierusalem, quam deuictam ab hostibus planxerat. Aggæus verò non prophetauit captiuitatem, sed successit Ieremiæ*

Ieremia qui mortuus fuit dum essent Iudaei in captiuitate. Et ipse Aggaeus prophetauit reditum, & fuit in reditu: quia mortuo Nabuchodonosor successit alius rex, qui timens Deũ dimisit populum Dei. Sed quoniam (dicit Apostolus) haec in figura contingebant illis, scripta autem sunt propter nos, in quos finis seculorum obuenit: debemus & nos nosse prius captiuitatem nostram, deinde liberationem nostram. Debemus nosse Babyloniam in qua captiui sumus, & Ierusalem ad cuius reditum suspiramus. Duas istas ciuitates faciunt duo amores. Ierusalem facit amor Dei: Babyloniam facit amor seculi. Interroget ergo vnusquisque quid amet, & inueniet vnde sit ciuis. Si se inuenerit ciuem Babyloniae, extirpet cupiditatem, plantet charitatem. Si se inuenerit ciuem Ierusalem, toleret captiuitatem, speret libertatem. Quidam tituli loco Aggaei ponunt Ezechiel, qui fuit in captiuitate Babyloniae. Et vbi hîc dicitur de verbo peregrinationis, quidam dicunt, Ex populo transmigrationis. Ubi etsi verba discrepant, sententia non discordat. Sed iam expositionem tituli videamus. Psalmus iste conuenit Dauid prophetae & aliis redeuntibus. Qui psalmus est cãticum Ieremiae & Aggaei. Quia exponit nobis illud, vnde exultauerunt Ieremias & Aggaeus, siue Zacharias, siue Ezechiel, qui fuerunt ex populo transmigrationis. Canticum, dico, habitum de verbo peregrinationis, id est, de reuelatione quae facta est eis à Deo pro captiuorum peregrinatione: quando incipiebant proficisci, id est, reuerti de Babylonia in Ierusalem. Horum exultatio praefigurauit nostram, quam habemus cùm spiritualiter proficisci de hac peregrinatione incipimus. Et huic Babyloniae non intendentes, Deum amare intendimus. Est enim conceptio amoris initium proficiscendi. Incipit exire, qui incipit amare. Exeũtium pedes sunt cordis affectus. Et si corpore adhuc permixti sunt cum filiis Babyloniae, desiderio tamen sancto discernuntur. Materiã sunt ipsi reuertentes, qui hîc loquuntur. In prima parte Deum laude dignum praedicant. Orant, vt de captiuitate redeant, miseriam suam denuntiant, Deum propitium esse, & beatum quem elegerit, narrant. Domum & habitationem & bona ipsius commendant. In secunda parte (vbi dicitur: Spes omnium finium terrae) agitur de potentia saluatoris, de virtute & gratia praedicatorum, de timore & mutatione conuersorum, de dono sancti spiritus, de multiplicatione fidelium, de fructu ipsorum. In tertia (vbi dicitur: Benedices coronae anni) commendatur benedictio & beatitudo, quam sanctis suis, vnicuique secundum merita sua, Deus per gratiam suam daturus est in futuro. Pro his omnibus in fine, sicut in capite, hymnum Deo canendum denuntiat. 1.Corint.10.

Uox Ecclesiae ad Christum.

PSALMVS LXIIII.

TE decet hymnus Deus in Syon. O Deus qui noster redemptor es, Te decet hymnus, non in Babylone, non in confusione peccatorum: sed in Syon, id est, in speculatione virtutum. Non est enim speciosa laus in ore peccatoris, sed rectos decet laudatio. Cùm ceperit quisque innouari, & mente ad caelestia erigi: tunc primùm decet vt Deum laudet. Et quia sic Deum laudare debemus, vt nosipsos ei voueamus, incipientes hoc in nouitate vitae, sed complentes in aeterna pace: rectè subditur: *Et tibi reddetur votum in Ierusalem.* Id est, in visione pacis. Hîc in ista Syon, vbi videmus per speculum & in aenigmate, nondum autem facie ad faciem, votum Deo incipimus agere: sed illud non possumus ex toto adimplere, quamdiu in nobis est quod Apostolus dicit: Velle adiacet mihi, Eccles.15. Psal.32. Rom.6. 1.Corint.13. Rom.7.

B

perficere autē bonum nō inuenio. Bona quippe opera nostra tunc perficiuntur, quando ita spiritui caro consenserit, vt aduersus eum illa concupiscere non possit. Hoc volumus quotiens perfectionem iustitię desideramus. Ideo dictum est: Velle adiacet mihi. Sed quia hoc in ista corruptione nullatenus adimpletur, propterea mox subditur: Perficere autem bonum non inuenio. Est enim perfectio boni, vbi nulla est concupiscentia mali: Tunc ergo reddetur in illa cælesti pace, quando iam nullum malum erit, sed summum bonum. Ibi erimus totum, id est, integri, non solùm anima sed caro ipsa in resurrectione iustorum. Vincet pax, & finietur bellum: destruetur mors, & vita erit in perpetuum. Tunc nostrum desiderium adimplebitur. Tunc fiet quod modò prophetatur. Et tibi reddetur votum in Ierusalem. Ad hoc suspirat Ecclesia: vnde & suppliciter orat, dicens: *Exaudi Deus orationem meam*. Vt in illa cælesti Ierusalem votum meum persoluam. Scio enim quia non solum animæ sed *ad te omnis caro veniet*. Hîc apertè propheta resurrectionem annuntiat. Vnde Apostolus: Omnes (inquit) siue boni, siue mali, astabimus ante tribunal Christi. Et alibi: Viuo ego dicit dominus, quoniam mihi curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua. Et subdit causam, quare necesse est vt exaudiatur, cùm ait: *Verba iniquorum*, Id est, diaboli & Euæ qui persuaserunt Adæ, *praualuerunt super nos*. Quia nos in peccatum demerserunt. *Et* tamen *tu* domine *propitiaberis impietatibus nostris*. Condonando eas. Primum peccatum per verbum factum est: & per verbum mala multa quotidie fiunt. Hinc Apostolus, malum linguæ describens ait: Lingua inquietum malum, plena veneno mortifero. Et alibi dicitur: In manibus linguæ vita & mors. Cauendum est igitur malum linguæ, ne loquamur quod noceat, nec à verbis impiorum deprauemur. Et si in hoc delinquimus, corrigamur. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio per peccatis nostris. Cuius propitiatione hominem electum & saluatum commendat, cùm subiungit: *Beatus quem elegisti*, Id est, de massa perditorum segregasti, conuertendo ad fidem. *Et assumpsisti* ad dignitatem. Ideo beatus, *quia habitabit in atriis tuis*, Id est, in cælesti Ierusalem, quam dicit atria propter amplitudinem. In se Christus assumpsit quendam beatum, & cùm multos assumpserit, non de pluribus dicitur, sed de vno. Commendat ergo vnitatem, quam assumpsit. Nam hæreses & scismata reprobauit. Qui autem manent in cōpage Christi, & mēbra sunt eius. Facit quodāmodo vnum virū, de quo dicit Apostolus. Donec occurramus omnes in agnitionē filij Dei, in virū perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Et quia iste vnus cōsistit ex pluribus, rursus de singulari numero ad pluralem redit, causamque aliam beatitudinis ostendit, dicens: *Replebimur in bonis domus tuæ*. Quæ sunt bona domus Dei? Mira & ineffabilia. Nam quod oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit, præparauit Deus diligētibus se. Oportet igitur ea nunc esurire, & sitire, vt tantis postmodum bonis repleri mereamur. Ecce magna sunt bona domus Dei, & beatū est bonis illius adimpleri.

Iam au

Marginal notes: Galat. 5. — Rom. 7. — 1. Corint. 15. — Rom. 14. — 2. Corint. 5. — Isa. 45. — Genes. 3. — Iaco. 3. — Prouer. 29. — 1. Ioan. 2. — Ephes. 4. — Isa. 64. — 1. Corint. 2. — Matth. 5.

Iam audiamus quæ ſit hæc domus. *Sanctum eſt,* inquit, *templum tuum, mirabile in æquitate*. Sancta electorum Eccleſia domus dicitur:quia à Deo inhabitatur. Templum,quia ſanctificatur per Deum. Hinc Apoſtolus ait: Templum Dei ſanctum eſt,quod eſtis vos. Hoc ſanctum Dei templum dicitur mirabile,non in columnis,non in marmoribus,non in tectis deauratis,ſed in æquitate. Quæ eſt æquitas? Quod tibi non vis fieri,alij ne feceris. Et quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. In his duobus præceptis eſt æquitas atque iuſtitia. Quando hæc obſeruant iuſti viri, qui ſunt domus & templum Dei,mirabiles apparent in æquitate,in iuſtitia,in ſanctitate,in moribus,in actionibus,in virtutibus. Ad hanc ergo impetrandam æquitatem humiliter exorat dicens: *Exaudi nos Deus ſalutaris noſter.* Cũ dixit Deus, continuò adiunxit Salutaris,vt quem Deum diceret,apertiùs declararet. Salutaris enim propriè dicitur Ieſus Chriſtus,per cuius incarnationem ſaluati ſumus. Ipſe mediator Dei & hominum interpellat pro nobis, vt homo, & exaudit nos,vt Deus. In Deo eſt ſalus noſtra & ſpes noſtra. Non vnius anguli,non ſolùm Iudææ,non Orientis tantummodo aut Occidentis: ſed *Spes omnium finium terræ.* In illo enim ſperant etiam illi, qui in vltimis terræ partibus habitant. Nec tantùm hi ſperant in eo,qui in ſolida terra ſunt: ſed & illi qui in remotiſſimis inſulis conſiſtunt. Hoc eſt quod ſubdit: *Et in mari longè*. Quomodo autem tam longè ſit factus ſpes oſtenditur,cùm ſubinfertur: *Præparans montes in virtute tua*. Montes dicit Apoſtolos & prædicatores altitudine vitæ terrena omnia tranſcendentes. Quos Deus omnipotens præparauit,& præparat vocando,iuſtificando,gratia,doctrina & moribus informando. Et bene potes eos præparare, quia tu es accinctus potentia. Dominus ac redemptor noſter ſecundum humanitatem *Accinctus potentia* dictus eſt. Vnde illi Pſalmiſta alibi ait: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſimè. Et iterum: Indutus eſt dominus fortitudinem & præcinxit ſe. In eo autem quòd Verbum eſt apud patrem, neque induitur fortitudine, neque accingitur potentia. Imo ipſe eſt fortitudo & virtus & ſapientia. Incarnatus ergo dominus quia diuinitate ſua vndique circundatur, vndique munitur, non immerito accinctus potentia perhibetur. Accinctus autem, tanquam paratus ad pugnam contra diabolum & mundum. Vnde protinus addit: *Qui conturbas profundum maris,ſonum fluctuum eius*. Fundus maris, eſt cor impiorum. Sicut enim à fundo vehementius omnia mouentur,& fundus continet omnia:ſic quicquid proceſſit per linguam, per manus ad perſecutionem Eccleſiæ de profundo proceſſit. Si enim non eſſet radix iniquitatis in corde,non illa omnia procederent aduerſus Chriſtum. Fundum conturbauit, fortè vt fundum exhauriret:Nam in malis quibuſdam exhauſit mare à fundo,& poſuit mare in deſertum. Dicit illud alius pſalmus: Qui conuertit mare in aridam. Omnes impij vt pagani qui crediderunt, mare erant:terra facti ſunt:ſalſis fluctibus primo ſteriles,poſtea iuſtitiæ fructu fœcundi. Conturbat ſonum fluctuum,quando minas diſſipat ſuperborum. Vel ſonum fluctuum conturbat, quando tumultus cogitationum in cordibus impiorum Deus excitat.

1.Corint. 3. & 6. *Luc.6.* *1.Timot.2.* *Rom.8.* *Ibidem.* *Pſal.44.* *Pſal.92.* *Ioan.1.* *1.Corint. 1.* *1.Ioan.3.* *Matth. 15.* *Pſal.65.*

Aſcendunt in corde cogitationes, quando ſuas ad memoriam reducunt prauitates. Conturbatur mare, quia contremiſcit amaritudo pœnitentiæ: & quod in imo eſt, ad ſummum reducitur, quando malum quod in corde iacebat, ore confeſſionis aperitur. Quis hoc agit in corde peccatoris, niſi pia potentia redemptoris? De qua adhuc ſubditur: *Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos, à ſignis tuis.* Ideo enim dominus & diſcipuli eius tanta ſigna & prodigia faciebant, vt cùm viderent gentes quæ fidem non habebant, turbarentur pro peccatis, & timerent Deum, & credentes ſalui fierent. Et quia in via Dei incipitur à timore, ſed in charitate conſummatur, rectè adhuc ſubiungitur: *Exitus matutini & veſperi delectabis.* Matutinum ſignificat proſperitatem, veſperum tribulationem: quia mane lætum eſt, tranſacta velut triſtitia noctis. Triſtes autem ſunt tenebræ, veſpere veniente. Delectat ergo Deus, id eſt, ſeruos ſuos delectare facit, exitus matutini & veſperi, id eſt, vt exeant de proſperitate & aduerſitate huius ſeculi. Non extolluntur proſperis, non franguntur aduerſis. Cuncta forti mente pertranſeunt, læti & alacres ad finem tendunt. Talis erat Paulus cùm diceret: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Notãdus eſt autem ordo verborum, Prius ponitur perturbatio timoris, deinde delectatio amoris. Timor excludit vitia: charitas contemnit terrena. Magnificè ergo poſuit Delectabit exitus. Si enim non delectat te, non laboras exire. Delectare in domino, & faſtidio erit tibi mundus. Ad hoc autem quod præmiſſum eſt, Præparans mõtes in virtute tua, reſpicere videtur verſus iſte, qui ſubiungitur. *Viſitaſti terram & inebriaſti eam: multiplicaſti locupletare eam.* Miſiſti nubes tuas, vt pluerẽt prædicationem veritatis. Inebriata eſt terra, id eſt, repleta ſunt corda terrena cæleſti imbre ſapientiæ, ad proferendum multipliciter fructum vitæ. Omnipotens Deus terram viſitat, quotiens peccatorem per ſuam gratiam aſpirat. Inebriat verò, cùm tanto eius amore repletur, vt vita & moribus ad meliora immutetur. Solet enim per ebrietatem ſenſus bibentium mutari. Hinc eſt quod de electis alibi dicitur: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: quia tanto omnipotentis Dei amore repleti ſunt, vt mente mutata ſibimetipſis extranei eſſe videantur. Quædam enim quaſi ebrietas videtur, contemptis diuitiis paupertatem amare, ſeipſum contemptui habere, tribulationibus gaudere, mortem magis quàm vitam diligere, ad ea quę non apparent, totis deſideriis anhelare. Hoc modo inebriata terra non poteſt ſterilis eſſe. Multipliciter locupletatur à Deo ſpiritualibus donis. Hinc Paulus ait: Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſciẽtiæ, alij genera linguarum, alij gratia curationũ. Et quibuſdã aliis enumeratis: Hæc (inquit) omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Et quia ſic ditat Deus terram ſuam, dicatur rectè: Multiplicaſti locupletare eam. Hunc autem multiformis gratiæ ſpiritum declarat, cùm ſubiungit: *Flumen Dei repletum eſt aquis.* Quid per Dei flumen intelligi debeat, ipſe dominus nobis inſinuat, vbi ait: Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquę viuæ. Hoc (inquit Euangeliſta) dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Et ſicut in vno flumine multæ aquæ conueniunt: ita in vno ſpiritu

Marc. 16. Prouer. 1. & 9. Phi. 1. Pſal. 35. 1. Corint. 12. Ioan. 7.

ritu

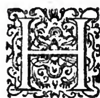
ritu multæ gratiarum diuisiones consistunt. Ideo dicitur Spiritus sanctus flumen, quia cum impetu venit, atque à sordibus peccatorum mundat mentem quam infundit. Ideo aqua, quia mentem potat, eamque ab æstu desideriorum carnalium refrigerat. Sed quia de potu audiuimus, nunc de cibo animæ quid subiungat, audiamus. *Parasti cibum illorum quoniam ita est præparatio eius.* Quem cibum? Vtique de quo ipse ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Ioan.6. Quomodo hunc cibum parauit nobis? Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ioan.1. Bene autem dicitur, Parasti, quia multo studio egit, & multo labore, quatinus electorum mentes de seipso posset reficere. Vnde conuenienter ait: Quoniam ita, id est, per te est præparatio eius. Neque enim tantum cibum præparare potuisset aut Apostolus, aut propheta, aut angelus, 1.Timot.2. nisi solummodo mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Est etiam scriptura sacra cibus nobis paratus à domino, quo quotidie reficimur, ne deficiamus in huius peregrinationis deserto. Vnde scriptum est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Deut.8. Dei. Ecce paratus est cibus, ecce paratum est flumen: sed hæc fragilis homo Matth.4. non valet suscipere, nisi superna bonitas dignetur adiuuare. Ideo exorat dicens: *Riuos eius inebrians, multiplica genimina eius.* Riuos eius fluminis Apostolos & doctores dicit, per quos Spiritus sanctus ad audientium corda decurrit. Vnde scriptum est: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiri- Matth.10. tus sanctus qui loquitur in vobis. Hunc spiritum à patre de cælo missum Act.2. quando Apostoli receperunt, tanta eius plenitudine imbuti sunt, vt cùm linguis variis Dei magnalia loquerentur, à quibusdam ebrij putarentur. Et re vera erant ebrij, sed spiritualiter, non carnaliter. Sed vnde prædicantes Deus inebriat, inde fideles multiplicat. Multiplica (inquit) genimina eius. Genimina dicuntur hi, qui ex aqua & Spiritu sancto regenerantur. Et non dicit Genimina eorum, sed eius: quia sicut quidam inebriatus riuus ait: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum Ioan.3. dat Deus. 1.Corint.3. Et quia intra sanctam Ecclesiam fructificat Deo non solùm exuberans sapientia, sed ipsa etiam tenuis & parua doctrina, rectè subditur: *In stillicidiis eius lætabitur germinans.* Paruulis & adhuc infirmis stillantur quædam de sacramentis, quia non possunt capere plenitudinem veritatis. Audi quomodo stillat Paulus quibusdam minus capacibus: Non potui (inquit) Ibidem. vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo. In stillicidiis ergo germinans lætatur, quando is qui in fide nouiter exhortatus est, magna adhuc capere non potest: sed tamen pauca quæ audit, gratanter suscipit: atque eos quos præualet, fructus bonorum operum & virtutum proferre studet. In hoc præsenti hæc beneficia quæ dicta sunt, dabis: in futuro quid? sequitur & dicit: *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.* Id est, sanctos tuos remunerabis, qui vt corona palmæ atque victoriæ circa te stabunt, & tibi victoriæ signum erunt. Vel aliter: Coronam vbi audis, gloria victoriæ designatur. Vince diabolum, & habebis coronam. Annus verò quia perfectum tempus est, spatium vitæ significat æternæ.

Corona ergo anni est perfecta gloria, pertinens ad æternam vitam, quam daturus est Deus sanctis suis post huius vitæ certamina: non ex meritis eorum, sed ex benedictione & gratia sua. Vnde & dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Et ideo posuit benignitatis, vt gratia Dei commendetur, vt nemo de suis meritis glorietur. Hanc autem benedictionem coronæ, quam præmisit, exequitur per partes, cùm subiungit: *Et campi tui replebuntur vbertate. Pinguescent speciosa deserti: & exultatione colles accingentur. Induti sunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento.* Quid per campos, nisi fructificantes iustos? Quid per desertum, nisi steriles peccatores voluit designare? Quosdam iustos insinuat quasi campos esse Paulus, vbi ait: Dei agricultura estis. Attende quanta sunt viscera diuinæ misericordiæ. Propter campos enim non deserit desertum. Propter iustos non respuit peccatores. Illos replebit vbertate, id est, æterna refectione, sicut iam premissum est. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Istos pinguescere faciet dulcedine gratiæ suæ, vt vbi abundauit peccatum, superabundet gratia. Et notandum quòd non ait, Pinguescet desertum, sed speciosa deserti: quia non totam massam peccatricem saluabit Deus, sed eos tantùm qui à sordibus exeunt vitiorum, & speciosi fiunt fide, morum honestate, & decore virtutum. Vel per speciosa deserti Ecclesiæ gentium possunt figurari, quæ tunc pinguescent, quando omnia perfectè habebunt. Erit enim Deus omnia in omnibus, nec sancti spiritus dona diuidentur. Per colles autem accipi possunt sancti martyres, qui campis, id est, iustis virtute præeminent passionis. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione. Ideo meritò accingentur, id est, ex omni parte, tam in anima quàm in corpore circundabuntur exultatione. Quasi quoddam cingulum erit eis sempiternum gaudium, vndique circundans eos, vndique continens, inseparabiliter adhærens. Hinc quibusdam dominus ait: Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Tunc quoque accingentur exultatione, quando circundati & repleti fuerint ipsa diuinitate. Tunc quoque induet dominus stola iocunditatis & veste immortalitatis arietes ouium, id est, duces animarum. Vel induti erunt exultatione, quia simul cum grege suo gaudebunt in æterna pace. Quasi quoddam indumentum illis exultatio erit, quando iam nulla pars molestiæ neque in anima neque in corpore remanebit. Absterget enim Dominus omnem lachrymam ab oculis sanctorum: & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec vllus dolor: quoniam priora transierunt. Et valles abundabunt frumento quia obedientes & humiles animæ cælesti reficientur alimento. Ipse dominus erit frumentum eorum. Ipse est enim verus cibus animarum. Et ibi omnes non tam voce, quàm mente: non tam verborum strepitu, quàm cordis affectu, in lætitia ineffabili *Clamabunt*. Et eorum clamor non nisi laus Dei erit. Ideo subdit: *Etenim hymnum dicent*. Vnde alibi dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Ergo incipiamus hîc hymnum dicere domino no-

Marginalia: Matth. 25. — 1. Corint. 3. — Rom. 5. — Ephes. 1. — Apoc. 7. — Ioan. 16. — Apoc. 21. — Ioan. 12. & 6. — Psal. 83.

no nostro, quatinus perfectè illum laudare mereamur in futuro. Qui enim modò non incipit, nec postmodum laudabit.

TITVLVS PSALMI LXV.

OC modo psalmus qui sequitur, intitulatur: In finem, Canticũ psalmi resurrectionis. In hoc psalmo proponitur nobis cãticum, ad exultandum de nostra resurrectione, quam Deus omnibus in finem, id est in Christum tendentibus operabitur. Quæ resurrectio materia huius psalmi est. In prima parte admonet omnes gentes, vt corde, voce & opere Deum terribilem laudent, prædicent, glorificent & adorent. In secunda parte (quæ incipit, Venite & videte) commendat Dei opera esse terribilia: vbi vocationem gentium, & reprobationem Iudæorum designat. In tertia parte (quæ incipit, Benedicite gentes) admonet, vt benedicant gentes Deum suum pro tot & tantis sibi collatis beneficiis: tum quia animas à morte liberat, atque in bono perseuerare facit. tum quia post tentationes & probationes multas, in æternum refrigerium perducit, vbi semper gaudeant: & vota sua, quæ hîc inceperũt, Deo suo ibi perfectè soluant. In quarta parte (vbi dicitur, Venite, audite) proponit seipsum in exemplum, prædicans bona quæ animæ suæ fecit dominus. Et quia ad illum ore & corde clamauit sine iniquitate, propterea exaudiuit Deus. In quo nos hortatur, vt similiter faciamus: quatinus ab ipso exaudiri atque eius misericordiam consequi mereamur. Hæc est intentio & vtilitas huius psalmi. Vnde sub voce primitiuæ Ecclesiæ, siue cuiuslibet perfecti nunc dicitur. Roma. 8. Philip. 3.

PSALMVS LXV.

VBILATE Deo omnis terra. Id est de omni terra gentes cõuersæ iubilate Deo mentis exultatione. Videte quẽadmodum commendetur vniuersitas Ecclesiæ toto orbe diffusæ, cùm dicitur, Omnis terra. Sed quid est Iubilate? In voce erumpite gaudiorũ si non potestis verborũ. Nõ enim verbum iubilatur, sed solus gaudentiũ sonitus redditur, quasi parturiẽtis & parientis cordis. Iubilate inquit, id est in voce rei lætitiam concipite, quæ verbis explicari non possit. *Psalmum dicite nomini eius: date gloriam laudi eius.* Psallere est organum etiam assumere, quod psalterium dicitur, & pulsu atque opere manuũ vocibus concordare. Si ergo iubilatis quod Deus audiat, psallite etiam quod homines videant & audiant: sed non nomini vestro. Cauete enim facere iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis. Quid est psalmũ dicite? Exponit nobis Euangelium, vbi ait: Luceat lux vestra coram hominibus. Quod autẽ hîc subditur, Date gloriã laudi eius. Hoc ibi manifestius declaratur, cùm subinfertur: Vt videntes opera vestra bona, glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Ille laudi Dei gloriam dat, cuius bona vita cum recta prædicatione concordat. Nomini domini psallit, cùm in bono opere quod agit, non suam, sed domini laudem requirit. Psallite ergo nomini eius, non vestro. Vos psallite, ille laudetur. Vos bene viuite, ille glorificetur. Totam intentionem nostram in laudem Dei mittit. Nihil nobis vnde laudetur, reliquit. Non vult Deus vt gloriemur in nobis, ne sit gloria vana: sed vult vt gloriemur in nobis, vt sit gloria sana. Vnde & subdi-

Matt. 6. Matth. 5. Ibidem. Ier. 9. 2. Cor. 10.

tur: *Dicite Deo, Quàm terribilia sunt opera tua domine!* Vnde terribilia? Quia
Roma.11. cæcitas ex parte in Israel facta est, vt plenitudo gentium intraret. Magis
ergo terreamini, quia videtis ramos naturales amputari. Iudæi enim qui
per Patriarchas venerunt, de carne Abrahæ nati sunt. Et quid ait Aposto-
Roma.11. lus? Sed dicis, Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene. Propter incredulitatem
fracti sunt: tu autem (inquit) fide stas. Noli altum sapere, sed time. Si enim
Deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcet. Attendendo ergo
ramos fractos & te insertum, noli extolli super ramos fractos, sed magis.
Dicite Deo, Quàm terribilia sunt opera tua domine. Time illum in terribili
bus operibus suis, & noli superbire, quia te in altum vocauit: ne tibi non par
cat, qui ramos naturales abscidit. Quorum abscisio demonstratur, cùm sub-
ditur: *In multitudine virtutis tuæ.* Id est in multis virtutibus & miraculis. *Men
tientur tibi inimici tui.* Id est Iudæi, qui prærogatiuè dicendi sunt inimici. Et
ex hoc magis digni reprobatione fuerunt, quia inter tot virtutes & miracu
la cùm credere debuissent, increduli remanserunt. Mentiti sunt autem, fal-
Matth.28. sum testimonium de Christo dicentes: corpus eius de sepulchro furatum af
firmantes: resurrectionem negantes. Et valde notandum est, quòd cùm dice
ret, Mentientur, continuò addidit Tibi, id est ad profectum tuum. Menda-
cium enim Iudæorum ad commendandam multam potentiam tuam vale-
bat. Quare solent inimici nostri mentiri? Vt potentiam cuiusque minuant,
Mar.15.& de quo mentiuntur. Tibi inquit, contrà accidit. Nam minus appareret po-
16. tentia tua, si tibi illi non mentirentur. Mentiti sunt illi, & occisus est Chri-
stus: resurrexit à mortuis, & vbique est prædicatus. Creuit potẽtia eius in ter
ra, & impletum est quod subditur: *Omnis terra adoret te Deus, & psallat tibi: psal
mum dicat nomini tuo.* Id est omnis generis homo habitans in terra, te qui ve
rus Deus es, adorando colat. Adorare enim ad diuinam propriè pertinet
culturam: in quo etiam fides commendatur. Sed quia eadem fides sine ope-
Iacob 2. ribus mortua est, rectè subditur: Et psallat tibi, id est bene operetur ad hono
rem tuum. Psalmum dicat, id est bonam operationem prædicet: & hoc non
sibi, sed nomini tuo, hoc est ad laudem & gloriam nominis tui. Tunc quip-
pe vtiliter Deum adoramus, quando culturæ fidei bonũ opus, in quo Deus
honoretur, adiungimus, atque alios nobiscum quos possumus, ad seruitu-
tem Dei verbo & exemplo trahimus. Quod videtur hîc facere, cùm proti-
nus adiungit: *Venite & videte opera Dei.* O gentes, ô vltimæ nationes, relin-
quite Iudæos mentientes. Venite confitentes: accedite passibus mentis, affe-
ctibus amoris. Venite ad dominum, properate ad fidem, currite ad Eccle-
siam. Videte, id est credite & intelligite opera quæ fecit dominus, qui est *Ter
ribilis in consiliis super filios hominum.* Machinati sunt filij hominum consilium ad
Ioan.11. crucifigendum Christum. Crucifixus excæcauit concifigentes. Vos machi-
nati estis consilia perdendi, ille excæcandi & saluandi: excæcandi superbos
saluandi humiles. Ad hoc autem superbos ipsos excæcauit, vt cæcati hu-
miliarentur, humiliati confiterentur, confessi illuminarentur. Terribi-
lis ergo in consiliis super filios hominum. Et verè terribilis. Ecce enim

cæci

cæcitas ex parte in Israel facta est. Ecce Iudæi ex quibus natus est Christus, foris sunt. Ecce gentes, quæ contra Iudæam erant, in Christo intus sunt. *Matt. 1.* Propterea quid fecit terrore consilij sui? sequitur & dicit: *Qui conuertit mare in aridam.* Mare erat mundus, Amarus salsitate, turbulentus tempestate, sæuiens fluctibus persecutionum. Mare erat, in aridam conuersus est. Modò sitit aquam dulcem mundus, qui salsa plenus erat. Vnde dicit alibi. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Illi ipsi qui in aridam sunt conuersi, *Psal. 142.* cùm essent anteà amari, *In flumine pertransibunt pede.* Flumen est omnis mortalitas seculi. More enim fluminis alia venit & transit, alia transitura succedit. Quid in terra nascitur, & manet? Omnis qui natus est, cedat oportet nascituro. *Sapien. 5.* Ergo omnis iste ordo rerum labentium quasi fluuius est. In istum fluuium si se mittit anima cupida, perit. Quomodo ergo transiet delectationes rerum periturarum? Credat in Christum, & illo duce in flumine pertransibit pede. Quid est pede transire? Facilè transire. Non quærit equum, vt transeat. Non erigitur superbia ad transeundum flumen. Humilis transit, & citius transit. Hoc etiam iuxta literam & in veteri populo dominus fecit: sed sicut Apostolus dicit, omnia in figura contingebant illis. *1. Cor. 10.* Et notandum quòd non ait Transibunt, sed Pertransibunt. In flumine enim pede transire, est in hac mortalitate humiliter & simpliciter viuendo ad cælestia festinare. Pertransire verò, est cursum rectè viuendi bene moriendo finire. Pertransibat quoque Paulus, cùm diceret: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. *2. Timo. 4.* De cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Vnde nunc aptè subditur: *Ibi lætabimur in ipso.* Hîc enim super flumina Babyloniæ sedemus & ploramus, & sunt nobis lachrymæ panis, dum dicitur quotidie, Vbi est Deus tuus? *Psal. 136. Psal. 41.* Ibi verò flumine iam transacto, finita mortalitate, recepta incorruptione: ibi lætabimur in ipso, *1. Cor. 15. 1. Ioan. 3.* id est, in Deo nostro. Tunc erit vera & perfecta nostra lætitia, quando similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. *Qui dominatur* omnibus: & hoc *in virtute sua*, id est propria, *in æternum.* quod verè omnipotentia est, & ad solum pertinet Deum. Quia qui dominantur in hoc mundo, neque in virtute sua, sed Dei, neque in æternum, sed temporaliter dominantur. *Roma. 13.* Si enim æterna esset virtus nostra, non lapsi essemus in peccatum, nec pœnalem meruissemus mortem. Per nos ergo infirmati, sed per eum fortes facti, qui dominatur in virtute sua in æternum: erimus participes virtutis eius per ipsum. Quod non nostris meritis, sed misericordia eius actũ ostenditur, cùm subinfertur: *Oculi eius super gentes respiciunt.* Quod enim gentilitas credidit, diuinæ misericordiæ respectus egit, quæ cùm eligitur, Iudæa reprobatur. Vnde & subdit: *Qui exasperant non exaltentur in semetipsis.* Exasperitas Iudæorum fuit ipsa infidelitas, fuit superbia, ira quoque & inuidia: fuerunt praui mores, & verba increpationis & blasphemiæ aduersus Christum & Ecclesiam. *Matth. 23.* Qui quoniam in semetipsis elati fuerunt, non exaltari, sed duci à domino meruerunt.

Quasi

Quasi maledixisse videtur, cùm ait, Non exaltentur. Imo exaltentur, sed non
Luc. 18. in semetipsis, humilientur in seipsis, exaltentur in Deo. Quoniam qui se hu
miliat, exaltabitur. & qui se exaltat, humiliabitur. Cognitis istis operibus
atque acceptis tantis beneficiis admonet ad Deũ benedicendum, & dicit: *Be
nedicite gentes Deum nostrum.* Iam venit semen Abrahæ, in quo benedicentur
Genes. 22. omnes gentes. Benedicite ergo in quo benedicemini. Nam qui ei benedixe
rit, erit & ille benedictus. Neq; enim ideo iubemur benedicere Deũ, vt no-
Psal. 15. stra benedictio quicquã conferat Deo, qui bonorũ nostrorũ nõ indiget: sed
ideo benedicere præcipimur, vt ex affectu benedicẽdi gratiã eius quem be-
nedicimus, mereamur: & sic ipsa benedictio in nos retorqueatur. Pertinet
quoq; ad religionem nostram & fidei culturã toto corde, toto affectu Deũ
nostrum benedicere, prædicare, laudare. Ideo adhuc subdit: *Et auditam facite
vocem laudis eius.* Non solùm apud vosipsos ipsum laudate, sed etiam vocem
laudis eius aliis auditam facite & prædicate. Sic benedicite Deum in vobis,
vt & aliis prædicando annuntietis. Ipse est enim *qui posuit animam meam ad
vitam.* Deus ad vitam animas nostras posuit, quia à morte redemptas per
fidem viuificauit. Mors in nobis, vita in Deo. Quomodo quibusdam creden
tibus ait apostolus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.
Eph. 5. Sed quid deinde opus est, nisi vt perseueremus vsque in finem? & hoc ipse
Mat. 24. dedit, de quo consequenter ait: *Qui non dedit in commotionem pedes meos.* Qui
posuit animam meam ad vitam, ipse regit pedes meos, ne nutent, ne à bono
cepto boni moueantur affectus. Quare dicis, Quia nõ dedit in motũ pedes
tuos? Multa enim (inquit) passi sumus. *Quoniam probasti nos Deus.* Id est nobis
ipsis & aliis probatos ostendisti. *Igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.*
Vel materiali igne, sicut Laurentium: vel igne, id est quacunque tribulatio-
ne non cremasti nos, sicut fœnum: sed purgasti, sicut argentum. Adhiben-
do nobis ignem, non in cinerem conuertisti: sed sordes abstulisti. Probat
dominus sanctos suos, & tribulationum igne examinat: vt ab omni terrena
sorde & carnis delectatione mundentur. Carnis autem oblectamina mul-
tùm in aduersis deficiunt. Et exponit per partes ipsas examinationes, cùm
subiungit: *Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti ho-
mines super capita nostra.* Laqueum dicit vincula, carceres, siue quaslibet
tentationes. Non autem intelligendum est, vt inducat quenquam Deus
Iacob. 1. in laqueum (quia ipse est intentator malorum) sed quasi inducit, cùm indu
Matt. 6. ci permittit. Vnde in oratione dicimus: Et ne nos inducas in tentatio-
nem, id est ne nos induci permittas. Vtrum autem super sanctorum dorsum
2. Cor. 11. tribulationes imponantur, Paulum interroga. Nõ enim quinquies quadra-
genas vnam minus se à Iudæis accepisse celabit. Homines autem super eo-
rum capita impositi erant, qui eis dominabantur, in tantùm vt capitales pos
sent dare sententias. Hæc autem omnia passa est Ecclesia variis & di-
uersis persecutionibus. Hoc & singillatim etiam modò patitur. Non enim
quisquam est, qui se in hac vita ab his tẽtationibus possit dicere immunem.
Ergo imponuntur & homines super capita nostra. Toleramus quos nolu-
mus. Patimur superiores aliquãdo, quos nouimus peiores. Erecti enim malè

superbi

ſuperbi eramus. Malè erecti, curuati ſumus, vt curuati bene erigeremur. Et bonum eſt vt conſideremus nos peccatores eſſe, & ſic toleremus impoſitos ſuper capita noſtra: vt & nos confiteamur Deo, quia dignè patimur. Quid enim indignè pateris, quod fecit qui iuſtus eſt? Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro: Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. Sæuire videtur Deus, cùm iſta facit. Ne metuas, pater eſt. Nunquam ſic ſæuit, vt perdat. Quando malè viuis, ſi parcit, plus iraſcitur. Omnino iſtæ tribulationes flagella ſunt corrigentis, ne ſit ſententia punientis. Vnde & ſubditur: *Tranſiuimus per ignem & aquam: & eduxiſti nos in refrigerium.* Ignis & aqua vtrúque periculoſum in hac vita. Certè videtur aqua ignem extinguere, & ignis videtur aquam ſiccare. Iſtæ ipſæ tentationes ſunt, quibus abundat hæc vita. Ignis vrit, aqua corrũpit. Vtrunque metuendum eſt, & vſtio tribulationis, & aqua corruptionis. Quando ſunt res anguſtæ & aliqua quæ infœlicitas dicitur in hoc mundo, quaſi ignis eſt. Quando res ſunt proſperæ & abundantia ſecularis circunfluit, quaſi aqua eſt. Vide ne te ignis exurat, ne te aqua corrumpat. Firmus eſto aduerſus ignem, coqui te oportet: tanquam vas factum mitteris in fornacem, vt firmetur quod formatum eſt. Vas ergo igne firmatũ aquam non timet. Vas ergo ſi ſolidatum igne non fuerit, tanquam lutum aqua ſoluetur. Prima igitur vice ignis. Poſteà ablato timore metuendum eſt ne fœlicitas corrumpat. Cùm autem te ignis crepare non fecerit, & in aquam non mergéris, ſed enataueris per diſciplinam tranſiens ad requiem, & tranſiens per ignem & aquam, educeris in refrigerium ſempiternum. Eduxiſti (inquit) id eſt educes: præteritum enim poſuit pro futuro. Spiritus enim prophetiæ ſic nouit futura vt præterita. Deinde tranſactis tribulationibus quid fiet? ſequitur. *Introibo in domum tuam* non manu factam, id eſt cæleſtem. *In holocauſtis*, Id eſt omni corruptibilitate conſumpta. Tunc enim fiet perfectè holocauſtum, 1. Cor. 15.
quando corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induetur immortalitate. Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria. Oſee. 13.
Victoria quaſi ignis diuinus eſt, cũ abſorbet mortẽ noſtrã. Totum meum conſumat ignis tuus. Nihil mei remaneat mihi: totum ſit tibi. Tale holocauſtum offeret Chriſti corpus, id eſt Eccleſia quæ hîc loquitur. Holocauſtum 1. Cor. 12.
autem totum incenſum dicitur, quando totum ardet atque igne diuino totum abſumitur. Non remanebit aliquid mortale in carne, neq; aliquid culpabile in ſpiritu. In illa domo *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea.* Id eſt, præ omnibus aliis elegerunt, meipſum ſcilicet, quod votum præfertur omnibus. Diſtinctio quoque in votis eſt, vt te accuſes, & illum laudes. Te intelligas creaturam, illum creatorem: te tenebras, illum illuminatorem. Quicquid hîc diſtinguimus labiis, in promiſſione, vel ordinatione, vel voto, quando in domum illam intrabimus, totum domino Deo noſtro perſoluemus. Vel vota labiis diſtinguere, eſt ea quæ Deo offeruntur, mente & ratione diſcernere. Vnde ſcriptum eſt: Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccaſti. Qui bonum opus offert Deo, rectè quidem offert, ſed rectè non diuidit: ſi inde mundi gloriam, aut lucrum aliquod præter Deum requirit. Sancta ergo Eccleſia interioribus labiis vota ſua diſtinguit, quia
vota

vota quæ offert Deo, ab omni laude humana & terreno commodo disiungit. Nec solùm vota voui in prosperis: sed & confessionem tenui in aduersis. Vnde & subdit: *Et locutum est os meum in tribulatione mea.* Sancti enim martyres confitebantur Christum in tormentis. Christi (inquiunt) serui sumus: Christi fidem tenemus: pro Christo mori desideramus. Hinc Paulus ait: Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Corde ergo tenenda est fides: ore propalanda est veritas. Deinde ostẽdit quomodo in domum Dei introeat in holocaustis: & ipsa holocausta exponit, dicens: *Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum.* Quid est medullata? Pinguia, suauia, plena charitate & dulcedine. Meipsum tibi offeram, pingue sacrificium, cum incenso arietum, id est cum incensa & consumpta omni altitudine & rigore superbiæ. In medullis meis erit quod te diligo. Nihil enim interius medullis nostris. Ossa interiora sunt carne, medullę interiores sunt ipsis ossibus. Quisquis ergo in superficie colit Deum, magis placere vult hominibus. Aliud autem intus sentiens non offert holocausta medullata. Cuius autem medullam inspicit, ipsum totum accipit. Totum corpus Christi loquitur hoc. Est quod offert Deo, scilicet incensum arietum. Arietes sunt duces Ecclesiæ. Incensum est oratio sanctorum. Maximè autem arietes orant pro gregibus. Et bene per incensum oratio accipitur, quia ibi electorum cor diuino igne accenditur. Et sicut incensi fumus suauiter redolet hominibus, sic orationis deuotio suauiter flagrat Deo. *Offeram tibi boues cum hircis.* Boues inuenimus triturantes, & ipsi offeruntur Deo. Apostolus de annũtiatoribus Euangelij dixit intelligendum quod scriptum est: Boui trituranti os non infrænabis. Ergo magni illi arietes, magni illi boues. Quid illi qui fortè conscij sunt aliquorum peccatorum? Nunquid ipsi remanebunt, & ad holocaustum non pertinebunt? Ideo ne ipsi timeant, addidit & hircos. Hirci per se non saluantur, adiuncti bubus accipiuntur. Fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant eos in æterna tabernacula. Ergo tales hirci ad sinistram non erunt, quoniam eleemosynis peccata sua redemerũt. Possunt ergo per boues figurari electorum virtutes, quibus duritia mentis exaratur, vt habilis ad ferẽdos fructus spirituales habeatur. Boues ergo Deo offerunt, qui virtutes quas habent gratiæ ipsius humiliter ascribunt. Hircos quoque offerre, est immundos & lasciuos motus animi domino suppliciter confiteri. Hircos Deo offerimus, quando in nobis omnem luxuriam & petulantiam immolamus. Rursus ad alia beneficia intelligẽda gentes inuitat, dicens: *Venite,* passibus mentis: *audite*, auribus cordis, *& narrabo (omnes qui timetis Deum.)* Si Deum non timetis, non narrabo. Non est quibus narretur, vbi timor Dei non est. Dei timor aperiet aures, vt sit quà intret quod narraturus sum. Scilicet *quanta* beneficia, præter illa quæ dicta sunt, *fecit animæ meæ,* si vultis & vestræ. Dedit enim vt ad eum clamarem, & clamando in corde exultarem, &c. Et hoc est quod dicit: *Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea.* Hoc ipsum factum dicit animæ suæ, vt ad Deum ore suo clamaret. Prius enim Ecclesia de gentibus lapides adorabat atque ad simulachra muta clamabat. Iam imago Dei conuersa est ad creatorem suum. Et qui dicebat

Roma. 10. Acto. 8. 1. Cor. 9. Deut. 25. Luc. 16. Matth. 25. Dan. 4.

cebat lapidi: Pater meus es tu: nunc dicit Deo: Pater noster qui es in cælis. *Math.6.*
Ore meo (inquit) clamaui, non ore alieno. Nam quando ad lapides clamabant, ore alieno clamabant. Quando ad Deum clamaui, quod ipse inspirauit, ad ipsum ore meo clamaui. Sub lingua verò exultare, est ex clamore vocis gaudium in corde concipere. Ipse est verus clamor ad Deum, scilicet affectus cordis. Ipsum publicè prædicaui: ipsum in secreto confessus sum. Parum est exultare Deum lingua, sed & sub lingua: vt quod certus loqueris, tacitus hoc cogites. Ille clamat exultanter sub lingua, quem non remordet conscientia. Cuius autem conscientia peccatrix est, eius quoque oratio inutilis est. Quod manifestè declaratur, cùm subditur: *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus.* *Ioan.9.* Quasi aspicitur in corde iniquitas, quādo ea mentis oculis placet, quando delectat, quando eam ipsa ratio approbat & amat. Ea enim quæ diligimus, libenter aspicere solemus. Sed quia (sicut scriptum est) immundis & peccatoribus nihil est mundum: *Tit.1.* quicquid ab immundo corde deriuatur, siue sit oratio, siue prædicatio, siue operatio, totū à Deo immundum & infructuosum reputatur. Ergo non exaudiet Deus precem, cuius ex iniquitate corruptam conspicit mentem. Noli igitur illam in corde tuo aspicere, id est intra te diligere. Quicquid lætū promiserit, vt illiciat ad peccandum: quicquid triste minata fuerit, vt impellat ad malefaciendum, despici dignum est, vt calcetur: non conspici, vt acceptetur. *Propterea exaudiuit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.* Quid est propterea? Quia iniquitatem non aspexi in corde meo. Hinc Apostolus ait: Si cor nostrum non reprehenderit nos, *1.Ioan.3.* fiduciam habemus, quia quicquid postulauerimus, accipiemus. Et hoc non ex nostris meritis, sed ex gratia ipsius. Propterea hoc subiunxit: *Benedictus Deus qui non amouit orationem meam, & misericordiā suam à me.* Sic enim peruenit ad resurrectionem iste qui loquitur, vbi iam & nos spe sumus, & vox nostra ista est. Quandiu ergo hîc sumus, hoc oramus Deum, vt non amoueat à nobis orationem nostram, & misericordiam suam, id est vt perseueranter oremus nos, & perseueranter misereatur ipse. Multi tamē languescunt in orando, & cùm in nouitate suæ cōuersionis feruentes sint, postea frigidè & negligenter securi fiunt. Pigrescit animus, interumpitur oratio. Dormis tu, vigilat hostis, tentationes excrescunt. Propterea præcepit dominus, *Luc.18.* quia oportet semper orare, & nunquam deficere. Ergo non deficiamus in orando, securi de promissione: quia si differt, non aufert. Et pio affectu dicamus: Benedictus Deus qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me. Cùm videris non à te amotam orationem tuam, securus esto quia non à te amota misericordia ipsius.

TITVLVS PSALMI LXVI.

TITVLVS sequentis psalmi est: In finem, in hymnis psalmus cantici Dauid. Psalmus iste conuenit Dauid prophetæ, siue cuilibet fideli: qui ideo dicitur psalmus, quia admonet ad confessionem. Et dicitur canticum, quia nobis proposuit maximam exultationem de illuminatione vtriusque populi, scilicet Iudæorum & gentium, quæ futura erat per Christū. Psalmus dico, habitus in hym-

nis, id est in laudibus Dei: vel in hymnis, id est inter illos qui per excellentiam vocantur hymni. Intellexit enim propheta Deum esse laudandum de illuminatione quam daturus erat mundo: de qua omnes debemus eum summo studio laudare. Hoc enim intendit admonere psalmus, qui nos dirigit in finem, id est Christum. Materia est Christus illuminator. In prima parte precatur illuminationem. In secunda parte (quæ incipit, Confiteantur tibi populi Deus) hortatur ad vtranque confessionem, id est peccati & laudis. Et ponit causam Deum iudicem æquum. In tertia parte, qua repetit eundem versum, admonet ad eandem confessionem: sed alia de causa, scilicet quia terra prius sterilis, modò in aduentu filij dedit fructum suum. Et quia vidit esse omnia bona ex misericordia Dei, antequam dicat de illuminatione, misericordiam precatur dicens.

PSALMVS LXVI.

EVS misereatur nostri. Dimittendo peccata. *Et benedicat nobis,* id est multiplicet nos & numero & virtute: hoc videlicet ordine, vt *illuminet vultum suum super nos.* Id est, in superiori parte nostri, in mente nostra splendere faciat filium suum, sapientiam suam, qui est vultus & imago eius. Per filium enim repræsentatur pater, sicut ipse
Ioan. 14. ait: Qui videt me, videt & patrem. Deinde subiungit quod præmiserat. *Et misereatur nostri.* Vtrunque est enim nobis necessarium, & vtrunque legimus
Psal. 58. scriptum. Et misericordia eius præueniet me. Et misericordia eius subseque
Psal. 22. tur me. Prima ergo misericordia est de remissione peccatorum, de multitudine virtutum, de illuminatione sapientiæ. Secunda misericordia est vel bona quæ largitur Deus, vt iam in nobis conseruare dignetur. Vtrunque hortantur psalmi, vt nos benedicat Deus, & vt nos benedicamus Deum. Cùm benedicit nos Deus, nos crescimus. Et cùm benedicimus Deum, nos crescimus. Vtrunque nobis prodest. Prior est in nobis benedictio domini, & consequens est, vt & nos benedicamus dominum. Illa pluuia, iste fructus est: illuminet (inquit) vultum suum super nos: lumē suum nobis impressum, per nos obscuratum, & ferè extinctum est per peccatum. Ipse ergo peccatum tollat & illuminet. Mittat radium sapientiæ suæ. Tenebras nostras expellat, vt in nobis imago eius fulgeat. Quare conuertit se ad Dei familiarem locutionem, & dicit: *Vt cognoscamus in terra viam tuam.* In qua terra? *In omnibus genti-*
Ioan. 14. *bus.* Quam viam? *Salutare tuum,* id est filium tuum, quo saluemur. Ipse enim ait: Ego sum via, veritas & vita. Ad hoc ergo miserere, ad hoc illumina, vt viam cognoscamus, per quam ad te pertingere valeamus. Attende quomodo factus est nobis Christus via. Euangelista dicat. Verbum caro factum est,
Ioan. 1. & habitauit in nobis. In eo ergo quòd Deus factus est homo, data est nobis fiducia, vt homo possit fieri Deus. Et quia nostram carnem fecit immortalem, dedit nobis certitudinem mortalem posse pertingere ad immortalita-
Phil. 3. tem. Hæc est via, quam ostendit nobis Deus in terra, qua gradiamur ad
1. Thess. 4. cælestia. Et hæc est fides nostra. *Confiteantur* ergo *tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.* Quia cognouerunt viam tuam. Confiteantur iam peccata sua. Confiteantur & laudem tuam. Et non vnus populus tantùm, sed populi om

li omnes:quia ad gratiam inuitantur omnes. Prius se accusent:prius se condemnēt,vt sic postmodum dignè te laudent. Quid times confiteri ô homo, qui non confitendo esse non potes occultus? Damnaberis tacitus, qui posses liberari confessus. Ad hoc exigit Deus confessionē, vt liberet humilem. Et quia ista confessio non ad supplicium ducit,sed ad gaudium: sequitur & dicit: *Laetentur & exultent gentes.* Lætitia refertur ad animā:exultatio ad corpus.Cùm ergo saluentur corpore & anima, lætentur & exultent gentes. Et dicit quare: *quia iudicas populos in aequitate.* Reddendo singulis secundum merita sua.Et quia propter hoc non multum laudaretur(quia nisi misericorditer in hac vita etiam homines visitaret, omnes damnarentur) ideo adiecit: *Et gentes in terra dirigis.* subaudis,vt rectè viuendo ambulent. Distortæ erant gentes:venit manus Dei:extenta est misericorditer. Direxit per iustitiam, quos tortuosos inuenit per culpam. Directæ sunt gentes: ambulant in fide, gaudentes in Deo suo,pia opera facientes.Repetit ergo eundem versum in exhortatione,quam pręmisit:sed aliam causam subdit. *Confiteantur tibi populi Deus,confiteantur tibi populi omnes.* Audi causam. *Terra dedit fructum suum.* Terra quæ prius maledicta erat,& proferebat spinas & tribulos (in maledictione quā dixit Deus Adæ:Maledicta terra in opere tuo)facta est fructificans dando fructum suum,id est conuenientia opera sua.Omnis terra erat spinis plena. Accessit eradicantis manus:accessit vocatio maiestatis eius & misericordiæ.Cepit terra confiteri.Iam dat terra fructum suū.Fecit enim Deus quod subiunctū est. *Benedicat nos Deus Deus noster,benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terrae.* Etiam atque multipliciter benedicendo. Benedictio enim in multiplicatione solet maximè & propriè intelligi: quod in Genesi manifestum est.Nam quòd fecit Deus lucem,& diuisit à tenebris:& fecit firmamentum,& discreuit mare ab arida:nusquam ibi dictū est:Benedixit Deus. Ventum est ad ea quæ fœcunditatis habitura erant semen:& benedixit, dicens eis:Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris:auesque multiplicentur super terram. Similiter & homini benedicens ait:Crescite & multiplicamini,& replete faciem terræ.Patet itaque quia in benedictione multiplicatio intelligitur.Et notandum quòd cum tertiò diceret Deus, non ait. Metuant eos,sed eum. In quo euidenter trinitas est declarata,quæ trina in personis,& vna creditur in substantia.Et metuant(inquit) eum omnes fines terræ.Sic abundanter in nomine Christi benedicat nos Deus, vt filiis suis impleat vniuersam faciem terræ,adoptatis in regnum suum, cohæredibus vnigeniti filij sui.Bene autem ait:Et metuant eum, quia nulla in hoc mundo vera securitas. Beatus homo qui semper est pauidus. Nescit homo diem, neque horam, quando transeat. Nescit vtrum odio an amore dignus sit. Timeamus ergo Deum.Timeamus iudicium eius:vt posteà securi esse valeamus.

Ecclés. 17. Matth. 8. Gen. 3. Gene. 1. Genes. 1. 1. Ioan. 5. Gal. 4. Prou. 28. Matt. 25. Eccles. 9.

*

TITVLVS PSALMI LXVII.

SEQVITVR titulus psalmi sequentis: In finem, psalmus cãtici David. Psalmus iste qui est designatus cantici & maximæ exultationis, attribuitur David propheta qui hîc loquitur attendẽti in finem, id est in Christum: vel considеranti ea quæ in fine temporum erant ventura. Psalmus iste ideo est cantici, quia tale quid vnde nobis exultandum est, proponit: quia repræsentat mysterium nostræ reparationis. Est namque psalmus iste refertus Euangelicis sacramentis. Loquitur enim de passione, vbi dicitur: Domini domini exitus mortis. De resurrectione, vbi dicitur: Exurgat Deus. De ascensione, vbi dicitur: Ascendisti in altũ. De emissione spiritus sancti, vbi dicitur: Confirma Deus hoc quos operatus es in nobis. De incarnatione, vbi dicitur: Mãda Deus virtuti tuæ. Quæ omnia debent nobis esse cantica & exultatio. Materia est Christus exaltatus, & exaltans Ecclesiam. Intentio est nos admonere ad Christi exaltationem, vt cantemus Christo, & exaltemus eum. Hæc quidem intentio notatur in psalmo in pluribus locis. Inuitat propheta omnes futuros filios Ecclesiæ, vt attẽdentes beneficia, quæ eis attribuen-
2. Cor. 6. *tur per Christi passionem & resurrectionem, &c. ne in vacuum gratiam Dei recipiant, ne ingrati sint. Sed gratiam quæ eis per hæc mysteria data est, quàm maximè celebrent voce & opere, & in eadem gratia (sicut versus finem psalmi subinfertur: Regna terræ cantate Deo) omnimoda iocunditate in domino exultent. Et notandum quòd, sicut sæpe dictum est, vt magis affectum suum more prophetico exprimat, loquitur in psalmi principio sub figura optantis: tamen iuxta sententiam enunciatiuæ orationis, sic incipiens.*

PSALMVS LXVII.

EXVRGAT Deus, & dissipentur inimici eius. Iam factum est. Re-
Luc. 24. surrexit Christus, & dissipati sunt inimici eius per omnes gentes. Iudæi in eo ipso loco, vbi inimicitias exercuerunt, debellati sunt, atque inde per cuncta dispersi. Et nunc oderunt; sed metuunt: & ipso metu faciunt quod sequitur. *Et fugiant qui oderũt eum à facie eius.* Fuga quippe animi est timor. Nam carnali fuga quò fugiũt à facie eius qui
Psal. 138. vbique est præsens? Quò ibo (inquit) à spiritu tuo? Et quò à facie tua fugiam? Animo ergo, non corpore fugiunt: timendo potius quàm latẽdo. Nec ab ea facie quam non vident, sed ab ea quam coguntur vt videant. Facies quippe eius appellata est præsentia eius per Ecclesiam eius. Fugiãt ergo à facie eius.
Isa. 26. Timeant à præsentia sanctorum & fidelium eius. Siue à facie eius fugiant, sicut scriptum est: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. De quibus adhuc subditur: *Sicut deficit fumus, deficiant.* Extulerunt enim se ab ignibus odiorum
Psal. 27. suorum, in superbiæ cumulum: & ponentes in cælum os suum, atq; claman-
Ioan. 19. tes Crucifige crucifige eum, quasi victores tumuerunt: sed mox victi euanuerunt. Est autem proprium superborum, vt deficiant sicut fumus. Sicut enim fumus procedit ab igne: sic exaltatio eorum procedit ab ardore concupiscentiæ. Et sicut fumus quãto magis ascendit, tãto magis euanescit. Sic superbus quo plus exaltatur in elatione, eo amplius deficit à veritate. Adhuc quoque pœnam eorũ exaggerat, cùm subiũgit: *Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereãt peccatores à facie domini.* Quãuis fortasse eos hoc loco significauerit, quorum

duritia

duritia impœnitentiæ lachrymis soluitur. Tamen etiam aliud intelligi potest, vt futurum iudicium comminetur. Nam quia in hoc seculo, sicut fumus se extollendo defecerunt: veniet illis in fine extrema damnatio, vt à Dei facie, id est pręsentia pereant in ęternum, cùm ipse præsentatus fuerit in sua claritate, velut ignis ad pœnam malorum, lumenq; bonorum. Peribunt quippe peccatores: non vt prorsus deficiant à substãtia, sed sicut à facie ignis fluit cera, sic à terrore districti iudicis dissoluentur in conscientia. Postquam ostendit de Christi exaltatione quid contingat malis, consequenter insinuat quid de eadem proueniat bonis, dicens: *Et iusti epulentur*, id est reficiantur ipso scilicet Deo, qui erit omnia in omnibus. *Et exultent in conspectu Dei.* Non enim erit exultationis huius tanquam coram hominibus vlla inanis iactantia, sed in conspectu eius qui sine errore inspicit quod donauit. Vel exultabunt iusti in conspectu Dei, quia ipsum facie ad faciem videbunt. Vnde ad huc rectè subditur: *Et delectentur in lætitia.* Tunc quidem lætitia delectabilis erit, quando timor & solicitudo omnis exclusa fuerit, quando æterna permanebit securitas & secura æternitas. Deinde se ad ipsos conuertit, quibus tantam spem dedit. Et hîc viuentes alloquitur & hortatur. *Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius.* Admonet vt ea quæ dicuntur, opere compleantur. Discreuerunt quidam inter canticum & psalmum, vt quoniam canticum ore profertur, psalmus autẽ adhibito visibili organo, id est psalterio canitur: per canticum significari videantur intelligentiæ mentis, per psalmum verò opera corporis. Ita ergo quidam discreuerunt, vt Cantate Deo dictum videatur, quia quæ in seipsa mens agit, Deo nota sunt, sed ab hominibus non videntur. Opera verò bona quoniam ideo videnda sunt ab hominibus, vt glorificent patrem nostrum qui in cælis est: meritò dictum sit: Psallite nomini, id est diffamationi eius, vt laudabiliter nominetur. Cantat Deo, qui viuit Deo. Psallit nomini eius, qui operatur in gloriam eius. Ita cantate Deo: ita psallite Deo, id est sic viuendo, sic operando. Et etiam *iter facite ei.* Id est corda auditorum prædicando ei aperite. *Qui*, id est ipse cui viam parare debetis, *Ascendit super occasum.* Vicit mortem, sicut per prophetam suum ait: Ero mors tua ô mors. Iter facite Christo, vt per speciosos pedes euãgelizantium, peruia sint ei corda credentium. Ipse enim ascendit super occasum, cùm resurgendo vicit corporis casum. Illi etiam iter faciunt Christo, qui à prauis cogitationibus corda mũdant, & ea fide & bonis moribus atque virtutibus ornant. Quod vbi factum fuit, domus pudici pectoris templum repente fit Dei. Et debetis ei iter facere, quia *dominus nomen est illi.* Hoc nomen quod est Dominus, specialiter ei congruit: quia ipse per se dominatur: & nemo potest dominari, nisi per ipsum. Et quia opus bonum & prædicatio Dei etiam cum alacritate debet fieri, rectè subiunctum est: *Exultate in conspectu eius.* Dum enim facitis iter ei, dum præparatis quà veniat gẽtesque possideat, multam passuri estis in conspectu hominum tristitiam. Sed vos non solùm nolitè deficere, sed etiam exultate, non in conspectu hominum, sed in conspectu Dei: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Illi autem qui vos modò turbant, postmodum turbabuntur à facie eius. Audituri enim sunt in iudicio: Ite in

Ephe. 1. — 1. Cor. 15. — 1. Ioan. 3. — Matt. 6. — Isa. 40. — Luc. 3. — Osee. 13. — Isa. 52. — Roma. 10. — 2. Cor. 7. — Roma. 13. — Roma. 12. — Sapien. 5. — Matth. 25.

ignem æternum. *Turbabuntur à facie eius.* Cuius eius? *Patris orphanorum, & iudicis viduarum.* A facie iusti & veri Dei, qui turbat impios, vt seuera potestas: colligit viduas & orphanos, vt pius pater. Beati orphani & viduæ, qui talem patrem habent & iudicem. Hi autem sunt illi orphani & viduæ, quibus diabolus pater & maritus mortuus est. Ipsi sunt qui dicũt: Quoniã pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. De his orphanis & viduis, id est spei secularis societate destitutis, dominus sibi templum fabricat, de quo consequenter dicit: *Deus in loco sancto suo.* Quem locũ euidentius ostẽdit, cùm subdit: *Deus qui inhabitare facit,* plures homines, *Unius moris in domo,* id est vnius voluntatis secũdum fidem & charitatẽ in vna Ecclesia. Hi sunt, de quibus legitur. Erat eis cor vnum & anima vna. Vnius quidẽ moris sunt, quorum propositum non mutatur in diuersa. In talibus est Deus, tanquam in loco sancto suo. Nam sicut in magna hominis domo, non in qualicunq; loco requiescit dominus eius, sed aliquo vtique secretiore & honoratiore loco: sic Deus non in omnibus habitat, sed in his tantùm qui vnius moris sunt, qui vnanimiter & concorditer viuunt. Nec hoc suis viribus debent ascribere, quia non sunt ipsi qui faciũt: sed Deus hoc per eos facit, qui inhabitare facit vnius moris in domo: cuius adhuc gratia magis commendatur, cùm subinfertur: *Qui educit vinctos in fortitudine.* Vinctum enim tenebat hostis antiquus genus humanum, quod sua quidem fortitudine dominus liberauit. Vincti in inferno & Patriarchę & prophetæ detinebantur, quos magna secum virtute eduxit. Vinctus erat Petrus, quem ex Herodis carceribus extraxit. Soluit & grauia vincula peccatorum, quibus impediebantur ne ambularent in via præceptorum. *Similiter eos qui exasperant,* id est ita fortiter & potenter educit alios, qui resistendo iustitiæ Deum ad iram prouocant. *Qui habitant in sepulchris.* Id est consentiunt voluptatibus carnis: quæ caro est sepulchrum animæ, quia ibi anima carni consentiens putrescit, sicut caro in sepulchro. Illi compediti forsitan volunt, nec ambulare possunt: deumq; deprecantur, vt possint: eiq; dicunt: De necessitatibus meis erue me. A quo exauditi gratias agunt, dicentes: Dirupisti vincula mea. Isti autem exasperantes, qui habitant in sepulchris, in eo genere sunt, quod alio loco scriptura significat, dicens: A mortuo veluti qui non sit, perit confessio. Vnde est & illud: Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. Aliud est enim desiderare, aliud oppugnare iustitiam, aliud à malo velle liberari, aliud mala sua defendere, potius quàm fateri: vtrosque tamen gratia Christi educit in fortitudine. Qua fortitudine, nisi vt aduersus peccatum vsque ad sanguinem certent? Ex vtroque enim genere fiunt idonei, quibus constituatur locus sanctus eius. Illi soluti, illi resuscitati. Et hoc quod modò spiritualiter adimpletur, prius figuraliter ostendebatur. Quomodo? sequitur, & dicit: *Deus cùm egredereris in conspectu populi tui,* per columnam nubis in die, & per splendorem ignis in nocte. *Cùm pertransires in deserto.* Ducendo populum tuum per desertum. *Terra mota est.* Moueri enim videbatur mons Sina. *Etenim cæli distillauerunt* manna. *A facie Dei Sinai.* Id est, Dei habitantis in illo

Psal. 26. *Act. 4.* *Act. 12.* *Psal. 1.* *Matt. 23.* *Psal. 24.* *Psal. 115.* *Eccles. 17.* *Prou. 18.* *Hebr. 12.* *Exod. 13.* *Exod. 16.*

illo monte. *A facie Dei Israel.* Id est, Dei cuius erat populus Israel. Tu qui tanta miracula tunc fecisti, facies quoque quod subiunctum est: *Pluuiam voluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ, & infirmata est. Tu verò perfecisti eam.* Sed iam mysteriorum secreta domino reuelante videamus. Egressus eius intelligitur, cùm apparet in operibus suis. Apparet autem non omnibus, sed eis qui nouerunt opera eius intueri. Non enim ea opera nunc dico, quæ conspicua sunt omnibus, hoc est, cælum, terram, mare, & vniuersa quæ in eis sunt. Sed opera quibus educit in fortitudine compeditos: similiter exasperantes, qui habitant in sepulchris: & facit eos vnius moris in domo. Sic egredietur coram populo suo, id est, coram eis, qui istam gratiam eius intelligunt. Denique sequitur, Dum transires in deserto, terra mota est. Desertum erant gentes, quæ ignorabant Deum. Desertum erat, vbi lex nulla ab ipso Deo data erat, vbi nulli prophætæ habitauerant, qui dominum venturum esse prædixerant. *Cùm* ergo *transires in deserto.* Cùm prædicareris in gentibus, terra mota est: terreni homines ad fidem excitati sunt. Sed vnde mota est? *Etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai.* Etenim vt terra mota esset ad fidem, cùm in deserto gentium transiret Euangelium, cæli distillauerunt à facie Dei. Hi sunt cæli de quibus in alio psalmo cantatur: Cæli enarrant gloriam Dei. De his quippe paulò pòst ibi dicitur: Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Non autem cæli à seipsis distillauerunt: sed à facie Dei Sinai, id est, Dei inhabitantis eos, sicut habitat in monte Sina. Ipsi sunt montes de quibus dicitur: Leuaui oculos meos in montes. Et iterum: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Et ipse est Deus Israël, id est, populi videntis Deum. Et sicut cæli distillauerunt manna: sic tú Deus pluuiam voluntariam, id est, gratuitam gratiam, segregabis hæreditati tuæ, id est, segregatim dabis Ecclesiæ tuæ. Pluuia voluntaria meritò gratia Dei intelligitur, quia nullis pręcedētibus meritis gratis datur. Si enim gratia, iam nō ex operibus: alioquin gratia iam nō est gratia. Hæc pluuia volūtaria genuit nos verbo veritatis. Hanc pluuiam segregauit Deus hæreditati suæ, *Et infirmata est.* Agnouit enim non se esse aliquid per seipsam, non viribus suis, sed gratiæ Dei tribuendum esse quod est. Agnouit quod dictum est: In infirmitatibus meis gloriabor. Et iterum: Noli altum sapere, sed time. Ipsa infirmata est. *Tu verò perfecisti eam,* quia virtus in infirmitate perficitur. Infirmata est in se, vt perficiatur in te. *Animalia tua habitabunt in ea.* In hac hæreditate animalia inhabitant, quia inter sanctam Ecclesiam mites & mansueti (quibus iugum Dei suaue est, & onus eius leue) humiliter viuendo perseuerant. Siue animalia Dei doctores & prælati Ecclesiæ possunt intelligi, qui in hac hæreditate inhabitant: atque super se aliorum onera compatiendo portant. Ibi scripturis sacris tanquam fœno quodam spirituali nutriuntur, & cælesti fonte sanctoque spiritu imbuuntur. Et bene cum ait, Animalia, subiunxit, Tua, id est, tibi subdita, non sibi libera. Et hanc pluuiam *Parasti in dulcedine tua pauperi Deus.*

Psal. 18. *Psal. 120.* *Psal. 75.* *Exod. 16.* *Rom. 11.* *Iaco. 1.* *2. Corint. 12.* *Rom. 11.* *2. Corin. 12.* *Matth. 11.* *Galat 6.*

Gratiam tuam humili contulisti, non ex suis meritis, sed ex sola dulcedine tuæ charitatis. Quia dilexisti pauperes, ideo eos tua gratia ditasti. Et aptè ait, In dulcedine tua. Quid enim dulcius charitate? Opus autem gratiæ non ex timore pœnæ perficitur, sed ex amore iustitiæ. Deinde ostẽdit parationes quas pauperi suo Deus fecit. Ait enim: *Dominus dabit verbum euangelizantibus*

Luc. 21. *virtute multa.* Ego (inquit) dabo vobis os & sapientiã, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri. Et iterum: Aperi os tuum, & implebo illud.

Psal. 80. Hæc sunt cibaria quæ suis animalibus in sua hereditate largitur Deus. Quæ quantum dulcedinis habeãt, vnũ ex his animalibus insinuat, vbi ait: Quàm

Psal. 118. dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Euangelizantibus (inquit) virtute multa, hoc est in constantia magna. Occidi enim possunt, sed

Rom. 8. flecti nequeunt. Audi virtutem euangelizantium. Quis (inquiunt) nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Scimus quia neque mors, neque vita, neque creatura aliqua poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Quia dominus dabit verbum euangelizantibus. *Rex virtutum dilecti dilecti.* Id est, Deus pater, qui est rex virtutum. Quæ virtutes sunt dilecti dilecti, id est filij sui. Dilectus enim quando non ponitur quis di-

Matth. 3. & 17. lectus antonomasicè filius vnicus intelligitur. Quòd autem dicit Dilecti dilecti, ipsum nomen replicat loco pronominis: ac si dicat dilecti sui. Talis locutio in scriptura diuina frequenter inuenitur, vt est illud: Fecit

Exod. 25. Moyses sicut præcepit dominus Moysi, id est, sibi: vel ita potest legi: Tu di-

Rom. 11. cis virtutum dilecti: Cuius dilecti? omnino, inquit, & super omnia sempér-

Matth. 3. & 17. que dilecti. De quo dicit ipse pater: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi

Luc. 3. bene complacui. Huius quidem dilecti sunt virtutes omnes. Et ipse est Dei

1. Corint. 1. virtus & sapientia. Et quisquis fortis est, per Christum est fortis. Sed quia

Ioan. 8. 13. & 16. filius nihil habet à se, nisi à patre, merito Deus pater rex dicitur virtutum dilecti filij sui. Cui dicit ipse dilectus: Omnia mea tua sunt: Et iterum:

Luc. 15. Ioan. 6. Ego à me facio nihil. Pater meus vsque modò operatur, & ego operor. Cum itaq; dixisset, Dominus dabit verbum euangelizãtibus virtute multa: quia ipsa virtus ab eo regitur, eiq; militat à quo datur. Ipse (inquit) dominus est rex virtutum dilecti, deinde sequitur: *Et speciei domus diuidere spolia.* Ac si diceretur: Dilecti etiam Christi, diuidendo spolia. Speciosam quippe domũ, id est, Ecclesiã Christus fecit, diuidẽdo illi spolia, sicut speciosum est corpus distributione mẽbrorum. Spolia porrò dicũtur, quæ victis hostibus detrahũ-

Luc. 11. tu. Hoc quid sit Euãgelium nos admonet, vbi legimus: Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma auferet in quibus cõfidebat, & spolia eius distribuet. Fortis armatus diabolus est, qui hunc mundum possidebat. Sed Christus eo fortior superueniens ipsum deuicit: arma abstulit,

Ioan. 12. spolia distribuit. Hæc vasa Dominus mundans remissione peccatorum. Hæc spolia sanctificans hosti erepta prostrato atque alligato, diuisit ea spe-

1. Corint. 12. Ephes. 4. Rom. 12. ciei domus suæ, alios cõstituens Apostolos, alios prophetas, alios pastores & doctores, in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi. Sicut enim

corpus

corpus vnum est, & membra habet multa: omnia autem corporis membra cùm sint multa, vnum corpus est. Sic & Christus. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes virtutes? Nũquid omnes dona habent curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Omnia autem hæc operatur vnus atq; idẽ spiritus, diuidens propria vnicuiq; prout vult. Hæc est species domus, cui diuidũtur spolia: vt amator eius hac pulchritudine accensus, exclamet: Domine dilexi decorẽ domus tuæ. Iam in eo quod sequitur, se ad ipsa mẽbra, de quibus fit species domus alloquendo cõuertit, dicens: *Si dormiatis inter medios cleros*. O vos qui tanquã spolia speciei domus diuidimini, si dormiatis, id est, si à strepitu seculari remoti quiescatis inter duo testamenta, quæ media, id est, cõmunia habẽdo vtriq; pareatis, scilicet vt hoc quod per figurã dictũ est in priori, in secundo spiritualiter implerũ esse intelligatis: eritis *Penna colũbæ deargentata*. Id est, ornamentũ & exaltatio Ecclesiæ. Quia sicut colũba per pennas sublimatur, ita Ecclesia per vestras prædicationes ad cælestia exaltabitur. Sancta Ecclesia meritò dicitur colũba, quia fel amaritudinis nõ habet: & quia virtute simplicitatis pollet, de qua alibi dictũ est: Vna est colũba mea. Deargẽtata est autem, quia diuinis eloquiis erudita. Eloquia nanq; domini in alio loco dicuntur argentũ igne examinatũ, terræ purgatũ septuplũ. Si ergo istis cleris duo testamenta significantur: quid aliud admonemur, nisi vt ea testamẽta inter se consentire, non repugnare nouerimus, sed intelligendo acquiescamus? nosq; simus eorum concordiæ signũ atque documentum, cùm alterum aduersus alterum nihil dixisse sentimus, & cum pacifica admiratione quasi extasis sopore mõstramur. Per cleros ideo diuinam scripturam intelligimus, quia Cleros Græce interpretatur sors Latinè. Diuinam autem scripturam nullo humano habuimus arbitrio, sed sola sorte, id est, sola Dei electione. Alius hîc occurrit sensus fortè anteponẽdus, vt cleros multo probabilius ipsas hæreditates intelligamus: vt quoniã hæreditas veteris testamenti est terrena fœlicitas, hæreditas verò noui testamenti est terrena immortalitas: dormire sit inter medios cleros, nec illam quærere ardenter, & adhuc istã expectare patienter. Nam qui Deo propterea seruiunt, vel potius seruire nolunt: dum quęrunt in hac vita fœlicitatẽ, ablatus est somnus ab eis, & non dormiunt. Flammãtibus enim cupiditatibus agitati in flagitia & facinora propelluntur: nec omnino requiescunt desiderando, vt acquirant: metuendo ne amittant. Qui autem me audit (ait Sapientia) habitabit in spe, & requiescet sine timore ab omni vanitate. Hoc est (quantum mihi videtur) dormire inter medios cleros, id est, inter medias hęreditates, nondum in re, sed tamen in cælestis hæreditatis spe habitare: & à terrenæ fœlicitatis iam cupiditate conquiescere. Cùm autem venerit, quod speramus: non iam inter duas hæreditates requiescimus, sed in noua & vera, cuius vetus erat vmbra, regnabimus. Et quia tam bene dormierant Apostoli, eis velut pennis nunc volitat, & laudibus exaltatur Ecclesia. Quorum exemplo dum sic etiam cæteri dormiunt, adduntur pennæ quibus vsq; in finem seculi sublimiter prædicetur: *Et posteriora dorsi eius in pallore auri* erunt, id est, in nitore sapientiæ.

Per

1. Corin. 12.
Ibidem.
Psal. 25.
Cant. 6.
Psal. 11.
Prouer. 1.

Per quem nitorem intelligimus charitatẽ. Calor enim sapientiæ diuinæ est charitas. Sed quare à dorso, & non à pectore? An quia ibi sunt quodãmodo radices alarũ? Charitas autẽ omnia suffert. Et scriptũ est: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Vel aliter: Quid sunt ipsæ alæ, nisi duo præcepta charitatis, in quibus tota lex pẽdet & prophetę? Quid ipsa sarcina leuis, nisi ipsa charitas, quæ in istis duobus præceptis impletur? Quicquid enim difficile est in pręcepto, leue est amanti. Nec ob aliud intelligitur rectè dictũ, Onus meũ leue est: nisi quia dat spiritũ sanctum, per quẽ datur charitas in cordibus nostris: vt amando liberaliter, faciamus quod timẽdo qui facit, seruiliter facit. Posteriora ergo dorsi eius in pallore auri sunt, quia quicquid portat Ecclesia, quicquid tolerat: totũ in amore facit, totum in sapientia, totum in hilaritate. Corde est simplex, verbo lucida, opere præclara. Quamdiu hoc facit, determinat tempus, dicens: *Dum discernit cælestis reges super eam.* Id est, quamdiu filius Dei ordinat & constituit sanctos & pręlatos, qui bene regant & se & alios super eam, videlicet columbã. Quis est iste cęlestis, nisi ille qui ascẽdit super omnes cælos, vt impleret omnia? Et quid est aliud reges discernere super eam, nisi in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi præparare? Dicũtur etiam illi reges vtiq; à regẽdo & quid magis quã carnis concupiscentias? ne ręgnet peccatũ in eorũ mortali corpore ad obediendum desideriis eius: nec exhibeant mẽbra sua arma iniquitatis peccato, sed exhibeant se Deo tanquam ex mortuis viuentes: & mẽbra sua arma iustitiæ Deo. Sic enim erunt reges primitus discreti ab alienigenis, quia non sunt iugum ducentes cum infidelibus, Deinde discreti inter se cõcorditer muneribus propriis: vt autẽ discernãtur, *Niue dealbabũtur in Selmon.* Accipiẽt remissionẽ peccatorũ ab illo, qui ait: Si fuerint peccata vestra sicut coccinũ tanquã nix dealbabũntur. Bene ergo ait, In Selmon, quod interpretatur vmbra, id est, in Christo. Constat autẽ vmbra ex lumine & corpore. Illud lumẽ verũ, quod verbũ erat in principio apud Deũ, vt quasi vmbra fieret nobis, verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Deo scilicet homo tanquã lumini corpus accessit, & in eum credẽtes vmbra protectionis operuit. Niue igitur in Selmon dealbantur, qui per gratiã quæ in Christo est, à peccatorum maculis mundãtur. Selmon dico, *Mons Dei, mons pinguis.* Christus enim prærogatiuè dicitur Mons Dei patris, per eminẽtiam Deitatis. Intantum autẽ pinguis, vt in eo corporaliter habitaret omnis plenitudo diuinitatis. Nec solùm in se pinguis extitit, sed & de se alios impinguauit. Vnde & subditur: *Mons coagulatus.* secundum illos, quos lacte nutrit. *Mons pinguis.* secundũ maiores quos per vberiorẽ dulcedinẽ suæ sapientię reficit. Nam & ipsum lac vnde fit caseus, miro modo significat gratiã. Manat quippe ex abundantia viscerũ maternorũ, & misericordia delectabili paruulis infunditur gratis. Et quia nonnulli de Christo dubitauerunt, & quosdam sanctos illi coequales in gratia crediderunt: redarguit eos de errore, cùm subiungit: *Vt quid suspicamini mõtes coagulatos?* Nam & cæteri sancti mõtes Dei dicti sunt. Nec defuerunt qui eũ dicerent, alij Ioannẽ baptistã, alij autẽ Heliã, alij verò Ieremiã, aut vnũ ex prophetis. Ad quorũ errorẽ cõpescẽdum aliã excellentiam

1.Corint.13. Galat. 6. Matth.22. Matth.11. Rom.5. 2.Corint.9. Ephes.4. 1.Corint.12 Rom.6. 2.Corint.6. Isa.1. Ioan.1. Ibidem. Colos.2. 1.Corint.3. 1.Pet.1. Matth.16.

lentiam adhuc insinuat, in quo hunc sanctū montē ab aliis mōtibus sanctis differre probat. Ait ergo: *Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*. Deo patri placuit habitare in isto monte, qui paratus est in cacumine montium, cui dicit: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Nec habitat Deus in eo per particularem gratiam, sicut in cæteris sanctis, siue ad tēpus. Et hoc probat, cùm subdit: *Etenim dominus habitabit in finem*. Id est, in perfectionem habitationis. Intantum habitabit in eo, vt plus habitare non possit: scilicet in vnitate personæ, & æqualitate potentiæ. Non quia in aliis non habitat, sed quia in aliis per ipsum. In ipso quippe habitat omnis plenitudo diuinitatis: nō vmbraliter, sicut in tēplo à Salomone facto, sed corporaliter & solidè atq; veraciter: quoniā Deus erat in Christo mundū reconciliās sibi. Vel ideo dicit, Dominus habitabit in finē: quia hoc melius manifestabitur in fine, quādo in sua apparebit maiestate & æqualitate. Vel dominus Iesus Christus habitabit in sanctis suis, perducēs in finē, hoc est in seipsum. Finis enim legis Christus ad iustitiā omni credenti. Postquā ostēdit altitudinē Christi, cōsequenter insinuat quid inde suæ Ecclesiæ proueniat. Ac si dicatur: Ecce mōs magnus atq; incōparabilis dominus Iesus: quid erunt illi, qui putabātur mōtes coagulati? *Currus Dei*, inquit, erunt. Et ne pauci æstimētur, adiūgit, *Decē millibus multiplex millia lætantium*. Quis enim auriga? Dominus in eis, inquit. Vbi? in Sinai in sancto. Ingentē itaq; multitudinē sanctorū atque fideliū, qui portando Deū fiūt quodāmodo currus Dei, significauit hoc nomine, ponens finitū pro infinito. Hāc inhabitādo & regēdo sicut bonus auriga perducit in finē, tanquā currū suū, velut in locū aliquē destinatū. In eo autē quod multiplex in decē millibus dicitur, perfectio doctrinæ cōmendatur: quia decē propter decalogū significat doctrinā, mille, quia perfectus est numerus, designat perfectionem. Currus ergo Dei multiplex in decem millibus existit: quia numerus sanctorum secundum decem præcepta legis multipliciter & perfectè viuit. Mirificè autem cùm dixisset, Millia lætantium, continuò subiecit: *Dominus in illis*. Ne miremur quòd lętentur: dominus enim in illis. Ideo etsi sunt quasi tristes, semper tamen gaudētes. Nec iam ipso fine, quò nondum venerunt: sed spe sunt gaudentes, in tribulatione patientes. Quoniam *Dominus in illis in Sinai in sancto*. Id est, in mandato. Sina enim interpretatur mandatum. Et Apostolus dicit: Quia lex quidem sancta, & mandatum bonum & sanctum. Sed quid prodesset mandatum, nisi Dominus ibi esset? de quo dicitur: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Itaque Dominus in eis, in mandato adiuuans eos, vt faciant mandatum. Quomodo in eis? Charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis: & hæc est qua mandatum impletur, & ideo millia lætantur. Quomodo hoc factū est? Cōuertit ad ipsum qui fecit, & quomodo sit factū, nobis ostendit, dicens: *Ascendisti in altum*, id est, in cælum resurgendo. *Cepisti captiuitatē*. Id est, genus humanū quod diabolus captiuauerat per peccatū, redemisti. *Accepisti dona in hominibus*: sicut alibi dicitur: Et dabo tibi gentes hæreditatē tuā, & possessionē tuam terminos terræ. A domino Deo nostro

Matth. 3. & 17. Luc. 3. Ioan. 10. & 14. Colos. 2. 3. Reg. 9. 2 Paral. 7. 2 Corint. 5. Matth. 25. Rom. 10. 2. Corint. 6. Rom. 12. Rom. 7. Philip. 1. Rom. 5. Marc. 16. Ephes. 4. Psal. 2.

nostro capta est nostra captiuitas, vt fieret libertas. Hinc Petro dictum est:
Luc.5. Ex hoc iam homines eris capiens. Capti ergo sumus quia subiugati: subleue
Marc. 11. illud iugum missi, liberati à peccato, cuius serui eramus, & iustitię serui facti,
Rom.6. cuius liberi fuimus. Vnde & ipse in illis est, qui dedit dona hominibus, & *Accepit dona in hominibus*: Ideoque in ista captiuatione, in isto cursu, sub isto iugo non sunt millia plorantium, sed millia lętantium. Dominus quippe in
Ephes.4. illis in Sinai, in sancto. Et verè erant captiuitas, quos tu accepisti: *Etenim non credētes, inhabitare dominū Deū.* Non credētes ipsi sūt captiuitas. Non credēdo
Ephes.5. enim possidebantur à diabolo, qui operatur in filiis diffidentiæ. In quibus & vos (inquit) fuistis aliquando, cùm viueretis in eis. Fides eos inde liberauit, vt iam credentes inhabitentur à Deo, facti domus Dei, & currus Dei mil-
Ioan.14. lium lætantium. Vnde qui hæc canebat, in spiritu ea præuidens, impletus & ipse lætitia eructauit hymnum, dicens: *Benedictus dominus die quotidie,* Id est, assiduè vsque in finem. Et quoniam currum illum duci vidit in æternum. sequitur & dicit: *Prosperum iter faciet nobis, Deus salutarium nostrorum.* Omnia
Rom.8. enim cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt
1.Corint.10. sancti: & non permittit eos tentari supra quàm ferre possunt, sed facit etiam ex tentatione prouentum. Propterea enim rectè dicitur salutarium Deus, quia iter nostrum dirigit ad salutem, atque intantum prosperum facit, vt de hoc mundo faciat transire ad patrem, & fiat quod ipse dominus
Ioan.17. ait: Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Quis est iste Deus? Sequitur & dicit: *Deus noster Deus saluos faciendi.* Multum gratia commendatur. Quis
Matth.1. enim saluus esset, nisi ipse sanaret? Sed vt occurreret cogitationi: cur ergo morimur, si per eius gratiam salui facti sumus? continuò subiecit: *& domini domini exitus mortis.* Tanquam diceret: Quid indignaris humana conditio, te habere exitum mortis? & domini tui exitus non alius, quàm mortis fuit. Potius ergo consolare, quàm indigneris. Patienter ergo etiam ipsam mor-
Isa 53. tem feramus, illius exemplo, qui licet peccato nullo esset debitor mortis &
1.Pet.2. Ioan 10. dominus esset, à quo nemo animam tolleret, sed eam ipse à semetipso pone-
Rom.5. ret, etiam ipsius fuit exitus mortis. Sed quamuis humilis moreretur, tamen condemnabit superbos. Et hoc est quod subdit: *Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum.* Capita confringere, est superbas mentes humilia-
Matth. 23. re. Iuxta quod scriptum est: Omnis qui se exaltat, humiliabitur. Confringet
Luc.18. etiam *verticem capilli* id est, elationē cogitationis *perambulantium in delictis suis.* id est, perseuerantium in peccatis. Cōtracta sunt etiam inimicorum capita, id est, dominationes & imperium infidelium, & quotidie frangitur: vt vni capiti Christo totus mundus subiiciatur. Vel per capita possunt intelli-
Matth.11. gi capitalia, id est, criminalia peccata. Per verticem verò capilli minuta &
Ioan.13. venialia valent designari. In quibus quisquis delectando ita perambulat, vt corrigendo dum viuit, non finiat: ipse Deus post mortem non minutus in deitate, confringet & destruet eum districti iudicij sui animaduersione. Per capillos ideo cogitationes accipimus, quia sicut capilli adhærent capiti, sic cogitationes menti. Bonæ autem cogitationes ornant mentem: malæ deturpant. Quosdam confringet, quosdam ad se cōuertet: ita quòd alios faciat

marty

martyres, alios verò prædicatores. Et ad hoc confirmandum introducit dominum loquentem sic: *Dixit dominus,* Id est, firmiter disposuit: *Ex Basan conuertam in profundum maris.* Basan interpretatur confusio. Et ex confusione peccati fit conuersio ad Deum. Inde est quòd publicanus nec audebat oculos ad cælum leuare. Ita se considerans confundebatur, sed descendit iustificatus. Item Basan interpretatur siccitas. Talis erat anima quæ dicebat: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Et beati qui esuriũt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabũtur. Deinde quid profundum maris, nisi profundam malitiam significat peccatoris? Vnde scriptum est: Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. In profundum maris peccator conuertitur, quando ad propriam conscientiam domino impellente retruditur, vt mala quæ gessit, recogitet, atque ea pœnitendo deploret. Hinc est quòd Deo dicitur à quodam pœnitente: Recogitabo tibi annos meos in amaritudine animæ meæ. Tunc quippe est vera conuersio quando animæ fit amarum, hoc quod antè fuerat dulce peccatum. Conuertit ergo Deus in profundum ad eos quosque liberandos, qui erant desperatissimi peccatores. Quæ conuersio quàm perfecta sit, insinuat cùm subiungit: *Ut intinguatur pes tuus in sanguine.* Vnusquisque prædicator dum deambulando verbum Dei annuntiat, in membris Christi pedis officium seruat. Vnde scriptum est: Quàm speciosi pedes eorum qui annuntiant pacem, qui annuntiant bona! Talis pes erat Paulus, cùm diceret: Non solũ alligari, sed & mori paratus sum pro nomine Iesu. Pes ergo Dei in sanguine intingitur, quando prædicator Christi pro fide Euãgelica coloratur martyrio. Deinde adiungit: *Lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.* Eos ipsos qui vsq; ad sanguinem fuerãt certaturi, etiam canes vocat: non detestabiles, sed laudabiles: domino suo fidem seruãtes, & pro eius domo contra inimicos latrantes. Non enim tantùmodo canum dixit, sed Canum tuorum: nec eorũ dentes, sed lingua laudata est. Quos propheta ex inimicis futuros esse prædixit, per illã scilicet conuersionẽ, de qua superius loquebatur. Ex inimicis ergo fecit misericors Deus amicos suos: vt qui erant blasphemãtes, postmodum fierent prædicantes: & qui Christũ persequebãtur, deinde pro Christo morerentur. Et veluti quæreretur vnde hoc illis tantum bonum? continuò responsum est: Ab ipso, subaudis Deo. Nam quando id possent à seipsis? Etenim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem ipsius. Vnde & subditur: *Uiderunt ingressus tuos Deus.* Qualiter ingressus es in hunc mũdũ, qualiter incarnatus, qualiter humanatus, qualiter occisus, qualiter exaltatus & glorificatus. Viderunt, crediderunt, atq; eosdẽ ingressus prout potuerunt, imitando secuti sunt. Cuius ingressus? Non angeli, non patriarchæ, non prophetæ, non cuiuslibet iusti: sed *Ingressus Dei mei.* Quia ad vtilitatem meam carnem assumes, qui es Deus genitus à patre Regis mei. Qui eris rex meus in humanitate. Hoc est, Tui ingressus non sunt vilipendẽdi, quia eris Deus & homo, reparans homines & regens. De quo rectè subditur: *Qui est in sancto.* Nõ enim habitat Deus in corpore subdito peccatis, sed in eo cuius cõscientia sancta est & pura. Ad hos ingressus insinuandos *Prauenerũt prin-*

Luc. 18. Psal. 142. Matth. 5. Prouer. 18. Isa. 38. Isa. 52. Acto. 21. 1. Timot. 1. Rom. 5. Luc. 1. Ioan. 1. Marc. 16. Ioan 1. Sapien. 1.

Matth. 16. & 18. cipes, id est, primitiui prædicatores Apostoli, quibus super Ecclesiā datus est
Ioan. 20 & 21. principatus. Præuenerunt ergo cæteros sicut principes & magistri: & non soli, sed *coniuncti psallentibus*. De quorum bonis operibus, tãquam visibilibus organis, glorificaretur Deus. Qui principes tanquam ministri & præpositi, erunt *In medio iuuencularum*. Id est, Ecclesiarū, quæ adhuc erãt nouellæ, sicut primitiuæ Ecclesiæ. Ipsarū dico, *tympanistriarū*. id est, carne mortificata Deū laudantiū. Tympana enim siccato corio fiunt & extẽso. Propter hęc omnia bona ô fideles, *In Ecclesiis benedicite Deo*. Vbi est locus benedicendi. Quia qui extra Ecclesiā sunt, Deum dignè laudare non possunt. Deo dico, *domino* qui nos creauit & regit. Illi (inquā) benedicite *de fontibus*, id est propter fontes: propter sanctos Apostolos, qui vos spirituali doctrina reficiūt. Fōtibus dico, *Israël*. Id est procedẽtibus ex Iudęa. Inde quippe prius elegit, quos fontes fa-
Luc. 6. Ioan. 4. ceret. Nā inde sunt electi Apostoli, & hi primitus audierunt: Qui biberit de aqua ista quā ego dabo, non sitiet vnquā: sed fiet in eo fons aquę salientis in vitā æternā. *Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu*. Ibi Paulus nouissimus Apostolorū qui dicit: Nam & ego Israëlita sum, ex semine Abrahæ, de tribu
Rom. 11. Beniamin: qui factus est in excessu mentis, cū vsq; ad tertiū cælū raperetur,
2. Corin. 12. & audiret ineffabilia verba, quę nō liceret homini loqui. Siue (inquit) in corpore, siue extra corpus, ego nescio, Deus scit. Et vnde sunt principes qui pręuenerunt? sequitur, & dicit: *Principes Iuda, duces eorum, principes Zabulon, principes Nephthali*. Hebræa sunt quippe ista nomina, quorū Iuda cōfessio dicitur interpretari: Zabulon habitaculū fortitudinis: Nephthali dilatatio mea. Quæ omnia verissimos nobis insinuant principes Ecclesiarū, dignos ducatu, dignos imitatione, dignos honoribus: Martyres namq; in Ecclesiis locū suū tenẽt, atq; apice sanctæ dignitatis excellūt. Iam verò in martyrio prima cōfessio est: & pro illa quicquid acciderit, tolerãdi, sequẽs assumitur fortitudo. Deinde post omnia tolerata, finitis angustiis, latitudo sequitur in pręmiis.
1. Corint. 13. Potest & sic intelligi: vt (quoniā tria hæc pręcipuè cōmendat Apostolus, fidem, spem & charitatẽ) confessio sit in fide, fortitudo in spe, latitudo in charitate: Fidei quippe res est, vt corde credatur ad iustitiā: ore autẽ cōfessio fiat
Rom. 10. Rom. 8. ad salutẽ. In passionibus autẽ tribulationū tristis est: sed spes fortis est. Si enim quod non videmus, speramus: per patiẽtiā expectamus. Latitudinẽ verò præstat charitatis in corde diffusio. Nam cōsummata charitas foras mittit ti-
Rom. 5. 1. Ioan. 4. morẽ. Qui timor tormentū habet per animę angustias. Principes ergo Iuda duces eorum qui in Ecclesiis benedicūt dominū. Principes Zabulon, Principes Nephthalim. Principes cōfessionis, fortitudinis, latitudinis: principes fidei, spei, charitatis. Tantis principibus adiūctis tibi, *Manda Deus*, præcipe
Ioan. 1. *virtuti tuæ*, filio tuo, per quẽ virtuosè operaris. Ipse enim principū impera-
Hebr. 1. Ioan. 8. tor: ipse est virtus & sapientia tua, per quẽ facis quicquid facis. Iussio tua, vo-
Apoc. 1. luntas tua. Manda virtuti tuæ. Tua voluntas impleatur: tua potentia decla-
1. Corint. 1. retur. *Confirma, Deus, hoc quod operatus es in nobis*. Manda verbo, vt fiat. Manda, per verbum. Confirma, per Spiritum sanctum. Manda, dicendo: confirma, adiuuãdo. Iube quod vis, fac, quod iubes. Quod si feceris, fiet quod sequitur:
Galat. 4. *A templo tuo in Ierusalem*, quæ est libera mater nostra. Et ipsa est tẽplū sanctū

tuum

tuum. Ab hoc templo tuo *Tibi offerent reges munera.* Scilicet seipsos, siue laudis sacrificia. Vel manda, sicut dictum est, a tẽplo tuo in Ierusalem. Ibi enim incepit Apostolorum prædicatio. Vnde cùm dominus Apostolis prędicare Matth. 28. præciperet Euangelium omni creaturæ: Incipientes (inquit) ab Ierusalem. Marc. 16. Luc. 24. Quod alius propheta longè antè præuiderat, cùm dicebat: De Sion exibit Isa. 2. lex, & verbum domini de Ierusalem. Præuidens autem in Ecclesia Dei futuros hæreticos, adiunxit: *Increpa feras arundinis.* Feræ non immeritò appellantur hæretici, quia ipsi dilaniant animas simplices, quemadmodũ feræ oues. Et rectè dicũtur arũdinis, quia mobilis & instabilis sunt sermonis. Eos dicit Apostolus Petrus indoctos & instabiles esse: atque ad suum proprium interitum peruertere scripturas. Qui quoniam duræ & indomitæ ceruicis sunt, 2. Pet. 3. Matth. 11. iugo disciplinæ pacifico leniq; non subditi, impatientes aratri atq; doctrinæ: ideo taurorum etiam nomine designantur, cùm subditur: *Cogregatio taurorum in vaccis populorum.* Non enim vniuersos populos seducunt, in quibus sunt graues & stabiles. Vnde scriptum est: In populo graui laudabo te. Sed Psal. 34. in his populis congregantur, quos inueniunt quasi vaccas, scilicet simplices & lasciuas animas, quę facilè audiendo sequuntur. Ad hoc autem fit ea congregatio: *Ut excludant eos qui probati sunt argento.* Hanc enim intentionẽ habent hæretici doctores, vt ab auribus animarum quas seducere moliuntur, separent eos qui argento sunt probati, id est, diuino eloquio eruditi. Vnde 1. Corint. 11. Apostolus: Necesse est (inquit) vt veniant hæreses, vt qui probati sunt, manifesti fiant. De quibus hæreticis ne præualeant postulat, dicens: *Dissipa gentes quæ bella volunt.* Non enim correptioni student, sed contentioni. Et contradicendo veritati, discordias inferre student catholicæ fidei. Ipsi ergo potius dispergantur, si corrigi recusant, qui gregẽ Christi dispergere affectant. Gẽtes autẽ appellauit, non propter generationes familiarum, sed propter generationes sectarum: vbi series successionis confirmat errorem. Et verè dissipabis. *Quia venient legati ex Aegypto: Aethiopia præueniet manus eius Deo.* Per hos legatos dissipabis hæreticos. Ægypti vel Æthiopiæ nomine omniũ gentiũ fidẽ significauit, à parte totũ. Legatos appellat recõciliationis prædicatores. Vnde Paulus: Pro Christo (inquit) legatione fungor, tanquã Deo exhortãte 2. Corint. 5. per nos, obsecramus pro Christo, recõciliamini Deo. Nõ ergo de solis Israëlitis, vnde Apostoli electi sunt, sed etiam de cæteris gentibus futuros prædicatores Christianæ pacis hoc modo mysticè prophetatum est. Æthiopia quoq;, id est, anima peccatis denigrata pręueniet manus eius, id est, antecedet vindictam eius, credens Deo, vt peccata dimittãtur: ne peccatrix remanens puniatur. Vel quia vt bona opera sequãtur, præcedit fides: nec vlla sunt bona opera, nisi quæ sequuntur præcedentem fidem: nihil aliud videtur di- Hebr. 11. ctum, Æthiopia præueniet manus eius Deo, nisi Æthiopia credet Deo. Sic enim præueniet manus eius, id est, opera eius. Cuius eius, nisi ipsius Æthiopiæ? Hoc in Græco ambiguum non est: quia ibi, Eius, apertissimè fœminino genere positum est. Dicatur ergo Æthiopia præueniet manus eius Deo, id est, credendo in Deum præueniet opera sua. Existimo enim (ait Apostolus) iustificari hominem per fidem, sine operibus legis. Hinc iam veluti de- Rom. 3.

cursis rebus omnibus, quas impletas esse iam cernimus: hortatur propheta ad laudē Christi, ac deinde futurum eius denuntiat aduentū, dicens: *Regna terræ*, id est homines de omni genere terræ, *cantate Deo*, voce & corde: *psallite domino*, bona operatione. Non vnum regnum, non vnam gentem tātùm
1.Timot.2. inuitat ad laudem Dei. Neminē enim vult perire misericors Deus, sed omnes venire ad cognitionē nominis sui. Vnde & subdit: *Psallite Deo*. Et quasi
Marc.16. quæreretur, Quis est iste Deus? sequitur & ait: *Qui ascendit super cælum cæli ad*
Act.1. *Orientem*. Ad hoc replicat, vt ad laudandū Deum excitet, & quantus sit ille
Ephes.4. qui laudatur, commendet. Hinc Apostolus dicit: Ipse est qui ascendit super omnes cælos. In hoc quòd Orientem addidit, etiam ipsum locū expressit,
2.Timot.4. quoniā in partibus orientis est, vbi resurrexit, & vnde ascendit. Et quoniam inde venturus ad iudicandos viuos & mortuos, ostēdit quod sequitur: *Ecce*
Isa.53. *dabit voci suæ vocem virtutis*. Ille qui fuit sine voce, sicut agnus coram tondente se: Ecce vocem dabit suam. Nec vocem infirmitatis tanquam iudi-
Psal.49. candus, sed vocem virtutis tanquam iudicaturus. Non enim Deus occultus sicut prius, sed Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Et ideo: *Date gloriam Deo super Israël*. Id est, voce & corde ostendite Deum esse glorio-
Ioan.1. sum, super eos qui sunt spiritualiter Israël. De quibus veraciter dici potest: Ecce verè Israëlita, in quo dolus nō est. Tunc erit *Magnificentia eius, & virtus*
Matth.24. *eius in nubibus*. Quando videbitis filiū hominis venientē in nubibus cum po
Luc.12. testate magna & maiestate, & virtutes cælorū mouebuntur. *Mirabilis Deus in*
Matth.13. *sanctis suis*, subaudis, erit. Quādo per sanctū suum mundū iudicabit, quādo iu-
Ephes.1. sti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū, quando ipse Deus erit omnia in omnibus. Bene autē subditur *Deus Israël*. Quia tunc nomē ipsum verissimè ac
1.Ioan.3. plenissimè implebitur, Israël, quod interpretatur videns Deum, quoniā vi-
Philip.2. debimus eū sicuti est. Non autē quilibet alius, sed *Ipse dabit virtute*. quam in sua carne prius ostendit, scilicet immortalitatē & impassibilitatē. *Et dabit fortitudinem*: quia inimica destruetur mors. *Plebi suæ*, Id est sibi vsq; in finem
Ozee 13. famulāti. Vel dabit plebi suæ virtutem quantū ad animā, faciens eam diuinam & beatā. Et dabit fortitudinem quantū ad corpus, faciens illud incor-
1.Corin.15. ruptum & æternum. Pro tantis ergo beneficiis suis *Benedictus* sit *Deus*. &c.

TITVLVS PSALMI LXVIII.

SEQVENS Psalmus intitulatur hoc modo: In finem, pro his qui commutabuntur, psalmus Dauid. Psalmus iste cōuenit significato Dauid, id est, Christo qui hîc loquitur. Et dirigit nos in finem, id est, in seipsum. Psalmus dico,
Apoc.1. *habitus pro his exhortandis, qui commutabuntur de infidelitate ad fidem, de vetustate ad nouitatem, de corruptione ad incorruptionem. Materia psalmi est Christus passus secundum fragilitatem humanæ naturæ. Et exequitur suam passionem per multas partes psalmi, vsque ad consummationē. Unde & dicit: Dederunt in escam meā fel. &c.*
Psal.21. *Intentio Christi est in hoc opere nos ad suam patientiam inuitare. De passione autem sua sicut mos propheticus est, orando incipit dicere: & se patris auxilium manifestat in omnibus postulare: vt nos quibus viam demōstrauit, in tribulationibus, & quibus præsertim necessarium est, exemplo doceat orare. Dicit ergo.*

PSALM

PSALMVS LXVIII.

ALVVM me fac Deus. Et dicit causam quare: *Quoniam intrauerunt aquæ,* Id est Iudaici populi more aquæ cum sonitu & impetu extulerunt se,& magis mala inferendo,accesserunt *vsque ad animam meam,* tollendam. Quasi aquæ ad animam intrauerunt,quando insensatæ turbæ vsque ad occidendum Christum præualuerunt. Sed nunquid hoc possent,nisi ab illo permissi essent? Vnde ergo tanquam aliquid inuitus patiatur,sic clamat,nisi quia caput membra sua præfigurat? Passus est quippe ille,quia voluit. Passi sunt martyres & si noluerunt. Vnde Petro dictum est: Alius te cinget,& ducet quò nó vis. Quamuis enim à malis ad bona transeamus, tamen ipse transitus aliquantum amarus est, & habet fel quod dederunt domino in passione Iudæi. Habet etiam quiddam tolerandum,quo ostenduntur qui eum aceto potauerunt. Hinc ergo vt liberemur,clamemus: ne fortè in pressuris iniquitati consentiamus, & inreparabiliter verè absorbeamur. Denique quantum eorum malitia in Christum desæuit,ipse insinuat, cùm subiungit: *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia.* Terreni homines dum vana appetunt, atque alios sibi ad consentiendum trahere cupiunt,limus sunt:inter quos sunt nonnulli sceleratissimi & desperati. Hi non solùm limus sunt,sed etiam profundi. Tales erant illi,in quibus dominus noster infixus erat,id est,hæserat, vt ab illis teneretur & occideretur. Venit ergo filius Dei ad limum profundi,& nó erat substantia in qua infixus est:quia in iniquitate illorum infixus est. Vitia ex nobis & ex nostra voluntate habemus:& vitia non sunt substãtia. In his infixus est dominus,quando persecutionem passus est,non in substãtia hominum,quæ per ipsum facta est,sed in vitio Iudæorum quod per ipsos factum est. Nec ideo infixus sum,quin possem præcauere mihi. Sponte enim meipsum obtuli. Et hoc est, *Veni in altitudinẽ maris, & tempestas demersit me.* Mare dicit eos propter amaritudinẽ vitæ,altitudinẽ,elationem. Venit ergo Christus nulla coactione,sed spontanea voluntate inter superbos homines & amaros:& seditiosa commotio eorum,tanquam tempestas vehemens, demersit & extinxit eum. Et in hoc eos esse inexcusabiles ostendit,cùm subdit: *Laboraui clamans:raucæ factæ sunt fauces meæ.* Quid clamat Christus? Væ vobis Scribæ & Pharisæi. Væ mundo ab scandalis. Quotidie etiam erat docens in templo & synagogis:sed quia parum in eis fructificabat,propterea laborabat. Hinc est quòd per prophetam ait: Laboraui sustinens. Ideo etiam raucę fauces eius dicuntur, non quantum ad se, sed quantum ad illos à quibus non intelligebatur,non credebatur. Tanta autem fuit eius persecutio,vt non solùm isti non crederent,sed illi qui iam crediderant, dubitarent. Et hoc est quod subdit: *Defecerunt oculi mei,dum spero in Deum meum.* Dum enim in passione perseuerat, atque in dominum suum tendens sperat vt à mortuis resurgat:oculi eius defecerunt,quia etiam ipsi Apostoli(qui tanquam lucernæ præminebant in corpore) dubitauerunt. Et ne pauci viderentur illi qui persequebãtur,subiunctũ est: *Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis.* Ac si apertè dicat: Sine numero creuerunt,qui sine causa me odio

Ioan. 10. & 19.
Isa. 53.
Ioan. 21.
Ioan. 19.
Ioan. 10.
Hebr. 9.
Matth. 23.
Matth. 18.
Luc. 19.
Isa. 1.
Matth. 26.

habuerunt. Eum qui nocet, odire quodammodo humanum est. Vnde dominus in lege tanquã carnalibus loquens atque eorum infirmitati condescendens,
Leuit. 19. Matth. 5. amicos diligere præcepit atq; inimicos odire permisit. Eum autẽ qui non nocet odio habere, non solùm humanum non est, sed etiam diabolicũ. Odium de inimico videtur quasi naturale, quod tamen ex corruptione cõtingit naturæ. Odium verò de innocente contra naturã est. Multũ ergo distat inter odiũ & odium. Nam aliud est, quod facit infirmitas: aliud est, quod sola instigat malitia. In qua tantũ exarserunt Iudæi, vt in odio Christi & numerũ excessissent, & naturã, & modũ. Quorũ adhuc exaggeratur malitia, cũ subinfertur: *Confortati sunt qui persequuntur me inimici mei iniustè.* Prius multiplicati sunt qui eum gratis, id est, sine causa oderũt. Et hi deinde confortati atq; animati, ad hoc vt odium quod conceperant in corde, etiam persequendo adimplerent in opere. Et hoc similiter iniustè fecerũt, quia videlicet causam qua me persequi aut inimici fieri debuissent, non inuenerunt. Sed inter tantam malitiam suam nobis insinuat innocentiam dominus noster, cùm subdit: *Quæ non rapui, tunc exsoluebam.* Quis enim rapuit? Adam. Et quid rapuit?
Genes. 3. Pomum vetitum. Gustate (inquit) & eritis sicut Dij. Rapere voluerunt diuinitatem, & amiserunt fœlicitatem. Vsurpauerunt sibi quod suum non erat, & hęc est rapina. Ideo cõmissi sunt exactori diabolo, vt pœnã mortis exsol-
Isa. 53. uerent pro peccato. Christus verò nihil rapuit, quia non peccauit: & tamen
1. Pet. 2. peccati debitũ, id est, mortẽ exsoluit. Venit ad mortem sicut quilibet homo,
Genes. 2. sed non ea via quia quilibet homo. Nam omnes alij per culpã, ille solus ad mortẽ venit per iustitiam. Vterq; igitur exsoluit mortẽ, quæ est debitũ pec-
Rom. 5. & 6. cati, Adam, & Christus. Sed quia peccauit Adam, mors eius fuit pœna peccati. Quia verò nõ peccauit Christus, mors eius facta est hostia pro peccato.
Hebr. 9. & 10. Sed hunc fructum mortis Christi mundus non intellexit: ideo hanc pro
1. Corin. 1. stultitia reputauit. Prædicamus (inquit Apostolus) Iesum Christum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem scãdalum, gentibus autem stultitiam. Sed quod non nouit mundus, agnouit Deus. Et hoc est quod dicit: *Deus tu scis insipientiam meam.* Vtilitas passionis meæ, quæ pro insipientia reputatur à quibus-
Ibidem. dam, à te Deo creatore est præstita, approbata, & ordinata. Tu scis quòd illi
1. Corint. 2. nescierunt. Si enim cognouissent, nunquã dominum glorię crucifixissent. Et
Ioan. 18. quid tam simile insipientię, quã cùm haberet in potestate persecutores suos vna voce prosternere, pateretur se teneri, flagellari, conspui, colaphizari,
1. Corint. 1. spinis coronari, ligno affigi? Sed quod stultum est Dei & infirmum, hoc sapientius & fortius est hominibus. Nam vnde Deus est humiliatus & passus, inde homo erectus est & sanatus. Simili modo, *Et delicta mea,* id est, opera
Ioan. 9. quæ pro delictis sunt reputata (vt est illud: Nõ est homo hic à Deo, qui sabbata non custodit, & alia huiusmodi) *à te non sunt abscondita.* Quod illi puta-
Ioan. 5. uerunt insipientiam, vt ego paterer: Et delicta, vt lãguoribus mederer: hoc
1. Corint. 1. tu scisti sapientiam esse & virtutem. Et notandum quòd ex his verbis instruimur, vt in cunctis quæ agimus, semper plus Dei voluntatem quàm hominum attẽdamus. Et ea sit nostra actio, quam Deus approbat: etiamsi non
Ibidem. approbet homo. Hinc est quòd Paulus nos admonet, vt stulti simus ante

homi

homines, vt ante Deum mereamur esse sapientes. Vel delicta eius non sunt absc ondita, quia membra eius sua, quotidie non cessant cõfiteri peccata. Et quia futurum erat vt tanquã pro stultitia improperaretur Christianis, quia in hominẽ crederent mortuum & crucifixum, postulat pro eis dicens: *Non erubescant in me qui expectant te Domine: Domine virtutum.* Multi enim ignominiam crucis Christi audientes erubuerunt, atque à fide & spe, quam in Deo habere ceperant, recesserunt. Propter hoc Paulus ad confirmandas infirmorũ mentes, non se erubescere Euangelium Dei perhibet. In tantũ enim non erubuit, vt vinctus & cathenatus magis exultaret. Non erubescãt ergo in hominem humilẽ & crucifixum, qui expectãt Deũ & dominũ virtutum: quia qui despectus apparuit in carne, virtuosus & gloriosus apparebit in diuinitate. Ideo adhuc subditur: *Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israel.* Super me occiso nõ cõfundantur mẽte, nec erubescãt vultu, qui te vt venias expectãt: & insuper bene viuendo & amando quærere nõ cessant. Et hoc debet eos à confusione & erubescentia defendere, quia tu qui me misisti, & humiliari voluisti, es dominus virtutum, & Deus Israel, id est idem dominus & Deus es angelorũ & hominũ. Virtutũ enim nomine angelos designauit. Per Israel verò eos, qui per fidẽ & charitatẽ Deũ spiritualiter vident, figurauit. Et ostẽdit aliam causam quare nõ debeant erubescere, cũ subiungit: *Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.* Opprobrium est quod obiicit inimicus. Non esset magnum quod ait Sustinui, nisi adiungeret Propter te. Si enim sustines, quia peccasti, propter te sustines, non propter Deum. Quæ autem gloria est (ait Petrus) si peccantes punimini & sufferti? Si autem sustines, quia mandatum Dei seruasti, merces tibi manet in æternum: quoniam sustinuisti opprobria propter Deum. Quia ergo Christus in passione sua multa opprobria audiebat, & tacẽs omnia propter Deũ tolerabat: quasi verecundus in facie apparebat. Virtutem mansuetudinis pro signo habebant confusionis. Quid toleraret propter Deum, dixit. Nunc à quibus tolerauit, ostendit. *Extraneus* inquit *factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.* Quamuis idem de similibus verbis repetere videatur, tamen plus aliquid sonat peregrinus, quàm extraneus. Nam eum qui non est domesticus, aut facie notus, etsi de eadem terra sit, tamen extraneum dicimus. Hominem verò alterius patriæ peregrinum solemus appellare. Fratribus suis Christus extraneus fuerat, quia carnalibus parentibus suis vita & moribus dissimilis apparebat. Fuit etiam peregrinus, secundum quod ait: Regnum meum non est de hoc mundo. Possumus etiam per fratres, Apostolos intelligere: per filios matris suæ, filios synagogæ. Extraneus ergo fratribus suis erat, quando iam ab ipsis non credebatur Apostolis. Extraneus erat Petro, cùm cepisset affirmare & iurare, quia non nouisset hominem. Fuit quoq; peregrinus filiis synagogæ, vnde & dicebãt: Hunc autem nescimus vnde sit. Quare hæc illi contigerunt? *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.* Zelo Dei comedebatur, id est interius vrebatur, cùm vendentes & mentes de templo eiiceret, & nummulariorum effunderet æs. Nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus

1. Cor. 1.
1. Cor. 1.
Roma 1.
Roma. 5.
Ephes. 3. & 4.
Phil. 2.
Matth. 24.
Philip. 3.
1. Pet. 4.
1. Pet. 2.
Matth. 26. 27.
Luc. 22. 23.
Ioan. 18.
Ioan. 7.
Matt. 26
Luc. 22.
Ioan. 9.
Ioan. 2.
Matt. 21.

animarum. Ibi ignis Dei accenditur. Ibi mens mūda zeli sancti ardore con-
Math. 3. Acto. 2. crematur. Hinc est quod sanctus spiritus in columba, & igne apparuit: quia eos quos repleuerit simplices pariter & ardentes facit. Et propter hunc ze-
Ioan. 11. lum *opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Quia enim corrigebat eos, inde magis indignati cōtra eum, machinati sunt ei mortem. Maiora autem opprobria Deo inferre non poterant, quàm quòd Christum filium eius de-
Ioan. 8. & 10. negabant. Nemo autem exprobrauit Christo, nisi Deo exprobrans. Et ne-
Ioan. 5. mo honorat patrem, nisi qui honorat & filium. Illa verò opprobria super Christum ceciderunt, quando hi qui exprobrabant, eum occiderunt. Sed inter hæc pius dominus māsuetudinem suam commendat cùm subiungit: *Et operui in ieiunio animam meam.* Ieiunium Christi spiritualiter iam in alio psalmo commendatum est. Ieiunium eius erat, quando defecerunt omnes qui
Ioan. 4. & 19. in eum crediderunt. Et sitis eius erat, quando dixit mulieri: Sitio, da mihi bibere. Fidem quippe illius sitiebat, & de cruce, cùm diceret Sitio, fidem illo-
Ioan. 19. rum quærebat. Denique respuit fel quod illi obtulerunt. Elegit magis ieiu-
Ibidem. nare, quàm amaritudinem accipere. Non enim in corpus eius intrant ama-
Mar. 15. ricantes. Et in hoc ieiunio operui, id est humiliaui animam meam. Humilitas erat Christi operimentum. Nam quia humiliabatur, non agnoscebatur. Et hoc ipsum *factum est opprobrium* illi. Quanto enim erat humilior, tāto apud reprobos despectior habebatur. *Et posui vestimentum meum cilicium.* Opposui illis in qua sæuirent, carnem meam. (Occultaui diuinitatem meam. Cilicio peccatores pœnitentes vestiuntur.) Et quodammodo facta est vestimentum
Roma. 8. peccati, quia de peccato damnauit peccatum in carne. Nō quòd caro Chri-
Roma. 8. sti peccatrix fuerit, sed quia similitudinem carnis peccati habuit. *Et* ex hoc etiam *factus sum illis in parabolam.* Parabola dicitur quæ datur similitudo de aliquo, quando illi maledicitur. Sic ille (verbi gratia) pereat, quomodo ille. Hæc est parabola, id est comparatio & similitudo maledicti. *Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta.* Hoc est in publico. Vbi otiositas, ibi loquacitas. Publicè de me loquebantur. Publicè aduersabantur. Corā omnibus diffamabant, *Et in me psallebant qui bibebant vinum.* Etiam ipsi peccatores deridebant me. Attende ô homo, quid pro te sustinuit Deus. Attende in capite
Math. 11. tuo regulam disciplinę, formā virtutis. Discite (inquit) à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Inter tot scandala & opprobria, inter tantas persecutiones & tribulationes, quid tu agebas mitissime Iesu? *Ego verò orationem meam ad te Deus.* Illi deridebant, ille orabat. Il-
Luc. 23. li infestabant, ille amabat. Non reddentes (inquit) malum pro malo, vel ma-
Roma. 12. ledictum pro maledicto: sed econtrario benedicentes. Hæc est enim perfe-
1. Thess. 5. Math. 5. ctio charitatis, diligere inimicos, & orare pro illis. Quando malediceris, & quid agas non habes: quando tibi iactantur opprobria, & corrigere non vales: nihil tibi restat, nisi vt ores. Hæc iustorum arma sunt, vt orando vincāt.
Eccles. 3. Et quia nunc tempus est orandi & placandi Deum, ideo subdit: *Tempus*
Isa. 49. *beneplaciti Deus.* Ecce, inquit propheta, nunc tempus acceptabile: ecce nunc
2. Cor. 6. Gal. 4. dies salutis. Venit enim plenitudo temporis, in quo misit Deus filium suum in terris, in quo beneplacitum est Deo, & per quem gratiam suam

generi

generi dedit humano. Vnde & dicit: *In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ.* Nam si non esset multitudo misericordiæ tuæ, quid nos faceremus de multitudine iniquitatis nostræ? Ergo quia direxi orationem meam ad te Deus: quia tempus complendi beneplacitum tuum, per me redimi hominem, quem formasti: propter hoc exaudi me, non in meritis hominum, sed in multitudine misericordiæ tuæ, & etiam in veritate salutis tuæ: vt per hoc verax appareas, scilicet dãdo salutem quam promisisti. Duo hîc posita sunt, veritas, & misericordia: in quibus se postulat exaudiri: in quibus sunt etiam vniuersæ viç domini. Misericordia, dimittendo peccata. Veritas, reddendo promissa. Sed iam in quo velit exaudiri, audiamus. *Eripe me de luto, vt non infigar.* Hinc se postulat liberandum, vbi se antè dixit infixum. Et quos per lutum accipiat, exponit, cùm subiungit: *Libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum.* Reprobi homines & lutum sunt, dum terram diligunt: & profundum aquarum, dum in voragine resoluuntur carnalium voluptatum. Ergo hæserat carne, sed non hæserat spiritu. Dicit hoc ex infirmitate membrorum suorum. Quando fortè caperis ab eo qui te premit ad iniquitatem, tenetur quidem corpus tuum secundum corpus: infixus es in limo profundi. Sed quandiu non consentis, non hæsisti. Si autem consentis, hæsisti: Oratio ergo tua ibi sit, vt quoniã iam tenetur corpus tuũ, nõ teneatur anima tua. Vnde adhuc subditur: *Non me demergat tépestas aqua.* Demersit secundum carnem. Non demergat secundum animam. *Neque absorbeat me profundum.* Id est, neque inuoluat me iniquitas. *Neque vrgeat super me puteus os suum.* Tunc enim super hominem coartat puteus os suum, id est profunditas iniquitatis, quando non solùm mersus in peccatis iacet, sed etiã perdit aditum confessionis. Vnde scriptum est: Peccator cùm in profundum venerit malorum, contemnit. Quando autem dicit homo, Peccator sum: radiatur aliquo lumine etiam profunditas putei. Deinde ponit causam quare debeat exaudiri, cùm subiungit: *Exaudi me Deus, quoniam benigna est misericordia tua.* Ea quæ tibi naturaliter inest misericordia, beniuolentiæ & gratiæ plena est. Nec secundum illam tantùm postulo exaudiri, sed etiam *secundum multitudinem miserationum tuarum*, quam exhibuisti patribus antiquis: sicut Noe in diluuio, sicut Danieli in lacu, & aliis multis: propter misericordiam tuam & miserationes tuas exaudi me: & *respice in me.* Quarum vna est naturaliter in te, aliæ in beneficiorum exhibitione. Respice, inquam, *Et ne auertas*, tanquam iratus, *faciem tuam à puero tuo*, id est à paruo tuo. Ad commendandum hoc dicit. Talium est enim amator Deus. Sinite (inquit) paruulos venire ad me, quia talium est regnum cælorum. Dominus noster dictus est puer à puritate, à simplicitate, ab innocentia. Tales etiam vult nos esse. Vnde & dicit: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cælorum. Ponit & aliam causam, dicens: *quoniam tribulor, velociter exaudi me.* Moueat te misericordia tua: moueat miseria mea. Instat tribulatio. Propter hoc opus est vt velox veniat tua consolatio. Velociter ergo exaudi me. Quando dominus permittit aut facit vt in tribulatione aliqua simus, etiam tunc misericors est. Non enim alimentum subtrahit, sed

Gen. 2.
Psal. 24.
2. Pet. 2.
Prou. 18.
Psal. 144.
Gene. 7.
Dan. 14.
Mar. 10.
Luc. 2.
Actio. 7.
Matth. 18.

ſed deſiderium mouet. Iam ergo vltrà non eſt quod differas. Peruenit tribulatio mea ad menſuram certam calamitatis. Veniat miſericordia tua ad faciendum opus bonitatis. Dixi ne auertas faciem tuam, ſed potius *intende animæ meæ, & libera eam.* Id eſt intus diligenter inſpice, quæ ſit in anima mea virtus manſuetudinis, quæ puritas intentionis: vt hoc ſit meritum meæ liberationis. Et non propter me tantùm, ſed etiam *propter inimicos meos eripe me.* Nã indignum valde eſſet, ſi tanquam victores de mea gauderent paſſione. Vel propter inimicorum meorum ſalutem eripe me, vt cùm meã viderint liberationem & glorificationem, conuertantur ab errore & ſaluentur. Et debes eripere: tu enim noſti quanta pro tuo amore ſuſtinui. *Tu ſcis improperium meum.* Id eſt quàm turpia verba mihi intulerunt. *Et confuſionem meam*, quam mihi imputauerunt. *Et reuerentiam meam.* Quàm ignominiosè me tractauerunt. De falſi criminis obiectione erubeſcere, non eſt crimen. Aut etſi crimen eſt non eſt illius cui obiicitur. Sed tamen infirmitas humani animi plerunque verecundatur etiam, cùm falſum obiicitur: non quia obiectũ eſt, ſed quia cre-
Hebr. 4. ditum. Omnia hæc ſunt in corpore domini. Me vides afflictum, & eos etiam qui affligunt vides. *In conſpectu tuo ſunt omnes qui tribulant me.* Illi tribulant: ego tribulor. Inter vtrunque tu inſpector & arbiter. Attende in illis iniuſtitiam,
Matt. 16. in me innocentiam: & vnicuique iuxta merita ſua retribue. Et ne videretur tribulari tanquam non præſcius & ignarus, continuò adiecit: *Improperium expectauit cor meum, & miſeriam.* Cor meum expectauit, id eſt voluntas mea præuidit improperium in dictis, miſeriam in factis. Niſi enim hoc ipſe præuidiſſet & voluiſſet, non vtique naſceretur, non pateretur, non more-
Iſa. 53. retur. Sed cuius miſeriam præuidit dominus? Ipſorum profectò tribulantium atque crucifigentium. In ipſis miſeria, in ipſo miſericordia. Vnde &
Luc. 23. pendens in cruce dixit: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Timeant igitur omnes qui alios tribulant, quoniam in cõſpectu Dei ſunt. Cuius vindictam euadere non poſſunt. Et ipſi qui mala ingerunt remanent
1. Pet. 3. miſeri. Nam qui patiuntur propter iuſtitiam, beati. Dixiſti nobis pie do-
Matth. 5. mine quid matereris foris: manifeſta etiam quid intus anxietatis habueris. *Et ſuſtinui* (inquit) *qui ſimul contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, &*
Ioan. 20. *non inueni.* Quid eſt hoc? Nonne Apoſtoli de domini morte ſunt contri-
Luc. 24. ſtati? Nonne Maria ad monumentum ſedet & plorat? Nonne duobus diſcipulis ipſe dominus dicit in via: Quid eſt quod confertis ad inuicem ambulantes, & eſtis triſtes? Sed contriſtati erant de morte carnis. Solus verò dominus contriſtatus eſt de morte animæ: ex hoc videlicet, quòd omnes permanebant in infidelitate. Ideo non ait, Qui contriſtaretur, ſed qui ſimul (inquit) contriſtaretur, ſuſtinui, id eſt, expectaui, & non fuit. Multi enim contriſtati ſunt carnaliter: nullus autem ſpiritualiter; niſi ipſe ſolus. Magna quoque illi eſſet conſolatio, ſi quos in ſe credentes inueniret. Quod quia non inuenit, quaſi conquerendo ingemiſcit. Vn-
Matt. 27 de & adhuc ſubiungit: *Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaue-*
Mar. 15. *runt me aceto.* Non dederunt mihi alium cibum vel potum, niſi acetum
Luc. 23. Ioan. 19. cum felle mixtum. Et hoc figura fuit. Dominus ſitiebat eorum ſalutem,

& ipſi

& ipsi propinabant ei amaritudinem & vetustatem. Fel & acetum adhuc offerunt Christo, qui malè viuendo scandalum inferunt Ecclesiæ. Minus enim peccauerunt Iudæi crucifigentes in terra ambulantem, quàm qui contemnunt in cælo residentem. Obtulerunt potandum fel, gustauit dominus & noluit bibere. Si non eos pateremur, nec omnino gustaremus. Quia verò necesse est eos pati, necesse est eos gustare. Sed quia in membris Christi tales esse non possunt, gustari possunt, in corpus recipi non possunt. Et quia malam escam dederunt, merito in esca puniti sunt. Vnde & subditur: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum.* Mēsam eorum dicit scripturā sacram, quam ad animarum refectionem parauerat eis Deus. Hæc mensa facta est illis in laqueum, quia ex ipsa sua lege capiuntur à Christianis, & cōuincuntur errare. Quare coram ipsis? Sunt enim tales, qui iniquitatem suam intelligunt, & tamen in ea pertinacissimè perseuerant: & laqueum norunt, & tenenda colla subiiciunt. Fiat *& in retributionem* eis, vt mala recipiant pro malis: & qui per legem peccauerunt, puniantur per legem. Fiat *& in scandalum.* Quod enim maius scandalum Iudæis fieri potuit, quàm quòd Deum & saluatorem suum, quem lex & prophetæ prenuntiauerunt, postmodum cæcati malitia crucifixerunt? Hinc Paulus ait: Prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scādalum. Hoc autem quod ait, Fiat, non optando dicit: sed prophetando: non vt fiat, sed quia fiet. Nec potest aliter nisi vt talibus ista eueniant. Cùm audimus dici per spiritum Dei talia euentura malis, ad hoc in illis hæc intelligamus, vt nos talia deuitemus. Malitia inquam illos excæcauit: & ideo subiungit: *Obscurentur oculi eorum ne videant.* Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Primum peccatum, superbia. Prima pœna peccati, obscuritas cordis. Quia superbi erāt, cæci facti sunt. Vnde protinus subditur: *Et dorsum eorum semper incurua.* Hoc enim semper subsequens est, vt si oculus mētis à superno lumine priuetur, statim animus ad ea quæ retrò sunt appetenda, inclinetur. Et hoc est dorsum curuum habere, statum mentis in inferioribus flectere. Sequitur alia pœna. *Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.* Ira effunditur, quando super eos omnipotentis Dei vindicta multipliciter exercetur. Furor iræ Dei, est futuræ animaduersio vindictæ. Ira autem ad præsentem percussionem pertinet: furor ad futuram damnationem. Ideo furor, quia nullum ibi remedium, nulla ibi misericordia. Comprehendat inquit, eos tāquam fugitiuos. Iam enim non erit euadendi locus, quando eos æternus absorbuerit cruciatus. Nec tamen in Deo vlla æstimanda est iræ aut furoris commotio: sed humano vsu quasi iratus aut furens dicitur, quando ab ipso tam acriter ac districtè peccatorum culpæ feriuntur. Vnde adhuc subiungitur: *Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.* Habitationem dicit ipsam ciuitatem Ierusalem, in qua communiter habitabant. Tabernacula verò singulas cuiusque domos designant, vbi potuerunt aduersus dominum clamare. Ibi à domino non permittuntur habitare. Loca illa omnia & hominibus plena sunt, & Iudæis inania. Quare hoc? *Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Nos percussi sumus

Mar. 15. Matth. 15.

Roma. 2.

Matth. 27. 1. Cor. 1.

Sapien. 2.

1. Cor. 2. Ecclesi. 10.

ſumus à Deo,quia peccauimus: & vulnera ſunt peccata noſtra. Dolor vulnerum,afflictio contra peccatum. Percuſſio eſt mortalitas & corruptio.
Iſa 53. Hanc percuſſionem ſuſcepit ipſe filius Dei,quamuis non peccauerit. Verè
Ibidem. (inquit propheta)languores noſtros ipſe tulit,& dolores noſtros ipſe portauit.Sed Iudæi addiderunt,quia quem Deus pater plagis mortalitatis & cor
Ioan.19. Sapien.7. ruptionis vulnerauerat,ipſi inſuper occiderunt. Mortales homines hîc cum pœna naſcuntur,& hæc pœna percuſſio eſt domini. Et huic pœnæ addunt quicunque alios fuerint perſecuti. Et quia ipſi appoſuerunt dolorem ſuper dolorem,vide apertam iuſtitiam quæ ſequitur. *Appone* inquit *iniquitatem ſu-*
Apoc.22. *per iniquitatem eorum.* Vt ſicut alibi dicitur:Qui nocet,noceat adhuc:& qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc. *Et* ſic *non intrent in iuſtitiam tuam*. Culpa enim excitat culpam:& cùm vna nõ corrigitur,exinde altera generatur. Et quan
Matt.24 to plus refrigeſcit charitas,tanto amplius abundat iniquitas. Vel ſuper iniquitatem patrum appone iniquitatem filiorum,vt extendatur de progenie
Matth.27. in progeniem iniquitas eorum,ſicut ipſi dixerunt:Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Quòd autem dixit,Appone:non ſic accipiendum eſt, vt Deus ponat vel addat iniquitatem in aliquo:ſed quaſi hoc agit,quando fieri permittit.Neque enim humanam mentem debellando deſtruit,ſed recedendo:quia ad perditionem ſuam ſufficit ſibi dimiſſa. Hinc Salomon ait:
Eccleſ.7. Conſidera opera Dei,quòd nemo poſſit corrigere quẽ ille deſpexerit. Propterea adhuc ſubditur: *Deleantur de libro viuentium.* Libri nomine prædeſtinatio Dei accipitur: quia ſicut hoc quod in libro ſcriptum eſt, fixum manet:ſic incommutabile eſt,quicquid à Deo prædeſtinatur. Quomodo ergo dicit Deleantur, ſi hi qui ſcripti ſunt, deleri non poſſunt? Sed hoc dictum eſt ſecundum ſpem illorum, qui ibi ſe ſcriptos putabant.Quid eſt deleantur de libro vitæ? Et ipſis conſtet non illos ibi eſſe.Illi qui ſe ſperabant, tãquam
Ioan.5. merito iuſtitiæ ſuæ in libro ſcriptos Dei,quibus dicitur:Scrutamini ſcripturas,in quibus putatis vos vitam æternam habere:cùm perducta fuerit damnatio eorum etiam ad cognitionem ipſorum, delebuntur de libro vitæ, id eſt non ibi ſe cognoſcent.Dixi deleantur,ſecundum ſpem eorum. Quid ſecundum æquitatem tuam? *Et cum iuſtis non ſcribantur.* Confirmat in fine verſus,quod præmiſſum eſt in capite. Audiuimus quid nobis cauendum ſit in malis:audiamus nunc quid ſit imitandum in Chriſto. Illi tales fuerunt, & ſic perierunt. Tu benigne domine,quid dicis de teipſo? *Ego ſum pauper & dolens:ſalus tua Deus ſuſcepit me.* Exemplo domini noſtri diſcamus pauperes eſſe & dolentes. Beati enim pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum
Matth.5. Ibidem. cælorum. Et beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Hoc ipſum
Ioan 18. prius in ſe nobis oſtendit, propterea dicit Ego ſum. Totum corpus eius hoc dicit. Corpus Chriſti in hac terra pauper & dolens eſt.Sed ſint diuites Chriſtiani,prorſus ſi Chriſtiani ſunt,pauperes ſunt. In comparatione namque cæleſtium diuitiarum quas ſperant, quicquid hîc habent, pro nihilo reputant. Nec ſunt deſerti tales pauperes,quoniam ſalus Dei ſuſcepit eos. Ad quam rem? Vt iam non ſint pauperes & dolentes,ſed potius lętantes & beati faciant quod ſubiunctum eſt, *Laudabo nomen Dei cum cantico.* Id eſt cum io-

cundi

cunditate:& exultans in meipso, *magnificabo eũ in laude.* Hæ sunt diuitiæ meę, vt scilicet cum gaudio & hilaritate non cessem Deũ meũ laudare & magnificare. *Et* laus illa *placebit Deo,* super omne legale sacrificium. Et hoc ostendit per partem, cùm subiungit: *Super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas.* Talis enim quærebatur vitulus in sacrificio, qui & nouellus esset, & tam magnus tamen, vt cornua mitteret, atque vngulas fortes haberet. Et hoc ex significatione factum est. Qui bene instructus est & ad laudem Dei opulentus, cornua debet habere, quibus aduersarium ventilet: & vngulas, quibus terram excitet: nouellus propter nouam vitam. Aliquis hæreticus fortè contradicit cornibus noui & veteris testamenti, ventiletur. Alius terrena sapit, vngulis discretionis & robore virtutis excitetur. Super hunc vitulũ tibi placebit laudatio mea, in illa æternitate vbi perfectè laudabũt te sancti, sine vlla contradictione. *Videant pauperes & lætentur.* Credãt hæc, & spe gaudeãt: & magis pauperes sint, vt ditari mereantur. Et conuertit se ad eos admonendos dicens: *Quærite Deum, & viuet anima vestra.* Deus est vita animæ. Quæritis panem, vt viuat caro vestra? Deum quærite, & viuet anima vestra. Vnde hoc probas? *Quoniam exaudiuit pauperes dominus.* Nec exaudiuit, nisi pauperes. Si vis exaudiri, pauper esto. Noli de te præsumere, nec aliquid quærere, præter Deum tuum. Si peccator es, non ideo desperes. *Et vinctos suos,* in peccatis, per quæ viderentur repudiari à Deo, *Non despexit.* Illos vinctos non despicit Deus, qui sui sunt, id est, qui per pœnitentiam & satisfactionẽ eum requirunt. Quapropter *Laudent illum cæli & terra, & mare, & omnia reptilia in eis.* Homo rationalis creatura laudet Deum, & per hominem omnis creatura: quoniam ipsæ species & materię rerũ, sunt homini causa, vt ipse laudet actorem & saluatorẽ suum. Quare laudent? *Quoniã Deus saluam faciet Siõ,* id est Ecclesiã Deum speculantem modò per fidem, deinde cõtẽplantẽ per speciẽ. *Et ædificabũtur ciuitates Iudæ,* id est animæ sua peccata confitentes. Initiũ bonorum est cõfessio peccatorum. Et iustus in principio accusator est sui. Primũ ergo debẽt homines mala sua cõfiteri, atq; moribus in melius cõmutari: & sic ædificabũtur in ciuitate Dei vnde psalmus intitulatur pro his, scilicet qui cõmutabũtur. *Et inhabitabũt ibi,* id est in illa beata ciuitate, in illa excelsa Sion. *Et* nõ ad horã, sed *hæreditate acquirẽt eam.* Vt possideãt illã inæternũ: & nõ vna sola generatio iustorũ, sed per omnes successiones. *Et semen seruorũ eius,* id est fidei imitatores, *possidebit eã.* Et quia fides sine dilectione nõ valet, cõtinuò adiecit: *Et qui diligũt nomen eius habitabunt in ea.* Qui nõ ex timore, sed ex amore seruiũt Deo. Ipsi sunt semẽ, & ipsi inhabitabũt in ea, tãquã in hęreditate sua. Nullus ibi hęreditabit, nisi per dilectionem. Deus est dilectio. Et qui manet in dilectione, in Deo manet, & Deus in eo. Hic est finis, hæc est hæreditas.

Psal. 49. *1. Cor. 13.* *Prou. 18.* *Iaco. 2.* *1. Ioan. 4.*

TITVLVS PSALMI LXIX.

EQVITVR titulus in alio psalmo, In finem, Psalmus Dauid, in rememoratione, eo quòd saluum me fecit dominus. In finem, id est, in Christum nos mittit iste psalmus, qui attribuitur Dauid, id est eidem Christo, siue cuilibet iusto in tribulatione posito, in rememoratione, id est in consideratione reme-

morationis, eo quòd (inquit) saluum me fecit dominus. Memor enim saluationis & etiam beneficiorum, quæ Deus contulit mundo (sicut in alio psalmo monstratum est) securus, petit liberari, licet multis malis vrgeatur. Est ergo in hoc psalmo vox tribulatorum inter passiones periclitantium, sed de suo capite præsumentium. Ipsi sunt materia psalmi. In prima parte postulant à Deo suam liberationem, deinde persequentium cõuersionem. In secunda exultant in domino, & magnificant eum. Ad vltimum paupertatẽ & egestatem suã commendant, ad exemplum cæterorum: & exinde adiutos à Deo se insinuant, & liberatos. Intendunt autem exhortari quosque, vt conuertantur ad Deum, & securos reddere de æterno bono, etsi vrgeantur à malis, atque in his non diffidere, sed omnipotentis Dei adiutorium inuocare. Audiamus eos, atque affectu cordis vnusquisq; nostrũ dicat quod sequitur.

PSALMVS LXIX.

D*EVS in adiutorium meum intende. Domine ad adiuuandũ me, festina.* Tu qui es Deus & dominus meus, creator & gubernator meus in adiutorium meum intende misericorditer: adiuua festinanter. Primùm inspice instantem necessitatem: deinde accelera auxilij consolationem. Cùm dicit, In adiutorium meum, ostendit se aliquid operari per liberum arbitrium, & petit diuinum auxilium ad cooperãdum. Contra omnes aduersitates & tentationes dicendus est iste versiculus. Et cũ tribulamur, & cũ operamur, diuino adiutorio semper opus habemus. Deinde orat etiam pro persecutoribus, cùm subiungit: *Confundantur* de peccatis, *& reuereantur*, id est timeant te iudicem, *qui quærunt animam meam*, subaudis ad perdendum eam. Hæc vox propriè ad martyres pertinet, qui ad hoc quærebantur, vt occiderentur. Et cùm orãt pro suis inimicis, perfectionem nobis insinuant charitatis. Diligite (inquit dominus) inimicos vestros. Benefa- *Math.5.*
cite his qui oderunt vos: & orate pro persequẽtibus & calumniantibus vos. Ideo adhuc subditur: *Auertantur retrorsum & erubescant qui volunt mihi mala.* Primò fuit impetus persequentium: modò remansit maliuolentia cogitantium. Tempora sunt in Ecclesia persecutione distincta. Factus est impetus in Ecclesiam, quando reges & principes persequebantur eam. Crediderunt illi: data est pax Ecclesiæ, sed non deest fremitus persecutorum: impetus tamẽ suos ad cogitationem verterunt. Dictum est de his temporibus Ecclesiæ: Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet. Pro his orat martyr, quomodo & pro illis, vt retrorsum auertantur, id est credant in Christum & sequantur. Erubescant etiam de commissis peccatis. Peccator enim & pœnitens quo plus defert verecundiæ de recordatione delicti, eo vberiorem à domino meretur gratiam. Nonne hæc prætulit publicanus, qui nec audebat oculos ad cælum leuare? Ideo iustificatur magis domini iudicio, quàm ille Pharisæus quem deformauit præsumptio. *Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, Euge, Euge.* Id est, Bene bene. Similiter auertantur illi erubescentes de malis suis, qui adulantur mihi. Et hoc statim, vt eorum conuersio non moretur. Facilè enim emendatur culpa, quæ citò corrigitur. His tribus versibus tria genera persecutorum commendantur, id est malefactores, maliuoli, adulatores: quorum primum fit opere, alterum cogitatione, tertium

Marginal notes: *Psal. 111.* (beside "suos ad cogitationem"); *Luc. 18.* (beside "audebat oculos"); *Ibidem.* (beside "quàm ille Pharisæus").

tium locutione.His tribus modis affligitur corpus Christi. Reprobi enim mala quæ possunt,bonis inferre non desistunt. Et cùm non possunt malum quod volunt agere,non cessant illud cogitando tractare.Et cùm nocere nõ valent,aut non audent,in aperto faciunt quod possunt,simulando, adulando,laudando,attrahendo.Isti sunt qui dicunt,Euge Euge:qui quos possunt, falsis laudibus seducunt.Pro his tamen orat Ecclesia,vt conuertantur,& fiat quod subiunctum est.*Exultent*,secundum corpus,*Et lætentur*,secundum animam non in se gloriantes,sed *in te*,à quo habent lætari & exultare, *omnes qui quærunt te*.Quia alij non habent in te lætari vel exultare. *Et dicant semper*, *Magnificetur dominus*. Peccator es?Magnificetur,vt vocet. Confiteris? magnificetur,vt ignoscat.Iam iustè viuis?Magnificetur,vt regat. Perseueras vsque in finem?Magnificetur,vt glorificet.Sẽper ergo magnificetur dominus. Hoc dicant iusti:hoc dicant,qui quærunt eum.Quisquis hoc non dicit,non quęrit eum.Dicant hoc, *Qui diligunt salutare tuum*, id est filium tuum. Ab illo est *Matth. 1.* enim illis salus,non à se.Nec dignè possunt laudare Deum patrem, qui nõ diligunt Deum filium,per quẽ saluati sunt.Dicãt,Magnificus est dominus, qui nos tam potenter saluauit.De se autem dicat vnusquisq; quod subditur. *Ego verò egenus*,mendicans meam salutem,vel aliorum : *& pauper sum*,id est, insufficiens per me ad eam inquirendam.Nec tamen ideo diffido:nam *Deus adiuuat me*:vt possim quam desidero salutem possidere.Sic vtique nos Deum laudare decet,vt cum illũ prout possumus magnificamus, nosmetipsos infirmos & inutiles iudicemus. Ille enim abundans,nos egeni:ille diues,nos *Luc. 17.* pauperes.Quando hæc recognoscimus,& de nobis diffidentes, in ipso solo confidimus:tunc nos tanquam pauperes & egenos adiuuat Deus. Vnde ad ipsum,cuius habet adiutorium,familiarem se conuertens locutionem subiũgit. *Adiutor meus*,in bonis,*& liberator meus*,à malis,*es tu*:& non alius. Et hoc tantùm mihi restat petere. *Domine ne moreris*.sed fac quod facturus es,ducendo me in gloriam tuam. Et hîc apertè innuit se memorem beneficiorum Dei,sicut titulus prænotauit.Imploremus & nos domini Dei nostri adiutorium,& liberationem, & gloriã:atque ex toto corde dicamus illi,Domine ne moreris.

TITVLVS PSALMI LXX.

PSALMVS qui sequitur, hoc modo intitulatur:In finem psalmus David, filiorum Ionadab,& priorum captiuorum.Hic titulus tãgit historiam,quomodo filij Ionadab in prima captiuitate in Babyloniã ducti sunt. Quibus *Iere. 35.* *pater Ionadab præcepit vt non biberent vinum,& in tabernaculis morarentur.Ionadab qui interpretatur spontaneus,dominũ Christum figurauit: qui filiis & imitatoribus suis præcepit, vt non bibant vinum,id est terrenæ voluptati non inhæreant:& in tabernaculis, id est in militia domini habitare consuescant.Spontaneus domini fuit Chri-* *Luc 21.* *stus,qui domino patri vsque ad mortem factus est obediens. Exponitur autem sic titulus:* *Philip. 2.* *Psalmus iste attribuitur ipsi David,id est Christo, quia Christus loquitur in hoc psalmo. Psalmus dico,filiorum Ionadab,id est imitatorum Christi,quia ad vtilitatem eorum agit: & primorum captiuorum,quia nunc filij Christi,prius filij Adam in captiuitate à diabolo*

1. Cor. 15. *captiui sunt ducti. Nam non fuit prius (vt ait Apostolus) quod spirituale est, sed quod animale. Animales quippe in Adam fuimus, in carne viuentes: in Christo verò spirituales, id est spiritu viuentes. Materia est iustus omnis sperans in domino. Et describuntur multa beneficia Dei, circa sperantem in eum. In prima parte petit liberari à malis, vt possit Deũ laudare. In secunda (quæ incipit, Ne proiicias me in tempore senectutis) petit, vt sicut Deus ei obtulit beneficia sua in iuuentute, sic faciat in senectute, vbi maximum opus est. In tertia (quæ incipit, Quæ fecisti magnalia Deus, quis similis tibi?) ponit gratiarum actionem de collatis beneficiis. Inuitat nos verus Ionadab filios suos ad sui conformitatem, vt nõ bibamus*

Phil 2. *vinum, & in tabernaculis moremur, sicut superius expositum est. Et vt, sicut ipse per obedientiã suæ humilitatem sublimatus est, per eius humilitatis vestigia sublimari mereamur. Et hæc est intentio. Per totum autem psalmum gratia Dei commendatur. Ait ergo.*

PSALMVS LXX.

IN *te domine speraui*, & si modò confundor: vel *non confundar in æternum.* Recedendo à Deo cadit homo in peccatum, & confunditur. Accedendo ad dominum, corrigit se, & non confundetur in æternum. Et ne confundi valeat, petit, dicens: *In iustitia tua libera me, & eripe me.* Duo sunt quæ in seruitutem nos redigũt: peccatũ scilicet, & pœna peccati. Vnde nunc postulat liberari à peccato per iustitiam, atque eripi à pœna peccati, transeundo à morte ad gloriam. Et bene ait, In iustitia

Ioan. 5. tua, hoc est à te data. Deus est enim qui per gratiam suam operatur iustitiam

Roma. 4. in homine, sine meritis. Ipse enim dat fidem suam, quæ reputatur nobis ad

Ioan. 8. iustitiam: quæ operante gratia, facit hominem liberũ, qui seruus fuerat per peccatum. Et quia merita mea digna nõ essent, vt ad tuam altitudinem peruenirent: ideo *Inclina ad me aurem tuam*, id est cõdescende mihi per tuam clementiam, *& salua me.* Et hæc est confessio humilitatis. Qui enim dicit Inclina ad me, confitetur quia iacet, tãquam medico stanti ęger prostratus. Salua me, inquit. Quomodo? *Esto mihi in Deum protectorem.* Ne ad me iacula perueniant inimici. Ego enim protegere me non possum. Et parum est in protectorem, ideo addidit: *Et in locum munitum, vt saluum me facias.* Et hoc erit in alia vita. Ibi enim in securitate erimus, vbi nos aggredi nullus valebit inimicus. Prius ergo oportet vt hîc protegamur à Deo, vbi bellum est: quatinus deinde sit locus munitus in quo saluemur, vbi ęterna requies est. Quid enim munitius, cùm ad illum locum confugeris? Quos ibi aduersarios formidabimus? Et ideo saluum me debes facere, quoniam non habeo fortitudinem nisi à te. Et hoc est quod subdit. *Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.* Ex te & per te sum firmus: & sicubi fuero infirmatus in me, refugiã ad te. Firmum & immobilem te facit gratia Christi, aduersus omnes tentationes inimici. Sed ibi est & humana fragilitas: ibi est adhuc prima captiuitas:

Roma. 7. ibi est lex in membris, repugnans legi mentis. Et adhuc corpus quod cor-

Sapien. 9. rumpitur, aggrauat animam. Ideo quantumlibet & gratia Dei firmus sis, tamen adhuc formidandum est ex corruptione carnis. Ergo firmamentum meum es tu, vt sim firmus in isto seculo contra tẽtationes. Sed si multæ sunt & turbant me: refugium meũ es tu. Et quia superius dixit Eripe me: nũc determi

terminat à quibus,cũ ſubiungit: *Deus meus eripe me de manu peccatoris,* id eſt de poteſtate diaboli:qui ſpecialiter dicendus peccator, quia ipſe eſt perſuaſor omnis peccati.Et potes eripere me,quia Deus es.Et etiã debes,quia per gratiam meus fieri dignatus es.Et non ſolùm de manu inuiſibilis inimici eripe me,ſed *& de manu contra legem agentis & iniqui.* Hîc notatur omne genus peccatorũ,ſcilicet aut legis tranſgreſſor,ſi accepit legẽ:aut tãtummodo iniquus ſine lege,ſi legẽ nõ accepit.De vtroq; genere loquitur Apoſtolus dicẽs:Qui ſine lege peccauerunt,ſine lege peribunt:& qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.Inter vtrunque gemit corpus Chriſti,atq; ab vtroq; affligitur.Nec ſe vindicat,ſed patienter tolerat,& orat:vnde adhuc ſubiungitur: *Quoniã tu es patientia mea Deus,Deus ſpes mea à iuuentute mea.* Ideo me debes eripere,quia tu es cauſa,& fructus patiẽtiæ meæ. Propter te grauiter affligor: propter te æquanimiter patior.Nec ſolũ patientia mea,ſed & ſpes, id eſt certitudo mea. Bene autẽ poſt patientiam poſuit ſpẽ,quia de patientiæ virtute certitudo ſpei generatur.Hinc Paulus ait:Tribulatio patientiã operatur, patientia probationẽ,probatio ſpẽ:ſpes autem non cõfundit.Quanto hîc grauiora propter Deum ſuſtinemus,tãto maiora in futuro præmia à domino ſperamus.Spes dico,à iuuentute mea,id eſt à tempore fortitudinis meæ. Nõ enim dicit iuuentutẽ,quantum ad ætatẽ:ſed quantũ ad animi virtutẽ.A iuuentute mea cepi in te ſperare,ex quo me aduerſus diabolũ armaſti:vt munitus fide,ſpe,& charitate,cæteríſq; ſpiritualibus armis,contra aduerſarios tã viſibiles,quã inuiſibiles dimicarẽ.Nec à iuuentute tantùm ſed etiam *In te cõfirmatus ſum ex vtero:de ventre matris meæ tu es protector meus.* Vterum Eccleſiæ parationem illam dicit,qua inſtruitur homo,cùm credere incipit:& antè in eo vtero formatur ſpiritualiter,vt deinde in lucẽ veræ cognitionis pariatur. Et tu etiam es protector meus de ventre matris meæ Eccleſiæ, id eſt ex quo fui renatus de baptiſmate.Totum eſt cõmendatio gratiæ diuinæ, quæ operatur in nobis & velle & operari,pro bona voluntate. Iuſtũ eſt ergo vt gratiæ ſuæ beneficiis laudetur:vnde & rectè nunc ſubditur: *In te cantatio mea ſemper.* Id eſt omni tempore,& in proſperis & in aduerſis laudabo te. Propter hoc *tanquã prodigiũ factus ſum multis.* Multi enim amatores ſeculi putãt me inſanũ & prodigioſum,cùm vidẽt me inuiſibilia,quæ ipſi contẽnunt,laudare & appetere:viſibilia verò quæ ipſi appetũt,cõtemnendo vitare. *Et tu* contra omnia opprobria factus es mihi *adiutor fortis.* Tu enim miniſtras ſpiritualem fortitudinem ad contẽnendam hominum inſultationẽ.Ideo *repleatur os meũ laude,* antequã eſſem,quia feciſti:cũ eſſem,quia ſaluaſti:cũ peccaſſem,quia ignouiſti:cũ conuerſus eſſem,quia adiuuiſti:cũ perſeueraſſem,quia coronaſti. Ita planè repleatur os meum laude, *Vt cantẽ gloriã tuam,tota die magnitudinẽ tuam.* Vt exultãdo annuntiẽ quàm glorioſus ſis,& quàm magnus.Et hoc tota die, id eſt ſine intermiſſione: tam in proſperis,quibus conſolaris, quã in aduerſis,quibus corrigis.Dico quia tu es ſpes mea à iuuentute mea. Et ſicut in iuuentute non deſeris,ſic *ne proiicias me in tẽpore ſenectutis.* Et quid per ſenectutem accipiat,determinat, dicens: *Cùm deficiet virtus mea,ne derelinquas me.* Defectum virtutis nominat ſenectutem, ſicut ſuperius iuuentutis nomine deſi-

Sapien. 2.
Roma. 2.
Roma. 5.
1. Cor. 3.
2. Cor. 10.
Ephes. 6.
Ioan. 3.
Philip. 2.

gnauit fortitudinem. Ac si dicat: Ne proiicias me à te: non permittas me peccare ex infirmitate. Quòd si per fragilitatem peccare contigerit, ne derelinquas me ex toto, vt deficiens viribus perseuerem in peccato. Proiecit Deus Petrum, cùm permisit peccare: sed non dereliquit, quia fecit pœnitere. Non potest legi versus iste in persona Christi, vt à patre postulet ne illum deserat in tempore suæ passionis, quando visa est defecisse virtus eius in miraculis. Et opus est (inquit) vt non derelinquas, *Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meam.* Non vt imitarentur, sed vt perderent eam. *Consilium fecerunt in vnum.* Id est in vnam voluntatem nocendi. *Dicentes, Deus dereliquit eum.* Vnde est illud in Euangelio: Non est hic homo à Deo, &, Dæmonium habet. Ideo *Persequimini & comprehendite eum.* Et securè potestis facere: *Quia non est qui eripiat.* Dictum est hoc de Christo. Ille enim qui potentia diuinitatis resuscitauerat mortuos, subitò inter manus inimicorum infirmus factus est, & quasi nihil valens comprehensus. Quando autem apprehenderetur, nisi primò illi corde suo dicerent, Deus dereliquit eum? Quo contrà postulat, dicens: *Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum respice.* Ita fit. Non elongatus est à filio suo Deus pater: sed semper est ei coæternus. Non elongatur etiam ab eis, imo propè est qui tribulato sunt corde. Prope est, vt audiat. Prope est, vt misericorditer respiciat. Prope est, vt auxilietur. Oculi domini super iustos: vultus autem domini super facientes mala. Tamen pro talibus orat, cùm subiungit: *Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ.* Hoc illis expedit, vt peccata sua recognoscant: vnde confundantur & deficiant in se, qui malè de se præsumebant. *Operiantur multa confusione*, interius, *& pudore*, exterius: *qui quærunt mala mihi. Ego autem semper sperabo.* Quicquid illi facient, quantumcunque persequentur: ego non frangar vlla aduersitate, sed semper firmam spem habebo in te. *Et adiiciam super omnem laudem tuam.* Quid est hoc? Quid potest adiicere homo super omnem laudem Dei? Sed laudatus erat Deus in omni creatura sua, in regimine seculorum, in ordinatione temporum, in eminentia cæli, in fœcunditate terræ, in circũfusione maris, in ipsis filiis hominum, in danda lege, & cæteris omnibus mirabilibus suis. Nondum erat laudatus in eo quòd suscitauit carnem in vitam æternam. Laus ergo Dei super omnem laudem antèhabitam adiicitur, cùm vnigeniti eius incarnatio, passio, resurrectio & ascensio in cælum prædicatur. Vnde adhuc subiungit: *Os meũ annunciabit iustitiam tuam.* Et subdit quid vocet iustitiam, scilicet *salutare tuum*, id est filium tuum, qui & saluat sperantes in se, & iustificat. Et hoc *tota die*, id est toto tempore. Hæc est laus, quę superat omnem laudem Dei, scilicet iustitiam prædicare, qua iustificatur impius: & salutare, quo saluatur damnatus. Et propter hoc annũtiaui iustitiam tuam: *Quoniam non cognoui*, id est non approbaui *literaturam.* De qua Paulus dicit: Litera occidit, Spiritus autem viuificat. Quidam enim non de gratia, sed de litera gloriabantur, eo quòd legem accepissent. Lex autem sine gratia, sola litera est, & manet ad conuincendam iniquitatem, non ad dandã iustitiam. Si enim data esset lex quę posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Sed cõclusit scriptura omnia sub

Luc. 22. Ioan 11. Ioan. 9. & 10. Ioan. 11. & 7. Ioan. 18. Ioan. 10. & 14. Phil. 4. Psal. 33. Luc. 1. Ioan. 1. & 18. Mar. 16. Roma. 4. 2. Cor. 3. Matth. 5. Gal. 3.

peccato

peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. In ipsa gratia glorians, literaturam non cognoui, id est, homines de litera præsumentes, & à gratia resilientes toto corde reprobaui. Vnde meritò subdit: *Introibo in potentias domini.* Spiritualis enim homo dum non adhæret literæ, meretur per intellectum ad interiora spiritus introire, vt potentias domini sciat, id est, gratiam & virtutes, quibus iam non infirmatus per carnē mandata diuina potenter impleat. In hoc etiam cōmendat gratiā Dei, non iustitiam suam, cùm protinus addit: *Domine memorabor iustitiæ tuæ solius.* Quidam enim ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei nō sunt subiecti. Nullam meam agnosco, solius tuæ memorabor iustitiæ. Iustitia tua sola me liberat: mea sola non est nisi peccata. Non gloriabor de viribus meis, ne in literatura maneam: sed de gratia tua per quam literam operando adimpleam. Nec solùm facere, sed & ipsum scire Deo attribuit, cùm subiungit: *Deus docuisti me à iuuentute mea, & vsque nunc.* Ex ipso initio fidei quo me innouasti, vsque modò, docuisti me, quia tuæ solius iustitiæ memorari debeo. Considerans enim vitam præteritam meam, video quid mihi debebatur, & quid acceperim pro eo quod mihi debebatur. Debebatur pœna, reddita est gratia. Debebatur gehenna, data est vita æterna. Ex quo conuersus sum, didici merita mea nulla præcessisse, sed gratiam tuam mihi gratis venisse. Taliter eruditus *Pronuntiabo mirabilia tua,* Id est, ea quæ tu mirabiliter operatus es, aliis prædicabo. Quid mirabilius inter Dei mirabilia, quā quòd ipse creator factus est creatura? Deus humanam naturam suscepit. Sanguine suo perditum hominem redemit, de morte ad vitam, de mundo ad gloriam reduxit. Hæc sunt, quæ pronuntiabo mirabilia, quæ me docuisti à iuuentute mea. Et sicut hucusq; cepisti misericors domine, sic vsq; in finē non cesses agere. Et hoc est quod subdit: *Et vsque in senectam & senium, Deus, ne derelinquas me.* Adiuuisti fortē, non deseras debilē. Tempore Apostolorū & martyrum erat iuuenis Ecclesia, fortis in virtute, patiens in tribulatione, perfecta in sapientia. Iam quia charitas refrigescit, minuitur sapiētia, virtus deficit: quasi in senectutē venire cepit. Tēpore Antichristi cadet in senium, quando eius virtus adeo diminuta erit, vt si fieri possit, seducātur etiam electi. Postulat ergo Christi Ecclesia, vt sicut à iuuentute per omnipotētis Dei gratiā regitur: sic vsq; in finem per eandē gratiā gubernetur. Vsq; in senectā & seniū meū, id est vsq; ad diem vltimū meū, vsq; in finē seculi gratia tua perseueret mecum. *Donec annuntiē brachium tuum,* Id est, filiū tuū, *generationi omni quæ ventura est.* Hinc alibi dicitur: Et brachium domini cui reuelatū est? Ideo Christus brachium domini dicitur, quia ipse est virtus & fortitudo Dei per quē omnia facta sunt: & à quo diaboli virtus superatur. Omni generationi annuntiatur hoc brachiū, vt credēdo in dominū Iesum Christū fortes permaneant, atq; in tanta virtute confidendo, diabolum & vitia potenter vincant. Annuntiabo (inquit) non vires aut iustitias meas, sed *Potētiam tuam & iustitiā tuā, Deus,* quæ extendūtur *vsq; in altissima quæ fecisti magnalia.* id est, vsq; ad ipsas cælestes virtutes, quas tu longe mirabilius quàm cætera opera tua creasti. Dei magnalia sunt angeli, sedes, dominationes, principatus, potesta-

Rom. 10. Philip. 2. Ioan. 1. Luc. 1. 1. Pet. 1. Apoc. 1. Matth. 24. Ibidem. Luc. 1. Isa. 53. Heb. 1. Colos. 1.

tes. Hæc ipsa magnalia tibi debent quòd sunt, quòd iustè viuunt, quòd beatè viuunt. Non solùm homines gratia Dei gubernantur, sed & ipsę altissimæ & æternæ potestates. Vnde admirando exclamat, dicens: *Deus quis similis tibi,*
Isa. 14. subaudis, in magnalibus faciendis? Voluit primus angelus tibi esse similis, &
Genes. 3. cecidit. Voluit primus homo, cui serpens dixit: Et eritis sicut dij, & dignita-
Genes. 2. tem amisit. Et tamen ad similitudinem Dei factus legitur homo: & ipse do-
Matth. 5. minus ad similitudinem suam nos inuitat, dicens in Euangelio: Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos, vt sitis filij patris vestri. Et
1. Ioan. 3. Apostolus: Similes (inquit) ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.
Ioan. 8. In quo ergo peccauit homo, si esse voluit quod Deus in illo fecit? Sed voluit
Hebr. 13. hoc peruersè, vt quomodo Deus non habet à quo formatus est, non habet à quo regatur: sic ipse voluit in sua potestate esse sine domino, sine rectore, vt propria vteretur voluntate. Posset autem & hoc velle sine peccato, scilicet vt similis esset Deo. Quisquis enim vult ita esse similis Deo, vt ad illũ stet, & ab illo fortitudinẽ suã custodiat, eiq; cohęrẽdo signetur tanquã cera ex anulo: habet imaginẽ eius, faciens quod dictũ est, Mihi autẽ adhærere Deo bonũ
Genes. 2. ęst. Hic custodit similitudinẽ & imaginẽ ad quam factus est, & non peccat. Quod quia homo prius agere contẽpsit, nunc captiuus clamat: Deus quis similis tibi? Peruersè volui esse tibi similis, & factus sum similis pecori. Sub tua
Psal. 48. dominatione, sub tuo præcepto verè similis eram. Sed homo in honore po-
Genes. 3. situs non intellexit, cõparatus est iumẽtis insipiẽtibus & similis factus est illis. Et quia tetigit vetitũ, inuenit suppliciũ. Vnde nunc gemens subdit: *Quantas ostẽdisti mihi tribulationes malas & multas!* Ostẽsum est enim malũ homini per ex
Ibidem. perimentũ: Vnde scriptũ est: Et aperti sunt oculi eorũ. Cognouerunt enim se peccasse. Clausi sunt oculi interiores quibus videbant spirituale bonum: & aperti sunt oculi exteriores ad experiendum malum. Quis autem potest dicere aut excogitare, quantas & quàm multas tribulationes & anxietates videat & sentiat miser homo, in hac mortalitate & corruptione? Quæ ideo malæ sunt, quia sine culpa esse non possunt. Disciplina tamen fiunt, & admonitio est, non desertio. Nam protinus addit: *Et conuersus viuificasti me.* Quasi post iram conuersus ad misericordiam, viuificasti genus humanum in primo parente mortuum. Sicut enim in Adam omnes moriun-
1. Corint. 15. tur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. *Et de abyssis terræ*, Id est, de profunditate & submersione peccati, *iterum reduxisti me.* Quid est, quòd dicit
Ioan. 3. Iterum? Non enim semel reducit Deus à peccatis: sed modò per baptismum,
Matth. 4. modò per pœnitentiam, modò per conuersionẽ: & sic multis & diuersis mo-
Luc. 7. dis reducimur ad salutem. Nos iteramus culpam, pius dominus iterat erga nos suam misericordiã. Vel de abyssis terræ, id est de peccatis quæ nos mergunt in interitum, reduxit Deus genus humanum. Primùm per fidem, iterum per speciem: nunc rectè viuendo, iterum æterna beatitudine perfruendo. Surreximus mente, fide, spe, charitate. Restat vt surgamus & corpore. Et quia hoc iam spe tenemus, dicatur rectè, Et de abyssis terræ iterum reduxisti me. Mihi verò sic reducto, *Multiplicasti magnificen-*
1. Timot. 2. *tiam tuam*, id est, multis modis magna & multiplicia virtutum dona

contu

contulisti. *Et conuersus*, per mediatorem Christum, ab ira quam habebas de peccato contra genus humanum, *consolatus es me*, securum faciendo de æterna promissione. Et quia duas dixerat reductiones, vnam secundum spiritum in re, alteram secundum corpus in spe, eas duas commendat, cùm subiungit: *Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam, Deus.* Hoc est secundum spiritum. A superiori enim sonat psalteriũ quod est quasi vas quoddam spirituale, in quo psalmi continentur, in quo etiam domini veritas ad ipsius honorem prædicatur. Vasa psalmi, instrumenta sunt vbi psalmodia fit: & significant viuificationem spiritus. Quid de corpore? *Psallam tibi in cithara sanctus Israël.* Cithara enim ab inferiori parte sonitum reddit. Psallam tibi in cithara, id est, in mortificatione carnis. Tibi inquam, qui es sanctus Israël, id est, qui sanctificas eos qui sunt spiritualiter Israël, id est, videntes Deum. Et ideo *Exultabunt labia mea cùm cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.* Tam certus erat sanctus Dauid de redemptione animæ suæ, vt iam diceret factum, quod in spiritu præuidebat futurum. Non ait: Et anima quam redẽpturus es: sed Anima mea quam redemisti. Quapropter dum domino cantat, nõ solùm exterioribus labiis, sed intus in anima exultat. Sic enim Deum laudare decet, vt mens concordet cum voce, vt impleatur illud Apostoli: Psallam spiritu, psallam & mente. Nec solùm labia mea decantabunt, *Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuam:* Id est, qualiter anima mea per te redempta sit & iustificata, nullis meis præcedentibus meritis, sed sola tua gratuita misericordia. Quando hoc meditabitur? In fine, *Cùm confusi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.* Duobus modis confundentur & erubescent: aut cùm credent in Christũ, aut cùm venerit Christus. Resurgẽt enim omnes mortui, quisq; cum causa sua: separabuntur boni ad dexterã, mali verò ad sinistrã. Et tunc cõfundentur, qui antè exultabãt: erubescẽt qui garriebant, cùm dicetur eis: Ite in ignẽ ęternũ. Et notandũ quòd non ait, Et lingua mea loquetur: sed meditabitur. Tunc enim linguæ cessabunt quoniã in illa beata vita omniũ voluntates & cogitationes omnibus inuicem apparebunt.

Colos. 3. | 1. Corin. 14. | 1. Corint. 15. | Matth. 13. & 25. | 1. Corint. 13.

TITVLVS PSALMI LXXI.

PSALMVS Dauid, in Salomonẽ. Tractatus iste tẽdit in Christũ, qui est verus Salomon id est, pacificus, qui pacẽ posuit inter Deum & genus humanũ. In hoc psalmo Christus materia est secundum vtrãque naturam, diuinam scilicet & humanã. In prima parte petit ei dari iudiciũ, & affirmat quòd habebit. In secunda (quæ incipit, Orietur in diebus eius iustitia) loquitur de regno, ipsum regnum commendando multis modis. In tertia (quæ incipit, Sit nomen eius benedictum) cõmendatio est ipsius regis. Intendit nos admonere, vt subiiciamur ipsi Salomoni. Vox prophetæ præuidentis Christũ futurum regem, qui orando prophetat, vt detur ei regnũ dicens.

Ephes. 2.

PSALMVS LXXI.

DEVS iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis. Hoc confirmat in se dominus, vbi ait in Euãgelio: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudiciũ dedit filio. Qui rex etiã filius regis est, quia & Deus pater vtiq; rex est: & ipse filiũ suum incarnatum

Ioan. 5. | Psal. 5. 23. 43. 83.

Psal. 2. Matth. 2. Ioan. 1. constituit regem super populū suum, vt eum secundum iustitiā & iudicium, secundū bonos mores & virtutes spiritualiter regeret, atq; in suo cælesti regno perenniter collocaret. Ac si dicat: O Deus pater, da regi Christo super Ioan. 5. homines iudiciū tuum, vt sicut tu habes iudicare, ita habeat & ille. Atq; eidē Matth. 28. filio regis, id est, tui qui solus rex es, & in veritate tuos regis, da iustitiā tuam id est, iustum iudicium: quia rex ille semper iusta iudicia iudicabit. Endiadis est, quia per diuersa idem dicit. Idem est enim in hoc loco iustitia & iudiciū. Nec aliud designant, nisi iudicium iustum. Da ei *Iudicare populum tuum in iustitia*, id est, vt iustè iudicet vniuersos: videlicet bonos & malos. Nec mouere debet, quòd dicit, Tuum. Sui enim sunt etiam peruersi, nec quicquam Matth. 12. possunt facere, nisi permissu Dei. Similiter *& pauperes tuos in iudicio*, subaudis Matth. 25. da ei iudicare. Iudicat Christus in hac vita bonos & malos. Iudicabit etiam postmodum, quādo malos à bonis separabit. Et notandū quòd cùm diceret, Matth. 5. *Pauperes* mox addidit, *Tuos*: vt per hoc designaret pauperes veros. Nō enim omnes pauperes, sunt pauperes Dei, sed diuites sui: quia non humiles sunt, sed superbi. Et sunt quidam diuites qui facilius omnia sua pauperibus tribuant, quàm ipsi pauperes faciant. Propterea ad designādos pauperes suos, Ibidem. dicit dominus in Euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Luc. 6. regnum cælorum. Non ait pauperes rebus, sed spiritu: quoniam hęc beata & Deo acceptabilis paupertas est, vbi præsumptio spiritus non est. Tales pauperes in futuro iudicio iudicabit & saluabit Christus: quoniam sicut alibi di-Psal. 9. citur: Patientia pauperum non peribit in finem. Nec solùm da ei iudicium, Marc 16. sed fac illum per prædicatores tuos diuulgari per totum mundum. Et hoc Acto. 10. est quod subdit: *Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam*. Eminentes excellenti sanctitate mōtes in Ecclesia sunt, qui idonei sunt & alios docere. 2. Corint. 3. Suscipiant isti montes pacem prædicandam populo, sicut illis præceptum Luc. 10. est à domino. In quancunque domum intraueritis, primùm dicite, Pax huic domui. Colles sunt minores. Ipsi suscipiant iustitiam, id est obedientiā quæ est in hominibus, & in omni rationali creatura omnis iustitiæ origo atque perfectio. Vel per montes & colles possunt intelligi Euangelicę pacis vtriq; prædicatores, siue præcedentes, siue subsequentes. Ipsi suscipiant pacem & Colos. 1. iustitiam, id est, Christum, qui nos pacificat Deo, & iustificat per fidem: cúm-Rom. 4. que notificent populo. Primùm postulat, deinde affirmat quòd re vera iudicium habebit Christus. Vnde & dicit: *Iudicabit pauperes populi*, id est, veros & spirituales pauperes, segregando eos à populo, sicut dominus discipulis suis ait: Ego vos elegi de hoc mundo. *Et saluos faciet filios pauperum*, id est, imita-Ioan. 15. Apoc. 12. tores Apostolorum: *Et humiliabit calumniatorem*, id est, opprimet diabolum, qui est iniustus accusator fratrum nostrorum. Humiliatus est enim, quia quem occiderat resurrexit, regnumque mortis abstulit. Cuius ille potesta-1. Corint. 15. tem ita gerebat, vt per vnum hominem quem deceperat, omnes per mor-Rom. 5. Philip. 2. tem traheret ad damnationem. Sed humiliatus est: quoniam si per vnius de-Rom. 5. lictum mors intrauit in mundum, multo magis qui abundantiam gratiæ accipiunt in vita, regnabunt per Christum qui humiliauit calumniatorem. *Et permanebit cum sole*, id est, cum deitate: quæ ideo dicitur sol, quia vera cognitione

gnitione iustitiæ illuminat animam humiliato calumniatore: cum sole permanet, quia victo diabolo per resurrectionem ad dexteram patris sedet, vbi iam non moritur, & mors ei vltrà non dominabitur. *Et* hoc *ante lunam.* Tanquam primogenitus à mortuis præcedens Ecclesiam, quæ variando deficit & crescit *In generationem & generationem.* Aut generationem dicit, qua generamur mortaliter. Deinde incarnationem diuinitatis annuntiat, cùm subiungit: *descendet sicut pluuia in vellus.* Quid enim tam silenter & sine strepitu fit, quàm cùm imber in vellere descendit? Nullius aures sono verberat. Nullius corpus humore repercussi roris aspergit: sed sine inquietudine omnium totum imbrem per multiplices effusum partes, toto corpore vnius meatus, scissuram nesciens, solida mollicie meatus plures præbet: & quod clausum videtur per densitatem, est patulum per tenuitatẽ. Rectè ergo Mariam velleri comparamus: quæ ita concepit dominum, vt toto eum hauriret corpore, nec eiusdem corporis scissuram pateretur: sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam. Rectè ergo Maria velleri comparatur: de cuius fructu salutaria populis vestimenta texuntur. Vellus planè Maria est. Si quidem de molli sinu eius Agnus egressus est, qui & ipse matris laniciem, id est, carnem gestans molli vellere, cunctorum operit vulnera populorum. Omne enim peccati vulnus Cristi lana suffunditur, Christi sanguine fouetur: & vt sanitatem recipiat, Christi indumento vestitur. Et quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, aptè subiunctũ est: *Et sicut stillicidia stillantia super terrã.* Quoniã tota se diuinitas infudit in Mariam, descendit sicut pluuia in vellus: quoniam per diuisiones gratiarum perfudit Ecclesiam, descendit sicut stillicidia stillantia super terram. Gedeon in præliũ iturus, belli exitus signum à domino petiit. Posuit igitur super terrã vellus, quod prius madidum, posteà verò siccũ apparuit. Terra autẽ prius sicca, postea verò madida fuit. Pluuia Christus, vellus Iudæa, terra verò gentium multitudo intelligitur. Prius pluuia in vellus, primitus Christus in Iudæam descendit. Erat autem terra sicca, quoniam gentium populus indoctus adhuc & imbaptizatus erat. Sed nunquid semper sicca erit? Non vtique semper: vellere excusso in omnes terras Christi nomen diffunditur. De vellere ergo in terram, de Iudæa in gentes Christi nomen rorisque superni fluxit doctrina. Et quæ vtilitas erit in aduentu Christi? *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis.* Hoc etiam secundum literam impletum est. In tempore enim quo natus est dominus, sub vnius regionis imperio totus mũdus quiescebat. Spiritualiter autem & pax & iustitia in diebus eius exortæ sunt. Peccatores facti iusti, & discordes pacifici. In diebus eius iustitia exorta est, id est, gratia fidei qua iustificantur electi. Bene autem dicitur, Et abundantia pacis: quoniam per totum mundum erit abundans reconciliatio, & de omni parte erunt homines reconciliati Deo. Hæc autem pax perseuerabit in sanctis, *Donec auferatur luna,* Id est, donec fiat immortalis & impassibilis præsens Ecclesia. Quid est enim donec auferatur luna, nisi donec efficiatur, vt non sit? Videlicet vt pacis abundantia vsq; ad hoc perducatur, vt cõtradictio ac rebellatio penitus destruatur, & fiat pax intantũ crescẽs, vt morte

Sapien.5. Marc.16. Hebr.1. Rom.6. Apoc.1. Iudicum 6. Luc.1. Ibidem. Ioan.1. 1.Pet.4. Ioan.1. Iudicum 6. Psal.18. Rom.10. Luc.2. Rom.7. Luc.2.

1.Corint.15. morte omnino deuicta inter carnem & spiritum, inter hominem & Deum inconcussa concordia atque vnitas indiuisa perpetuo habeatur. Deinde ostendit amplitudinem regni, cùm subiungit: *Et dominabitur à mari* orientali, *vsque ad mare* occidentale: *& à flumine* Iordane, *vsque ad terminos orbis terrarum*, in circuitu totius orbis. Per flumen Iordanem in quo Christus baptizatus est, accepimus baptismum, per quem Christus dilatatur per totum mundum. *Coram illo procident Aethiopes: & inimici eius terram lingent*. Per Æthiopes, à parte totum significauit omnes gentes: eam eligens gentem quam potissimum nominaret, quæ in finibus terræ est. Procident (inquit) coram illo, id est, adorabunt illum: & inimici Dei terram lingent, si quando Iudæi, hæretici & pagani in Apostolorum doctrina delectãtur. Sunt enim Apostoli sal terræ. Lingent etiam terram inimici Dei, quãdo fallaciæ blandimentis verbisque adulatoriis sanctos decipere nituntur. *Reges Tharsis & insulæ munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent*. Hoc Magi stella duce etiam corporaliter impleuerunt, quos vniuersæ terræ reges & principes adhuc quotidie spiritualiter imitari non desistunt. Tharsis interpretatur exploratio gaudij, vel contemplatio. Aliqui enim venientes de exploratione gaudij, experta & despecta inani lætitia huius mundi, seipsos facientes reges, carnalitatem suam rationabiliter regendo, semetipsos offerunt in munera regi domino. Per insulas (quæ sunt terra sicca & circundata mari) accipimus eos qui sicci sunt à fluctibus huius mundi: cuius tempestatibus nequaquam demerguntur, licet procellis eius circunquaq; tundantur. Tales insulæ munera offerunt, quia bona quæ operantur, domino ascribunt. Arabia interpretatur humilitas. Saba succensio. Humiles & illi qui in se vitia succendunt, nihilominus facti reges, semetipsos dona gratuita domino adducunt. Ea quippe adduci solent, quæ ambulare valent. Nunquid de immolandis victimis hoc dictum est? Absit vt talis oriatur in diebus eius iustitia. Sed per hæc dona quæ domino adducenda prædicantur, homines fideles designantur, quos in societatem Ecclesiæ Christi regum adducit auctoritas. *Et adorabunt eum omnes reges*, qui prius solebant adorari, id est, aliqui de omni genere regum: *& omnes gentes*, quæ prius solebant seruire terrenis regibus, *seruient ei*, nostro videlicet cælesti regi. Et merito, *Quia liberabit pauperem à potente*. Ille hîc dicitur potens, qui superius calumniator est appellatus. Quem potentem ad homines sibi subiiciendos atque in seruitute retinendos, non virtus eius fecit, sed humana peccata. Sed qui humiliauit calumniatorem, & intrauit in domum fortis, vt eo alligato vasa eius eriperet, ipse liberauit pauperem à potente, *& tam desolatum & miserum pauperem, cui non erat adiutor*. Non enim hoc efficere potuit vel quisquam homo iustus, vel aliquis angelus. Non poterant etiam per liberum arbitrium liberari, nisi tantummodo per Christum. Et quomodo liberabit? *Parcet pauperi & inopi*. Pauper est, qui nihil habet. Inops qui alterius ope indiget. Hunc pauperem virtutibus & bonis operibus vacuum & desertum, non damnabit rex pius iuxta proprium meritum, sed parcet, relaxando pœnam, dimittendo culpã. Et sic: *Animas pauperum saluas faciet*, Diuitum animabus dæmoniis traditis.

Et quo

Marginal references: Matth.3. Luc.3. Ioan.1. (beside "terrarum"); Matth.2. (beside "quam potissimum"); Matth.5. (beside "dimentis"); Matth.2. (beside "sulæ munera"); Rom.12. (beside "munera regi"); Luc.11. (beside "nendos").

Et quomodo saluas faciet animas pauperum? *Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.* Quoniam neque vsuras neq; iniquitates amplius exercebunt. Siue ex vsuris & iniquitate,diaboli.Hic enim pessimus fœnerator aliis luxuriam,aliis auaritiam,aliis verò superbiam commodat:in quibus postquã peccatores exercitati fuerunt,animam pro vsura diabolo reddunt. Pecunia diaboli est iniquitas,quam nos ab ipso suscepimus. Super hanc pecuniam exigit à nobis vsuras,id est,pœnas,quas non suscepimus & soluimus. Ab his vsuris & iniquitate redimuntur animæ pauperum,sanguine illo qui effusus est in remissionem peccatorum. *Et* sic factum est *honorabile nomen eorum coram illo.* Iam enim non memor est nominum eorum per labia sua, quibus anteà vocabantur idolatræ,siue adulteri,siue homicidæ: quoniam relictis vitiis pro quibus signabantur talibus vocabulis, conuersi ad Christum susceperunt nouum vocabulum,vt à Christo dicerẽtur Christiani. Quod vtique nomen coram illo est honorabile, etsi coram inimicis habeatur despicabile. Audi & aliud honorabile nomen, atque omni iocunditate plenum, quod ipse pius dominus discipulis suis imponere dignatus est, dicens:Iam non dicam vos seruos,sed amicos meos. Sequitur commendatio ipsius regis de quo ait: *Et viuet.* Non enim in morte remanebit,sicut Iudæi putauerũt: sed resurget à mortuis, Et viuet in æternum,teste Apostolo qui ait: Christus resurgens ex mortuis,iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. *Et dabitur ei de auro Arabiæ.* Multi enim ex sapientibus gentium conuertentur ad ipsum. Vel aurum Arabiæ significat sapientiam in humilitate. Arabiam enim interpretari diximus humilitatem. Hoc thesauro nihil charius, nihil pretiosius aut haberi,aut offerri Deo potest, *Et adorabunt de ipso semper,* Id est,summa & singulari veneratione colent eum. Et hoc quòd eum adorabunt,procedet de ipso,id est,de munere ipsius. Nos enim quomodo oremus nescimus;sed Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. De ipso habent,si qui bene orant. Ab ipso trahũt quicquid boni possident. Meritò ergo *tota die,* id est assiduè *benedicent ei,* gratias referendo, & bona sua non sibi,sed domino ascribendo. Ostenditur & alia causa vt benedici debeat,cùm subditur: *Erit firmamentũ in terra.* Omnes enim promissiones Dei in illo firmatę sunt. Et quicquid prophetatum est pro salute nostra, totum in illo est,vel erit adimpletũ. Fideles quoque animæ in hac terra positæ,non habent aliud firmamentum,nisi Christum. Firmamentum est timẽtibus eum. Ecce est firmamentum. Nunquid altum? Erit vtique. Nam *In summis montium superextolletur,* Id est,inter illos montes,qui sunt aliis altiores, cũ Christus venerit,solus omnibus eminentior apparebit. Hinc alius propheta dicit:Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montiũ. Nam si alij montes extolluntur sanctitate, dominus noster superextollitur diuinitate. Ecce firmamentum est,& altum:nũquid fructuosum? Etiam *Super Libanum fructus eius.* Libanũ solemus accipere veluti huius seculi dignitatem:quoniam mons est Libanus excelsas arbores habens, & nomen ipsum interpretatur Cãdidatio. Et quid mirum si super huius seculi præclarum omne fastigium fructus superextolletur Christi, cuius fructus

Matth. 26. Luc. 22. Apoc. 1. Act. 11. Ioan. 15. Psal. 15. Isa. 53. Rom. 6. Matth. 11. Rom. 8. Galat. 3. Matth. 24. Isa. 2.

dilectores omnia secularia cacumina contempserunt? Si autem in bono accipiamus Libanũ, propter Cedros Libani quas plãtauit: quis alius fructus intelligendus est, qui super Libanũ extollitur, nisi de quo Apostolus de charitate locuturus dicit: Adhuc excellẽtiorem viã vobis demõstro? Hoc enim & in primo ponitur munerum diuinorum, vbi ait: Fructus autẽ spiritus est charitas. Atq; inde cætera consequenter cõtexuntur. Aptè autem adiunctũ est, *Et florebant de ciuitate sicut fœnum terræ.* Ciuitas in hoc loco designatur seculi huius societas. Exaltatur itaq; fructus Christi super Libanũ, id est, super arbores diururnas, & ligna imputribilia (quia ille fructus æternus est) omnis claritas hominis secundũ temporalẽ seculi celsitudinẽ fœno cõparatur, quoniam à credentibus, & vitã æternam iam sperãtibus, spernitur fœlicitas
Isa.40. tẽporalis, vt impleatur quod scriptũ est: Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius vt flos fœni. Fœnũ aruit, & flos decidit: verbum autẽ domini manet in æternũ. Et propter hæc omnia beneficia *Sit nomen eius benedictum in secula.* Id est, fama & gloria nominis eius quãtum ad homines, accipiat incrementũ, & semper magis ac magis diuulgetur & magnificetur hîc & in ęternũ. Merito autem benedicendum est, quoniã etiam *Ante solem,* id est, ante omnia tẽpora *permanet nomen eius.* Non dicit nomen, illã vocẽ quæ transit: sed substantia diuina hîc intelligitur, quæ per nomen significatur: & est conse-
Genes.27. quens, vt qui Deum benedicit, benedicatur à Deo. Quod sanctus Isaac ostendit, quãdo in figura Christi filio suo benedicens dixit: Qui benedixerit
Genes.22. tibi, erit & ille benedictus. Hinc Abrahæ dicitur, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Vnde nunc rectè dicitur: *Et benedicentur in ipso omnes tribus*
Nume.34. *terræ.* Tribus dicuntur quasi curiæ, impropriè tamen. Et dominus Deus po-
Iosue 13. & & 14. pulũ suum per diuersas tribus diuidi præcepit: & sanctus Iacob secundũ di-
Genes.50. uersas tribus filiis suis benedixit. Diuersæ tribus in Ecclesia Dei electas ani
Ioan.14. mas secundũ diuersa merita designant, propter quod & in domo patris mãsiones multæ sunt. Ac si dicat: Non solùm ipse benedictus erit, sed omnes sui per eum. Vnde meritò *Omnes gentes magnificabunt eum:* Non ipsi faciendo vt magnus sit, qui per se magnus est: sed laudando & magnum faciendo. Vnde ex parte sua Deum benedixit dicens: *Benedictus dominus Deus Israël qui facit mirabilia solus.* Quoniam quicunq; facit, non ipse per se, sed dominus per ipsum facit. *Et benedictũ nomẽ maiestatis eius in æternũ.* Nomine maiestatis intelligitur gloria diuinitatis. Quare autẽ cùm diceret Deus Israël, nõ potius dixit Deus omniũ hominum, aut Deus totius creaturæ? Quia intendit ibi Deũ cõmendare secundũ gratiã. Nam secundũ potentiã postmodum cõmendauit, vbi nomen suæ maiestatis apposuit: propter quod & protinus addidit: *Et replebi-*
Ierem.23. *tur maiestate eius omnis terra.* Qua in re notandum est, quia cùm omnipotens
Ioan.14. Deus cuncta repleat per diuinitatis suæ potẽtiam, quædã tamen specialiter
Acto.2. replet per suæ inhabitationis gratiam. Vnde sicut pręmisimus, ad commendandã gratiã suam dictus est Deus Israël, quoniã hanc gentẽ sibi specialiter elegit: de qua per prophetã alium dicit: Et inhabitabo & inambulabo in eis,
Leuit.26. *2.Corin.6.* & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Quatuor ergo benedictiones in his quatuor versibus posuit. Primã de æternitate Dei. Secundã de benedictio

nedictione gētium in ipso. Tertiā de gratia spirituali Israëli collata, in qua etiam solū Deum mirabilē prędicauit, quia in hoc solo opere gratię longe mirabilior quā in cæteris operibus extitit. Quartā gloriā suæ maiestatis, in qua consistit nostra beatitudo & finis. Hac enim maiestate replebitur omnis terra, replebitur tota Ecclesia. Et ex his omnibus benedictus sit Deus. *Fiat fiat.* Quia valde desiderat, ideo ingeminat.

TITVLVS PSALMI LXXII.

SICVT per clauem vel ostium ingredimur in domū, ita per sensum titulorum intelligentiam intramus psalmorū. Titulus huius psalmi est: Defecerunt hymni David filij Iesse, Psalmus Asaph. Hymni sunt cantus continentes laudem Dei. Si sit laus, & non sit Dei, non est hymnus. Si sit laus, & Dei, & non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo vt si sit hymnus, habeat hæc tria: & laudē, & Dei, & canticum. Cùm ergo dixit, Defecerunt; molestā rem videtur nuntiare. Nam qui cantat laudem, non solùm laudat, sed etiam hilariter laudat. Qui cantat laudem, non solùm laudat, sed etiam amat eum quem cantat. In laude confitentis est prædicatio, in cantico affectio. Asaph interpretatur synagoga siue cōgregatio. Vox est in hoc psalmo synagogæ, deficientibus hymnis David, non filij Dei, sed filij Iesse. Ideo addidit filij Iesse, ne in hoc loco sicut in cæteris psalmis, per David intelligeretur Christus: sed per David acciperetur carnalis Iudaicus populus, cui præerat rex & propheta David. Huius David, id est carnalis populi laudes defecerunt, deficientibus temporalibus rebus, per quas solebat à carnali populo laudari Deus. Quare autē illæ defecerunt, nisi vt aliæ quærerentur meliores, quæ deficere nō possunt? Materia est ipsa fidelis synagoga. In prima parte iam tanquā confirmata Deū laudat, quæ antè dubitās pene errauerat. In secūda parte (qua dicitur, Conuertetur populus meus hic) cōuersio ab eo quòd dubitauerat commendatur. In tertia (quæ incipit, Verùmtamen propter dolos) ostendit hanc prosperitatem fallacem, atque amatores eius ad mortē trahentem. In quarta (quæ incipit, Quid enim mihi est in cælo?) ostendit se verum habere intellectum, nec iam temporalia quærere, sed solum Deum. Intentio est compescere simplices, ne de prosperitate bonorum aut aduersitate malorum murmurent aduersus Deum, quem constat in omnibus bonum esse & iustum. Ideo ait.

1.Para.6.

2.Corint. 9.

PSALMVS LXXII.

Q*VAM bonus Israël Deus.* Mirè quidē & ineffabiliter bonus est. Sed tamen summa eius bonitas non omnibus nota est, nisi tantummodo *illis qui recto sunt corde,* id est, qui nec extolluntur prosperis nec franguntur aduersis: & in vtroque bonum & rectum intelligunt Deum. Deinde incipit dubitationē suam quā prius habuit ad aliorū cōfirmationē declarare, cùm subdit: *Mei autē penè moti sunt pedes,* Id est, animi affectiones penè motę sunt à Deo. *Penè effusi sunt gressus mei,* Id est, opera mea. Gressus nostri effunduntur, quādo pro diuersis & terrenis rebus appetendis operamur. Quādo autē pro solis æternis laboramus, iam nō effunduntur bonæ actionis gressus, sed ad vnū potius tendunt, scilicet ad Deum. Moti sunt pedes, ad errandum: fusi gressus, ad lapsum: nō omnino tamē, sed penè. Ac si apertius dicat: Penè recessi à Deo, & secundū voluntatē, & secundū actū. Ideo dicit: Penè, quia resipuit. Nam si nō resipuisset à Deo penitus recessisset. Sed quare hoc? *Quia zelaui super iniquos, pacē peccatorum videns.* Vidi

Matth. 19.
Marc. 10.

illos pacem habere, diuitiis florere, qui Deum contemnebant. Ego verò qui cultor Dei eram, iis omnibus carebam. Propterea zelabam super illos. Ideo indignabar, ideo inuidebam. Sed iam video quare hanc habeant pacem. Quare? *Quia non est respectus morti eorū.* Non est in eis respectus diuinæ misericordiæ, vt liberentur ab æterna morte. Ideo hac tēporali pace hîc fruuntur, quatinus in futuro damnatione perpetua puniantur. *Et firmamentum in plaga eorum,* subaudis non est. Plagam eorum dicit culpam, in qua non est firmamentum, id est, aliquod pœnitentiæ vel salutis medicamentum. *In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.* Id est, non laborant sicut cæteri homines, neque affliguntur. Non sunt enim ex filiis Dei, quos flagellat misericors pater, vt recipiat. Nunquam autē hîc omnipotēs Deus magis irasci potest peccatori homini, quàm cùm in hac vita permittat eum prosperari. *Ideo tenuit eos superbia.* Quia enim flagella non sentiunt, propterea elatè viuunt. Nam si flagellarentur, fortassis humiliarentur. Ergo superbia tenuit eos, alligauit, astrinxit, subdidit tanquā captiuos, tanquā seruos. Ex hac retentatione *Operti,* Id est, ex toto pleni *sunt iniquitate,* quantum ad proximum: *& impietate sua,* quantū ad Deum, O infelices illi, quos tanquā vinctos superbia tenet, tanquā submersos iniquitas operit. Quæ vnde processerit, ostenditur cū subinfertur: *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorū,* Id est, ex copia diuitiarum, ex tumore superbiæ, ex voluntate & delectatione. Ex quo notādum est, quia non ab vna semper origine procedit iniquitas. Nam aliquando ex necessitate deriuatur, aliquado ex abundantia. Sunt quidā mali quasi ex macie, quia exiles, exigui, pauperes & egētes, tabe quadā necessitatis affecti. Pauper furtum facit: ex macie processit iniquitas. Diues abundans aliena rapit: quasi ex adipe iniquitas prodiit. Cùm dicis macro: Quare hoc fecisti? Humiliter afflictus, & abiectus respondet: Egestas cōpulit. Si dicas diuiti: Quare hoc facis? Vix dignatur audire, etiam contēnit te. Aliud est ergo ex necessitate peccare, aliud ex abundantia. Ecce hi à superbia inceperunt: quò peruenerunt? *Transierunt* (inquit) *in affectum cordis,* Id est, vsq; ad prauas voluntates suas adimplendas. Et hoc quòd ipsi transierunt, non impræmeditatè fecerunt, sed quasi ex mora & lima, quia *cogitauerunt* prius diu inter se: *&* posteà *locuti sunt* ad alios docendos *nequitiam* suam. Et hoc non in abscondito, sed in manifesto. Vnde & subdit: *Iniquitatem in excelso locuti sunt.* Non cum timore, sed cum audacia, clarè & apertè, audientibus omnibus. Nec solùm cōtra homines tumidè & peruersè locuti sunt malū, sed etiā in Deum. *Posuerunt* enim *in cælum os suum,* blasphemātes Deū, ipsis cælestibus detrahētes. *Et lingua eorum transiuit in terra.* Prius in cælū, deinde in terrā linguā trāstulerunt: quia prius contra Christum, posteà verò cōtra Ecclesiā locuti sunt. Vel linguā eorū in terra transire, est contēpto cælesti domino seipsos in hac vita laudare, magnificare, sicut alibi dixerunt: Linguā nostrā magnificabimus, labia nostra à nobis sunt. Quis noster dominus est? Et verè in hoc lingua eorum transiit in terra, quia loquacitas eorū metas humanitatis & modum excessit in natura, cùm se intantum extollerent, vt Deum esse supra se contemnerent. Et quia intantum errauerunt, atque ad tantam malitiam ex

Prouer. 3. Hebr. 12. Apoc. 3.

Psal. 11.

pace &

pace & prosperitate sua peruenerunt, eorum damnatio, fuit aliis occasio conuersionis. Propterea subdit: *Ideo conuertetur populus meus hîc*. Hîc (inquit) in tanta eorum cæcitate, in tanta perditione, quam incurrerunt qui diuitias amauerunt. Populus meus hoc ex ratione considerato, ex zelo & inuidia quam prius inde habuit, cõuertetur, ne simili damnatione cum amatoribus diuitiarum puniatur. Conuertetur (inquit) populus meus hîc, id est, considerata perditione prauorum. Vel hîc, id est, in hoc seculo, dum tempus est acceptabile conuertendi, & dies salutis. De quibus protinus addit: *Et dies pleni inuenientur in eis*, scilicet pleni ad indulgentiam, ad misericordiam & ad gratiam. Venit enim plenitudo tẽporis, in quo misit Deus filium suum in terris. Vel in his qui hîc ad Deum conuertentur, in futuro dies inuenientur pleni beatitudine, pleni æternitate. Verè ibi dies pleni sunt, vbi lucet sol iustitiæ, vbi diuina splendet claritas & æterna. Deinde narrat qualiter primùm errauerunt, & quomodo postmodum conuersi sunt. Ait enim: *Et dixerunt*, videlicet cogitando intra se ante conuersionem: *Quomodo scit Deus?* Id est, quomodo possumus scire quòd ipse sciat, quòd boni ita tribulantur & mali prosperantur? *& si est scientia in excelso?* Si est quod ipse sciat, quomodo patitur? Aposiopesis est, id est, defectio, vbi additur vt oratio plenè intelligatur. Talis erat error eorum. Putabant enim Deum res humanas aut nescire, aut non curare, cùm tribularentur boni & florerent mali. Vnde & subsequenter dicunt: *Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias*. Ego qui Deo seruio, egeo: ipsi peccatores sunt, & abundantes diuitias in seculo obtinuerunt. *Et* ideo ego quoque iunctus illis ante conuersionem, similiter dixi: *Ergo sine causa iustificaui cor meum*, vt mundus essem in cogitatione: *& laui inter innocentes manus meas*, id est, cum innocentibus actiones meas mundaui & hoc sine causa feci. Vbi est merces puræ conscientiæ? vbi præmium innocentis vitæ? Bene viuo, & egeo: ille peccat, & abundat. *Et fui flagellatus tota die*. A me non recedunt flagella Dei. Bene seruio, & flagellor: ille non seruit, & requiescit. Periculosa sunt hæc verba, & penè blasphema. Non dixit, Nesciuit Deus: sed quasi quærens hæsitat & nutat. Non dixit, Non est scientia in excelso. Hoc est quod ait paulò antè: Mei autem penè moti sunt pedes. Non confirmat, sed ipsa dubitatio periculosa est. Per periculum tamẽ trãsit ad sanitatẽ, vnde & subditur: *Et castigatio mea in matutinis*, Id est, sine dilatione. Castigatur autẽ cùm ab errore sanatur. Impiorum differtur castigatio, mea non differtur. Illa sera, vel nulla est: mea in matutinis. Audi iam vocem castigati. Reprimit enim se ab eo quod dixerat, atque errorem suum recognoscens ait: *Si dicebam, Narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui*. Hoc vt planius intelligatur, opus est vt distinguatur sic: Dicebã cogitando intra me, si narrabo sic, sicut videlicet superius narraui: vel sicut narrauerũt illi qui dixerunt, Quomodo scit Deus? &c. Ecce manifestũ est & certũ quòd nationẽ filiorũ, id est, iustorum tuorũ reprobaui. Aliud dicturus sum, quàm dixit Abrahã, quàm Isaac, quàm Iacob, quàm dixerunt prophetæ. Illi enim omnes dixerunt, quia curat Deus res humanas. Ego dicturus sum, quia non curat. An maior in me prudentia siue intellectus, quàm in illis? Saluberrima

2.Corint. 6.
Galat. 4.
Sapien. 5.
Mala. 4.

auctoritas reuocauit cogitationes ab impietate. Ne ergo iustos Dei reprobaret, imo vt vnũ cum eis salubriter sentiret: iam errorẽ suum tenaciter nõ defendit: sed q; nesciat, humiliter dicit. Non enim paruus profectus scientię est vel suam ignorantiã non ignorare. Vnde quidã ait: Hoc vnũ scio quod nescio. Et hoc est quod subdit: *Existimabã vt cognoscerẽ hoc, labor est ante me*. Putabã me scire veritatẽ, quare floreant mali: quare doleãt boni: & iam cõuersus, iã castigatus recognoui, quia hoc labor est ante me. Quid est ante me? dum apud me maneo, dum in sensu carnali persisto, dum sola visibilia attendo, non possum facilè de terrenis rebus vera sentire. Quandiu erit iste labor? *Donec intrem in sanctuarium Dei*. Donec mente transeam ad spiritualem intelligentiam: *& intelligam*, Id est, intellectum meum figam, *in nouissimis eorum*. Ergo ad habendã rerum temporalium veram scientiam duo sunt nobis necessaria. Primùm, vt æterna bono animo perpendamus. Deinde, vt eorum

Eccles. 1. quæ transeunt, finem solicitè cogitemus. Quo vtroque perspecto facilè colligitur quia vanitas est, quicquid temporaliter amatur. Nihil sanctuarium Dei, nisi diuinum iudicium valet intelligi, quò qui ratione intrat, indubitanter intelligẽdo considerat, quia omnipotens & iustus Deus ad hoc permittit florere malos in hoc seculo, vt puniantur grauiùs in futuro. Ad hoc bonos vult tribulari temporaliter, quatinus purgati postmodum gaudeant æternaliter. Iam verò tanquã Dei sanctuariũ ingressus, atq; ibi spiritualiter eruditus, non solùm de nouissimis quæ sentienda sunt, agnoscit: sed etiã pro-

Luc. 11. pter quod data sunt malis bona, intelligens insinuat, cùm subiungit: *Veruntamen propter dolos posuisti eis*, subaudis, diuitias, in quibus confidunt, quas fallaciis dolisque adepti sunt. Non hoc ita accipiendum est, vt omnipotens Deus (qui iustus est & bonus) hæc temporalia bona malis propter dolos ponat, vt ponendo hæc sic eos decipere intendas: sed in his bonis quæ bene ipse qui bonus est, malis ponendo tribuit, ipsa eorum voluntas prona & peruersus vsus seipsos corrumpunt. Nam acceptis à bono Deo terrenis bonis, vnde meliores bene dispensando & misericorditer largiendo esse debuerũt, inde proprio vitio suæ cupiditatis & superbiæ corrupti, fallacias, dolos, inuidias, & cætera mala exercuerunt. *Veruntamen* (inquit) *propter dolos posuisti eis*. Quanquã dicam in nouissimis eorum, tamẽ hîc iam quodãmodo punis eos occulto iudicio. Vnde & subdit: *Deiecisti eos dũ alleuarẽtur*. Non dicit, Deiecisti eos, quia elati sunt: sed in eo ipso quo sunt elati, sunt deiecti. Sic enim efferri, iam cadere est: & quãto magis exaltãtur, & superbiũt exterius, tãto magis excæcãtur interius. Quo plus ascẽdunt, eo amplius quẽadmodũ fumus euanescũt. Vnde & admirando adiũgit: *Quomodo facti sunt in desolationẽ?* Vbi enim superbia, ibi desolatio. Nã dum mẽs extollitur ab omni virtute, ab omni fructu boni operis vacuatur. Magna quoq; desolatio est, vbi Deus nõ est. Propter quod & *Subitò defecerũt*. Subitò amittũtur honores: citò amittitur potẽtia: subitò venit damnũ, quicquid tẽporaliter possidetur, subitò euacua-

Luc. 12. tur. Inde de quodã inuenitur in Euãgelio: Stulte, hac nocte anima tua tolletur à te. Et postquã defecerũt, *Perierunt propter iniquitatẽ suam*. Hoc iã sæpe cõtigit, & quotidie contingit. Talis est fructus diuitiarũ. Hæc sunt nouissima,

quæ in

quæ intelligit, qui in Dei sanctuariũ intrauit. Propter iniquitatẽ suam perẽut, qui terrena cupierũt, qui in superbia euanuerũt, qui in voluptatibus suis tanquã semper victuri, radicati sunt. Vbi gloria illorũ? vbi potẽtia? vbi pax? vbi diuitiarũ abundãtia? *Velut somniũ surgentiũ.* Sic omnia defecerũt. Fac hominem in somnis se inuenire thesauros. Pauper dormierat: in somnis diues est, sed donec euigilet. Euigilauit, inuenit ærumnam suam quam dimiserat dormiens. Et isti miseriã suam quam sibi cõparauerãt, inuenient cùm euigilauerint. Quasi enim modò dormiũt in peccato, dũ trãquillè viuũt, dũ venturam miseriã nõ attendunt. Cõpellentur post mortem euigilare, cũ de seipsis incipient rationẽ reddere. Et tunc veraciter deficiẽt & peribũt, quando implebitur quod subinfertur: *Domine in ciuitate tua imaginẽ ipsorũ ad nihilũ rediges.* Nonne digni sunt hæc pati, vt Deus in ciuitate sua imagines ipsorum ad nihilũ redigat, quia & ipsi in ciuitate sua terrena imaginẽ Dei ad nihilũ redegerunt? Vel trãsitoria bona & terrenã gloriã dicit eorũ imaginem, quia etsi non dant, tamen promittunt beatitudinẽ. Quæ in ciuitate Dei ad nihilum redigũtur, quia in sanctorum cordibus, qui sunt Dei ciuitas, tota hæc terrena gloria & diuitiæ pro nihilo reputantur. Et quasi quis diceret: O tu Asaph, vnde tibi quod ita loqueris? vnde tibi tantus rerum temporalium contemptus? ait: *Quia inflãmatum est cor meũ.* Nam quoniã igne sancti spiritus sanctorum corda accensa sunt, nihil nisi spiritualia desiderare possunt. Hinc Paulus admonet, dicẽs: Spiritu feruẽtes, domino seruiẽtes. Et quoniã Dei amor carnalem consumit voluptatem, rectè subiungit: *Et renes mei cõmutati sunt,* id est carnales delectationes commutatæ & ablatæ. *Et ego ad nihilum redactus sum,* abnegans memetipsum: *Et nesciui,* id est, pro nesciente & stulto me habui. Hinc Paulus: Si quis videtur esse aliquid, cùm nihil sit: ipse se seducit. Diuinus quippe amor cùm perfectè mentem occupat, voluptuosa desideria protinus deuastat: & quicquid carnale inuenit, totum adnihilat & occidit. Fortis est dilectio vt mors. Tria nobis in hoc versu demonstrãtur valde vtilia. Primo feruor charitatis: deinde mortificatio carnis: postmodum perfectio humilitatis. In versu verò qui sequitur duo, id est obedientia & perseuerantia, commendantur. Ait enim: *Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Fœlix anima quę potest esse iumentũ Dei, vt pro eius amore mãsueta & mitis omnia libenter ferat, omnia patienter sustineat: & sicut bene cepit, ita semper proficiat, atque in proposito sancto semper cũ Deo permaneat ita, vt ab eo nullis tentationibus separetur, nullis aduersitatibus moueatur: quatinus veraciter possit dicere, & ego semper tecum. Talis erat Paulus, cùm se affirmaret nullis tribulationibus, nullis angustiis, nulla demũ creatura separari posse à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Et ne hoc suis viribus ascribere videretur, gratiã Dei cõmendat dicens: *Tenuisti manũ dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cũ gloria suscepisti me.* Manum suam dicit opera sua. Dexteram, propter æternam vitam. Non enim pro terrenis operabatur, sed pro ęternis. Iuxta quod scriptũ est: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Nec hoc faciebat viribus suis, sed tenebat & gubernabat ille qui ait, Sine me nihil potestis facere. Quadam hîc simili-

Gen. 1. — Roma. 12. — Gal. 6. — Cant. 8. — 1. Cor. 13. — Roma. 8. — Matth. 6. — Ioan. 15.

tudine loquitur. Sicut enim aliquis puer vel infirmus per ſe ire non valet, niſi manu teneatur: ſic tanta eſt imbecillitas noſtra, vt in bono per ſe proficere minimè valeat, niſi eam diuina virtus ſemper teneat & trahat. Me quoque (inquit) poſitum in voluntate tua implenda, vt nunquam faciam niſi quod tu volueris, deduxiſti de virtute in virtutem: & tandem cum gloria ſuſcepiſti me, id eſt ſuſcipies me. Fœlix eſt illa anima, quæ voluntati Dei ſemper eſt ſubdita, vt illud velit, quod vult Deus: & illud reprobet, quod reprobat Deus: & ſe totam ita ſine vlla contradictione diuinæ committat voluntati: vt quicquid voluerit, tanquam de iumento ſuo faciat: quò voluerit, ducat. Ducturus eſt enim Deus talem animã in gloriam ſuam. Hæc gloria ſanctis præparatur in cælo, quæ verè mira & ineffabilis eſt. Vnde admirans ait: *Quid enim mihi eſt in cælo?* Et cœpit cogitare fœlicitatẽ ipſam cæleſtẽ, & arguere ſe, quia terrena deſiderauerit, dicẽs: *Et à te quid volui ſuper terrã?* Cõparauit volũtati ſuę terrenæ pręmiũ quod accepturus eſt cæleſte. Vidit quid ibi ſeruaretur ſibi, & cogitãs & ęſtuãs in cogitatione cuiuſdã rei inef-
Iſa.64. fabilis, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit:
1.Cor.2. nõ dixit, Illud & illud mihi eſt in cælo: ſed, quid mihi eſt in cælo? Quid illud eſt? Quantũ eſt? Quale eſt? Et cũ tantũ ſit quod habeo in cælo, à te quid volui ſuper terram? Cur vnquã terrena volui? Cur vnquã tranſitoria cõcupiui? Seruas (inquit) mihi tu in cælo diuitias immortales, teipſum: & ego volui à te in terra, quod habent & impij, ſcilicet aurum & argentum. Sic dum cæleſtia admiratur iſte Aſaph, & terrena deſpicit, inter vtrunq; verſans animum, ſemetipſum pœnitendo grauiter affligit, totúmque ſe cõtemptis inferioribus ad ſuperiora rapit. Vnde & dicit: *Defecit caro mea & cor meum.* Totum ſe ſpiritualem ſanctíque ſpiritus igne flagrantem inſinuat, dum carnis concupiſcentias & priſtinas cogitationes in ſe defeciſſe pronuntiat. Caro noſtra deficit, quando ſic per rigorem diſciplinæ conſtringitur, vt iam ſpiritui reluctari non poſſit. Cor etiam noſtrum defectum patitur, cùm voluntas propria omniſque præſumptio interius reſecatur, & ſic factus eſt (inquit) *Deus*
Ephe.2. *cordis mei* poſſeſſor, dum temporaliter viuo. Erit poſtmodum & pars mea Deus in æternum. Homines in hoc ſeculo eligunt ſibi partes: alij diuitias, alij honores, alij militiam, alij negotiationem: diuerſi diuerſa ſibi eligunt. Inter hos clamat populus Dei: *Pars mea Deus* non ad tempus, ſed *in æternum.* Talis hæreditas bona eſt & vera, quæ in æternum permanere poteſt. Et quare elegiſti hanc hæreditatem tibi? *Quia ecce,* id eſt manifeſtum eſt: *qui elongant ſe à te, peribunt,* id eſt damnabuntur, & verum eſſe perdent, & verè peribunt: quia tu *perdidiſti,* id eſt perdes. Vel in præfinitione tua perdidiſti *Omnes qui fornicantur abs te.* Omnis illicita coniunctio dici poteſt fornicatio.
Iudicum.8. Vnde ſcriptum eſt: Iſrael cum diis gentium fornicatus eſt. Et bene dixit,
1.Par.5. Abs te: quia qui peccat, longe eſt à Deo. Quando homo incipit deficere ab
Pſal.118. amore Dei, incipit à Deo elongare. Quod ſi rebus temporalibus illicito amore coniungitur, iam vtique fornicatur. Proprium enim virum, id eſt actorem ſuum anima deſeruit, & ei qui non erat ſuus, ſe laſciuo amore copulauit. Propter hoc iure incurrit perditionis pœnam, quia ſponte

deſeruit

deseruit salutem suam. Illi ergo quia deseruerunt Deum, perierunt. Tu verò quid? *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Hoc est totum bonū meum, Deo meo adhærere voluntate, fide, charitate. Et quandiu in peregrinatione sum, *ponere* volo *in domino Deo spem meam.* Quia nondum adhærere possum Deo meo per speciem, interim vel adhærebo ei per spem. Et merito: quia ipse dominus meus, qui me regit: & Deus meus, qui me creauit. Hoc bonum est mihi, hoc dulce, hoc suaue est mihi. Et quid hîc agis, ponens in Deo spem tuam? Quod erit negotium tuum, nisi vt laudes quem diligis, & facias tecum coamatores eius? Et hoc est quod sequitur: *Ut annuntiem omnes laudationes tuas*, id est vt prædicem quicquid prædicandum est de te, *In portis filiæ Sion*, id est, in auditu filiorum Ecclesiæ. Aures enim portæ sunt, per quas cordis interiora sanctorum penetrant prædicationes. Vel portæ sunt virtutes animæ, per quas itur ad cælestem Ierusalem. Laudes ergo Dei prædicantur in portis, quando voces doctorum sunt in apertione virtutum. In porta prædicat, cuius sermonem vita commendat.

TITVLVS PSALMI LXXIII.

PSALMI huius titulus est: Intellectus Asaph, id est intellectus iste quem pariunt nobis voces huius psalmi, est Asaph, id est synagogæ, non secundum ramos præcisos, sed secundum confirmatos. In hoc psalmo loquitur synagoga conuersa omnibus Iudæis, siue in præsenti, siue in fine mundi conuertendis: proponens intelligendum quod intelligit, scilicet vt Christum credant venisse, quemadmodum ipsa credit. Et hoc facit per hanc materiam, scilicet proponendo eis duplicem Iudæorum dispersionem, quæ à prophetis dicta fuerat post aduentum Christi futura. Merito ergo per hanc materiam eos hortatur, vt cùm videant signa ista completa esse, Christum credant iam venisse. Et modò prius exponit localem dispersionem: pòst interiorem, Iudæorum scilicet præsentem cæcitatem. Vox synagogæ. 1. Par. 6.

PSALMVS LXXIII.

VT quid Deus repulisti in finem, iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ? Non reprehendit, sed quærit. Ac si dicat: O Deus, qui eo ipso quòd Deus es, æterna dispositione gubernas omnia, qui nō modum in aliquo excedis, sed cuncta cū summa discretione dispo nis: vt quid populum tuum repulisti in finem: vt nunquā amplius reducas in Ierusalem? Quasi dicat: Non sine causa hoc fecisti, nec qualicunq; modo iratus es, sed in tantum, quòd ira tua deuenit in furorem, quantū ad visum hominum. Iratus es dico, non super quoslibet, sed super oues pascuę tuę, id est, super Iudęos, quos velut bonus pastor per desertū duxisti, & quos manna pauisti: ac deinde in terra lacte & melle manāte collocasti. Vt quid hoc fecisti, nisi quia terrenis inhærebamus, & te non cognoscebamus? Ne irascaris quæso domine, sed fac quod sequitur. *Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.* Reduc ad memoriam, quòd nos ex multis gentibus & locis in vnum congregasti, atque vt propriam hæreditatem ab initio possedisti, id est, à tempore Patriarcharum quos primitus elegisti. A tempore patriarcharum possessi sunt, videlicet quia erant in lumbis eorum

Psal. 118. Hebr. 1. Sapien. 8. 9 & 12. Ioan. 10. Exod. 13. Exod. 16. Iosue. 1. 2. 3. Hebr. 7.

eorum. Ab ipsis possedit dominus populum Israeliticum, à quibus & nomen sumpsit & originem. Semper enim custodiuit eum, donec ab eis exacerbatus, eos propter peccatum suum affligi permisit. Memorare quòd nos congregaueris atque possederis: & hoc sit causa tuæ miserationis. Et ideo etiam memor esto, quia tu *redemisti virgam hæreditatis tuæ.* Quid per virgam, nisi
Apoc.5. sceptrum, imperium & dominationem? Quid verò per hæreditatem, nisi eundem populum intelligimus? Redemit igitur dominus virgam hæredi-
Exod.12. tatis suæ, quia Iudæorum regnum de Pharaonis seruitute liberauit. Vel ipsa hæreditas per intransitiuam grammaticam dicitur virga, quæ per virgam Moysi est figurata. Primò enim quando voluit Deus possidere illam hæreditatem, liberans eam de Ægypto, signum dedit Moysi. Dixerat enim Moy
Exod.4. ses: Quod signum dabo eis, vt credant mihi, quia tu me misisti? Et dominus ad illum: Quid in manu tua portas? Virgam, ait. Proiice (inquit) illam in terram. Et dimisit virgam, & serpens factus est, & expauit Moyses & fugit ab eo. Et ait illi dominus: Apprehende caudam eius. Et apprehendit, & reuersa est in statum suum. Quid significat? Primùm à serpente mors. Er-
Gene.3. go virga in serpente, Christus in morte. Ideo cùm à serpentibus in deserto
Nume.21. morderentur & necarentur, præcepit Deus serpentē æreum exaltari, quem intuentes morsi à serpentibus sanabantur. Quid est intuendo serpentē sana-
Ioan.3. ri à serpente? Credendo in mortuum sanari à morte. Et tamē expauit Moy-
Matt.26. ses & fugit. Mortuus est Christus, & expauerūt discipuli, atque ab illa spe in
Ioan.20. qua fuerant, recesserunt. Tamen apprehenderūnt caudā, quia postmodum
Exod.33. Roma.6. crediderunt. Hoc significat & illud: Posteriora mea videbis. Et serpens rediit in virgam, quia Christus resurrexit de morte ad vitā. In fine quoque seculi tanquam cauda redimus ad manum Dei, atque eius regnum stabilitum efficimur, quatinus iam in nobis impleatur, *Redemisti virgam hæreditatis tuæ.* Sed quia synagoga hæc loquitur, ex verbis sequentibus determinatur, cùm dicitur *Mons Sion in quo habitasti in eo.* Hanc dico hæreditatem quæ est mons Sion. Ibi enim erat ciuitas eorum Ierusalem, ibi caput regni, ibi templum & sacrificium, in quo & Deum dicit habitasse. Et vt eius habitationem expressius commendaret, protinus adiecit, in eo. Nam cùm in omnibus habitet vt Deus, in eo tamen specialiùs. In omnibus per potentiam, in eo per gratiam. Post postulatam de se à Deo misericordiam, deinde de hostibus à quibus deuastatur, postulat vindictam, cùm subiungit: *Leua manus tuas in superbias eorum in finem,* id est exerce virtutem & potentiam tuam ad superbias eorum penitus destruendas. Quomodo nos repellebas in finem, sic eorum superbias opprime in finem. Et bene eleuata est manus eius in superbias eorum in finem, quia diuina virtute operante, iam gentes humiliatæ Christum cognouerūnt, quæ prius superbè populum eius vastauerunt. Et
Roma.10. bene ait, In finem: quia finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti, quam bene illis optat. Admiratur autem Romani principis in eius deuastatione malignitatem, dicens: *Quanta malignatus est inimicus in sancto?* Id est in templo, in sacerdotio, in illis omnibus sacramentis. Et reuera inimicus. Rex enim ille & exercitus suus qui hoc faciebat, deos falsos colebat, simulachra

adora

adorabat,dæmonibus seruiebat.Ipsi multa mala operati sunt in sanctis Dei. Et hoc est quod subdit: *Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solennitatis tuæ*, id est in communi Iudæorum,qui ex omnibus partibus conuenerant ad diem festum.Diligenter hoc notandum est. Dicit enim tunc euersam esse Ierusalem,cùm ipsa solennitas ageretur, in qua solennitate dominum crucifixerunt.Congregati sæuierunt.Congregati perierunt.Et ostēdit quomodo gloriati sunt. *Posuerunt signa*, non domini,sed *sua signa*, vexilla sua, aquilas suas, dracones suos,statuas suas:aut fortè signa quæ audierunt à vatibus dæmonum suorum: *Et non cognouerunt sicut in exitu super summum.* Non cognouerūt esse super summum,id est apud summum Deum, sicut in exitu fiebat, id est sicut à diuina dispositione exibat. Nisi enim potestas à summo Deo exiret, hæc malitia eorum exercere non potuisset.Sicut ergo exibat à summo Deo, sic fiebat ab exercitu illo. Nam omnis potestas non ab homine sed à Deo. Deus quippe est dator omnium potestatum,sed non est dator omnium voluntatum.Ideo omnis potestas iusta. Voluntas autem alia iusta, alia iniusta. Si igitur potestas bona,quare actio mala? Affectus tuus imponit nomen operi tuo. Quapropter quod iustus Deus iustè fieri volebat, quia ipsi iniustè volebant,malum erat quod faciebant.Exibat ergo à summo quod fecerunt, sed ipsi non cognouerunt. Exsequitur adhuc malignitatem eorum, dicens: *Quasi in sylua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum.* Hoc totum secundum literam factum est.Sicut enim in sylua lignaria excidūtur ligna, ita viliter sine omni reuerentia temporali ianuas exciderunt securibus,omnes tēdentes in idipsum:quia vno corde & vna voluntate simul omnes conueniebant in malum. *In securi & ascia deiecerunt eam.* Securis ad excidendum, Ascia ad comminuendum.Non enim tantùm exciderunt, sed etiam deiecerunt. *Incenderunt igni sanctuarium tuum,in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.* Etiam ipsum tabernaculum, quod fuerat sancto nomini tuo dedicatum, ipsum polluerunt.Aras,mensas,libros, vestes & similia proiecerunt, pedibusque conculcauerunt.*Dixerunt in corde suo,*quod vtique plus est,quàm si dixissent in ore suo.Nam in hoc quod in corde dixisse perhibentur,voluntas, affectus & intentio denotatur.Dixerunt autem nō quatuor aut quinque,sed tota *cognatio eorum,* nec diuisa per partes, sed *simul.* Quid dixerunt? *Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra.* Ita dispergamus omnia, quod nunquam amplius possint conuenire,aut festum facere in terra. Huc vsque ostensum est quanta malignatus est inimicus in sancto.Ostensum est quanta ab hostibus illata sint mala.Deinde insinuat quæ ab ipso Deo subtracta sint eis beneficia,dicens: *Signa nostra nōn vidimus.* Nostræ(inquit)ciuitatis destructionem vidimus. Signum tamen à Deo nullum accepimus, sicut olim Gedeon cæterique patres nostri.*Iam non est propheta.* Qui bona maláve pronuntiet. *Et nos non cognoscet amplius,* id est omnino nostri oblitus est Deus. Tantis ergo afflictus malis,domino ingemiscens ait: *Usquequo Deus improperabit inimicus, irritat aduersarius nomen tuum in finem?* Vsquequo, vsque ad quem finem improperat & irritat inimicus aduersarius? An ad hoc irritat, vt iratus corripias, corripiens cognoscas? Et eo vsque, donec veniat in te finem?

Exod.23. Leuit.23.

Matth.26.

Roma.13. Iaco.1.

Iudicum.7.

Attendat hæc verba quisquis pro peccato suo affligitur, quisquis à Deo tanquam irato deseritur. Non desperet, gemat, miseriam suam medico ostendat. Ad hoc enim ferit, vt parcat: adhoc irascitur, ne irascatur. Vnde iste Asaph adhuc subiungit: *Ut quid auertis manum tuam,* id est Iudæam, per manum Moysi designatam: *& dexteram tuam,* scilicet prædictam Iudæam,

Exod.12. cui magis fauere solebas quàm genti, eam educendo prius per mare rubrũ,

Exod.16. quam etiam manna pauisti: vt quid auertis *de medio sinu tuo,* id est de communi sanctorum consortio, qui ideo dicuntur sinus tui, quia spiritualibus sacramentis sunt repleti. Facis hoc *in finem,* vel ad quem finem tendis per hoc? Tangit hîc historiam de manu Moysi, quæ quandiu fuit in sinu suo, mun-

Exod.4. da fuit: cùm abstraxit eam, inuenit leprosam. Deinde in sinu remisit, & sic priorem munditiam recepit: in hoc præfigurans Iudaicum populum, qui quandiu in sinu & custodia domini fuit, mundus extitit: quando verò egressus est, immũdus & plenus peccatis effectus est. Iterum in fine mundi ad dominicum sinum redibit, atque in pristina sanitate permanebit. Vt quid (ait) auertis dexteram manum tuam à sinu tuo, vt foris immunda remaneat? reuoca eam quæso ad sinum tuum. Redeat ad colorem suum, agnoscat saluatorem suum. Quærebat vt quid, & iam intellexit: sicut intitulatum est, intelle-

Roma.9. ctus Asaph. Et ideo subdit: *Deus autem rex noster ante secula,* qui est in princi-

Hebr.13. Ioan.1. pio verbum, per quod facta sunt omnia: ipse rex homo factus, *operatus est salu-*

Matt.2. *tem in medio terræ.* Ad hoc enim ad tempus auertit manum suam à sinu suo, id

Philip.2. est gentem Iudaicam à protectione sua: ad hoc cæcitas ex parte contigit in

Roma.11. Israel, vt plenitudo gentium intraret, vt sic rex Deus operaretur salutem in medio terræ, id est in medio gentium. Vel in medio terræ, id est in assumpta carne: vel in ciuitate Ierusalẽ, quæ in medio terræ sita est, vbi dominus pro

Matt.27 totius mundi salute est crucifixus. Deinde ostendit qualiter salutem opera-

Ioan.19. tus sit, conuertendo se ad ipsum operatorem Deum, & dicendo: *Tu confirmasti in virtute tua mare.* Per mare significat gentes, propter vitiorum affluentiam & morum amaritudinem. Christus autem est Dei virtus, & Dei sapien

1.Cor.1. tia. In virtute hac confirmatæ sunt gentes per fidem, spem, & charitatem. In tantum autem confirmauit Deus hoc mare, vt faceret terram, sicut alibi di-

Psal.65. citur: Qui conuertit mare in aridam. Et quo ordine factum sit, secutus adiunxit: *Contribulasti capita draconum in aquis.* Comminuisti vitia & peccata, quæ à draconibus suggeruntur, id est à malignis spiritibus qui sanctis insidiantur animabus. Ipsum quoque principem diabolum, atque vniuersas eius altitudines & pompas pariter omnipotentem Deũ destruxisse ostendit, cùm subiungit: *Tu confregisti capita draconis.* Capita draconis dici possunt prauæ suggestiones, quæ à diabolo procedunt. Multa capita habet iste inimicus draco. Capita eius sunt octo principalia vitia. Sed primum horum caput est superbiæ vitium, de quo oriuntur cætera. Nam initium omnis peccati superbia.

Eccles.10. Hinc præceptum est vt semen Euæ caput serpentis debeat obseruare. Ad-

Gen.3. monita est enim Ecclesia peccati initium deuitare. Confracta sunt ergo capita draconis, destructa sunt diabolica vitia. Nam vbi regnat Deus, non potest regnare superbia, non vana gloria, non inuidia, non ira, nõ tristitia, non

acci

accidia, non ventris ingluuies, non luxuria. Talia sunt capita huius versuti draconis, quæ in virtute sua confregit rex noster. Et sic ea confringendo operatus est salutem in medio terræ, quæ prius corrupta erat, & elanguerat talium hostium inuasione. Et quid de illo fecit, cuius capita confregit? *Dedisti eum escam populis Aethiopum.* Ipsi vocantur ad fidem, qui nigri fuerũt. Dicitúr que eis: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. De his enim fit Ecclesia, cui dicitur: Quæ est ista quæ ascendit dealbata? Nigra sum (inquit) sed formosa, filiæ Ierusalem. Isti sunt Æthiopum populi, quibus draco iste in escã datus est. Hoc significat vitulus ille, quem adorauit populus infidelis, quem comminuit Moyses, missumque in aqua populo bibere dedit. Quid est hoc, nisi quia adoratores diaboli corpus facti sunt Christi? Hinc Petro dictum est de gentibus: Macta & manduca, id est, occide quod sunt, & fac quod es. Ac si dicatur: Comminue & bibe. Oportebat vtique vt corpus quod erat diaboli, credendo transiret in corpus Christi: & sic draco comminueretur, amissis membris suis. Hoc etiam figuratum est in serpente Moysi. Nam fecerunt magi similiter, proiectisque virgis exhibuerunt dracones. Sed draco Moysi omnium magorum virgas absorbuit. Intelligatur ergo corpus diaboli à credentibus absorberi. Et dicatur rectè, Dedisti eum escam populis Æthiopum. Vel hoc modo: Dedisti escam, quia modò omnes mordent eum, redarguendo, accusando, maledicendo. Et quo ordine hoc factum sit, secutus ostendit: *Tu dirupisti fontes & torrentes,* vt manarẽt liquores sapientiæ & fidei, vt irrigarent salsitatem gẽtium, vt sua dulcedine atque irrigatione cæteros conuerterent. Et notandum quòd in aliis sit verbum Dei fons, in aliis torrens. Torrentes propriè dicũtur fluuij qui æstate defluunt, aquis autem hiemalibus inundantur & currunt. Vides hominem fidelem perseueraturum vsque in finem, non relicturum Deum in omni tentatione, cunctasque molestias sustinentem. Hic vnde viget, nisi quia verbum Dei factum est in eo fons aquæ salientis in vitam æternam? Alius accepit verbum, prædicat, non tacet & currit. Aliqua fortassis tentatione tangitur: non potest ferre æstum, deficit, exsiccatur. Æstus ergo probat fontes & torrentes. Tamen ex vtroque rigetur terra, ab eo qui operatus est salutem in medio terræ. *Tu siccasti fluuios Ethan.* Alibi rumpit Deus fontes, vt currant: alibi siccat fluuios, vt non fluant: sed fluuios (inquit) Ethan, quòd interpretatur robustus. Quasi robusti sunt, qui de virtute sua præsumunt. Siccentur flumina eorum: non proficiant doctrinæ gentium. Non artes philosophorum, arescat omnis inanis & tumens doctrina. Inundentur dulci & suaui fonte, Euangelio veritatis. *Tuus est dies, & tua est nox.* Quis hoc ignorat, quia ipse fecit hæc omnia? Sed aliquid intelligere debemus, quod pertineat ad salutẽ, quam operatus est in medio terrę. Qui sunt dies, nisi spirituales? Qui sunt nox, nisi carnales? Non potui (inquit) vobis loqui tanquã spiritualibus, sed tanquã carnalibus. Quãdo spirituales spiritualia loquuntur, dies diei eructat verbum. Cùm verò & ipsi carnales non tacent fidem, nox nocti indicat scientiam. Ergo tuus est dies, & tua nox. Tui sunt spirituales, tui sunt carnales. Illos illustras, incommutabilis sapientiæ veritate:

Ephe.5. Cant.6. Cant.1. Exod.32. 1.Cor.12. Acto.10. Exod.7. Ioan.4. Iob.12. Psal.18.

Istos consolaris, carnis manifestatione. *Tu fabricatus es auroram & solem*, id est, tu fecisti gratiam & sapientiam. Quomodo enim post noctem aurora, sic post culpam gratia. Et sicut post auroram sol inardescit, ita & per effectum gratiæ Dei sapientia in cordibus electorum per charitatem feruescit. Et sicut non est dies nisi per illuminationem solis, sic non est iustus, nisi sit illuminatus luce diuinitatis. *Tu fecisti omnes terminos terræ*. Terminat enim Deus

Roma.12. gratiam suam, quam dat Ecclesiæ suæ ad mensuram. Non enim proficit in virtute & gratia vnusquisque quantum cupit, sed quantum placet ei diuidere terræ suæ, qui terminos ponit. Volo (inquit Apostolus) omnes tanquam

1.Cor.7. me esse, sed vnusquisq; proprium habet donum à Deo: alius sic, & alius sic. *Aestatem & ver tu plasmasti ea*, id est maturos moribus: quia in æstate sunt maturi fructus, & florentes, scilicet primordia virtutum emittentes, quia in vere nascuntur flores. Tu plasmasti ea, neutraliter dictum est: ac si diceretur: Et perfectos & nouellos omnes tu fecisti. Tu es qui das terram, & tu eam ter

1.Cor.4. minas, & quantum vis & quomodo vis, tu eam fructificare facis. Non ergo glorietur, quasi non acceperint: tu plasmasti ea. Magna commendatio gratiæ Dei est in Ecclesia Christi. Deinde & pro suis orat, dicens: *Memor esto huius*, videlicet congregationis tuæ pro qua oraui superius. Ponit etiam cæcitatem eius, tanquam intelligens & gemens, cùm subdit: *Inimicus improperabit domino*. Populus enim Iudaicus iniquitate & inimicitia plenus dixit Chri

Ioan.8. sto, Samaritanus es, & dæmonium habes: & alia multa opprobria illi intulit. Vnde adhuc subditur: *Et populus insipiens incitauit nomen tuum*, id est, à te.

Exod.23. Verè insipiens, verè stultus, verè duræ ceruicis, qui tot miracula vidit, & non credidit: insuper quem adorare debuerat, occidit. Sed quia quidam ex illis qui Christum erant occisuri, & postmodum ad confessionem & pœnitentiam de tanto peccato fuerant redituri, postulat pro eis, & dicit: *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi.* Quibus bestiis, nisi quorum capita contrita sunt in aquis? Nam dictus est bestia, leo, serpens, draco, ipse diabolus. Noli malignis spiritibus dare animam confitentem tibi. Locutus est enim Petrus Israelitis, quoniam ipsi occidissent Christum. Qui compuncti corde dixe-

Acto.2. runt: Quid faciemus? Agite (inquit) pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque in nomine Christi: & dimittentur vobis peccata vestra. Dicatur ergo:

Gene.3. *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi.* Nam serpenti illi in paradiso concessa est peccatrix terra, non confitens anima. *Et animas pauperum tuorum*, id est contemptorum mundi, *ne obliuiscaris in finem.* Modò enim quasi oblitæ à te videntur, dum esuriunt, dum sitiunt, dum consolationem terrenam à te non accipiunt, dum tribulantur, dum despiciūtur: sed in finem non obliuisceris, quando æternaliter remunerabuntur. *Respice in testamentū tuum.* Redde quod

Matth.22. promisisti. Tabulas tenemus, hæreditatē expectamus. Et necesse est vt respi-

Philip.3. cias: *Quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatū.* Domus nostræ,

Matth.5. corda nostra. Ibi libenter habitant beati mundo corde. Respice ergo in testamentum tuum, vt reliquiæ saluæ fiant, quia multi qui attēdunt ad terram, obscurati sunt & repleti terra. Intrauit in oculos eorum puluis, & excæca-

Psal.68. uit eos. Et factum est quod alibi dicitur, Obscurentur oculi eorum ne videant

deant. Quare hoc? Quia repleti sunt domibus iniquitatum, id est, cordibus malis, illi qui obscurati sunt, adhærendo terræ. Et ideo dico respice, *Ne auertatur humilis factus confusus.* De illo hoc dicit, de quo paulò antè ait, Ne tradas bestiis animam confitentem tibi. Postulat vt ille qui peccata sua confitens humilis factus est, non auertatur à misericordia Dei, à respectu suæ clementiæ: quia si auerteretur, confunderetur & bestiis traderetur. Deinde de paupere illo, de quo ibidem subdidit, hîc etiam mentionem facit, subdens: *Pauper & inops laudabunt nomen tuum:* Pauper Dei est, qui nihil in hoc mundo appetit, qui de seipso non præsumit, qui bona cælestia ardenter cócupiscit. Inops est qui omni ope humana destitutus, non quærit aliunde opem, nisi à Deo solo, in quo & totam spem suam constituit. Tales (inquit) pauperes & inopes laudabant nomen tuum. Tales enim idonei sunt ad laudandú Deum quos cupiditas non angustat, quos charitas dilatat, quos vita cómendat. Et sicut pro confitentibus postulauit veniam, ita nunc pro perseuerantibus in peccato Deum excitat ad vindictam. Vnde non tam orando, quàm prophetando subiungit: *Exurge Deus, iudica causam tuam.* Causam quam nos suscepimus defendendam, fac eis apparere iustam, scilicet quia sic oportuit pati Christum & resurgere à mortuis, & sic intrare in gloriam suam. Exurge, vt iudices. Nisi enim prius resurgas à mortuis, minime iudicabis. Nam non venturus esset ad iudicium, nisi quia surrexit à mortuis. Christus vẽturus prænuntiabatur, venit sicut scriptura prædixit. Impleuit iustitiam, prędicauit vitam æternã. Et tamen contemptus est in terris, & adhuc contemnitur in cælis. Hoc est propter quod venturus est ad iudicium omnipotens Deus, ibiq; causam suam demonstraturus & iudicaturus, ostendet quàm iustã causam habuit, quàm iniustam pœnã sustinuit: & in quibus culpã inueniet, districtè iudicabit. Vnde & subiunctum est: *Memor esto improperiorum tuorũ, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.* Insipiens est quidã, non cognouit, aut cognoscẽs peruersè viuit. Tales improperant domino Deo & mẽbris eius, modò blasphemãdo, modò deridendo, modò minando, modò adulãdo. Et taliũ memor erit Deus iudicio, vt iudicet & damnet: non omnium tamen, nisi eorũ tantũ qui in hoc peccato sunt tota die, id est assiduè. Eorum enim Deus nõ reminiscitur, quæ ante finem per pœnitentiam emendantur. Valde autem notandum est quod subditur: *Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum.* Voces quidẽ eorum erant illa improperia quæ Deo inferebant. Quare ergo repetit? quia iudex in causa vtrunque diligenter debet attẽdere: eum scilicet cui improperium infertur, & eum similiter à quo infertur. Nam quia insipiẽtes illi non homini, sed ipsi Deo, ipsi creatori suo illa improperia intulerunt, magis proculdubio damnandi fuerunt. Rursus etiam in hoc culpa grauior extitit, quia non solùm ab insipientibus, sed etiam ab inimicis illata sunt. Longè enim culpabilius est per inimicitiam peccare, quàm per ignorantiam: tamẽ vtrumque peccatum eos obligauit. Valde etiam dignum reprobatione est, quod subditur: *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.* Nolunt resipiscere, sed magis ac magis proficiunt in malum.

Luc. 24.

Matt. 16. & 25.
Matth. 3.
Matt. 19.
Luc. 11.
Matth. 25.

TITVLVS PSALMI LXXIIII.

PSALMVS iste qui sequitur, hoc modo intitulatur: *In finem, ne corrumpas Psalmus cantici Asaph.* *Psalmus iste qui est nobis causa cantici, id est magnæ iocunditatis & delectationis (quia humilibus remunerationem beatitudinis æternæ promittit) proponitur Asaph, id est infideli synagogæ, ad hoc ut tendat in finem, id est in Christi conformitatem. Proponitur dico Asaph Christo eam synagogam exhortante, ne corrūpas te, id est superbias. Sicut enim humilitas custos est omnium virtutum, ita econtrario superbia corruptio. Materia est in hoc psalmo ipse Christus, & ea quam hîc exhortatur, synagoga. Loquuntur autem modò per se, modò in persona membrorum, superbos exhortans ad humilitatem. Et hoc facit proponendo eis damnationem quam superbi in futuro sunt habituri, & exaltationem quam humiles sunt assecuturi. Intentio est omnes ad humilitatem inuitare, ut sic omnipotentis Dei districtum iudicium valeāt euitare. Unde & seipsum in exemplum proponit, atque ex voce membrorum suorum humilium dicit.*

Matt. 11 & 23.

Matth. 23. Luc. 18.

PSALMVS LXXIIII.

CONFITEBIMVR *tibi Deus: confitebimur, & inuocabimus nomen tuū.* Initium bonorum est confessio peccatorū. Iustus enim in principio accusator est sui. Primùm ergo peccata tua cōfitere Deo. Hæc est enim inchoatio iustitiæ. Et nō semel, sed iterum, & quotiens peccaueris, totiens confitere. Verbi repetitio perseuerantiæ commendatio est. Non potes iterum recurrere ad baptismum. Si peccaueris, recurre ad confessionē. Quare cōfitemur Deo, cùm ipse sciat peccata nostra, etiam si non confiteamur? Quia confessio generat compunctionē. Parit humilitatem, quæ grata est Deo, per quam reconciliatur homini conuerso. Sic confitere peccatum, & deinde inuoca Deum. Nam si prius inuocaueris, non exaudieris. Quid est inuocare, nisi intus vocare? Prius ergo expelle peccatū, & sic Deum inuita ad cor tuum. Iam enim dignus eris domini nomen inuocare, atque ipsius opera cæteris prædicare. Vnde & subditur: *Narrabimus mirabilia tua.* Quid tam mirabile, quàm quòd creator creatura efficitur, quòd immortalis moritur, quòd mors morte destruitur, quod peccator ad gratiam, damnatus ad gloriam reuocatur? Hæc sunt mirabilia Dei, quæ non cessant narrare membra Christi. Sed quia deinde futurū est iudicium, iam ipse dominus loquitur per semetipsum. *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Nondum est ipsum tēpus. Gratias misericordiæ suę, prius prædicat iustitias, & sic iudicat iustitiā. Nam si antè vellet iudicare quā prædicare, nō inueniret quē liberaret. Cū accepero (inquit) tēpus. Non potuit tēpus accipere in eo quod est filius Dei, sed in eo quod est filius hominis. Hinc Euāgelista ait: Dedit ei potestatē & iudiciū facere, quia filius hominis est. Modò ergo est tēpus prædicationis. Vnde ait: Narrabo mirabilia tua. Audi narrātem. Audi prædicātē. Nam si contēpseris, ipse iudex minatur tibi iudiciū, dicēs: Cū accepero tēpus, ego iustitias iudicabo. Iustitias iudicare, est vnicuiq; iuxta merita sua reddere. Narrabimus (inquit) mirabilia tua. Et hec quantū opus sit, ostēditur cū subinfertur: *Liquefacta est terra.* Et quid dicis terrā? *omnes* (inquit) *qui habitāt in ea* id est qui studio & volūtate in terrenis perseuerāt: hoc est enim vnusquisq; quod

Prou. 18.

Ioan. 1. 1 Timo. 6. 1. Cor. 15.

Isa. 3.

Hebr. 13. Philip. 2. Ioan. 5.

quod amat. Si terram amas, terra es: si Deum amas, ex illis es de quibus ipse dominus ait: Ego dixi dij estis. Terra est liquefacta, quando vitiis & concupiscentiis defluunt terrena corda. Inde dicitur delinquere, tanquam de liquido quodam defluere à stabilitate firmamenti virtutis atque iustitiæ. Cupiditate enim inferiorum quisquis peccat: & sicut roboratur charitate superiorum, ita deficit & quasi liquescit cupiditate inferiorum. Sic ergo terra liquefacta, *Ego* (ait dominus) *confirmaui columnas eius*. Columnas dicit Apostolos. Vnde Paulus de coapostolis suis: Qui videbantur (inquit) columnæ esse. Et quid essent illæ columnæ nisi ab illo firmarentur? Nam quodã terræ motu & ipsę nutauerunt, quando dominũ occidi viderunt. Sed resurrexit: mortem non esse timendã demonstrauit: spiritu ab alto misso corda discipulorum inflammauit: & sic columnas terræ confirmauit. Dicat ergo, Ego cõfirmaui columnas eius. Quibus confirmatis, quia ad prædicandum misit, rectè adhuc subiungit, *Dixi iniquis, Nolite iniquè agere.* Non dixerunt illi, sed ille. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Nec dixit iustis, sed iniquis. Non enim venit vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Non est, ait, opus sanis medicus, sed male habẽtibus. Lex dicebat, Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur. Ego dixi iniquis, Nolite iniquè agere. Sic & adulteræ dixit: Vade & iam amplius noli peccare. Ergo quos occidit iustitia, reseruat gratia: tãtum est, vt resipiscant atque se in humilitate prosternant. Ideo adhuc subdit; *Et delinquentibus, Nolite exaltare cornu*. Nolite eleuari in superbia. Nolite elatè defendere peccata. Duo in hoc versu admonet Deus peccatorem. Primò vt recedat à malo: deinde ne superbiat in peccato. Primo, vt de futuro caueat: altero vt de præterito pœniteat. Sequitur alia prohibitio. *Nolite extollere in altum cornu vestrum*, id est nolite vos erigere contra Deum: intantum nolite superbire, vt culpam peccatorum reflectatis in auctorem vestrum. Non enim defuerunt qui dicerent, Non est nostra culpa si peccamus, quoniam tales nos creauit Deus. Si Deus vellet, nullus homo peccaret. Sic duobus modis solent iniqui exaltare cornu suum: videlicet aut seipsos defendendo, aut ipsum Altissimum accusando. Propterea subdit: *Nolite loqui aduersus Deum iniquitatem*. Dicendo, Non iudicat Deus de rebus humanis: non curat quid agatur in terris. Neque hoc, neque illo modo debetis loqui aduersus Deum iniquitatem ô Iudæi. *Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus*, subaudis, loquuntur aduersus Deum iniquitatem. Iam gentes quæ in his tribus mundi partibus habitant, cœperunt de auctore suo bene & rationabiliter sentire. Vos soli, quibus meridiana plaga ad habitandũ cõcessa fuit, nolite blasphemare. Vel ita dici potest: Iudæi, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem: quod quidem fecerunt qui, Reus est mortis, & Crucifige clamauerunt: quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus (subintelligitur) est aliquis expers iudicij Dei. *Quoniam Deus Iudex est*. Desertos montes dixit, propter inhabitabilem plagam quæ est in Septentrione. Si homo Iudex esset, minus fortassis timeri potuisset. Sed quoniam Deus Iudex est, iam nullus cõtra eum loquatur, sed potius ab omnibus seruiatur. Et commendat Deum iudicem, cùm subiungit:

Psal. 81. Ioan. 10. Gal. 2. Mar. 16. Luc. 24. Acto. 2. Matth. 28. Mar. 16. Matt. 10. Matt. 9. Luc. 5. Ibidem. Ioan. 8. 2. Timo. 2. Matth. 26. 27.

hunc humiliat, id est Iudaicum populum: *& hunc exaltat*, id est gentilem: Apoc. 5. *quia calix in manu domini.* Quia scriptura sacra in potestate domini. Quia ipse solus tenet clauem scientiæ. Calix dico, *vini meri plenus mixto* in dominico quippe calice vinum merum, mixtáque & fæx continetur. Et quasi ex calice sumunt merum vinum, qui ex sacro eloquio diuinum capiunt intellectum. Mixtum bibunt, qui quædam purè intelligunt, quædam adhuc minimè discernunt. Bibunt fæcem, qui ex eodem capiunt errorem. Iudæi, hæretici, & pagani fæcem bibunt, quorum turbulenta fœtidáque doctrina nunquam ab errore separatur. *Et inclinauit ex hoc*, à Iudaico populo, *in hoc*, gentili. Eliquatus est inde intellectus: *Veruntamen fæx eius non est exinanita.* Quoniam nec Iudæorum infidelitas, nec hæreticorum error, nec paganorum stultitia est penitus diminuta. *Bibent omnes peccatores terræ* prius fæcem, deinde mortem. Siue fæx eius non est exinanita, quoniam apud Iudæos remanent carnalia sacramenta. Bibent omnes peccatores terræ, quoniam omnes in terrenis promissionibus delectantur. Mirabilis est iste calix, de quo bibent omnes & boni & mali: & in quo sumunt boni vnde viuant, mali vnde pereant. Tale erat & Verbum patris dominus noster Ioan. 1. Luc. 2. Iesus Christus, de quo sanctus Symeon perhibet dicens: Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum, & in signum cui contradicetur. Psal. 7. Sic etiam in superiore psalmo ipsam scripturam vocans arcum, Parauit (inquit) in eo vasa mortis, id est sententias quæ malè intellectæ mortem propinant multis. Sic de isto calice quidam viuunt, quidam pereunt. Inter hæc quid ait Christus? *Ego autem annuntiabo in seculum.* Quàmdiu enim Matth. 24 durabit hoc seculum, Christus & sui prædicabunt Euangelium. *Cantabo Deo Iacob* cum gaudio. Laudabo illum, qui specialiter est Deus illorum qui spiritualiter sunt Iacob. Deinde prænuntiat iudicium, vbi prædicit malos humiliari, bonos exaltari. Vnde & subdit: *Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti.* Habent cornua sua peccatores in hoc seculo, scilicet imperium, dominationem, honores, diuitias, ipsam quoque quæ præminet superbiam: quibus cornibus tanquam indomiti tauri alios impetunt, alios inferunt & impellunt. Sed omnipotens Deus iudicio suo omnia cornua peccatorum confringet, & omnem illorum potentiam & superbiam ad nihilum rediget. Habent etiam iusti cornua sua duo testamenta, siue fidem & charitatem, cæterásque virtutes, quibus se ab inimicis Ecclesiæ defendunt: ipsos etiam valenter impetunt & prosternunt. Quæ mirabilis Deus cùm ad iudicium venerit in gloria sua, mirificè exaltabit. Colligat ergo ex his verbis, vnusquisque qualem se debeat exhibere. Caueátque sicut in titulo præmissum est, ne seipsum corrumpat & pereat, peccatores superbos imitando, & domino resistendo. Sed potius humiles, iustos studeat imitari: quatinus in futuro regno mereatur à domino exaltari. Hæc est quippe intentio & vtilitas psalmi.

TITV.

TITVLVS PSALMI LXXV.

TITVLI psalmorum manifestant sensus eorum: propterea iste psalmus intitulatur sic: In finem in laudibus, psalmus Asaph, Canticū ad Assyrios. Psalmus iste proponitur Asaph, id est, fideli synagogæ, vt non ex tristitia aut ex necessitate, sed in laudibus & in exultatione perseueret vsque in finem vitæ suæ. Qui psalmus est canticum synagogæ, id est, causa cantici & iocunditatis: quia in principio dicit eam esse Iudæam & Israël ex Sion. Qui psalmus non tantùm propositus est Asaph, sed etiam ad Assyrios, id est, ad omnes rectè viuentes. Assyrius enim interpretatur dirigens. Materia psalmi huius est synagoga. Intentio est, omnes fideles qui se Deo vouerunt, tam Iudæos quàm gentes exhortari: quatinus in voto perseuerent, vt seipsos quos hîc Deo vouerunt, in futuro reddant. In prima parte dicitur Deus notus esse in sanctis, & quòd habitet in ipsis, & quòd ibi cuncta confringat arma diabolica. In secunda parte (qua dicitur: Dormierunt somnum suum,) duritia reproborum atque terribile Dei iudicium commendatur. Unde in fine exhortatur, vt sua vota persoluat quisque, ne à terribili rege puniatur. Ait ergo. 2.Corint.9.

PSALMVS LXXV.

NOTVS in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius. Fuit aliquādo vt gens ista sola, scilicet Iudæa, verum Deum agnosceret atque adoraret, & cæteræ gentes idola colerent, & Deum cæli penitus ignorarent. Sed per ipsius gratiam prædicatus est gentibus: & nomen suum quod tantummodo notum erat in Iudæa, iam admirabile factum est in vniuersa terra. Nec iam glorientur Iudæi, quia si apud eos magnum nomen domini dicitur, apud nos etiam admirabile prædicatur. Sed quoniam illa gens à cognitione Dei errando cecidit, & magnum nomen domini blasphemauit: iam quod in Iudæa & Israël notus & magnus dicitur, necesse est vt tātummodo spiritualiter intelligatur. Iudæa quippe confessio interpretatur: Israël verò vir videns Deum. Bene igitur notus in Iudæa Deus dicitur, quia ex confessione peccati habetur notitia Dei. Apertè etiam Iudæa ante Israël est memorata, quia per confessionem ad omnipotentis Dei peruenitur visionem. Neque quia dictum est, In Israël magnum nomen eius: sic accipiendum est, vt alibi maior, alibi minor sit Deus: sed ibi profectò magnum nomen Dei dicitur, vbi pro suæ maiestatis magnitudine nominatur. Sic etiam in oratione petimus, Sāctificetur nomen tuum. Quod non sic petitur, quasi non sit nomen sanctum Dei: sed vt sanctum habeatur ab hominibus, id est, ita illis innotescat Deus, vt non existimēt aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Dixit nobis vbi sit notus, vbi sit magnus. Dicat nobis etiam vbi habitet Deus. *Factus est* (inquit) *in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.* Quamdiu non confiteris peccata, quodammodo rixaris cum Deo. Sed confitendo incipis pacem habere cum eo, & ita fit ei locus in corde tuo. In pace perfectio est, vbi nihil repugnat. Pacifici autem in semetipsis sunt, qui omnes motus animi sui componunt & subiiciunt rationi, carnalésque concupiscentias habent edomitas. In quibus ita sunt

1.Timot.3. Acto.13. Psal.8. Matth.6. Eccles.17.

ordinata omnia, vt id quod est in homine præcipuum, id est, ratio, imperet cæteris non reluctantibus & subiiciatur potiori, id est, Deo. Luc. 2. Hæc est pax quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis. Hæc est Ioan. 12. vita consummata, perfectique sapientis. De huiusmodi regno pacatissimo atque ordinatissimo princeps seculi huius foras mittitur, qui peruersis inordinatisque dominatur. Sion verò interpretatur speculatio. Ipsa est Ecclesia, quæ in altitudine moratur diuinæ contemplationis, postmodum fruitura beatitudine ipsius apertæ visionis. In ista Sion est habitatio eius, Ezech. 43. sicut ipse dicit: Et inhabitabo, & inambulabo in eis. *Ibi confregit potentias* (scilicet) *arcum, scutum, & gladium, & bellum*. In Sion vel in pace confregit quicquid pro magno habebant, vnde se temporaliter protegebant, & bellum quod aduersus Deum defendendo peccata sua gerebant. Est etiam arcus deceptionis in hæreticis, scutum duritiæ in incredulis, gladius in tyrannis, bellum in vitiis. Hæc sunt diabolicæ potentiæ, quas omnipotens Deus destruit & confringit in pacifico corde. Deinde conuertit se ad ipsum Deum, quasi dicens: Tu domine qui confringis tantas potentias, hoc ordine facis. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis*. Verè tu & non alius. Magno pondere dictum est, Tu: vt videlicet nullum alium intelligas illuminatorem, nisi solum Deum. Homo prædicat, Deus illuminat. Nec exterius sermo proficit prædicantis, nisi interius gratia operetur illuminantis. Et qui sunt isti montes æterni, nisi prædicatores sancti? Montes propter altitudinem iustitiæ, æterni, quia semper cum domino mansuri. Istos montes prius illuminauit æternus sol, vt per eos postmodum terram suam illuminaret, id est, Ecclesiam: & hoc mirabiliter, quia spiritualiter. Vel mirabiliter, id est, Marc. 16. cum signis & prodigiis, sicut scriptum est: Illi autem profecti prædicauerunt vbique, domino cooperante & sermonem confirmante, sequentibus signis. Quibus prædicantibus, *Turbati sunt omnes insipientes corde*. Prædicata est veritas. Dicta est æterna vita, quæ non est de ista terra. Contempserunt homines vitam præsentem: amauerunt futuram. Illuminasti per illuminatos montes. Insipientes autem conturbati sunt. Inde illa persecutio martyrum. Inde strepitus hæreticorum. Inde dissentio carnalium. Inde inimici Ecclesiæ. Adhuc dum prædicat sapiens, turbatur insipiens. Ille vult corrigere, Prouer. 9. iste indignatur & irascitur. Corripe (inquit) stultum, & odibit te. Corripe sapientem, & amabit te. Quid fecerunt turbati illi? *Dormierunt somnum suum*. Amauerunt præsentia, & dormierunt, id est, delectati sunt ipsis præsentibus. Somnus eorum est vita præsens. Ibi dormierunt, ibi delectando quieuerunt. Et sic illis facta sunt ista præsentia deliciosa. Quomodo qui videt per somnium inuenisse se thesaurum: somnium fecit illum diuitem, euigilatio fecit pauperem. Transiit somnus iste, transiit vita ista. *Et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis*. Quia nihil posuerunt in manibus Christi. Tales sunt terrenæ diuitiæ. Talis est somnus præsentis vitæ. In præsenti florent & delectantur, in præsenti aliquid promittunt: sed in fine ad nihilum tendunt. Deinde commendat duritiam cordis eorum, quia cum terrena diliguntur, cor à supernis induratur. Vnde & subditur: *Ab in-*

crepatione

crepatione tua, Deus Iacob, dormitauerunt omnes qui ascenderunt equos. Intantum sopiti sunt in terrenis, vt miras omnipotentis Dei increpationes non audirent. Non vigilauerunt in corde, quia de increpatione durum cor habuerunt. Duritia enim cordis obdormitio est. Ecce ipse Deus Iacob, non recens Deus, sed qui tanta mirabilia fecit in domo Iacob: ipse nunc increpat peccatores, intonat iras suas, sonat euangelica tuba, minatur iudicium, minatur æternales pœnas. Inter tanta tonitrua adhuc dormiunt superbi, adhuc vitam veterem nolunt damnare, neque in nouam vigilare. Quare hoc, nisi quia ascenderunt equos, id est, extulerunt se in superbia, in honoribus, in potestatibus, in incerto diuitiarum? Tales sunt equi eorum, quibus tanquam indomitis in æternum feruntur supplicium. Et bene ait, Dormitauerunt: quia hîc incipiunt dormire. Nam perpetuus eorum somnus erit in æterna morte. Siue ab increpatione tua, qua dicturus es: Ite in ignem æternum: *Matth. 25.* incipient dormire, id est, ire in æternum somnum mortis, illi qui ascenderunt equos, id est, qui fuerunt superbi. Qui hîc modò dormiunt in diuitiis, ibi postmodum sepelientur in tormentis. *Tu* Deus qui hoc facies, *terribilis es,* Id est, terribilis apparebis: *& quis resistet tibi?* in tanto tuo terrore quis homo poterit contraire? Nec tunc ibi primùm incipies irasci. *Ex tunc,* cùm ascenderunt equos, *ira tua* fuit in eis. Irascebaris tunc & minabaris: increpabas, quia conuerti desiderabas. Et quia iratum contempserunt, postmodum terribilem inuenturi sunt. Vnde & subditur: *De cælo auditum fecisti iudicium.* Nullam habent excusationem. Nam audiri antè fecisti iudicium tuum, etiam de cælo fuit eis prænuntiatum. Cæli enarrant gloriam Dei. Cæli pro- *Psal. 18.* nuntiant iudicium Dei. Vel de cælo descensurus es, vt audiri facias iudi- *Act. 1.* cium tuum. Sic enim testatur Euangelium: Tunc videbunt filium homi- *Matth. 24.* nis descendentem in nubibus, cum potestate magna & maiestate. Nam vir- *Luc. 21.* tutes cælorum mouebuntur. Tunc fiet quod subiunctum est. *Terra tremuit & quieuit.* Terrena conscientia, quæ modò se turbat & laborat, tunc tremere habet & quiescere. Iam non inueniet quæ faciat mala: sed multa sentiet vnde contremiscat tormenta. Hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex: *1. Pet. 4.* intus vrens conscientia, foris ardens mundus. Iustus vix saluabitur, peccator vbi parebit? *Cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.* Non eos qui ascenderunt equos, sed omnes qui in hac terra propter Deum fuerunt mansueti, simplices, patientes, in iudicio suo saluos faciet Deus. Hoc ipsa veritas in Euangelio testatur, dicens: Beati mites, quo- *Matth. 5.* niam ipsi hæreditate possidebunt terram. Mites sunt, qui cedunt improbitatibus, & non resistunt in malo, sed vincunt in bono malum. Ipsi hæreditabunt illam terram, de qua alibi dicitur: Portio mea Deus in terra viuen- *Psal. 141.* tium. Ipsa est vtique requies & vita sanctorum, quoniam mansueti fuerunt, quoniam bonam & humilem confessionem habuerunt: propterea in domino gaudebunt. Hoc est quod subiungit: *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.* Primùm quippe quando homo conuertitur ad Deum, & recogitat omnia mala quæ fecit, quæ locutus est,

tus est, quæ cogitauit, atque ea per confessionem humiliter aperit: habet confusionem, habet tristitiam, & compunctionem. Sed deinde post actam pœnitentiam, post consecutam à Deo remissionem & gratiam, cùm incipit recogitare quæ cogitauit, & pensare de quantis sordibus & vitiis & peccatis pius dominus eum liberauerit, quanta insuper ei bona spiritualia contulerit: incipit intra se gaudere, diuinæ bonitati gratias agere: sicque gaudens in seipsum domino diem festum agit Deo. Prima ergo cogitatio confessionem habet & recessionem à veteri vita. Reliquiæ cogitationum celebrant Deo solennia, si liberatus à peccato meminerit quod fuerit, nec excidat à memoria qui sanauit. Deinde postquàm ostendit qualiter propter superbiam & mundi delectationem damnentur reprobi, & quomodo per humilitatem & bonam confessionem saluentur mansueti: sequitur vtilis admonitio omnibus, cùm dicitur: *Vouete, & reddite domino Deo vestro: omnes qui in circuitu eius affertis munera*. Iustum est quidem & vtile nobis, ne similiter pereamus cum reprobis, sed potius saluemur cum iustis, vt terribilem Deum quibus possumus votis & muneribus placare studeamus. Vouere autem nostri arbitrij est: sed persoluere non est nostrarum virium, sed gratiæ Dei. Nec tamen propter hoc debemus diffidere, quia si incipiamus quod nostrum est, dabit vires ille qui iussit vt voueremus, & supplebit quod suum
1. Timot. 6. est. Sed cùm incircumscriptum lumen sit Deus, & maiestate sua omnia im-
Ierem. 23. pleat, cuncta contineat; quomodo omnes esse possunt in circuitu eius? Sed
Rom. 11. Ioan. 14. Deus est veritas, & ipsa omnibus communis est, nec mea, nec tua, nec istius,
Rom. 10. Iohel. 2. aut illius. Non est (inquit Paulus) distinctio Iudæi, Græci, aut barbari: sed quicunque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Quia ergo omnibus communis est veritas, ideo media, vt in circuitu eius sint omnes qui diligunt veritatem. Qui sic de Deo intelligunt, eiusq; vt dignum est, seruituti seipsos subiiciunt, in circuitu eius munera offerunt. Et sciendum quòd votum aliud est commune, aliud singulare. Credere in Deum, sperare in illo vitam æternam, ipsum diligere & secundum Deum viuere, omnibus communis est modus. Non superbire, non occidere hominem, non odire fratrem, non violare in se templum Dei præcipitur omnibus. Hoc totum omnes communiter vouere & reddere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, cùm alius vouet Deo ieiunium, alius castitatem, alius virginitatem, alius relinquere omnia & ire in communem vitam. Voueant ergo om-
Matth. 19. nes votum domino, aut hoc, aut illud, sicut diuina gratia vnicuique donauerit: & sic in circuitu eius omnes offerant munera. Cui? *Terribili & ei qui aufert spiritum principum*. Quia psalmus synagogæ, id est, carnali populo loquitur: rectè illis Deus terribilis commendatur, vt qui adhuc dominum tanquam pium, tanquam clementem nesciunt amare, audientes terribilem vel discant formidare. Et notandum quòd non ait, Qui aufert spiritum hominum, sed ipsorum etiam principum: vt intelligatur Deus princeps esse super
Apoc. 1. & 19. principes, potestas super potestates: tanquam rex regum & dominus dominantium. Rectè ergo subditur: *Terribili apud reges terræ*. Nec dicit, qui aufert
Matth. 10. vitam, quod vtiq; & illi faciunt qui occidunt corpus, sed & ipsum spiritum auferre

auferre dicitur: vt tãto magis ille timeatur, qui poteſtatem habet & corpus & animam perdere in gehennam. Vel quia ſpiritus principum eſt ſpiritus ſuperbiæ, poteſt ita legi, Qui aufert ſpiritum principum, id eſt, audaciam ſuperborum. Eſt & alius intellectus quare in hoc loco terribilis dicatur Deus. Sancti etenim & perfecti viri vt mirabilem Deum in iudicio ſuo placatum inueniant, ſemper hîc apud ſe terribilem penſant ſuaſque culpas diſtrictè iudicãt: quatinus in illo diſtricto iudicio iniudicabiles fiant. Dicatur ergo rectè, Terribili apud reges terræ ſunt, qui carnem ſuam ſpiritualiter regunt. Rex terræ erat Paulus, cùm diceret: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè aliis prædicans ipſe reprobus efficiar. Eſto rex terræ, & erit tibi terribilis Deus. *Ibidem.* *1.Corint.9.*

* *
*

FINIS.

LECTORI.

Hæc ſunt igitur, candide Lector, quæ de Ruffini Commentariis in Pſalmos, è tenebris eruta, modò in lucem protulimus. Quod ſi quis operis reliquum inuenire potuerit, id auibus bonis fœlicique ſucceſſu in lucem edat. Id enim & nobis gratum, & reipublicæ vtile futurum eſſe ſibi perſuadeat. VALE.

